נושאים באגרות הראי"ה

לימוד תורה

162 אגרות · כרכים א', ב', ג', ד'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ונוסח כל האגרות שבנושא, כל אחת עם התמצית שלה

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

לימוד התורה עובר באגרות כחוט שני, מאגרות הנעורים לאחיו ועד ימי הישיבה המרכזית העולמית (ראו בפרשת יסוד הישיבה המרכזית העולמית) בירושלים. שלושה עניינים בולטים בו. הראשון: הדרכה אישית ללומדים, ובראשם בנו, הרצי"ה, על סדרי לימוד, חזרה ושיעור קבוע בגמרא. השני: הקריאה ללמוד גם את החלק הרוחני של התורה, הלכות דעות, הכוזרי ופנימיות התורה. והשלישי: החזון של ישיבה גדולה בארץ ישראל, תחילה ביפו ואחר כך בירושלים, שתהיה "המכון המיוחד והעליון" לתורה לכל האומה (כרך ד', אגרת אקמג).

הרב קוק מבקש לימוד שמחובר לחיים ולארץ: "בא"י שפע רוח הקדש מתפרץ לחול על כל ת"ח שמבקש ללמוד תורה לשמה" (כרך א', אגרת צו).

הדרכה ללומד

כרך א', אגרת כט: לבנו, הרצי"ה, בצעירותו: חזרה במתינות, שמחה וזריזות. עיקר חולי הדור הוא שחושבים שאין צורך לחזור על הדברים הישנים.

"ע"כ חזק בני בחזרה של מתינות מתון מתון, ועם זה שמחה וזריזות איטית, תשכיל ותצליח בעה"י"

כרך ד', אגרת אד: לבנו, הרצי"ה: הדרכה בהוראת התלמוד. לעבור על הסוגיה ברש"י ובתוספות, אחר כך בראשונים ובפוסקים, ולהזכיר לצעירים את חילוקי השיטות.

"ובעת הלמוד עם הצעירים, להזכיר עד כמה דאפשר חלוקי השיטות, וענפיהם הראשיים"

כרך ד', אגרת אי: לבנו, הרצי"ה: שיעור יומי קבוע בגמרא הוא עבודת הקודש, ויש להיזהר שלא להימשך יותר מדי למחשבות מופשטות.

"ראה נא יקירי לעבד את השיעור בהתענינות, הלא זאת היא עבודת הקודש, שגדולי ישראל בכל הדורות נתנו את נפשם עליו"

החלק הרוחני שבתורה

כרך א', אגרת מג: להרב ישעיה אורינשטיין, תלמיד חכם זקן שנפגע מחוברותיו של הרב קוק: מטרתו לעורר את תלמידי החכמים ללמוד גם את פנימיות התורה.

"ואנכי כשאני לעצמי הנני ב"ה רחוק מלהיות נהנה הרבה כשמשבחין אותי, ולא להיות מצטער ומקפיד הרבה כשמבזין אותי"

כרך א', אגרת צו: לרבני 'כנסיה של תורה' בירושלים: בארץ ישראל כל פרט מן התורה מעלה ניצוץ של קרבה להי'.

"אלא כל פרט ופרט מן התורה מעלה איזה ניצוץ, איזו הארה, להתקרב אל רוח אלקים חיים"

כרך ב', אגרת תקא: לאחיו, הרב דב בער: על שיעורים בהלכות דעות ובחלק הרוחני שבתורה. הרב קוק מספר שכבר יותר משנתיים הרב קוק מעביר שיעור קבוע בכוזרי.

כרך ג', אגרת תשע: לבנו, הרצי"ה, מלונדון: תוכנית העבודה כוללת שני שיעורים בשבוע בישיבה, אחד בגמרא, רש"י ותוספות, ואחד רוחני בכוזרי.

"שתי פעמים בשבוע, שיעור א' גפ"ת ושיעור אחד רוחני"

ישיבה ביפו

כבר בשנת תרס"ז (1907) הרב קוק תכנן ישיבה ביפו (ראו בפרשת הישיבה ביפו (תרס"ז-תרע"ד)), ובשנת תרס"ט (1909) הקים בה ישיבה גבוהה, שלמדו בה כעשרים תלמידים מירושלים ומיפו. באגרות הרב קוק מבקש שוב ושוב תמיכה בישיבה ליישוב החדש.

כרך א', אגרת נט: לגיסו, הרב יוסף רבין: הרב קוק מעריך את תלמוד התורה 'שערי תורה', אבל סבור שצריך גם ישיבה מסודרת ביפו.

"אמת הדבר, שזה כמה שאני הולך ברעיון לקבע ישיבה מסודרת פה בע"ה"

כרך א', אגרת צט: לר' יצחק אייזיק הלוי, בעל 'דורות הראשונים': בקשה לסייע בהקמת ישיבה גדולה ביפו, במרכז היישוב החדש.

"וישיבה כזאת מחויבת היא להוסד פה, להחיות את כלל הישוב החדש"

כרך א', אגרת רנט: להרב יעקב משה חרל"פ: הרב קוק מתכוון לקבץ ביפו צעירים מוכשרים, ובינתיים אפשר לקבל ארבעה.

"ולעת עתה נוכל לקבל בעה"י ארבעה בחורים, אם ימצאו מוכשרים כראוי"

כרך א', אגרת שכח: לגביר חיים הכהן: חסרה בארץ ישיבה שבה צעירים ילמדו שנים קצובות ויצאו עם קניין תורה לחיים.

"בכלל חסרה לנו בא"י ישיבה שצעירים ילמדו בה משך קצוב של שנים ויצאו ממנה בתור אנשים שקנו להם קנין תורה חשוב"

כרך ב', אגרת תלז: לגביר חיים כהן: הישיבה צריכה לכלול גם לימוד שיטתי של 'חכמת הדת הרוחנית'.

"אנכי עם כל עניי הרוחני, מצאתי לעצמי חוב קדוש שלא להתיאש ממחשבת הגשמת רעיון זה"

הישיבה המרכזית העולמית

כרך ד', אגרת אקמג: קריאה ליסוד הישיבה המרכזית העולמית: יש כוח כביר שבונה את הארץ, אבל הקודש חסר. הישיבה בירושלים תהיה המכון העליון לתורה לכל האומה.

"הכינו יסוד גדול לכוונתה של "הישיבה הכללית" היחידה המרכזית בירושלים"

כרך ד', אגרת ארצג: קריאה לגדולי ישראל: הישיבה מתרחבת בתלמידים מצוינים, ויש להתחיל בבניין ההיכל על המגרש שנקנה.

"הבו לנו עזר להחל בבנין ההיכל של הישיבה העולמית הקדושה, על המגרש אשר קנינו עבורו, במעלה עיר הקודש"

מה מלמדות האגרות

חזרה ומתינות. "חזק בני בחזרה של מתינות מתון מתון" (כרך א', אגרת כט).

שיעור קבוע. השיעור היומי בגמרא הוא "עבודת הקודש" (כרך ד', אגרת אי), ובצדו לימוד רוחני (כרך ג', אגרת תשע).

תורה של ארץ ישראל. בארץ ישראל כל פרט מן התורה "מעלה איזה ניצוץ" (כרך א', אגרת צו).

לא להתייאש מן החזון. הרב קוק כותב: "מצאתי לעצמי חוב קדוש שלא להתיאש" (כרך ב', אגרת תלז). החזון שהחל ביפו הגיע לבסוף לישיבה המרכזית בירושלים.

הרב שלמה אבינר על הנושא

הרב אבינר מספר על הרב קוק בצעירותו, בערך בגיל שלוש עשרה, שהיה נוהג ללמוד בלילות עם חברותא. פעם, כשנשארו לבדם בבית המדרש, אמר לחברו: העולם עומד על לימוד תורה, ומי יודע, אולי עכשיו בכל העולם רק שנינו לומדים, ואם כן העולם כולו עומד עלינו - בוא נזדרז ללמוד. ועוד הוא מסביר שהרב קוק כתב את "אורות התורה" כדי לענות לשאלה מדוע ללמוד תורה, משום שמי שאינו יודע לענות עליה - אינו לומד. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"ישיבה ולימודים אקדמיים בשיטת הרב קוק" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: האם לפי דרכו של הרב קוק ראוי להקים ישיבה שמשלבת לימודים אקדמיים? מה נהגו בזה בישיבת מרכז הרב. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"בין תפילה, לימוד תורה ומעשה" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: מי שמתפלל ואינו לומד, ומי שלומד ואינו מקיים - ושאלות על האידיאל של "תורה ועבודה". (מקור: מתוך ספרי הרב)

"מצווה גדולה ללמוד תנ"ך" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: מצווה גדולה ללמוד תנ"ך, ומדוע הזניחו אותו בדורות הגלות. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"שני סוגים של תלמידי חכמים" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: מגמת הישיבה לגדל שני סוגי תלמידי חכמים - מי שהתורה מקצועו, ומי שעובד בעבודה אחרת ותורתו קבע. (מקור: מתוך ספרי הרב)

קובצי מקורות בנושא

אגרות של הרב קוק, מקובצות לפי עניין (מתוך ספרי הרב)

לימוד חכמות חול בכתבי הרב קוק: בנספח על לימוד חכמות חול בכתבי הרב קוק מקובצים מקורות מכתביו, ובהם כמה אגרות, המראים שהרב קוק ראה בידיעת חכמות העולם צורך לתלמיד חכם - כשהתורה היא היסוד, והחכמות מצטרפות אליה. (כרך א', אגרת מא; כרך א', אגרת עז; כרך א', אגרת קמד; כרך א', אגרת רעד; כרך א', אגרת רעח; כרך ג', אגרת תשמח)

"הגאולה תלויה בלימוד פנימיות התורה": בנספחים שעניינם הקריאה לעסוק בפנימיות התורה, ושהגאולה תלויה בכך - החל מדברי הגר"א - מקובצות אגרות רבות של הרב קוק. אין הכוונה ללימוד הזוהר וספרי הקבלה כפשוטם, אלא בעיקר לעיון בענייני אמונה עמוקים: דברי הקבלה כשהם מבוארים בלשון מובנת, כפי שביארו אותם גדולי הרבנים, כמו הרב קוק והרצי"ה - כל אחד לפי מדרגתו. העיסוק בסוד עצמו שמור ליחידים הראויים לכך. (כרך א', אגרת מג; כרך א', אגרת עו; כרך א', אגרת פז; כרך א', אגרת צה; כרך א', אגרת קמו; כרך א', אגרת קפד; כרך א', אגרת קפח; כרך א', אגרת רלא; כרך ב', אגרת שמד; כרך ב', אגרת תפג; כרך ב', אגרת תרב)

נוסח האגרות – עם ביאור

162 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: יום ג', פרשת כי תשא, תרמ"ט - זיימל **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין

הרב קוק שולח לו את החוברת הראשונה של "עיטור סופרים" ומבקש את השתתפותו. הרב קוק מציע לו מיזם חדש: הדפסת הש"ס הבבלי כולו בכרך קטן, כמו ספרי התנ"ך הקטנים, ותחתיו פירוש קצר מלוקט מרש"י. מטרת המיזם היא להרבות בקיאים בתלמוד. הרב קוק מתאר את התכנון: חלוקת המסכתות בין גדולי הדור, ומימון בהלוואות קטנות מ־30-20 חברים, שיכסו הוצאה של 800-700 רובל כסף. לאגרת מצורפת דוגמה לפירוש הקצר על בבא קמא, דפים ב-ט.

עיקרי הדברים

- "עיטור סופרים" - בקשה להשתתפות.
- הצעת ש"ס בכרך קטן עם פירוש קצר, להרבות בקיאות ("כבר צוחו קמאי... כמהר"ל מפראג").
- דוגמת פירוש מצורפת (בבא קמא ב-ט).

נוסח האגרת עם ביאור

בע"ה[1], ג' "מצאתי חן בעיניך" תרמ"ט[2], זימל. [יום שלישי בשבוע של פרשת כי תשא (שמות לג, יג); זיימל שבליטא, מקום רבנותו הראשונה של הרב קוק]

ברכה שלמה ומעוטרה, בכ"ט[3] ערוכה ומשומרה, לכבוד מר הגאון הגדול, תפארת ישראל נזרם והדרם, בישראל ובאדם, כקש"ת[4] מוהר"ר[5] חיים שליט"א[6] ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב]

יקרת הדר"ג[7] מר שליט"א הופיעה אמש, עיני ראו ושמחו, כי נעור בצדק הדר"ג האדון שליט"א לחזק ידינו העובדות בקודש באמרי חן וכבוד. אפריון נמטייה ישר כחו ארי שבחבורה. [על פי שבת קיא – כינוי לגדול החכמים] הנני שולח כעת למר שי'[8] החי' הראשונה מהע"ס[9] ["עיטור סופרים", הקובץ התורני שהוציא הרב קוק] הנמצאת בידי, ובקרוב יקבל גם השני' בעה"י[10], כי הקורעקטא כבר נגמרה בביה"ד[11]. [ההגהה כבר נגמרה בבית הדפוס] ובבואי לפני מר גאון שי' הנני לשחרהו כבוד לתת אף הוא ידו הגדולה עמנו, לעטר עיטור סופרים בדבריו הנכבדים, והחביבים על בני עמנו, מצד עצמם ומצד מחוללם פארנו ואדירנו שליט"א. ואקוה להתכבד בקרוב באמרי קודש, לעטר בהם שוק הסופרים גדולי הדור שי', כי הנני נדחף לתת החי' השלישית לעבור בית הבקרת, ע"כ[12] יהי'[13] נא דברי האדון קרובים אלינו, ויהי'[14] בשלישי הכי נכבדים.

עוד דבר אחד חדש, אשר בחסד ד' עלינו הננו לא רחוקים מן המפעל, אמרתי אציע גם לפני גאון מר שי' ואדע גם דעתו הרוממה בעיקר מקצוע זה. זה מקרוב נתעוררתי לקרא עצרה לרבים מגדולי דורנו שי', לעשות יחד דבר קבוע וקיים ותועלת גדולה ללימוד תוה"ק[15], והוא להדפיס הש"ס[16] בבלי כולו בפורמט קטן, כתבנית ספרי התנ"ך[17] הקטנים הנדפסים בברלין ובליפציג, [מהדורות התנ"ך בתבנית קטנה של חברות הביבליה בגרמניה] ובאותיות לא גדולות כאותיות המשניות עם פי'[18] זרע ישראל ["זרע ישראל" – פירוש קצר על המשניות לר' ישראל איסר מפוניבז'] הנדפס מחדש, ויעלה כל הש"ס לערך כרך קטן לא יותר מפי שלשה כהתנ"ך[19] ופחות מזה. וזה יהי' תועלת גדולה ונכבדה להרבות בקיאים בתלמוד בישראל, אשר על מחסור זה כבר צוחו

קמאי דקמאי כמהר"ל[20] מפראג [המהר"ל מפראג] ודכוותי', ועיקר הסיבה לזה הוא גודל התבנית של הש"ס. ויש להעיר בזה הרבה, אבל אין מאריכים לחכם שכמותו שי'. ואם נדפיס ערך עשרת אלפים עקס' נוכל למכור במקח אי רו"כ[21] [במחיר רובל כסף אחד] כל הש"ס, וגם מזה יהי' ריוח מרובה, אך לא אל הריוח עינינו נשואות, עכ"ז[22] יוכל הריוח לפול לקופה מיוחדת להרים קרן תוה"ק במעט בעה"י. רק עוד דבר קל דרוש לזה והוא להדפיס מתחת ליריעה פי' קצר מפרש"י[23] ז"ל[24], רק הדברים הנחוצים ומוכרחים מאד, שיהי'[25] בקל להחוזרים על לימודם, להתעיף עיניהם בו, להזכיר נשכחות, והנני שולח בזה לכבוד האדון מר שי' לבחינה עלה אחד לחוות עלי'[26] דעתו הרוממה, אך לאחד תכבד העבודה מאד, אמנם כאשר אקרא בע"ה להתאסף אספת רבים מגדולי הדור שי', וכ"א יקח לו מס' אחת או אחדות כנדבת לבבו, רק שלא יסור מזה מהמטרה הנוכחית, אז יגמר פעלנו בעזה"י[27] בלא איחור. ואנכי הצעיר הנני מרהיב עוז בנפשי, להיות נלוה אל כבוד גאוני הדור שי' העובדים בקודש, ולקבל גם על עצמי בעזה"י חלק מהעבודה הזאת, וכמו כן מר חמי הגאון שי' האבד"ק[28] פאניווועז [חותנו, האדר"ת, אז רבה של פוניבז'] יצ"ו[29] ינצח על עבוה"ק[30] המלאכה הנכבדת הזאת, ואקוה לד' ית'[31] כי לא יעברו עלינו ימים רבים ונראה הש"ס נדפס בכרך קטן כלול בהדרו, וקל מאד להחוזרים על לימודם לחזור על כל הש"ס ולעבור בין בתרי הסוגיות אחר לימודם, כפי עיונם, בהש"ס[32] הגדול. ודי יעזרנו ע"ד[33] כבוד שמו. ואיחל למעלת הדר"ג. מר שי', אם יקבל אף הוא חלק בפעלינו, בשתי אלה או באחת מהם. כי בכפלים דרושה לנו ראשית פעלינו, להעלות על הספר פירוש הקצר, מסומן באותיות כתבנית זרע ישראל על המשנה, ושנית כי הוצאת הדפסה תעלינו לערך שבעה או שמנה מאות רו"כ, [רובל כסף] ויען כי ידי קצרה להמציא סך כזה, ע"כ אבקש מהעוזרים בדבר המצוה הרבה הזאת, שכל אחד יראה להלוות חלק קטן לפי ערכו, וע"י[34] עשרים או שלשים חברים גדולי דעה שי' יגמר הדבר בנקל ובכי טוב בעה"י. וחשש הפסד ח"ו[35] אין בזה כלל, כפי ידיעתי בטיב העסק, והכסף יבא ליד אחד מיוחד מגדולי הדור שי' שישלם להמדפיס.

על כל הדברים והאמת האלה אבקש ממר הדר"ג שי' להשיבני דעתו הרוממה. והי'[36] זה שלו'[37], וברכה בכל מילי דמיטב למר שי', כנפשו היקרה ונפש הצעיר באהבתו קשורה מברכו בכל לב דוש"ת[38] כה"י[39],

אברהם יצחק הכהן קוק

[מכאן ואילך: דוגמת הפירוש הקצר על מסכת בבא קמא (דפים ב-ט), שהרב קוק צירף לאגרת. בכל קטע באות תחילה מילות הגמרא (מודגשות), ואחריהן, אחרי הפסיק, הפירוש.]

בבא-קמא

דף ב'

ארבעה אבות, דכתיבן בקרא בהדיא. **וההבער**, אש. **לא הרי השור**, אי כתב רחמנא שור לא נפק מבעה מיניי. **במיטב הארץ**, אם רוצה לפרוע לו קרקע. **מחייב אכל חדא וחדא**, בשוגג. ע"ב[40]. **מדברי קבלה**, נביאים וכתובים. **והאי מילף הוא**, בתמי'. **הני מילי בתלושה**, שאחזה הקרן בין שיני ונגחה. **נגיפה**, דחיפת הגוף. **רביצה**, על הכלים לשברם. **מ"ש**[41] **גבי אדם דכתיב כי יגח**, שור את איש. **אדם דאית לי' מזלא**, דעת לשמור גופו. **ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם**, ואינו משלם את הכופר.

דף ג'

נתחככה בכותל להנאתה, והפילתו. **אב עשרה**, עמוק י' טפחים. **בין לרב ובין לשמואל**, לקמן כ"ח ע"ב. ע"ב. **תחלת עשיתן לנזק**, כשהונחו שם. **כיחו**, רוק. **ניעו**, ליחת החוטם. **בחצי נזק צרורות**, שהיתה מהלכת והתיזה ברגלי' ושברה את הכלים. **מן העלי'**[42], מביתו, מיטב שדהו. **אם תבעיון בעיו**, תשובו ותבקשו מחילה, אלמא באדם כתיב בעי'. **אתגלין מטמרוהי**, היינו שן שפעמים מגולה.

דף ד'

ורגל מאי שיירי', בתמי'. **ושור המזיק ברשות הניזק**, לקמן ט"ו. **בנזקי ממון**, שממונו מזיק. **ארבעה דברים**, צער, ריפוי, שבת ובושת. **דכייף ופשיט**, אורחי' הוא, לשבר כלים שבצד מרגלותיו, ע"ב. **דאית בי' תרתי**, שן ורגל, וקרן לא קחשיב דבתמין לא קמיירי, נזק, מה שהוא שוה פחות מתחילה. **צער**, כמה אדם רוצה ליתן שתקצץ ידו ע"י[43] סם ולא ע"י חרב אם מוכתב הוא למלכות שיתקצץ ידו. **הזיקא דממילא**, ד' שומרים. **והמטמא**, תרומה. **גנב וגזלן דממונא**, גנב המודה מעצמו. **הא קתני ליה ש"ח והשואל**, טוען טענת גנב וגזלן ונמצא בידו, הוא כמותו. **והשואל**, לא דוקא, דהא לא משכחת לה דליפטר בטוען טענת גנב וגזלן.

דף ה'

משלם במותר, העודף יותר מהחבלה שחבל האדם בו. **לגזיזי'**, כח אגרופו. **מגופו משלם**, לא משתכח דלא משלם נ"ש[44] אלא כמו שהשור שוה. **מוסר**, מלשין. **דאית בי' מעשה**, בעילה. **תחת**, נתינה, ישלם, כסף, חדא מהני איתא בכל חד.

דף ו'

ליחכה נירו, חרישתו. **וסכסכה אבניו**, לא נשרפו לגמרי. **בור המתגלגל**, המניח אבן ברה"ר[45] וגילגלוה למקום אחר והזיקה שם. **פותקין ביבותיהן**, פותחין צינוריהם, וגורפין מערותיהן, ומשליכים זבליהם לרה"ר[46]. ע"ב. **שור יוכיח**, שברשות מהלך ברה"ר. **נתנו לו זמן**, ב"ד[47]. **לגבות לנזקין מן העידית**, של מזיק. **אכל שמינה משלם שמינה**, ניחא. **אכל כחושה משלם שמינה**, בתמי'. **שאכל ערוגה בין הערוגות**, ולא ידעינן איזוהי. **נאמר שדה למטה**, מיטב שדהו. **ונאמר שדה למעלה**, וביער בשדה. אחר. **שור רעהו אמר רחמנא ולא שור של הקדש**, דאם נגח שור של הקדש פטור, וה"ה[48] לשאר נזקין,

דף ז'

ישיב לרבות שוה כסף, דהו"ל[49] למכתב ישלם. **הרי שהיו לו בתים שדות וכרמים**, שוה מאתים זוז, דתנן במסי' פאה פ"ח מ"ח[50] מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט כו'[51], היו לו מאתים זוז חסר דינר אפילו אלף נותנין לו הרי זה יטול. **והוי בה מר**, רבה. ע"ב. **כיוקרא דלקמיה ולהכי אתי ישיב לרבות סובין**, דאי בעי למשקל סובין, דהיינו בינונית, שקיל כיוקרא דלקמי', דהא שוה כסף הוא בניסן. **ואת אמרת בינונית וזיבורית נמי לא**, שקיל כהשתא. **אי איכא לדמויי**, הא דרבה. **מ"מ**[52] **קשיא**, מיטב, וישיב

דמרבי סובין. **כל דיהיב לי' ממיטב ליתיב לי'**, מסובין דמעולין. **אין לו אלא עידית**, מי שהיו עלי' בע"ח וכתובה וניזקין.

דף ח'

אידי ואידי שלא היתה לו עידית, ודכו"ע[53] משל עולם הן שמין. **לג' בני אדם**, כ"א[54] ביום אחד. ע"ב. **הלכך ליכא למימר הכי**, לשון קושיא. **איני ניזונית ואיני עושה**, דמשום תקנתא דידי תקנו לי רבנן מזונות תחת מעשה ידי דלמא לא ספקה. **מכר לוקח**, שלקח עדיות באחרונה.

דף ט' חייתא דקטרי, שק מלא רוח. **אחוי טירפך**, שבדין לקחו ממך. **רב הונא אמר לא קשיא**, קראי דלעיל כסף ומיטב. **בדלית לי'**, לא כסף ולא שדות. **ובא בע"ח ונטל קרקע**, בשביל חובות אביהם. **האי ברא והאי לאו ברא**, בתמי'. **לשני אחים שחלקו**, קרקע. **ובא בע"ח ונטל**, חלקו של אחד מהן, דמשלם לו האחד חצי חלקו או קרקע או מעות בטלה מחלוקת, וחולקים בשוה הנשאר, ויתר אבד. **רביע בקרקע ורביע במעות**, או רביע ע"ב. **שליש ביתו**, שליש ממה שיש לו, עד שליש משלו, אינו נפרע בחייו. **מכאן ואילך משל הקב"ה**[55], יפרע לו הקב"ה בחייו.

הפירוש הקצר הזה, הנלקט מפרש"י, יודפס למטה מתחת לעמוד, וירשם באותיות בדברי הגמ'[56] הצריכים ביאור, כמו שנדפס ה"זרע ישראל" על המשנה דפוס וורשא, ויהי' האותיות מצוינות בפנים הגמ', וכן בפירוש, ודברי הגמרא שנרשמו בגליון זה לא יבואו בתוך הפירוש, כמובן, כי לא נכתבו כ"א להקל על הקורא כעת להבין על מה יסובו הדברים. ודי יהי' בעזרינו למען כבוד שמו ותוה"ק[57].

---

1. בע"ה - בעזרת השם
2. תרמ"ט - השנה תרמ"ט (1888/1889)
3. בכ"ט - בכל טוב
4. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הדר"ג - הדרת גאונו
8. שי' - שיחיה
9. מהע"ס - מהעיטור סופרים (הקובץ התורני שהוציא הרב קוק)
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. בביה"ד - בבית הדין
12. ע"כ - על כן
13. יהי' - יהיה
14. ויהי' - ויהיה
15. תוה"ק - תורתנו הקדושה
16. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
17. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
18. פי' - פירוש
19. כהתנ"ך - כהתורה נביאים וכתובים
20. כמהר"ל - כ + מהר"ל: מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ל (כגון לוי / ליב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
21. רו"כ - רובל כסף
22. עכ"ז - עם כל זה
23. מפרש"י - מפירוש רש"י

24. ז"ל - זכרונו לברכה
25. שיהי' - שיהיה
26. עלי' - עליה
27. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
28. האבד"ק - האב בית דין קהילת
29. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
30. עבוה"ק - עבודת הקודש
31. ית' - יתברך
32. בהש"ס - בהשישה סדרים (התלמוד)
33. ע"ד - על דבר
34. וע"י - ועל ידי
35. ח"ו - חס ושלום
36. והי' - והיה
37. שלו' - שלום
38. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
39. כה"י - כנפשו היפה
40. ע"ב - עמוד ב
41. מ"ש - מה שכתב
42. העלי' - העליה
43. ע"י - על ידי
44. נ"ש - נזק שלם
45. ברה"ר - ברשות הרבים
46. לרה"ר - לרשות הרבים
47. ב"ד - בית דין
48. וה"ה - והוא הדין
49. דהו"ל - דהוה ליה (שהיה לו)
50. מ"ח - מרחשון
51. כו' - וכולי (וכן הלאה)
52. מ"מ - מכל מקום
53. ודכו"ע - ודכולי עלמא (שהכל מסכימים)
54. כ"א - כי אם
55. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
56. הגמ' - הגמרא
57. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ליל יום ד', פרשת יתרו (תרנ"ז, בויסק) **נמען:** אחיו, החתן ר' שאול חנה הכהן (לומד בסמרגון)

הרב קוק שמח במכתב אחיו ומבקש ממנו לפרט מה הרב קוק לומד. הרב קוק מעלה זיכרונות מסמרגון, שבה למד בנעוריו בחבורת חכמים. הרב קוק מייעץ לאחיו להתחבר ליראי ה' בעיר, וללמוד גמרא, פירוש רש"י ותוספות כסדרן, "לעשות העיקר עיקר והטפל טפל": לדבריו לא ראה חכם גדול באמת אלא מי שעוסק בעיקר בתלמוד ובראשונים כסדרם. בסוף האגרת יש דיון הלכתי בהשגת הראב בית דין על הרמב"ם (הלכות טומאת מת פרק ב) בעניין אבר מן המת שחסר בשרו. הרב קוק דוחה פירוש מקובל ומציע הסבר משלו.

עיקרי הדברים

- הדרכה בלימוד: גמרא, רש"י ותוספות כסדרן, וחזרה.
- חשיבות החברה של תלמידי חכמים ויראי ה'.
- עיון הלכתי: טומאת אבר מן המת (רמב"ם וראב בית דין).

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], אור ליום ד, יתרו [תרנ"ז[2], בויסק]. [ליל רביעי של שבוע פרשת יתרו, שבט תרנ"ז (1897). הרב קוק כיהן אז כרבה של בויסק]

שלו'[3] וברכה שמורה וערוכה לאחי יקירי וחביבי החתן הנעלה חריף ושנון ונחמד מ' שאול חנה הכהן [אחיו הצעיר של הרב קוק, ר' שאול חנא קוק] שליט"א[4].

יברכך ד' ויצליחך בכל מעשיך, וירחיב בתורתו לבביך, שלו' רב לך ולעוזריך.

שמחתני אחי אהובי בדבריך אלי. זה כמה נכסף נכספתי לשוחח עמדך בכתב, וטרדותי הרבות דחוני מיום אל יום, ועתה הנה הקדמתני, אח יקר, יחולו ברכות על ראשך, [על פי משלי י, ו: "ברכות לראש צדיק"] כי הרויתני נחת גם מדבריך המעטים, אף כי קמצת יותר מדאי. ולמה לא הודעתני בפרטות את אשר תלמוד כעת, ואת אשר למדת ורכשת לך בעה"י[5], בכל ימי משך שבתך בשבת תחכמוני [על פי שמואל ב כג, ח; כאן: במקום ישיבת החכמים] זה, עיר סמארגאן היקרה, [סמורגון שבליטא, שבה למד הרב קוק בנעוריו] העיר אשר שמה וזכרה חקוק על לוח לבבי לאהבה משחר טל ילדותי, העיר אשר בה מצאתי בראשית דרכי חברת קודש מלאה חכמים וסופרים, חריפים ובקיאים, יראי ד' וחושבי שמו, אשר חברתם הרחיבה לבבי, גם גרמה לי להכשיר ביתרון את כשרונות ילדותי בע"ה[6]. ואתה אחי אהובי הנך יושב שמה, בטח רק את יראי ד' וחושבי שמו, האמונים עלי תורתו ויראתו, רק אליהם תארח לחברה, מהגדולים היקרים הללו, המסולאים מחכמי העיר יצ"ו[7], תלמוד להרבות קניניך בחכמה, למגמר ולמסבר [ללמוד ולהסביר – על פי לשון התלמוד (למיגמר, למיסבר)] לחזור על למודך בחשק ואהבה, לקנות ידיעה שלמה, בגמפ"ת[8] כסדרן, [בגמרא, פירוש רש"י ותוספות, כסדרן] לעשות העיקר עיקר והטפל טפל. כי לא ראיתי חכם גדול באמת כי"א[9] מאותם שמשימים עיקר עסקם בתלמוד וראשונים, ללמוד ולחזור כסדרן ממש, ביחוד בראשית ביכורי הילדות.

סלח לי אחי אהובי, יוכל להיות שאינך צריך התעוררות כזאת, אלא מתוך שאני זכור שהייתי צריך לכמו אלה, בימי חרפי, [איוב כט, ד] רחש לבבי אלה הדברים מדי דברי עמך.

תהלי"ת[10] עמנו כולנו החוה"ש[11], כה יזכנו השי"ת[12] לימים הבאים, וברב חסדיו יטיב ויוסיף ברחמיו. הנני מצפה על מכתביך שיבאו לידי מעכשיו תמידים כסדרן, להודיעך מכל הטוב אשר עמדך, אין טוב אלא תורה. [ברכות ה; אבות ו, ג] והשי"ת[13] יחזקך ויאמצך לשקוד על דלתי תורתו, וחזקת והיית לאיש [מלכים א ב, ב] מצליח לשם ולתהילה ולתפארת, כעתירת ותקות אחיך אוה"נ[14] מצפה הצלחתך כה"י[15],

אברהם יצחק ה"ק

באה"נ[16] אדר"ש[17] ידי"נ[18] מנעורים הרה"ג[19] המרומם מו"ה[20] שמעון קאפעלאוויץ [ר' שמעון קופלוביץ מסמורגון, ידיד נעוריו של הרב קוק מימי לימודיו שם] שליט"א. כמ"כ[21] אדר"ש ידי"נ הנכבד ומרומם היקר מו"ה מאיר הכהן שליט"א מאלטינסקי. [ר' מאיר הכהן מולטינסקי מסמורגון]

מש"כ[22] ע"ד[23] הראב"ד[24] בהשגה פ"ב מהי' ט"מ[25], [השגות הראב"ד על הרמב"ם, הלכות טומאת מת פרק ב] הנה הדברים עתיקים וכבר כי[26] כעין זה בס'[27] האחרונים, אך לע"ד[28] לא מסתבר כלל שתהי'[29] זאת כונת הראב"ד. דאיך ישיג על הרמב"ם[30] ואיך יאמר שטעה בזה ומה טעות יש כאן, וביותר איך כתב שהרמב"ם[31] עצמו הלך ע"ז[32] הדרך, ואין בדבריו רמז לזה כלל. ובאמת הדבר תימה גדולה, וקשה ליחס לפסק הלכה, אם נאמר שאין אנו משועבדים לכללים ראוי לפסוק ע"פ[33] הסברא, ודבר זה נגד הסברא. ומש"כ[34] תוי"ט[35] בהעור והרוטב מפ"ו דעדיות, [תוספות יום טוב, חולין פרק ט ("העור והרוטב") משנה ח, המביא את משנת עדויות פרק ו, ג] שאל תתמה דגדולה מזו אר"א[36] אבר מה"ח[37] אמרו, ולא אבר מה"מ[38], [עדויות ו, ג: "אמר רבי אליעזר: אבר מן החי אמרו ולא אבר מן המת"] לא אדע מה דמיון זה לזה, התם אין תימא כלל, שהרי האבר אף שאין בו טומאת אבר מ"מ[39] יש עליו טומאת בשר ועצמות, ולא פקעה ממנו טומאתו, אבל כאן הרי הטומאה פקעה ממנו ע"י[40] מה שהי'[41] מחובר לאבר, וזה ודאי תימא. ולע"ד[42] לא לזה נתכוין הראב"ד, אלא שמשיג על הרמב"ם במה שכתב שאם חסר מכדי להעלות ארוכה, ויש בו כזית,. שהוא מטמא כמת שלם, משמע שיש באבר טומאה משום אבר, ובאמת אינו כן. שהאבר פקע ממנו דין אבר ע"י שחסר הבשר מכדי להעלות ארוכה, שזהו שיעור אבר, ומה שבאמת מטמא הוא רק מפני הכזית בשר המחובר בו, והוא רק משום יד, עיי' פ"ב דאהלות, [אהלות פרק ב, בדין טומאת אבר מן המת ושיעורו] ועיי' תו' חולין קי"ח ד"ה[43] אין יד, [תוספות חולין קיח, ד"ה אין יד, בדין "יד" לטומאה] דיד בעי שיוכל לקחת ולא ינתק עי"ז[44], ולא סגי בחיבור בעלמא, הובא במל"מ[45] בזו ההלכה. [משנה למלך על הרמב"ם, הלכות טומאת מת פרק ב] ועכ"פ[46] אפילו מצד הלשון לבדו ג"כ[47] דרך הראב"ד לפעמים להשיג על הרמב"ם, במקום שנראה לו שהלשון נובע ממקור שהוא מוטעה לפי דעתו, ע"כ[48] להרמב"ם[49] שכתב כשחסר הבשר כיון שנשאר כזית מטמא כמת שלם, משמע שיש עליו טומאת אבר, ושהשיעור באבר מה"מ הוא כזית, ובאמת גם באבר מה"מ השיעור הוא כדי להעלות ארוכה, ומה שעכ"פ[50] מטמא הוא רק משום כזית בשר הדבוק בו, מטעם יד, ואם לא יהי'[51] דבוק בו שפיר לא יטמא העצם והגיד מטעם אבר כלל, ואיך יאמר "כמת שלם". וז"ש[52] שהר"מ[53] עצמו הלך ג"כ ע"ז הדרך, שכ'[54] בפ"ג גבי ואלו מטמאים במגע ובמשא ולא באהל [רמב"ם, הלכות טומאת מת פרק ג הלכה ב] אבר מה"מ שאין בו בשר כדי להעלות ארוכה, ולא התנה כלום מכזית, ש"מ דס"ל[55] ג"כ דשיעור בשר כדי

להקרא אבר שוה הוא באבר מה"מ כבאבר מה"ח, כדי להעלות ארוכה, ולא כזית, ואיך כתב הלשון מטמא כמת שלם, שהאבר מטמא, ובאמת רק הכזית בשר מטמא, וע"ז[56] לא יחלוק הראב"ד כלל. כנלע"ד[57] אמת נכון ובאמת בפירוש דברי הרמב"ם. תודיעני עליהם בטובך דעת חכמי העיר יצ"ו גם דעתך.

אחיך הנ"ל[58]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרנ"ז - השנה תרנ"ז (1896/1897)
3. שלו' - שלום
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בעה"י - בעזרת השם יתברך
6. בע"ה - בעזרת השם
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. בגמפ"ת - בגמרא, פירש"י ותוספות
9. כ"א - כי אם
10. תהלי"ת - תהלה לא-ל יתברך
11. החוה"ש - החיים והשלום
12. השי"ת - השם יתברך
13. והשי"ת - והשם יתברך
14. אוה"נ - אוהבך הנאמן
15. כה"י - כנפשו היפה
16. באה"נ - באהבה נאמנה
17. אדר"ש - אחר דרישת שלום
18. ידי"נ - ידיד נפשי
19. הרה"ג - הרב הגאון
20. מו"ה - מורנו הרב
21. כמ"כ - כמו כן
22. מש"כ - מה שכתב
23. ע"ד - על דבר
24. הראב"ד - רבי אברהם בן דוד
25. ט"מ - טומאת מת (הלכות); "ט"מ הוי": טעמא מאי
26. כ' - כבוד
27. בס' - בספר
28. לע"ד - לעניות דעתי
29. שתהי' - שתהיה
30. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
31. שהרמב"ם - שרבי משה בן מימון
32. ע"ז - על זה
33. ע"פ - על פי
34. ומש"כ - ומה שכתב
35. תוי"ט - תוספות יום טוב
36. אר"א - דורש פענוח
37. מה"ח - מן החי (אבר מן החי)
38. מה"מ - מן המת (אבר מן המת); בהפרשת תרומה: מן המוקף
39. מ"מ - מכל מקום

40. ע"י - על ידי
41. שהי' - שהיה
42. ולע"ד - ולעניות דעתי
43. ד"ה - דיבור המתחיל
44. עי"ז - על ידי זה
45. במל"מ - במשנה למלך
46. ועכ"פ - ועל כל פנים
47. ג"כ - גם כן
48. ע"כ - על כן
49. להרמב"ם - לרבי משה בן מימון
50. שעכ"פ - שעל כל פנים
51. יהי' - יהיה
52. וז"ש - וזה שאמר / וזהו שכתוב
53. שהר"מ - ש + הר"מ: הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
54. שכ' - שכבוד
55. דס"ל - דסבירא ליה
56. וע"ז - ועל זה
57. כנלע"ד - כנראה לעניות דעתי
58. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (בויסק, תרנ"ח) **נמען:** אחיו, ר' שמואל הכהן

הרב קוק שמח במכתב אחיו, אבל נבהל לשמוע שהוא חוזר על תלמודו רק שלוש פעמים. מניסיונו אי אפשר לזכות בתורה בשלוש חזרות, ולכן הרב קוק מבקש ממנו לחזור לפחות עשר פעמים על כל פרק לפני שיתחיל פרק חדש, כי "אין תועלת כלל בלימוד שנשכח מיד". הרב קוק גם מספר שאמם שוהה אצלו, ומזמין את האח לבוא.

עיקרי הדברים

- חשיבות החזרה על הלימוד: עשר פעמים לכל פרק.
- עניינים משפחתיים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1].

שלו'[2] לך אח אהוב ונעים הנעלה מ' שמואל הכהן [ר' שמואל הכהן קוק, אחיו הצעיר של הרב קוק] שליט"א[3].

לשמחת לבבי הגיעני מכתבך, אשר זה כמה חכיתי. שמחתי כי הודעתני מלימודך, אף כי מאד נבהלתי ממה שראיתי שהנך חוזר רק שלש פעמים על תלמודך. דע לך אחי יקירי, כי הנני יודע ועד על פי הנסיון [ומעיד מתוך ניסיון] כי אי-אפשר כלל לזכות בחזרה של ג' פעמים, [על חשיבות החזרה על הלימוד אמרו חז"ל (חגיגה ט): "אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד"] ואבקשך מאד אחי יקירי להרגיל עצמך לחזור לכהפ"ח[4] עשר פעמים כל פרק קודם שתתחיל פרק אחר. כי אין תועלת כלל בלימוד שנשכח מיד אחר הלימוד. אניח הדיבור כעת מזה, כי אקוה בע"ה[5] לדבר עמך ברחבה, ברצות השי"ת[6], כשתבא הנה. כי אמנו תחי'[7] [אמו של הרב קוק, מרת פערל זלאטע] היא אצלנו ב"ה, וכפי הנראה תתעכב שבוע דנא, אף כי תקוה בע"ה לסור ג"כ[8] לקרוק, עכ"ז[9] אחשוב כי יהי'[10] נקל לך לסור לפה [לבוא לכאן, לבויסק] מלקרוק, כי לשם אף כי הדרך קרוב אבל הנוסעים מעטים כמדומני.

על הערותיך אולי הייתי כותב לך, אמנם לשעה לא אדע אנה הנחתי מכתבך. מאכ"ח[11], הנני אחיך דור"ש[12] טובך והצלחתך דבק באהנ"פ[13] כה"י[14].

אברהם יצחק ה"ק

(בויסק, תרנ"ח).

1. ב"ה - ברוך השם
2. שלו' - שלום
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. לכהפ"ח - לכל הפחות
5. בע"ה - בעזרת השם
6. השי"ת - השם יתברך
7. תחי' - תחיה

8. ג"כ – גם כן
9. עכ"ז – עם כל זה
10. יהי' – יהיה
11. מאכ"ח – דורש פענוח
12. דור"ש – דורש שלום
13. באהנ"פ – באהבת נפש
14. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: יום ה', ב' סיון תרנ"ט (בויסק) **נמען:** אחיו, החתן ר' שמואל הכהן קוק

הרב קוק מעיר לאחיו שהוא כותב מעט מדי ואינו מספר מה הוא לומד. בעניין אחיהם הרב דב בער, שספג ביקורת על שהניח את כובעו על ארון הקודש, הרב קוק קובע שעל פי הדין אחיהם צודק, אבל ראוי להתרחק מדברים כאלה במקום שיש עמי ארץ, ומ"הדומה לכיעור" בעיני ההמון. הרב קוק מזרז את אחיו לשקוד על התורה, לחזור על לימודו ולקבוע זמן למוסר ויראת ה'. לדבריו גם זמן קטן ללימודים אלה משפיע על הכול, כמו שהמוח קטן ומטביע את צורת האדם.

עיקרי הדברים

- הלכה: הנחת חפץ על ארון הקודש, וזהירות ממראית עין.
- לימוד מוסר ויראת ה' ככוח המעצב את כל הלימוד.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1] יום ה' ב' סיון תרנ"ט[2] [בויסק].

שלו'[3] וברכה ושמחת הרגל והצלחה בתורת השי"ת[4] והכל בכלל לאחי יקירי החתן המופלג ושנון [הבחור המופלא והחריף] יקר רוח מ' שמואל הכהן שי'[5] קוק, שלו' לך ולעוזריך.

הגיעני לשמחת לבבי מכתבך, אשר חכיתי לו זה כמה, ונפלאתי על אשר אחרת מכתוב אלינו. גם עתה קצרת יותר מדאי, ולא הודעתני את המסכת אשר תלמוד, ואם הנך שוקד על דלתי תוה"ק[6] [על פי משלי ח, לד] כתקותינו בך בעה"י.

ע"ד[7] כי[8] אחינו הרב רד"ב[9] שי', אין לדעתי לשים לב לדברי הנרגנים, [לדברי המתלוננים והמרכלים (על פי משלי כו, כב)] בפרט בעסק הנחת הכובע על ארה"ק[10] מבחוץ. כפי שורת הדין הצדק את אחינו שי', כאשר בררתי הדבר בעה"י לעצמי, בראיות מוכיחות מגמ' ופוסקים וסברא ברורה. אמנם ראוי להתרחק מכיוצא בזה היכי דשכיחי עמי הארץ. [במקום שמצויים אנשים שאינם יודעים את ההלכה (ארמית)] גם אולי כדאי להתרחק מן הדומה לכיעור [מדבר שדומה לדבר מכוער (על פי חולין מד: "הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו")] בעיני ההמון. אקוה להשי"ת[11] שישקוד אחינו שי' על משמרת התורה ועבודת השי"ת, ותתקיים בו הבטחת הכתוב סלסלי ותרוממך. [משלי ד, ח]

הנני מוסיף לזרז למזורז [לזרז את מי שכבר זריז] כמוך שי' לשקוד עה"ת[12], ולחזור יפה על לימודך, כי זהו עיקר פרי הלימוד, ולשים לב למוסר ויראת ד' כפי מסת הפנאי, [כפי מידת הזמן הפנוי] כי זהו עיקר הכל. ואם כי הזמן האפשרי ליחד ללימודים כאלה הוא חלק קטן, אבל הוא נושא פרי ברכה אל כל יתר הפעולות והלימודים, כמו שהמוח הוא קטן בשיעורו והוא מטביע צורת האדם באדם.

והנני בזה אחיך דו"ש[13] מצפה הצלחתך בעה"י.

אברהם יצחק ה"ק.

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. תרנ"ט - השנה תרנ"ט (1898/1899)
3. שלו' - שלום
4. השי"ת - השם יתברך
5. שי' - שיחיה
6. תוה"ק - תורתנו הקדושה
7. ע"ד - על דבר
8. כ' - כבוד
9. רד"ב - ר' דב בער (אחיו של הרב)
10. ארה"ק - ארץ הקודש
11. להשי"ת - להשם יתברך
12. עה"ת - על התורה
13. דו"ש - דורש שלום

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת כז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ו) - יפו **נמען:** מכתב גלוי לבני התורה הצעירים בארץ ישראל

הרב קוק קורא לתלמידי החכמים לצאת מן הקיפאון ולרכוש את "העט": לכתוב, לחדש ולהשפיע בספרות תורנית קבועה ואיכותית. הרב קוק מבקש מהם לקבוע לימוד מסודר בתורת הלב והמחשבה, מן המוסר ועד סתרי תורה, בלי לזנוח את ההלכה שהיא היסוד, כדי שמציון תצא תורה. הרב קוק מזהיר ממחשבות קודרות ומלימוד שטחי, וקורא לקדש את החיים ולא להתרחק מהם.

עיקרי הדברים

- לימוד אמונה ומחשבה לצד ההלכה.
- יצירה תורנית וספרותית מארץ ישראל.
- קידוש החיים ושמחה בלימוד.

נוסח האגרת עם ביאור

מכתב גלוי

לכבוד אחינו הצעירים האהובים תופשי התורה היושבים על אדמת הקדש, שלום.

הנני כותב לא מפני שיש לי כח לכתוב אלא מפני שכבר אין בי כח לדום. [לשתוק]

המצב שלנו הוא כ"כ[1] איום ודוקר, [כל כך מפחיד וכואב, כמו דקירה] עד שלא יתן מנוח ללב. כל מחשבה, כל עצה, מוכרחת להתפרץ בפה ובכתב, אולי נמצא עצה, אולי רוח ד' תניחנו ונשאף רוח חיים. אנחנו מוכרחים לדבר כעת דברים דוקא אמיצים, דוקא חזקים וגדולים, למרות מה שאנחנו כ"כ שפופים ודלולי כח, [כפופים וחלשים] ונדמה לנו כאילו אנחנו רק אנחנו הננו המיותרים בעולם, והכל מורים עלינו באצבעותיהם מניעים ראש ותמהים.

ואנחנו בקרבנו פנימה היש בנו רוח? הילין בנו עז? [האם שוכן בנו כוח] למה הננו הולכים כה שחים, מקומטים, נזחלים ונרעדים, [כפופים, מצומקים, מפחדים ורועדים] ואנחנו באמת הננו צריכים וחייבים להיות מלאי אומץ ונאזרים בגבורה, אין עז אלא תורה. [על פי זבחים קטז: "ה' עוז לעמו יתן" – אין עוז אלא תורה]

העולם, אפילו העברי, עם כל שפלות מצבו, בעוה"ר[2], מ"מ[3] יש בו תנועה וחיים, רק אנחנו אין אנו יכולים לנקף באצבע [איננו יכולים להזיז אצבע] להראות אות של תחיה.

שמא יאמר אדם שבגבורי-המעשה אין לנו מה לקנא, כשם שהם אינם מתגדרים במלאכתנו [אינם עוסקים במלאכתנו] כך אין לנו להתגדר במלאכתם.

אבל בגבורי-הרוח, העומדים לנגדנו בזרע חשופה [בזרוע חשופה, בכוח גלוי (על פי ישעיהו נב, י)] בשרביט של אש [כוונתו לעט ולספרות] נורא... העט כבש לו את העולם, הוא רודה במחשבות, [הוא שולט במחשבות] ברגשי הלב, וגם במעשים, בבטחה הוא עושה דרכו, חצים שנונים ומדקרות חרב במנוחה הוא שולח.

היעלה על הדעת, שאנו רשאים לחשות ולא לקנות לנו את הזיין המודרני הזה? [הנשק המודרני הזה, כלומר העיתונות והספרות] אבל זה העט איננו "נהרא דמכיפיה מיבריך", [נהר מתברך ממקורו (ארמית, על פי בכורות נה): העט אינו מקור כוח לעצמו, אלא שואב מן המחשבה] הוא לוקח חילו מאוצר המחשבה, והמחשבה הפוריה היא באה רק מחיקור דין [מבירור מעמיק] הבא אחרי הידיעה הרחבה, תולדת הגירסא והעיון [הלימוד הבקיאות והלימוד העיוני] יחדיו כשהם מתחברים עם הרגש והחיים. ואנחנו למה לא נעשה לנו גם אנו עט, היבשו מוחותינו, חלילה? והם צריכים להיות כטל מלאים הגיון-אמת ודעת-קדש. התם כל רעיון מקרב לבנו פנימה?

ב"ה[4] הננו עוסקים בתורה, בגופי הלכות. צריכים אנחנו לשום לב, שהם הנם שערים למחשבה הפנימית ואוצר הגנוז אוצר יראת ד' טהורה, שהיא ראשית דעת ומקור חכמה.

אבותינו הגדולים הורישו לנו את האוצר הגדול והטוב בלב פנימה, בעמקי הנשמה, באר שכרוה תמיד והוסיפו עליה בכל דור ודור. ואנחנו הננו משתמשים רק מן המוכן, מספיחים ומספיחי-ספיחים, [משאריות ומשאריות של שאריות] אפילו מבלי חזר על הישנות, ומכל-שכן שאין אנחנו נזקקים להוסיף, להרחיב ולחדש, ליתן פנים להגיוני-לבבנו באופן שיהיו ראוים להשמע.

הקובלנא הזאת היא ישנה, אבל היא מוכרחת להתחדש כפרוטגמא חדשה. [כחוק חדש (יוונית)] רוח הקודש צווחת ואומרת: "ותופשי התורה לא ידעוני", [ירמיהו ב, ח] ע"כ[5] תפוג תורה, [חבקוק א, ד] "חכמת סופרים תסרח", [סוטה מט, מסימני עקבתא דמשיחא] ו"עמא דארעא אזלא ודלדלא", [ועם הארץ הולך ומידלדל (ארמית, על פי סוטה מט)] אין דובר דבר ואין מחזיק יד. לא עת חבוק ידים [על פי קהלת ג, ה] העת הזאת לנו, נושאי כלי ד'. [ישעיהו נב, יא] בידנו טובנו, הודות למי ששכן שמו בציון כי הביאנו לארץ חמדה, מקום גיא חזיון, [ירושלים (ישעיהו כב, א)] שחיי נשמות אוירה המחכים, ["אוירא דארץ ישראל מחכים" (בבא בתרא קנח)] הנותן חכמה חיים ונשמה לעם עליה.

אבל אנחנו צריכים מצדנו להתנער מעט, לשום לב לקול ד' הדופק בקרבנו בחדרי לבב פנימה. עת לעשות לד'. [תהלים קיט, קכו] אנחנו חייבים להתחיל ללכת בדרך, אשר תביאנו לרכש לנו את העט, לבצר לנו מעמד בריא בספרות קבועה והגונה ותמידית, ומתגברת בכל גווניה לטובה, באופן שנוכל באמת לקדש שם שמים ולתת כבוד לתורה, תהלה לארץ חמדתנו, והוד והדר לירושלים עיר קדשנו. העט הוא בן המחשבה, והמחשבה היא מולדת הלמוד. על כן אנחנו כולנו חייבים להתעודד בחיל עוז ואומץ, בבטחון ובגבורה פנימית, לקבע מסכת ברחבה [לקבוע לימוד מסודר ורחב] לכל המקצע הגדול של תורת הלב והמחשבה, לכל הלכות הדעות שבתורה, מתחתית המדרגה של הלמוד המוסרי היותר נמוך וקל עד רום פסגת המחשבה היותר עליונה ורוממה, עד מרום שיח קודש של רזי עליון וסתרי תורה.

אבל מאד מאד אנחנו חייבים בשמירת הסדר, וחלילה לדלג אף מדרגה קטנה, רק הכל כסדר, בדעה צלולה וגדולת הנפש, בזריזות ובמתינות, בסדר שיביאנו לדבר דברינו בשפה ברורה, נאה ומדוייקת, ודי יתן מפיו חכמה דעת ותבונה.

חלק גדול רשום ומצוין בכל יום ויום, אמנם רק חלק, כי ארבע אמות של הלכה ["אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח)] הם היסוד, עיקר כח החיים, שהכל עליו נבנה, שאמנם הוא ג"כ[6] יגדל

ויפרח, יחזק וינוב, [ויצמח (על פי תהלים צב, טו)] לפי תחית המחשבה התובעת את תפקידה בחזקה, לפי המעלה הנפשית של אוצר הטוב, אוצר יראת ד' ודעת אלקים אמת. הכחות הנרדמים יעורו, המחשבה תשוב ותחיה, וישוב לנו העט, הכתב והמכתב, בעזרת אלקי ישענו, העט שיחולל נפלאות בימין ד' רוממה לתת גודל לשם ד' אלקי ישראל, לאוהבי שמו והוגי תורתו. ביחוד בני הישיבות הקבועים באהלה של תורה כל ימיהם, שאין עליהם לא עול הוראה ולא טרדת הצבור, שמגמתם היא רק לעסוק בתורה, ודאי אין הפרש באיזה מקצוע שבתורה שהנם עסוקים, עליהם החובה יותר גדולה לתת כבוד לשם ד' ולירושלים עיר הק'[7] ע"י[8] קביעת מסכת בלמודים הנוגעים לדעת ד' בהרחבה, באופן שמקבוץ כולם יצמחו לנו מחברים, מחדשים, הוגי דעות וחושבי מחשבות טובות על ישראל, תורתו וארצו, עד שבהמשך הזמן ידע כל עם ד', הצמא מאד לדבר ד', שמציון תצא תורה ואורה. ולפני בא התור של מחברי ספרים יבואו לנו סופרים טובים מאמרים הגונים, ואיש יחד פני רעהו [משלי כז, יז] להיות מחדדים זה את זה ומדגילים זה לזה, [ומשבחים ומחזקים זה את זה] גם בהלכה זו של תורת הלב, הכוללת ג"כ כל חכמת ישראל, השבויה עכשיו ביד אדונים קשים, [כוונתו ל"חכמת ישראל", המחקר המדעי של היהדות, שעסקו בה חוקרים רחוקים מן התורה] ועלינו החובה לשבר בריחי ברזל, "למפתח בית האסורין דילה". [לפתוח את בית האסורים שלה (ארמית, על פי הזוהר)] אבל חלילה לנו להשתומם ולהתרחק מן החיים, אנחנו חייבים לעבוד עם החיים ובעד החיים, כדי לקדש את החיים, לרוממו ולעדנו. חלילה לנו ממחשבות קודרות ונוגות, המטמטמות את הלב ומחשיכות את הנפש. הן אינן באות כ"א[9] מלמוד של ארעי והבנה שטחית, אבל הלמוד הקבוע, השואף להגדיל את הרכוש של הידיעה, בפרט בהמקצוע הגדול של הדעה והמחשבה צריך שיעודד את הנפש וישמח את הלב.

"נקרא רע אהוב, אוהב את המקום, [אבות ו, א] אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות".

נקוה שגם דברים מעטים שהם יוצאים מן הלב, ההומה והבוער, יכנסו אל הלב ויעשו פריהם. נסתפק בהתחלה קטנה, נדבר, נעורר, נכתוב, "זמר בכל יום, זמר בכל יום", [חזור בכל יום, חזור בכל יום (סנהדרין צט)] "אבנים שחקו מים". [איוב יד, יט; כך דרש רבי עקיבא כשהחליט ללמוד תורה (אבות דרבי נתן ו)]

אך הבו לנו לבבות, "הבו האור הצפון". [תנו את האור הגנוז] נאמר לציון קומי אורי כי בא אורך, [ישעיהו ס, א] וכבוד ד' עליך יזרח. ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ד'. [תהלים ט, יא] ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. [ישעיהו מב, כא] כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים. כי לא יטוש ד' את עמו בעבור שמו הגדול, [שמואל א יב, כב] כי הואיל ד' לעשות אתכם לו לעם.

עבדכם אסיר התקוה [זכריה ט, יב] לכבוד ציון ומקראיה [לכבוד ציון ומקומות כינוסיה (על פי ישעיהו ד, ה)] ולשלום למודי ד' בניה בוניה,

אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש פה עה"ק[10] יפו והמושבות, תובב"א[11].

---

1. כ"כ - כל כך

2. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
3. מ"מ - מכל מקום
4. ב"ה - ברוך השם
5. ע"כ - על כן
6. ג"כ - גם כן
7. הק' - הקטן
8. ע"י - על ידי
9. כ"א - כי אם
10. עה"ק - עיר הקודש
11. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת כח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מרחשון תרס"ו - יפו **נמען:** בנו, צבי יהודה (בירושלים)

הרב קוק שמח שבנו הרצי"ה החליט להשתקע בזמן הזה בירושלים. הרב קוק מדריך אותו בשקידה בתורה ובחזרה עליה, בתיקון המידות גם בפרטים הקטנים, בשמחה וטוב לב ובחברת יראי ה' וגדולי תורה. הרב קוק מבקש לשמוע מבנו הרצי"ה כל פרט מסדר יומו: אכילה, שינה, קריאת שמע שעל המיטה ומקום הלינה.

עיקרי הדברים

- הדרכה אישית לבן: תורה, מידות ושמחה.
- דאגת אב לפרטי חיי בנו הרצי"ה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1].

בני יקירי [הרצי"ה, בנו של הרב קוק, שלמד אז בירושלים] שליט"א[2].

שמחתני בדבריך הנעימים ויקרים, ישר חילך.

מאד חפצתי לכתוב לך בארוכה מכמה פרטים, ביותר מדברים הנוגעים להנהגה. אבל אתה ידעת עבודותי וטרדותי, בצירוף חסרון הזריזות מפני הבריאות. השי"ת[3] יחזקנו ויאמצנו לתו"ע[4].

מאד שמחתי במה שנראה ממכתבך שכבר הסכמת לקבע עצמך בזה הזמן בעה"ק[5] ירושת"ו[6]. חזק ואמץ. רק התאמץ, בני יקירי, במדות טובות וביראת השי"ת ואהבתו, בשקידת התורה, למגמר ולמסבר [ללמוד ולהבין (ארמית, על פי עבודה זרה יט)] ולחזור יפה, שיהיו ד"ת[7] שנונים ומחודדים בפיך, [על פי קידושין ל] ולהשתלם כמה דאפשר בכל מיני שלימות ומעלות וידיעות שהן תפארת לאדם. ואל תקטן בעיניך אפילו מעלה קטנה להשתדל להשתלם בה, ואל ימעט בעיניך כמו כן חסרון היותר קטן, בדרכיך ומדותיך והנהגותיך, לתקנם ולשכללם. והיה תמיד מלא רצון, ונוטה יותר לשמחה וטוב לבב, והתחבר ליראי ד' וגדולים בתורה, זכי הרעיון ונקיי הדעת, ויהיו לך שיחתם ודרכיהם ללימוד ג"כ[8] לפעמים אחרי אשר תשים לזה ג"כ רעיונך ושכלך הישר ב"ה.

כתוב נא לנו, בני יקירי, מכל פרטי התנהגותך, ממש לפרטי פרטיות. כי הלא תוכל לשער כמה גדולה היא התענינותנו בכל ענינך, ממש שבתך וקומך, באיזו שעה אתה אוכל פת שחרית ומה, ובאיזו שעה סעודת הצהרים וסעודת הערב, ומתי תלך לישון, ואם התרגלת לקרות ק"ש[9] שעל המטה כראוי, ומתי תקום, ובאיזה חדר הוא מקום לונך [מקום לינתך] בקביעות, ואם הוא רחוק מן החלון, שלפעמים האויר קר בירושת"ו[10].

אחתום בברכה, בני אהובי, ורב שלו[11], כנה"י[12] ונפש אביך מחבקך ומנשקך,

אברהם יצחק ה"ק

ד"ש[13] כ'[14] רבך הרב שי'[15] באה"ר[16].

(עה"ק יפו ת"ו, מרחשון תרס"ו).

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. השי"ת - השם יתברך
4. לתו"ע - לתורה ולתעודה
5. בעה"ק - בעיר הקודש
6. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
7. ד"ת - דברי תורה
8. ג"כ - גם כן
9. ק"ש - קריאת שמע
10. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
11. שלו' - שלום
12. כנה"י - כנפשו היקרה
13. ד"ש - דרישת שלום
14. כ' - כבוד
15. שי' - שיחיה
16. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת כט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג טבת תרס"ו - יפו **נמען:** בנו, צבי יהודה

הרב קוק מחזק את בנו הרצי"ה בשקידה בתורה על כל מקצועותיה, וביראת ה' שמרחיבה את השכל. לדבריו "עיקר חולי הדור" הוא המחשבה שאין צורך לחזור על הישן, אבל החדש מתבסס רק כשהוא יוצא מן הישן. לכן הרב קוק מזרז את בנו הרצי"ה לחזור על לימודו במתינות, בשמחה ובזריזות.

עיקרי הדברים

- חזרה על הלימוד: "אם שמוע בישן תשמע בחדש".
- יחס בין הישן והחדש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג טבת תרס"ו[4].

בני חביבי [הרצי"ה, בנו, שהיה אז כבן חמש עשרה] פניני ועין-ימיני שליט"א[5].

עונג ושמחה מלאתי בני מדבריך היקרים במכתבך היקר. כן החזק במעוזך בן יקר לשקידת התורה לפי חילוק מקצעותיה כפי היכולת, ע"פ[6] דרך ד' הטובה אשר תדע אשר יחשק בה לבבי, ואשר אקוה בצדקה שבה תמצא אושר והצלחת אמת שמחה פנימית מנוחת הנפש ועונג משרים, באהבתה של תורה ודעת הגיון לב וסברא ישרה, ועל כולם יראת ד' ברה וטהורה המרחבת את השכל ומעדנת את החיים באורה וזהרה.

איני מוצא עכשיו הכרח לבאר עוד את יסודי הדברים, אשר כבר בארתים במכתבי, והנני רואה שהבינות ב"ה את תוכן הענין כפי מדתך, אע"פ[7] שאין קץ למעלת ומדת ההתבוננות ואיכות ההבנה, שהוא יסוד ההשתדלות להשתלמות תמידית, אפילו בדברים הישנים שכבר קלטה האוזן יפה, "אם שמע בישן תשמע בחדש". [ברכות מ] וכל עיקר חולי הדור תלוי בזה, שהם סוברים שדברים שנתישנו אין צורך לחזור עליהם ולהשכילם יפה, והם מבקשים חדש באפס ישן, ולא ימצא להם בשום אופן, כי החדש לא יבוסס כ"א[8] כאשר יצא ממקור הישן, שיהיה בכל יום, בעיני ההוגה בישרת לב, כחדש, ועובד אלקים הוא השונה פרקו ק"א פעמים. ["אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד" (חגיגה ט)] וזה הדבר מגיע לכל הלימודים כולם. ע"כ[9] חזק בני בחזרה של מתינות מתון מתון, ["מתון מתון", בנחת (עירובין נג)] ועם זה שמחה וזריזות איטית, תשכיל ותצליח בעה"י[10].

א"א[11] לי להאריך כלל עכשיו, ואתך בני יקירי הסליחה. חזק ואמץ, וכתוב נא מכל פרטי פרטיות שבעניניך הכל באר היטב, ובזה תשמח נפש אביך חפץ הצלחתך ומצפה תפארתך,

אברהם יצחק ה"ק

מאמא תחי'[12] הננו מקבלים מכתבים, ב"ה על שלומה, נקוה שתבא בע"ה[13] בבריות שלמה כראוי, ולשמו יתי'[14] הישועה. הנ"ל[15]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ו - השנה תרס"ו (1905/1906)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ע"פ - על פי
7. אע"פ - אף על פי
8. כ"א - כי אם
9. ע"כ - על כן
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. א"א - אי אפשר
12. תחי' - תחיה
13. בע"ה - בעזרת השם
14. ית' - יתברך
15. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת לב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז שבט תרס"ו - יפו **נמען:** בנו, צבי יהודה

הרב קוק מסביר לבנו הרצי"ה שההכרה האמיתית תלויה ביושר הפנימי, באור התורה ובמידות טובות, ולא בריבוי שפות. מי שיסודו הפנימי מלא אמת יכול ללקט את הטוב מכל דבר. ידיעת שפות חשובה רק להשפעה על אחרים, ואסור שתבוא על חשבון הבירור השכלי. בעזרת משל דוד וגלית הרב קוק מבאר שאת המלחמה ב"מחרפי מערכות ישראל" יש לנהל בכלי התורה הפשוטים, "בחמישה חלוקי אבנים".

עיקרי הדברים

- יושר פנימי ותורה מול השכלה ושפות.
- דוד וגלית - כלי התורה במלחמת הדעות.
- דור עקבתא דמשיחא.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו תוב"א[3], ט"ז שבט תרס"ו[4].

בני יקירי [הרצי"ה, בנו, שהיה אז כבן חמש עשרה] ומחמד נפשי ולבבי שליט"א[5].

שמחתני בדבריך הנעימים ונחמדים, ולוא לא הייתי מוטרד כעת הרבה הי'[6] ראוי להאריך בכל דבריך הקצרים, להראותך הנסיון איך מרחיבים רעיונות נכונים מעמק הנפש הישרה, לאפוקי מאותם הסוברים שכל השלמות תלוי' בלעיטה של כמה וכמה שפות. [להוציא מדעת אלה שסוברים שכל השלמות תלויה בלימוד שפות רבות] ההכרה האמיתית היא מתברת לאדם לפי אותה המדה שהוא עומד על יסוד היושר הפנימי שלו, שאדם מישראל ימצא אותו לפי אותה המדה, שאורה של תורה במעשה ובעיון התרחבה בלבבו, ולפי הערך שהמדות הטובות נקבעו עמוק בנפשו, ואז ממילא יהי'[7] מלא ענג ונועם מזיו עליון, ועל ד' ועל טובו יתענג בשבע שמחות, בשלות השקט וחדוה פנימית, מלאה בטחון ועצמה. ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ד'. [תהלים ט, יא] וכשהיסוד הפנימי הוא ממולא בלשד חיי אמת וצדק, אז כל מה שמתלקט אל קרבו מן החוץ מיד מתברר, והחלקים הרעים, שהם כמו סיגים, נדחים בתוקף כח החיים הפנימיים, ונשאר הזך והטהור, הנלקט מכל דבר וענין, שהוא נמצא אפילו בעמקי החושך, שאי-אפשר כלל שלא יאירו גם שמה. איזה ניצוצי אורה. "שאול ואבדון נגד ד' אף כי לבות בני אדם" [משלי טו, יא] [משלי]. אמנם מפני שהאדם ראוי שישתוקק להיטיב מטובו לזולתו, לעמו ולכלל האדם כפי היכולת, מצד ההשפעה ודאי כל מה שיתוסף לו יד ושם בשפות וסגנונים שונים ירבה כח. הסברתו והשפעתו, וכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה[8] נתחלק לשבעים לשון, [שבת פח] ד' אלקים יתן אמר המבשרות צבא רב [תהלים סח, יב] [שבת]. אבל מי שחושב, שעל חשבון הבירור השכלי, שהוא היסוד העצמי, יכניס את ההשלמה הבלשנית, עד שממנה יבנה. בנין לאומה ולאדם, הרי זה ממעט את הדמות השכלית ממטבע שלו. והשם הוא, התחלת הלשון, "ויקרא האדם שמות", [בראשית ב, כ] והנפילים, שנפלו ושהפילו את העולם [מדרש], "המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם", [בראשית ו, ד] שהביאו שממון לעולם [שם].

"אשר אמרו ללשוננו נגביר, שפתינו אתנו, מי אדון לנו". [תהלים יב, ה] ורוח ד' למלא את כל מחשכי העולם אורה הופיעה על בחיר המין האנושי, שקרא את עצמו ערל שפתים, כבד פה וכבד לשון. [משה רבנו (שמות ד, י; ו, יב)] וכן הדבר הולך ג"כ[9] בדור היותר מאוחר, במי שמתדבק לשתות ממים הנאמנים, שמשם יצא אדון הנביאים, "כי מן המים משיתיהו". [שמות ב, י] ולא במי שהוא חמוש בכלי נשק כבדים אנו צריכים להכות את הפלשתי הערל, - ערל בשר או ערל לב -, המחרף מערכות אלקים חיים ומערכות ישראל, כי לפעמים יאמר דוד הקטן "כי לא נסיתי באלה", [שמואל א יז, לט] כשירצה שאול להלביש אותו מדיו, כי"א[10] בחמשה חלוקי אבנים מן הנחל, [שמואל א יז, מ] שמשימם בילקוט הרועים, בקלע ובאבן, חמשה חומשי תורה וחמש תיבות, ש"י ד' אלקינו ד', [חמש התיבות "שמע ישראל ה' א-להינו ה'", המתכנסות בתיבה השישית "אחד"] שהם מתכנסים בתיבת אחד ע"י[11] הרועים, המתלקטים כולם בכל דור ודור, לבאר ולהסביר עומק חכמת דעת ד' אחד ואורה של תורה, בצירוף קטן של סגנון נהוג בתכסיסי מלחמה, כקלע ואבן, אע"פ[12] שאינו דומה כלל לקובע נחשת ושריון קשקשים של גלית, לא לחרבו ולא לעץ-חניתו, שהוא כמנור אורגים, ולא לחוצפתו של נושא הצינה שלפניו, מ"מ[13] הלא הוא בא בחרב ובחנית, ודוד בא אליו בשם ד' אלקי מערכות ישראל אשר חרף, ע"כ[14] תטבע האבן במצחת הנחשת של מצח אשה זונה, ואח"כ[15] תהי גם חרבו של גלית ביד דוד [תוכן רמזים מתיקוני זוהר]. והדוגמא נוהגת מאד בדור זה של עקבא דמשיחא, אשר חרפו אויביך ד' אשר חרפו עקבות משיחך, ברוך ד' לעולם או"א[16].

כתוב נא בני יקירי מכל פרטי פרטיות שלך, כאשר עשית זה כבר, בזה תשמחני מאד.

מפני הטרדא אקצר ואומר שלו'[17] וברכה לך ולכל אשר לך, צלח ורכב חזק ואמץ בתורה, ויראת ד' ברה וטהורה, צהלת רוח ושמחת לבב, במדות טובות ומעלות יקרות, יהיו תמיד בחבלך ותהי'[18] לאיש מצליח בעזה"י[19], כנפשך היפה ונפש אביך-מצפה אשרך בכל לב,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תוב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
4. תרס"ו - השנה תרס"ו (1905/1906)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. הי' - היה
7. יהי' - יהיה
8. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
9. ג"כ - גם כן
10. כי"א - כי אם
11. ע"י - על ידי
12. אע"פ - אף על פי
13. מ"מ - מכל מקום
14. ע"כ - על כן
15. ואח"כ - ואחר כך
16. או"א - אמן ואמן
17. שלו' - שלום

18. ותהי' – ותהיה
19. בעזה"י – בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת מ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג מרחשון תרס"ז - יפו **נמען:** בנו, צבי יהודה

הרב קוק מבקש מבנו הרצי"ה לכתוב לעיתים קרובות, ומייעץ לו ללמוד גם פלפול בספרי האחרונים, ולקבוע זמן מסודר למוסר ולעיון. הרב קוק מבקש לדון לכף זכות מי שמקל בכבודו. הרב קוק מעודד את ר' יעקב משה חרל"פ בהדפסת כתבי ר' צבי מיכל שפירא, אך מבקש שישמור על בריאותו. בסוף הרב קוק מסביר שאגדות חז"ל נכתבו כביטוי טבעי של חזיון הנפש, ולא לשם מגמה.

עיקרי הדברים

- הדרכה בלימוד: פלפול, מוסר ועיון.
- לימוד זכות על מי שפוגע בכבודו.
- טבען של האגדות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו תוב"א[3], י"ג מ"ח תרס"ז[4].

בני אהובי [הרצי"ה, שלמד אז בישיבה בירושלים] חמדת נפשי ולבבי שליט"א[5].

שמחתני בדבריך הנעימים ומאירים. מה מאד חפצתי לכתוב לך דברים ארוכים, אבל ידעת גם אתה מבלעדי את המניעה הרגילה. נא שלא לקמץ במכתביך היקרים, ולהרגיע רוחנו השוקק לדעת כמעט בכל יום משלומך וכל אשר לך.

כתוב נא את כל מהלך ענינך ופרטי לימודך, והרגל נא יקירי את עצמך ללמוד ולעיין ג"כ[6] לפעמים בדברי ספרי האחרונים בפלפול, כדי שתהי'[7] רגיל בסגנון החידוש שבהלכה כראוי בע"ה[8] ביושר ושכל טוב. וע"ד[9] לימוד ספרי מוסר ועיון, כמדומה שאיני צריך להעירך, הנך כבר רגיל בזה, ואקוה שלא תעזב את הרגילות הזאת, המביאה לכל טובה, רק שתקבע אותה בסדר יפה, שלא תבזבז כחות ולימודים ההלכיים יותר מהמדה. והשי"ת[10] ידריך אותך בדרכי יושר וצדק.

דר"ש[11] הר"א[12] מיכ"ז[13] שי'[14]. כן תדר"ש[15] הר"י[16] פורת שי' באה"ר[17].

וע"ד הרי"א[18] שי', תדינהו לכ"ז כמו שהנני דנו אני. כי לפי דעתו ודאי חושב הוא שיש תועלת או מצוה ח"ו[19] בהקלת ערכי, ואם הוא טועה בזה לפע"ד[20] אין ראוי להקפיד על שגגה. אקוה שלא יזיק לי זה מאומה, לא בחומריות ולא ברוחניות. ולשון הרמב"ם[21] באגרותיו הוא "המבקש להעלים מה שגלהו מוסיף לו גילוי". [מאגרות הרמב"ם] ב"ה הגיעו מכתבים מגדולים חשובים ע"ד[22] עק"ה[23] [ככל הנראה ספרו של הרב קוק "עקבי הצאן", שיצא לאור בתרס"ו] לטובה במעלה עליונה. יזכני נא השי"ת[24] למען שמו להגדיל תורה ולהאדירה, ולרומם את קרן ההגיון בפנימיותה של תוה"ק[25] לאמתתה, כדי לרומם עי"ז[26] קרן ישראל וקרן אה"ק[27] בכלל, שבזה תתרומם ג"כ קרנה של ירושלים עיר עז לנו. ישמח הר ציון תגלנה בנות יהודה. [תהלים מח, יב]

אם יזדמן לך לראות את הרי"מ[28] חרל"פ[29] שי' תדר"ש באה"ר, ותאשרהו בשמי ע"ד עסקו בהדפסת כי"ק[30] של הגה"צ[31] רצי"מ[32] [כתבי רבי צבי מיכל שפירא, מקובל ירושלמי, רבו של הרב חרל"פ, שנפטר בתרס"ו] זי"ל[33], אבל תעירהו שישמור מאד מאד את בריאותו, ולא ישליך מנגד את נפשו אפילו בשביל הדפסת ד"ית[34] הני"ל[35] שאפשר לחדש חד"ת[36] בכל יום וא"א[37] להחזיר נפש אחת מישראל לעולם [מלשון הר"מ[38] בה' מילה]. [רמב"ם, הלכות מילה א, יח]

ע"ד הגדות הא"ר[39], ע"פ[40] רוב צפונות בהן שיטות שלמות ובקורת אדירה על כל הרע והכיעור שבמהלכי ע"ז[41] וכל אביזרהא, שדוקא בצאתם ממסגר צר ודחוק מאד של אגדה תמוהה הרבה תוכל להיות מוארת כל צרכה. וכך הוא טבע העיון של הדברים הנסתרים, אבל לא נכתבו מעולם דברים כאלה במגמה טנדנצית, להגיע על ידה לאיזה תכלית מכוונת, כשם שאין התפעליות שירית נכתבת לשם תכלית, כי"א כך היא הצורה הנפשית פנימה, ושירים שנכתבים לשם מגמה אין רוח השיר הטהור חל עליהם, וכמו-כן הגדות שנכתבות לשם כך הנן בכלל אגדות של דו-פי [כמו דו-פרצופין]. וכל תכנן של האגדות הטהורות והקדושות הנן העתקה נאמנה של חזיון הנפש בעולמה הפנימי, שזהו השפה שלה בטבע, והאמת המעשית יוצאת ע"פ קלסתר שלה ונותנת להחכמה את עבודתה, לכלול ולחבר את שני העולמות הללו יחד ביחודא שלים.

חזק בני ואמץ, חזק בתורה במוסר בד"א, ועל כולם ביראת ד' באמת ובאהבתו הנאמנה תגדל ותצליח בתורתו ית"ש[42], כני"הי[43] ונפש אביך דבק באהבתך בכל לו"נ[44],

איה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תוב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ג"כ - גם כן
7. שתהי' - שתהיה
8. בע"ה - בעזרת השם
9. וע"ד - ועל דבר
10. והשי"ת - והשם יתברך
11. דר"ש - דורש שלום
12. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
13. מיכ"ז - שם אדם - דורש פענוח
14. שי' - שיחיה
15. תדר"ש - תדרוש שלום
16. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. באה"ר - באהבה רבה
18. הרי"א - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, א (למשל: יעקב + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
19. ח"ו - חס ושלום
20. לפע"ד - לפי עניות דעתי
21. הרמב"ם - רבי משה בן מימון

22. ע"ד - על דבר
23. עק"ה - עיר הקודש
24. השי"ת - השם יתברך
25. תוה"ק - תורתנו הקדושה
26. עי"ז - על ידי זה
27. אה"ק - ארץ הקודש
28. הרי"מ - הרב רבי י... מ... (שם אדם)
29. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
30. כ"ק - כבוד קדושת
31. הגה"צ - הגאון הצדיק
32. רצ"מ - ר' צבי מיכל (שפירא)
33. ז"ל - זכרונו לברכה
34. ד"ת - דברי תורה
35. הנ"ל - הנזכר לעיל
36. חד"ת - חידושי תורה
37. וא"א - ואי אפשר
38. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
39. הא"ר - האליה רבה
40. ע"פ - על פי
41. ע"ז - עבודה זרה
42. ית"ש - יתברך שמו
43. כנ"הי - כנפשו היקרה
44. לו"נ - לב ונפש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת מא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז מרחשון תרס"ז - יפו **נמען:** הרב ד"ר יוסף זעליגער

על רעיון להקים "בית ספר גבוה לחכמת ישראל" בארץ ישראל. הרב קוק סבור שמסגרת רשמית מוקדמת מדי ועלולה להזיק. במקום זאת יש לטפח קבוצה קטנה של אנשים מעולים בארץ ישראל, לדאוג לצורכיהם, ולתת להם להעמיק בחכמת ישראל, כדי שתצא מהם ספרות קדושה וחיה שתשפיע על כל ישראל ועל העולם.

עיקרי הדברים

- חכמת ישראל ויצירה רוחנית מארץ ישראל.
- טיפוח יחידי סגולה לפני מוסדות.

נוסח האגרת עם ביאור

בע"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז מרחשון תרס"ז[4]. [כ"ז במרחשוון תרס"ז (1906)]

הררי קודש ישאו ברכה לכבוד אוהב טהר לב, הרב הגדול בתורה, חכמה ויראה טהורה, דגול מרבבה מו"ה[5] יוסף שליט"א[6] ד"ר[7] זעליגער. [הרב ד"ר יוסף הלוי זליגר, פילוסוף וסופר, שהציע להקים בארץ ישראל בית ספר גבוה לחכמת ישראל]

הכתיבה, ביחוד כתיבת מכתבים, היא לי עבודה קשה מאד. מצורף לזה רבו הדברים המטרידים אותי, בשיעבוד העבדות החביבה שעל שכמי, עבודת הרבנות שלי היחידה בעולמנו, רבנות ישובנו החדש בארץ אבותינו, [הרב קוק כיהן משנת תרס"ד (1904) כרבה של יפו והמושבות] המרובה בגוונים רבים של עבודה מרובה בתקות ורעיונות מחיי לב ומרהיבי נפש, מרובה בנחם ורוח ששון ומרובה ג"כ[8] ביגון לב ואנחת נפש, שגם המה מתוקים ונעימים הם, כי "מנופת צוף מתקו מרוריך", [מתוך פיוט] אבל מעכבים לפעמים הרבה את מהלך עבודת הרוח, ונקודת הכובד שלהם אצלי הם מטילים על הכתיבה. ע"כ[9] אני מוכרח למעט בשילום חובותי, היותר חביבים, במכתבים, אנוס אנכי בזה, וכל טובי לב ידונו אותי לכף זכות.

מובן הדבר, שאי אפשר לי לצאת ידי"ח[10] נגד כבודך, אדוני, לעומת הכבוד הגדול והאהבה הרבה שהבעת לעומתי. ואבקש בכל לב את סליחתך, אם אסתפק בדברים קצרים.

הרעיון להקים "בית ספר גבוה לחכמת ישראל באה"ק", בצורה פורמלית, הוא קדום בזמן. הכינוס והחיבור בצורה קבועה יפה הוא רק אחרי שכבר הכתה הנשמה הפנימית של ההכרה השלמה והרגש העמוק את שרשיה יפה. אבל כל זמן שהרעיונות העקריים, שהעולם מושתת עליהם, הם תלוים ברפיון, מוצצים רק ליחידי סגולה, וההמון הנחשב לסגולה רואה ואינו יודע מה הוא רואה, יוכל כינוס מנומס ומסודר להזיק הרבה יותר ממה שיועיל. היחש שבין בני סיעה כזאת, שלא נגמרה צורתו של כ"א[11] מהם, יהי'[12] תמיד מצד המפורסם והגרוע שבכ"א[13], ויתקבצו לנו המון מגרעות בולטות, שמכולם יחד יצא רק סמל בלהות. חובתנו עכשיו היא "לנור לנו ניר", [על פי ירמיהו ד, ג] להעסיק את הכחות היותר מצוינים, שנוכל למצוא בכל מקום, ובפרט בארץ ישראל, בעסק הרחבת והעמקת ההכרה היותר עליונה

ורוממה של חכמת ישראל, בתור הנשמה הפנימית של חכמת האדם, שהאחרונה דרושה לה כגוף לנשמה. הכרה זאת בכל זהרה אי אפשר שתצא אל הפועל כ״א פה על אדמת הקודש, ארץ החיים וארץ אבות. רק כאשר יעלה בידינו להוציא לפועל תחיית איזה לבבות גדולים, שכשרון של חיים, של ששון ישע ורוח נדיבה, טמון בהם, למען יחלו לעבוד במנוחה ובגבורה, לא בחרדות של זועה היכולה רק לנכא את הלב ולשבר גרם, [על פי משלי יז, כב: "ורוח נכאה תיבש גרם"] את העבודה של חפירת באר ישראל, ע״י[14] ״שמע בישן תשמע בחדש״, [ברכות מ] במלא מובנם של אלה הדברים. רק כשיברא לנו אסף קטן בכמותו, של אנשים כאלה על אדמת הקדש, עלינו תהיה החובה אז להרבות פעלים איך לטפחם ולכלכלם, להצילם מכל טרדות המעכרות את הרוח הנשא, ולהרחיב דעתם בכל אשר תשיג ידנו, ליתן להם יכולת להשתלם בבריאות הגוף והנפש, והכשר להרחיב את מדעם בידיעות שימושיות הנדרשות ההכרזה והפפולריות, כדי להודיע על ידם לכנסת ישראל שבגולה, כי פקד ד׳ את עמו, [על פי רות א, ו] כי רוח הצפונית שהיתה מנשבת בכנורו של דוד [ברכות ג] החלה עוד הפעם לנשב במקום בה חנה דוד, ואפילו במדה קטנה מאד, ״כאב מארץ קולך״, [ישעיהו כט, ד: "והיה כאוב מארץ קולך" – קול חלש העולה מן הארץ] ג״כ יהי׳ לבית ישראל למשיב נפש ואות חיים, בעת הרעה הזאת, ביחוד, שבנרות אנחנו חייבים לחפש [על פי צפניה א, יב: "אחפש את ירושלם בנרות"] איזה סם חיים, וטל של תחיה לעמנו. אם נתחיל מצעד מדוד וקטן כזה, נוכל לקוות שממנו יצמח צמח גדול וחשוב מאד, שתתחיל אה״ק[15] להשפיע כח ספרותי קדוש ונשגב הפורש את אורו על כל ישראל ועל כל העולם כולו. ולא כח ספרותי לבד, כ״א צפיה הגונה לטפח ג״כ אישים בעלי אופי נפלא, שיהיו נאזרים בגבורת הקדושה העליונה, השורה בארץ חיים, השואפת בעצמה להיות פורחת ועולה, הולכת ומתדמה לזמן האורה של הגבורה והנבואה, עם כל התנאים המוסיפים לאלה הדרישות כח וחיי אמת, שנולדו עם הדברים הטובים של הזמן החדש. אם נמצא בעלי לב, שיוכלו להבין סוד שיח כעין זה אצל אחינו בעלי היכולת בחו״ל[16], אז נדע נאמנה, שהננו מתחילים להצמיח צמח צדיק וקרן ישועה, [על פי ירמיהו כג, ה ("והקמתי לדוד צמח צדיק") ותהלים יח, ג ("קרן ישעי")] ובבטחה נוכל להביט על עצמנו כשליחי החכמה העליונה, הממולאים בכח ימין ד׳ רוממה, [על פי תהלים קיח, טז] הנטויה לטובה על עמו ונחלתו, ״כי עת לחננה כי בא מועד״. [תהלים קב, יד] באופן כזה אמנם לא נוכל לצלצל להראות לרבים כ״כ[17] מהר את פעולתנו, אבל לבנו ידע כי דבר גדול אנחנו עושים לעמנו ולארצנו, ולאושר כל האדם יחד, להקיץ לתחיה באופן היותר ברור ובהיר את כל המגמות היותר טובות, שהשתוקקו אליהן מעולם טובי עמנו וטובי האנושיות בכלל, אחרי שכבר חדל להיות להן עדנה, אחרי שכבר נואשו מהן העולם בכללו רובו ככולו, ״ובהר ציון תהיה פליטה והיה קודש״. [עובדיה א, יז] וספרות חיה כזאת, שתצא מכנסת ישראל החיה על אדמתה ההיסטורית והקדושה תזכיר לה את גאונה ואת עוזה, ותעורר ג״כ את כל העולם כולו משנתו הליטרגית, [מתרדמתו (לתרגיה)] להקיץ לאור חיים חדשים, המאירים מן המזרח, שכל הארץ האירה מכבודה, [על פי יחזקאל מג, ב: "והארץ האירה מכבדו"] בתכונה יותר בריאה, ובמהדורה יותר יפה ושלמה, אורה רוחנית וקדושה, שהיא מערצת, מאחדת ומקדשת, כל ניצוץ של חיים, כל קו של שלימות, כל נקודה של עז, של אהבה ושל תפארת, בכל מקום שתמצאנו, אורה שיודעת לזרות ולהבר כל סיג ופחתת באשר הם שם, ״כאש מצרף וכבורית מכבסים״. [מלאכי ג, ב]

יסוד כזה צריך להעשות בכבוד גדול וקדוש, בהשתדלות ליתן הכרה של אמונת אמת בערכו האדיר כאשר הוא, אבל בלא לחץ וצמצום פורמלי בראשיתו.

דברים רבים בזה תחת לשוני, כמובן, אבל הנני מוכרח לקצר.

אחתום בברכה מאהבה נאמנה מהררי קודש, ידידו מכבדו מאד,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בע"ה - בעזרת השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. ד"ר - דוקטור
8. ג"כ - גם כן
9. ע"כ - על כן
10. יד"ח - ידי חובה
11. כ"א - כי אם
12. יהי' - יהיה
13. שבכ"א - שבכל אחד
14. ע"י - על ידי
15. אה"ק - ארץ הקודש
16. בחו"ל - בחוץ לארץ
17. כ"כ - כל כך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת מג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב כסלו תרס"ז - יפו **נמען:** הרב ישעיה אורינשטיין

הרב קוק משיב לתלמיד חכם זקן שנפגע מחוברותיו. הרב קוק מסביר שמטרתו לעורר את תלמידי החכמים ללמוד את פנימיות התורה - מוסר, מחקר וקבלה - כל אחד לפי כשרונו, לצד הפלפול בש"ס ובפוסקים. הרב קוק מסביר גם שצריך להראות שלתלמידי חכמים יש כוח מליצה ולשון, כמו הרמח"ל, ושידיעת חכמות העולם, אחרי התמדה בתורה ונקיון המידות, אינה מזיקה. הרב קוק כותב שבעצמו אינו נהנה משבח ואינו מקפיד על ביזוי.

עיקרי הדברים

- לימוד פנימיות התורה לצד ההלכה.
- השכלה כללית בשיעור הנכון.
- לימוד זכות וענווה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3]. י"ב כסלו תרס"ז[4].

שלו'[5] וברכה לכבוד הרב הגדול הישיש מו"ה[6] ישעי' אורינשטיין נ"י[7]

הגיעתני יקרתו. ובאמת הי'[8] לי ספק אם אשיב אם לא, כי חששתי שמא יש למעכת"ר[9] ח"ו[10] עגמ"נ[11] [עגמת נפש] ממכתבי, ולמה אצער ת"ח[12] זקן שכמותו שי'[13]. מ"מ[14] הכרעתי להשיב בקצרה, אולי יתן השי"ת[15] ויכנסו דברי באזניו, ואז לא יהי'[16] לו כ"כ[17] צער מעצם העובדא של החוברות, והי'[18] זה שכרי להציל נפש יקרה שכמותו מצער ודאגה.

ידע כבודו, שכל עיקר כונתי בחוברותי, ובכל מה שאני כותב, הוא רק לעורר לבב ת"ח, זקנים וצעירים, לעסוק בעיון בפנימיות התורה, בין במוסר בכל הדרכים הנמצאים עמנו מקדושי עליון, בין במחקר בכל הספרים הקדושים שהנחילונו רבותינו הגאונים בעלי המחקר, בין בקבלה ע"פ[19] כל הדרכים שהם מורשה לנו מאבותינו זי"ע[20], בין ע"ד[21] הראשונים, בין ע"ד האחרונים, בין ע"ד החסידות, בין ע"ד רבינו הגר"א[22] והרמ"ח[23] לוצאטו [רבי משה חיים לוצאטו, הרמח"ל] זי"ל[24]. וללמוד את כל הספרים עם דברי זוה"ק[25] וספד"צ[26], [וספרא דצניעותא, חלק מן הזוהר] ספר הבהיר וספר יצירה, וכל מדרשי חז"ל[27], בעיון ובבקיאות, צריך ע"ז[28] התמדה גדולה, ממש כהתמדת הש"ס[29] ופוסקים, אמנם לא הכל מוכנים לזה מטבע נפשם, ע"כ[30] כל מי שאינו מסוגל, ולבו לב חריף, ודאי שעליו להאריך בעומק פלפול גפ"ת[31] ופוסקים, אבל מי שמוכשר לעסוק בעיון חכמתא וקבלה ע"כ הוא צריך לסדר לו סדרים קצרים, לעומת גודל האריכות של חידוש ופלפול, ומ"מ[32] גם הוא לא יניח ידו מפלפולא של תורה, דקוב"ה[33] חדי בה, [שהקב"ה שמח בה (ארמית)] אבל עיקר לימודו צריך שיהי'[34] להכיר את קונו. וכ"כ[35] בהקי' ע"ח, [וכן כתב בהקדמת "עץ חיים" לרבי חיים ויטאל] ועיין "אור נערב". [ספרו של רבי משה קורדובירו, על חשיבות לימוד הקבלה] ובזמן הזה, שבעוה"ר[36] רבים מהצעירים הולכים ונפתים אחרי חלקת לשון נכרי', של בני פריצי עמנו, צריך ג"כ[37]

להראות לכל באי עולם, כי גם ת"ח העוסקים בקדושה בתורת אמת לא תחסר להם גם כח המליצה וצחות הלשון. וזו היתה כונת החסיד רמח"ל[38] ז"ל במעשיו בספרי מליצה וצחות, וגם אני הקטן הנני חפץ למנקט בשפולי גלימי [לאחוז בשולי גלימתו (ארמית)] ז"ל, וללכת בעקבותיו כפי מעוט יכולתי. ויען שלשלימות תוה"ק[39] צריך ג"כ ידיעות של חכמת העולם, בכמה ענינים. וביחוד כדי להשיב לאפיקורס, ["דע מה שתשיב לאפיקורוס" (אבות ב, יד)] שהוא דבר נחוץ בזמננו מאד, ע"כ אני מזכיר את מה שאמרו רבותינו הגר"א ז"ל ומוהר"ל[40] מפראג, ב"נתיבות עולם" נתיב התורה פי"ד[41], [המהר"ל מפראג, ספר "נתיבות עולם", נתיב התורה פרק יד] אחרי הזהירות של התמדת התורה ונקיון המדות והמעשים, ביחוד מהכעס, מהגאוה והעצבות, שהם ראשי המדות הרעות, ועם הקביעות התמידית בכל יום בפנימיות התורה כ"א[42] לפי השגתו. ובזה בדוק ומנוסה הוא, שאחרי כל אלה ההקדמות לא יזיקו לו ח"ו כלל ידיעות החכמות, כשילקחו בשיעורים לש"ש, אדרבא יוסיפו לו אומץ בעבודת השי"ת בשמחה רבה ובגדולת המוחין. ואם ח"ו נמצאים איזה אנשים, שהם טועים בדברי, ומגלים בהם פנים שלא ככונתי, בשביל כך אין למנוע את הטוב מהראוים לזה, וכדכתב הרמב"ם[43] ז"ל באגרותיו כי ישרים דרכי ד' [הושע יד, י] וגו'[44]. וע"י[45] התמדת הלמוד בקביעות בנעם פנימיות תוה"ק, יאיר על נפש העוסק בה לשמה אור שמחה ואהבה עליונה, בתענוגים רוחניים מעין עוה"ב[46], ולא יהי' צריך להשתמש כלל ביראה רעה של רצועה בישא, כי"א בשיעור מועט מאד ובזה ימצא בנפשו עז ואמץ, ולא יפחד משום פגע רע, לא בעוה"ז[47] ולא בעוה"ב[48], כי גם כי אשב בחושך ד' אור לי. זהו בקירוב תוכן כונתי בדברי, שהעיר עליהם כת"ר[49]. ומה טוב ומה נעים הוא לדון לכ"ז איש את רעהו, ועי"ז[50] יתקלס עלאה ויתגדל כבוד שמים, וכבוד אה"ק[51] וכבוד ת"ח שבא"י[52] בכלל. ואנכי כשאני לעצמי הנני ב"ה רחוק מלהיות נהנה הרבה כשמשבחין אותי, ולא להיות מצטער ומקפיד הרבה כשמבזין אותי. שבח לשמו יתי'[53], שהעסק התמידי בלמוד המוסר ופנימיות תוה"ק פעל עלי זאת התכונה ע"כ איני מוצא שום צורך להתנצל לפני כת"ר מצדי, רק בשביל לשכך את לבב כבודו שלא יצטער, כי כל ישעי וחפצי הוא לשמח את הבריות ולקיים כפי יכולתי "יראיך יראוני וישמחו". ע"כ אמרתי יהיו נא דברי אלה למנוחת לבב לכת"ר[54]. והשי"ת[55] יברכהו בשיבה טובה, אותו ואת כל אשר לו, ונזכה לראות בשמחת ציון ובנין ירושלים בגילוי כבוד מלכותו יתב' עלינו לשם ולתהלה בכל עמי הארץ, ותמלא כל הארץ דעה את ד', כנפשו היפה ונפש הצעיר אסקופה הנדרסת, המצפה לאורה וישועה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

אני תמה מכת"ר[56] שתובע אותי מענין האיש שכתב ב"החבצלת", וכי אני מכיר אותו, ומה אוכל אנכי, או כל מי ששולח דבריו ברבים, לעשות אם ידברו אודותם דברי הבאי וכיו"ב[57]. הנ"ל[58]

אח"כ[59] חקרתי על הכותב בח', והוברר לי שאין בו אותן הפחיתיות שכת"ר[60] מיחס אליו, ח"ו, וראוי לדון גם אותו לכ"ז, והאמת והשלו'[61] אהבו. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. נ"י - נרו יאיר
8. הי' - היה
9. למעכת"ר - למעלת כבוד תורתו רום
10. ח"ו - חס ושלום
11. עגמ"נ - עגמת נפש
12. ת"ח - תלמידי חכמים
13. שי' - שיחיה
14. מ"מ - מכל מקום
15. השי"ת - השם יתברך
16. יהי' - יהיה
17. כ"כ - כל כך
18. והי' - והיה
19. ע"פ - על פי
20. זי"ע - זכותו יגן עלינו
21. ע"ד - על דבר
22. הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנה
23. והרמ"ח - והרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ח (למשל: משה + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. ז"ל - זכרונו לברכה
25. זוה"ק - זוהר הקדוש
26. וספד"צ - וספרא דצניעותא
27. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
28. ע"ז - על זה
29. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
30. ע"כ - על כן
31. גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
32. ומ"מ - ומכל מקום
33. דקוב"ה - דקודשא בריך הוא
34. שיהי' - שיהיה
35. וכ"כ - וכל כך
36. שבעוה"ר - שבעוונותינו הרבים
37. ג"כ - גם כן
38. רמח"ל - רבי משה חיים לוצאטו
39. תוה"ק - תורתנו הקדושה
40. ומוהר"ל - ו + מוהר"ל: מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ל (כגון לוי / ליב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
41. פי"ד - פרק י"ד
42. כי"א - כי אם
43. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
44. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
45. וע"י - ועל ידי
46. עוה"ב - עולם הבא
47. בעוה"ז - בעולם הזה
48. בעוה"ב - בעולם הבא
49. כת"ר - כבוד תורתו
50. ועי"ז - ועל ידי זה

51. אה"ק - ארץ הקודש
52. שבא"י - שבארץ ישראל
53. יתי - יתברך
54. לכת"ר - לכבוד תורתו
55. והשי"ת - והשם יתברך
56. מכת"ר - מכבוד תורתו
57. וכיו"ב - וכיוצא בזה
58. הנ"ל - הנזכר לעיל
59. אח"כ - אחר כך
60. שכת"ר - שכבוד תורתו
61. והשלו' - והשלום

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' שבט תרס"ז - יפו **נמען:** אחיו, הרב דב בער הכהן קוק

הרב קוק דן בהצעה לייסד ישיבה ביפו ולהביא אליה את גיסם, ומסביר את הקשיים: רוב הבחורים הולכים לישיבות בירושלים. הרב קוק מציע לנסות קודם לשלוח שלוחים לגיוס כספים, ולשלב לימוד קבוע של מוסר. רוב האגרת עוסק באתרוגים מורכבים: בנוסף לפסול ההרכבה, יש לחשוש ל"בל תוסיף" מחמת חלק הלימון שבהם. בארץ ישראל התברר לו שכמעט כל האתרוגים שאין עליהם השגחה מורכבים, ולכן יש לתמוך באתרוגי המושבות. בסוף הרב קוק מברך את בני אחיו.

עיקרי הדברים

- אתרוגים מורכבים ו"בל תוסיף".
- הקמת ישיבה ביפו.
- חיזוק אתרוגי המושבות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' שבט תרס"ז[4]. [ט' בשבט תרס"ז (1907)]

שלו'[5] וברכה לכבוד אחי יקירי ואהובי הרב הג'[6] המפורסם לשו"ת[7] מו"ה[8] דובער הכהן קוק [אחיו של הרב קוק, הרב דב בער קוק] שליט"א[9], ורעיתו הרבנית תחי'[10] וזרעם זרע ברך ד' לאוי"ט[11].

הגיעני מכתבך היקר, אשר שמחת בו את נפשנו משלומכם הטוב, ואנכי, מרוב טרדא ופיזור נפש באלו הימים מענינים שונים, נתעכבתי יותר מדאי, ואת כת"ר[12] הסליחה. כתוב נא יקירי מכל אשר אתך לטובה ולברכה, בקודש ובחול. מגיסנו הר"י[13] שי'[14] קבלתי מכתב זה לא כבר הוא מציע שאשלח משולחים ביחוד על החזקת ישיבה, ועל סמך זה להביאו הנה לאה"ק[15]. והאמת אגיד, שמחשבה זו. להביאו לפה למגיד איזה שיעור בשע"ת[16], [תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו] היתה לפני במחשבה מאז. אך לפי המצב פה קשה לכונן בזה ישיבה חשובה של בחורים, כי עיקר השע"ת[17] היא ת"ת[18] דתשב"ר[19], [תלמוד תורה לתינוקות של בית רבן] ורק מלמדים אחדים נמצאו לגמ', ואחד אברך מופלג מצויין מפולין למד עם איזה נערים גפ"ת[20], [גמרא, פירוש רש"י ותוספות] ג"כ[21] לא בדרך הגדלות. כי הילדים המתגדלים, אותם שהם ראויים להשאר בני תורה, נמשכים הם לירושת"ו[22] להישיבות והקיבוצים הרבים אשר שמה, כן ירבו, וכבני ט"ז וי"ז כבר הם באים בנשואים ורחיים על צוארם, [על פי קידושין כט: "ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה?" – עול הפרנסה] ואז ודאי א"א[23] להחזיקם כ"א[24] בכוחות גדולים של הישיבות המיוחדות לכך, שנמצאו להן, עסקנים חרוצים בארץ ובחו"ל[25]. ע"כ[26] נמנעתי מזה עד כה. אבל עכשיו נכנס הדבר בלבבי. אבל מסופקני אם יעשו חיל משולחים עתה ברוסיא על ענין חדש, וא"כ[27] יהי'[28] צורך תחילה לנסות הענין לשלחם בתור משולחים לת"ת[29] שע"ת[30], במקומות שלא נמצאו משולחים, שהוא כמעט כל מדינת רוסיא, זולת הר"י ראווין בן הרב מראצק ז"ל[31], שנוסע לקוקאז וסיביר, ומעט בפולין ובפט"ב[32] וסביבותיה. [בפטרבורג] ואם יהי' אפשר להנהיג חשבון מיוחד מענין המשולחים החדשים, לדעת כמה הם מכניסים, ואם תספיק הכנסתם ליסד איזה ישיבה, דהיינו להחזיק לכה"פ[33] איזה מספר של בחורים

גדולים, שיהיו ראויים לברכה. ואולי עוד אוכל להוסיף ע"ז[34] את ההתרגלות שע"פ[35] דרכי, דהיינו שיהי'[36] הלימוד של המוסר והיראה קבוע מדי יום ביומו בשעה הגונה, לא בדרך ארעי, ולא בדרך התפעליות לבד, כ"א בדרך לימוד למען השגת תכלית ידיעה ככל הלימודים שבקודש ובחול, אולי יהי' אפשר אז לכונן ג"כ אופן שיבא הוא שי', וליסד עבורו ג"כ לכה"פ איזה מצב מצער לפי ההכרח. אבל דבר זה דורש הכנה גדולה וסבלנות מרובה, ינחנו השי"ת[37] בעצה טובה, ואנכי הנני מוקף טרדות ודאגות, כלליות ופרטיות, ממצב הבית והסביבה, מצורף לחפצי להיות מעיין ומתהלך בגדולות, מה שהטרדא מונעת מזה הרבה מאד. אמנם תוחלתי לדי' היא, שיושיענו ע"ד[38] כבוד שמו ויראנו בישועתו.

באלו הימים כתבתי מעט בענין האתרוגים המורכבים, וזה זמן רב שלא עלתה בידי לכתב ענין בקצת אריכות בדבר הלכה. ונתעוררתי שחוץ ליתר החששות שיש במורכבים, הלא ראוי לחוש לחלק הלימון שיש בו ע"י[39] תערובת ההרכבה משום ב"ת[40], ["בל תוסיף": איסור להוסיף על מצוה, כגון מין חמישי על ארבעת המינים] דזהו מינא אחרינא, דלכו"ע[41] יש בל תוסיף. ואפי'[42] להסוברים, דכיון דלולב א"צ[43] אגד אין כאן ב"ת, ואפי' אם אגדו ג"כ האגד לא מעלה ולא מוריד. דהאי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי, אבל כאן, כיון שבאמת העירו רבים, ובראשם בתשו' מוהר"מ[44] אלשיך, [שו"ת מהר"ם אלשיך – ר' משה אלשיך, מחכמי צפת במאה הט"ז] משום חסר, אלא שהמליצו ע"ז, די"ל[45] כיון דמחובר הוא בתולדה ביחד א"ז[46] חסר, אבל אם היו חותכים את החלק של הלימון, בכל מקום שהוא נמצא, ומפרידים אותן אז הי'[47] באמת חסר. וכה"ג[48] יש בירושלמי פ"ק[49] דערלה, [ירושלמי ערלה, פרק א] דבעי על הרכבת היתר בערלה, איך הוא לוקה על כזית, הרי צריך לחשוב רק לפי חשבון היניקות, וכהא דאילן שנוטה לחו"ל בגיטין כ"ב, דטבל וחולין מעורבים זה בזה. א"כ[50] עיקר הכשירו בא מצד החיבור הטבעי, שהוא מחובר עם כל האתרוג, וא"כ הרי האגד נצרך לו, ודומה ממש לכמו שהי'[51] הדין למ"ד לולב צריך אגד, וכמו בתפילין, דחשיב ב"ת בפ' הנחנקין, [סנהדרין, פרק "אלו הן הנחנקין": המוסיף טוטפת חמישית בתפילין עובר על "בל תוסיף"] משום דבעי זכרון אחד. והארכתי בזה בעה"י[52] היום ברשימה אפינקסי, [בפנקסי] ופלפלתי ג"כ בענין איסור ב"ת בשאר ימות החג. ולחכם שכמי"ב[53] [שכמותו ירבו בישראל] יספיק הקיצור.

אפשר הדבר, שידפיס שמואל שי', או האגודה "פרי עץ הדר", [אגודה במושבות שגידלה אתרוגים בלי הרכבה, בהשגחה] איזה קונטי' ממני בזה. ובאמת יהמה לבי מאד, כי לא הייתי יכול לשער בחו"ל[54], שלא ידעתי את טיב מטע האתרוגים בזמנינו, איך שכל האתרוגים, שאין עליהם השגחה, הם כמעט בודאי מורכבים. כי סדר הנטיעה ע"פ[55] לימודי הבוטאניק [תורת הצמחים (בוטניקה)] הוא להרכיב אתרוג בלימון דוקא. והאם יש מקום להסתפק שיעשו כן כל הגננים הנכרים, שאין מי שימחה בידם כלל, ואינם נכנעים כלל מהסוחרים שלהם אם ירצו להחמיר עליהם, שהם יודעים שסחורתם היא עוברת לסוחר, אפי'[56] ע"י הרכבה, ועוד יותר כי' לענין קיום האילן וחיזוקו הוא מועיל הרבה, וכן לענין שמירת הפרי ויפיו החיצוני. והפוסקים שדברו בזה כולם כמעט, ביחוד האחרונים, מפלפלים רק על חשש מורכב, וע"ז[57] הם בונים דיק איך לסמוך על הרוב והחזקה וכיו"ב[58], מה שעתה הכל נשתנה, שאין כאן שום חזקה כלל, כי אילן אתרוג טהור איננו עומד בקיומו כ"א לערך היותר גדול מעשר עד י"ב וי"ג שנה, ומה שייך חזקה ממקומות שקנו שם לפני מאות בשנים. ובאמת נמצאים מיעוטא דמיעוטא אתרוגים בלתי

מורכבים, בשכם, ועוד באיזה כפרים ערביים, אבל הם גדלים פרא, ואין להם שום תואר הידור, ובשנים הקודמות היו באמת שולחים מכאלה, ועתה שהורגלו ביופי אתרוגים כאלה אין להם שום ערך בשוק, רק מהדרים אחדים נמצאים שדורשים אותם, והעולם משתמש דוקא במורכבים, ובאמת גם הכשרים בבירור הם ג"כ מורכבים, אבל ההרכבה נעשית בהם מבי מיני אתרוג, שנמצאים עם פטמות ובלא פטמות וכיו"ב, ועי"ז[59] יכולים הם לצאת ג"כ בהידור לא כמו ההידור של ההרכבה הפסולה ממש, אבל מ"מ[60] ג"כ באופן הגון, אלא שצריך ע"ז טיפול מרובה לשמירה ולחידוש נטיעות תמיד. ומאד אחפץ שיזכנו השי"ת שיתפשטו יותר ויותר אתרוגי המושבות, שיש תקוה שע"י[61] הרחבתם יתרבו הנוטעים, ויבואו שנים שתוכל אה"ק[62] ע"י אחב"י[63] לתן אתרוגים בטוחים לכל ישראל, עד שיזכנו השי"ת לשוב כולנו אל אדמת הקודש לשמח פני ד' אלקינו לפני מקדשו בתנובת ארץ חמדה יכוננה עליון. [על פי תהלים פז, ה: "והוא יכוננה עליון"]

בנים חביבים ויקרים רפאל ונחום שמרי' שי' [בניו של ר' דב בער, אחיו של הרב קוק] לאוי"ט, בכל לבבי אודה אתכם ואברככם עבור דבריכם היקרים, אשר היו לי לשמחת לב. החזיקו בדרככם הטובה הזאת וכתבו לי תמיד, בכל מכתב ומכתב שיכתוב כבוד אביכם אחי הרב שי', מכל אשר עמכם לטובה, וביחוד מלימודכם הטוב, אשר אקוה שתהיו מתמידים כראוי באהבת תורתנו הקדושה למען תצליחו. וכשנזכה להתראות יחד בשמחה על אדמת קדשנו, ועם כל אחינו בני ישראל חברים, נוכל להשתעשע עמכם בדברי תורה, בתנ"ך[64] ובגמרא, ובספרים קדושים רבים, ותהיו לתפארת ולנחת להוריכם היקרים ולכולנו, בעהשי"ת[65].

אחתום בברכה ובכל טוב באה"ר[66], כנה"ר[67] ונפש אחיך דבק באהנ"פ[68] מצפה לעזרת השי"ת וישועתו, בכלל ובפרט,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שלו' - שלום
6. הג' - הגאון
7. לשו"ת - לשם ולתפארת
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. תחי' - תחיה
11. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. שי' - שיחיה
15. לאה"ק - לארץ הקודש
16. בשע"ת - ב"שערי תורה" (שם מוסד)
17. השע"ת - השערי תורה

18. ת"ת - תלמוד תורה
19. דתשב"ר - דתינוקות של בית רבן
20. גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
21. ג"כ - גם כן
22. לירושת"ו - לירושלים תבנה ותכונן
23. א"א - אי אפשר
24. כ"א - כי אם
25. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
26. ע"כ - על כן
27. וא"כ - ואם כן
28. יהי' - יהיה
29. לת"ת - לתלמוד תורה
30. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
31. ז"ל - זכרונו לברכה
32. ובפט"ב - ובפטרבורג
33. לכה"פ - לכל הפחות
34. ע"ז - על זה
35. שע"פ - שעל פי
36. שיהי' - שיהיה
37. השי"ת - השם יתברך
38. ע"ד - על דבר
39. ע"י - על ידי
40. ב"ת - בבא בתרא
41. דלכו"ע - דלכולי עלמא
42. ואפי' - ואפילו
43. א"צ - אין צריך
44. מוהר"ם - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
45. די"ל - דיש לומר
46. א"ז - אין זה; ב"של א"ז הרב": אבי זקני
47. הי' - היה
48. וכה"ג - וכהאי גוונא
49. פ"ק - פרק קמא (בציון מקור); "בפ"ק" במכתב: בפה קהילתנו
50. א"כ - אם כן
51. שהי' - שהיה
52. בעה"י - בעזרת השם יתברך
53. שכמי"ב - שכמותו ירבו בישראל
54. בחו"ל - בחוץ לארץ
55. ע"פ - על פי
56. אפי' - אפילו
57. וע"ז - ועל זה
58. וכיו"ב - וכיוצא בזה
59. ועי"ז - ועל ידי זה
60. מ"מ - מכל מקום
61. שע"י - שעל ידי
62. אה"ק - ארץ הקודש
63. אחב"י - אחינו בני ישראל

64. בתנ"ך - בתורה נביאים כתובים
65. בעהשי"ת - בעזרת השם יתברך
66. באה"ר - באהבה רבה
67. כנה"ר - כנפשו הרמה
68. באהנ"פ - באהבת נפש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז שבט תרס"ז - יפו **נמען:** גיסו, הרב יוסף רבין

הרב קוק דן ברעיון להקים ישיבה ביפו. הרב קוק מעריך את ת"ת "שערי תורה", המחנך יהודים כשרים בדרך פשוטה, אך סבור שנחוצה גם ישיבה חשובה כדי להגביר את הכבוד הרוחני ולהשפיע על הציבור החילוני. ישיבה כזו צריכה לכלול לימוד קבוע של מוסר ויראה. הקושי הוא המימון: דרושים כמאה רובל כסף לחודש. הרב קוק מציע לשלוח שלוחים לאזורים חדשים ולחכות לתוצאות. בסוף יש דיון הלכתי באיסור הנאה של כילוי בתרומה וטבל, והרב קוק מחזק את גיסו במצבו הדחוק.

עיקרי הדברים

- הקמת ישיבה ביפו וחינוך תשב"ר.
- לימוד מוסר ויראה בישיבה.
- עיון בהלכות תרומה וטבל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז שבט תרס"ז[4]. [1907]

שלו'[5] וברכה מקודש לכבוד ידי"נ[6] ולבבי גיסי חביבי כאח לי, הרב הג'[7] המצוין סוע"ה[8] מו"ה[9] יוסף רבי [גיסו של הרב קוק, הרב יוסף ראבי] שליט"א[10].

מכתבו היקר ומלא ענין קבלתי במועדו. לא הי'[11] שום אפשרות להשיב על שאלה רבת ערך, שהעיר עליה כת"ר[12] ידי"נ שי'[13], מיד.

אמת הדבר, שזה כמה שאני הולך ברעיון לקבע ישיבה מסודרת פה [רעיון שהתגשם רק באלול תרפ"ד, בייסוד ישיבת "מרכז הרב" בירושלים] בע"ה[14]. הדבר היה נחוץ ונכבד מאד מאד, אבל גם רבו המניעות. המניעות הנן חשובות ביחוד דוקא, מפני שכבר יש פה המוסד שע"ת[15], [מוסד "שערי תורה", תלמוד התורה ביפו] שהוא ידוע בעולם מכבר, ומשולחים נוסעים עבורו, והוא באמת מטופל בהוצאה גדולה. תועלתו גדולה היא ביחס להעמדת תשב"ר[16] [תינוקות של בית רבן] בדרך יהדות הפשוטה, בלא עירוב יסודות זרים, חדשים מקרוב באו. [דברים לב, יז] אמנם יש ששמירת הישן הקדוש כראוי בזמננו מוכנה לגרור עמה קלקולים צדדיים ג"כ[17], כי לאו כו"ע[18] דינא גמירי [כי לא כולם בקיאים בדין (ארמית)] בהלכות ציבור לדעת איך לכלכל דבר, שישמר כח הקדושה בחנוך כראוי, ועכ"ז[19] שיהי'[20] ג"כ בלתי-נופל ואולי ג"כ מתחרה עם החנוכים החדשים, המיוסדים על היבשות של טל אורות קדושת תורת אמת ממקור מים חיים, מקוה ישראל ומושיעו [ירמיהו יד, ח] ב"ה. ע"כ[21] יש שבמקום של קדושה ואמונת-אמן של חינוך ביראת שמים, ע"י[22] מלמדים שומרי תורה ומצות, שם ישנם ג"כ עזיבות וקלקולי סדרים, שעפ"ר[23] מונעים הם ג"כ את הפיתוח של הרוחניות של מטרת תוה"ק[24], שאליה הננו נושאים את נפשנו. וזה הדבר נוהג בכל מקום ובכל זמן, וכמעט שא"א[25] לבקש תיקוני סדרים בדרך פתאומי, "מפני תרעומת המינים" [ברכות יב] שע"י[26] אנו בורחים לפעמים מכמה דברים שהם טובים מצד עצמם. אבל גם לזה צריך מדה ומשקל

ואיה שוקל איה סופר, [ישעיהו לג, יח] בזמן המבוכה ונפילת-הרוח האיומה כזמננו. בכ"ז[27] תקוה גדולה ויקרת ערך נשקפת ממוסד שע"ת באה"ק[28]. על ידו יהי'[29] לנו סכום הגון של יהודים פשוטים, שראו בילדותם איך מוריהם הנם זהירים בכל התורה, כפי הנהוג בישראל מני אז. ורק מיסוד יהודים כשרים מחינוך פשוט, אע"פ[30] שלא ימצאו בו אותן המעלות הנמצאות בחינוכים החדשים, נוכל לקוות, שיהיה הקבוץ המתגדל באה"ק, רובו ככולו, יהודים כשרים בדרכי דת משה ויהודית, [כתובות עב] וממילא יהיו ראויים לתן מכחם ג"כ על החדשים המתלקטים, להשפיע עליהם חם של יהדות וקדושה פנימית, שא"א שתמצא כ"א[31] במקום ששם היה חינוך של חרדות לדבר ד' כראוי, ויקבלו מהם כפי האפשרות את המעלות שהובאו מן החוץ, ע"י המתחנכים בצביונים החדשים, עד שתעטר כנסת ישראל שבא"י[32] בבנים יקרים, טובים ושלמים, ששם אבותינו הקדושים יהי' ראוי להקרא עליהם, ויהיו למופת ג"כ בעולם, ולכה"פ[33] באופן לא גרוע בכללותו מתבנית הקבוצים הטובים שבמדינות היותר חשובות ביחש למצב הישראלי בגולה. כדי לקרב הענין מצדנו, מחויב הדבר שפה תהיה ג"כ ישיבה הגונה, כדי שהכבוד הרוחני יהיה יותר מוכרע, וכשיצא לפעול על הצדדים היבשים שלנו בהמשך הזמן תהיה עמו ג"כ חשיבות הגונה, וזכות יקרא דאורייתא, שהיא בע"ה רטיה גדולה לכל מחלה [רטייה – תחבושת] כללית. אבל כאן השאלה עומדת איך מיסדים? קופת המוסד שע"ת היא דחוקה, ואין קצבה לזה לומר עד כאן יספיק בריוח. א"כ[34] אם יתוספו משולחים, הלא יכנס הכל בקופה הישנה, ומאין ניקח הוצאות חדשות. כי המוסד, ככל המוסדות שאה"ק[35], הוא מסובל בחובות מרובים, וכשמזדמן ריוח חפצים המנהלים ראש-לכל להקל מעליהם את סבל החובות, ובאים תמיד בטענות שהן צודקות, לפי התכונה הסוחרית. כן אני מבין את המצב אפילו בלא נסיון עדיין. אמנם תרופה אחת יש ע"ז[36], להתנות בתחילה שהכסף, שיבא מהמשולחים החדשים, לא יכנס לרשות הגבאים במוחלט, ולפי החשבון שלהם כן תעלה ההוצאה על הישיבה בע"ה. אמנם יתוסף משא חדש עלינו, שהרי המנהלים לא ירצו לתן מקופת הת"ת[37] באופן סתמי על ההוצאות של היסוד המחודש כלל, ודי יודע אם יעלה בידנו ע"י המשולחים להרבות הפירות עד כדי הטפול של החזקת איזה קבוץ חשוב. אפילו אם יהיה בהתחלתו רק מעשרה בחורים חשובים, ג"כ יהיה צריך לעלות ערך קרוב למאה רו"כ[38] לחודש, [רובל כסף] ושכר הר"מ[39] לזה עוד לכה"פ[40] ארבעים רו"כ לחודש. צריך לחשוב, כי גם אחר ההשתדלות המרובה, ודאי קרוב הדבר שיחסר מזה הסכום. ע"כ אינני רואה דרך לזה, כ"א ע"י סבלנות של חיכוי זמן. אם נמצאים שדרי"ם[41] הגונים [שלוחי דרבנן – משולחים לאיסוף תרומות בחוץ לארץ] שיחפצו לנסע, יואל נא כת"ר להודיעני שמם וערכם וכמה הם, וליחד לכ"א חבל ידוע במקום ששם עדיין לא נמצאו משולחים ישנים, ואח"כ[42] אנחנו צריכים לחכות משך איזה חדשים מהתחלת עבודתם, וכאשר נראה שיש ע"מ[43] לסמוך, נוכל בעה"י[44] להתחיל בהתחלת העבודה, דהיינו לקרא איזה סך של בחורים חשובים, העולים בערכם יותר ויותר מהילדים שלומדים גם עכשו גפ"ת[45] [גמרא, פירוש רש"י ותוספות] אצל מלמד חשוב בתורה, בחריפות ובקיאות, אבל הם במדרגה בינונית, ולא נוכל להניח עליהם תואר בני-ישיבה במובן חשוב. וזה אקוה מאד, כי אם רק תעלה בידינו בע"ה ההתחלה הקשה, ילך הענין ויתגדל. ולא נעלם מכבוד ידידי חפצי מני אז, ומה גם עתה על אדמת הקי'[46], שיהיה קבוץ קבוע ששם יהיו קובעים שיעור הגון על כל הלימוד הנוגע למוסר ויראת שמים בדרך לימודי תורי, בדרך עיון ושינון, בבקיאות ובחריפות. רק מזה, ממוסד כזה, נוכל

לקוות תשובות גדולות על המוני השאלות העומדות על הפרק זה ימים רבים, ואולי ג"כ דורות, בעניני ישראל וא"י[47], ועל גביהם שאלת קיומה של תורה והשפעתה. אם להדעות הברורות לי יתחברו ג"כ ענינים מעשיים, שהם יותר טובים כשיבאו ע"י הכרח, שאז הנם יותר ניכרים לפנינו שמעשה שמים הם, "נורא עלילה על בני אדם" [תהלים סו, ה] אז יוכל המוסד שהוא חשוב הרבה ביותר מצד מקומו, מצד היותו בא"י[48], ובישוב החדש, שהוא צריך להיות הולך ומקבל השפעה של קדושת אמת הראוי לערכו, להיות הולך ומתגדל בע"ה למעלה גדולה וכוללת. הכנות של רישומים יש בו, אבל מוקטנות. יש בו עתה ג"כ מחלקה ללימוד מלאכה. [הרב קוק פתח ב"שערי תורה" מחלקה למלאכה, להכשרת התלמידים לפרנסה] זהו דבר חדש, שהרהבתי עז להרשות לתקנו, ובע"ה[49] בהמשך הימים ישא את פריו, שיהיו לנו על ידו המון בעלי מלאכה ואנשי השוק, שלא יביטו על דרכי היהדות כ"גויים גמורים", כפי מה שהדבר עלול להיות מתהלך אם לא יקורב כלל החינוך המעשי של אנשי השוק למחיצה שבה ת"ח[50] שרויים ומתהלכים עכ"פ[51].

יוכל להיות, שבהמשך הזמן אדפיס אי"ה[52] קובץ, שיודיע לרבים את חפצי לבבי בנידון זה כפי היכולת. ומזה ג"כ יש לקוות, שתהי'[53] תועלת להסכמת הציבור שבחו"ל[54] ועזרו ע"ז באהבה, עד שיוכל להיות שע"י[55] הטבה של בנין א"י[56] ימשך ממילא שיוכל כת"ר ידי"נ שי' ג"כ למצא בזה איזה מעמד, ולכה"פ כשתהיה התחלת תועלת ניכרת ע"י המשולחים החדשים, נוכל לכתב לכת"ר[57] שיבא לע"ע[58] לבדו, עד שיתכונן הדבר בע"ה ונוכל לשלח ג"כ אחרי ב"ב[59] שיחי'[60]. זאת היא עצתי ומחשבתי, הדורשת עמה סבלנות וחפץ פעולה תדירית, לא בחפזון ולא בב"א[61], ו"מתון מתון ד' מאה זוזי שויא". ["מתון מתון ארבע מאות זוזי שויא" – המתינות שווה ארבע מאות זוז (ברכות כ)] והשי"ת[62] יפתח לנו פתחי תקוה, לטובת עמו וארצו, ולהרמת קרן תורת חיים ותורת אמת בארץ חיים, ויזכנו להיות מהבונים והעושים בפועל חפץ עליון בעולמו.

עכשיו הנני עסוק זה כשבועיים בכתיבת קונטרס ע"ד[63] האתרוגים, [הקונטרס "עץ הדר" על אתרוגי ארץ ישראל ופסול המורכבים, שנדפס בירושלים בתרס"ז] בענין גודל ההידור של אתרוגים מושגחים בכלל, הבא ע"י החיקור של עומק ההוראה של פסולם של המורכבים, שהם לפי האמת רובם ככולם של כל האתרוגים שבעולם, ויוצא מן הכלל, מהאתרוגים שהגננים עושים בהם מסחר, המה רק אתרוגי אחינו ב"י[64] שבמושבות אה"ק[65]. יש בו ב"ה הרבה ענינים יקרים בעומק הלכה, ועדיין אני עומד באמצע כתיבתי. יזכני השי"ת[66] לגמרו בכי טוב, ולהוציאו לאור עולם לזכות הרבים ולכבוד אה"ק ת"ו.

דברי כת"ר בהערותיו הנחמדות מאירים ושמחים הם. אמנם לע"ד[67] נראה, דיסוד ההבדל שבין לכתחילה בדיעבד בהנאות הוא יסוד עיקרי מה"ת[68], לא כמו בכל מקום שנמצא שבדיעבד מותר שגם לכתחילה הוא רק מדרבנן, דלא מצינו שנה עה"כ[69] לעכב כ"א בקדשים, כמבואר בדברי רבנן קמאי ז"ל[70]. והיינו שהרי מהתורה אסור לקנות דבר בעד איסורי הנאה, שזהו ג"כ הנאה, רק לד' הרמב"ם[71] רצו קצת לומר דייחשב קנין שלא כדהני"א[72], וגם לדעתו ז"ל אין הדבר ברור, כמבואר במ"ל ה' יסוה"ת[73] הידוע, [משנה למלך, הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה ח, בעניין הנאה מאיסורי הנאה] אבל סוגיין דעלמא ודאי הוא דהקנין בשביל איסורי הנאה זהו איסורו. ואעפ"כ[74] בכל איה"נ[75], שאינם תופסים דמיהן, אח"כ[76] מותר

ליהנות, וכמו בחמצן של ע"ע[77] מפני שהן מחליפין. [לשון חז"ל: חמצם של עוברי עבירה מותר אחר הפסח, מפני שהם מחליפים אותו בחמץ אחר] ע"כ גם באיסור הנאת כילוי דתרומה, ודאי אפילו אם יהי' לנו דבר שהנאתו אחר ביעורו הי' ג"כ אסור לכתחילה לכלות ע"ד ליהנות, שזה מסרה תורה רק לכהנים, אך אם כבר כלה אז באיסורי הנאה ישנם צדדים לאסור, דעכ"פ[78] דומה הדבר לקנין, ובתרומה דרק משום גזל הוא אסור למוכרה וליקח דמיה, ולא משום איסור הנאה שבה, ע"כ לא שייך בה איסור אח"כ. ע"כ מה דתלה כת"ר איסורא דשריפת חיטין לחמם חמין בישראל בהא דתוס'[79] שבת דשמן פת ותבואה [תוספות שבת, בעניין הדלקת שמן של תרומה] חשוב יותר בעין בשעת שרפה מעצים, לע"ד הוא ללא צורך, דאפילו היו דומין לעצים הי' אסור לכתחילה לשרפם, ע"ד ליהנות מהם, שזהו איסור הנאה של כילוי. וגם אני לא הייתי מתיר לכתחילה לכלות את הטבל כדי ליהנות ממנה אח"כ, זולת מה שכתבתי שעדיין לא נגמרה מלאכתם דהגרעינים לענין שמנם, ולא נעשו טבל, וקודם גמ"ל[80] מותר בהנאה ש"כ, [קודם גמר מלאכה מותר בהנאה של כילוי] דמותר להאכיל לבהמה אפי'[81] אכילת קבע, דחשיב ארעי, ולאחר שבא גמ"ל כבר נפסלו וכלו, דכה"ג[82] בטבל גמור ובתרומה גמורה הי' מותר בדיעבד ומהני הכא לכתחילה.

אין דעתי פנוי' כעת לעסוק בעיון זה כראוי, ע"כ א"א[83] לי להאריך.

יוכל כת"ר לשער בעצמו כמה לבבי חושק שכ'[84] וכל אהובינו שי' יהיו עמנו יחד על אדמת הק', רק שיזמין השי"ת בטובו את האמצעים של הכרח. ובודאי בכל האפשרי אחשק בכל לבבי שיעלה כת"ר אל הקודש במוקדם האפשרי, כדי שנהי'[85] בחסדי עליון ב"ה ביחד לצורך עיונה של תורה וחפצי שמים הגדולים ונשאים, שמזדמנים ב"ה בארץ חמדה. ועליו ב"ה אשליך יהבי, [על פי תהלים נה, כג] כאשר עד כה עזרני, ויט לי חסד ורחמים במדה טובה מרובה ב"ה, אשר לא פללתי, כ"א מאוצר מתנת חנו, כן יזכני ג"כ ברחמיו לימים הבעל"ט[86] ללכת בתומי בחקרי תורתו, ובינת יראתו ואהבתו, ויאמץ זרועי הדלה להוציא אל הפועל עצות טובות ומחשבות טובות על עמו וארצו, למען שמו הגדול ב"ה ולמען עמו ונחלתו.

הנני חותם בברכה ואה"ר[87]. אבקש מאד מכבוד אהובי גיסי רחימי שליט"א, שלא יפל לבבו ולא יתעצב מפאת מצבו הדחוק כעת. נקוה לשמו יתי'[88], כי יפתח לנו פתחי ישועה ואורה, ואם יתמהמה מעט נחכה לו, [על פי חבקוק ב, ג] כי קרוב ליראיו ישעו. [על פי תהלים פה, י] והי'[89] זה שלו' וברכה באה"ר[90], כנה"ר[91] ונפש גיסו כאח לו דבק באהבה מלונ"ח[92].

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שלו' - שלום
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. הג' - הגאון
8. סוע"ה - סיני ועורקר הרים

9. מו"ה – מורנו הרב
10. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. הי' – היה
12. כת"ר – כבוד תורתו
13. שי' – שיחיה
14. בע"ה – בעזרת השם
15. שע"ת – שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
16. תשב"ר – תינוקות של בית רבן
17. ג"כ – גם כן
18. כו"ע – כולי עלמא (הכל מסכימים)
19. ועכ"ז – ועם כל זה
20. שיהי' – שיהיה
21. ע"כ – על כן
22. ע"י – על ידי
23. שעפ"ר – שעל פי רוב
24. תוה"ק – תורתנו הקדושה
25. שא"א – שאי אפשר
26. שעי"ז – שעל ידי זה
27. בכ"ז – בכל זאת
28. באה"ק – בארץ הקודש
29. יהי' – יהיה
30. אע"פ – אף על פי
31. כ"א – כי אם
32. שבא"י – שבארץ ישראל
33. ולכה"פ – ולכל הפחות
34. א"כ – אם כן
35. שאה"ק – שארץ הקודש
36. ע"ז – על זה
37. הת"ת – התלמוד תורה
38. רו"כ – רובל כסף
39. הר"מ – הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
40. לכה"פ – לכל הפחות
41. שדרי"ם – שדוקטורים
42. ואח"כ – ואחר כך
43. ע"מ – על מה
44. בעה"י – בעזרת השם יתברך
45. גפ"ת – גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
46. הק' – הקטן
47. וא"י – וארץ ישראל
48. בא"י – בארץ ישראל
49. ובע"ה – ובעזרת השם
50. ת"ח – תלמידי חכמים
51. עכ"פ – על כל פנים
52. אי"ה – אם ירצה השם
53. שתהי' – שתהיה
54. שבחו"ל – שבחוץ לארץ
55. שע"י – שעל ידי

56. א"י - ארץ ישראל
57. לכת"ר - לכבוד תורתו
58. לע"ע - לעת עתה
59. ב"ב - בני ביתו
60. שיחי' - שיחיו
61. בב"א - במהרה בימינו אמן
62. והשי"ת - והשם יתברך
63. ע"ד - על דבר
64. ב"י - בני ישראל
65. אה"ק - ארץ הקודש
66. השי"ת - השם יתברך
67. לע"ד - לעניות דעתי
68. מה"ת - מן התורה
69. עה"כ - על הכתוב
70. ז"ל - זכרונו לברכה
71. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
72. כדהנ"א - כדרך הנאתו
73. יסוה"ת - יסודי התורה
74. ואעפ"כ - ואף על פי כן
75. איה"נ - אין הכי נמי (אכן כן)
76. אח"כ - אחר כך
77. ע"ע - עיין עוד
78. דעכ"פ - דעל כל פנים
79. דתוס' - דתוספות
80. גמ"ל - גמר מלאכה
81. אפי' - אפילו
82. דכה"ג - דכהאי גוונא
83. א"א - אי אפשר
84. שכ' - שכבוד
85. שנהי' - שנהיה
86. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
87. ואה"ר - ואהבה רבה
88. ית' - יתברך
89. והי' - והיה
90. באה"ר - באהבה רבה
91. כנה"ר - כנפשו הרמה
92. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת עג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אייר תרס"ז - יפו **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ

הסכמה לחוברת מכתבים של הרב צבי מיכל שפירא, שהוציא תלמידו הרב חרל"פ, עם תולדותיו. הרב קוק משבח את קדושתו, ענוותו וגדלותו בהלכה ובאגדה. הרב קוק מזהיר שדרך הפרישות והסיגופים שלו מתאימה רק ליחידים שכבר הגיעו לאור עליון של אהבה ושמחה בעבודת ה' (על פי הכוזרי). לשאר הדור עדיף לבנות את הכוח הנפשי בלימוד קבוע של פנימיות התורה, בשמחה ובאהבה.

עיקרי הדברים

- פרישות וסיגופים - למי הם מתאימים.
- לימוד פנימיות התורה בשמחה.
- הסכמה לכתבי הרב צבי מיכל שפירא.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], (אייר תרס"ז[4]). [(1907)]

ישאו הררי קודש שלום רב, בריות גופא ונהורא מעליא, לכבוד ידידי הרב הגדול בתורה ויראה, טהר לב וזך רעיון, מו"ה[5] יעקב משה שליט"א[6] חרל"פ[7]. [הרב יעקב משה חרל"פ, לימים מתלמידיו הקרובים של הרב קוק]

שחרני כת"ר[8] להסכים על מעשהו הטוב, אשר החל לעשות, לתן שם עולם, להאי נהורא יקירא ועילאה, אשר האיר בעיר קדשנו ירושלים ת"ו, כבוד הרב הגאון הקדוש והטהור מוהר"ר[9] צבי מיכל [הרב צבי מיכל שפירא, מקובל וצדיק ירושלמי, רבו של הרב חרל"פ] זצ"ל[10], שעלה למנוחות בשנה העברה, ונגנז האור הגדול, לדאבון לב כל אשר זכו, אם מעט ואם הרבה, להנות מאורו. וכאשר הגאון הצדיק הלזה היה אור גנוז וסתום, כי כל מעיניו שם, כל ימי חייו עלי אדמות, להיות מצניע לכת בענוה, הגדולה מכולן, [על פי מיכה ו, ח ("והצנע לכת") ועבודה זרה כ: "ענוה גדולה מכולן"] אשר על כן רובי תורתו, בעומקה של הלכה ובאוצר חיים של גנזי תורה באגדה ויראה, הנם חתומים ומונחים בכתב יד קודש, ולא ראו אור הדפוס. וכאשר זכה כת"ר להיות מתלמידיו הנאמנים, ומשותי בצמא את דברי קדשו, הוא היודע שכמהה מאד נפשו של אותו צדיק ז"ל[11], שיאירו דבריו המאירים לאמתה של תורה ויראה על פני תבל, ע"כ[12] קבל עליו את העבודה הקדושה, לסדר כתבי קודש אלה, חמדה גנוזה, ולהשתדל בהדפסתם, לזכות את הרבים ולהחיות לדורות עולם את שם הארי החי, הגאון החסיד המחבר זצ"ל. והנה מי לא ירגיש ויחוש את כל הטוב, אשר יעשה בזה כת"ר בישראל, להוסיף אורות חדשים, מאירי עינים, באור תורת אמת, שיצאו מפי קדוש עליון בקדושה, בטהרה, ביראה, באהבה, בענוה ובחסידות. אשרי חלקו, שזכה להתדבק בטהור וקדוש, ולהתבסם מריח בשמים של קדושת חקל תפוחין קדישין, ["שדה התפוחים הקדושים", כינוי בזוהר לשכינה] של תורת אמת לשמה, הנובעת ממעין חיים של צדיק כביר הגאון הקדוש זצ"ל. והנה הקדים להוציא לאור דבר קטן, לפתח פתח ביראת ד' ראשית דעת, [על פי משלי א, ז] מכתבים אחדים שכתב הצדיק ז"ל למיודעיו, שמבין שורותם יצהירו עומק דעת, יראה ואמונה, קדושה, אהבה וענוה, כל חמדת קודש

לתורה ולעבודת ד' באמת. גם עטר את החוברת בדברי שכל ודעת, אשר רשם בהם בקצרה את תולדותיו של צדיק עליון זה זצ"ל, ברשימה קצרה מעט מהרבה, לתן איזה מושג לדור, להציץ בגדולת ערכו, ובקדושת יראתו, תורתו ועבודתו, באופן נאה ומתקבל, שיהיו מקובלים וערבים, כדי שיהיה אפשר גם לבני דורנו, וביותר לת"ח[13] הצעירים, העוסקים בתורה ובעבודה, לגשת אל הקודש, ולקלוט זוהר אור ממקור הקדוש והנורא העולה למעלה גבוהה, רם ונשא מאד. גם ע"ז[14] יודוהו כל ישרי לב וכל יראי ד', הצמאים לדברי קודש, והשואפים להשביר צמאם מאורם של צדיקים, יברכוהו ממקור לבבם על האוצר הטוב, הגנוז בחוברת הקטנה בכמותה הזאת, אשר הגיש לפניהם וזכות הרבים תהי'[15] תלוי' בו.

אף שמסופקים אנו מאד, אם ימצא לנו בדורנו, החלש בגופו ובנפשו, אנשים רבים אפי'[16] בין הנחשבים ליחידי הסגולה, אשר יוכלו לבור להם את דרך הקודש של אותו צדיק ז"ל, שעיקר דרך הפרישות, והסיגוף הנלוה עמה כפי מדתה, היא משובחת רק כפי אותה המדה של האורה העליונה של עונג ה', של זיו החכמה העליונה ושפע האהבה בתענוגים הנמשכת ובאה עם יראת ד' האמתית, יראת הרוממות הרצוי', הבאה ביחד עם החכמה והענוה, ע"י[17] העסק בתורה לשמה, בצירוף שמירת דרכי קנין תורה, שסדרו לנו חז"ל[18] הקדושים בפרק קנין תורה. [פרק ו של מסכת אבות, שבו מנויים ארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם] והאור הזה העליון הממלא את הנשמה הפנימית עז וכח, זיו חיים וחדות אמת, הוא דוחה באורו הגדול את כל הדאגות והטרדות, ואת כל התביעות, של חיי החומר השפלים, שלב בני האדם מלא מהם, וצדיקים קדושי עליון כאלה, המועטים בעולם, הנה הנם מגיני הדור ומעמידי העולם כולו בזכותם, ומאורם לנו אור. וזה היה, כפי הנראה, שאיפתו ומגמת פניו של קדוש ד' הגאון החסיד ז"ל. אבל מי שלא גברו בחילו בקדושה עליונה כזאת, ולא עמלו בחכמתה של יראת ד' וקנין אהבה, וכל המדות הטובות שהן דרכי ד' באמת, המביאים לקרבתו ב"ה, בדבקות אמתית, אם יפנו להם אל צורת העבודה העליונה מצד מראה הפרישות הנראה ממנה, וירבו בתעניות וסיגופים, והלב ריק ומצטער על כל הסבל הרב אשר הניח עליו, לא יועילו מאומה, לא לנפשם ולא לדורם. ועליהם אמר "הכוזרי" במאמר שלישי סי'[19] א': "עם מיעוט החכמה הקנויה, והעדר החכמה ההיא הטבעית, מי שהכניס עצמו להנזר בפרישות, כבר הכניס עצמו ביסורין, וחולי נפשי וגשמי, ותראה עליו דלות החליים, ויהיו סבורים בני אדם שהיא דלות הכניעה והשפלות, וישוב נאסר מואס בחייו, מפני קיצתו במאסריו ומכאוביו, לא מתאותו לבדידות, ואיך לא יהי'[20] כן והוא איננו דבק באור אלקי שימצא בו צוות הנביאים, ולא הגיע לחכמות שמספיקים להתעסק בהם ולמצא עריבות בם". אמנם צדיק נשגב כהגאון הקדוש ז"ל, וביחוד על אדמת הקודש, ובעיר הקודש מקום גיא חזיון [על פי ישעיהו כב, א – כינוי לירושלים] ירושלים תובב"א[21], בנפשו הגדולה דרך על במתי עב, [על פי ישעיהו יד, יד] וכאחד החסידים הראשונים, אשר מנשרים קלו ומאריות גברו [על פי שמואל ב א, כג] לעשות רצון קונם וחפץ צורם, זכה לאור הקדושה והטהרה, לנעם נעימת מתיקת עבודת ה' הטהורה. ולמרות כל תעניותיו הרבות וסיגופיו, אשר ברוח ד' אשר עליו מצא את לבבו הקדוש ישר לצרפם אל החסידות האמתית, שהיתה שמורה וערוכה בנפשו הקדושה, הנה עמד טעמו בו, ביתרון גדול והפלא לעשות חיל בעומקה של הלכה, בכח נפלא בחריפות ועומק הדעת בסברא זכה והרחבת הלב, מפני כי רוח ד' עמו ומשמיא זכו ליה להוסיף אומץ, בגבורה קדושה, מפני שהיו כל אלה ההדרכות משוערות לפי מדת עז הקדושה הפנימית ונעם ד' המעדנת לבב, שהיתה מתגברת בקרבו,

ע"י עמל התורה והעבודה התדירה, וע"י[22] צירוף העסק הקבוע מדי יום ביומו בתלמוד היראה והמוסר ובחלק גנזי סתרי תורה של אור הזוהר וספרי חכמת האמת, שבהם הגה כל ימיו, שכל אלה הרחיבו את דעתו וקדשו את נשמתו, ויעטרוהו בתפארה ובאזר גבורה.

ע"כ אנחנו חלושי המזג, נגועי הטיול ומוכי הבטלה, כשנשתוקק להתרומם מעט משפלותנו לארח חיים למעלה למשכיל, [על פי משלי טו, כד] להתדמות, כפי היכולת המצערה, לצדיקי אמת, ע"י הלמוד ממעשיהם ותולדותיהם, מדבריהם שהם הם זכרונם לעד, - ראשית מעשינו צריכה להיות להאיר עלינו באבוקת אור הדעת, להיות קבועים בהיכל הקודש של חכמת תלמודה של תורת היראה והעבודה, מפי סופרים ומפי ספרים, ולהשתדל לעלות ממדרגה למדרגה, בשכל טוב ובנעם מדות יקרות ומקובלות, למצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, להברות את גופנו החלש והנדכא, ולהחיות את רוחנו הכהה והנדאב, באור שמחת חסד עליון, הזרוע באור תורה בכלל, והמפולש וגלוי ביותר בזוהר הפנימי של תורת אמת, בחכמת היראה והעבודה, בין בצדדיה הגלויים לשכל האדם, המצויים בכל ספרי העבודה והנלוים אליהם, מגדולי דור ודור, ובין, וביותר, בצדדים הכמוסים והחבויים, המתגלים כמציץ מן החרכים [על פי שיר השירים ב, ט] לכל אשר נדבה רוחו לקרבה אל הקודש, לדרוש ד' ועזו, לא בדרך ארעי, כי"א[23] בקביעות וסידור מדי יום ביומו, "תמידים כסדרם", [מתפילת מוסף] עד אשר יערה עלינו רוח ממרום, [על פי ישעיהו לב, טו] ואור שלוה פנימית ושמחת אמת, בחדות אור תורה ועבודה תמה, תאיר בלבנו. ואז נמלא כח ועז, עד אשר אם נמצא נכון, בדעה מיושבת, לצרף אל דרכנו איזה ענין של פרישות וסיגוף, יהי' כפי המדה והמשקל של שקל הקודש, שלא יפעל כי-אם לטובה על מצב הגוף והנשמה יחד, וחן עליון והוד תפארת אור תורה יגיה תמיד לנו כל מחשכים, ובכל אשר נפנה נשכיל ונצליח, ומעינות מים חיים של תורת אמת בגמרא וסברא, בהלכה ואגדה, בדרכי שלום ואהבה, באהבת ישראל ואהבת ארץ חמדה, אשר עיני ד' אלקינו בה תמיד, [על פי דברים יא, יב] וחמדת כל ישראל אליה, ישטפו ויעברו כל משכיות לב, [על פי תהלים עג, ז: "עברו משכיות לבב"] ומנחל מלא חכמה וקדושת אמת של קדושי עליון, קמאי ובתראי, ומהם ממי פלג מלא אורה של חכמת וקדושת הגאון הקדוש המחבר ז"ל, נשתה לרויה להשיב נפש, ונזכה להיות ממזכי רבים, ולהרים בכבוד קרן תורת ד' תמימה, וקרן הוגיה ועמליה בטהרה על אדמת הקודש, לעיני כל חי, ויתקדש שמו הגדול ב"ה על ידנו מהר קדשו סלה.

וזכות הגאון החסיד המחבר ז"ל יעמד לכת"ר[24], וכל המסייעים להפיץ אור תורתו וקדושתו בעולם, להוסיף להם שנות חיים טובים ואור שמחת ד' ונעמו, בהצלחת אמת ובאור ישע ופדות עולמים. ונזכה לראות באור ד' על ציון, בשיבת בניה לתוכה בשמחה, וקרנות צדיקים תרוממנה בירושלים עיה"ק[25], ובצמיחת קרן ישועה, ישמח לב מבקשי ד' ויחי לבבם לעד.

כנה"י[26] ונפש המדבר לכבוד תורת אמת וקדושת צדקת הגאון הקדוש זצ"ל, שהופיעה בהר הקודש קדוש משכני עליון,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש פה עה"ק יפו והמושבות תובב"א.

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
10. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
11. ז"ל - זכרונו לברכה
12. ע"כ - על כן
13. לת"ח - לתלמידי חכמים
14. ע"ז - על זה
15. תהי' - תהיה
16. אפי' - אפילו
17. ע"י - על ידי
18. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
19. סי' - סימן
20. יהי' - יהיה
21. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
22. וע"י - ועל ידי
23. כ"א - כי אם
24. לכת"ר - לכבוד תורתו
25. עיה"ק - עיר הקודש
26. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת עו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: סיון תרס"ז - יפו **נמען:** המקובל הרב שמעון צבי (הורוויץ), ירושלים

הרב קוק שמח על ספרו "קול מבשר" ועל חבורות הלומדים חכמת הקבלה בירושלים. לדבריו כל אחד צריך לקבוע לפחות שעה או שעתיים ביום לחכמת האמת. מי שמוכשר ובעל תשוקה, ובמיוחד מבני חמישים ומעלה שכבר מילאו כרסם בש"ס ופוסקים, יקבע בה את עיקר לימודו. הרב קוק מדגיש שאת אור הסוד אפשר להשיג רק כפי מידת היראה, האהבה וטהרת המידות, ולכן יש לקבוע לימוד גם בספרי מוסר ויראה.

עיקרי הדברים

- לימוד חכמת הקבלה.
- יראה וטהרת המידות כתנאי להשגה.
- חבורות לימוד בירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], סיון תרס"ז[4].

שלו'[5] רב וברכה מקודש לכבוד הרב הגדול אוצר תורה עוטה אורה מארא דרזין מו"ה[6] שמעון צבי [בעל הסוד (ארמית), הרב שמעון צבי הורוויץ, מקובל בירושלים] שליט"א[7].

יקרת ימין כת"ר[8] הגיעני, בצירוף הספר היקר "קול מבשר". [ספרו של הרב שמעון צבי הורוויץ, הקורא ללימוד קבלה ברבים] ורב גיל מלאתי לראות ולשמע, כי פקד ד' את עמו, וקול דודנו ב"ה דופק בעיר עז לנו ירושלים עה"ק ת"ו, להעיר ולעורר את האהבה לאחוז בעץ החיים בשקיו דאילנא מלגאו, [בהשקיית האילן מבפנים (ארמית, זוהר)] וכי נתחברו חבורי טהרה כינוס לצדיקים [סנהדרין עא] לעסוק בכל יום תמידים כסדרם בחכמת האמת, אשר מברק אורה וזהר נגהה יצמח קרן גאולה וישועה. בכל לבבי אקרא בהודות והלל לד', אשר נתן כזאת בלב יקירי יחידי סגולת עיר הקודש. ואשרי כת"ר, אשר נפל חבלו בנעימים, להיות זוכה ומזכה את אחיו עמו, להלהיב לבבות קדושות וטהורות ולחזק ידים רפות, בספרו הקדוש קול מבשר הנ"ל[9], לקבע למוד קבוע בגנזי תורת אמת.

והנה זאת צריך למודעי, כי אף שאמת נכון הדבר, שאין שיעור וערך למעלת ההוגה בדברי אלקים חיים, בספר הזוהר וכל הנלוים אליו, ובדברי חכמי אמת וביותר בכתבי האריז"ל[10] הברורים, ואע"פ[11] שלא בא עדיין למדה זו להבין בעומק העיון את יסוד הענין, "ודילוגו עלי אהבה" וסוף הכבוד לבא, כי ע"י[12] העסק התמידי יגלו שערי אורה ופתחי חכמה לכל הולך בתם בדרך ד', אשר חמדה נפשו לקרבה אל היכל מלך הכבוד חי העולמים ב"ה, וע"כ[13] ברוכים יהיו כל המתנדבים לעסוק בחכמה אפילו שעה או שתים ביום מדי יום ביומו, אף שעיקר יסוד עיונו ולימודו יהי'[14] ענינים אחרים שבמקצעות התורה, איש איש כפי עבודתו וחפץ לבבו, בתורת ד' חפצו, ומחשבה טובה הקב"ה[15] מצרפה למעשה, ויחשב כאילו עומד הוא כל היום תמיד בחצרות ד' ומשכנותיו ברזין דאורייתא. [בסודות התורה (ארמית)] מ"מ[16] על

יחידי הסגולה, הנגשים אל ד' לעורר לבבות יקרים לעזרת ד' בגבורים, [שופטים ה, כג] החובה והמצוה לקרא בגרון [ישעיהו נח, א] את אשר דברו חכמי אמת, הראשונים כמלאכים זי"ע[17], כי כל חכם ותמים לבב, אשר ימצא בנפשו הכנה ותשוקה לאור חכמת האמת הברה והגנוזה, יהיה משתדל לקבע בה עיקר עסק תלמודו, כדי שיזכה באמת בכתרה של תורה הפנימית, ועתים ושעות יקבע למקרא משנה ותלמוד, לפוסקים הלכות ואגדות, ואז יעלה ויצליח ויזכה למאורות גנוזות. בפרט אלה החכמים אשר זכו לעצה וזקנה, מבני חמשים וששים ומעלה, שכבר מלאו כרסם לחם ובשר, ["אין מטיילין בפרדס אלא אם כן מילא כרסו לחם ובשר" – לחם ובשר הם דיני איסור והיתר (רמב"ם, הלכות יסודי התורה ד, יג)] מלחמה של תורה ובשרא דתורא, בפלפול וסברא, להם קול ד' בכח קורא עת לעשות לד', להגביר חילים במלחמות ספר להוציא לאור תעלומה וחמדה גנוזה. וכאשר כמעט א"א[18] לזכות לאור הצפון במוחא סתימאה [במוח הסתום (ארמית, זוהר)] כ"א[19] לפי מרבית ערך גדולת היראה והאהבה וטהרת המדות, בכללן ובפרטן, ע"כ[20] גם העסק הפשטי בכל ספרי אגדה, מחכמת המוסר והיראה וכל ספרי תיקוני המדות והדיעות, לרבנן קדישי קמאי ובתראי, חובה ומצוה שיהי'[21] העסק בהם שגור וקבוע, בבקיאות הגונה ושכל טוב, למגמר ומגרס ועיוני. [ללמוד, לשנן ולעיין (ארמית)] וכפי ערך גדל האוצר הטוב של יראת שמים הטהורה, כן ירבה הון עתק של סתרי תורה, כי ד' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. [משלי ב, ו] אמנם הצעירים לימים, או אשר ימצאו בעצמם כבדות ומיעוט חשק למאור הפנימי, עליהם החובה מוטלת לפחות, שלא לגרע חק דבר יום ביומו לשיעורים שעה ושתים בכל יום לחכמת האמת, ואז בהמשך הזמן תהי'[22] דעתם מתרחבת, ושפע הצלחה יחול על הגיונם גם בגופי תורה, וכח פלפולם ישגא ויגדל ברעיון זך והרחבת דעת. וכל אשר יוסיפו ימים ושנים של חיים וטובה, כן תבא בהם האהבה וחבת הקודש הפנימית, כאור אש שלהבתיה, וידבקו בעץ החיים לשבת בצילו לאכל פריו וטובו, ויאירו אור חדש מציון בספרים יקרים ומזהירים, לרומם ולאדר לפאר ולעלה את הדרת כנסת ישראל ורוח ד' אשר עליה, בהיותה יושבת על אדמת הקודש ממקום אשר אור העולם הופיע, ואשר עתיד להגלות באור יקרות לעיני כל העמים בימין ד' רוממה. חזקו ואמצו אנשי קודש, עבדי אדון כל הארץ ב"ה, יגבה לבבכם בדרכי ד', ותנו כבוד לתורת חיים, ומטל חרמון שיורד על הררי ציון יצוה ד' עליכם את הברכה, וחיים עד העולם יתעוררו, זרוע ד' כימי עולם ודורות קדומים, כי לא ינום ולא יישן שומר ישראל, ואני ד' ראשון ואת אחרונים אני הוא. והי'[23] זה שלו' וברכה ממקור הברכות, כנה"י[24] ונפש דורש"ת[25] ושלו'[26] כל לימודי ד' אשר בעיר תפארת עזנו ירושת"ו[27] ביחוד המתנדבים לרומם קרן בדעת ד' אלקי ישראל בארץ חיים.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש פה עה"ק יפו והמושבות תובב"א[28]..

1. ב"ה – ברוך השם
2. עה"ק – עיר הקודש
3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. תרס"ז – השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שלו' – שלום
6. מו"ה – מורנו הרב

7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. הנ"ל - הנזכר לעיל
10. האריז"ל - האר"י זכרונו לברכה
11. ואע"פ - ואף על פי
12. ע"י - על ידי
13. וע"כ - ועל כן
14. יהי' - יהיה
15. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
16. מ"מ - מכל מקום
17. זי"ע - זכותו יגן עלינו
18. א"א - אי אפשר
19. כ"א - כי אם
20. ע"כ - על כן
21. שיהי' - שיהיה
22. תהי' - תהיה
23. והי' - והיה
24. כנה"י - כנפשו היקרה
25. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
26. ושלו' - ושלום
27. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
28. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת עז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' סיון תרס"ז - יפו **נמען:** ר' שמואל טוביה גפן

על תוכנית לימודים למוסד תורני. הרב קוק רוצה להרבות דעת כללית אצל תלמידי חכמים מובהקים, ולהראות איך כל חכמה משמשת להבנת התורה ולהרחבתה. לדבריו "כל החכמות כלולות בתורה", והפרדתן ממנה מסוכנת.

עיקרי הדברים

- השכלה כללית בשירות התורה.
- תוכנית לימודים לתלמידי חכמים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' סיון תרס"ז[4].

(להרש"ט[5] גפן ז"ל[6]).

באה"ר[7] אדר"ש[8] ידי"נ[9] הרה"ח[10] שי'[11].

עיני כת"ר[12] יראו את דברי הבן הנחמד שי', ורב דבריו הנם מכוונים למחשבתי.

אמנם בדבר הפרוגרמה, [תוכנית הלימודים לישיבה שתכנן הרב קוק ביפו, שבה ילמדו גם חכמות כלליות] ודאי חפצי גדול להרבות אור הדעת הכללי בין יחידי סגולה, המצוינים בתורה ויראת שמים של אמת, ועל אדמת הקדש ביחוד. ועיקר המטרה צריכה להיות, שיהיו לנו ת"ח[13] מובהקים באמת כשנים קדמוניות, וכאשר באמת במובן הרחב של דעת התורה נדרשת לה כל חכמה חשובה, וגם מדומה, ע"כ[14] הננו צריכים להראות דרך לפני תופשי התורה העתידים, איך להשתמש בכל ידיעה לשכלולה של הגדלת התורה. למטרה זו ראוי שנסדר הפרוגרמה של הלמודים בקצת ביאור בתוכן של כל לימוד (מהלימודים שאינם מפורסמים אצל ההמון), ולהראות על איזה מקצע שבתורה הנם משמשים להרחיבו ולבררו. ואע"פ[15] ששלמות האנושי מצד עצמו הוא ג"כ[16] דבר טוב ורצוי, מ"מ[17] אין לנו להתבושש בהסכמת גדולינו מעולם, שהיו להם כל החכמות לרקחות ולטבחות לתורה. [על פי שמואל א ח, יג; כלומר: החכמות משמשות את התורה] כי רק בזה נוכל להעמיד חכמים שיקראו חכמי ישראל באמת, אבל כיון דנחת לפירודא [כיוון שירד לעולם הפירוד (ארמית)] אז הדברים לוקחים להם צורה זרה, וכשמתערבים בזה עוד יסודות מוסריים בלתי-טהורים, אז אין שיעור לעוצם הסכנה. ע"כ הננו צריכים מאד להחזיק בכלל זה העתיק, שכל החכמות כלולות בתורה, במובנה האמיתי והרחב, וממילא הן כולן צריכות להבנתה והרחבתה. ולשם תכלית זה הנני מתכון ביריית אבן הפנה [על פי איוב לח, ו] לאוצר חיים לעם ד' על נחלתו. ואם רוח כת"ר נדבה להיות בא לעזרת ד' בגבורים, [שופטים ה, כג] כיד חכמתו הרחבה הטובה עליו ב"ה, יהיו נא דברי הללו לו לקו. ואם יואל למלא את הפרוגרמא אשר שלח, או לשכלל אחרת, ע"פ[18] תכונה זאת, יהיו דבריו לתועלת גדולה למעשינו בע"ה[19].

אחתום בברכה ואה"ר[20], כנה"י[21] ונפש ידי"ע[22] דוש"ת[23].

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. להרש"ט - להרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ט (למשל: שמואל + טוביה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. ז"ל - זכרונו לברכה
7. באה"ר - באהבה רבה
8. אדר"ש - אחר דרישת שלום
9. ידי"נ - ידיד נפשי
10. הרה"ח - הרב החסיד
11. שי' - שיחיה
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. ת"ח - תלמידי חכמים
14. ע"כ - על כן
15. ואע"פ - ואף על פי
16. ג"כ - גם כן
17. מ"מ - מכל מקום
18. ע"פ - על פי
19. בע"ה - בעזרת השם
20. ואה"ר - ואהבה רבה
21. כנה"י - כנפשו היקרה
22. ידי"ע - ידידו עוז
23. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת פ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב תמוז תרס"ז - יפו **נמען:** הרב בנימין מנשה לוין

הרב קוק מברך את הנמען לרגל לימודיו באוניברסיטה, ומקווה לשיתוף פעולה בין תלמידי חכמים בעלי השקפה פנימית לבין מלומדים בשיטה האירופית, להרמת קרן התורה וישראל. לדבריו הצרות הגדולות של הדור נותנות רשות לצפות לישועות גדולות.

עיקרי הדברים

- שילוב בין תורה למחקר אירופי.
- תקווה לישועה מתוך הצרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב תמוז תרס"ז[4].

ידי"נ[5] וחמדת לבבי, הרב החכם מלא תוי"ר[6] מו"ה[7] בנימין מנשה לוין [בנימין מנשה לוין, ממקורביו הצעירים של הרב קוק, ולימים חוקר תקופת הגאונים] שליט"א[8].

שלו'[9] שלו' אין קץ. מאד נצטערתי על אשר עכבוני מניעותי מלכתב לידידי, ומה גם כי ברכתי עצורה בלבבי למועד אשר בא לאוניווירזיטעט, שיהי'[10] להצלחה, לרוממות קרן אורה, למעלתו, לתורה וישראל בע"ה[11]. גם עתה הנני מוכרח לקצר מאד מאד, וא"א[12] לי כעת להאריך כפי חפץ לבבי. והנה מפני הטרדות לא יכלתי ג"כ[13] להשיב להחכם נייווירט [ראו (כרך א', אגרת עט)] שי'[14] כראוי, ורשמתי בקצרה. בטח תדברו בזה, בקיבוץ חכמים טהורי לב אוהבי ד' יראיו וחושבי שמו ב"ה, ותעמידו דבר על בוריו. מה מאד אשמח בכניסתכם ע"ד[15] העבודה הנחוצה לנו בדור זה מאד, לרומם שם ד' ולהניף ברמה דגל ישראל, ע"י[16] חכמי לב מלומדים תכסיסיים. אמנם טוב ויפה מאד שנוכל להתאגד, כי הסקירה וההשקפה הפנימית של אנשים כמוני תוכל להועיל הרבה בעה"י[17] למסודרים ומחומשים בידיעות ע"פ[18] הסדר האירופי, וכמו כן יועילו לנו דרכם וסגנונם של המתלמדים בבתי יפת [באוניברסיטאות; על פי "יפיותו של יפת יהא באהלי שם" (מגילה ט)] ג"כ, ומנייהו ומנן תסתיים שמעתתא [מהם וממנו תתברר השמועה (ארמית)] בעה"י. ב"ה שימינו, שהם מרובים במכאובים לעמנו בעוה"ר[19], הם ג"כ מרובים בהתעוררות החיים, ועת לעשות היא ב"ה, וסוף כל סוף שיתרכזו כל הפעולות לרוממות קרן ישראל בארץ ישראל, במובן רחב המתפשט על כל אפסי תבל. עתה אין לנו מבוקש אשר נאמר שהוא לנו יותר מדאי רחב. הצרות, שהן יותר ממה שהלב יכול לחשוב, נותנות לנו רשות לצפות ג"כ לישועות כמו אלה ויותר מהן, בין במובן המעשי, בין במובן הרוחני, וההשפעה השכלית והמוסרית.

הנני מוכרח, יקירי, לקצר. ע"ד ישיבה, תקות לבבי בעה"י, אקוה לדבר עוד במכתבים הבאים, ואבטח שכל מה שיוכלו כל חכמי לב וישרי דעת לעזור, לרומם ולשגב את הענין, יעשו למען שם ד' ארצו עמו ונחלתו.

אחתום בכל חותמי ברכות, כנה"ר[20] ונפש דבק באהבתו מצפה לתשועה ואורה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. תוי"ר - תורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שלו' - שלום
10. שיהי' - שיהיה
11. בע"ה - בעזרת השם
12. וא"א - ואי אפשר
13. ג"כ - גם כן
14. שי' - שיחיה
15. ע"ד - על דבר
16. ע"י - על ידי
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך
18. ע"פ - על פי
19. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
20. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת צה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' תשרי תרס"ח - יפו **נמען:** הרבנים ר' נחום כהנא שפירא ור' שלמה ראב (ירושלים)

הרבנים ביקשו מהרב קוק מכתבים בענייני אמונה ופנימיות התורה. הרב קוק משיב שאין די במכתבים: רעיון שנקרא פעם אחת נשכח. העיקר הוא לקבוע לימוד קבוע, בלי הפסק אפילו יום אחד, בספרי מוסר, יראה, אמונה וקבלה. הזנחת החלק הזה בתורה היא שורש הגלות ('דעבדין לאורייתא יבשה'). על ידי לימוד כזה תשרה רוח קודש על חכמי ארץ ישראל, ונעם ה' יחול על כל התורה, גם על ההלכה והאגדה, ובכך תלוי גם תיקון מצבם החומרי של חכמי הארץ ושל כלל ישראל.

עיקרי הדברים

- פנימיות התורה - 'החלק הנעזב' שבתורה, ושורש הגלות.
- לימוד קבוע ויומי בספרי מוסר, אמונה וחכמת הנסתר.
- רוח הקודש על חכמי ארץ ישראל ושיטה ספרותית חדשה.
- חיזוק הקשר בין החברים 'אשר ה' קוראו'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' תשרי תרס"ח[4]. [ח' בתשרי תרס"ח (1907)]

(להרבנים ר'[5] נחום כהנא שפירא שליט"א[6] ור' שלמה ראב ז"ל[7]).

חמודי לבבי, יקירי ירושלים הרבנים האהובים שי'[8], שלו'[9] וגמח"ט[10].

שחרתם אותי להשביעכם רצון חביבי לבי, במכתבים, לדבר בדברים העומדים ברומו של עולם בדעת שם ד' ב"ה ובעמקי הצדדים הרוחניים שבתורה, שנעזבו מאד מאד, לדאבון לב כל אוהבי שמו ית'[11] וחובבי עמו ונחלתו באמת; והעזיבה הזאת, הלא ידענו, שהיא מקור כל הריסותינו, ובתשובתנו לה יראה אלינו אורו וישעו ואור חדש על ציון יופיע. ואנכי הצעיר מה מאד אשתוקק להשביע רצון נפשות עדינות ולבבות טהורות שכמותכם; כי הלא ידעתם, אחי הנעימים, שאם אך הי'[12] בכחי לא הייתי פוסק אפילו רגע מלקרא בגרון בקול גדול, לכל עבדי ד' הנאמנים בבריתו, לכל חכמי התורה, בפרט יושבי אה"ק[13], למהר ברב כח וחיל לתקן את המעוות האיום ולשוב אל החלק הנעזב הזה שבתורה שהוא בית חיינו, שדוקא עמו ועל ידו ישוקה כל עץ החיים של כללות עסק התורה והעבודה, וכל השפלות והאורך של הגלות הוא רק משום "דעבדין לאורייתא יבשה". [שעושים את התורה יבשה (תיקוני זוהר, תיקון ל), בלימוד בלי פנימיותה] אבל מעולם לא אוכל להסכים, שאני הנני המוכשר בדברי בלבדם לתן כח ורוח חיים בלבבות נרדמים ומיוגעים. כי מה יסכון רעיון אחד, או אפילו הרבה, הנשמעים או נקראים פעם או פעמים ואח"כ[14] המחשבות פונות למחשכיהן הרגילים. על-כן כל מה שאני כותב ומעורר בדברים אינו כי"א[15] שנקום לעזור את נשמותינו, - שתשועת הנשמה הכללית של כל עם ד' בכך תלוי' היא, - ע"י[16] מה שנקבע לימוד קבוע בכל אותם הספרים היקרים, הראשונים והאחרונים, של חלקי המוסר והיראה, הנגלים והנסתרים, ספר אחר ספר, ולהשתדל לעלות במעלות הסברא והעיון בזה, לא בדרך הציור של יראת

שמים המורגלת, שהיא באמת רק בבואה דבבואה [צל של צל; הלשון על פי יבמות קכב] של יראת שמים אמתית, הבאה מתוך לימוד קבוע ומסודר בלא הפסק אפילו יום אחד.

על-כן במכתבים אין לי מה להוסיף, אך אם את הדבר הזה ישמעו יקירי תלמידי-חכמים אז יהיו הם הפותחים את הדלת לשיבה לבצרון לאסירי התקוה. [על פי זכריה ט, יב] וע"י[17] התרבות כבוד שמים ועז אהבת ד' באמת ואור חכמת האמת יושפע אור חיים ורוח רוממות וגבורה ורוח ענוה טהורה, המעלה ומקדשת את כל הכחות, ויחל ציץ של שפע רוח הקודש לחול על עם ד' היושב על אדמת הקודש, ותורה תתגדל ותתאדר ממילא בכל מקצעותיה, ושפע כבוד ועושר וחכמה וחן יושפע ממעין העליון, ונשמות חדשות ימשכו מאוצר הטוב ממקור חי העולמים, לחדש הדרת ארץ צבי והוד תורת אמת, ויתקדש שם ד' אלקי ישראל גם מעל לגבול ישראל, ע"י השפעת שפע העז והחן, הכבוד והפאר, שיאיר על פני כל חכמי התורה באה"ק[18], הזוכים להתבסם מאויר חיי נשמות שרק על-ידי הצנור של פנימיות התורה בסדר קבוע יינקו מזיו כבודה ומשד תנחומי'. אף אם בתחלה יהי'[19] הדבר קשה מעט, כי חסרון ההרגל הוא מעכב את ההתחלות. מ"מ[20] לא יארכו הימים ויהפך בפיכם כדבש למתוק כל למוד רוחני בכל מרחבי התורה והיראה, וישפיע מנעימותו על כל התורה --המעשית, ועל בריאות הגוף והנשמה, ועל שלות הלב והשקט הפנימי, המעודן ממשך זיו גן עדן העליון של חי העולמים ב"ה. והכל בהדרגה ובתוספת לקח מדי יום ביומו, וקישור של אהבה נאמנה לכל החברים השרידים אשר ד' קורא, הנגשים אל ד' לעבודת אמת בדרישת שמו הגדול ודרכיו באמת. ובפרוץ הדבר והכחות יתעלו, אז יפתחו שערי אורה ליחידים המצוינים איך להפכא מרירא למתיקא וחשוכא לנהורא, [להפוך את המר למתוק ואת החושך לאור – לשון הזוהר] ואז תחל פעולה חדשה וכר נרחב לעבודה לחכמי אה"ק, לרומם קרן התורה ודעת ד' בדגל רם ונשגב, אשר מפיו יבהלו כל המתהללים באלילים ובכל ילדי נכרים. ואור של תשובה עליונה ומאירה יופיע מציון על כל מקראי' ועל פזורי הגולה. והי'[21] ענין זה להתחלת התעוררות קול השופר הגדול, לביאת האובדים והנדחים באשור ובמצרים [על פי ישעיהו כז, יג: "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ובאו האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים, והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם"] להשתחות לד' בהר הקדש בירושלים. ומתוך התגברות הרוח הכללי לרוממות קדושה וחכמה, שדרכו הוא שבתחלה בא הוא ברוב ענין ואינו יכול להתלבש בתיבות ובענינים חתוכים, יבא שפע החכמה עד מדרגת שפה ברורה [על פי צפניה ג, ט] וחדוש שיטה ספרותית מכובדת ומקפת, ההולכת בכל תכסיסי החיים והמשטר, שהכל מוכרחים לכבדה ולהכנע לפני הדרת עשרה, לפי אמתתה ורעם גבורתה, ואור החיים שלה יהי' כ"כ[22] מלא טל, עד שאפילו כל יתר העבודות התוריות, אפילו ספרי הלכה פלפול וכיו"ב[23], יהיו כולם מבוסמים בנועם ד' בגלוי. ויוסר מסגנונם כל צד מחשיך וממרר לב, וק"ו[24] שהאגדה, הדרושה מאד להשפעה הכללית לכבודה של תורה בהמון רב, תפריח בפרחים חדשים מלאים קדושה ושמחת גיל אלקי אמת ב"ה, ויפתחו מקצעות חדשים ועבודות ארוכות, הנותנות רב ענין לשדרות רחבות. מובן ממילא, כי אפילו תיקון המצב החמרי של חכמי א"י[25], ושל כללות א"י ושל כללות ישראל, בזה תלוי. בקיצור, צריך לבקש לדעת את ד' באמת ובצדק, "דרשו ד' ועוזו בקשו פניו תמיד", [תהלים קה, ד] והכל בכלל. אקוה, שאתם בעצמכם תתחזקו בעבודת הקודש ותזרזו את החיל אשר נגע ד' בלבבו, [על פי שמואל א י, כו] וד' יאר לנו באורו וישעו למען שמו עמו ארצו ונחלתו.

והי' ז"ש[26] וברכה וגמח"ט, כנה"ר[27] ונפש חפץ באשרם באמת ומשתוקק לכבודו של הקב"ה[28] ולכבודם של ישראל שיאיר מארץ חמדה על כל אפסי ארץ בב"א[29].

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. ר' - רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. ז"ל - זכרונו לברכה
8. שי' - שיחיה
9. שלו' - שלום
10. וגמח"ט - וגמר חתימה טובה
11. ית' - יתברך
12. הי' - היה
13. אה"ק - ארץ הקודש
14. ואח"כ - ואחר כך
15. כ"א - כי אם
16. ע"י - על ידי
17. וע"י - ועל ידי
18. באה"ק - בארץ הקודש
19. יהי' - יהיה
20. מ"מ - מכל מקום
21. והי' - והיה
22. כ"כ - כל כך
23. וכיו"ב - וכיוצא בזה
24. וק"ו - וקל וחומר
25. א"י - ארץ ישראל
26. ז"ש - זה שלום
27. כנה"ר - כנפשו הרמה
28. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
29. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת צו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ח) - יפו **נמען:** רבני אגודת 'כנסיה של תורה' בירושלים

הרב קוק שמח על ייסוד הכנסייה ומתנצל שאינו יכול לשלוח חידושי תורה. הרב קוק מעיר בקצרה בעניין מתנות עניים בזמן הזה. עיקר האגרת הוא קריאה לחכמי ארץ ישראל לשאוף לגדולות ולהעמיד את 'תורת ארץ ישראל' במקומה הראוי. בארץ ישראל שופעת רוח הקודש מן הכלל אל הפרט, ואילו בחוץ לארץ הלימוד עולה מן הפרטים. אין לחכמי הארץ לחקות את פלפולי חוץ לארץ. עליהם לשלב יראה, אמונה ומוסר עם עומק ההלכה, ולשמור על בריאותם ועל שמחתם, יחד עם השתתפות בצער הכלל.

עיקרי הדברים

- ההבדל בין תורת ארץ ישראל לתורת חוץ לארץ (ירושלמי ובבלי).
- תיקון חטא המרגלים בסיפור שבחה של הארץ.
- חכמי ארץ ישראל לא יחקו את פלפולי חוץ לארץ.
- שמירת הבריאות והשמחה בעבודת ה'.
- המלצה ללמוד את המאמר 'דעת אלקים' ב'עקבי הצאן'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3]. [תרס"ח[4]].

בני ציון היקרים הרבנים הגדולים אוהבי שם ד' ויראיו בשכל טוב. אגדת קודש כנסי' של תורה [אגודת תלמידי חכמים בירושלים, שהקימה "כנסייה של תורה" לעיון בהלכה] ' בעה"ק[5] ירושת"ו[6].

עתרת שלו'[7] וברכה.

רק מפני כבודכם הגדול הנני פונה עכשו מכל המניעות, אשר יסובוני, לכתב לכם דברים אחדים. כי זולת זה אי-אפשר לי כלל בימים הללו, מריבוי טרדותי, לכתב אם מעט ואם הרבה. אבל רק לכתב מפני הכבוד, להראות את שמחת לבבי בכנוסכם הטהור, יעלה כעת בידי, אבל למלא חפצכם, מה שבאתם על דברי תורה לתהות על קנקני [לבדוק את ערכי (על פי בבא קמא קיא)] הריק, אי אפשר לי: מן המוכן כתוב אין בידי מאומה בענין זה, ובכלל אינני כותב כמעט מאומה בעניני פלפול וחדוש זה כמה, כי-אם במקום הכרח גדול. רק הנני מרגיש חובה קדושה לעיין, כפי היכלת, מעט בהלכה זו, שאתם עסוקים בה, ולהודיע לכם את אשר אתבונן בזה, אבל זה א"א[8] לי כעת בשום אופן, ובפרט בענין חיוב מתנ"ע[9] [ובפרט בעניין חיוב במתנות עניים (לקט, שכחה ופאה) בזמן הזה] עכשו במה שנהגו להיתר ע"פ[10] איזה סמוכין, דאף אם יתברר לחיוב רחוק שיתקבלו הדברים, ומוטב וכו'[11], ובפרט שחששא גדולה יש, שעניי הנכרים או המתרוששים מהם יהנו מזה עכ"פ[12] יותר מעניי ישראל, ע"כ[13] למעשה כי פקדתם את חלק זה, הנעזב עד כה.

אבל, יקירי לבבי, אמצא ישר להעיר אתכם, אם כי טרם אדע מהות כנסתכם ותוכן ערכם של החברים בפרטיות, מ"מ[14] כגון זה צריך למודעי, כי אם בימינו אלה הנכם מיסדים כנסי' של ת"ח[15] בעיה"ק[16], שעיני כל ישראל אליו, תראו להשתדל לבקש דוקא גדולות ונשגבות. דורנו הוא כולו דור שואף, ואם

השאיפה הריקנית של החורבא והתהו מגבהת עצמה עד מרומי רמים, כמה צריך שיגבה לב דורשי ד' הנגשים אל הקודש. המבוקש, לכה"פ[17], צריך שיהי'[18] לקדש שם שמים ושם ישראל, בקידוש שם ירושלים בחפץ גדול להראות לכל העולם נצחונה וגדולתה של תורת א"י[19], שלדאבוננו העמוק עומדת היא בשפל, תחת שהיא יכולה ומוכרחת לשבת על גפי מרומי קרת [משלי ט, ג] לעיני כל ישראל ונגד כל הגוים אשר ברא ד' בארץ. ועתה הוא עת לדרש את ד', [הושע י, יב] ההכרח מרומם אותנו למדרגות גדולות.

הבדל עצום ונשגב בין תורת א"י לתורת חו"ל[20]. באי"י[21] שפע רוח הקדש מתפרץ לחול על כל ת"ח שמבקש ללמוד תורה לשמה, וק"ו[22] על קיבוץ של ת"ח, והרוח הכללי, השופע בנועם והולך ומתפשט, הוא הרודד את הפרטים, הוא המרחיב את ההלכות, הכל מלמעלה למטה. מה שא"כ[23] בחו"ל[24]. רוח כללי קדוש א"א לשאוף באויר טמא ועל אדמה טמאה. אלא כל פרט ופרט מן התורה מעלה איזה ניצוץ, איזו הארה, להתקרב אל רוח אלקים חיים, השוכן על עמו פה בארץ חיים. "על הגאולה זה תלמוד ירושלמי ועל התמורה זה תלמוד בבלי" [זוהר חדש, רות] (זוהר חדש רות). הידיעה הזאת היא מאירה נתיבות גם על מהות הלמוד בכלל, גם על סדריו, גם על סדר העבודה השלמה הראוי' לבחירי יחידי סגולת ת"ח במקום אורו של עולם, גם על עצם תכנם של עצמיות הסברות, ההויות, החדושים והפלפולים. "עתידין בכ"נ[25] ובמ"ד[26] שבחו"ל[27] שיקבעו באי"י". [מגילה כט] אנחנו יכולים להמשיך טל אורות של אויר ארץ חמדה באופן כ"כ[28] נוזל ושופע, באופן כ"כ מעדן ומקדש כל רוח ונפש וכל קרב וכליות, עד שילך עמנו אור הבבלי להתאחד עם התלמוד הירושלמי ויחדיו יאירו באור שבעתים. ואל זה אנחנו צריכים לשאוף. לא לעזות יחשב לנו, כי "חביבה כת קטנה שבא"י[29] מסנהדרי גדולה שבחו"ל". יסוד הגלות והשפלות הנמשך בעולם בא רק ממה שאין מודיעים את א"י, את ערכה וחכמתה, ואין מתקנים את חטא המרגלים שהוציאו דבה על הארץ, בתשובת המשקל: להגיד ולבשר בעולם כלו הודה והדרה, קדושתה וכבודה, והלואי שנזכה אחרי כל ההפלגות כולן, מצדנו, להביע אף חלק אחד מרבבה מחמדת ארץ חמדה ומהדרת אור תורתה ועלוי אור חכמתה ורוח הקדש המתנוסס בקרבה. מובן שבכל דבר שבקדושה, וכמ"כ[30] בחול, ישנן מעלות ומדרגות. ו"כ"א נכוה מחופתו של חברו". אבל זה המין של האור והעדן של הקדושה הנמצא באי"י לת"ח[31] מבקשי ד', איננו נמצא כלל בחו"ל. ואנכי הנני בזה יודע ועד, כפי קטני.

יסוד הפלפול והחידוש שבא"י, אפילו בהלכה, בנוי הוא בעיקרו מעצם עומק היסוד הרוחני של חפץ אדון כל עולמים יתעלה שמו, הנמצא בכללותה של תורה ומזהיר ומנהיר בכל מצוה והלכה, בסעיפיה וסעיפי סעיפיה, עד שהדברים שמחים כנתינתם מסיני. בחו"ל צריך לעולל במחשכים [ע"י[32] התיבות של התולדות, לדמות רק מהן מלתא למלתא, והנקודה התוכית, המיוסדת במעמקי קדש העליון, אי-אפשר לתפוס. מובן הדבר, שע"י[33] עזיבה, ע"י מיעוט ידיעת הערך העצמי, ע"י השפלה של הגבירה נגד שפחתה, ושהיא עוד מלובשת בתואר של מין יראת שמים, מה שהוא למרות עיני כבודו ב"ה, ע"י מה שנותנים בזה למרמס את כבוד ארץ חמדה ומקום הדום רגליו יתברך עדי עד, - הדברים נעשים עמומים; ות"ח[34] שבא"י חוזרים להיות שפופים ושפלים, ועוזבים את חילם, וסוברים שלא נוצרו כי-אם למגרם גרמי אצל חכמי חו"ל ולחקות פלפולים נמוכים, הבאים מתוך מחשכים, ובזה באמת כחם של חכמי א"י

חלוש, מפני שהם [נוצרו] לגדולות מאלה, אבל כשהם מעמידים עצמם על כנם הרם, אז הם מוצאים הכל, ו"בכלל מאתים מנה". ערך חכמת היראה, האמונה והעבודה, הרחבת המוסר וחכמת החיים, עם עמקה של תורה וגדולתה באורח גאוני אמתי, הוא מפולג ומחולק מחו"ל[35], ומוכרח להיות מפולג. ביסורים גדולים עומדים ת"ח וצדיקים שבחו"ל, המבקשים לאחד מקצעות נפרדים לפי [הרגיל], והכל מפני שאין ההארה העליונה של האחדות האלקית מאירה שמה. פה נודה, אחים, ונברך את שם כבוד ד' אלקי ישראל, אשר העמידנו בקרן אורה, הכל אפשר, ולא רק אפשר כי-אם מוכרח: כשמבקשים את הטוב העליון המוכן להדרש בציון, מוצאים הכל. [וכשמסתפקים] פה בדרכים נמוכים, שהם ראוים רק ליושבי חשכת ארץ מאפלי', אין מוצאים אפילו את השיעור המועט. גם הבדל גדול יש בין הזמנים: בימינו עת לחננה הוא. אל ימעט ואל יקטן בעינינו ערך ההתישבות הגדולה, לפי ערך השנים הקודמות, של עם ד' על אדמת הקדש. אות ומופת הוא לנו על צעדי מלאך הברית ההולך וקרב, ע"כ בלב מלא קדושה ואורה, גדולה ושמחה, צריכים אנו לגשת לעסוק בתורה לשמה על אדמת הקדש. ולדרוש] אנו חייבים את המעלה היותר עליונה, שיגיעו מעשינו למעשי אבותינו א"י ויעקב, [לגלוי] אלי' זכ"ל[36] ולתחה"מ[37], שבכל דבר בזה ישנן מדרגות לאלפים ולרבי רבבות, עד שנעלה למעלה כ"כ גדולה שמתפלשת ג"כ[38] עד עולם המעשה, יקיצו וירננו שוכני עפר בפועל ממש בב"א[39].

עסקו נא, ידידי האהובים, בכל יום ויום בענינים כאלה, שיוציאו אל הפועל את רוממות רוחכם ועז הקדושה העליונה החבוי' בנשמתכם, השואפת טל חיים טל אורות מהררי קודש. אפילו יום אחד אל תעזבו את רוחכם הבהיר להכהות. הרבו אור [צח] בגבורה ובמנוחה מדי יום ביומו. ואם גם יהי'[40] כבד מעט הדרך בתחלה אל תרגזו ואל תחפזו, אם רק תהיו לאנשים מהרה יגלה ויראה עליכם מסתר לבבכם אור [העליון], ורוח ד' מלאה שמחה, ענוה וגבורה, תלבשכם ותרומם אתכם, כי ברית כרותה היא ב"ה: "אתה מבקש לראות את השכינה בעוה"ז[41] - עסוק בתורה באי"י".

כל המקודש מחברו הי'[42] שמם מחברו בימי הרמב"ן[43] ז"ל[44]. עכשו ב"ה חוט של חסד הולך ונמשך, ואנחנו צריכים להיות נכונים לקבלו ולאמצו באתערותא דילן. הנשמה של כנסת ישראל עומדת להתנער בארץ חמדה, ואנו צריכים להוסיף לה אומץ [ועז רובם] של בני תורה שבא"י הרוסים הם וצריכים הם טפול ואמוץ, חיים של שמירת [הבריאות], שהיא מחוברת ג"כ עם עבודת ד' באמת בזהירות וזריזות, שמחת [הנפש] וצהלת הרוח, עם נתינת חלק הגון בעתו ובזמנו להרגש הצער העליון, צער העולם כלו וצערה של כנס"י[45], מחמת סיתום המאורות העליונים ומיעוט שפעם, על לב כל בשר ועל המון גוים וממלכות בארץ מתחת ועל שריהם ומנהליהם ממעל, שרק ת"ח שבא"י מסוגלים להרגיש יפה את המרירות העמוקה ולשא [דע] להושע תשועת עולמים בפדות גוי קדוש ואלקיו ב"ה. המרירות הזאת, [כשהרוח] מלא אורה מתהפכת גם היא לעונג ישרים מכשרת לקרבת ד', לטהרה [ולקדושה], לאהבת תורה ויראת שמים מרוצפת באהבת ישראל ואהבת הבריות, העושה את האדם נחמד למטה ואהוב למעלה.

יסודות כאלה הנם בודאי כבר ערוכים ושמורים בלבבכם הטהור, ואינכם צריכים לדידי ולמטלעתי בזה. מ"מ לא יכלתי להתאפק מלכתב דברי אלה המעטים אל אזנים שומעות ולבבות נדיבות שכמותכם,

מחמדי לבבי, ומה מאוד אשמח אם תשימו [עין] לפרקים אל דברי המעטים הנדפסים, ואף שאין בהם צדדי חדוש מרובים לאנשי [מעלה] מ"מ הם טובים לעורר את הלב אפי'[46] כמה וכמה פעמים; ביחוד מאמר "דעת אלקים" ב"עקבי הצאן" ראוי לחזרה כמה פעמים.

והשי"ת[47] יאיר עלינו באורו ויאמץ חילכם בתורה וירומם [קרנכם] למעלה למעלה, לתפארת עם ד' ונחלתו, כנה"ר[48] ונפש דוש"ת[49] באה"ר[50], מצפה רוממות קרן ירושלים ושמחת בני' בוניה ב"ב[51],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. בעה"ק - בעיר הקודש
6. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
7. שלו' - שלום
8. א"א - אי אפשר
9. מתנ"ע - מתנות עניים
10. ע"פ - על פי
11. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
12. עכ"פ - על כל פנים
13. ע"כ - על כן
14. מ"מ - מכל מקום
15. ת"ח - תלמידי חכמים
16. בעיה"ק - בעיר הקודש
17. לכה"פ - לכל הפחות
18. שיהי' - שיהיה
19. א"י - ארץ ישראל
20. חו"ל - חוץ לארץ
21. בא"י - בארץ ישראל
22. וק"ו - וקל וחומר
23. שא"כ - שאם כן
24. בחו"ל - בחוץ לארץ
25. בכ"נ - בתי כנסיות
26. ובמ"ד - ובמאן דאמר
27. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
28. כ"כ - כל כך
29. שבא"י - שבארץ ישראל
30. וכמ"כ - וכמו כן
31. לת"ח - לתלמידי חכמים
32. ע"י - על ידי
33. שע"י - שעל ידי
34. ות"ח - ותלמידי חכמים
35. מחו"ל - מחוץ לארץ
36. זכ"ל - זכרונו לברכה
37. ולתחה"מ - ולתחיית המתים

38. ג"כ - גם כן
39. בב"א - במהרה בימינו אמן
40. יהי' - יהיה
41. בעוה"ז - בעולם הזה
42. הי' - היה
43. הרמב"ן - רבי משה בן נחמן
44. ז"ל - זכרונו לברכה
45. כנס"י - כנסת ישראל
46. אפי' - אפילו
47. והשי"ת - והשם יתברך
48. כנה"ר - כנפשו הרמה
49. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
50. באה"ר - באהבה רבה
51. ב"ב - בני ביתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת צז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב מרחשוון תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יואל זלקינד, אב בית דין רייגרוד

הרב קוק כותב שהחל בהכנות להקמת ישיבה חדשה למרכז הישוב החדש. זה רעיון גדול ומחודש, שראוי שכל גדולי ישראל ישתתפו בו כדי להרים קרן התורה והיהדות בארץ. אין הרב קוק מסכים לשלוח לשם כך משולחים כנהוג. הסכומים הגדולים הנדרשים צריכים לבוא מהשתדלות של גדולי תורה אצל גדולי עושר. בסוף הרב קוק מבקש את הספר 'ויכוח על האהבה' תמורת ספריו.

עיקרי הדברים

- תוכנית לישיבה מרכזית לישוב החדש.
- גיוס כספים על ידי גדולי תורה ולא על ידי משולחים.
- חילופי ספרים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב מ"ח תרס"ח[4].

שלו'[5] וברכה לכ'[6] ידי"נ[7] הרב הגאון המובהק נודע לשו"ת[8] מוהר"ר[9] יואל זלקינד שליט"א[10], האבד"ק[11] רייגראד יצ"ו[12], שו"ר[13].

מכתבו היקר הגיעני. והנה ב"ה החילותי לעשות הכנה בפועל ע"ד[14] הישיבה, השי"ת[15] ירחיב לנו. אמנם לשלח משולחים כמנהג הרגיל עוד לא הסכמתי ע"ז[16], והמשולחים שנוסעים על מוסד שע"ת[17] [תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו] הוא ענין אחר. ומחשבתי ע"ד ישיבה חדשה למרכז הישוב החדש, [הישיבה שתכנן הרב קוק להקים ביפו] היא ענין גדול ורם ערך מאד ומחודש לגמרי, באופן שראוי שיקחו בו חלק כל גדולי עמנו, כדי להרים קרן ישראל, וקרן התורה בעולם באמת ברוממות קרן היהדות באה"ק[18] ת"ו. והדבר העומד על הדרך הוא האמצעי של כסף, שצריך ממש כסף תועפות, כדי לכונן את הענין בכבודו הראוי לו בע"ה[19]. וסכומים כאלה לא ע"י[20] משולחים יוקחו, כ"א[21] ע"י השתדלות של גדולי תורה וחכמה אצל גדולי עושר ונדיבות בע"ה.

אחתום בברכה באה"ר[22], כנה"י[23] ונפש ידי"ע[24] דוש"ת[25].

אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

אולי יוכל כת"ה לשלח לי "ויכוח על האהבה", ואשלח נגדו בל"נ[26] הספרים שהו"ל[27] כפי שיכתב כת"ה שי'[28].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. ידי"נ - ידיד נפשי
8. לשו"ת - לשם ולתפארת
9. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. האבד"ק - האב בית דין קהילת
12. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
13. שוי"ר - שלום וישע רב
14. ע"ד - על דבר
15. השי"ת - השם יתברך
16. ע"ז - על זה
17. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
18. באה"ק - בארץ הקודש
19. בע"ה - בעזרת השם
20. ע"י - על ידי
21. כ"א - כי אם
22. באה"ר - באהבה רבה
23. כנה"י - כנפשו היקרה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
26. בל"נ - בלי נדר
27. שהו"ל - שהוציא לאור
28. שי' - שיחיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת צט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה כסלו תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי, מחבר 'דורות הראשונים'

הרב קוק פונה לר' יצחק אייזיק הלוי ולכל חכמי ישראל לסייע בהקמת ישיבה גדולה ביפו, במרכז הישוב החדש. הישוב החדש נבנה בידי כוחות זרים לנשמת ישראל, ויש להחדיר בו תורה ואמונה, באופן שיוכל ללכת יחד עם החיים. הישיבה צריכה להיות מפוארת, ותועיל גם לישוב הישן ולכל ישראל. הרב קוק מצרף את מכתבו הנדפס בעניין.

עיקרי הדברים

- קריאה להקמת ישיבה גדולה ביפו למען הישוב החדש.
- חיבור בין הישוב החדש לישן ולגולה.
- הערכה לספר 'דורות הראשונים'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה כסלו תרס"ח[4].

לכבוד הרב הגאון הגדול פאר חכמים מוהר"י[5] אייזיק הלוי שליט"א[6], מח"ס[7] הנעלה דורות-הראשונים, [הרב יצחק אייזיק הלוי, ההיסטוריון התורני, מחבר "דורות הראשונים"] יהי ד' עמו ויעל. [עזרא א, ג]

ימים רבים עברו, שהנני מתעתד לכתב לכ"ג שי'[8], וטרדות שונות מעכבות אותי. חפצתי לכתב דברים ארוכים קצת, לבאר את תוכן המבוקש שלי, שאקוה שגדול דעה וצדיק כביר ככבודו שי' יהי'[9] מראשי העומדים על ימיני, לכונן מעשנו בע"ה[10] למען ד' ונחלתו. אבל בראותי, שלא על נקלה תשיג ידי לכתב בארוכה, אסתפק כעת בדברים קצרים. וכשאזכה לקבלת תשובה מכ"ג שי', אז נוכל לבא כפעם בפעם בחליפות מכתבים לבאר כל הענין.

כללות הענין הוא, הנני קורא את כ"ג[11], ואת כל חכמי ישראל, היודעים את מחלת עמנו וחפצים להחיש לרפואתו, לתן יד לכונן ישיבה גדולה פה בעה"ק[12] יפו [תוכנית הרב קוק להקים ישיבה ביפו, מרכז היישוב החדש] ת"ו, שהיא עומדת במרכז הישוב החדש, ההולך ומתרקם, הולך ומתפתח, ע"י[13] כחות אשר ביחש לנשמת ישראל האמתית, לאור ד' ותורתו, הנם זרים לגמרי

ואין חקר לתוצאות המדאיבות העלולות לבא מזה, אם לא נחיש ישועה שיהי'[14] הבנין של האומה, מיסודו על אדמת הקודש, תוכו רצוף בתורה ואמונת אמן, מובן הדבר דוקא באופן שיהי' יכול להתהלך עם החיים בכל הליכותיהם הטובות באמת. וישיבה כזאת מחויבת היא להוסד פה, להחיות את כלל הישוב החדש, ופריו יתן ג"כ[15] על הישוב הישן ועל קדושת ירושלים עה"ק ת"ו וכל ערי הקודש הנוסדות מכבר. ומחיבורם של שני הישובים יחד יהל אור על כללות ישראל בכל הגולה כולה, לרומם רוח ד' על עמו, ולקשר נפשות רבות לחבת אה"ק[16] בקדושה ועז. ישיבה כזאת צריכה להוסד בעושר וכבוד דוקא, בתכסיסים נאים והדורים, וברוח קדושת אמת העולה על הכל, כראוי לאוירא דא"י[17] המחכים ["אוירא דארץ ישראל מחכים" (בבא בתרא קנח)] ומחי' נשמות. והנה כבוד אדוני, התחיל בישועת ישראל בספרו הכביר,

משמיא קא זכו לי' [מן השמים זיכו אותו (ארמית)] לרומם שם ד', ולהקים כבוד רבותינו, אשר מפיהם אנו חיים, [מתוך נוסח ההשכבה] על מכונו, - אקוה שלו יאתה לשים ידו הגדולה עם ידי הכהה, לעדור יחד בעבודת ד' זאת. הנני רוצף בזה מכתבי הנדפס, [מצרף בזה את מכתבי הנדפס (אגרת הקריאה לייסוד הישיבה)] ואקוה להודיע עוד דברים יקרים ונכבדים בזה, בע"ה, וצור ישראל יגמר בעדנו. הנני חותם בברכה נאמנה ואה"ר[18],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. מח"ס - מחבר ספר
8. שי' - שיחיה
9. יהי' - יהיה
10. בע"ה - בעזרת השם
11. כ"ג - כבוד גאונו
12. בעה"ק - בעיר הקודש
13. ע"י - על ידי
14. שיהי' - שיהיה
15. ג"כ - גם כן
16. אה"ק - ארץ הקודש
17. דא"י - דארץ ישראל
18. ואה"ר - ואהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ק

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח טבת תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא

הרב קוק פונה לר' יצחק יעקב ריינס, ראש תנועת 'המזרחי', ומבקש לאחד כוחות בפעולות בארץ ישראל, כדי שהכוחות לא יתפצלו. בראש הדברים עומדת הקמת ישיבה גדולה במרכז הישוב החדש, מהודרת בפנימיותה ובחיצוניותה, שתשאב כל טוב מכל מקום. הרב קוק מבקש תשובה כדי לדון בפרטים.

עיקרי הדברים

- איחוד כוחות עם ראשי 'המזרחי'.
- ישיבה גדולה במרכז הישוב החדש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ר"ח טבת תרס"ח[4].

שלו'[5] וברכה מהררי קודש לכ'[6] מר ידידי הרב הגאון הגדול, גדול הדעה וכביר העלילי', מוהר"י[7] יעקב ריינוס [הרב יצחק יעקב ריינס, רבה של לידא ומייסד תנועת "המזרחי"] שליט"א[8], הגאבד"ק[9] לידא [הגאון אב בית דין קהילת לידא] יצ"ו[10].

אחדשה"ט[11].

עברו עלי ימים רבים, ולא יצאתי אל גדולי עמנו אשר בחו"ל[12], ע"ד[13] הפעולות הנחוצות ונכבדות לנו לעשות עכשו באה"ק[14], וביותר מכל, המוטל עלינו לרוממות היהדות, והצקת רוח ד' על צאצאינו. [על פי ישעיהו מד, ג] חשבתי להתבונן תחילה לדעת יפה את התנאים, ואח"כ[15] לצאת בכתובים. אמנם עתה כבר השעה דוחקת אותנו. ע"כ[16] הנני פונה בזה לכ"ג, בהערה שנשתדל להיות יחד מקושרים בפעולותינו על אדמת הקודש. לא יתפוצצו נא כחותינו לרסיסים. ב"ה אשר רוח חיים מנשב במחנה, וע"י[17] קיבוץ הכחות וסדורם באופן הגון נעשה ונצליח, ודי אתנו.

ראשית כל עלינו ליסד פה ישיבה גדולה, במרכז הישוב החדש, [תוכנית להקים ישיבה ביפו, מרכז היישוב החדש, בשיתוף "המזרחי"] להחיות את רוח הישוב בטל תורה. מובן הדבר, שאנו חייבים לקשטה בכל דרכי הידור פנימי וחיצוני, ולקחת את כל חלק טוב מכל מקום שידנו מגעת לנטע בקרבה. ע"כ הבה נתקשרה נא יחד, ונצא לעזרת ד' בגבורים. [שופטים ה, כג]

הנני מצפה על תשובת כ"ג[18] שי'[19], שלא תאחר, ואז נוכל לדבר ג"כ[20] בפרטים.

אחתום בברכה ורב שלו' כנה"ר[21] ונפש ידי"ע[22] קשור באהבתו, אסיר תקוה לישע עמנו וישע את נחלתנו בארץ חיים,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. בחו"ל - בחוץ לארץ
13. ע"ד - על דבר
14. באה"ק - בארץ הקודש
15. ואח"כ - ואחר כך
16. ע"כ - על כן
17. וע"י - ועל ידי
18. כ"ג - כבוד גאונו
19. שי' - שיחיה
20. ג"כ - גם כן
21. כנה"ר - כנפשו הרמה
22. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח טבת תרס"ח - יפו **נמען:** המטיף ר' צבי הירש מסלנסקי

הרב קוק פונה למטיף הנודע ומבקש את עזרתו בהקמת ישיבה גדולה ומפוארת במרכז הישוב החדש. לשם כך נחוצים אמצעים רחבים, והרב קוק סומך על כוח הטפתו של מסלנסקי לטובת הדת.

עיקרי הדברים

- בקשת סיוע לישיבה ביפו.
- חובה להעמיד יסוד של תורה בישוב החדש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ראש חדש טבת תרס"ח[4].

לכבוד הרב החכם הנעלה המטיף הנפלא מו"ה[5] צבי הירש מאסלאנסקי [צבי הירש מסלנסקי, מטיף ציוני נודע בניו יורק] שליט"א[6], שלו'[7] וברכה מקודש.

הנני נשען על ידיעתו הרחבה של כבודו בכל עניני הכלל של אומתנו, שאין צורך להאריך לפניו להודיעו את תוכן מצב הישוב החדש, ואת החוב הגדול שמוטל עלינו להעמיד בו יסוד של חיים גדול באור של תורה, במדה גדולה ובצורה מפוארת הראויה להתקבל בדור. ע"כ[8] הננו מחוייבים ליסד פה, במרכז הישוב החדש, ישיבה גדולה ומפוארה, מובן הדבר שצריך ע"ז[9] אמצעים רחבים, כי הדבר הגדול הזה, שכבוד בית ישראל ראוי שיהי'[10] נשען עליו בעה"י[11], צריך שיהי' באמת גדול והפלא. וכאשר ידעתי משמע אוזן את טהרת רוחו ואת גודל פעלו, לטובת הדת והיהדות, בכח הטפתו הנפלאה, הנני פונה בזה אל כבודו הנעלה. יתן נא ידו עמנו, לרומם בית אלקינו, להקים מכון לרוח ד' אשר על עמנו, על אדמת הקודש, במרכז החיים החדשים המתחילים עתה לשוב על עמנו, בחבל נחלתו.

בתקותי, כי לדבר גדול וברור כזה אין צורך להאריך לפני כל ישרי לב, הנני מקצר, ואומר שלו' מהררי קודש, כנה"י[12] ונפש מכבדו ומוקירו,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. ע"כ - על כן
9. ע"ז - על זה
10. שיהי' - שיהיה
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך

12. כנה"י – כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' טבת תרס"ח - יפו **נמען:** ר' בנימין מנשה לוין

הרב קוק משבח את בנו הרצי"ה כמעט היחיד שמבין את דעתו. הרב קוק פורש את שתי מטרות הישיבה: האחת, להציל יחידי סגולה בלימוד מסודר של פנימיות התורה, שרק ארץ ישראל מוכשרת לו. השנייה, להחיות את הישוב החדש בטל של תורה, ולהעמיד תלמידי חכמים שבניין הארץ יקר להם. הרב קוק כותב שזו בושה שרק מי שהדופק הישראלי חדל בלבו עוסק בבניין הארץ, והכשרים רואים בו 'רע מוכרח'. הרב קוק גם מתאר צורך ברבנות מרכזית מבוססת לישוב החדש, עם יכולת לנסוע בין המושבות ולהדפיס.

עיקרי הדברים

- שתי מטרות הישיבה: פנימיות התורה, והחייאת הישוב החדש.
- ביקורת על התרחקות היראים מבניין הארץ.
- רבנות מרכזית לישוב החדש: נסיעות, הדפסות, איחוד כוחות.
- הבן צבי יהודה כמי שמבין את דעת אביו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' טבת תרס"ח[4].

ידידי הנאמן הרב החכם ממולא בכל טוב מו"ה[5] בנימין מנשה לוין [בנימין מנשה לוין, ממקורביו הצעירים של הרב קוק, ולימים חוקר תקופת הגאונים] שליט"א[6], שלו'[7] וברכה מרובה.

הנני משתוקק לכתוב לך בארוכה, יקירי ואהובי, אבל פיזור נפשי על כמה סעיפים וחיובים, שונים ומשונים זה מזה, ימנע אותי לע"ע[8] מעבודה מסודרת. וב"ה[9] שאני יכול לצאת ידי חובתי כמעט במכתבו של בני שי'[10], אשר הוא ת"ל[11] הוא כמעט האחד עמי המתרגל לעמוד על דעתי ולהקשיב את שיח נשמתי. נפשו ב"ה טהורה היא ועדינה, והוא מבוסם ב"ה בהמון רעיונות טובים ומאירים, שיהיו בע"ה[12] לברכה לו ולעולם.

הישיבה, מגמתה האידיאלית אצלי [הישיבה שתכנן הרב קוק להקים ביפו] הלא ידועה היא לכבוד מעלת ידידי, להציל יחידי סגולה ההולכים לטמיון ע"י[13] השכחה הנוראה של הצד הפנימי, שהוא אור החיים הגנוז בתורה ובשורש נשמת האומה, ע"י מה שנקבע לימוד מסודר, ממטה למעלה, לכל הזרמים המושכלים והמורגשים ברגש הלב שביהדות במלא רחבה. מובן הדבר, שרוח ד' צריך להיות מתגלה בזה, בדפיקה על נימי הלב, ולזה מוכשרת רק ארץ ישראל, ארץ חמדתנו וגאון עוזנו, המשביעה זיו וחיים רוחניים למתענגים עליה, בעפרה ואבניה, באוירה ושמיה, ובזכרון הודה והדרה מקדם, ובתקותיה המזהירות לעתיד, אשר גם לגלות חבה זו, המלאה בלבבות הטהורות והמלאות עז, בלב היחידים הראויים לקבלה, בארץ ובחו"ל[14], צריכים אנחנו לקבע מדרש ומסכת. המטרה השניה היא להחיות את רוח הישוב החדש בטל של תורה, להוציא את האפלה ואת היבשות המחניקה מיסודו, ולהמציא לו לח של חיים שממנו ישאב לשדו לדורות. מצד זה צריכה הישיבה להכשיר תלמידים, הנושאים בקרבם

ובנשמתם את כל קדושתה והדרה של תורה, ושחבת בנינה של האומה בארצה, על אדמת הקודש, תהיה אור לנתיב חייהם; מה שעכשו הדעה המפורסמת היא, שרק אותם שכבר חדל הדופק הישראלי להחיות את לבם, הם הנם המתאמצים בתחית הבנין של הארץ, והכשרים, בעלי הנשמות הישראליות באמת, מביטים ע"ז[15] רק כעל רע מוכרח ועל גזירה שא"א[16] לבטלה. אוי לה לאותה בושה.

כל המטרות הצדדיות יוצאות הן משתי אלה העקריות

וכשם שהישיבה צריכה אימוץ ותיקון נאה, כמו ברוחה פנימה גם בחיצוניותה ותכסיסה, התלמידים והמורים, נימוסיהם וסדריהם, בכל היופי הדרוש לעם מסודר הקבוע במקומו, לא המתנודד בגלויות, כן צריכה גם הרבנות המרכזית לישוב החדש להתכונן בצורה נאותה ומרווחת, בהשפעה של יכולת לנסיעות תדיריות על כל הככר הישובי, ביהודה ובגליל, להדפסות תדיריות של חוברות ושל מכתבים, למגמה של איגוד כל הכחות, והחזרתם לתחיה. ועי"ז[17] יתרומם קרן היהדות בכל אופניה, ותמצא האומה כולה את מקום הצלת חייה בשני המובנים, במובן המעשי ובמובן הרוחני, על אדמת הקודש, ובזה יוחל זרם אמיתי לקישור האומה לא"י[18], ברוח ד' החי וקיים לעד כימי עולם. כל אלה הלא דברים קטנים הם, ומי בז ליום קטנות, [על פי זכריה ד, י] וכמה גדולות הן התוצאות האפשריות לצאת מהם. אין אני מכוין בזה לכבודי ולכבוד בית אבא, כי"א[19] לכבודם של ישראל וישועתם, שזהו רצון ד' ע"ד[20] האמת.

מטרדות צדדיות שהנן מפסיקות אותי באמצע כתיבתי, הנני מוכרח להפסיק מכתיבתי זאת האהובה, שהיא מזכרת אותי את המעמדים שבהם הייתי מדבר באזניך את רחשי לבבי, משפע של אור ד' אשר באור תורת אמת, והנני משוה לנגד עיני את נפשך העדינה, שספגה בקרבה באהבה רוממה את כל אומר והגיון, ועתה הנני רואה אותה צועדת בגאון שם ד' להגיע אל המעלה הדרושה, להיות ממקדשי שם השי"ת[21] ושם ישראל באמת ברבים. עלה והצלח ויהי ד' עמך, כחשק לבבך הטהור ונפש ידידך עז, נאמן אהבתך מצפה לתשועת ד' על עמו בהר קדשו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. לע"ע - לעת עתה
9. וב"ה - וברוך השם
10. שי' - שיחיה
11. ת"ל - תודה לא-ל
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ע"י - על ידי
14. ובחו"ל - ובחוץ לארץ

15. ע"ז – על זה
16. שא"א – שאי אפשר
17. ועי"ז – ועל ידי זה
18. לא"י – לארץ ישראל
19. כ"א – כי אם
20. ע"ד – על דבר
21. השי"ת – השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א טבת תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי, מחבר 'דורות הראשונים'

הרב קוק מודה על ארבעת הכרכים של 'דורות הראשונים' שקיבל במתנה, ומעיר על דיון הספר ביחס בין הבבלי לירושלמי. לדבריו יש לפתוח פתח גם במחיצה שבין חכמת האגדה לחכמת ההלכה, שנובעות מן הנבואה ומן החכמה. הנבואה השפיעה על דרכי תורה שבעל פה, כשיטת התוספות ומן המשנה 'וזקנים לנביאים', ולכן בארץ ישראל, מקום הנבואה, ההבנה פנימית ואינה צריכה אריכות בירורים: 'אוירא דארץ ישראל מחכים'. בסוף הרב קוק חוזר ומבקש סיוע לישיבה ביפו.

עיקרי הדברים

- תודה על 'דורות הראשונים'.
- הקשר בין אגדה להלכה, ובין נבואה לחכמה.
- השפעת הנבואה על תורה שבעל פה ('לא בשמים היא').
- ההבדל בין דרך הלימוד בארץ ישראל לבבל.
- בקשת עזרה לישיבה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א טבת תרס"ח[4]. [כ"א בטבת תרס"ח (1908)]

עתרת שלו'[5] וברכה מהררי קודש לכבוד הדרת הרב הגאון הגדול, עטרת תפארת ישראל, מגדל עז לתורה ולתעודה, כקש"ת[6] מו"ה[7] יצחק אייזיק הלוי שליט"א[8], מחבר ספר המופתי "דורות הראשונים", [ספר על תולדות התורה שבעל פה, שנכתב כמענה לחוקרי "חכמת ישראל"] יהי ד' עמו ויעל.

אחדשה"ט[9] דהדר"ג[10] באה"ר[11] וברגשי קודש של כבוד והדר,

היום הופיע האור בביתי, כי הובאה החבילה ובה חמדה גנוזה ספרי דבי רב הנהדרים, ארבעת הכרכים של "דוה"ר" אשר לפי מכתב שבא אלי מידידי הרב היקר מו"ה אביגדור רבלין נ"י[12], שד"ר[13] למוסד "שערי תורה" [תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו] אשר בפה עה"ק ת"ו, שדר לן מר הני מרגליתא טבאן דלית להו טימא [שלח לנו אדוני את המרגליות הטובות האלה, שאין להן מחיר (ארמית)] במתנה. יומא טבא הוא לי יום זה בהגלות נגלות אור יקרות זה בביתי. אף כי אמנם הרבה שמעתי את שמע ספרו הנשגב, ומעט ראיתיו בדרך העברה מאשר בא לידי בדרך שאלה, אבל לא זכיתי עד כה שיהי'[14] עמדי בקביעות משלי, למען אוכל להתבסם יפה מבסמו בכל עת חפץ. והנה אין הזמן גרמא, מרוב הטרדות, וגם טרם שנתתי לכריכה הגונה הראויה לפי כבודו של אוצר אורה זה, להרחיב איזה דברים אף באחד מכל המקצעות הרבים אשר לתורה, הכלולים בספרים הקדושים הללו, הבנוים לתלפיות [על פי שיר השירים ד, ד וברכות ל: "תל שכל פיות פונים בו"] לחומת אש, מפני אויב ומתנקם החפץ לבלע את הקודש, של עזה ותקפה של חיי עולם הנטועים בתוכנו, זו תורה שבע"פ[15]. מ"מ[16] כדי להביע מעט את רגשי תודתי להדר"ג[17] מר שליט"א, אציע בזה הערה קטנה וכללית, הנראה לע"ד[18] בענין אשר הרחיב בזה הדר"ג[19] מפרק ט"ו עד פכ"ג[20] מחלק ג' מספרו המזהיר, בדבר היחש שבין הבבלי אל הירושלמי.

והנה הדר"ג, שהוא הראשון אשר פתח בדורנו את הדלת הננעלת, שהיתה מפסקת בין חכמת ישראל, כפי מה שנקלט מושגה ע"פ[21] הספרות האחרונה, ובין עומק חכמת התלמוד, ע"פ המושג הטהור והישר, שהוא מורשה לנו מדור דור, שעבדו בה באהבה ומסירות נפש כל גאוני הדורות, - לו נאה להציע לפניו, כי לדעתי העניה יש לנו עוד מחיצה אחת, שהננו צריכים לפתח בה ג"כ[22] פתח להרבות הכניסה והיציאה מגבול לגבול, והיא: בין חכמת האגדה וחכמת ההלכה. באמת, כשם שחכמת ישראל ההיסטורית לכל ענפיה חיה היא ויונקת מחכמתה של תורה לעמקה ולרחבה, והאחרונה מושפעת ג"כ הרבה מהראשונה, כן הוא בענין חכמת ההגדה עם חכמת ההלכה, שיסוד הראשונה חכמת הלב והרעיון, שכל ההלכות המרובות התלויות בדעה ובמחשבה נובעות ממנה, והשניה היא חכמת המעשים. ששניהם נובעים משני השרשים שמסתעפים מתוה"ק[23], הם החכמה והנבואה, שלא נתבארו עדיין יפה גדריהם ביחש לנתוח ההלכות וענין תורה שבע"פ. כי הך כללא ד"לא בשמים היא" [דברים ל, יב; בבא מציעא נט: אין מכריעים הלכה על פי נבואה] יש בו כמה הררים גדולים, אע"פ[24] ששיטת הרמב"ם[25] היא ביסודי-התורה (פ"ט) [רמב"ם, הלכות יסודי התורה ט] דאין שייכות לנבואה לענין הלכה, מ"מ הלא שיטת התוס'[26] (יבמות י"ד ד"ה[27] רבי ועוד כ"מ[28]) היא דאין זה כלל גדול, ופשוט שהיו לכלל זה ג"כ יוצאים, והיתה הנבואה מעולם פועלת ג"כ על הליכות תורה שבע"פ, והכי משמע פשטות המשנה דאבות: "וזקנים לנביאים", [אבות א, א] שהי'[29] ערך לענין הנבואה בענין תורה שבע"פ, דדוחק הוא לומר שרק במקרה היתה המסורת ע"י[30] נביאים ובאמת לא פעלה כלום הנבואה בזה. וכן משמע לע"ד בהא דזבחים (ס"ב) "ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה", והלא היו שם ג"כ כמה חכמים, אלא שהיו ענינים כאלה שצריך דוקא כח נבואה. ואפי'[31] אם נאמר שאין גומרים ההלכה ע"פ נבואה, מ"מ פועלת היא על סדור הלמודים. ע"כ[32] באי"י[33], שהיא מקום הנבואה, יש רושם לשפע הנבואה בסדר הלימוד, וההבנה היא מוסברת מתוך השקפה פנימית ואי"צ[34] כ"כ[35] אריכות בירורים, והיינו "אוירא דאי"י[36] מחכים", ותלמודא בבלאה הוא מטריד להו, וחכמת הנבואה, שהיא יסוד לחכמת האגדה, שהיא הצד הפנימי של שרשי התורה, פעלה באי"י הרבה יותר מבבל, שאינה ראויה לנבואה, כדאמרי' במו"ק[37] (כ"ה) "ראוי הי'[38] רבנו שתשרה עליו שכינה, אלא שבבל גרמה לו". והנה אותם המושפעים מהשרשים של חכמת הנבואה - הקיצור הוא מעלה אצלם, והנתוח של ההלכות והוצאת דבר מתוך דבר נעשה; אצלם בסקירה רחבה מאד, ודי להם רמז קל להחליט משפט, וזה הי' יסוד סדר הלימוד של ירושלמי, שלגבי אותם הזוכים ליהנות מאורה של מעלה הי' די דקדוקים קצרים לבירור ההלכה, אבל לגבי בני בבל, ששרשי הנבואה לא השפיעו עליהם כ"כ, לא הי' מספיק הקיצור והי'[39] צריך אריכות דברים. ונראה לע"ד, דיסוד הדבר תלוי בחילוק שבין בבלי וירושלמי בסוגיא דזקן ממרא בסנהדרין, בפירוש "דבר" האמור בפרשה, דהבבלי מפרש "זו הלכה" וירושלמי מפרש "זו אגדה". דבהקדמה לחוה"ל[40] ["חובות הלבבות" לרבנו בחיי אבן פקודה] כתב, דעניני הדעות (שבאמת הן הן עניני האגדה העיקריים) לא נזכרו במקרא "דכי יפלא", וזה ראי'[41] דאין זה שייך לחכמי הסמך והמסורת כ"א[42] אפשר לברר ע"פ השכל, וכמה מהגאונים אמרו ע"פ זה שאין האגדות כ"כ מיוסדות להלכתא; אבל היו מהם, כפי הנראה מתשובת רב האי גאון בעניני החכמות, שהיו מחזיקים לעיקר ג"כ עניני ההגדות. והחילוק הוא פשוט, דסדר-לימוד שהוא נסמך על שרשי הנבואה וסעיפיה, ההלכות עם האגדות מתאחדות על ידו, ויש עניני קבלה ומסורת בדעות כמו

במעשים, וזאת היא דעת הירושלמי שלא כדי חוה"ל[43], אבל בסדר לימוד שבחו"ל[44], שאינה ראויה לנבואה וממילא אין ענפי רוה"ק[45] מתלכדים עם ההלכה ונתוחיה, הדעות הנן רק מה שאפשר להוציא מתוך השכל ההגיוני, ואין לעניני האגדות שייכות להלכה ולא שייך עליהם לא-תסור, וזה החילוק טבע את חותם ההבדל בין בבלי לירושלמי. ולע"ד[46] זהו החילוק שבין כהן לשופט, המוזכר בתורה לענין קבלה מבי"ד[47], שהכונה: בין דרך לימוד שרוח הקודש ג"כ מסייע את בירור ההלכה, והיינו כהן ד"שפתיו ישמרו דעת כי מלאך ד"צ[48] הוא", [מלאכי ב, ז] ובפרט כהן גדול דבעי' שיהי' מדבר ברוה"ק[49] בשביל אורים ותומים (כיומא ע"ג), לשופט דהיינו שמוציא משפט ע"פ הסברא ודרך הלימוד המבורר מתוך פלפול. ובאמת יש לכל אחד מהם צד חידוש שישנו בכלל לא תסור, דאם הי' כתוב רק כהן הייתי אומר דדוקא בהמדבר ברוה"ק יש ל"ת[50], ואם הי' כתוב רק שופט הייתי אומר דאין שייכות לענין רוה"ק כלל בנטית סברת ההלכה. וי"ל[51] דבמקום שאין שם שום צד מקום ספק ע"פ סברת העיון שייך "לא בשמים היא" אליבא דכו"ע[52], אבל במקום שיש ע"פ עיון משרשי התורה, הכתובה או המסורה, צדדי ספק, כבר אין זה בכלל "לא בשמים היא". וי"ל, שההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה נשתכחו לגמרי, ומשו"ה[53] לא הי' אפשר להחזירן כ"א ע"י פלפול של עתניאל בן קנז (כתמורה ט"ז), וי"ל שהי' די באמת שיוציא את צדדי הספיקות מתוך פילפול, וההכרעה תהי'[54] ע"פ נבואה או רוה"ק דיהושע או של פינחס, אלא שהי' מאת ד', בהתחלת נטיית תורה שבע"פ, לחזק ידם של חכמים ע"פ השכל היוצא מפילפולה של תורה, וזכה עתניאל לברר אפילו את גמר ההחלטה ע"פ פלפול, והיינו שנתן לו גולות עלית וגולות תחתית, [על פי יהושע טו, יט; ודרשו (תמורה טז) על התורה שהחזיר עתניאל בפלפולו] נגד שני עניני הבירור: מה ששייך לשכל הארצי ההגיוני ומה ששייך לשכל העליון של השפעת הנבואה ורוה"ק[55]. וי"ל דהיינו הכאה ולכידה דאמר קרא, ואמר הכתוב רבותא, דאפילו הגמר שאחר הוראת צדדי הספק ע"פ עיון השכל, שהי' אפשר להיות מוכרע מהשמים, מ"מ גמרה עתניאל בפילפולו, והיינו "וילכדה עב"ק". [יהושע טו, יז: "וילכדה עתניאל בן קנז"]

ובאותו הדרך, המתעלה מעל נתוחי הסברות הפשוטות עד שפונה אל נטיית ההערות העליונות, ישנו ג"כ מין עומק שכלי, שמ"מ[56] אין דרך לפרשו בחתימת תלמוד, והוא מסור לת"ח[57] המשכילים בשכל טוב, והירושלמי סומך יותר על רמזים כאלה משום יתרון החכמה דאוירא דא"י. למשל, בסוגיא דבב"ק[58] (ט"ו) בפ"נ[59] קנסא או ממונא: [בשאלה אם חצי נזק (פלגא נזקא) הוא קנס או ממון] "ליתני זה הכלל כו'[60], תיובתא והלכתא פ"נ[61] קנסא. תיובתא - והלכתא? אין, ט"מ[62] הוי תיובתא משום דלא קתני כמו שהזיק, לא פסיקא ליה משום דאיכא חצי נזק צרורות כו'". והדבר תמוה למה לא אמר בתחילה התירוץ ולא תהי' תיובתא כלל, ואינו דומה להא דעירובין בב' המקומות (י' וט"ז), דהתם ממקום שמותיב הויא תיובתא, אלא דמ"מ קיימא הלכתא משום די"ל[63] יסוד ממ"א, אבל כאן אין כאן תיובתא לכתחלה ולמה לן להאריך בשפת יתר. ונלע"ד[64], דביסוד הלל"מ[65] דצרורות [הלכה למשה מסיני] י"ל[66], שההלכה באה לא לחדש דין חתוך בתור הלכה עקורה שאין לה דמיון, כי-אם לברר לנו בהא דנזק אינו חייב כ"א בפועל אבל גרמא פטור. וגבי בהמה ודאי לכו"ע[67] גרמא פטור, א"כ[68] גבי כחו יש בזה צד לומר שהוא גופו וצד לומר שהוא כחו, ובאה הלל"מ לומר שיש בזה חלק מגופו וחלק של גרמא, ע"כ החצי דגרמא פטור והחלק דגופו שיש בזה חייב, ומשו"ה באמת הוי חצי נזק דצרורות ממש כמו שהזיק,

דגרמא לא מקרי "הזיק", ומ"מ[69] לא פסיקא לי'. דסברות כאלה צריכות כמה הסברות כדי להעמידן ואינן נמסרות לכל, והיו טועים לומר דהוי פחות ממה שהזיק, משו"ה[70] נקיט מלתא דפשיטא. ואפי' לר"נ, דבדליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי מ"מ[71] כאן דומה להא ד"מי מצי אמר בשר אזיק אימורין ל"א", וה"נ[72] גרמא אזיק כמו גופו, דעצם מהות כחו הוא ממוצע בין גופו לגרמא ויש בו מענין שניהם ככל הממוצעים, אבל מ"מ לא ניתן דבר כזה להאמר בסגנון של תלמוד בבלי. וכה"ג[73] במכות (ה') במימרי דרבא: "שנים באו ואמרו במזרח בירה הרג פלוני אה"נ[74] כו', מהו דתימא ניחוש לנהורא בריא", ואח"כ[75] אמר "באו שנים ואמרו בסורא בצפרא בחד בשבתא כו', מ"ד ליחוש לגמלא פרחא", ולכאורה שניהם ענין אחד דאין חוששין לדבר שאינו מצוי. ונלע"ד, דיש סברא מחודשת במאמר הב', דהו"א[76] כיון דע"ז גזה"כ[77] הוי בעינן דוקא של עדות מעצם עדותם של המזימין, והיינו כשהעידו על השעה ההיא עצמה "עמנו הייתם", אבל כשאמרו הזמה כזאת שאני צריך בה הוכחה צדדית להכחישם, משום דאי אפשר אח"כ[78] להיות בשעה אחרת במקום אחר, שאינו לפי הזמן, הייתי אומר דזהו הכחשה, אלא דאין דרך לפרש דיוקים כאלה בבבלי, ע"כ סמכו אגמלא פרחא והמעיין יבין הרמוז. וכיו"ב[79] בריש בב"מ[80] בסוגיא דתנא ר"ח[81] "ומה פיו שאין מחייבו ממון, ופיו מחייבו ממון וכו'[82] מאי ממון קנס", דהו"א כזו קשה למצא. וי"ל שרמז, דכח נאמנות של פיו אינו מועיל כלל אפי'[83] לממון, וחיוב הממון בא רק מצד שבכחו לחייב עצמו, כדי המפרשים, ומהא דאינו מחייב עצמו בקנס מוכח דחיוב הממון הוא מצד התחייבות, דאם מצד נאמנות של הסיפור הלא בקנס אין הסיפור של הידיעה מועיל כי-אם צריך בי"ד[84] כמו מיתה, א"כ למה נוציא הודאה מ"אשר ירשיעון אלהים": [שמות כב, ח] אפי' הודה מ"מ בעינן אלהים שירשיעוהו, אלא ודאי ענין ההודאה היא ההתחייבות דהיינו ההרשעה, ולזה הוציאה תורה מקנס, א"כ גם בממון אין כח של הודאה בתורת נאמנות, ומ"מ אין דרך לפרש ענין כזה שיוצא מחוג הסברות המובנות לכל שהם יסוד התלמוד בבלי. וכה"ג בחולין (ס"ו): "יגדיל תו"י", נלע"ד[85] דהפי' הוא, דעניני ידיעות נמצאים הרבה בתורה שאין בהם הלכה, ו"יפה שיחתן של עבדי אבות כו'", [בראשית רבה ס, ח] וא"כ[86] אם הי' כתוב קשקשת הייתי אומר שכח הטהרה מונח בקשקשת לבד, ובסנפיר לא משכח טהרה, כתב רחמנא סנפיר להודיענו הידיעה המופשטת שכח הטהרה מונח בשניהם, וממילא ידענו שאין הסימנים ענינים הסכמיים, אלא שבהם מונחת הטהרה, ויש לבנות על ידיעה זו כמה רעיונות טובים שהם הם גופי תורה, ומ"מ אין זה דרך של פירוש בסוגיא. וכבר כתב רמ"ע[87] מפאנו, [ר' מנחם עזריה מפאנו, מקובל ופוסק באיטליה במאות הט"ז–הי"ז] דכ"מ[88] שיש "שתיק רב" הי' בזה ענין נסתר, ויש בזה כמה פנים זה לפנים מזה, וכל שהשכל הוא יותר כללי הוא משוטט יותר מענינים דקים ודי לו פלפול מועט, והכלליות של השכל עצמו נמשכת משפע של רוה"ק, עד אשר אפילו בדרך רחוק הרבה יש בו איזה רושם, וזה הרושם הוא עיקר ההבדל שבין בבלי לירושלמי. ומשו"ה לדידן הבבלי עיקר, דדרך הלמוד הפשוט מוסבר בו בהרחבה, ומ"מ לכל עת שיחדש השי"ת[89] לב חדש על עמו ויוחזר כח קדושת אה"ק[90] בגלוי, יגלה האור של הירושלמי מצד סגנונו הקצר והעמוק. שמסתייע ממהלך שכל עליון, וההגדה המקובלת מחוברת בו עם ההלכה בדרך פעולה נסתרת.

וישנן סברות מופשטות למכביר רמוזות בבבלי, שהן מסגנון הירושלמי. למשל, בב"מ (ט"ז) לענין מתנה כמכר, שסותר, ע"פ הכללים דחולין (צ"ג), להא דמגילה (כ"ו), כדי הטו"א[91], - רמוז דהמתנות יכולות

להיות בעולם או ע"י השתדלות של המקבל או ע"י הטובה שמקבל הנותן, אפי' בלא כונה מהמקבל שעי"ז[92] יתן לו מתנה, וזה הוא משפט כללי בחכמת החברה ולא בודד על ענין פרטי, וממילא למ"ד דתלינן בהשתדלות של המקבל, אע"פ שהנותן לא נהנה ממנו, יהי'[93] גבי ביהכ"נ[94] כירושה, דלא בא לידו דבר שיהי' כעין פדיון, וגבי גזלן כמכר, דטרח וארצי, ולמ"ד[95] דתלינן בהנאה שמקבל הנותן אפילו בלא השתדלות מהמקבל, ממילא גבי ביהכ"נ יהי' כמכר וגבי גזלן כירושה, דמ"מ לא השתדל, ורמז בלשון דבב"מ[96] אמר "טרח וארצי", ובמגילה - "הוה לי' הנאה מיני'". ויש לרמוז דוגמא על קירוב הרעיון לנסתר ונשגב, שבירושלמי יותר מכפי הסגנון הרגיל של בבלי, שסתמו הדברים יותר בזה מפני כח התלמידים שאינו כ"כ יפה בחו"ל[97], מהא דיומא (ל"ט) בעובדא דשמעון הצדיק, שעובר ע"ז[98] הבבלי בשתיקה והירוש' מתנשא לחביון עז הסוד, ופריך ע"ז: "והא כתיב וכל אדם כו' אני אומר הקב"ה[99] הי'". וכן יש להביא ראי' על רמז הנטי' אפי' מדיוק הלשון, מהא דרבי יוחנן בן בג בג דשלח אצל ריב"ב[100], בקדושין (י) אי' "שאתה בקי בחדרי תורה", ובירושלמי דכתובות פ' אע"פ ה"ד הלשון, "בסתרי תורה, אפילו לדרוש בק"ו", והיינו כפי הנטי' הירושלמית שפועלת על הסגנון.

ובמה שהעיר הדר"ג מענין אשת חמיו, שדבריו המאירים אינם צריכים חזוק, נלע"ד להעיר ביסוד הענין, דעיקר הראי'[101] להיתר בירוש' הוא מדוד שנשא רצפה בת איה, ובודאי הכי קים להו שרק את רצפה נשא מנשי שאול, והכי אי' נמי בירושלמי סנהדרין בפ' כהן גדול ה"ג, והנה רצפה היתה פלגש שאול כמבואר בשמואל ב' (ג' ז'), ולפי זה תלוי הוא אם פלגש הויא בקדושין. והנה גי' הרמב"ם ידועה דהויא בלא קדושין (פ"ד דה' מלכים) ולפ"ז[102] אינה בכלל אשה כלל, וי"ל לפ"ז[103] דירושלמי ובריית' דיבמות ס"ל[104] דפלגש הויא בקדושין, וכדמשמע בירושלמי דפ' אע"פ ה"ב, דפליגי ר"מ[105] ור"י רק לענין כתובה אם יש לה, או בתנאי כתובה, משמע אבל קדושין ודאי יש לה, ומשו"ה הוי ראי' מדוד דאין אסור-תורה בדבר, אבל לפי גירסתנו בסנהדרין (כ"א): "פילגשים בלא כתובה ובלא קידושין" אין ראי' כלל מרצפה בת איה, וראוי לאסור. עכ"פ[106] משמע מהירושלמי, שהאיסור הי' פשוט טובא בסברא, עד שרצו לומר דהוא תורה, ועל כרחין לאו דוקא תורה ממש אלא הלכה לממ"ס[107] או גזירה קדמונית, וכהא דתוס'[108] יומא פ' ד"ה וחצי, דגזירה קדמונית מיחלפא בשל תורה, על דרך סלקא-דעתא. ואע"ג[109] דמלי הרמב"ם דה' מלכים הנ"ל[110], דכ' "קונה אותה", י"ל דבמלך אפי' בלא קדושין קונה אותה והויא כאשתו ממש, לא כדהי' פשוט להרא"מ[111] דלא הויא בכלל ג"ע[112], מיהו מדי' התוס' יומא ס"ו ב' ד"ה פלוני משם ר"ח נראה דפשוט להו דגם במלך לא הויא פלגש בכלל אשה אם היא בלא קדושין, א"כ אין ראיה מדוד, וי"ל דחזר הדין ע"פ סברא דראוי לאסור, ואולי זהו שסמכו עליו לאסור אע"פ שמפורש ההיתר בבבלי, ולפ"ז י"ל דלדידן אסורה באמת מצד חומר של איסור, כס"ד דירושלמי, ולא רק משום מ"ע[113].

וילה"ע[114] ראי' דבה"ג[115] הי' לפניו הירו', מהא דבה' ע"ז דנקט טעמא דנמנו וגמרו דעל ג' דברים יהרג וא"י[116], אמר ע"ז "מניין, מחנני מו"ע", ובבבלי ליתא מזה מאומה, אבל מירושלמי דפ' זה בורר ה"ה נראה דהי' לפניהם לימוד זה, דמסיים "אני פי מלך שמור כו' אנכי ד' א'" ומסיק בנוטריקון דנ"נ[117] שאמרו לו חמו"ע[118]. והדברים נראין, שע"ז[119] סמך בה"ג, וכן השאילתות, דג"כ[120] סמך להא דיהרג

וא"י דע"ז אחמו"ע[121]. אלא דעלה על דעתי לפקפק בזה, דאולי לקחו זה ממדרש שה"ש[122] רבה, אע"ג[123] דדוחק הדבר לומר שיקבעו סדר של מקור הלכה ממדרש אגדה. וכה"ג יל"ה[124] ג"כ על ראיתו דהדר"ג מאשת חמיו, דאולי הי' להם מסכתא ד"א (ולפ"ד[125] בעל הריב, הוא ב"דודו"ד", הי' לפני בה"ג מס' ד"א), ושם מפורש איסור דמ"ע[126]. והנה להדר"ג פשוט, דמה שאמר ר"ח בירושלמי "יסבון באתר דלא חכמין לון" קאי ג"כ על אשת חמיו, ולע"ד מתוך הלשון נראה דקאי דוקא על שני חורגין הדרים בבית אחד. וטעמא רבא איכא בזה, משום דיש לדייק עוד בלשון הירוש', שבאשת חמיו איתא סתם "אסורה מפני מראית העין" וגבי שני חורגין אמרו "אסורין להנשא מפני מראית-העין", ולא סתם "אסורין", וי"ל דעיקר מ"ע הוא מפני היחוד, שכל מה שהם דרין בקביעות י"ל דהרחוקים שאינם יודעים ענינם אינם יודעים כלל שהם דרים בקביעות, והקרובים להם שיודעים זה הרי ידעו ג"כ את צד הקורבה שלהם שאינה אסורה, ודמי להא דכ' הפוסקים באו"ח[127] סי'[128] רמ"ד במרחץ שאין רוחצים בו אלא שכני הדירה, משום שהם יודעים הענין, והרחוקים אינם יודעים שיש מרחץ. ולפ"ז י"ל דדוקא בחורגין, דהמ"ע[129] הוא שיסברו שהם אח ואחות, די"ל כר"א (קדושין פ"א) מתיחד אדם עם אחותו, וה"נ אי' בירושלמי, וכדי ח"מ[130] וב"ש[131] באה"ע[132] ריש סי' כ"ב, דלא ס"ל כהשמטת הראשונים הד דינא, דצריך טעמא, א"כ אין מה"ע[133] תמידית כלל, דהרחוקים אינם יכולים לדעת כ"א ע"פ מקרה שיראו שמתיחדים, ע"כ אין מה"ע כ"א בשעת נשואין, ע"כ אמר ר"ח דוקא דיסבון באתרא דל"ח לון ואח"כ מותרין לקבע מקומם אפי' באתרא דחכמין להון. אבל באשת חמיו י"ל הגזירה היא משום חמותו או משום אשת אביו, דאסורין ביחוד, והוי גזירה קבועה, ול"מ[134] מה שינשאו באתר דל"ח, וי"ל כיון דהמ"ע היא תמידית חיישינן שיבאו אנשים מאתר דחכמין להון ויש בזה משום מ"ע, משו"ה לא התיר. ויש לדון בזה הרבה.

כתבתי דברי אלה המעטים בחפזון נמרץ מתוך טרדות שונות, ואת הדר"ג הסליחה אם לא יצאו הדברים מנופים ומסודרים כראוי לפי כבודו הגדול. ואני תפילה, יחזק השי"ת את חילי' דמר ויזכה לגמור בכי טוב את אשר כבר עשהו, לרומם קרן תוה"ק[135] ולהחזיר עטרה ליושנה, לאחד קדושת חכמת ישראל במקור קדושתה ממעין תורת אמת, ואל ישעו עוד אחינו ב"י[136] בדברי שקר של הני טורמיסין וסורמיסין, אשר עשו את תולדתנו הק'[137] פלסתר, וע"פ[138] רב מבלי דעת.

והנה אם דברי אלה המעטים יהיו לרצון לפני הדר"ג, לכבדני בתשובתו היקרה, אז אקוה לשמו יתי'[139] שיהי' דבור של חבה מצוי בינינו בכמה מקצעות של תורה, ותלמוד יביא לידי מעשה בע"ה[140] לחזק את ידי הבונים באה"ק[141], שצריכה בדורנו חזוק ואמוץ מרובה, לרומם בה קרן תוה"ק ודת משה ויהודית באמת ותמים בכבוד והדר. והדר"ג[142], דמן שמיא זכו לי' לקדש שם שמים בפרהסיא, אקוה שמגלגלין זכות ע"י זכאי, ועל ידו תתעורר ישועה ג"כ ע"ד[143] חפץ לבבי, אשר גליתי במכתבי לכ"ג שי'[144], על הדבר הנכבד של קביעות ישיבה פה בעיה"ק[145] במרכז הישוב החדש, הצריך שמירה מרובה ויש תקוה לכוננו ולשגבו בקדושת אמונת אומן, כחפץ לבב כל יראי ד' וחושבי שמו יתי'. אמנם צריך לזה עצה ותושי', ואני הנני עני וכואב צעיר לימים ולדעת, אקוה שע"י[146] קבוץ גדולי עם ד' מזה ומזה, אשר יתמכוני וינהלוני

בעצתם, נוכל לחזק את דגל תורת אמת באה"ק, לקבע ברכה לדורות בעה"י[147]. ואשרי הזוכים לעבוד בעבודת-הקודש זאת להחיות את אה"ק בחיי אמת.

אחתום בברכה וברגשי כבוד עמוקים מקרב לב עמוק להדר"ג, וברב תודה וברכה על אות חבתו ואהבתו הנאמנה, אשר הרבני בענותו. והי' ז"ש[148] כנה"ר[149] ונפש ידי"ע[150] דוש"ת[151] באה"ר וחותם בכל חותמי ברכות מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. דהדר"ג - דהדרת גאונו
11. באה"ר - באהבה רבה
12. נ"י - נרו יאיר
13. שד"ר - שדוקטור
14. שיהי' - שיהיה
15. שבע"פ - שבעל פה
16. מ"מ - מכל מקום
17. להדר"ג - להדרת גאונו
18. לע"ד - לעניות דעתי
19. הדר"ג - הדרת גאונו
20. פכ"ג - פרק כ"ג
21. ע"פ - על פי
22. ג"כ - גם כן
23. מתוה"ק - מתורתנו הקדושה
24. אע"פ - אף על פי
25. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
26. התוס' - התוספות
27. ד"ה - דיבור המתחיל
28. כ"מ - כל מקום / כל מה (ש...)
29. שהי' - שהיה
30. ע"י - על ידי
31. ואפי' - ואפילו
32. ע"כ - על כן
33. באי"י - בארץ ישראל
34. וא"צ - ואין צריך
35. כ"כ - כל כך
36. דאי"י - דארץ ישראל
37. במו"ק - במועד קטן

38. הי' - היה
39. והי' - והיה
40. לחוה"ל - לחובות הלבבות
41. ראי' - ראיה
42. כ"א - כי אם
43. חוה"ל - חובות הלבבות
44. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
45. רוה"ק - רוח הקודש
46. ולע"ד - ולעניות דעתי
47. מבי"ד - מבית דין
48. ד"צ - דין צדק
49. ברוה"ק - ברוח הקודש
50. ל"ת - לא תעשה
51. וי"ל - ויש לומר
52. דכו"ע - דכולי עלמא (שהכל מסכימים)
53. ומשו"ה - ומשום הכי
54. תהי' - תהיה
55. ורוה"ק - ורוח הקודש
56. שמ"מ - שמכל מקום
57. לת"ח - לתלמידי חכמים
58. דבב"ק - דבבבא קמא
59. בפ"נ - בפלגא נזקא
60. כו' - וכולי (וכן הלאה)
61. פ"נ - פלגא נזקא
62. ט"מ - טומאת מת (הלכות); "ט"מ הוי": טעמא מאי
63. די"ל - דיש לומר
64. ונלע"ד - ונראה לעניות דעתי
65. הלל"מ - הלכה למשה מסיני
66. י"ל - יש לומר
67. לכו"ע - לכולי עלמא
68. א"כ - אם כן
69. ומ"מ - ומכל מקום
70. משו"ה - משום הכי
71. מ"מ - מכל מקום
72. וה"נ - והכי נמי
73. וכה"ג - וכהאי גוונא
74. אה"נ - אין הכי נמי (אכן כן)
75. ואח"כ - ואחר כך
76. דהו"א - דהוה אמינא (שהייתי חושב)
77. גזה"כ - גזירת הכתוב
78. אח"כ - אחר כך
79. וכיו"ב - וכיוצא בזה
80. בב"מ - בבבא מציעא
81. ר"ח - ראש חודש
82. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
83. אפי' - אפילו
84. בי"ד - בית דין

85. נלע"ד - נראה לעניות דעתי
86. וא"כ - ואם כן
87. רמ"ע - רבי מנחם עזריה (מפאנו)
88. דכ"מ - דכמה מקומות
89. השי"ת - השם יתברך
90. אה"ק - ארץ הקודש
91. הטו"א - הטורי אבן (שם ספר)
92. שעי"ז - שעל ידי זה
93. יהי' - יהיה
94. ביהכ"נ - בית הכנסת
95. ולמ"ד - ולמאן דאמר
96. דבב"מ - דבבבא מציעא
97. בחו"ל - בחוץ לארץ
98. ע"ז - על זה
99. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
100. ריב"ב - רבי יהודה בן בתירא
101. הראי' - הראיה
102. ולפי"ז - ולפי זה
103. לפי"ז - לפי זה
104. ס"ל - סבירא ליה
105. ר"מ - ראש מתיבתא
106. עכ"פ - על כל פנים
107. לממ"ס - למשה מסיני
108. דתוס' - דתוספות
109. ואע"ג - ואף על גב
110. הנ"ל - הנזכר לעיל
111. להרא"מ - להרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
112. ג"ע - גילוי עריות
113. מ"ע - מצות עשה
114. וילה"ע - ויש להעיר
115. דבה"ג - דבעל הלכות גדולות
116. וא"י - וארץ ישראל
117. דנ"נ - דורש פענוח
118. חמו"ע - חנניה מישאל ועזריה
119. שע"ז - שעל זה
120. דג"כ - דגם כן
121. אחמו"ע - אחנניה מישאל ועזריה
122. שה"ש - שיר השירים
123. אע"ג - אף על גב
124. יל"ה - יש להעיר
125. ולפ"ד - ולפי דעתי
126. דמ"ע - דמצות עשה
127. באו"ח - באורח חיים
128. סי' - סימן
129. דהמ"ע - דמראית העין
130. ח"מ - החתום מטה; בציון מקור (ח"מ וב"ש): חלקת מחוקק
131. וב"ש - וברוך שמו (אחרי "ב"ה"); בציון מקור: ובית שמואל

132. באה"ע - באבן העזר
133. מה"ע - מראית העין; "במה"ע": במכתב העתי (בעיתון)
134. ול"מ - ולא מבעיא (ומכל שכן)
135. תוה"ק - תורתנו הקדושה
136. ב"י - בני ישראל
137. הק' - הקטן
138. וע"פ - ועל פי
139. ית' - יתברך
140. בע"ה - בעזרת השם
141. באה"ק - בארץ הקודש
142. והדר"ג - והדרת גאונו
143. ע"ד - על דבר
144. שי' - שיחיה
145. בעיה"ק - בעיר הקודש
146. שע"י - שעל ידי
147. בעה"י - בעזרת השם יתברך
148. ז"ש - זה שלום
149. כנה"ר - כנפשו הרמה
150. ידי"ע - ידידו עוז
151. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' שבט תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' אליהו מאיר פייבלזון, אב בית דין קופישוק

הרב קוק מברך על מעבר הנמען לקהילה חדשה. הרב קוק תומך ברעיון ליישב מושבות של יראי שמים, אך מפקפק בביצועו בגלל רפיון הידיים שאצל היראים, כדברי הגר"א שהעוסקים שלא לשמה זריזים יותר. במקום לחכות למושבות חדשות יש לחזק את היהדות בישוב החדש הקיים, שבו יש תלמידי חכמים ויראים רבים, יותר ממה שמגזימים בחוץ לארץ. הרפואה היא ישיבה גדולה לישוב החדש, המשלבת דרך ארץ ויראת שמים, ובכך תיעקר טענת המתפרצים שבחינוך הישן אין דרך ארץ ורעיון לאומי.

עיקרי הדברים

- רעיון מושבות של יראים, ורפיון הידיים של היראים.
- חיזוק היהדות בישוב החדש הקיים.
- ישיבה המשלבת דרך ארץ ויראת שמים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ג' שבט תרס"ח[4]

שלו'[5] וברכה לכבוד הרב הגאון המפורסם, חכם וסופר, אוצר תו"י[6] טהורה. מו"ה[7] אלי. מאיר שליט"א[8] פייוועלזאהן, האבד"ק[9] קופישאק [קופישוק שבליטא] יצ"ו[10], וכל א"ל[11] שלו' וברכה מהררי קודש.

לשמחת לבבי הגיעני מכתב כ"ג[12] שי'[13] היקר, אשר דרך אגב נתבשרתי בו על חילוף המקום למעליותא לק' החדשה יצ"ו. יה"ר[14] שיהי'[15] להצלחה רבה, ויאיר אור תורתו ויראתו הטהורה ברב כבוד ועז, ויחד עם צאן מרעיתו נזכה להתראות בחדות ד' בבא לציון גואל, וגאולי ד' ישובו ובאו ציון ברינה.

הרעיון ליסד ישוב ע"פ[16] שלומי אמוני ישראל, ברוח אמת של תוי"ר[17], הוא נעלה ונשגב. וזה מקרוב החל אחד מרבי החסידים להתעסק בזה והי'[18] פה, ובכל חפץ לבבי תמכתי את ידיו במכתב ערוך ביסוד הענין. אבל מסופקני על הוצאת הדבר לפועל, מפני רפיון הידים שאנו פוגשים בעוה"ר[19] דוקא אצל היראים. וידועים דברי הגר"א[20] ז"ל[21], שהעוסקים לשמה אינם זריזים [הגאון מווילנה] כ"כ[22] כהעוסקים שלא לשמה, שהנטיה של הפניה החמרית מוסיפה זירוז. וכ"ה בנ"ד[23] שהאש מן ההדיוט, [על פי יומא כא:] [מצוה להביא אש מן ההדיוט גם כשיורדת אש מן השמים] אע"פ[24] שהיא נמוכה, מ"מ[25] אותם שמציבים לפניהם רק תועלת קרובה חמרית, פרטית או כללית, הם זריזים בעבודתם, והיראים שמחשבתם משוטטת במרומים הם רפויי ידים בעוה"ר, יתן ד' וקויו יחליפו כח. [על פי ישעיהו מ, לא]

והנה מפני חפצנו לבקש גדולות, דהיינו מושבות חדשות שלמות, אין לנו להתיאש מן הקטנות שהן בידינו, דהיינו לחזק את יסוד היהדות בישוב החדש. כי ב"ה הרבה ת"ח[26] ויראים נמצאים בכל מושבה, ואין הענין כמו שמגזימים בחו"ל[27], אלא שמ"מ[28] צריך המצב הרמה. רפואה בדוקה לזה היא כשיעזרנו השי"ת[29] לקבע ישיבה גדולה מיוחדת לישוב החדש, כי בזה יתגדרו הרבה, וידעו שיש להם קנין של

תורה. וכמובן שמוכרחת ישיבה זו להיות מסומכת ג"כ[30] בדרך ארץ מעבר מזה ובהשפעה רבה של יראת שמים מעבר מזה, ואז יהי'[31] זה הישוב עצמו ישוב שראוי יהי' באמת להתפאר בו על אדמת הקודש, ותהי'[32] מצות יא"י[33] מתקיימת כתקונה, ויתנהג הכל על טהרת הקודש ממילא. כי כל הפרצות מתחזקות רק מפני שהם צווחים שבבתי-החינוך הישנים אין בהם רוח דרך-ארץ ורעיון לאומי, אבל כשיתמלא זה החסרון, לא יהי' להם פ"פ[34], וממילא תהי'[35] יד יראי ד' מתרוממת, ויהי'[36] הישוב ראוי ביותר לעורר רחמי עליון לקירוב גאולה אמתית בע"ה[37].

כמובן יש בזה לדבר הרבה מאד, אבל אני מוכרח לקצר מפני הטרדא. ואקוה שימנה גם כ"ג וסיעת אוהביו ומוקיריו הרבים בין תומכי ידינו לכבוד עם ד' ונחלתו.

והי' ז"ש[38] וברכת ד' מקודש, כנה"ר[39] ונפש ידי"ע[40] דוש"ת[41] באה"ר[42],

אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. תו"י - תורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. האבד"ק - האב בית דין קהילת
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. א"ל - אמר ליה / אמר לו
12. כ"ג - כבוד גאונו
13. שי' - שיחיה
14. יה"ר - יהי רצון
15. שיהי' - שיהיה
16. ע"פ - על פי
17. תוי"ר - תורה ויראה
18. והי' - והיה
19. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
20. הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנה
21. ז"ל - זכרונו לברכה
22. כ"כ - כל כך
23. בנ"ד - בנדון דידן
24. אע"פ - אף על פי
25. מ"מ - מכל מקום
26. ת"ח - תלמידי חכמים
27. בחו"ל - בחוץ לארץ
28. שמ"מ - שמכל מקום
29. השי"ת - השם יתברך
30. ג"כ - גם כן
31. יהי' - יהיה

32. ותהי' – ותהיה
33. יא"י – ישוב ארץ ישראל
34. פ"פ – פתחון פה
35. תהי' – תהיה
36. ויהי' – ויהיה
37. בע"ה – בעזרת השם
38. ז"ש – זה שלום
39. כנה"ר – כנפשו הרמה
40. ידי"ע – ידידו עוז
41. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו
42. באה"ר – באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קיא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

תשובה לשאלותיו של ר' יצחק אייזיק הלוי על רבנים במושבות. בהוראת איסור והיתר רב במקום יועיל מאוד. בדיני ממונות עדיף בית דין מרכזי של הרבנות הכללית ביפו, וראוי לחבר אליה גם את מושבות הגליל. צורכי הציבור מנוהלים בידי ועדים. רבנים שהם דרשנים טובים ויראי שמים יפעלו הרבה. אברכי ירושלים אינם בטלנים אלא בחיצוניותם: יש בהם כשרונות גדולים, ואם יינתן שכר הגון ולבוש מותאם לבני אירופה יוכלו לשמש רבנים במושבות. הרב קוק גם כותב על דרכי הלימוד בירושלים, ועל הצורך במרכבה ובקופה כדי לסבב בשלושים המושבות.

עיקרי הדברים

- רבני המושבות: הוראה, דיני ממונות, צורכי ציבור, דרשות.
- בית דין מרכזי לכל המושבות ביהודה ובגליל.
- אברכי ירושלים - כישרונות שנחשבים בטעות לבטלנים.
- צורך באמצעים לסיבוב קבוע במושבות.
- הישיבה כפתח תקווה לישוב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' אד"ר[4] תרס"ח[5]. [ב' באדר ראשון תרס"ח (1908)]

לכבוד הדרת הרב הגאון הגדול, אוצר חמדת ישראל, מו"ה[6] יצחק אייזיק הלוי [רבי יצחק אייזיק הלוי, בעל "דורות הראשונים", ממייסדי "אגודת ישראל"; ראו גם (כרך א', אגרת קג)] שליט"א[7], מח"ס[8] היקר דורות-הראשונים, שלו'[9] וברכה מקודש.

כפי יכלתי אשיב בזה על שאלותיו של כ"ג[10]. ואכתב בתחילה את לשונו במכתבו הנכבד, כחפצו הטהור. .

"אם טוב הדבר ונחוץ להשתדל כי יהיו רבנים בכל קאלאניי', [בכל מושבה] ככל אשר הוא בכל ערי ישראל ברוסיא, גם בעיר היותר קטנה, וזה יתן עז לתורה ולכל דרכי היהדות לכל פרטיהם".

ע"ז[11] אשיב, שברוסיא מחולקת היא עבודת הרבנות לשלשה חלקים ראשיים. הא' הוראת או"ה[12], [הוראה בענייני איסור והיתר] הב' דיני ממונות, הג'[13] עסקי צרכי ציבור, לבד החלק הרביעי, שאיננו כולל את כל הרבנים, הוא חלק הדרשות. והנה מצד הוראות או"ה בודאי תסובב טובה גדולה, במצב היהדות של המושבות, במה שיהי'[14] להם במקומם רב מורה הוראה. אמנם מצד החלק השני, של ד"מ[15], [דיני ממונות] הנה באה"ק[16] כל העניינים מסורים בזה לב"ד[17], והרבה פעמים צריכים לדון בכפיה בכח מסודר, מפני שכל סדר ההנהגה של הישוב תלוי בכח המשפט, ע"כ[18] הכרח הוא שיהי' כח המשפט כח היותר חשוב שאפשר. וכאשר הרבנות הכללית פה עה"ק נתחזקה בכח משטרה, והמושבות שביהודה הנן נשמעות אלי' ב"ה, ע"כ אין כדאי הדבר להקטין את זה היסוד, גם יהי'[19] קשה מאד לחדש כח מוכרע בכל מושבה באופן שלא יזיק למנוחתה ולשלומה. ע"כ בזה החלק יותר טוב הוא להניח לע"ע[20] על המצב הראשון,

וראוי עוד לעבוד בזה, ולקשר ג"כ[21] את יתר המושבות, שבגליל, שיהיו ג"כ זקוקים להנהגת הרבנות הראשית, כדי שיהי' תוקף דיני תוה"ק[22] מתנהג על אדמת הקודש באופן מסודר וכללי. החלק הג', העוסק בצרכי ציבור. במושבות מעת הוסדן, הונהגו אצלן ועדים, שהם עסוקים בכל העניינים הציבוריים, ומנהיגים באמת את משטר העדה באופן הגון מאד ביחש להמצב החמרי, ממש כמשטר הפאליציי באירופא, [המשטרה] ע"כ אין בזה מקום לעבודת הרבנות. אמנם אם יצליח ד' בידינו להשיג רבנים, שיהיו ג"כ דרשנים טובים באמת, ויהיו באמת יראי ד' וחושבי שמו, החפצים לרומם את קרן היהדות באה"ק, אשער שתהי'[23] פעולתם גדולה במושבות בע"ה[24]. ,

"אברכי ירושלים מוחזקים לבטלנים, כי מעולם לא ראו כי אם את ירושלים. לבדה, ועל כן עלינו לדעת אם ההכרח להביא לזה אברכים מופלגי תורה ויראי ד' באמת מארץ רוסיא, מאלה היודעים להלוך גם נגד החיים, ואשר יהי' בכחם למשך אחריהם את לבב הקאלאניסטים, [המתיישבים במושבות] או שאפשר הדבר למצא זה גם בירושלים, כי טובת תלמוד תורה דרבים בירושלים דורשת לקחת אברכים משם".

ע"ז אשיב, שהבטלנות של אברכי ירושלים אינה כ"א[25] בטלנות חיצונית. באמת נמצאים ביניהם בעלי כשרון נעלים, ופקחים מאד בהויות עולם, נוסף על חשיבותם בתורה וביראת שמים, אלא שההלבשה המזרחית המוזרה לבני אירופא, שבני הישוב החדש הנם מהם, היא עושה אותם מוחזקים לבטלנים. אבל מובטחני, שאם רק ימצא אוצר של כספים בידי אחינו היראים באשכנז, ויוכלו לקבע פרס הגון וחשוב, באופן המספיק לפרנסה בכבוד, לרבני המושבות בעתיד אי"ה[26], אלא שעם זה יגלו דעתם שהם חפצים שתהי' התלבשת של הרב במדה של מיזוג, באופן שיהי' מקובל ג"כ על הבריות בעלי נימוס אירופי, שאז לא תהי'[27] מזה מניעה, וממילא תוסר חזקת הבטלנות מאברכי ירושלים, ונוכל למצא מהם רבנים כאלה, שיוכלו לפעול לטובה על מצב היהדות שבמושבות.

בהערה כותב כי[28]: "יחד עם זה נרצה לדעת באיזה אופן אפשר לתקן דרכי הלימוד בירושלים, אשר נשתומם לראות כי עד היום לא יצא מירושלים עצמה לא לבד גדול הדור, כ"א גם לא תלמיד חכם גדול ומצויין, ואין ספק שזה הוא מפני שהאברכים שם, גם היושבים באהלי התורה, יעסקו בדקדוקי עניות, ואינם יודעים דרכי הלימוד אשר הורו לנו רבותינו הגאונים, כהש"ך[29] בחו"מ[30], המשנה למלך והפרי חדש, המחנה אפרים והקצות החשן, הנודע ביהודה ורבינו עקיבא איגר זצ"ל[31] ודומיהם".

האמת אגיד לכבודו, שאין דרכי הלימוד בירושלים צריכים תיקון בנוגע לידיעת סדר הלימוד. יש להם להלומדים כל סגולות הלמדנות לא פחות מהמצויינים שבחו"ל[32]. יודעים הם היטב את דרכי גדולי האחרונים, ועסוקים הם ג"כ בחידושים ופלפולים, ע"פ[33] אותה הדרך הכבושה ללומדים, מאז הופיעו ספרי גדולי האחרונים בעולם. והסיבה שלא יצא מירושלים עצמה גדול הדור, במובן של הפרסום, הוא באשמת המצב. כי גדול הדור אפשר שיתפרסם או ע"י[34] רבנות חשובה, או ע"י ספרים שידפיס. ושתי אלה יחד לא היו באפשר בארץ ישראל בכלל, וק"ו[35] בירושת"ו[36] בפרט. לרבנות, ודאי שאין מקום לכתרים הרבה בעיר אחת, ובכללות אה"ק[37] הלא היו רק ארבע הערים הידועות. [ארבע ערי הקודש: ירושלים, חברון, צפת וטבריה] ולספרים, העניות הלא היא גדולה עד שאין לחשוב כלל ע"ד[38] הדפסת ספרים, כי איפו יוקח הכסף להדפסה, ומי יקנה אח"כ[39] את הספרים הנדפסים, וכמה גדולי עולם נמצא בירושלים,

שאינם כותבים כלל את חידושיהם, וכן הי'[40] תמיד. ובאמת אגיד לכבודו, שאנשים שהם גדולים בתורה, ממש ככל גאוני הדור המפורסמים, נמצאים בירושלים גם עכשו, ואין אדם סופרם, ובעצמם הנם ג"כ שפלים בעיניהם, ואינם יודעים כלל את ערכם. מובן שכאלה הנם מעטים במציאות, אבל ישנם. והלא מספר גדולי הדור באמת הוא מועט מאד גם בחו"ל[41], המרובה באוכלסין כ"י. וע"ד[42] ת"ח[43] גדולים ומצויינים, נמצאים ב"ה לעשרות ת"ח, הראויים לעמוד בשורה הראשונה עם כל המצוינים שבחו"ל, אלא שהעניות מדכאת את רוחם, וצריכים אוהבי תורה שבחו"ל להשתדל ביחוד בתקנת מצבם. ולא היתה ירושלים בפרט, ולא א"י[44] בכלל, צריכה לבקש רבנים מן החוץ מצד חסרון גדולת התורה שבת"ח[45] שבא"י[46], כ"א מצד חסרון הפרסום שלהם, ומצד מניעת השמוש הנסיוני, בהנהגת רבנות, שהי'[47] מוכרח להיות לרגלי החרבן הנורא, בעוה"ר[48], השורר בא"י[49].

אמנם יותר ויותר עלולה היא א"י בכלל וירושלים בפרט לתן, כאשר יתוקנו החסרונות, שבאו לרגלי העניות הנוראה. שאוירא דא"י[50] מחכים הננו רואים בחוש. [על פי בבא בתרא קנח: "אוירא דארץ ישראל מחכים"] לא מצאתי כמעט ילד הדיוט (אידיאט) אחד מכל ילדי אה"ק, וכל הנולדים באה"ק כולם הם בטבעם חדי השכל ופקחים מאד, שלמרות כל עניותם הנוראה, וכל מה שסבלו מצרות המצב, ודכאות הרוח של החרבן, המדכא את הנפש, לא הספיק לטמטם את אור שכלם, והנם מלאים דעה ושכל טוב.

אמנם לא לבד להיות גדולים בסברא ופלפול סוגיות מוכשרים הנם בני אה"ק. להם יש חוש עליון, ועריגה פנימית לדברים עליונים ודעות נשגבות, שאם תנתן להם הרוחה הגונה עלול הדבר שיעמדו מקרבם גדולי עולם, שיושיעו את ישראל ישועה רוחנית, בהארת אור חכמה עליונה והתנוצצות רוח הקדש כימי עולם. .

"לדעת הדרך הטובה והישרה איך לחנך את נערי הקאלאניסתים, שיהיו שומרי תורה ומצוה, ורוח מלא יראת ד', וכי גם אלה אשר ישארו אכרים פשוטים, תהי' גם להם ידיעת בית רב בתורה, ובעלי הכשרונות יהיו מוכנים עד כי יוכלו גם להשתלם בתורה ולצאת לפעלה".

זאת השאלה היא מחוברת עם השאלה שלאחריה. .

"אם נוכל להיות בטוחים, כי בהוסד שמה בתי תלמוד תורה ישלחו רוב הקאלאניסתים את ילדיהם".

זה תלוי רק אם יהי' בידינו יכולת ורצון, ליסד בתי תלמוד תורה כאלה, שימצאו בהם כל אותם הדברים הטובים הנמצאים עכשיו בבתי הספר, וההפרש יהי' רק מה ששם משפיעים בכונה מיוחדת, ע"פ חפץ המיסדים והמורים, רוח בער והרס, ובבתי הת"ת[51] תהי' ההשפעה מלאה רוח תורה ואמונת ד' ותורתו באמת. אבל מה שנוגע למשטר ולסדרים, לנקיון ולהנהגת הבריאות, למדעים ולכל הרגשות הבריאים הנהוגים אצל המתקדמים המהרסים, הכל צריך שימצא בבתי הת"ת. אז אין ספק שרוב הקולוניסטים, וכולם כמעט, ישלחו את ילדיהם דוקא לבתי ת"ת[52] כאלה, ובזה ננצח את בה"ס[53] הכפרניים כולם, [בתי הספר] בעה"י[54]. .

"אם ילמדו בת"ת[55] גם שפת המדינה, אם אפשר להשיג שם מורים יהודים כשרים אשר תחלתם וסופם יראת שמים".

אני מסופק בפירוש התחלת הסעיף, אם כונת כתר"ה[56] היא אם בהת"ת[57] שכבר נוסדו באיזה מושבות ילמדו גם שפת המדינה, או אם כונתו אם להבא, כשיוסד בית לת"ת[58], ילמדו שם שפת המדינה. איך שיהי' כאן אנו נוגעים במקום הכאב. ואפרש מעט את הדברים.

זה כחמישים שנה ויותר, [ככל הנראה מאז הקמת בית הספר "למל" בירושלים בשנת תרט"ז (1856)] אשר התחילו אוהבי השכלה, מצדדים שונים, להשפיע על ירושלים בפרט, ועל א"י בכלל, רוח של השכלה. והנה כפי אשר ידענו את הפחד הנפרז מההשכלה, שהי' שורר בכל גבול ישראל, שבקרבו הי' מונח ג"כ יסוד של אמת, כמובן עלה בירושלים ובא"י[59], מצד ריבוי החסידות והיראה הנמצא בם, ומצד מצב העניות וההפרדה מכל העולם החי המעשי וכל תהפוכותיו, במדה יותר גדולה, עד אשר הביא לגדישת הסאה. וחכמי אה"ק, שהיו בהם כמה גאונים וצדיקים באמת, גזרו בח"ח[60] איסור על כל חכמה של חול ועל כל שפה זרה, ולא השאירו היתר גם לשפת המדינה, והחזיקו את הדבר בחומרות רבות, ביחוד השתמשו בזה באישיותו הגדולה של הגאון המפליא ריי"ל[61] זצ"ל. עכשו לפי מצב הזמן מוטל איסור זה כעול-ברזל על צואר האנשים יראי-ד' ותמימי-דרך, כי אין להם שום עצה בחינוך בניהם. הם רואים עין בעין, כי א"א[62] להתקיים ולהחזיק מעמד, לפי תנאי החיים החדשים, בלא שפה ומדע. וכל פורקי עול תומ"צ[63] מחנכים את ילדיהם בבה"ס[64], ומכשירים אותם למלחמת החיים בתכלית השלמות, ורק הילדים של ההורים שהם קשורים בקדושת תורה ואמונה נשארים נחשלים בארחות החיים. אנכי העני מאז באתי פה גליתי את דעתי ליחידי-סגולה, שלא טוב הוא הדבר להחזיק במעמד כזה. עלינו להיות רואים את הנולד, ולהקדים רפואה למכה. הודעתי את דעתי, שאנו מחוייבים, משום "עת לעשות לד'", להכנס בפרצה היותר דחוקה רק להכשיר את הבנים, המתחנכים ע"י הוריהם ומוריהם בדרך התורה והמצוה, למלחמת החיים בשפות ומדעים היותר נחוצים. והנני מעלים עין מאותם שיסדו חדר מיוחד ולקחו מורים ללמוד לשון ומדע הנחוצים, והם מתנהגים בדרך התורה והיראה, אע"פ[65] שהוא הרבה נגד השיטה הקבועה לחוש לאיסור של חכמים הראשונים ז"ל[66]. ומ"מ[67] כשיבא הדבר לידי מעשה, שנהי'[68] אנחנו בעצמנו המיסדים והעושים, נהי'[69] צריכים להצעת דברים, בדרך משא ומתן של הלכה, בערך האיסור, והטעמים המספיקים להתירו ע"פ התנאים הראויים.

מובן של "שפת המדינה" פה איננו מדויק. כי שפת הממשלה, היא השפה התורכית, אין בה שום צורך בסדרי החיים הקבועים, ומעטים הם מאד המשתמשים בה. אמנם ראוי מאד שיהיו לנו לכה"פ[70] מצויינים יחידים בין ת"ח היודעים אותה, כדי שיוכלו להתקבל אצל פקידי הממשלה הגבוהים באורח כבוד. אמנם השימוש המעשי הוא בשפה הערבית, ודיבורה מסגלים להם רוב ילידי הארץ, גם בלא לימוד, ולכתיבתה ודקדוקה לא נמצא כ"כ[71] ערך חשוב, ועכ"פ[72] לא תספיק לצרכי החיים והמסחר כ"א אם תהי' מצורפת לידיעה של שפה אירופאית, כאנגלית וצרפתית, ולזה ראוי להגיע.

ממוצא דברינו ידע כ"ג, שבהת"ת[73] שכבר נוסדו עוד לא ילמדו שום שפה, ובאותם שנקוה שיוסדו בעה"י צריכים אנו לתקן את הדרך לזה באורח שלו' וקדושה, שיהי' רוח חכמים נוחה הימנו. ומזה באה ג"כ תולדה, שקשה הדבר פה מאד למצא מורים לשפות, שיהיו בדוקים ביראת שמים. כי ע"פ רוב אותם שלמדו שפות למדום באיסור, ונטו כבר אחרי החיצונים, מחבלי הכרם. ואם ימצאו יחידי סגולה, לא

יספיקו לכל בתי התי"ת. ע"כ ראוי ונכון יהי' לשלח כאלה מחניכי היראים שבגרמני', עד אשר תסולל לנו בהיתר דרך כבושה לזה, כהא דשמואל "והכל לשם שמים". .

איזה קאלאני' מוכשרת יותר להתחיל ממנה".

בזה אין להכריע דבר, כי כולן הנן נצרכות לזה מאד. השפעת בתי הספר היא מזקת ומחרבת את אי"י, ובתי התי"ת עוד לא באו למטרתם מפני חסרון ההשלמה העולמית המוכרחת, החסרה עדיין מהם, שהסיבה הראשית לזה היא מיעוט היכולת של העסקנים, ומצטרף ג"כ הרגל הדעת לשנאת כל חדש. אבל אם נתאגד יחד, חכמי לב מוחזקים בתורה ויראת שמים, נוכל לתקן הרבה בע"ה. מ"מ[74] ראוי להקדים את הקולוניות העזובות, שאין בהן ת"ת כל עיקר, ואח"כ[75] לפנות לתקן את אותן המושבות שיש בהן בתי ת"ת, אלא שאינם מסודרים כראוי. את המצב, של מושבות הגליל לא אדע. אמנם היותר קרובה ליהודה היא המושבה סאמארין (שומרון), [זכרון יעקב, שנקראה בראשיתה "שומרון" (זמארין)] שלה ראוי להקדים הצלה. כי שם נעצה השיטה הצרפתית את יתדה, [שיטת הניהול והחינוך של פקידות הברון, ברוח צרפת] וחרשי-משחית נלוו עמה, ורחוקה היא מכל עיר מערי-הקודש, ומ"מ נמצאים בקרבה אנשים רבים, הנוהים בכללם אחרי חינוך ישר ומקובל ביראת ד' באמת, מתוקן יפה עם דרכי החיים.

והנה אחד מהתיקונים היותר גדולים, שבהחזקת היהדות במושבות, הוא שאהי'[76] אנכי בעניי מסבב מפרק לפרק במושבות, להשגיח על דרכי היהדות הכוללים, ולדרש דברי תוכחה ומוסר השכל. אבל צריך לזה הוצאה חשובה, כי אנו מוכרחים להנהיג את הרבנות, הכללית בדרך כבוד, וק"ו שלא להשפילה ע"י קבלת שום טובת הנאה מאותם שאנו חפצים להאיר את דרכם בקודש. וע"כ[77] ראוי שתהי' אצלי מוכנה תמיד מרכבה, כדי לסבב על כל המושבות הנפוצות ביהודה ובגליל, העולות למעלה משלשים במספר, והנן עזובות באין דורש ומבקש. ואנכי יודע ועד כמה גדולה היא השפעת הסיבוב המכובד והשיחה והדרשה וכל ארחות הקירוב, אבל צריך ע"ז קופה הגונה. אולי מאת ד' תהי' זאת, שיוחל אור חדש להאיר על אדמת הקודש בישוב החדש, לקשרם בעבותות אהבה לתורה ויראת ד', ותהי'[78] צדקת המעשים לזה שלמה ותקותם לדור דורים.

והישיבה, כשיזכנו השי"ת[79] להוציאה אל הפועל, בה יהי' פתח תקוה לכל, לשאלת הרבנים, לשאלת המורים, ולכלל כבוד התורה והיהדות בישוב החדש, ולקשר קבוע ופנימי לישוב החדש עם הישן, ולשניהם יחד עם כללות תפוצות ישראל בגולה.

וצור ישראל יופיע על עצתינו, ויהי'[80] עמנו בכל פעלנו. והי'[81] זה שלו' וברכת ד' וטובו, כנפשו הרוממה ונפש דורש"ת[82] הק'[83] באה"ר[84] ורגשי כבוד והדר,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

דברים רבים מאד יש לדבר ע"ד תקון המצב של ת"ח הצעירים, ביחוד של אי"י בכלל ושל ירושלים בפרט, וע"ד עניני הרבנות של הישוב החדש, וע"ד הצורך של התקשרותם עם גדולי עמנו בכל הגולה, ונחשך למכתבים הבאים בעה"י. הנ"ל[85]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. מח"ס - מחבר ספר
9. שלו' - שלום
10. כ"ג - כבוד גאונו
11. ע"ז - על זה
12. או"ה - אומות העולם
13. הג' - הגאון
14. שיהי' - שיהיה
15. ד"מ - דיני ממונות; "תנא ד"מ": תנא דבי מנשה
16. באה"ק - בארץ הקודש
17. לב"ד - לבית דין
18. ע"כ - על כן
19. יהי' - יהיה
20. לע"ע - לעת עתה
21. ג"כ - גם כן
22. תוה"ק - תורתנו הקדושה
23. שתהי' - שתהיה
24. בע"ה - בעזרת השם
25. כ"א - כי אם
26. אי"ה - אם ירצה השם
27. תהי' - תהיה
28. כ' - כבוד
29. כהש"ך - כ + הש"ך: הש"ך - שפתי כהן
30. בחו"מ - בחושן משפט
31. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
32. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
33. ע"פ - על פי
34. ע"י - על ידי
35. וק"ו - וקל וחומר
36. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
37. אה"ק - ארץ הקודש
38. ע"ד - על דבר
39. אח"כ - אחר כך
40. הי' - היה
41. בחו"ל - בחוץ לארץ
42. וע"ד - ועל דבר
43. ת"ח - תלמידי חכמים
44. א"י - ארץ ישראל
45. שבת"ח - שבתלמידי חכמים
46. שבא"י - שבארץ ישראל
47. שהי' - שהיה

48. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
49. באי"י – בארץ ישראל
50. דאי"י – דארץ ישראל
51. התי"ת – התלמוד תורה
52. תי"ת – תלמוד תורה
53. בהי"ס – בית הספר
54. בעהי"י – בעזרת השם יתברך
55. בתי"ת – בתלמוד תורה
56. כתר"ה – כבוד תורתו רום הדרתו
57. בהתי"ת – בהתלמוד תורה
58. לתי"ת – לתלמוד תורה
59. ובאי"י – ובארץ ישראל
60. בח"ח – בחרם חמור
61. ריי"ל – רבי יהושע לייב / רבי יהודה ליב – שם אדם
62. אי"א – אי אפשר
63. תומי"צ – תורה ומצוות
64. בבהי"ס – בבית הספר
65. אע"פ – אף על פי
66. ז"ל – זכרונו לברכה
67. ומי"מ – ומכל מקום
68. שנהי' – שנהיה
69. נהי' – נהיה
70. לכה"פ – לכל הפחות
71. כי"כ – כל כך
72. ועכ"פ – ועל כל פנים
73. שבהתי"ת – שבהתלמוד תורה
74. מי"מ – מכל מקום
75. ואח"כ – ואחר כך
76. שאהי' – שאהיה
77. וע"כ – ועל כן
78. ותהי' – ותהיה
79. השי"ת – השם יתברך
80. ויהי' – ויהיה
81. והי' – והיה
82. דורש"ת – דורש שלומו ותורתו
83. הק' – הקטן
84. באה"ר – באהבה רבה
85. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קיד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** הרב יקותיאל קממהר

בעניין אתרוגים מורכבים: הלכה למעשה, רוב האחרונים אסרו אותם. כיום ברור שכל האתרוגים הנמכרים בשוק בלי השגחה מורכבים, גם אלה של קורפו, ואילו אתרוגי ארץ ישראל של האיכרים היהודים כשרים בוודאות. קניית אתרוגי הארץ מחזקת את ישוב הארץ ומונעת חיזוק ידי עוברי עבירה. חיבת הארץ וכשרות ודאית עדיפות על 'הידור' מדומה של מראה. הרב קוק גם כותב על הישיבה: עיקרה לימוד קבוע בחלקי התורה הפנימיים, מן המוסר והמחקר ועד הקבלה.

עיקרי הדברים

- אתרוגי קורפו מורכבים בוודאות.
- עדיפות אתרוגי ארץ ישראל: כשרות וחיבת הארץ.
- זכר למקדש ודרישה לציון בזמן הגלות.
- הישיבה ולימוד פנימיות התורה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב אד"ר[4] תרס"ח[5].

שלו'[6] וברכה לכ'[7] ידידי הרב המאוה"ג[8] אוצר תו"י[9] מו"ה[10] יקותיאל שליט"א[11] קאממעלהאר.

אחדשה"ט[12].

מכתבו וקונטרסו הנחמד קבלתי. ואין הזמן מסכים לפלפל בד"ת[13], גם אין זה ממלאכתי להאריך בדברי פלפול, כי"א[14] מתוך הכרח גדול, ועפ"ר[15] איני מעלה אפי'[16] על הגליון לעצמי כל עניני פלפול, זולת בירור הלכה ועיון תורה בקצרה. ובני"ד[17] לענין דינא אין שום נפ"מ[18], כי עכ"פ[19] רוב רבותינו האחרונים, משנים קדמוניות, החליטו לאסור מורכבים. ואם גם נרבה ראיות להתיר, שערי דחויים לא ננעלו. ואותם שהתירו אתרוגי קורפו [אתרוגים מן האי קורפו, שהיו נפוצים באירופה במאה ה-19 ונחשדו כמורכבים] הי'[20] רק מפני שהיו אז רק ספק מורכבים, ובספק ודאי יש לסמוך עכ"פ בשעה"ד[21] על הסימנים. אבל בזמננו נתברר לנו בבירור גמור, באין ספק כלל, שלאו דוקא אתרוגי קורפו כי"א כל מיני אתרוגים הנמכרים בשוק, שהמוכרים משתדלים לפרכס את סחורתם, כי"ז[22] שאין ע"ז[23] השגחה מדוייקת הם כולם מורכבים. וכשם שהם ודאי מורכבים, כך הנם ב"ה אתרוגי אחינו, עובדי אדמת הקודש, ברורים ומשומרים מכל חשש הרכבה. ואיך שייך לרפות את הידים בזה, ובפרט שב"ה[24] גם האתרוגים של אה"ק[25] הנם הולכים וטובים במראיתם, מדי שנה בשנה, ע"י[26] ההרכבה הכשרה של בעלי הפיטמות בשאינם בעלי פיטמות. ואם יתחזקו כל אחב"י[27] בקניית האתרוגים של אחינו מישבי אדמת הקודש, יבא עי"ז[28] תיקון גדול לישוב אה"ק, והידור גדול למצות אתרוג, שסוף כל סוף ע"י עבודה והתחכמות בסדרי הנטיעות ושמירתם יהיו ג"כ[29] מהודרים בתכלית. ולמה לנו לאהדורי אחר הקורפיים, שעכשו הנם מורכבים ברורים. ובודאי חבת אה"ק ויתרון הכשרות הברור ביחד מכריע את ההידור המדומה.

ובודאי דוקא בזמן הגלות, שרוב האומה נתרחקה מאדמת הק'[30], יש לעשות זכר למקדש ודרישה לציון ביותר מבזמן הבית, כשהיתה נטועה בארצה, וכדתיקן ריב"ז[31] זכר למקדש [סוכה מא: רבן יוחנן בן זכאי תיקן ליטול לולב כל שבעת ימי החג זכר למקדש] דוקא אחר חרבן. ולע"ד[32] ראוי ובנכון, שגם כת"ר[33] שי'[34], ואחוזת מכיריו הרבנים שי', יחזיקו גם הם במעוז אתרוגי אה"ק ת"ו. ואין שייך בזה כלל לעז ראשונים בדבר שנשתנה הענין, כי מנהג ההרכבה לא הי' נפרץ כלל בימים מקדם, והי'[35] רק חשש של תערובות. אבל כעת הוא חק קבוע, אצל כל הגננים ביחוד במיני האתרוגים, ואיך ננהוג קלות בדברי גאוני עולם רבים ועצומים ז"ל[36], במקום שהמיעוט שצדדו בעד הקורפיים גם הם יודו, כפי המצב של עתה. ובפרט שהננו בזה מישבים את אה"ק, וגורמים לחבבה ולהעלותה על לב כל עם ד', ובודאי ענינים כלליים של מצוה כללית, כקישור ישראל לאה"ק[37], עדיפי טובא מדיוקים פרטיים שאינם מחוורים, כספק של הידור מראה. ובפרט שבזה מחזקים ידי עוברי עברה, שהגויים כשרואים שקונים מהם את המורכבים הם מרכיבים יותר ויותר, ועוברים על איסור הרכבה. וכי לא טוב יותר שנחזק ידי עושי מצוה, הבונים ומישבים את ארץ חמדת צור עולמים ב"ה. ומה אומר ואדבר אלמלא כל הימים דיו [על פי שבת יא] וכו'[38] לא נוכל לסיים שבח חבת אה"ק, וחובתה המוטלת עלינו, בכל פינות שאנו צריכים לפנות.

בדבר הישיבה, עיקר כונתי היא שיהי'[39] קבוע בה לימוד בקביעות בחלקי התורה הפנימיים, מהתחלת המוסר והמחקר עד עמקי הקבלה והסוד לכל פרטיהם. כי מובטחים אנו, שזה יביא לגאולה שלמה, וזה נאה מאד להמצא באה"ק[40]. אמנם צריך לזה הכנה מרובה, ולע"ע[41] עוד לא הסכמתי על פרוגרמה מפורטת, וכשאתקנה ואדפיסה בע"ה[42], לא אמנע הטוב מכת"ר[43] בל"נ[44].

אחתום בברכה ואה"ר[45], כנה"י[46] ונפש ידי"ע[47] דוש"ת[48] מלונ"ח[49],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. שלו' - שלום
7. לכ' - לכבוד
8. המאוה"ג - המאור הגדול
9. תו"י - תורה ויראה
10. מו"ה - מורנו הרב
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. בד"ת - בדברי תורה
14. כ"א - כי אם
15. ועפ"ר - ועל פי רוב
16. אפי' - אפילו
17. ובנ"ד - ובנדון דידן (ובעניין שלנו)
18. נפ"מ - נפקא מינה

19. עכ"פ - על כל פנים
20. הי' - היה
21. בשעה"ד - בשעת הדחק
22. כ"ז - כל זה
23. ע"ז - על זה
24. שב"ה - שברוך השם
25. אה"ק - ארץ הקודש
26. ע"י - על ידי
27. אחב"י - אחינו בני ישראל
28. עי"ז - על ידי זה
29. ג"כ - גם כן
30. הק' - הקטן
31. ריב"ז - רבי יוחנן בן זכאי
32. ולע"ד - ולעניות דעתי
33. כת"ר - כבוד תורתו
34. שי' - שיחיה
35. והי' - והיה
36. ז"ל - זכרונו לברכה
37. לאה"ק - לארץ הקודש
38. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
39. שיהי' - שיהיה
40. באה"ק - בארץ הקודש
41. ולע"ע - ולעת עתה
42. בע"ה - בעזרת השם
43. מכת"ר - מכבוד תורתו
44. בל"נ - בלי נדר
45. ואה"ר - ואהבה רבה
46. כנה"י - כנפשו היקרה
47. ידי"ע - ידידו עוז
48. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
49. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קיח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא

הרב קוק תומך באיחוד הישיבה שלו עם בית המדרש ש'המזרחי' מבקש להקים. ההכרה בצורך בדרך חדשה כבר התפשטה בין גדולי הארץ, וגם 'שומרי תורה' התקרבה לכך. הישיבה תייסד 'חכמת ישראל' על דרך הקדושה: היסטוריה, ביקורת, הגיון ושירה. הרב קוק מסביר שהחרם על לימודי חוץ ושפות זרות בארץ היה מוצדק לשעתו, אבל לא הוגבל בזמן. מטרת הישיבה להוציא גדולי ישראל, שישפיעו על ישראל ועל העולם השפעה תרבותית אדירה מתורת ארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- איחוד הישיבה עם בית המדרש של 'המזרחי'.
- חכמת ישראל על דרך הקדושה.
- החרם על לימודי חוץ בארץ ישראל - הצדקתו ומגבלתו.
- שאיפה לגדולות: גדולי ישראל והשפעה תרבותית עולמית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה אד"ר[4] תרס"ח[5]. [כ"ה באדר ראשון תרס"ח (1908)]

שלו'[6] וברכה מקודש לכ'[7] מר ידי"נ[8] הרב הגאון הגדול רב פעלים מו"ה[9] יצחק יעקב ריינעס [הרב יצחק יעקב ריינס, רבה של לידא ומייסד תנועת "המזרחי"] שליט"א[10], הגאבד"ק[11] לידא יצ"ו[12].

שלו' עד העולם.

מכתב כ"ג[13] אשר הגיעני שמח לבבי. והנני רואה בעה"י[14], כי קרן ישועה הולכת ומצמיחה על ארץ חמדתנו, רק שאנחנו, אשר יד ד' וחסדו נטויה עלינו להיות מהבונים, הננו צריכים להתאמץ ולהתחזק יפה יפה. כי ב"ה פקד ד' את עמו, [על פי רות א, ו] וארצנו הק'[15] הולכת ונבנית ומתישבת לעינינו בבני, ועלינו רק לצקת רוח חן ותחנונים [על פי זכריה יב, י] על יושבי יהודה וירושלים, ולקשר את לבבות כל הפזורים ונפוצים, בין במקום, בין בדעה, למקום בית חיינו, למען יציץ ופרח ישראל, [על פי ישעיהו כז, ו] באור רוח ד' ותורתו אשר עליו, על אדמת קדשו.

והנה ע"ד[16] איחוד הישיבה עם בית המדרש אשר יבוקש מטעם המזרחי להקים בעה"י. הנני רואה הדבר מוכשר כעת הרבה, להוציא הענין הנשגב הזה אל הפועל. כי ב"ה כמה סבות, וביניהן ג"כ[17] השפעתי הדלה, גרמו שעתה כבר נתבררה ההכרה בלב רבים מגדולי אה"ק[18], שהחובה עלינו להתיצב על דרך מחודש, כדי להחזיק מעמד לתורה ולאמונה על אדמת הק' בפרט ובכללות היהדות בכלל. והאגודה "שומרי תורה", שבתחילת יסודה חשבה להרחיק ללכת ולא לסבול שום דבר תיקון שהשעה מחייבת, גם היא התקרבה להרגיש שאנו צריכים לרכוש לנו כחות חדשים למען ד' ועמו. ע"כ[19] ע"י[20] פעולות רצויות אפשר לקשר הרבה. וביחוד ע"י המגמה הראשית של הישיבה לקבע ג"כ חלק רשום מהמצויינים ביותר להעיונים הרוחניים, ליסד על דרך הקדושה אמתת חכמת ישראל לכל סעיפיה, בכל הרחבתה, עד

שלא יהיו עוד חכמת ההסתוריה והבקורת, הגיון הדעות, הפיוט וכל ענפיהם, שייכים דוקא לאותם האנשים החפצים דוקא בהירוס התורה ואמונת השי"ת[21], כ"א[22] "ליושבים לפני ד' יהי'[23] סחרה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק". [ישעיהו כג, יח] בזה נרויח את החלק היותר גדול ממה שאנו צריכים לעשות לד' בעת כזאת, לתשועת ישראל. ע"כ ראוי לגשת אל המלאכה, להכנת הבנין, וסידור הענינים הנדרשים למעשה, ע"י עצת שלו' בחכמה ויראת ד'. ידע הדר"ג[24], שמניעה גדולה נמצאת באה"ק[25], לכל שכלול הדרוש להרים קרן של יראי ד' בחינוך הבנים ביחוד, מפני שמוחזק הרבה איסור גדול בח"ח[26], [בחרם: החרם שהטילו רבני ירושלים על לימודי חול ושפות זרות, בייחוד מאז הקמת בית הספר "למל" בשנת תרט"ז (1856)] שגדרו הרבנים שהיו בדורות שלפנינו, על כל לימוד חיצוני וכל שפה זרה באה"ק. ובאמת הי'[27] הדבר מוכרח לשעתו למי שיודע השתלשלות הדברים בפנים, וכל ענין מה שאנו יכולים לומר ע"ז[28] שגדשו סאה, הוא רק מה שלא הגבילו הדבר בזמן, ולא נתנו יד לבי"ד[29] אחר לבטל ולהתיר לפי צורך השעה, ע"פ[30] גדרי תורה ויראת ד', וגם עתה יראים הם, מפני לעז של פריצת גדר, כל חשוב באה"ק, לעשות בזה איזה דבר רשום. אמנם, אנכי העני אשר מאת ד' היתה זאת, שיהי'[31] מוטל עלי סבל עבודת הישוב החדש, אשר עין בעין אראה, שרק אם נקדים רפואה למכה, וניסד ישיבה במובן רחב וגדול, לנטע עץ חיים בלב הישוב החדש, אז יהפך הכל לברכה, הנני מוצא לעצמי חובה להעמיס עלי ג"כ את גודל הענין הזה, ואקוה שרבים גדולים וטובים יהיו עמנו לחזק ידינו בשם ד'.

ולא אמנע מהביע לכ"ג את דעתי, שהנני רואה שאנו מחויבים לשאוף דוקא לגדולות, דהיינו שנביא את הישיבה למצב כזה, עד אשר תוכל להוציא מקרבה גדולי ישראל, במובן המלא של המלה, גדולי דעה כאלה, שיוכלו לעמוד בראש השורה של ההשפעה על הכלל בישראל ובעולם, ע"י הגיונות לבבם ומעשיהם. ועפ"ז[32] אנו צריכים ליחד חלק קבוע בעד ההתיחדות להחלק הרוחני שבתורה כולה, להידיעה הרחבה והכבירה של דעת ד', בצירוף כל המכשירים הישנים והחדשים הדרושים לה, באופן שתצא ממקור הקדושה העליונה של תורת א"י[33] השפעה - --קולטורית אדירה בעולם, אשר תגיע לידי זה ש"מלכים יראו וקמו, שרים וישתחוו". [ישעיהו מט, ז] ולדבר גדול כזה אין אנו צריכים להיות בעלי דמיון נלהב, כ"א בעלי מעשה נאמנים, הדוגלים באמת בשם ד'. כי אין לשער ואין לספר מה גדול הוא אור החיים של חיי נשמות, אשר לאויר ארצנו הק', ליודעים להשתמש לאורו, וב"ה[34] כי עת לחננה, כי בא מועד. [על פי תהלים קב, יד]

לולא טרדותי הרבות הייתי מאריך הרבה על כמה ענינים פרטיים הנוגעים לענינינו. אבל כעת א"א[35] לי. ע"כ אקצר, ואחתום בברכה של מרפא וארוכה ונהורא מעליא לכ"ג וכא"ל[36], כנה"ר[37] ונפש ידידו דורש"ת[38] וקשור באהנ"פ[39],

הק' אברהם יצחק ה"ק

קבלתי את החוברת ע"ד הישיבה ברב ת"ח[40]. מאד אשתוקק לדעת איך הדבר מסתדר. ד' יעזרנו ע"ד כבוד שמו. הנ"ל[41]

---

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. שלו' - שלום
7. לכ' - לכבוד
8. ידי"נ - ידיד נפשי
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
12. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
13. כ"ג - כבוד גאונו
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. הק' - הקטן
16. ע"ד - על דבר
17. ג"כ - גם כן
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. ע"כ - על כן
20. ע"י - על ידי
21. השי"ת - השם יתברך
22. כ"א - כי אם
23. יהי' - יהיה
24. הדר"ג - הדרת גאונו
25. באה"ק - בארץ הקודש
26. בח"ח - בחרם חמור
27. הי' - היה
28. ע"ז - על זה
29. לבי"ד - לבית דין
30. ע"פ - על פי
31. שיהי' - שיהיה
32. ועפ"ז - ועל פי זה
33. א"י - ארץ ישראל
34. וב"ה - וברוך השם
35. א"א - אי אפשר
36. וכא"ל - וכל אשר לו
37. כנה"ר - כנפשו הרמה
38. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
39. באהנ"פ - באהבת נפש
40. ת"ח - תלמידי חכמים
41. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח אדר שני תרס"ח - יפו **נמען:** ר' בנימין מנשה לוין

הרב קוק מתאר את עומס העבודה המעשית והרוחנית שעליו. הרב קוק משיב לשאלות לוין על איגרת רב שרירא גאון: את סיפור תליית רב שרירא 'ביד אחת' יש להבין כפשוטו, גזירת מלכות. בדברי רב נטרונאי יש לגרוס 'שהיא מדה אחת', כלומר חוצפה שבכלל 'בני תשע מדות'. ו'נפק רבנו ביד גדול' אולי משמעו מצרה גדולה.

עיקרי הדברים

- עול העבודה והצפייה לעזרת ה'.
- עיונים בנוסח איגרת רב שרירא גאון.
- קשר עם 'החברים השרידים'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], בדר"ח[4] אדר-ב תרס"ח[5].

שלו'[6] וברכה מהררי קודש לכבוד ידידי וחביבי הרב החכם הנעלה, אוצר תורה חכמה ויראת ד' טהורה, מו"ה[7] בנימין מנשה לעווין [בנימין מנשה לוין, ממקורביו הצעירים של הרב קוק, ולימים חוקר תקופת הגאונים] שליט"א[8] וכא"ל[9] רב אושר ושלו'[10].

זה זמן כביר אשר מכתבך היקר הגיעני. ומה אערך לך מחמדי את שמחת נפשי על עז אהבתך הנאמנה, התלוי' רק ברוח ד' ואהבת דבר קדשו, שהוא הרתוק המחבר את נשמותינו. ומאד הי'[11] ראוי שאשיב לכת"ר[12] על אתר, אבל הפריעוני הרבה מאד טרדות מעשיות וטרדות מחשביות. כי הנני נתון במצב כזה, שים גדול של עבודה, עבודת מעשה ועבודת רוח, סובב אותי תמיד, ואני שט בו בעמל נפשי ומיעוט חילי. רק אתחזק בצפיה לישועה, כי עזרת ד' ועצתו בא תבא ולא תאחר להופיע על דרכי, למען עמו, ארצו ונחלתו, ולמען אור רוח קדשו אשר עליהם חופפת, המוכנת להתעורר מני קודש ולהפיץ אור חיים ונעם ד' על מלא כל העולם, לעורר ולקיץ נרדמים ונדהמים. אמנם רבה העבודה, והכח מזער, ע"כ[13] לפעמים יפל הרוח, ועד ישוב להתחזק ולהתנער יחלפו זמנים, והיתה העבודה מופסקת. נותן ליעף כח ב"ה ישפיע עלינו אמץ רוח ולב, ויתן בלב רבים ונכבדים, מקרוב ומרחוק, להתאגד יחד לשם ד' וארץ חמדתנו שהיא בית חיינו לעד. ואתה, יקיר לבבי, תסלח לי על דברי שגם כעת מעטו, כי אנוס אנכי לקצר מפני המפריעים.

וע"ד[14] ההערה בעובדא דיד אחת דרבינו שרירא, [על דברי "אגרת רב שרירא גאון", שלוין עסק בהוצאתה] אינני נוטה כאן לדרכים נסתרים, כ"א[15] עובדא פשוטה שכך גזרה מלכות הרשעה שיתלה בידו אחת, וכדכי "שרים בידם נתלו". [איכה ה, יב] ובהא דרב נטרונאי, לע"ד[16] צ"ל[17] "שהיא מדה אחת", הכונה שהוא דרך חציפות, והיא נכללת בט' מדות שאחת מהן בני חצופה, ואע"ג[18] דמוקמינן לה אתובעת בפה, מ"מ[19] סבר הגאון ז"ל[20] שה"ה כל עניני חציפות, ועיקר הקפידא היא שמא תתעבר ויצאו מזה מורדים

ופושעים, שהם בני ט' מדות, כספ"ב[21] דנדרים. [נדרים כ] וכ"כ[22] הפוסקים ע"ד[23] האר"י[24] ז"ל שעיקר הקפידא בענין עיבור. ובענין "נפק רבנו ביד גדול", אולי צ"ל מיד רשע גדול, או מאד גדול, והוא לישנא דתברא, וכפ"ק[25] דע"ז, כלומר מצרה גדולה, ומזה נשתבש לשון "מאור" שבהוצאת שעכטער. [שניאור זלמן שכטר, חוקר הגניזה הקהירית] יש אמנם במשלים של נסתרות ענין שיש לצרפו בענין יד אחת, אבל אין זה ענין לכאן.

הנני חותם בברכה ומצפה לדבריך היקרים, המבשרים שלומך וטובך, ושלו' החברים היקרים שוקדי הדעת, השרידים אשר ד' קורא, העומדים לעזרת ד' בגבורים, יברכם ד' מציון ומקודש, כנה"ר[26] ונפש דבק באהנ"פ[27],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. בדר"ח - ב' דראש חודש (היום השני של ראש חודש)
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. שלו' - שלום
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. ושלו' - ושלום
11. הי' - היה
12. לכת"ר - לכבוד תורתו
13. ע"כ - על כן
14. וע"ד - ועל דבר
15. כ"א - כי אם
16. לע"ד - לעניות דעתי
17. צ"ל - צריך להיות
18. ואע"ג - ואף על גב
19. מ"מ - מכל מקום
20. ז"ל - זכרונו לברכה
21. כספ"ב - כסוף פרק ב'
22. וכ"כ - וכל כך
23. ע"ד - על דבר
24. האר"י - האר"י הקדוש - רבי יצחק לוריא
25. וכפ"ק - וכפרק קמא
26. כנה"ר - כנפשו הרמה
27. באהנ"פ - באהבת נפש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אדר שני תרס"ח - יפו **נמען:** אחיו, הרב דובער הכהן

הרב קוק מציע לאחיו לחדש קשר מכתבים קבוע. הרב קוק מספר על חדשותיו: דיין נוסף בבית הדין, התקרבות ל'שומרי תורה', ומחלקת מלאכה ב'שערי תורה' שמייצרת ארונות ברזל. רבים תומכים בישיבה, ובהם ר' יצחק אייזיק הלוי ו'המזרחי' בגרמניה. הרב קוק שואל אם רבני רוסיה פועלים להצלת היהדות, ומעודד לצאת מ'שב ואל תעשה'. לאחיו הרב קוק ממליץ על חזרה קבועה על הרמב"ם, ומבקש ממנו לנחם את גיסם רב רגולה. על האתרוגים הרב קוק כותב שיש לאסוף כוחות.

עיקרי הדברים

- מחלקת מלאכה ב'שערי תורה' - בניין הארץ המעשי.
- התומכים בישיבה.
- קריאה לרבני רוסיה לפעול.
- המלצה ללימוד רמב"ם כסדר.
- אתרוגי ארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ג' אדר ב' תרס"ח[4].

שלו'[5] וברכה מקודש לכ'[6] אחי יקירי ומחמדי הרב הג'[7] המפורסם לשו"ת[8] מוהר"ר[9] דובער הכהן [אחיו של הרב קוק, הרב דב בער קוק] שליט"א[10] ונ"ב הרבנית תחי'[11] והבנים והבנות שי'[12] לאוי"ט[13] ברב טוב ונחת.

אחרי זמן רב של תקוה לקריאת נעימת ימינך, אח יקר, קבלנו את מכתבך הגלוי, אשר כפי הרגלנו, להיות מן העשירים המקמצים במכתבים, גם זה נחשב לנו לאושר. ב"ה על השלו'[14] אשר עמכם. הנני קורא לך, אחי יקירי, והנני כולל גם את נפשי גם בקריאה זו, שכבר בא מועד שנשוב מעצלות זו, ויותר טוב שנהנה עצה ותושי' איש מאחיו, בארוכה או בקצרה, הכל לפי הזמן, ולהשיב את נפשנו כפעם בפעם במכתבי ידידות, מכתבי אחים, ולא מכתבים של בני חבורה המכירים זא"ז[15] במקצת. אותי אף שיש לדון לכ"ז במדה הגונה, מ"מ[16] איני חפץ להצטדק לגמרי, הרבה גורמת ג"כ[17] חלישות הגוף, ויותר מכל אלה חלישות הנפש, שהיא מום מוסרי, שע"י[18] הבחירה אפשר לרפאותו, פשוט לשוב מזה החטא של מניעת הטוב, ד' יכפר בעד. אמנם לא תחשוב. אחי יקירי, שמגוזמת היא הצעת טרדותי. הנני באמת ג"כ עמוס בעול גדול, עול של מעשה ועול של מחשבה ורעיון. מה מאד הומה רעיוני בראותי לפני כר נרחב לעבודת אמת. עבודת ד' הבהירה בעד עמנו וארצנו, בעד אור עולם, ורב טוב מונעת העצלות, של כבדות האברים וכבדות הרוח. בימים הללו נעשה משטר לטובה אצלינו, בהליכות הבידי"צ[19] בהוספת דיין אחד גדול בתורה ורצוי לבריות, ואקוה שעי"ז[20] יוקל לי העול המעשי במעט. החילותי להיות מתקשר מעט יותר עם אגודת "שומרי תורה", מה שלא עשיתי כן בתחילה, מפני שינויי דעות שחששתי להם, אקוה שיוכשר הענין יותר בע"ה[21]. בת"ת[22] שע"ת[23] פה הוקמה ע"פ[24] הרשאתי מחלקה למלאכה, [תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו] והיא הולכת ומתגדלת, ואקוה שתתן כבוד לשלומי אמוני ישראל, להודיע לכל, שהננו

חפצים בבנין הארץ המעשי. עתה כבר עסוקים הם בתעשית ארונות הברזל לבתי האוצר, אשר לא יפלו בשכלולם מהמובאים מאירופא, והפירמה של "בית מלאכה לשע"ת" תתנוסס עליהם. לפי דעתי ראוי לשמח ע"ז[25] ב"ה. - ע"ד[26] הישיבה, רבות הנן המחשבות, אצל היראים באשכנז עשה הענין רושם גדול. הרב ר"י אייזיק הלוי, בע"ס[27] דורות ראשונים, [ראו (כרך א', אגרת קג)] הוא קרוב להיות ג"כ מהעוזרים, ויש לו יד חזקה במערב. ה"מזרחים" משם מצדם ג"כ חפצים להכנס בזה, ומצדדים אחרים ג"כ יוכל עזר להמצא, אמנם הדבר צריך להיות מותחל דוקא בגדולה, כראוי לכבוד אה"ק[28] ואור תורה אשר בקרבה.

חפצתי מאד לדעת אם עושים רבני רוסיא איזה דבר להצלת היהדות בארצם, ומה המה דרכי פעולתם, ואם אפשר להתאגד עמם. כמדומה שכבר הגיע הזמן להתעורר משינה הליטרגית של שוא"ת[29], [מתרדמת של "שב ואל תעשה"] ולחפש דרכים, דרכי חיים, חדשים וגם ישנים, לעזרת ישראל. תמה אני אם יש מי שפטור כעת מעבודה זו, אסור להיות ענותן בזה, כל יד פועלת, מעט או הרבה, מצלת קמעא ומצטרפת לחשבון גדול, רק שתהי'[30] העשי' בשיקול דעה ושכל, לא רק בהמיית הרגש שבלב, המעורב בשמרים בלתי מזוקקים כלל.

אולי תוכל להודיעני איזה רושם עשתה החוברת "בנין האומה" של הרב רפ"ל[31] נ"י[32]. למרות שיבושי הדקדוק שלה, ועוד מגרעות טכניות, יש לה ערך הגון, אבל מסופקני אם נמצאו שומעים ומתעוררים.

כתוב נא בפרטיות מכל אשר עמדך לטובה, ובסדר לימודך. כמדומה שראוי להתרגל הרבה בחזרת רמב"ם[33] כסדר, פרק או פרקים בכל יום, כפי האפשר, פעם בלא נו"כ[34] ופעם עם נו"כ היותר עקריים, אבל העיקר החזרה ההקפית, שבהמשך הענין כמדומני שעתיד ספר "היד" להיות המעין המרכזי לת"ח[35], ע"פ סדרי הלימוד שבהכרח יחודשו.

גיסנו הר"י[36] שי' כתב לי, שיש תקוה שתמצא לפניו ישיבה במקום מושבו, אם יוכל למצא ממנה את פרנסתו בכבוד הייתי מזה מלא רצון, אע"פ[37] שהייתי חפץ יותר שנוכל כולנו להקבץ במוקדם היותר אפשרי לאה"ק[38] לעבוד יחד את העבודה הגדולה, שראוי לעבוד בקרבה, ולד' הישועה.

בטח ידעת את האסון של גיסי הרב מראגאלא שי', ינחמהו ד', ראוי להתקרב אליו ולנחמו, הוא מתאונן על בדידותו, ולפעמים במכתב וקשר ידידות מחיים ומעודדים איש נכה-רוח במצב כזה. - משמואל שי' מסתמא יגיעוך מכתבים, הוא יותר זריז ממני. ב"ה שהוא קובע עתים לתורה, ואהוב לבריות בעיה"ק[39] ת"ו יצליחהו ד'. הנני כופל את הצעתי, שנתחיל מעתה לסדר בע"ה באופן יותר מלבב את מרוץ אגרותינו, ונסבב בזה קורת רוח הגון וכשר לעצמנו, ויותר מזה לאיזה ענין כללי, ע"י[40] אגד רוחני שלנו ברצות ד' דרכנו.

ע"ד האתרוגים, ראוי לעזור ולקבץ כחות כפי היכולת. מה הומה הלב אחרי הידיעה, של ברור ההרכבה של כל האתרוגים של ידי נכרים, וברור הכשרות של אתרוגי אחב"י[41], והחשבון הברור של טובת ישוב א"י[42] היוצא מזה, והעינים סגורות, אין חש ודורש. מ"מ ב"ה שפעלי לא הי'[43] לריק, ועוד לו עתיד גדול, אודה לד' חסדו.

והנני חותם בברכה באה"ר[44] ונאמנה, כנה"ר[45] ונפש אחיך קשור באהנ"פ[46] ודוש"ת[47] מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. הג' - הגאון
8. לשו"ת - לשם ולתפארת
9. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. תחי' - תחיה
12. שי' - שיחיה
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. השלו' - השלום
15. זא"ז - זה את זה
16. מ"מ - מכל מקום
17. ג"כ - גם כן
18. שע"י - שעל ידי
19. הבידי"צ - הבית דין צדק
20. שעי"ז - שעל ידי זה
21. בע"ה - בעזרת השם
22. בת"ת - בתלמוד תורה
23. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
24. ע"פ - על פי
25. ע"ז - על זה
26. ע"ד - על דבר
27. בע"ס - בעל ספר
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. שוא"ת - שב ואל תעשה
30. שתהי' - שתהיה
31. רפ"ל - שם אדם - דורש פענוח
32. נ"י - נרו יאיר
33. רמב"ם - רבי משה בן מימון
34. נו"כ - נושאי כלים (מפרשי השולחן ערוך)
35. לת"ח - לתלמידי חכמים
36. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
37. אע"פ - אף על פי
38. לאה"ק - לארץ הקודש
39. בעיה"ק - בעיר הקודש
40. ע"י - על ידי
41. אחב"י - אחינו בני ישראל
42. א"י - ארץ ישראל
43. הי' - היה
44. באה"ר - באהבה רבה
45. כנה"ר - כנפשו הרמה

46. באהנ"פ - באהבת נפש
47. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' ניסן תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא

הרב קוק מזכיר את מכתבו הקודם בעניין הישיבה לישוב החדש, ומבקש לדעת אם 'המזרחי' יגש מיד להקים את הישיבה או את בית המדרש. כל יום בלי פעולה בארץ הוא הפסד גדול, כי זו 'עת זהב'.

עיקרי הדברים

- דחיפות הקמת הישיבה.
- שיתוף פעולה עם 'המזרחי'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' ניסן תרס"ח[4].

יחוג בדיצות את חג המצות, כבוד ידי"נ[5] רב חביבי הרב הגאון הגדול, רב פעלים, עוטה אורה, כקש"ת[6] מוהרי"י[7] ריינעס [כבוד קדושת שם תפארתו, הרב יצחק יעקב ריינס, מייסד "המזרחי"] שליט"א[8], הגאב"ד[9] ור"מ דק' לידא יצ"ו[10], וכא"ל[11] שלו'[12] ושפע ברכה.

זה לי שבועות אחדים, אשר הריצותי מכתב לכ"ג, תשובה על אגרתו החמודה, בדבר היסוד המעשי לענין התכוננות הישיבה לישוב החדש, אשר נפשנו לה ערגה. הנני משער מעצמי מה רב הוא כח הטרדא לשכח גם חובות היותר דרושות, ואת טרדת כ"ג[13] ומשא הקודש אשר עליו הנני משער יפה יפה. בכ"ז[14] לא אמנע מלעורר את הדר"ג[15] בדבר הגדול הזה, העומד ברומו של עולם. ["דברים העומדים ברומו של עולם" (ברכות ו')] יואל נא בטובו להודיעני מצב הדברים איך הוא, אם יש תקוה לקשר את רעיונינו למעשים, ע"י[16] שיתוף הכחות, ובאיזה אופן הדבר עולה במחשבתו הטהורה.

יום ויום העובר עלינו בלא פעולה באה"ק[17], לפי מצבה כעת, הוא הפסד גדול. עת זהב היא לנו עתנו כעת על אדמת הקודש, להצמיח פרחי ישועה. נקום ונתעודד, עזרת ד' מקודש מוכנת היא לנו, ידו הגדולה תעודד אותנו להזריח אור יקרות על ארץ חיים, וממנה על כל פזורי הגולה, אשר יראו וינהרו. [ישעיהו ס, ה] נשתדל בקיבוץ עדרים, בחיבור לטהרה, גם מכל לבבות רחוקות, "שם גופי' דאיקרי שלו'" ["הקב"ה שמו שלום" (שבת י')] יופיע עלינו אורו וישעו, וברבים יהיו עמנו.

על תשובת כ"ג היותר מוקדמת אחכה, ומקודש אשא לו ברכתי באה"ר[18], ידי"ע[19] דורש"ת[20] הק'[21] מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

עיקר מטרתי בשאלתי היא, אם יגש המזרחי ממש מיד למעשהו בא"י[22] ביסוד הישיבה, או ביה"מ[23], [או בית מדרש למורים] אשר כתב כ"ג במכתבו העבר. הנ"ל[24]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
7. מוהרי"י - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, י (למשל: יעקב + יעקב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. וכא"ל - וכל אשר לו
12. שלו' - שלום
13. כ"ג - כבוד גאונו
14. בכ"ז - בכל זאת
15. הדר"ג - הדרת גאונו
16. ע"י - על ידי
17. באה"ק - בארץ הקודש
18. באה"ר - באהבה רבה
19. ידי"ע - ידידו עוז
20. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
21. הק' - הקטן
22. בא"י - בארץ ישראל
23. ביה"מ - בית המדרש
24. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב ניסן תרס"ח - יפו **נמען:** הרב חיים אלעזר הכהן ביחובסקי

הנמען הציע אמצעים כמו עזרת הממשלה נגד הכופרים בארץ. הרב קוק משיב שאלה יתקנו רק מעט. הירידה באה לא מפני שהרבנים לא מחו, אלא מפני שרק מחו ולא עוד. שורש הכישלון הוא זניחת האור האלוקי מן הלב והמוח. כולם עוסקים רק ב'פראסטע פרומקייט' (חרדות פשוטה), ואפילו החסידות שינתה טעמה. העיקר להתאגד להזריח את האור האלוקי, לחזק ישיבות שלומדים בהן עניינים אלוקיים, ולקחת לידינו את ישוב הארץ המעשי, במוסדות של עסקים ואומנויות ולא רק של נדבות. בעניין החלוקה - לא להעניק לפריצים, אבל לא זה יסוד העבודה.

עיקרי הדברים

- זניחת האור האלוקי - שורש הכישלון.
- ביקורת על 'חרדות פשוטה' ועל ירידת החסידות.
- לימוד חסידות וסתרי תורה.
- ישוב הארץ המעשי בידי יראי ה'.
- החלוקה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב ניסן תרס"ח[4].

שלו'[5] וברכה לכבוד הרה"ג[6] המפורסם בתו"י[7] וחסידות מוהר"ח[8] אלעזר הכהן שליט"א[9] ביחאווסקי.

[הרב חיים אלעזר הכהן מביכאוו]

מכתבו היקר, הכתוב בלבת אש נקודת לב ישראל הפנימית, הגיעני. והנה אף שאני מוכן תמיד להיות חבר ליראי ד' לכל אשר יפנו, לחזק קדושת תוה"ק[10] וביחוד פה אה"ק[11], מ"מ[12] הנני מוצא לחובה להעיר את לב העוסקים במלאכת שמים, שישימו את הדעת נר לרגלם, ו"גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות". [ברכות לג: "גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות, שנאמר: כי א-ל דעות ה'"] ידע כת"ר[13], שרק חלק אחד קטן מאד יהי'[14] אפשר לדמות לתקן ע"י[15] אותם האמצעים שכבודו חושב, ע"י עזרת הממשלה, אבל העיקר תלוי בענינים יותר עקריים. הירידה באה לא מפני שלא מיחו רבנן על בתי הכופרים, המחריבים את אה"ק ברוחניות ובחומריות, כ"א[16] מפני שרק מיחו ולא עוד. [אלא משום שרק מחו, ולא עשו מעבר לכך]

אם אבא להציע אפילו חלק קטן ממחשבות הלב הישר בזה, ימעטו גוילים. אבל מעט מהרבה אציגה לפני לב טהור שכמותו יב"י[17].

אני רואה, שעיקר מניעת ההצלחה, בכל מה שעושים לחזק את היהדות, ומעמדם של ישראל בכל, הוא מפני שנזנח האור האלקי, נזנח לגמרי מן הלב והמח. הכל פונים עכשו רק לתקן את ה"פראסטע פרומקייט", ["החרדיות הפשוטה" (יידיש): שמירת מצוות בלי עומק פנימי] כאילו יהי' אפשר להחיות את העולם בגוף בלא נשמה. הנני מוכרח לומר לכי'[18] שאפילו החסידות, שכל יסוד הוייתה בעולם הי'[19] להאיר את האור

האלקי בעשירות ובזריחה מבהקת בכל לב וכל מח, שנתה את טעמה, [על פי שמואל א כא, יד] והיא הולכת עכשו רק בדרך החרדות הפשוטה, עד שאין בינה ובין המתנגדות מאומה. ע"כ[20] סר אור החסד מתוך הלב, וכל הפנים הנם נזעמים ומלאים דינים תקיפים, קשים ועצובים, ע"כ הכל נופל. כל אלה הדברים המעשיים, שכת"ר[21] חושב, ימצאו מקום, לפעמים יהי' נכון להגן בכח נגד הפסולת היותר גרועה של ע"ר[22], [של ערב רב] אשר התעוררו בימינו, ימי עקבא דמשיחא, [ימי עקבות המשיח (סוטה מט)] אבל לא בזה תלוי הנצחון. העיקר הוא שנתאגד אגודה אחת להזריח את האור האלקי בעולם, בחכמה בתבונה ובדעת, ולחזק ישיבות בחו"ל[23] וביותר באה"ק[24] שיהיו הענינים האלקיים נלמדים בהן בקביעות ובשכל רחב, טהור וצלול, ולקחת תחת ידינו את החלק המעשי של ישוב אה"ק, ליסד מוסדות ולא רק של נדבות עולמיות, כ"א של עסקים ושל אומניות, תחת יד יודעי שם ד' ב"ה ואוהבי שמו באמת. ותיכף כשנרים זה הנס יותש כחה של הרשעה באה"ק, ויתקלס עילאה, [ויתהלל העליון (ארמית, זוהר)] וכל מה שנוסיף פעולות יהי' הענין הולך ומאיר, ורבים מפריצי עמנו ישובו בתשובה, והסיגים הגמורים יודחו ויתבטלו.

ומה שנוגע לחלוקה. [כספי "החלוקה": כספי צדקה שנשלחו מחו"ל לבני היישוב הישן] ודאי מצדנו נעזור כפי היכולת, שלא יותן חלק לכל פריץ ועובר על דת. וכמדומה שעד כה עוד לא הוזז זה היסוד ב"ה. אבל לא ע"ז[25] בנוי הוא יסוד העבודה. הננו סובלים מאותם המואסים בחלוקה יותר ממה שאפשר לסבול מהנזקקים לה. העיקר הוא, שצריך להאיר את האור הפנימי, בין בהרבות לימוד החסידות, בין בכל גנזי סתרי תורה, על דרך העבודה ועל דרך ההשכלה, כדי שיהי'[26] האור האלקי גלוי בעולם, ואז יהי' ידים לכל התיקונים.

מפני טרדתי לא אוכל להאריך כעת. אחתום ברב ברכה, כנה"י[27] ונפש דוש"ת[28] מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. הרה"ג - הרב הגאון
7. בתו"י - בתורה ויראה
8. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. תוה"ק - תורתנו הקדושה
11. אה"ק - ארץ הקודש
12. מ"מ - מכל מקום
13. כת"ר - כבוד תורתו
14. יהי' - יהיה
15. ע"י - על ידי
16. כ"א - כי אם
17. יב"י - ירבו בישראל
18. לכ' - לכבוד

19. הי' - היה
20. ע"כ - על כן
21. שכת"ר - שכבוד תורתו
22. ע"ר - ערב רב
23. בחו"ל - בחוץ לארץ
24. באה"ק - בארץ הקודש
25. ע"ז - על זה
26. שיהי' - שיהיה
27. כנה"י - כנפשו היקרה
28. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קלז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אייר תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

הרב קוק דוחה את הרמז שרבני ארץ ישראל מבטלים דעתם בפני השפעות חוץ. החובה עתה היא להכין בסיס ליהדות ארץ ישראל, ולכן צריך להמשיך כוחות חדשים שיהיו מוכשרים לחיי החברה, עם לימודי חול ושפות, ועם חכמת ישראל ודעת ה'. אי אפשר לשנות את המוסדות הקיימים, ולכן יש להקים ישיבה חדשה בישוב החדש. היא תכשיר רבנים למושבות, מחברים ומורים, ואחריה יקומו בתי מלאכה ובתי ספר לחקלאות. הצלחת הניסיון תשכנע את הישנים. כל ההנהגה הפנימית תהיה בידי שומרי אמונים.

עיקרי הדברים

- רבני ארץ ישראל עומדים על דעתם באמונה.
- ישיבה חדשה - רבנים, מחברים, מורים.
- לימודי חול ושפות לצד חכמת ישראל.
- בתי מלאכה ובתי ספר לחקלאות ברוח תורה.
- ביקורת על 'ישב ואל תעשה' של המוסדות הישנים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב אייר תרס"ח[4]. [י"ב באייר תרס"ח (1908)]

שלו'[5] וברכה לכבוד הרב הגאון הגדול, אוצר חכמה וכליל תפארת, מו"ה[6] יצחק אייזיק הלוי [רבי יצחק אייזיק הלוי, בעל "דורות הראשונים"; ראו גם (כרך א', אגרת קיא)] שליט"א[7].

הנני מוצא חובה לעצמי להעמיד את כ"ג[8] שי'[9] על אמתת הדברים ביסוד פעולתנו לטובת אה"ק[10].

הנני רואה, שכת"ר[11] מזרז במכתבו, את רבני אה"ק שלא להפיל אפילו קוצו ש"י מדעתם, [קוצו של יו"ד – אפילו דבר קטן ביותר] כאילו הורגלו הם לבטל את דעתם מפני השפעת חוץ. ידע אדוני שאין הדבר כן. אם נחפש בכל מלא רחב הארץ לא נמצא אנשים כ"כ[12] עומדים על דעתם, בקביעות ודיוק נמרץ, כמו רבני אה"ק, במה שנוגע לשמירת האמונה, וע"ז[13] אין הם צריכים שום זירוז. אמנם חובתנו עתה היא לאידך גיסא, אנחנו חייבים לראות את הנולד ולדאג בעד מצב היהדות הארצישראלית, שהיא במובן ידוע היהדות הכללית של כל ישראל, שיהי'[14] לו בסיס חזק לדורות יבאו. וזה אי אפשר כ"א[15] ע"י[16] מה שנמשיך כחות חדשים אל תוך המחנה המחזקת בעץ החיים של תורה ואמונה, באופן שיהי' להם מעמד נכון בחיים, ע"י מה שיהיו מוכשרים לחיי החברה, ע"י הידיעות הנחוצות בלימודי ידיעות העולם והשפות היותר מוכרחות, ועם זה להמשיך אורה עליונה של דעת היהדות במעלתה היותר עליונה, שהיא מגעת עד מרומי דעת ד', ע"י התרחבות ידיעת חכמת ישראל לכל מקצועותיה. ולזה צריכים אנו לחדש סדר הישיבות, ושינוי סדר זה לא יעלה בידינו בשום אופן אם נתחיל עם המוסדות שכבר הם קבועים. יוכל להיות בזה רק הונאת דברים משני הצדדים, אבל לא תועלת וקיום אור ד' על ישראל, שאנו מצפים לו. עלינו ליסד כעת ישיבה חדשה, [הישיבה שתכנן הרב קוק להקים ביפו] ודוקא במרכז הישוב החדש, שהוא יותר נזקק לתחיה רוחנית, פה נוכל להאגד יחד בעצה אחת. תכלית הישיבה תהי'[17]

בראש, שהמצוינים שיתחנכו בה יוכלו להיות רבנים במושבות, מפני שידעו יפה את העולם ואת החיים, ויוכלו להשפיע רוח דעת ואהבת תורה ויראת שמים של אמת במושבות, ויתר החניכים יהיו ג"כ[18] אנשים שימשיכו עליהם אותו החן והפאר הראויים לבני תורה המעורבים בדעת עם הבריות, [על פי כתובות יז: "לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות"] המוכשרים ביותר יוכלו להיות מחברים טובים בכל אותם המקצעות של תורה וחכמה, הדרושים לעבודה בדורנו, כדי להשיב לשם ד', לארץ ישראל ולישראל, את כבודם הראוי להם, והמוכשרים לפדגוגיה יוכלו להיות מורים טובים ומכובדים על הבריות, מלאים אור של חיים בריאים ורוח איתן של יהדות ואמונה שלמה, שיהי' כח בידם לעמד נגד הפרוץ המרובה של הפדגוגיה החדשה, ההולכת לבלע את כל קודש ד'.

ועם זה עלינו ליסד בתי מלאכה, ובתי ספר לעבודת האדמה, ממולאים ברוח תורה ואמונה, בדעה ושכל טוב, בחפץ טהור להבריא את הנשמה ואת הגויה הישראלית בארץ ישראל. וזה אמנם צריך שיבא אחר יסוד הישיבה הראשית. ואז כאשר חפץ ד' בידינו יצלח, ומן הניסיון יראו הכל איך הדרך הישרה היא באמת אותה שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, [אבות ב, א] וכאשר יוכחו שכל אותם הפחדים הדמיוניים, שמפחדים מנהלי המוסדות הישנים, מפני כל שינוי לטובה, אע"פ[19] שהוא מוכרח מן התורה ומן השכל הישר, שהוא יסוד הסברא הברורה, שהם פחד לא הי'[20] פחד, [על פי תהלים נג, ו] ולהיפך ע"י שוא"ת[21] שלהם [שב ואל תעשה – הימנעות מכל מעשה] הסכנה היא בולטת, שכיון שכל המתחנכים תחת ידי בעלי תורה ויראה אינם מתכשרים ללכת עם החיים, לא מצד ידיעותיהם ולא מצד הנהגתם ונימוסיהם, ממילא נעשים הם בגדלם לאנשים חלשים, נמוגי רוח, ומוטלים על הציבור, וההולכים בדרך ההרס ההולכים ע"י זה ומתחזקים במפעליהם, אע"פ שסופם הוא הריסה מוחלטת, המורגש יפה למי שיש לו עין צופיה, - ואחר כל אלה הנני להעיר את כבודו, שרק אז כשיהי'[22] לנו על מה להראות באצבע, אז יודו לנו גם הישנים שכונתם לשם שמים, וממילא יתפשט החידוש לטובה על כל בתי החינוך והישיבות באה"ק[23], ויתרבה עז ותעצומות לעם הקודש בדרך אמת, העומד להיות קיים לעד, והעתיד להוציא ניצנים לתפארת, לשמחת א' ואנשים. [על פי שופטים ט, יג: "המשמח אלהים ואנשים"]

לכן למה זה נפזר בתחילה את כחותינו ללא הועיל, על דרישה של תיקון ביחד עם אחינו יחידי הסגולה הארטאדאקסים האשכנזים, על המוסדות של הישיבות העומדים בצביונם, טוב יותר שנחל בתחילה ליסד את המוסד החדש לנסיון, והננו יכולים להיות בטוחים כי נכח ד' דרכנו, [על פי שופטים יח, ו] וכשיצלח פעלנו בזה אז יהי'[24] לנו יתד הגון על מה לתלות את התיקונים הנדרשים בכל מרחבי אה"ק.

עם פ' נתן [פאול נתן, ממנהיגי חברת "עזרה" של יהודי גרמניה] דברתי מקופיא, ע"ד[25] יסוד ישיבה פה למטרת חינוך רבנים בישוב החדש. יותר לא יכולתי לפי מצב נפשו להסביר לו. כמובן נקדתי לו, לא פעם אחת, כי ההנהגה הפנימית כולה מוכרחת היא להיות רק בידי שומרי אמונים, וביחוד היושבים בפנים והיודעים יפה את הארץ ואת מחסריה.

הנני מקוה, שאתכבד בתשובת כתר"ה[26] על יסוד דברי למעשה שלא באיחור זמן רב. כי הענינים הנם דוחפים אותנו בכל עת, להחל בפועל את אשר יהגה לבבנו זה כמה.

אחתום בברכה וכ"ט[27] מקודש, כנה"ר[28] ונפש מתכבד בידידותו ודוש"ת[29] באה"ר[30],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. כ"ג - כבוד גאונו
9. שי' - שיחיה
10. אה"ק - ארץ הקודש
11. שכת"ר - שכבוד תורתו
12. כ"כ - כל כך
13. וע"ז - ועל זה
14. שיהי' - שיהיה
15. כ"א - כי אם
16. ע"י - על ידי
17. תהי' - תהיה
18. ג"כ - גם כן
19. אע"פ - אף על פי
20. הי' - היה
21. שוא"ת - שב ואל תעשה
22. כשיהי' - כשיהיה
23. באה"ק - בארץ הקודש
24. יהי' - יהיה
25. ע"ד - על דבר
26. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
27. וכ"ט - וכל טוב
28. כנה"ר - כנפשו הרמה
29. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
30. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אייר תרס"ח - יפו **נמען:** אגודת 'קהלת יעקב'

הרב קוק מברך את האגודה על מטרתה. לדבריו הגיע הזמן שיראי ה' 'יכבשו' את העולם המעשי בארץ ישראל, לא בריבים ובשלילה אלא בפעולות חיוביות: בניית מקורות פרנסה לבני תורה בעבודה ובבניין. כך יוכלו המצוינים להישאר באוהל התורה, ואורח חייהם, שמשלב תורה עם בניין הארץ, יהיה מופת לישוב החדש.

עיקרי הדברים

- כיבוש העולם המעשי בידי יראי ה'.
- מקורות פרנסה לבני תורה בארץ ישראל.
- שילוב תורה, דרך ארץ ותחיית האומה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א אייר תרס"ח[4]. [כ"א באייר תרס"ח (1908)]

שלו'[5] וברכה אין קץ לכבוד האגודה היקרה "קהלת יעקב" ולכל מסעדיה, ברכת עולמים.

ברק אור של שמחה פרץ אל לבבי למראה החוברת, אשר הואלתם בטובכם לשלחה אלי, בשביל החפץ הנכבד לבדו, מטרתכם הקדושה כשהיא לעצמה ג"כ[6] הנכם ראויים לתודה ולברכה מכל אוהב לראות בטוב ד' בארץ חיים. [על פי תהלים כז, יג] הנני חפץ-לקוות, שכל גדולי ישראל, מקרוב ומרחוק, יתנו לכם יד. הגיע הזמן, אחים יקרים. שכל החרדים באמת לאהבת שם ד', והמיחלים לאור דברי קדשו על אדמת הקודש, יצאו חוצץ לכבש את העולם המעשי שבאה"ק[7], לא בתגרות ובמריבות, לא בדברים שוללים כ"א[8] בפעולות חיוביות, לבנות ולכונן מקורות לפרנסה ולכלכלה, ע"י[9] עבודה ובנין, לרוב בני תורה ביחוד, אשר רק באופן זה יוכלו להשאר היותר מצויינים והראויים להיות גדולי הדור להיות קבועים באהלה של תורה בהרחבת דעת ורב כשרון וחכמת אמת, והחיל כולו אשר נגע ד' בלבבם [על פי שמואל א י, כו] יתרומם כבודם וערכם, וארחות חייהם, המבוססים על יסוד התורה ואמונת אמן באחיזה של בנין עולם והרחבת הישוב המעשי בארץ הקודש, יהיו למופת לכל המון אחינו המתנחלים בישוב החדש מיד ולדורות. וכל אשר תוסיף החריצות המעשית, ועמה ההצלחה בברכת ד' על הולכי בדרכיו, בהיותם ג"כ עמוסים בדרך ארץ ויגיע כפים, המנעימים את החיים ומבריאים את הגוף ואת הנשמה ביחד, כן תוסיף הפעולה הרוממה הזאת להרחיב את חוגה ולאגד את משמרת ד' בהליכות החיים של תורה ומצוה עם תחיית האומה, המעשית על ארץ חמדתנו, שזה הוא באמת יסוד הצמחת קרן ישועה לבית ישראל.

ע"כ[10] אחים אהובים, חזקו ואמצו את הדגל הקדוש הרם והנשא, של חפץ בנין אה"ק[11] בפועל, על יסוד אהבת התורה והמצוה והרחבת גבולם בחיים המעשיים של ארץ ישראל, המתרחבת והולכת לעינינו, את דגל קודש זה אל תעזובו, הרעיון הנצחי הזה, הנובע ממקור חי העולמים ב"ה, יתן לכם עז ועצמה,

למען תגיעו למטרתכם הקדושה אשר גם אם יהיה ראשיתה מצער יש תקוה שאחריתה ישגה מאד. [על פי איוב ח, ז]

אחיכם המברך אתכם בכל לב בתחיית רוח וחיים של חילוץ עצמות, [על פי ישעיהו נח, יא: "ועצמתיך יחליץ"] למען נחלת ד' גאון יעקב אשר נאהב סלה, [על פי תהלים מז, ה: "את גאון יעקב אשר אהב סלה"]

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל,

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. ג"כ - גם כן
7. שבאה"ק - שבארץ הקודש
8. כ"א - כי אם
9. ע"י - על ידי
10. ע"כ - על כן
11. אה"ק - ארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז סיון תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

פאול נתן (מ'עזרה') עוסק בבית ספר טכני בחיפה, ואין חשש שישיבות ירושלים יתחברו אליו. הרב קוק מבהיר שתכלית הישיבות היא תחיית התורה, ולא רק העמדת רבנים, אבל במצב הנוכחי צריך להקדים את המוקדם. במושבות של מאה משפחות ויותר אין רב, מלבד פתח תקווה, ובגלל זה ירוד מצב היהדות שם. אברכי ירושלים מוכשרים, והעניות היא שמשפילה אותם. לחיבור תלמידי החכמים לישוב החדש צריך ישיבה גדולה ומכובדת במרכזו.

עיקרי הדברים

- פאול נתן והטכניון בחיפה.
- תכלית הישיבות - תחיית התורה, ולא רק רבנים.
- חוסר רבנים במושבות.
- אברכי ירושלים והעניות.
- ישיבה מרכזית לחיבור הישובים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז סיון תרס"ח[4]. [1908]

מקודש יענה אלקים שלומו, לאיש צדיק הולך בתומו, גדל-דעה משגב לעמו, כבוד הרב הגאון הגדול עטרת תפארת מוהר"ר[5] יצחק אייזיק הלוי [הרב יצחק אייזיק הלוי, מחבר "דורות הראשונים" על תולדות התורה שבעל פה, שישב אז בהמבורג] שליט"א[6].. וכל אשר לו, שלו'[7] וברכה, ברב טוב וחסד.

הנני נכון בזה להשיב לכ"ג על מכתבו הנכבד, כפי יכלתי, בעה"י[8]. א) פאול [פאול נתן, ממנהיגי חברת "עזרה" של יהודי גרמניה, שייסד את הטכניון בחיפה] נתן לא התראה עמדי בפעם הזאת. מפי השמועה נודעתי, שהוא עוסק עכשו ביסוד בית-ספר טכני בחיפה. [הטכניון בחיפה, שחברת "עזרה" החלה בייסודו בשנת תרס"ח ונפתח בתרפ"ה] אבל כמדומני שבטח הוא שלא בא בשום משא ומתן עם הרבנים, ביחוד מהמחזיקים במוסדות של הישיבות ות"ת[9]. בכלל כבר הודעתי לכבודו, שלפי מצב הישיבות שבירושלים, א"א[10] שיעשה בהם שום דבר חדש, מצרכי-הזמן היותר נחוצים כעת, להחזקת מלחמתנו נגד מהרסינו ומחריבינו, [על פי ישעיהו מט, יז] וכיון שהם רחוקים מכל תיקון חדש מובן שאין לפחוד כלל שהם יתחברו עם ה' פי נתן ומסעדיו. ובשום אופן לא ישיבו לו אלה מחזיקי בתי הרבים, שהם נכונים לחדש פני הבתים, לא ע"פ[11] אותה התכונה שאפשר לצייר שאנשים שכמותו ימצאו בה חפץ, ולא אפילו באותה הצורה הכשרה אצל ארטאדאקסי אשכנז, [היהדות האורתודוקסית בגרמניה, שצירפה לימודי חול ללימוד התורה] כי הקצוות רחוקות הנן אולי יותר מרחוק מזרח ממערב. ב) כמדומה אני, שהננו עומדים על נקודה אחת, ומ"מ[12] הנני מוצא הכרח לבאר מעט דברי.

מעולם לא יעלה על דעתי, שתכלית הישיבות בישראל היא רק כדי להעמיד רבנים. תחיית התורה, המעמדת קדושתם של ישראל בכלל, ע"י[13] גדולי תורה באמת, מיחידי סגולה, וע"י[14] המון רב כפי האפשרי של בע"ב ת"ח[15] הגונים, צריכה להיות לעולם המגמה הראשית בכוננויותן של הישיבות. אבל

כדי להביא את מצבנו הנשבר. בכל מקום, וביחוד באה"ק[16], לידי מדה זו, צריכים אנחנו להסתכל יפה במצב הזמן וארחות החיים הממשיים השולטים במציאות, כדי שנבנה את בניננו על בסיס חזק. ונטיעתנו תהיה עלולה להיות קיימת ועושה פירות, בכלל זה הוא כמובן הסדר, להקדים את המוקדם, וממילא יתאחר המאוחר. הרבנות, אמת הדבר שכפי צורתה היום היא חטיבה מאוחרת, מ"מ[17] אנו מוכרחים להודות, שלפי מצב היהדות בימינו, אנו צריכים לדאוג הרבה בשביל קיומה וחשיבותה. ועל כן כאשר אנו מוצאים כעת את הישוב החדש ההולך ונבנה, שהיסוד החשוב הזה חסר בו לגמרי, אנחנו חייבים להשתדל לכל לראש בתיקונו, להסיר את הסיבות אשר גרמו את החסרון. ולהעמיד את היהדות הארצי ישראלית של הישוב החדש בצורה אחת עם היהדות האמיצה של המקומות היותר טובים שבגולה, שאז כמובן יגלה עליה האור של מעלת ארץ ישראל. עד שנוכל לקוות, שתעלה עוד בכמה מעלות בקודש על כל המקומות אשר נתפזרו שם נפוצותינו מעולם על אדמה טמאה.

ומאחר שמצאתי את מצב הישוב החדש ירוד בפרט החשוב הזה, לעומת מצב היהדות שבגולה. תחת אשר בכל תפוצות ישראל, תיכף כשמתקבץ איזה ישוב של איזה עשרות משפחות מאחינו, מיד מרגישים צורך במינוי רב להורות איסור והיתר, ובכלל שתהיה הדרת היהדות שלמה בתכסיסיה, הנה פה יש מהמושבות שהנן עיירות בינוניות, ומהן שמונות משפחותיהן למעלה ממאה ויותר, ומינוי רבנים מקומיים לא יצא כלל כמעט אל הפועל, בלתי במושבה האחת הגדולה, פתח-תקוה, שנתישבה לכתחילה מבני ירושלים, מבעלי הישוב הישן, שהם השתדלו למנות להם רב מיוחד. וכאשר החילותי לסור אל המושבות מצאתי בבירור, שאם היו לנו רבנים חשובים, בכל אחת מהן, היה מצב היהדות עומד במעלה יותר גבוהה. התחלתי לדבר ע"ד[18] הרבנות המקומית, ומצאתי ע"ז[19] מניעות וניגודים פנימיים וחיצוניים. מהחיצוניים היא ג'כ[20] מניעת השכירות, מצד דלדול המצב, ובאחדים מצד רגילות קבלת תמיכה, שהרגל זה מפקיע את המתרגל מלשא בעול בכל דבר הטעון חסרון כיס. אבל זה לא היה כ"כ[21] עומד על הדרך. אגודת "שומרי תורה", [אגודה בירושלים לחיזוק הדת במושבות, שהשתתפה בתשלום שכר רבני המושבות] ביחד עם הישיבות שבירושלים, הנן תמיד מוכנות לעזור בחלק היותר עיקרי מהשכירות, ואם יחסר איזה סכום נמצאים בכל מושבה יחידי סגולה, יראי ד' וחושבי שמו, החפצים בכל לב בהרמת קרן היהדות, והיה נקל להשלים. ובזה היינו יכולים לכבוש את המניעה העקרית מהמניעות החיצוניות.

אבל, לא זה הוא העיקר. מניעות פנימיות החלו להגלות, שיסוד הכל הוא מה שאין רוח הישוב החדש יכול לשאת את מהלך הרוח, את הסגנון ואת התכונות של חניכי הישוב הישן. וזה הוא דבר המקיף לא רק את קלי-העולם, המואסים בתורה ובמצות, כ"א[22] גם חלק גדול מההגונים, בני תורה ויראת שמים. התנועה החיה של הישוב החדש, חדות החיים ואומץ הלב, הרחבת הדעת, וגאות הלאם השורר בקרב הישוב החדש, לא יכולה לשאת את הגו הכפוף, את הפנים הצמוקות והעצובות המפיקות פחד ומורך לב, את העינים התועות המראות יאוש ושנאת החיים, ההלבשה הזרה המזרחית, כשהיא מצטרפת עוד עם איזה דכדוך של עניות היא מטלת אימה של בוז, על האיש המורגל בחיים אירופאיים, אם מעט ואם הרבה. כל אלה לא יוכלו להיות מתקבלים בלא זעף בקרב הישוב החדש, וכאשר הטפוס היותר מצוי בין חניכי הישיבות של הישוב הישן הוא זה הצביון, ע"כ[23] עצום הוא הניגוד במושבות נגד קבלת רבנים.

וכאשר בינותי בדבר ראיתי, שאפילו אם נתגבר על כל הניגודים, ונכניס רבנים בחזקת היד, לא יביאו כלל את התועלת הרצויה, כל זמן שהניגוד הפנימי, שיסודו הוא עמוק ברוח האדם, אי אפשר לו שיסור ממקומו.

וכאשר לשנות את צביון החיים בקרב הישוב הישן, מבלי להזיק לכמה דברים יסודיים, הוא דבר שאי אפשר, כי"א בהדרגה גדולה ואריכות זמן גדול, - והענין עומד ודוחק. ע"כ החלטתי, שאי אפשר לנו לתקן את הדבר הגדול הזה, העומד ברום עולם היהדות של הישוב החדש, ושנוגע הרבה ג"כ להישוב הישן, ע"י השתלשלות הפעולות שהקיבוצים פועלים זה על זה, כי"א ע"י מה שניסד ישיבה פה במרכז הישוב החדש. פה שהחיים הנם קרובים בכל מהותם לחיי המושבות, ע"י השגחה טובה, מכשרונות טובים הנמצאים באה"ק והנכונים לבא מחו"ל[24], עם שטף הכניסה ההולכת וזורמת, יכולים לצאת אנשים מוכשרים, אם ימלאו את תפקידם יפה בשקידת התורה ועמלה, בחריפות ובבקיאות ובהוראה בעומקא דדינא, להיות מתקבלים בקרב הישוב החדש, ולהרים שמה בקביעות את קרן היהדות, מה שאי אפשר למדה זו להעשות כעת ע"י השפעתי הרחוקה.

לבדה, שאינה נפגשת כי"א עם המושבות הסמוכות, ולעתים רחוקות. וזאת היא הסיבה אשר אמרתי, שתכלית הישיבה בראש תהי'[25], שהמצויינים שיתחנכו בה יוכלו להיות רבנים במושבות.

ומה שכבוד הדר"ג[26] חושש, שישיבה כזאת כשתוסד ביפו [הישיבה שייסד הרב קוק ביפו בשנת תרס"ט] תהיה גורמת ביטול, חלילה, לישיבות שבירושלים, מטעם אשר החסרון היותר גדול שבישיבות הירושלמיות הוא מה שחסר להם השלא-לשמה, [על פי פסחים נ: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". כאן: התקווה להתמנות לרב, המדרבנת את הלומדים] כי לא הי'[27] להם מקום תקוה להיות לגדולי הדור ולהיות רבנים גדולים ומנהיגי הדור, ואם תקום ישיבה בפנים חדשות ביפו, לגדל רבנים עבור ערי ישראל שם, ירדו הישיבות בירושלים עוד הרבה יותר ממדרגתן, מפני שכל בעלי הכשרון ילכו ליפו. ידע אדוני, שאע"פ[28] שאמת נכון הדבר, שיש איזה צד חסרון במה שהגורם הבריא של תחרות החיים, המעוטה ביסוד של השלא-לשמה, חסר הוא מהישיבות שבירושלים, אבל חסרון זה אין בידינו עכשו לתקנו. הרבנות של המושבות, שלכל היותר נוכל להושיב עליה עד עשרים רבנים, - כמובן אין להעלות בחשבון את המושבות היותר קטנות, שאינן מצטרפות למנין עשר משפחות, - היא לא תעלה רפואה של המצאת השלא-לשמה בתוך הלימוד הארצישראלי. רחוקה היא עדיין מאד רבנות קטנה כזו של מושבה, שתתן את האומץ ע"י התקוה שלה. רבני המושבות, מצד הרבנות שלהם, לא יוכלו להחשב לגדולי הרבנים ולמנהיגי הדור, כשם שלא יוכלו להחשב כן כל הרבנים של העיירות הקטנות בחו"ל[29]. וביחוד לפי המצב הנוכחי, שהמשכורת של הרבנות אינה ניתנת מהמושבה, כי"א מקופת הישיבות, הניתנת גם בלא עול הרבנות ללומדים בישיבות, וההוספה המועטת, שאולי תגרום הרבנות, אינה כדאי להכריע את הכף, אפילו לקבל את הטפול והעול של רבנות המושבות הקשה ביותר, מצד מניעת הרגלם של בני המושבות, זה רבות בשנים, לשאת בעול החמרי והרוחני של רבנות קבועה בתוכם. ע"כ כאשר עוד נוסף לזה, שגם עכשו רחוק הדבר שיתקבלו רבנים במושבות מחניכי הישיבות, אם לא יהיו בתחילה מושפעים מרוח חדש שיוכל לקרבם יותר אל חיי הישוב החדש, אין כדי למנע מליסד את הישיבה ביפו

למטרה זו, מפני הדאגה שמא יהיה בזה קפוח לישיבות שבירושלים. ובעצם הענין הנני אומר ברור; שלא לבד שישיבה זו כשתוסד ביפו, ברצות השם יתברך דרכנו, לא תוכל לגרום שום הפסד לישיבות הירושלמיות, כי"א שהיא עתידה לרומם את ערכן. כי באמת לא רק אותה המניעה של חלק השלא-לשמה, שמצד חסרון רבנות, הוא לבדו הוא הגורם בשפלות-הידים של הלומדים בישיבות, שאינם יוצאים אל הפועל לפי ערך כשרונותיהם, כי"א בכלל תרדמת החיים הבאה ע"י הרוח הישן, שהוחזק ובא מאותה התקופה שהיתה עדיין הארץ חרבה, ורוב הגרים בה לא באו כי"א לצפות ליום האחרון ולהקבר בקרבה, וימי חייהם היו רק שלשלת של קבלת החלוקה, המצומצמת ומחוברת באי-כבוד, ותפילות על מקומות הקדושים החרבים בעוה"ר[30], שהיה חסר מעיקרו את זרם החיים הטבעיים ומרוצתם העליזה, המעוררת לעבודה מעשית ושכלית. במצב כזה היו יכולים לעמוד בשלמות רוחנית רק יחידי הסגולה, שהיו אנשי קודש, ואור ד' הופיע עליהם, ומתוך החרבן והשממון שאפו את אויר קדושת אה"ק[31]. אבל יתר כחות הצעירים, שלא באו למדה זו, נרדמו כשרונותיהם, ורוח עצבון זה, אע"פ[32] שב"ה[33] הוא הולך ומתפכח, מ"מ עדיין שולט הוא בישוב הישן, ורק ע"י התעוררות חיים של הישוב החדש, כשיהיה מחובר באור תורה באופן גדול ומצויין, ישוב גם הישוב הישן וכל לימודי ד' אשר בתוכו לתחיה, ויתחילו הכשרונות הצפונים בהם להגלות.

ויותר מזה, שאינני קובע מסמרות בדבר, שיהיו חניכי הישיבה, אפילו המצויינים, דוקא רבנים. אדרבא, כל חפצי הוא, שיהיו מהם מתלמדים, במשך שנות לימודם, חלק הגון מידיעות שמושיות, ואותם שיש להם נטיה למלאכה יתלמדו איזה שעות ביום בבית-המלאכה, אשר כבר הועמד עמנו פה במוסד "שערי תורה", [מוסד התורה ביפו, שהיה בו גם בית מלאכה לתלמידים] (שזה מקרוב אשר נוסד, ערך שנתים, ועתה הוא עומד ב"ה במדרגה כזאת, עד שהבנק אנגלא-פלשתינא [בנק אנגלו-פלשתינה (אפ"ק), שהקימה ההסתדרות הציונית, ולימים נעשה לבנק לאומי] הכין על ידו ארון-ברזל, ע"פ תכנית הארונות האירופאיים, בפורמאט גדול, והם מלאים רצון מטיב המלאכה), עד שיצאו לנו ג"כ גדולי-תורה שיהיו בעלי-אומנות, המתפרנסים מיגיע-כפם, או אנשים מוכשרים לכל עסקי החיים, ותהיה התורה נלמדת דוקא לשמה, משום תכלית החיים שבהגיון התורה וחבתה.

ומאחר שזאת היא כל עקרה של הצורה החדשה, שאני חפץ בהישיבה, דהיינו שיהיה שורר בקרבה עז החיים, הראוי לשמעתתא דבעיא צילותא, [על פי מגילה כח: "שמעתתא בעיא צילותא" – לימוד ההלכה צריך דעת צלולה] ושמחת לב, אין בה כמובן שום מניעה, באופן שלא תוכל לתן לנו "גדולי תורה הבקיאים בש"ס בבלי וירושלמי, אשר כל ישעם וחפצם [מצוטט ממכתבו של הרב הלוי אל הרב קוק] וכל חלקם בחיים הוא להבין ולהשכיל בדברי תורה", ולא יוכל להיות חסר בה "הרוח הגדול אשר יעטר את תלמידי חכמים הגדולים". ודוקא בישיבה כזאת יוכל להתקיים התוך של דרשת "אדם כי ימות באוהל", [ברכות סג: "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר: זאת התורה אדם כי ימות באהל" (במדבר יט, יד)] אדם חי, המטה את תשוקותיו וכחותיו לא להוללות וסכלות, כי"א לעמלה של תורה ושמחת השגתה, אבל מי שאין לו הרגשת החיים וזיום הוא לא יכול להיות אדם אשר ימות באוהל. והמצויינים מישיבה כזאת לא יוכלו להיות ממוצעים, שהם כקדרה דלא חמימא ולא קרירא, [על פי עירובין ג: "קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא" – לא חמה ולא קרה] כי"א גבורים כאריות

במלחמתה של תורה, ומלאים חפץ לרוממה ולשגבה על אדמת הקודש, לא משום פניה ותכלית של רבנות, כ"א מפני אהבת השם יתברך, אהבת התורה, אהבת ישראל ואהבת ארץ ישראל, הבוערת בקרבם בשלהבת אש קודש.

אין אנו זקוקים בשום אופן ללמוד מדרכי אירופא, - אע"פ שגם זה איננו כלל מוחלט, וממתוקנים שבהם הלא עלינו החובה ללמוד, אבל בימינו נתקלקלו כ"כ הדיעות, עד שקשה למצא את הנקודה של המתוקנים שבהם, - אבל עלינו לחדור ביותר בתוך מאור התורה עצמה. לא תוכל לעד התורה להיות מצומצמת רק בחקר הלכה המעשית לבדו. החלק הרוחני שבתורה, לכל רחבו, עמקו והיקיפו, מוכרח גם הוא למצא מקום בישיבה. האגדות. המדרשים הנגלים והנסתרים, ספרי המחקר והקבלה העיונית, המוסר והרעיון, הדקדוק. הפיוט והשירה, כמובן של חכמי אמת וחסידים הראשונים, גם הם הנם גופי תורה, שאף ע"פ שאי אפשר לתן להם כ"כ זמן וכ"כ[34] קביעות, כמו ההלכות והתלמודים, הפוסקים הראשונים והאחרונים, מ"מ א"א כלל, ביחוד בימינו, וביותר בארץ-ישראל, הדורשת תעופה רוחנית מבניה בטבע קדושתה, המלוה את כל אוירה, למנע את כל אלה מלקחת עבורם מקום חשוב. וצד חידוש זה הוא מוכרח בדורנו, ומוכרח הוא ביותר בישוב החדש, הדורש רפואה רוחנית. וחדש כזה איננו אירופי, בשום אופן, כ"א כולו שלנו.

"הישיבות בירושלים צריכים תיקון גדול (כותב כ"ג[35]), ועלינו להשתדל לתקנם, שיתאימו גם לצורך הדור ודרכי החיים, אבל לא לבטלם חס ושלום ולבנות עתה חדשות בעיר יפו". אבל רק ע"י בנין ישיבה חדשה, שתוכל בלא התנגדות לקבל לתוכה את יסוד החיים של הקדושה והעז, יפוח רוח טהור, אדיר וקדוש, גם על הישיבות שבירושלים, ולא לבד שלא יתבטלו כ"א יוסיפו פאר והדר. ואם במרכז הישוב החדש, המחובר בחפץ אדיר לבנין האומה ולרוח ד' אשר בתוכה, ע"י הרבנות הכללית של יפו והמושבות, לא תוסד ישיבה חדשה, חלילה, רק אז צפויות הנן הישיבות הירושלמיות ליריד, לא מצד תחרות של ישיבה, כ"א מצד תחרות של רוח ההרס והכפירה, שעכ"פ[36] יש עמו ניצוצות של ברק החיים, המושך בכל יום לבבות מבית המדרש מתוך חולשה ויגון.

כ"ג חושדני, שאיני יודע כ"א את רוסיא, ואם הייתי רואה את ירידת היהדות שבאשכנז, שבאה מפני שלא שמו על לב לתקן את קלקול הישיבות ולהשאירן כמו שהן, אז הייתי אומר אחרת. הנני מוכרח להעיד על עצמי, שלא נעלמו ממני כל פרטי חיי היהדות שבאשכנז, לכל צדדיהם, אם לא מראיה, אבל מעיון והגיון נוסף על המחקר שע"פ[37] השמועה. אבל דוקא ידיעה זו היא המכרחת אותי לבקש ליסד ישיבה כזאת, שהיא ממש כחפץ כ"ג "תקון לקלקול הישיבות ולהשאירן כמו שהן". כלומר, להכניס רוח חיים בתוך הגיון התורה באופן חזק כזה, שיוכל לעמוד בפני סערת הזמן, ולהגדיל את הכמות ואת האיכות של למוד התורה, להרגיל את התלמידים ללמוד גם המקצעות, אשר כפי ההרגל הישן לא היה להם עסק עמם, כמו שימת הלב להצד ההיסתורי והבקורתי, אשר חטפו אותו בזרוע מהרסים ומחריבים, עד אשר קם כ"ג להושיע את חכמת ישראל ביחש להצד הראשון ביחוד, וכדרכה של תורה, כל אשר יוסיף לעבוד במקצע זה, החדש כמעט אצל חכמי תורה האמיתיים, כן יוסיף להניח מקום לאחרים לשוטט ולהרבות הדעת. וחידוש כזה איננו עלול בשום אופן להשכיח את התורה. חלילה,

ולעשות את הרבנים לאינם יודעים אותה, ואת היראים, המושפעים מרוח קדוש זה' לאינם-יהודים יותר מיהודים, כ"א להרחיב את השכל. להגדיל את החריפות ואת הבקיאות, לחבב את התורה, לרומם את הנשמה הישראלית ולגרש את כל רוח זר, אותו שהוא כרקב לבית יעקב, ע"י רוממות הנפש, הבאה מידיעת גדולת ערכה של תורה וכחה האלהי, המתגלה דוקא ע"י כל הקיפה, "מי ימלל גבורות ד' ישמיע כל תהלתו". [תהלים קו, ב]

"עלינו להשמר מאד מדרכים חדשים" אומר כבוד גאונו. ואני הנני אומר בבטחה, שכבודו יודה, שיותר הועיל הוא למצב היהדות בספריו ההיסתוריים, [ספרו "דורות הראשונים", שבו השיב על חוקרי "חכמת ישראל" שערערו על המסורת] אע"פ שביחש של כל המחברים משוקדי תורה הלך בדרכים חדשים, ממה שהועילו לנו כמה מחברים אחרים, שנתנו לנו עוד חידושים ופלפולים ע"פ הדרכים הישנים. הננו רואים החרבן הולך ומתגבר, אין מנוס מפניו, לא בחו"ל ולא בארץ. הישיבות המלאות תורה בפלפול ובקיאות ברוסיא לא תוכלנה לעמוד בפני זרם ההרס, וכל עמל התיקונים הקטנים ילך בתהו. אך דרכים חדשים הננו חייבים לסול, שהם הם הנם באמת הדרכים היותר ישנים, שבהם הלכו רבותינו הראשונים, ביחוד אותם שעמדו לישראל בעת צרתם הרוחנית והחומרית, ויאירו להם את דרכם באור תורתם, צדקתם וחכמתם גם יחד. ואם הדרכים הללו נשתכחו כמעט, הננו מוכרחים לשוב וליסדם, והיסוד הראשון מוכרח הוא להיות כעת על אדמת הקודש, ובישוב החדש, שבעצת ד' הנה הוא הולך ונבנה, ונוכל להיות בטוחים שכל המסייע בזה, יהיה מהקרואים הראשונים לקול העתיד לפוצץ בראשי ההרים: "כל מי שפעל עם אל יבא ויטול שכרו". [על פי ירושלמי שבת ו, ט, על הפסוק "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל" (במדבר כג, כג)]

לא רק "ידיעות שמושיות והשקפה כללית על העולם ועל דרכי העולם" חסרות לנו לתן בישיבות, הצריכות להמשיך את קיומן לתן לישראל את אורו וישעו. אע"פ שגם אלה הידיעות וההשקפות ג"כ אי אפשר להכניס בהמוסדות הישנים שבישוב הישן, רק ע"י מה שמתחילה תהיה להם הבחנה מוחשית על הצלחת החידוש, שזהו אפשר רק בנסיון חדש. אבל לא רק בזה נושע. אלה הידיעות הנן טפלות, וכמובן א"א שתהיינה חסרות מבעל-תורה חשוב בימינו, כדי שלא יתחלל שם שמים על ידו. אבל העיקר הוא הרחבת הדעת בעומקה ורחבה של תורה עצמה לכל צדדיה, ע"פ אותה התכונה שבקיעי הזמן מכריחים אותנו להעמיד להם בונים וגודרים.

כמובן, המחלקות התחתונות של הישיבה הן עצמן יוכלו לשמש אותו השימוש שאנו מבקשים מבית-ספר למורים, אבל גם הוא צריך שיהי'[38] רטוב מטל חיים של צדדי התורה, המבוקשים ביותר בימינו באורח מתאים עם ידיעתה של תורה, הרגילה מאז, ע"פ הדרך הישן, באין מחסור דבר

והמחלקה העליונה היא באמת הישיבה. בקרבה לא ימצא מקום כ"א לתורה. אבל לתורה בכל עשרה ותפארתה

אנכי הנני עושה את שלי, ידעתי כי למחיה שלחני ד' [על פי בראשית מה, ה] אל אדמת הקודש, והנני מוצא לעצמי חוב קדוש לדבר כפי רוחי הפנימי, בעבור שמו הגדול ועבור עמו ונחלתו. ועוד אקוה לברר הדברים, כשיזכני כ"ג בתשובתו היקרה, בעזה"י[39].

ישלים ד' פעלו, ויאיר אורו על עמו ועדת קדשו לאורך ימים טובים, ויזכה לראות בטוב ד' בהר הקודש, בשוב לו הודו והדרו, בעת אשר מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו [ישעיהו מט, ז] כדבר ד' אשר נאמן

והי'[40] זה שלו' וברכת אוהב נאמן, מוקיר גדל ערכו,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

מפני כבודם של ת"ח, הנני מוצא את עצמי מחוייב להודיע לכ"ג[41], שאמנם ימצאו בישיבות, שבישוב הישן בכלל ובירושלים בפרט, ג"כ כאלה שאינם לקויים באותן החולשות ע"פ המדה אשר ציירתי. מ"מ הטפוס המוחזק הכללי הוא זה אשר בארתי, ומפני כך הדבר מוכרח שיצא תיקון של מטבע כללית חשובה מהצד החדש של הישוב, ואח"כ[42] תגדל ע"י זה עצמו תפארת הישוב הישן. וקורא אני על מצבנו מקרא שכתוב "והושע ד את-אהלי יהודה בראשנה למען לא-תגדל תפארת בית-דויד ותפארת ישב ירושלם על יהודה, ביום ההוא יגן ד' בעד יושב ירושלם, והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדויד ובית דויד כאלהים, כמלאך ד' לפניהם" (זכרי' י"ב, ז ח). עכ"פ[43] צריך שיושעו תחילה אהלי יהודה, ואח"כ מזה עצמו תצא הגנת ירושלים ההולכת ועולה, וכל שיהי' בצורה גדולה תקדים להיות קטנה בהתחלה.

הנ"ל

בטח יזכר הדר"ג את אשר אמרתי במכתב, זה כבר, כי הבטלנות של ת"ח[44] שבישוב הישן איננה כ"א בטלנות חיצונית, אבל בפנים הם מלאים חכמה ושכל טוב, ונמצאים בקרבם כשרונות יקרים מאד. אוירא דא"י[45] המחכים [על פי בבא בתרא קנח: "אוירא דארץ ישראל מחכים"] לוחם הוא בכל עז גבורתו עם העניות המדכאת ומשפלת, ורבות רבות מאד נצח את האחרונה. וכל אשר תחדל העניות לדכא את חיי המצויינים שבבני תורה שבישוב הישן, כן יראה יותר הדרם. ע"כ גדולה היא מאד החובה להרחיב את המעמד החמרי של יחידי-הסגולה, הנמצאים במספר הגון בין הישוב הישן בכלל, ובשפע ביחוד בירושלים. כ"ז[46] היא אמת ברורה לענין מה שנוגע להשלמת עצמם של ת"ח הללו, אבל כדי שיוכל לבא קשר של השפעה מת"ח[47] על הישוב החדש, ועל הישן ההולך גם הוא ומתחדש, ע"י חדירת הרוח, דרך בקיעים ופרצים שבבנינו העתיק, דבר זה עלול לבא, לפי מה שעינינו רואות, רק ע"י יסוד ישיבה גדולה ורבת ערך, ומכובדת מכל צד, במרכז הישוב החדש. מההשפעה של חיבור רוח החיים לקדושה ואמונה, לתורה ויראת שמים, שרק ע"י שיחות ומעט ספרות החילותי להזרים על כללות הישוב, שהנני רואה את פריה לברכה ב"ה, נוכל להיות בטוחים, שאוצר-חיים מלא, כשיוסד לנו פה, נשים ע"י ממש נשמה חדשה מלאה ישן וקודש-קדשים בכנסת-ישראל שעל אדמת הקודש, ד' יסעדנו.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך

9. ות"ת - ותלמוד תורה
10. א"א - אי אפשר
11. ע"פ - על פי
12. ומ"מ - ומכל מקום
13. ע"י - על ידי
14. וע"י - ועל ידי
15. ת"ח - תלמידי חכמים
16. באה"ק - בארץ הקודש
17. מ"מ - מכל מקום
18. ע"ד - על דבר
19. ע"ז - על זה
20. ג"כ - גם כן
21. כ"כ - כל כך
22. כ"א - כי אם
23. ע"כ - על כן
24. מחו"ל - מחוץ לארץ
25. תהי' - תהיה
26. הדר"ג - הדרת גאונו
27. הי' - היה
28. שאע"פ - שאף על פי
29. בחו"ל - בחוץ לארץ
30. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
31. אה"ק - ארץ הקודש
32. אע"פ - אף על פי
33. שב"ה - שברוך השם
34. וכ"כ - וכל כך
35. כ"ג - כבוד גאונו
36. שעכ"פ - שעל כל פנים
37. שע"פ - שעל פי
38. שיהי' - שיהיה
39. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
40. והי' - והיה
41. לכ"ג - לכבוד גאונו
42. ואח"כ - ואחר כך
43. עכ"פ - על כל פנים
44. ת"ח - תלמידי חכמים
45. דא"י - דארץ ישראל
46. כ"ז - כל זה
47. מת"ח - מתלמידי חכמים

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' מנחם אב תרס"ח - רחובות **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

הרב קוק רואה שהמחלוקת ביניהם מצטמצמת: שניהם מסכימים שיש לחמש את בני התורה בידיעות שימושיות. ההבדל הוא רק בשם: 'מחלקות תחתונות של הישיבה' או 'תלמודי תורה'. בעצם הישיבה הרב קוק מבאר שאינו מתכוון ללמוד ספרי חקירה ישנים כדי לקחת מהם 'נשק' במלחמה, אלא לקבוע לימוד של הצד הרוחני בתורה מכל מקורותיו: אמונה, אגדה, ודברי נסתר המתאימים למוכשרים לכך. זה תלמוד תורה במובנו הגבוה. הרב קוק מוכן להרכין ראש לפני גדולי ישראל, אך חוזר על הצורך בישיבה מרכזית.

עיקרי הדברים

- הידיעות השימושיות לבני תורה.
- 'מחלקות תחתונות' מול 'תלמודי תורה'.
- לימוד הצד הרוחני שבתורה בכל מקורותיו.
- העולם עזב את הרוחניות ועתיד לחזור אליה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], רחובות, ד' מנ"א[2] תרס"ח[3]. [ד' במנחם אב תרס"ח (1908), ברחובות, שבה שהה הרב קוק בימי הקיץ]

מבין המצרים, קרן ישועה ירים, מאיר לארץ ולדרים, לכבוד הרב הגאון הגדול, תפארת עז ומגדול, כקש"ת[4] מו"ה[5] יצחק אייזיק הלוי [רבי יצחק אייזיק הלוי, בעל "דורות הראשונים", ממייסדי "אגודת ישראל"] שליט"א[6] שלו'[7] שלו' בכפילא, לכ"ג וכא"ל[8] באה"ר[9].

מכתבו הנכבד דמר הדר"ג[10] שי'[11] מיום כ' תמוז הגיעני לשמחת לבבי. והנני רואה כי הננו הולכים ומתקרבים אל המטרה, כי רוב חילוקי הדעות שבינינו אינם נוגעים לעצם הענין כ"א[12] תלויים הם בשמא בעלמא. ומזה אקוה, כי גם הענינים שעדיין עצמם מחולקים, ג"כ[13] יתבררו יותר עד שמה שיהי'[14] נוגע למעשה נעמד בעה"י[15] על נקודה אחת, לעבוד עבודת הקודש לד' ולעמו על חבל נחלתו.

אבאר דברי מעט:

הנני רואה מתוך דברי כ"ג[16], שגם הוא שי' מסכים על הצורך הגדול, שיש לנו כעת, לעשות את הבנים, המגודלים בתורה ויראת שמים, חמושים כפי ההכרח בזיון של הידיעות השמושיות, הנוגעות לצרכי החיים, למען לא יהיו הם בגדלם החלק היותר חלש מהאומה, כ"א יוכלו בעז-רוח להרים קרן בדעותיהם הטהורות ומעשיהם הטובים לעמד במעמד של כבוד והדר נגד המשחיתים המהרסים את כל חומות בית ישראל, השורפים את כל מועדי אל בארץ. [תהלים עד, ח] ההבדל ביניינו איננו א"כ[17] אלא בשם: אנכי קורא לאלה המחלקות, שבהן נהיה מושיטים לתלמידים את הידיעות השמושיות, ביחד עם היסוד העקרי של תורה ויראת שמים במדה היותר רחבה האפשרית, בשם "המחלקות התחתונות של הישיבה", וכ"ג קורא לאלה "בתי ספר נמוכים" או "בתי ת"ת". הנני בכל לב מסכים לשינוי-שם זה, רק

שהדבר יעשה ביסודו, והמחלקות הללו תהיינה כפרוזדורים, להביא את הטובים שבתלמידיהם אל הישיבה, שאליה עינינו נשואות.

בעצם הישיבה, כבר אמרתי במכתבי הקודם, שכל מגמתי היא שבה יהי'[18] מקום רק לתורה, אבל לתורה במובן הרחב והמקיף שלה, הכולל את כל חלקיה, בין מצדה המעשי, בין מצדה העיוני והרוחני. וע"ז[19] כנראה אין כ"ג מסכים, ומה שאני קורא גופי תורה, ועורג להכניסם בסדר הלימוד הקבוע, כפי הנראה שקורא אותם כ"ג "דברי חקירות ישנות שאינם לא מעלים ולא מורידים בימינו אלה". ובזה הנני מוצא את עצמי מחוייב לברר מעט את דברי, למען נתיצב, כאשר אקוה, גם בנקודה עיקרית זאת על מצב אחד.

כשאני אומר, שהננו צריכים ללמוד גם את הצד הרוחני שבתורה בדרך תלמוד קבוע, ושבזה תלויה היא ישועת הדור, אינני חושב כלל לצמצם את מגמתי על איזה ספרים מיוחדים, לא אחרונים ולא ראשונים. אין כונתי ללמוד את "האמונות והדעות" לרס"ג, את המו"נ[20] והכוזרי [ספרי ההגות של רבי סעדיה גאון, הרמב"ם ("מורה נבוכים") ורבי יהודה הלוי] ודומיהם, כשהם לעצמם, כדי ללמוד את הדעות שבהם, למען שנקח מהם זיין ללחום מלחמתנו. ידעתי גם אני רוב הענינים שבספרים היקרים הללו שעבר זמנם, הרבה מהם באמת נתבטלו מפני שנתבטלו יסודותיהם הפילוסופיות, וחלק גדול מהם, אע"פ[21] שבאמת ראויים הם ללמוד וללמד, מפני שהם רעיונות נצחיים שאינם יכולים להתבטל מפני כל תמורה מדעית שבעולם,

אבל העולם נעתק מכל המרחב העיוני הזה מפני שעזב את כל המחשבות הרוחניות, ויבחר לו את חכמת החיים והמעשה תחתם. אמת הדבר, שהחסרון של השמן הרוחני שבמחשבותיו מעיק עליו הרבה, ומאבד את כל החן והעדן של חוג החיים, אשר על כן ברור הוא שסופו לשוב ולחפש בנרות את האוצר הרוחני אשר זנח, בהחפזו לתפש בידו את חומר החיים, אבל דבר זה הוא חזיון שרק יחידי סגולה יראו אותו, ולא נוכל עדיין לצאת עמו בפומבי אל שוק החיים. ע"כ[22] אינני מדבר בשביל טנדנציה מעשית, כי"א בשביל חובת תלמוד תורה במובנה הגבוה, שסוף הכבוד לבא, ובזה אינני מוציא מן הכלל שום צד, מכל הצדדים שנמצאו אתנו באוצר הרוחני שבתורה, בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ[23], מן הראשונים ומן האחרונים, בין מן הפילוסופים, בין מן המחקרים, בין מהמקובלים, בין מבעלי האגדה והדרוש, בין מבעלי המוסר והעבודה. כולם יחד הם לנו מקצע גדול בתורה, שחובת ת"ח[24] בזמננו גדולה היא לדעת אותם. כמובן נכנסים גם בכלל זה כל צדדי החקירה של המדע ההיסתורי לכל צדדיו, שספרי כתר"ה[25] המה בימינו הראשים שלהם. וכשם שהעושר של ההלכה משתלם הוא ע"י[26] ידיעת כל השיטות כולן, בין שהן מוסכמות להלכה ובין שהן דחויות, מפני שרבוי הידיעה והכרת הגוונים המרובים והשונים מחכים את הלומד להיות עושה את עצמו, שיעשה בעצמו אדם מקורי, היודע לזרות ולהבר, להכריע ולחדש, - כמו-כן העושר האגדי, לא במובנו השטחי, כמו שעשו חכמי אשכנז, וכשם שנוהגים בעלי הסימינארים, [בתי המדרש לרבנים בגרמניה, שלמדו את התורה בדרך מחקרית] כי"א במובנו העמוק והפנימי, הנקנה ע"י יגיעה ותלמוד קבוע, המחובר עם קדושה ויראת שמים טהורה של עוסקים בתורה לשמה, הוא מכשיר את האדם להיות בעצמו איש חי חיים רוחניים וקדושים, באופן שיהי' יכול לחדש מעצמו דרכים רבים ונשגבים, להאיר באורה של תורה, בכל הצדדים שהדור צריך להם בימינו, ממש כאותם הענינים והפעולות שעשו הגדולים הקדמונים וחשובי האחרונים בזמניהם.

אין אנחנו יכולים להעלים עין מכל הצעקה המרה, שצווחו גדולי העולם, בין המקובלים, בין הפילוסופים, בין בעלי המוסר והעבודה, על העזיבה הרוחנית, שיסוד הקובלנא הננו מוצאים בתורה, בנביאים ובכתובים, ובדחז"ל[27] כולם. דעת אלהים, אהבתו ויראת הרוממות, הבאה מתוך הכרה וידיעה המשובצת ברגשות חיים ומלאים המתחדשים לבקרים, הוא היסוד הפנימי, לכל העולם כולו, לכל החיים, לכל המטרות של כל התורה והמצות, של כל התלמוד וההלכה, אשר אם הוא כאן הכל כאן. הסבה, אשר הניעה את לב מהרסי העולם לקצץ בנטיעות ולהפוך את הקערה [לקצץ בנטיעות – לכפור (על פי חגיגה יד)] בהכחשת הקבלה, בפנימיותה היא רק מה שנחשך העולם מדי דור ודור מכל מאור פנימי, הבא דרך צינורות הרוחניות. ע"כ חדלה האהבה מתוך מיעוט הידיעה, ומתוך יבשת הרגש פסקה החבה, ומתוך שנתבטלה האהבה יצאה הרשעה לקצץ את חבלי היראה, שנעשו למעמסה, ולא מצאה ע"ז[28] יכולת כ"א בהכחשות רשעיות ובוריות. ואם היתה האהבה נמשכת מתוך קדושת הנפש וחיבורה לאורה של תורה, ע"י כח ההגיון הרוחני, המתחבר עם עומק ורחב של ההלכה המעשית, לא היתה באה כלל לידי מדה זו, וממילא היתה מרגשת שהפיכות הסדרים שלה בהצעת הדורות, שעשתה אותם פלסתר, לא יועילו כלל להפר חק ולנתק מוסרות. למשל, כשם שלענין קדושת שמירתנו את יסוד שיעורי התורה אין לנו שום הפרש אם השיעורין הם הלל"מ[29], כמסקנת הבבלי (יומא פ'), או שבאמת הם תקנת ב"ד[30] של יעבץ, וכפשטם של דברי הירושלמי דריש פאה, [ירושלמי פאה א, א] לדעת רבי יונה ורבי הושעיא, מפני שעיקר הכל היא קבלת האומה, ומתוך קבלת האומה הננו מקיימים בטהרה גם דברים שהם באמת תקנות של דורות אחרונים, כחדר"ג[31] ותקנות שו"ם[32] [חרם דרבנו גרשום, ותקנות קהילות שו"ם – שפירא, וורמייזא ומגנצא] וכיו"ב[33], כן אין לנו הפרש בדבר יחושנו בקדושת אמונתנו לתורה שבע"פ, בין אם נחתמה המשנה בדורות קדמונים או אחרונים, וכיו"ב התלמוד. אלא שהלב הכשר המלא קדושה ואהבה לתורה ומצות, הנובעת מתוך אהבת ד' ודרכיו, המחוברת באהבת ישראל ובצפיה לישועתו ולכבודו על אדמת הקודש, אשר הפליא לו צור עולמים לנחלת עולמים, הלב הזה הוא רואה את הדברים בחוש ישר, ומוצא בקרבו בהבנה פנימית את הסקירה הנאמנה בשלשלת הדורות והשפעותיהם הרוחניות. ע"כ לא יעלה על דעתו כלל לאחר את המוקדם, אע"פ שלא הי'[34] נוגע לענינו כחוט השערה. והלב אשר נתרוקן מכל קודש מבקש תואנות, וחושב במהומת זדונו, אולי יקל לו לבא למטרת ההריסה ע"י הפיכת סדרי המעשים והדורות. ואם נעזוב את הלב בריקניותו ולא נחייהו במאור הפנימי, הנובע מקדושת טל של תורה, המחיה את הנשמה בעדן אהבת שם ד' ואהבת עמו ונחלתו, ע"י התגבורת הרוחנית של שביעה גדולה מכל הצדדים הרוחניים שבתורה. כשהם דוקא מחוברים לכל התלמוד המעשי הרחב והעמוק, ע"פ[35] הסדרים של רבותינו הראשונים והיותר מובחרים של גדולי האחרונים, כדברי כ"ג, אם הריקניות תשאר במעמדה, אז אם גם עשרת מונים נחסם לפני הרשעה את הדרך של הפרצות התאריכיות, תמצא לה חבלי שוא אחרים במה להמשך אל כל דחי. ע"כ יחד עם הדרך הסלולה, אשר הישיר כתר"ה בחקר ההיסתוריה, ע"פ סדר הלימוד הישר בגופי תורה, של תורה שבכתב ושבע"פ[36], במשנה ובתלמודים וכל אבזרייהו, מוכרחים אנו לצרף את כל הצדדים הרוחניים אשר אמרתי, לדעתם, להבינם ולהרגישם, ולהוציא על פיהם לקח ותלמוד להחיות לב דור אחרון. וחלילה חולין הוא לנו לדמות בית נכון ונשא, המיוסד על פי רוח קדוש וטהור זה, לבתי הסימינארים המערביים, שאפילו הטובים שבהם עשו את

מלאכתם לחכמות חיצוניות ולנימוסי הטרקליניות המערבית עיקר, ותורתם ויראתם טפלה. ולא המיסדים כולם אשמים בדבר, כי הלא היו מהם ג"כ צדיקים וגדולים בתורה לפי הערך אלא שכבר נשחתה היהדות האשכנזית והמערבית בכלל, בתחילה, ע"י המאשרים המתעים שקדמו בדור שלפני פנינו, עד שלא מצאו להם גם ישרי-הלב ידים וחומר נכון על מה לבנות את היסודות היותר עקריים, לקומם את התורה ואת היהדות בכלל על יסודות נאמנים. והננו זוכרים אותם לטובה על החלק אשר הצילו מכליון חרוץ, אע"פ שרחקה מאד עבודתם מהמגמה של החזרת עטרה ליושנה, כדרך שעשו אנשי כנה"ג[37], שברכו את שם ד' הגדול, מ"מ[38] עשו מה שהי'[39] ביכלתם לעשות. ואנחנו, אמנם אם לא נאחר את המועד, אם נחיש את מעשנו פה באה"ק[40], כעת בעוד יש לנו ת"ל[41] חומר הגון וטוב, יהדות בריאה ורעננה, אלפים ורבבות שלמי אמוני ישראל, אוהבי תורה ומסורים לברית ד' לעמו ונחלתו בכל לב ונפש, נעשה ונצליח. אנחנו לא נהי'[42] כעת צריכים לקשט את ת"ח העומדים בראש היהדות דוקא בכל קישוטי הבל של נוסח אשכנז, אשר ממילא מוכרח הוא ע"פ רוב שיתרוקן מתורה ומיראה, כ"א להעמיד לנו ת"ח מובהקים, שעיקר יתרונם הוא גדולת תורתם ויראתם, אלא שעם זה יהיו אנשים מן הישוב, אנשים חיים ומלאים עז וחיל, בעלי שפה ודבור, בעלי תרבות ודרך ארץ, לא באופן מגוהץ ומבורק של דקדוקי עניות תורה, כ"א באורח תפארת הראויה לת"ח[43], שהיתה מעולם נחלה לישראל, טרם כסה החושך ארץ אחרי הגזירות האחרונות האיומות והבלבולים הרוחניים העצומים, של שנות ת"ח ות"ט ותקופת הש"צ שר"י וכל הנגעים אשר נמשכו אחריהם.

העיקר בהישיבה צריך שיהי' הרוח השלם והמלא, רוח הקדושה והעז. לפעמים נמצא כמה מקצעות, שא"א[44] ללמד אותם בעצם היכל הישיבה, מפני שאינם שוים לכל נפש, ויוכלו להמשיך ולחקות את הראויים אותם שאינם ראויים לכך. זה מסור כמובן למנהיג ראשי, הנותן לבו לעדרים, אבל שכל המגמה תהי'[45] להעמיד לישראל על בסיס היהדות הנאמנה אנשים שלמים בכל מלא אור התורה והחיים, דבר זה מוכרח.

והלימוד הרוחני של התורה, בתור חלק רשום הנדרש כראוי, אף אם לא הי' נהוג בדורות הראשונים, שלא היתה המחלה הרוחנית גדולה כ"כ[46], גם אז היינו חייבים לחדש אותו ולקבעו, אבל באמת קבוע וקבוע הי' מראש מקדם. וכי יוכל לעלות על דעתנו, שכל ההגדות כולן והמדרשים, שבהם גנוזים אוצרות חיים של גנזי תורה, חכמות רוחניות ונשגבות, אלא שנתעלמו במעטפות מפני כמה מטרות, אשר כבר בארו אותן הראשונים האפשר הוא שלא היו למדים אותם עם הראויים להם בכל הודם וזהרם הפנימי. ובדורות האחרונים למדו כמה מגדולי ישראל באורח קביעות את התלמוד הרוחני, אם בדרכים של חכמי הקבלה, או בדרך המחקר והמוסר, אבל למדים היו בדרך הרחבה הראוי לעשות פירות ופרי פירות, אלא שאז עוד לא הי' המצב מחייב להרחיב כ"כ את הדברים, כמו שלא הי' המצב מחייב כ"כ להסיר את המעקשים מדרך התולדה וסדרי דברי הימים, מפני שלא היו הדברים כ"כ מסוכסכים, טרם באו פריצים ויחללום.

אין אני אומר, שכל בני הישיבה יהיו מלומדים גדולים בכל המקצעות. זהו דבר למעלה מן היכולת. יחידי סגולה יכולים להולד בכשרונות כאלה, שיוכלו להיות סופגים את כל הצדדים, אבל הרוב יתפרדו

כ"א למקצע שלו, ואין אדם לומד כ"א ממקום שלבו חפץ. אבל בכללות הישיבה חייבת היא לתן לאומה כל מה שחסר לה, וכיון שבין כל הדברים המושכים את הלב בזמננו, והפועלים הרבה על החיים, היא הספרות והשירה מוכרחים אנחנו לראות שגם בזה המקצע יהי' לנו משלנו, ולא תהי' עוד ברית כרותה שכל בעל כשרון ספרותי, וכל משורר מפורסם, מוכרח הוא להיות כופר ופושע-ישראל למפרע. את מגדל-תרמית זה אנו חייבים להרוס, ולהראות לכל באי עולם את ההוד השירי והנועם הספרותי, אשר יפרחו בהיותם משוקים ממקור חיי האומה הטבעיים והנאמנים, מקור מים חיים ד'.

ובמה שנוגע לרבנים במושבות, אע"פ שא"א הדבר שתעגנה המושבות, עד אשר יוכלו לצאת מהצעירים שבחניכי הישיבה ראויים להוראה ולרבנות הישוב החדש, מ"מ אפשר לתקן הדבר ע"י מה שניקח מבחירי תלמידי הישיבות מירושלים, מצפת ומטבריא, אחדים ת"ח הגונים, וע"י[47] שימוש של שנה ושנתים יהיו כבר מורגלים בההנהגה, הדרושה לרבנות המושבות, ובתהלוכות החיים המתקבלות בהן. ואם ימצא לנו ע"ז די יכולת נוכל לבוא במשך זמן קצר אל המטרה, להושיב רבנים הגונים, שיהיו לחן ולתפארת במושבות, ושדבריהם ונימוסיהם יהיו מתקבלים יפה, ויוכלו לפעול הרבה להרמת קרן היהדות, ויהיו סוללי דרך לחניכי הישיבה הגמורים, אשר יצאו חמושים בכל אותם דרכי הזיין, שבני הדור החדש הבאים לכבוש את א"י[48] מתגדרים בהם, באופן יותר שלם ומשוכלל בעה"י.

כללו של דבר, אין אני מוצא בין השקפותינו מחיצה גדולה. ובדבר אשר יהלמני צדיק חסד, [על פי תהלים קמא, ה] להיות שומע לעצה, הנני מודיע בזה לכ"ג, שהנני רחוק מאד מהעמיד על דעתי שום דבר בחפזון, וכל מה שהנני מכריע, ביחוד בעניני הכלל שהם עומדים ברומו של עולם, איננו בא כ"א ע"י עיון גדול בכל הצדדים וצדי צדדים, ובכונה מיושרת לשם שמים, בלא שום פני' חלילה, ואחר כל אלה הנני מוכן להרכין ראשי לפני כל ראשי עם ד' העסוקים גם הם בכל לב ונפש בשאלות הנוגעות להקים תורת ד' ובריתו בישראל, כדי לכונן יסודות אשר יבנה עליהם היכל ישועת ד' לעמו על ארץ חמדתו.

הנני חוזר עוד הפעם את דברי, שראשית מעשנו לתיקון אה"ק[49] בזמנינו צריכה להיות מתחלה דוקא מישיבה חדשה, גדולה ומרכזית לישוב החדש. והבוחר בתורת חיים, יראנו בתחיית תורתו ועם קדשו על אדמת הקודש, וירים קרן לעמו ויראיו באמת.

ברוך יהי' כ"ג מר שליט"א ברב טוב חסד וברכה, ויזכה להאיר עיני ישראל בספריו היקרים לאורך ימים טובים, ויתענג על טוב ד' על אדמת הקודש, בראש שבי ציון ברנה וצהלה, [על פי ישעיהו לה, י] בבא לציון גואל, [על פי ישעיהו נט, כ] מלכם לפניהם וד' בראשם, [מיכה ב, יג] כנפשו הגדולה ונפש מוקיר רוממות ערכו, מושיט לו ברכתו באה"ר מהררי ארץ חמדה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
4. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
5. מו"ה - מורנו הרב

6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. באה"ר - באהבה רבה
10. הדר"ג - הדרת גאונו
11. שי' - שיחיה
12. כי"א - כי אם
13. ג"כ - גם כן
14. שיהי' - שיהיה
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. כ"ג - כבוד גאונו
17. א"כ - אם כן
18. יהי' - יהיה
19. וע"ז - ועל זה
20. המו"נ - המורה נבוכים
21. אע"פ - אף על פי
22. ע"כ - על כן
23. שבע"פ - שבעל פה
24. ת"ח - תלמידי חכמים
25. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
26. ע"י - על ידי
27. ובדחז"ל - ובדברי חכמינו זכרונם לברכה
28. ע"ז - על זה
29. הלל"מ - הלכה למשה מסיני
30. ב"ד - בית דין
31. כחדר"ג - כחרם דרבנו גרשום
32. שו"ם - שפיירא, וורמייזא ומגנצא (תקנות קהילות שו"ם)
33. וכיו"ב - וכיוצא בזה
34. הי' - היה
35. ע"פ - על פי
36. ושבע"פ - ושבעל פה
37. כנה"ג - כנסת הגדולה
38. מ"מ - מכל מקום
39. שהי' - שהיה
40. באה"ק - בארץ הקודש
41. ת"ל - תודה לא-ל
42. נהי' - נהיה
43. לת"ח - לתלמידי חכמים
44. שא"א - שאי אפשר
45. תהי' - תהיה
46. כ"כ - כל כך
47. וע"י - ועל ידי
48. א"י - ארץ ישראל
49. אה"ק - ארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד מרחשוון תרס"ט - יפו **נמען:** עורך 'החבצלת'

הרב קוק מבהיר את דבריו בשמחת תורה ב'שערי תורה'. מטרת החינוך היא לעשות את האדם טוב וישר, והקריאה בשם ה' היא ההכשרה הבטוחה לכך. לכן תלמוד תורה עומד בראש החינוך הישראלי, ולא ידיעות שנועדו רק למלחמת החיים, שהן מדרגה שנייה. בגלות חדרה גישת הגויים, שהחינוך הוא הכשרה לחיים החומריים. גם מי שמצרף חול לקודש צריך להיזהר שלא יזייף את 'המטבע החינוכית' שלנו, ובפרט בארץ ישראל: 'כי מציון תצא תורה'.

עיקרי הדברים

- מטרת החינוך: טוב ויושר וקריאה בשם ה'.
- תלמוד תורה בראש, הכשרה לחיים כטפל.
- זהירות בצירוף לימודי חול.
- 'מציון תצא תורה' ולא שפות זרות.

נוסח האגרת עם ביאור

(אל עורך ה"חבצלת")

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד חשון תרס"ט[4].

עורך נכבד ואהוב, שלו'[5] וברכה.

הנני נזקק בזה לבאר בעתונך היקר דברים אחדים, אשר אבקש מכבוד הדרתך שתשימם בו בלשוני:

מטרת החינוך היא להכשיר את האדם לצורתו המתוקנת, [לדמותו השלמה, כפי שהוא צריך להיות] שהנקודה המרכזית שבה היא לעשותו טוב וישר. מאז אשר החל אברהם אבינו לקרא בשם ד', [על פי בראשית יב, ח: "ויקרא בשם ה'"] היתה לנו לנחלה, כי כל מה שתהיה מושרשת בלבו של אדם יותר הקריאה בשם ד', כן יגדל טובו וישרו, ויהיה יותר מאושר לעצמו ולחברה כולה.

כנסת ישראל נתיחדה מכל האומות להרים ברמה את הדגל של החלטה זאת בעולם, שהטוב והיושר של האדם היא התכלית היותר נשגבה שלו, ושהקריאה בשם ד' והשרשת ידיעה זו היא ההכשרה היותר בטוחה למגמה זו, עד שהמגמה וההכשר הנם דבר אחד ולא יתפרדו. וכאשר לתכלית השרשת הקריאה בשם ד' בלב ונפש, ביחיד ובאומה בכללה, דרוש תלמוד קבוע, משחר טל הילדות [מראשית הילדות (על פי תהלים קי, ג: "משחר לך טל ילדותיך")] של האדם, על כן לקח מקום בראש החינוך הישראלי תלמוד תורה, - ודוקא תלמוד תורה ולא ידיעות אחרות, שאין מטרתן כ"א[6] להכשיר את האדם למלחמת החיים, [למאבק על הפרנסה ועל הקיום] ולא לעשותו טוב וישר לפני ד' ואדם. זאת היא הדרך העתיקה, אשר בה הלכו אבותינו מעולם, וע"פ[7] דרך זה נשמר שם ישראל בכלל, והצליחו גם עשו פרי, שיצאו מגדולי הדורות המצויינים מאורי אור [מאורות גדולים (על פי יחזקאל לב, ח)] בעד האומה ובעד כל העולם כולו. הכשרת האדם למלחמת החיים נחשבה בנו תמיד למדרגה השניה של צדדי החינוך, ולא עצם מטרתו. ברבות הימים עברו על

ראשנו גלי הזמן, [זרמי התקופה ורוחותיה] ועם ישיבתנו בארצות הגויים, אשר המטרה הראשית של חנוכם אינה כי"א ההכשרה של האדם למלחמת החיים, והדרישה של הטוב והיושר, - וק"ו[8] הקריאה בשם ד', שהיא הבסיס שלה, - גם אחר שספגו מעט מזה אל תוכם על ידי צנורותינו,, [כלומר: גם מה שלמדו האומות על הטוב והיושר, קיבלו מישראל] נחשבו בכל זאת לטפל נגד ההכשר אל החיים החמריים ומלחמתם, - חדר גם בנו רוח כזה. ורבים מאד הם לדאבוננו, אשר שכחו את צורת החינוך העקרית שלנו, וישכיחו מבתי לימודיהם את הראשיות של מטרת היושר והטוב ואת הקריאה בשם ד' הקשורה בה, ויטביעו את חותם החינוך כולו רק על הכשרת החיים הזמניים, במלחמתם ותאותיהם. האומה בכללה חשה וגדוליה הכירו את הסכנה הצפויה מזיוף חותמנו זה. [מעיוות הצורה המיוחדת של החינוך הישראלי] ולשם דגל מלחמה נקבע, בחזקת-יד ובמסירות-נפש, נגד כל גלי הזמן, חותם צר [גדר הדוקה, הגבלה מפורשת] על בתי החינוך העתיקים, שיהיו מיוחדים רק לרוח ישראל ומטרתו המיוחדת, והטפל של מלחמת החיים יבוקש מן הצד, באופן אשר יודע כי יש הבדל בין קדש לחול. הידיעה הברורה, שנצח ישראל לא ישקר, [שמואל א טו, כט] וכי למרות כל צרכי הזמנים, המשתנים ומתחדשים, היסוד הראשי קבוע הוא ועומד: מלכות ד' וממשלתו, הכשרת האדם והאומה ללכת בדרכיו, המושפעת מהחינוך היסודי, המיוחד בלא שום שיתוף, רק לתלמוד תורה, זהו עומד לעד. "מלכותך מלכות כל עולמים, וממשלתך בכל דור ודור". [תהלים קמה, יג]

מוסדות עתיקים ממין זה יש לנו בגולה ע"י[9] רועי ישראל, [מנהיגי ישראל] גאוני וצדיקי הדורות, וביותר באה"ק[10], - מקום-המבצר לרוח עמנו [המקום שבו מתבצרת ונשמרת רוח העם] היסודי לעד, - ובהם נתפאר סלה

גם אלה אשר החיים הכבידו עליהם את אכפם, [הכבידו עליהם את משאם (על פי איוב לג, ז)] והם מרגישים לחץ כבד ברוחם מדאגת החיים הזמניים של בניהם, והרשו להם לצרף לתכונת החינוך חול אל הקודש, אל נא ישכחו, כי צירוף זה צריך שמירה גדולה, שלא יבא הדבר לידי זיוף המטבע החינוכית [קלקול הצורה המקורית של החינוך, כמו מטבע מזויף] שלנו בכלל, וזה צריך בכל מקום להיות משונן [חוזר ונאמר עד שיהיה ידוע ומוטבע] וניכר, ויותר מכל באה"ק, אשר בה צריך להשתכלל רוחנו העקרי, בצורתו המיוחדת לנו, השונה מכל העם אשר על פני האדמה. אל נא ישכחו, כי לא שפות זרות, לא לימודים שמגמתם היא הכשרות חומריות, יצאו ביחוד מציון, - אלא "כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים". [ישעיהו ב, ג]

כשיהיו דברים הללו חרותים על לבם של האחרונים הללו, נוכל בטח לקוות כי לא ירחיקו ללכת, וגם בניהם יהיו שתולים בחצרות ד', [תהלים צב, יד] "והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו". [ישעיהו כט, כג]

זאת היתה כונתי בשיחה הקטנה, אשר הבעתי אותה בעת שמחת תורתנו הקדושה, בבית המדרש הגדול, להמוסד הקדוש "שערי תורה", שהראוני שהובאה בעתונך היקר, נומר. [מספר (גיליון) של העיתון]

ידידו מוקיר ערכו ורוצה פועל ידיו באהבה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. כ"א - כי אם
7. וע"פ - ועל פי
8. וק"ו - וקל וחומר
9. ע"י - על ידי
10. באה"ק - בארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קעט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' טבת תרס"ט - יפו **נמען:** אחיו, ר' שמואל הכהן

תשובה להערות האח על מגילת תענית. בעניין הגימטריות: אין מקום לפלפל בהן, אבל 'במחשבה הגבוהה אין פגישה מקרית', ולכן לכל גימטריה יש יחס כלשהו לכוונת המחבר. בעניין תרומת הלשכה ומסירת השקלים לציבור הרב קוק מבחין בין מי שחייב לשקול, שהתורה מוסרת את שקלו בעל כורחו, לבין מי שאינו חייב, ששקלו בטל ברוב. הרב קוק מבאר את מושג 'המסירה יפה יפה' לציבור.

עיקרי הדברים

- גימטריות - אין פגישה מקרית במחשבה הגבוהה.
- הלכה: תרומת הלשכה ושירי הלשכה.
- מסירת שקלים לציבור - נשים, קטנים ומי שאינו חייב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' טבת תרס"ט[4]. [1908]

אח יקר ואהוב הר"ש[5] [אחיו, ר' שמואל קוק] שי'[6], שלו'[7] וברכה,

זה ימים מספר ששמחתני בהערותיך על מגילת תענית. [ר' שמואל קוק שלח לאחיו הערות על מגילת תענית] חשבתי כמה פעמים למלא חפצך לדבר עליהן עמך, ולא עלתה בידי מפני הטרדות המעשיות והעיוניות. אמנם רגשי האחוה תבעוני זה כמה לכתב אליך, כי יותר מדאי עצרתים בחבי. אבל לא אלה המה הרגשות הטובים הראשונים, שהמצב גורם לעצור אותם בלב פנימה, ועינינו צפויות תמיד לימים הטובים אשר יאמר לאסורים צאו. [ישעיהו מט, ט]

בהערה הראשונה ע"ד[8] הגימ', תמהתי על ישר לב כמוך שתדקדק בכמו אלה. הנח להם לבעלי הרשומות, [דורשי רמזים וגימטריות – "דורשי רשומות" (למשל בבא קמא פב)] ידרשו כחפצם. אם יש אדם אחר שמוצא טעם בכמו אלה, כבר הדיו והנייר שוים ע"ז[9]. וכבר אמרתי וכתבתי, שבמחשבה הגבוהה לא נמצא שום פגישה מקרית, ע"כ[10] מחשבה של מספר גימ', באיזה צורה ודוחק שיהי'[11], עם מחשבה של מחבר, אמיתי או מוסכם, יש להן תמיד איזה יחש מסודר, ויחש זה נותן הוא את ערכו לגרגרים כאלה. אבל כמובן אין מקום לכל דקדוק ופלפול בזה, ואם אחד רוצה לומר רבי חנני', [רבי חנניה בן חזקיה בן גרון, שבעלייתו נכתבה מגילת תענית (שבת יג); בדורות המאוחרים נהגו לכנותו "רבי" אף שבתלמוד הוא נזכר בלא תואר] מפני שבדורות המאוחרים כבר הורגלו בכך, ולכוין ע"ז גימ', אין מזחיחין אותו. ולעולם אין רמזים תלויים בכוונת המחברים, כי"א[12] ביחש של השכל הכללי הפועל את הדבריות וסולל לה את מסילתה. ועי' אדר"נ[13] [אבות דרבי נתן] שאין חוה קוראה לאדה"ר[14] אלא רבי, [אבות דרבי נתן, פרק א] ואם אדם קדמאה יכול להיות רבי באגדה ק"ו[15] שחנני' בן חזקי' ב"ג [חנניה בן חזקיה בן גרון, שמגילת תענית נכתבה בבית מדרשו (שבת יג)] יכול להיות רבי בגימ', שהיא באמת אחת מדרכי האגדה, שהם מאירים את העינים למי שמשכיל את מהלכם ומחשיכים את

האור למי שאינו יודע את דרך רוחם. וכן כשיש איזה צד של מוסר לכתב לפעמים חזקי' מפני כבוד השם, רשאים כבר לרמוז גם זה בגימ'.

וע"ד[16] טעם לתרומת הלשכה, [תרומת הלשכה – השקלים שנתרמו מן הלשכה במקדש לקרבנות הציבור (שקלים ג–ד)] אין צריך ע"ז שום פלפול כי הלא צריך חלק מן הלשכה לצורך הוצאה, ובאיזה אופן שילקח זהו הרמתם. ואם באנו לתן טעמים למה ישנם דברים הבאים מתרומת הלשכה ודברים הבאים משירי הלשכה, [שיירי הלשכה – מה שנותר בלשכה אחרי התרומה, שממנו נעשו צורכי העיר (שקלים ד, ב)] זהו ענין אחר, ופשוט שמה שהוא שייך יותר למקדש נתנו ע"ז מעיקר התרומה, וישנם דברים שאין קפידא כלל אם היו באים מיחידים ומ"מ[17] היו באים מתרומת הלשכה כפי חבתם, כמו מגיהי ספרים. [מגיהי ספרים שבירושלים נטלו שכרם מתרומת הלשכה (כתובות קו)] ויסוד שם תרומה נראה שבא להשוות עם תרומת דגן, שכמו שהטבל מעורב בו התרומה, ונקרא עשה"כ[18] "דמעך" [על שם הכתוב: "מלאתך ודמעך לא תאחר" (שמות כב, כח)] מלשון דמוע ועירוב, וע"י[19] ההרמה נחשב כאילו מכל חלק וחלק לוקח חלק הקדושה וע"כ[20] נעשה הוא כולו חול ושיריים, כמו-כן התרומה עושה כאילו נלקח מכאו"א[21] מהשקלים לצרכים היותר מקודשים, והעיקר לקרבנות הציבור. ובענין מסירה לציבור דנשים ועבו"ק[22] [נשים, עבדים וקטנים, שאינם חייבים בשקל, ואם שקלו צריכים למסור את שקלם לציבור "יפה יפה" (שקלים א, ג–ה; ראש השנה ז)] הדברים יגעים, וכבר עמדו עליהן בעלי תריסין, עי' מל"מ[23] ["משנה למלך" על הרמב"ם] בשקלים ובכלי המקדש. [משנה למלך על הרמב"ם, הלכות שקלים והלכות כלי המקדש] ולע"ד[24] בדיעבד אין חוששין, אבל לכתחילה ראוי לחוש שמא לא ימסור יפה יפה. גם יש חילוק בין דבר המעורב כמו שקל אחד בשקלים הרבה, שמה"ת[25] בטל ברוב, וכ"כ[26] בשעה"מ[27] [שער המלך על הרמב"ם] אלא שמקשים ע"ז דקי"ל[28] ממונא לא בטל, [ביצה לח] ולא ק"מ דמ"מ יש לבעל הממון רק חלק קטן בקרבן זה, אלא שיש איסור מה שאינו של ציבור זה החלק, וזה האיסור איננו ממונא כ"א איסורא ובטל. אבל בשומרי ספיחין, [שומרי הספיחים בשביעית, שנטלו שכרם מתרומת הלשכה (שקלים ד, א)] שהי'[29] כולו שלהם, יש לחוש יותר. וכ"ז שייך רק לענין מי שאינו מחויב לשקול, וביחוד בקטנים יש אומרים שצריך עכ"פ[30] שיגיע לעונת הפעוטות, שמתנתו מתנה במטלטלין, [גיטין נט] וי"ל[31] ע"ז הפקר ב"ד[32], וכבר כתבו ע"ז האחרונים ואין לי אפשרות כעת להאריך בדבריהם, אבל מי שמחוייב ושוקל א"צ[33] כלל מסירתו לציבור, שהתורה מסרה בע"כ[34] ותדע: שהרי ממשכנין אותו אפי'[35] בע"כ, [שקלים א, ג] וע"ז[36] לא מצינו אפי' שיהי' צריך לומר רוצה אני, [ערכין כא: "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני"] אע"פ[37] שמצינו זה בחייבי קרבנות שכופין אותו, משום שכיון שחייבה תורה לשקול היינו ענין הציבור שמתיחדים בחובתם הכללית, ע"כ לא שייך כלל לחלק בזה בין תרומת הלשכה לשירי'. ואתה ערבת יחד שני הענינים של חובה ושל שוקל מעצמו, והם מחולקים באמת, ולדינא החייבים א"צ כלל מסירתם והפטורים עיקר טעמא הוא משום שבטלים ברוב, ע"כ ל"ח כ"כ[38] שמא לא ימסרו יפה יפה. ואולי יזכני ד' עוד לברר סוגיא זו בבירור מבאר, כי הדברים יגעים בה בקדמאי ובתראי.

וענין מסירה יפה יפה הוא, שיש מוסר לציבור שכאו"א[39] מהציבור יהי'[40] לו בזה חלק וזכות, ונמצא שגם הוא יש לו זכות בה בתור יחידי מהציבור, אבל אין זה עיקר ענין הציבור, שיסוד דבר של ציבור וקרבנות ציבור הוא שיחיד בתור יחיד אין לו בזה כלום כ"א דוקא כלל הציבור, וע"ז צריך באמת דעה,

ונאמר על קנין הצריך שכל: "שאני זקן דידע לאקנוייי", בפ"ב דגיטין, [גיטין פרק ב] וכש"כ[41] דבר דק ועיוני כזה. וי"ל לפ"ז[42], שלמסירה פשוטה, שמוסר ברשות הציבור בתור שכולם שותפים, לזה א"צ כ"כ דעה יתירה, ואין חוששין שלא ימסור בכה"ג[43], אלא עיקר הדבר שחוששין הוא שמא לא ימסור כעין המסירה המוחלטת, שהיחיד נתרוקן ממנה לגמרי. ולפ"ז[44] אין כאן קושיא דממונא לא בטל, משום שכיון שמסר לציבור אפילו מסירה פשוטה ג"כ[45] אזיל לו כח ממונו הפרטי, וחלקו היחידי הרי גם בכללות הציבור נמצא הוא, אלא שיש חילוק בצורת הקניי, וזהו ענין של רוחניות של מצוה ושל איסור, ושייך בו ביטול ברוב.

על יתר הערותיך אין לי פנאי, מפני קדושת הש"ק[46] הקרוב, להעיר אפילו במקצת, ואת כבודך הסליחה.

חזק ואמץ, אח יקר, והי'[47] ד' בעזרך לקבע עתים, להגדיל תורה ולהאדירה, [על פי ישעיהו מב, כא] ונראה בישועת ד' על עמו ונחלתו ורוממות קרן ישראל על חבל נחלתנו במהרה בימינו בקרוב, כנה"י[48] ונפש אחיך דוש"ה[49] קשור באהבתך.

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. הר"ש - הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שי' - שיחיה
7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. ע"ז - על זה
10. ע"כ - על כן
11. שיהי' - שיהיה
12. כ"א - כי אם
13. אדר"נ - אבות דרבי נתן
14. לאדה"ר - לאדם הראשון
15. ק"ו - קל וחומר
16. וע"ד - ועל דבר
17. ומ"מ - ומכל מקום
18. עשה"כ - על שם הכתוב
19. וע"י - ועל ידי
20. וע"כ - ועל כן
21. מכאו"א - מכל אחד ואחד
22. ועבו"ק - ועבודת קודש
23. מל"מ - משנה למלך
24. ולע"ד - ולעניות דעתי
25. שמה"ת - שמן התורה
26. וכ"כ - וכל כך
27. בשעה"מ - בשער המלך (שם ספר)

28. דקיי"ל - דקיימא לן
29. שהי' - שהיה
30. עכ"פ - על כל פנים
31. וי"ל - ויש לומר
32. ב"ד - בית דין
33. א"צ - אין צריך
34. בע"כ - בעל כרחם
35. אפי' - אפילו
36. וע"ז - ועל זה
37. אע"פ - אף על פי
38. כ"כ - כל כך
39. שכאו"א - שכל אחד ואחד
40. יהי' - יהיה
41. וכש"כ - וכל שכן
42. לפ"ז - לפי זה
43. בכה"ג - בכהאי גוונא
44. ולפ"ז - ולפי זה
45. ג"כ - גם כן
46. הש"ק - השבת קודש
47. והי' - והיה
48. כנה"י - כנפשו היקרה
49. דוש"ה - דורש שלומו הטוב

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט שבט תרס"ט - יפו **נמען:** הגאון ר' איסר זלמן מלצר, אב בית דין סלוצק

הרב קוק מודה על הקובץ 'יגדיל תורה'. התעוררות מן הלב אינה מספיקה, וצריך דברי דעה עמוקה מן המוח. יש לפתוח פתחים רחבים למצוינים שבין תלמידי החכמים הצעירים בחלק העיוני שבתורה, כדי שתקום 'ספרות ספרותית' קדושה שתעלה ביופייה על הספרות החדשה, וכך ישובו גם הנופלים לאויב.

עיקרי הדברים

- תודה על 'יגדיל תורה'.
- דעה עמוקה ולא רק התעוררות.
- לימוד עיוני לתלמידי חכמים מצוינים.
- ספרות קדושה מול הספרות החדשה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ט שבט תרס"ט[4]. [י"ט בשבט תרס"ט (1909)]

שלו'[5] וברכה לכבוד הרב הגאון הגדול, אוצר תו"י[6] מו"ה[7] איסר זלמן [הרב איסר זלמן מלצר, רבה של סלוצק וראש ישיבתה] שליט"א[8], האב"ד[9] ור"מ דעי"ת[10] ק' סלוצק יצ"ו[11],

אחדשה"ט[12] באה"ר[13]. הגיעני הקובץ "יג"ת", ["יגדיל תורה", קובץ תורני שיצא בסלוצק] עם מכתבו הגלוי דכ"ג שי'[14], בעצם ימי טרדותי המרובות בעבוה"ק[15] הנתונה על שכמי החלש, משא לעיפה, [על פי ישעיהו מו, א] ולא עצרתי כח למהר לשלם את חובת הכבוד והאהבה לכתר"ה[16], להשיב לו תודות על פרחי חמד אשר כבדני בם בחוברת הראשונה. אקוה, שבפרוץ הדבר יעוטרו שוקיה של תוצאה זו בפרי חמד מרבים וגדולים, אשר יתמכו את יד כ"ג[17] ואשר על דגלו, בעזר מעשי ורוחני, ויגדל הענין וירבו סעפותיו להגדיל תורה ולהרחיב תעודה. [על פי ישעיהו מב, כא: "יגדיל תורה ויאדיר" – כשם הקובץ]

להראות את חבתי לפעלא טבא דמר ארשום בזה הערה קצרה, מענין הנוגע לנו ביותר בעבודת הקודש של הגדלת ישוב ארצנו הקדושה, אשר באור ד' יאר לעמו, לפתח לנו פתח ישועה וקוי אור של זיו פקודת ישועה ורחמים, ע"י[18] קץ המגולה של הרי ישראל, [סנהדרין צח: "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו" (יחזקאל לו, ח) הוא הקץ המגולה] המתחילים לשאת ענף ופרי, לעם קדוש, שבי הגולה, ההולכים ומתנחלים אל המקום אשר היה שם אהלנו בתחילה. [על פי בראשית יג, ג]

ועתה אכתב מעט לכ"ג בענין המטרה השניה שנתן להקובץ, - מצד היחש הספרותי. הנה אין לכחד את התועלת הגדולה, שתוכל ספרות ערוכה בכל התכסיסים הזמניים לעשות בשביל בנין בית ישראל ותיקוני בדקיו אשר רבו. אבל, אהובי לבבי ונפשי, אנו צריכים להיות לזה נכונים לא רק בדברי התעוררות בעלמא היוצאים מן הלב, - אע"פ[19] שגם הם טובים לפעמים, - כ"א[20] בעיקר בדברי דעה והשכלה עמוקה היוצאת מן המח החושב, - וזה ישוב לנו כשנסול דרך להבחירים שבעלי-הכשרון שבמצויינים שבין תלמידי-חכמים הצעירים, שיהיו יודעים פרק בחלק העיוני שבתורה, המקור לכל

דעה נשגבה וכל רגש עדין וקדוש. וע"י[21] הגדלת חלק-תורה הנעזב הזה והאדרתו, בכל מקצעותיו ובכל מכשיריו, יולדו לנו מהרה אנשי לב כבירי כח, שידעו לדבר בשער דברים אשר ישיבו רוח חיים ללב אומתנו, המתעלפת בצמאון נורא לדבר ד'. ואם שאמת נכון הדבר, שלא כל המוחות ראוים להשכלה עליונה כזאת ולא כל הלבבות - לרגשי קודש פנימיים כמו אלה, מ"מ[22] לא אלמן ישראל [על פי ירמיהו נא, ה] ומבחירי פרחי קודש של יקירי ת"ח[23] ימצאו בכל עת, ובפרט בעת כזאת, - שהדברים נוגעים לנו עד הנפש, - מספר חשוב, שהם ברוחם נוטים לתן חלק חשוב ללמודים הרוחניים בהרחבה, בעמל ובעומק-עיון, בחפץ לבב ובשמחה פנימית. ולהם צריכים אנחנו לפתח פתחים רחבים כפתחו של אולם, [על פי עירובין נג: "לבן של ראשונים כפתחו של אולם"] "ישוטטו רבים ותרבה הדעת". [דניאל יב, ד] וע"י היחידים המצויינים הללו נזכה להעמיד בצד הספרות של ההלכה, וההגדה הרגילה, עוד ספרות "ספרותית" קדושה ומאירה, מלאה בכל הוד וזיו חיים במלא המובן של המלה, באופן אשר תעלה ביפיה והדרה, וק"ו[24] באמתתה ועז גבורתה, על כל הקסם הנמצא כעת בהספרות החדשה, אשר היא מלאה בפינותי' הרבות רעל והשחתה. ואז ילוו אלינו מחנות וגדודים, גם מהחיל הנופל אל האויב, בעת כזאת, אשר מלה חיה, בסגנון המתאים למשאלות הרוחניות היותר פנימיות של הדור, עוד טרם נשמעה מגדולי ת"ח על שדמותיה של תורה. ישמש נא כת"ר[25] בכח הקובץ היקר להעיר לב על השאלה הנכבדת הזאת, אשר בידינו לפתרה. ועם הרמת הדגל לכל רעיון מרומם את הנשמה ממקורה של תורה ירים נס לשיבת ישראל לארץ חמדה, ע"י עז כחם של ת"ח היודעים לצאת לעזרת ד' בגבורים, [על פי שופטים ה, כג] אשר יחלו לדרש בהלכות-ציבור היותר עליונות ומקיפות, בשכל טוב וברוח חיים מלא נועם ועז, ותגלה ותראה הדרתה של תורה והוגיה על כל עם ד' הגוי כולו, אסיר התקוה [על פי זכריה ט, יב] הצופה לתשועה, מהררי קודש, אשר אך שם גנוזים לנו טללי אור וחיים, לישראל ולתורת ד' אשר בלבו.

אחתום בברכה ואה"ר[26], כנה"ר[27] ונפש ידי"ע[28] דוש"ת[29] בכל לונ"ח[30].

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. תו"י - תורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. האב"ד - האב בית דין
10. דעי"ת - דעיר תהילה
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. באה"ר - באהבה רבה
14. שי' - שיחיה
15. בעבוה"ק - בעבודת הקודש
16. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו

17. כ״ג - כבוד גאונו
18. ע״י - על ידי
19. אע״פ - אף על פי
20. כ״א - כי אם
21. וע״י - ועל ידי
22. מ״מ - מכל מקום
23. ת״ח - תלמידי חכמים
24. וק״ו - וקל וחומר
25. כת״ר - כבוד תורתו
26. ואה״ר - ואהבה רבה
27. כנה״ר - כנפשו הרמה
28. ידי״ע - ידידו עוז
29. דוש״ת - דורש שלומו ותורתו
30. לונ״ח - לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה מנחם אב תרס"ט - רחובות **נמען:** קול קורא (תמיכה בישיבת מאה שערים)

הישיבה ותלמוד התורה במאה שערים במצוקה, והם מגרילים קרקע של 220 דונם בחדרה. הרב קוק קורא לקנות כרטיסים: בכך תומכים בתורה, הזוכה יקבל נחלה בארץ, וגם כל משתתף זוכה בארבע אמות בארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- תמיכה בישיבת מאה שערים.
- הגרלת קרקע בחדרה.
- קניין ארבע אמות בארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ה מנ"א[2] תרס"ט[3]. [כ"ה מנחם אב תרס"ט (1909). האגרת נכתבה ברחובות]

כבר נודעת לרבים גדולת מעלתה וקדושתה של הישיבה הקדושה והת"ת[4] אשר במאה-שערים, [ישיבת מאה שערים ותלמוד התורה שלה] אחד מפרורי ירושלים עיה"ק[5] ת"ו[6] היותר חשובים. והמפורסמות אינם צריכים ראיה. [כלל תלמודי-הלכתי] אמנם כעת בא המוסד הקדוש הנ"ל[7] במצב נדחק נורא מאד, ומנהליו הרבנים הגדולים, ועמהם הרב הגאון המפורסם בתורתו ויראתו מו"ה[8] שאול חיים שליט"א[9], הרב מדובראוונא, [הרב שאול חיים הלוי הורוויץ, שכיהן ברבנות בדוברובנה ועלה לירושלים בתרמ"ג; מייסד ישיבת מאה שערים, דודו של הרב יוסף גרשון הורביץ, רב השכונה] מצאו לנכון לפניהם להגריל את נחלתם שיש להם במושבה חדרה, [הגרלה של כמאתיים ועשרים דונם אדמה שהיו לישיבה בחדרה; כל מי שקנה כרטיס זכה בחלקה קטנה בארץ ישראל] אשר באה"ק[10] ת"ו, ערך שני מאות ועשרים דונמים. והנה כמה חן וכבוד ראוי שימצא הדבר הגדול הזה בעיני אחינו היקרים, אוהבי ארץ חמדתנו מקרוב ומרחוק, אין די באר. כי לבד מה שע"י[11] ההשתתפות בתמיכת המוסד הקדוש, ע"י[12] קניית הגורלות, יחזקו את ידי הבונים להעמיד על תלו את המכון הנעלה הזה לתורה ולתעודה, במרומי הר צבי קודש, [על פי דניאל יא, מה] בירושלים עיה"ק ת"ו, הנה הזוכים בגורל מה טוב חלקם ומה נעים גורלם, כי יזכו לחבל ונחלה בארצנו הקדושה. וביחוד לעת כזאת, עת בנות [על פי קהלת ג, ג: "עת לבנות"] ב"ה, עת אשר רוח ד' על עמו לשוב לנחלת הקודש הולך וחזק מאד, וביחוד שגם הגורלות אשר לא יזכו הנם זוכים בכ"ז[13] בחלק של ד' אמות קרקע באה"ק, [על פי כתובות קיא: "כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא"] שיהיה להם בזה חבל בגורל בנחלת ד' ויד ושם [ישעיהו נו, ה] בקיום המצות התלויות בארץ, אשריהם וטוב להם.

והנני חותם בברכה מהררי קודש, לכל נותן יד להחזיק עמודי תוה"ק[14] ועמודי ישוב אה"ק[15], באהבת עולמים.

בעה"ח[16], אור ליום כ"ה מנ"א תרס"ט, ברחובות אשר ביהודה ת"ו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש בעה"ק[17] יפו והמושבות תובב"א[18]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
4. והת"ת - והתלמוד תורה
5. עיה"ק - עיר הקודש
6. ת"ו - תבנה ותכונן
7. הנ"ל - הנזכר לעיל
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. באה"ק - בארץ הקודש
11. שע"י - שעל ידי
12. ע"י - על ידי
13. בכ"ז - בכל זאת
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה
15. אה"ק - ארץ הקודש
16. בעה"ח - באתי על החתום
17. בעה"ק - בעיר הקודש
18. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח כסלו תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

דיווח על תלמודי התורה במושבות. בפתח תקווה העיכוב הוא בריאותו של ד"ר אויערבך. בראשון לציון הקצבה אינה מספיקה, כי ההורים פועלים עניים. ברחובות דרוש עוד מלמד. הגיע הזמן לחינוך הבנות, כי הן האימהות של העתיד ומשפיעות על אחיהן. בית המלאכה ב'שערי תורה' גדל ליותר מעשרים תלמידים וזקוק למנהל. הרב קוק מתחיל צעד קטן לקראת הישיבה המרכזית לישוב החדש.

עיקרי הדברים

- תלמודי התורה במושבות.
- הצורך בחינוך בנות.
- בית המלאכה ב'שערי תורה'.
- התחלת הישיבה המרכזית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ראש חודש כסלו תר"עין. [ראש חודש כסלו תר"ע (1909)]

שלו'[4] וברכה מהררי' קודש לכבוד הגאון הגדול עטרת תפארת ומגדל עז, מוהר"ר[5] יצחק אייזיק הלוי שליט"א[6].

שלו' שלו' בכפילא.

מכתב הדר"ג[7], מצ"ג העבר, [מצום גדליה שעבר] הגיעני במועדו הנכון, ומפני עיכובים רבים ושונים לא עלתה בידי להשיב להדר"ג[8] עד כה.

והנה בדבר פתח-תקוה, נקוה שיהי'[9] מסודר הכל על צד היותר טוב בע"ה[10].

ועד כה היתה המניעה ממצב הבריאות של היקר ד"ר[11] אויערבאך [ד"ר משה אויערבך, שנועד לנהל את תלמוד התורה בפתח תקוה] שי'[12], יחזקהו ד' לעבודת הקודש בעד עמו ונחלתו.

ובראשון-לציון ג"כ[13] ב"ה עומד הדבר להסתדר כראוי, רק שהקצבה שקצבו באסיפה, שני מאות פרנק, לא יספיק, גם עם המעט המתקבץ מהמושבה, לשכור ג"כ מורה לשפה הערבית. כי ע"ד[14] שיתופם של בני המושבות עצמם, אי אפשר לדון על כל המושבות בסגנון אחד. כי בפ"ת[15], המחזיקים בהת"ת[16] המה מעיקרי הבע"ב[17] שבמושבה, ואע"פ[18] שפרנסתם מצומצמת, מ"מ[19] הם משתתפים בכל כחם בשיתוף ממשי, אבל בראשון-לציון רובם של המחזיקים בת"ת[20] הם מהפועלים, שאין להם נחלת שדה וכרם, והם עניים מרודים, שקשה מאד וכמעט אי-אפשר להכביד עליהם אפילו הכבדה כל שהיא. ולענין התועלת המקוה, ודאי דוקא יש לקוות, שמבני עניים כאלה תצא תורה.

וכמו-כן ע"ד רחובות ועקרון, צריך להתאמץ מאד לסדר את המצב, כדי להציל ילדי קודש מפח הכפירה, והבוחר בציון יעזרנו ע"ד כבוד שמו הגדול ב"ה.

עתה הגיעה השעה, שנחל בעה"י[21] איזה צעד מעשי ע"ד יסוד ישיבה מרכזית לישוב החדש, אשר את תמצית תכנה כמדומה שהצעתי איזה פעם קדם הדר"ג שליט"א. עלינו להקדים, כפי היכולת, לעשות דבר ממשי בעד המצויינים שבבעלי כשרון המתגדלים בארץ, לבל ילכו שבי אחרי מוסדי ההרס, ההולכים ונושאים ראש, מפני שיש להם מחזיקים נלהבים מעברים. וישיבה אחת שלמה בצביונה, ממולאת בתורה במובן רחב, ומותמכת בתכסיסי החיים כפי הצורך, תכריע את כל הישוב כלפי זכות, ותכין יסוד לחיי ישראל אמתיים על אדמת הקודש. הנני מתחיל בעה"י כעת איזה התחלה קטנה בזה, ואקוה לאוזר ישראל בגבורה, [מברכות השחר] אשר עד כה חזקני ואמצני, לשאת ביד רמה דגל אש דת קודש, באומץ לב ובלי פחד מכל המפריעים, אשר סביב שתו לנו, [על פי תהלים ג, ז: "אשר סביב שתו עלי"] שיחזק ידי ויאמץ חילי על דרך הקודש הזאת, של יסוד אבן פינה לתחיית תורת אל חי במרכז נחלת ד' של שבי גולה, המחזיקים בידם ראשית פריחת צמיחת קרן ישועה והתחלת דרך לגאולי ד'.

אקוה שהדר"ג[22] שליט"א יבין עד כמה מחשבתי רצויה בזה, ועד כמה הדבר נוגע עד נפש היהדות האמתית בעת כזאת, ליסד לנו על נחלת ד' מכון כזה, שיתן לנו ת"ח[23] כאלה, שיהיו מקובלים על הבריות, ושידעו פרק הגון בכל ענפי התורה, הסובבים את מערכות ההלכה והאגדה, כדי שידעו לכלכל דבר במשפט, [על פי תהלים קיב, ה: "יכלכל דבריו במשפט"] נגד המון העוקרים אשר סבונו כדבורים. [על פי תהלים קיח, יב]

ברחובות, דרוש רק עוד מלמד הגון אחד. זה המלמד, היושב עתה בהת"ת שם, הוא מוכשר מאד לעבודתו, לפי תנאי המקום. אבל כעת, ע"י[24] העזיבה של הזמן העבר, באו רב הילדים אל ביה"ס[25], לדאבון לבבינו. ואם יהי'[26] לנו עוד מלמד הגון אחד, יש לקוות, שלימים הבאים יומשכו כל הנערים, ועכ"פ[27] רובם, אל הת"ת[28], להתחנך ע"פ[29] דרך ד' הנאמנה.

גם הגיע זמן לשים לב לחינוך הבנות. כי אם נקח בידנו רק את חינוך הבנים, והבנות תהיינה מחונכות בבתי הספר, והן הנן האמות שלעתיד, עדיין לא הועלנו בתקנתנו. ואפילו זולת הצפיה למרחוק, כיון שבבית אחד, שבו אח ואחות, כשהאחות מבקרת את בה"ס[30], משפעת היא ברוחה על האח, וכמובן הקלקולים מתגדלים באפס יד, לא כן התיקונים, הצריכים עמל כפים והשגחה מרובה.

כמו-כן דבר גדול ונכבד הוא בית-המלאכה, אשר נוסד פעה"ק[31] ת"ו על יד הת"ת שע"ת[32], [תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו] שמטרתה נאמנה לגדל בקרבנו בעלי מלאכה, בלתי בורים מדעת תורה, ומחונכים בדרכי היראה והנה ההתחלה היתה קטנה, ועתה נתגדלה ב"ה בכמה מכונות ותלמידים, יותר מעשרים. אך חסרון אחד צריך להמנות, שמוסד גדול כזה. צריך מנהל שישגיח על הכל, על החינוך המוסרי של התלמידים, שהיא השגחה שונה מאותו החינוך של תלמידי השע"ת[33], המיוחדים לתורה, ועל נימוסי ההנהגה, גם על ההנהגה של הרכוש, שתהי'[34] מסודרת כראוי, ועל דרכי הלימוד של הנערים וארחות חייהם. ומאד היה ראוי, שהאגודה הנכבדה, שהדר"ג שי' יושב בראשה, תשים לב ע"ז[35], לבר איש כזה, בעל השפעה של יראת שמים ושל נימוס נאה, ולתמוך בהוצאה הדרושה לכך, שהמוסד עצמו, בראשית פריחתו, אין בו יכולת לזה.

כללו של דבר, הרבה מאד, יש לנו לעבוד לשכלולה של ארץ חמדתנו, ושיהי'[36] השכלול, שכלול אמתי, בנין שסופו להתקיים בעה"י, באשר רוח ד' תניחנו למעלה למעלה. ועלינו להתחזק מאד מאד בעד עמנו ובעד ערי אלהינו, [על פי שמואל ב י, יב] ובעד תורת ד' רוח אפינו. [על פי איכה ד, כ]

אחתום בעתרת שלו' וברכה מקודש, כנפשו הרוממה ונפש אסיר תקוה המצפה לתשועת ד' על עמו בחבל נחלתו במהרה בימינו בקרוב.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הדר"ג - הדרת גאונו
8. להדר"ג - להדרת גאונו
9. שיהי' - שיהיה
10. בע"ה - בעזרת השם
11. ד"ר - דוקטור
12. שי' - שיחיה
13. ג"כ - גם כן
14. ע"ד - על דבר
15. בפ"ת - בפתח תקוה
16. בהת"ת - בהתלמוד תורה
17. הבע"ב - הבעל הבית
18. ואע"פ - ואף על פי
19. מ"מ - מכל מקום
20. בת"ת - בתלמוד תורה
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. שהדר"ג - שהדרת גאונו
23. ת"ח - תלמידי חכמים
24. ע"י - על ידי
25. ביה"ס - בית הספר
26. יהי' - יהיה
27. ועכ"פ - ועל כל פנים
28. הת"ת - התלמוד תורה
29. ע"פ - על פי
30. בה"ס - בית הספר
31. פעה"ק - פה עיר הקודש
32. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
33. השע"ת - השערי תורה
34. שתהי' - שתהיה
35. ע"ז - על זה
36. ושיהי' - ושיהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' שבט תר"ע - יפו **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ

הרב קוק מתכוון לייסד ביפו 'קיבוץ' של צעירים מוכשרים, כדי להדריכם ביראת שמים, בלימוד ישר ובהשפעה בחן ובכבוד. בינתיים אפשר לקבל ארבעה בחורים, והרב קוק מבקש מהרב חרל"פ שמות של צעירים מתאימים.

עיקרי הדברים

- ייסוד חבורת צעירים מוכשרים ביפו (ראשית הישיבה).
- בקשה להמלצות על תלמידים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ג' שבט תר"עין.

שלו'[4] וברכה לעד לכבוד ידיד לבבי הרה"ג[5] הנחמד אוצר תוי"ר[6] מוהרי"מ[7] חרל"פ[8] [הרב יעקב משה חרל"פ, תלמידו וידידו של הרב קוק] שליט"א[9]. יברך ד' חילו וכא"ל[10] ויאושר בארץ חיים בכט"ס[11].

יקרת מכתב ידי"נ[12] כת"ר[13] שי'[14] הגיעני. ויה"ר[15] שימלא ד' כל משאלות לבו הטהור לטובה, וישיג תמיד אך טוב וחסד, ששון ושמחת לבב, וברכת ד' תהי'[16] על נוהו תמיד.

אחלה בזה מאת כבוד אהובי. כאשר תקותי לשמו ית'[17] שאזכה ליסד איזה קיבוץ של צעירים בעלי כשרון [ייסוד הישיבה ביפו] פעה"ק[18], כדי להדריכם בדרך ד', ביראת-שמים אמיתית, בסדר לימוד ישר, ובהכשר להיות משפיעים השפעת קודש בדרך של יושר לב, אומץ רוח ושלוה פנימית וחן וכבוד בהליכות החיים. ולעת עתה נוכל לקבל בעה"י[19] ארבעה בחורים, אם ימצאו מוכשרים כראוי. ובצירוף עם אחדים מוכשרים שישנם עמנו באיזה ערך עכ"פ[20] יהי'[21] יסוד לכינוס הקודש בחסד עליון ב"ה. הנני פונה בזה לכבוד ידי"נ, שאם לא ימנעוהו מניעות, מצד המצב וכיו"ב[22], יכתב נא לי שמותיהם. של איזה צעירים מוכשרים, אשר ידעם, וביחוד אם הם מרוצים לבא, ונראה להוציא את הדבר מכח אל הפועל בעה"י, וזכות הרבים יהי' תלוי בכת"ר[23].

אחתום בברכה וכ"ט[24], כנה"ר[25] ונפש ידי"ע[26] דוש"ת[27] באה"ר[28].

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. הרה"ג - הרב הגאון
6. תוי"ר - תורה ויראה
7. מוהרי"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)

9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. וכא"ל - וכל אשר לו
11. בכט"ס - בכל טוב סלה
12. ידי"נ - ידיד נפשי
13. כת"ר - כבוד תורתו
14. שי' - שיחיה
15. ויה"ר - ויהי רצון
16. תהי' - תהיה
17. יתי' - יתברך
18. פעה"ק - פה עיר הקודש
19. בעה"י - בעזרת השם יתברך
20. עכ"פ - על כל פנים
21. יהי' - יהיה
22. וכיו"ב - וכיוצא בזה
23. בכת"ר - בכבוד תורתו
24. וכ"ט - וכל טוב
25. כנה"ר - כנפשו הרמה
26. ידי"ע - ידידו עוז
27. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
28. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רעב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אדר ראשון תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי

בעניין ההצעה להשאיר חלק קבוע מכל קרקע לקיום מצוות השביעית: כבר הציע זאת הראשון לציון ר' יעקב שאול אלישר. אבל הרב קוק חושש שקצבה קבועה תיראה כאילו בזה מקיימים את המצווה כתיקונה. לכן החמיר יותר: ההיתר חל רק על מה שנוגע לקיום הישוב, ולא על גינות נוי וגידולים שאינם עיקריים. גם נטיעות חדשות אסורות. על הישיבה: נערכה בחינה, והרב קוק מלמד מתוך 'דורות הראשונים'. הוחלט לייסד הגרלה כבסיס כספי לישיבה.

עיקרי הדברים

- הצעת חלק קבוע לשמיטה, ונימוקי ההחמרה.
- ההיתר רק לצורך קיום הישוב.
- הישיבה: בחינה, לימוד 'דורות הראשונים', והגרלה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' אד"ר[4] תרע"ן.

ישאו הררי קודש שלו'[5] לכבוד הרב הגאון הגדול, עטרת תפארת. מעוז ומגדל, מוהר"ר[6] יצחק אייזיק הלוי [רבי יצחק אייזיק הלוי, בעל "דורות הראשונים"] שליט"א[7], שלמא רבא למר.

יקרת הדר"ג[8] קבלתי, וברב שמחה קראתי את דבריו היקרים.

ובענין הנחת חלק ארץ לקיום מצות שביעית, כבר העיר כן הגאון בכור אלישר, החכם-בשי המנוח [הרב יעקב שאול אלישר, הרב הראשי הספרדי בירושלים, ממתירי המכירה בשמיטת תרמ"ט] ז"ל[9] מירושלים, בסדר התירו, אמנם לא נחית לטעמא דמר נ"י[10]. אבל אנכי ראיתי, שאם נתן קצב אחד לכל, יעשה הדבר רושם של קביעות, כאילו בזה מקיימים מצות שביעית כתיקונה. ע"כ[11] הרחבתי את הדבר יותר לחומרא, ולטובת ההזכרה של חובת המצוה כמאמרה, ע"י[12] מה שלא ניתן ההיתר גם אחרי המכירה כ"א[13] על כל מה שנוגע למצב קיום הישוב. וישנם בכל מושבה חלקים רבים, הרבה יותר מדונם לכל אכר, שאינם נוגעים לקיום הישוב, כמו גנות לשם פאר, וזרעונים שאינם עקריים כ"כ[14] בחיי המושבות, שאפשר להתקיים מבלעדן, ומה שאיננו עבוד איננו בכלל המכירה. ובזה המצוה מתקיימת, עכ"פ[15] שלא תשתכח תורת שביעית, ומזקקת לדרוש בשאלת חכם על פרטים, וכמובן משתנית היא ההוראה לפי הכרח המצב, שמזה משתרש בלב, שבכל כחנו אנחנו צריכים להשתדל לקיים המצוה כתיקונה, ושההיתר הוא היתר של דוחק השעה, יותר ממה שיכול להשריש כזאת קצב שוה לכל.

ודימוי הדר"ג מלקט שו"פ[16], נאה הוא מאד לענין השמטת הפירות, שא"א[17] לקיים "ואכלו אביוני עמך" [שמות כג, יא] הנאמר בה, אבל לא לענין עבודה, אם לא כשנדמה הדבר לביטול דין עבד עברי כולו כשאין היובל נוהג, משום שאין הפרט של "עד שנת היובל יעבד עמך" [ויקרא כה, מ] יכול להתקיים בנרצע, כעירכין כ"ט א'.

ולענין עקירת כלל המצוה, הנה להסוברים שהיא מדרבנן מתקיים חלק המצוה ע"י מה שישראל אסור לעשות העבודות שהן מה"ת[18] בשמיטה של תורה, ע"פ[19] סדרי ההוראה הנהוגה, רק אם שמיטה דאורייתא, אז ע"י בטול המלאכות דרבנן כולן, חשוב עקירת כל המצוה, וזה מתוקן באמת ע"י השיור, אמנם כבר הונהגנו, שלא להתיר נטיעות חדשות, ונטיעה לרובא דרבוותא היא דרבנן, א"כ[20] נשאר עדיין חלק מדבריהם גם לפי ההוראה.

והשי"ת[21] ירחם על עמו וארצו מהרה, ויחבש לשבורי לבב המחוצים במחץ כאב נורא על המצב המדאיב של אה"ק[22] ויושביה, המעיק להכנס בפרצות דחוקות כאלה, ויתן מהרה מציון ישועה לישראל תפארתו, ונשא ברמה את דגל תורתנו הקדושה וקיום כל מצותיה, ובכללן המצות התלויות בארץ בכלל וקדושת שבת הארץ בפרט, על אדמת הקודש, לשמחת לב כל אוהבי שם ד' המצפים לישועת אמת.

בענין הישיבה, השורש אשר החילותי הולך ב"ה ומתערה. ביום אדר"ח[23] העבר היתה בחינה, והנני רואה בהם ב"ה סימן ברכה.

ספרו הגדול, החביב עלי חבת נשמה, ["דורות הראשונים"] נחשב אצלנו לאחד הלמודים החשובים מאד. ולפעמים אני מרצה לפניהם פרקים מתוכו, בהוספת השקפות. ואקוה בעה"י[24] כשיסודר הענין יותר, שיחזיק ספרו דמר, וכל הלמודים והעיונים המתלוים אליו, מקום גדול והגון מאד.

לשם התחלת הבסיס החמרי, הוחלט אצלנו ליסד גורל, שנקוה שיאושר במשך הזמן הקרוב ג"כ[25] בדרך רשמי, מטעם הרשות, לשם הישיבה.

יואל ד', הבוחר בתורה ובארץ חמדה, מראשיתנו המצער להשגיא מאד את אחריתנו, למען עמו ונחלתו וקדושת אור תורתו.

הנני חותם בברכה, בבריות גופא ונהורא מעליא, יאירו עיני הדר"ג לאורך ימים טובים, דשנים ורעננים, להאיר עיני ישראל באור תורתו וחכמת לבבו הרחבה, כנפשו הרוממה ונפש מלאה רגשי כבודו ואהבתו, מברכו מהררי קודש ברכת החיים והשלו'[26] וכל טוב סלה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. שלו' - שלום
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. הדר"ג - הדרת גאונו
9. ז"ל - זכרונו לברכה
10. נ"י - נרו יאיר
11. ע"כ - על כן
12. ע"י - על ידי
13. כ"א - כי אם

14. כ"כ - כל כך
15. עכ"פ - על כל פנים
16. שו"פ - שכחה ופאה
17. שא"א - שאי אפשר
18. מה"ת - מן התורה
19. ע"פ - על פי
20. א"כ - אם כן
21. והשי"ת - והשם יתברך
22. אה"ק - ארץ הקודש
23. אדר"ח - א' דראש חודש (היום הראשון של ראש חודש)
24. בעה"י - בעזרת השם יתברך
25. ג"כ - גם כן
26. והשלו' - והשלום

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד אדר ראשון תר"ע - יפו **נמען:** הרב פרופ' ישראל לוי (פריז)

הרב קוק מודה על התמיכה ברב זאב ברנשטיין בפתח תקווה, ועל מסירת 'שבת הארץ' לברון. הרב קוק מבקש שהברון ייתן את לבו גם לתחיית נשמת הישוב, כלומר לחיזוק הדת. הרב קוק מונה צרכים: חיזוק הרבנות הכללית ונסיעות למושבות, משכורת לרב עקרון, עיתון חודשי לרבנות, וישיבה מרכזית שתוציא רבנים בעלי השכלה ונאום.

עיקרי הדברים

- תודה על תמיכה ברב בפתח תקווה.
- פנייה לברון לחזק את הדת בישוב.
- רבנות, עיתון וישיבה מרכזית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד אד"ר[4] תרע"ן.

ישאו הררי קודש שלו'[5] לכבוד הרב הגדול בישראל ובאדם כליל תפארת מר ישראל פרופיסור לוי [הרב והחוקר הצרפתי ישראל לוי] שליט"א[6].

מצאתי לנפשי חובה להביע את תודתי וברכתי לכבוד הדרתו, על אשר יקרתי בעיניו למלאות את שאלתי על דבר הרב היקר מר זאב ברנשטיין נ"י[7], היושב במושבה פתח תקוה ת"ו. ומה מאושר אהיה אם יהי'[8] עוד אפשר להמשיך את התמיכה להרב הנ"ל[9] גם לימים יבאו, כי נכבד האיש מאד, ופעולתו נכונה היא לטובת דת קודש בישובנו בא"י[10].

כמו-כן אודה בזה להדרת כבודו על דברו הטוב בדבר הספר "שבת הארץ", [ספרו של הרב קוק על הלכות שביעית, שיצא לאור בשנת תר"ע] ואשמח מאד כי הפיק רצון מכבוד חכמתו ותורתו, ויבורך כבוד הדרתו על אשר הואיל למלא את בקשתי למסור את הספר הנשלח לכבוד הברון הנדיב [הברון אדמונד דה רוטשילד] שיחי'[11].

מדי דברי אתכבד לקחת דברים עם הוד כבודו. אולי יהי' ד' עמנו ונוכל לעשות דברים ממשיים לטובת הדת בישוב החדש. כמובן כל חפצי הוא לקשר את הדת עם התקומה הישובית, ועינינו רואות שאי אפשר להישוב להפריח ולהתקיים כי"א[12] בעזרת אמוץ הדת וכבודה, והדבר נאה מאד שהדרת הברון, שכי"כ[13] הרבה לעשות בשביל הישוב, ישים ג"כ[14] לב לתחיית נשמת הישוב, שהיא ההתעודדות הדתית בתוכו. למטרה זו אנו צריכים לאמץ את משטר הרבנות הכללית, ולתן יכולת לעשות מסעות תכופות בכללות הישוב, ביהודה ובגליל, לבצר את מעמד הדת.

נוסף לזה צריכים אנו לחזק את הרבנות המקומית, שבכל מושבה. והנה בעקרון כבר נתקבל רב על פי רשותי ובחירתי, וב"ה[15] הוא רב נכבד, ופעולתו ניכרת לטובה על המצב המוסרי והדתי של המושבה, אבל מצבו הוא ירוד מאד ומחיתו מצומצמת. מה טוב היה אם יהיה אפשר לתמכו במשכורת תמידית.

כן דרושה מאד להרבנות הכללית של הישוב במה ספרותית, כלומר עתון מיוחד יוצא בחוברות חדשיות לפחות, לבצר את מעמד הדת ולברר כל השאלות הרבות שבכללות הישוב כולו, במובן המעשי והתיאורי [בעניינים המעשיים והעיוניים] ובכל המסתעף לזה.

על כולם דרושה ישיבה מרכזית לכללות הישוב החדש, ישיבה ברוח ישראל הראויה להוציא רבנים מפוארים לישוב, מחונכים בתרבות נאה, ובידיעות העולם והחיים, נוסף על תורתם ואמונתם, מוכשרים בכח הדבור הנאה לקחת נפשות [לקרב לבבות (על פי משלי יא, ל)] ביושר אמריהם.

והנה כל אלה העובדות מוטלות עלינו להגשימן במעשה, ומה מאושר יהי' ישובנו, אם ע"י[16] כבוד הדרתו יבואו הדברים להיות קרובים ללבו של הדרת הברון הנדיב שיחי', שזה יעמיד בקרן אורה [באור גדול] יותר עליונה את כל מעשה צדקתו לארצנו הקדושה.

ע"ד[17] הישיבה החילותי כבר ב"ה התחלה קטנה, אבל כשיהיו לנו די אמצעים הננו נכונים לשכלל ולהרחיב באופן רצוי מאד, באופן שתכובד השפעת בני ארץ ישראל גם על העולם הישראלי שבחוץ לארץ.

אקוה, שהדרת כבוד מעלתו יואל בטובו להשיבני דבר על כל שאלותי, ושישתדל כפי יכלתו להיות לסועד [להיות לעזר] לכל הדברים הטובים אשר ברוח עמדי לכונן לטובת עמנו וארצנו הקדושה.

והנני בזה חותם בברכת שלו' ורחשי כבוד נעלים ורוממים מאד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. שלו' - שלום
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. נ"י - נרו יאיר
8. יהי' - יהיה
9. הנ"ל - הנזכר לעיל
10. באי"י - בארץ ישראל
11. שיחי' - שיחיו
12. כ"א - כי אם
13. שכ"כ - שכל כך
14. ג"כ - גם כן
15. וב"ה - וברוך השם
16. ע"י - על ידי
17. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אלול תר"ע - יפו **נמען:** הרב חיים טשרנוביץ ('רב צעיר'), אודסה

הרב קוק מודה על העזרה לישיבה. הרב קוק מתרחק ממלחמות, כי פנימיות העולם מלאה שקט והרמוניה, אבל לא ייסוג מפני מפריעים. בעניין הדיבור העברי: הרב קוק משתדל שהכול יילמד בעברית, לא רק כדי שלא יצחקו, אלא כי הנשמה הלאומית פועמת בבני תורה, ולכן יש להחיות את השפה יחד עם העם. עם זאת, המורה לגמרא אינו יכול עדיין לבטא את עצמו בלי יידיש. ב'תחכמוניו' הצליח הדבר בהדרגה, ותלמידים ספרדים יכריחו את הדיבור העברי.

עיקרי הדברים

- תודה על תמיכה בישיבה.
- שלום מול מלחמה.
- תחיית השפה העברית גם בלימוד התורה.
- ההדרגה בהנהגת העברית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' אלול תרעי"ן.

לכבוד ידידי הרה"ג[4] החכם המפורסם רב פעלים מוהר"ח[5] טשרנוביץ [הרב חיים טשרנוביץ ("רב צעיר"), רב באודסה וממייסדי הישיבה שם] שליט"א[6], רב באדעסא יצ"ו[7], שלו'[8] וברכה וכוח"ט[9].

בשמחת לב קבלתי את מכתבו היקר, ואפריון אמטי למר על עזרתו החביבה לטובת הישיבה.

והנה ע"ד[10] התכוננות לעבודה, אין מה לדבר: רבה וגדולה היא העבודה, ומוכרחים אנו להחמש במרץ רב לעבוד ולמשא. אכן מה שנוגע למלחמה, דרכי הוא מעולם להיות מתרחק מתגרת מלחמה וכמה דברים הנני מוותר עליהם מפני אהבת השלו'[11]. אמת הדבר, שהצד החיצוני של העולם הוא מלא מלחמות, אבל הפנימיות שלו היא מלאה שקט והרמוניה, ואנו צריכים תמיד להעמיק ולחדור לתוכיותם של הדברים, כמנהג ישראל לומר "שקר החן" וגו'[12], [משלי לא, ל, מתוך "אשת חיל" הנאמר בליל שבת] באותה השעה עצמה שיופי הבית נוצץ בכל הדרו, בלילי שבתות,

אמנם בודאי אם יעמדו עלינו אינשי דלא מעלי, להפר את מחשבתנו הטובה ולחסם את דרכנו בקודש, לא נסוג אחור מפניהם. ככל האפשר נדבר עמם רכות, נפייסם, נראה להם את ההכרח והטוב שבמטרתנו ומעשינו, ואם בכ"ז[13] לא יתפייסו, יהי להם אשר להם ואנחנו בשם ד', השלו' האמת והצדק והחיים, נזכיר.

בכלל זה נכנס ג"כ[14] הדבור העברי, כמובן אני משתדל שהכל יהי'[15] נלמד ונדבר בשפתנו במכוננו, ולא לבד משום שלא נהי'[16] לצחוק, כמו שהבליט כת"ר[17], אלא משום שאותה הנשמה הלאומית בעצמה, המכה גלים בלב כל טובי עמנו, היא מפעמת - ועוד ביתר שאת - בלבות בני-תורה טהורי-לב, שעל דגלם הננו שואפים להמנות, והיא מכרחת אותנו להחיות את שפתנו יחד עם תחית עמנו וארצנו. בכל זאת

איני יכול עדיין למלא את כל חפצי בזה, ביחוד בשעור הגפ"ת[18], שאומר המורה של עכשיו, שעם כל מה שהוא ת"ח[19] מובהק ומעמיק חשוב בהלכה, לא יוכל לבטא את הגיונותיו בשו"א[20] בלי עזרת הז'רגון, [היידיש] לדאבון לבבי, ואנכי איני חפץ בשו"א להונות את כת"ר ולא את שום אדם מהמתנדבים, ע"כ[21] הנני מודיעם שלעת עתה. נאמר השעור הגפת"י[22] בסיוע הז'רגון, אבל קוה אקוה שיוטב המצב גם בזה. וכבר הי'[23] לי זה הנסיון ב"תחכמני" פה, [בית הספר "תחכמוני" ביפו] שבתחילה סרב המורה של הכת הגדולה לגפ"ת[24], שהוא ג"כ ת"ח מעמיק, מלקבוע את שעורו בעברית, מפני היראה שלא יכול לבטא את המובן כראוי, ביחוד בענינים העמוקים, והנחתיו על הרגלו, אלא שלא חדלתי מלעורר שאנו צריכים לשאוף לתחיית השפה בחוג התורה כמו שהיא הולכת וחיה ב"ה בחוג החיים החילוניים, ועתה ע"פ[25] השפעה זו והשפעת החוג של שארי הלמודים כולם בקודש ובחול, ואפילו הגמרא הפשוטה, שהי'[26] הכל בתחילה כבר נלמד, ע"פ הפרוגרמה של תביעתי, בשפתנו, התחיל המורה הנ"ל[27] מעצמו ללמוד הכל עברית, וב"ה[28] הדבר הולך ומצליח, והתלמידים רואים סימן ברכה גם בעומקה של הלכה בשפה ברורה וחיה שלנו, לחדות לבבנו. ברוך שומר הברית והחסד לעמו, אשר זכנו לראות ככה בצמיחת קרן ישועתנו על אדמת קדשנו. וכן אקוה שיפותח הדבר גם בשיעור זה של הישיבה, ביחוד נקוה לפתוח זה כשיזדמנו לנו איזה תלמידים ספרדים, שזהו הכח היותר מכריח לדבר דוקא עברית. וב"ה שצרכי-החיים עצמם גם הם מניעים את כח תחיתנו הרוחנית לכל צדדיה. רק אנו צריכים להיות עמלים עם הצבור, לעבוד ולמשא באמונת לב.

הנני חותם בברכה ואה"ר[29], וברב תודה על כל ההשתתפות האהובה אשר יהגה לבבו הטהור לפעלנו, כנה"ר[30],

הק' אברהם יצחק ה"ק

לזרז את מזורז שכמותו שי'[31], להגדיל את העזרה בחומר ורוח לימים הבעל"ט[32], איני מוצא לנכון, כי יחושו של מוסדנו אל כל הכחות היותר טובים של עם ד' איננו פחות מיחושו אלי.

ידי"ע[33]

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. הרה"ג - הרב הגאון
5. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. שלו' - שלום
9. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
10. ע"ד - על דבר
11. השלו' - השלום
12. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)

13. בכ"ז - בכל זאת
14. ג"כ - גם כן
15. יהי' - יהיה
16. נהי' - נהיה
17. כת"ר - כבוד תורתו
18. הגפ"ת - הגליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
19. ת"ח - תלמידי חכמים
20. בשו"א - בשום אופן
21. ע"כ - על כן
22. הגפת"י - הגאון פ... ת... י... - שם אדם
23. הי' - היה
24. לגפ"ת - לגליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
25. ע"פ - על פי
26. שהי' - שהיה
27. הנ"ל - הנזכר לעיל
28. וב"ה - וברוך השם
29. ואה"ר - ואהבה רבה
30. כנה"ר - כנפשו הרמה
31. שי' - שיחיה
32. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
33. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אלול תר"ע - יפו **נמען:** הגביר חיים הכהן

הרב קוק מבקש תמיכה בישיבה המרכזית לישוב החדש שהחל ביפו. היא נחוצה כגשר בין הישוב החדש לישן. חסרה בארץ ישיבה שבה צעירים לומדים כמה שנים ויוצאים לחיים, ולא רק ישיבה של מקבלי תמיכה לכל חייהם. הישיבה תחנך בתורה, בדעת ובאהבת האומה והארץ, ותלמידיה יהיו בעלי הופעה נאה. המורה שם טוב גפן נוסע לגייס כספים.

עיקרי הדברים

- הישיבה המרכזית ביפו.
- ישיבה לתקופה ולא לכל החיים.
- חינוך לתורה, דעת ואהבת הארץ.
- שליחות שם טוב גפן.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב אלול תרעי"ן.

שלו'[4] וברכת השנים לכבוד ידידי הגביר הנכבד, איש אשר רוח בו, מר חיים הכהן נ"י[5].

מאז אשר נזדמן הדבר שטיילנו ארוכות וקצרות בענינים נכבדים, שאחד מהם הוא דבר תוצאות יסוד הישיבה, [הוצאות ייסוד הישיבה ביפו] שהנני מוצא בע"ה[6] שנחוץ מאד ליסדה פה בתור ישיבה מרכזית פעיה"ק[7] והמושבות, כלומר לישוב החדש של עם ד' באי"י[8] בכללו. ודבר כבודו הי'[9] אלי אז שנדבר בענין יקר זה מתוך הכתב בעה"י[10], עצרתי את דברי ולא באתי בכתובים עם כבודו בזה, לעוררו להיות פועל במעשה והשפעה על החוג הנכבד שלו בנידון דנן, עד אשר עלתה בידי ב"ה יסוד התחלה, הנותנת כעת תקוה לשגשוג הענין, כפי תקותי ותקות טובי בני עמנו, המצפים להטבת מצב ישוב א"י[11] בחומר ורוח, בימין ד' רוממה.

הישיבה מוכרחת היא להברא, בשביל הרמת ערכו של הישוב החדש [היישוב החדש: המושבות ותושבי יפו, שעלו מאז ראשית חיבת ציון; לעומת היישוב הישן, יהודי ירושלים וערי הקודש] והגדלת חבתו ברבת בני עמנו. הישוב הזה אינו יכול כעת להתמזג עדיין עם הישוב הישן אם לא ע"י[12] מעבר כזה, שיוכל לספוג ממנו את הטוב שבו ולהשפיע עליו ג"כ[13] מזה.

בכלל חסרה לנו באי"י ישיבה שצעירים ילמדו בה משך קצוב של שנים ויצאו ממנה בתור אנשים שקנו להם קנין תורה חשוב, לבא אח"כ[14] לאיזה מטרה בחיים. זאת חסרה לנו באי"י. בני הישיבות לפי המובן הרגיל, הם אנשים שנכנסו בישיבה, לומדים בפי"ע[15] ומקבלים תמיכה כל ימיהם. נכבד הדבר הזה לגבי ירושלים והישוב הישן, אבל הוא דבר שאינו מתאים כלל להתביעות של הישוב החדש, ושל הנוהרים אליו. חוץ מזה אנו צריכים ישיבה שתכלכל בהשפעה רוחנית את חניכיה, כלומר לא רק קיבוץ של לומדים מעצמם, כי"א[16] תלמידים מקשיבים ומתחנכים, ויחד עם זה מתחנכים בחינוך ישר של

תורה, של דעת ושל חבה לאומית לאומה ולארץ, בכריכה הגונה עם אור תורה ויראת שמים, שכפי תכונת הדור אי אפשר בלא זה, ביחוד-בישוב החדש.

מחונכים כאלה צריכים להיות מונהגים בהנהגה יפה ונעימה במראה חיצוני יפה והגון, נוסף על ההסתגלות הפנימית לאור תורה ומדות טובות.

כל זה ומכשירים רבים זולתם דורשים הוצאה רבה וחשובה, אשר אקוה שימצאו לנו אוהבי ישראל וארץ ישראל, היודעים לחבב את התורה ויסודתה בהררי קודש, בתור ראשית אונים לתחית האומה וצפיית ישועתה, שהם יעבדו אתנו שכם אחד להוציא די כח לכונן את העבודה הגדולה הזאת ולהגדיל פעלה.

איני צריך להיות מרבה דברים לפני לבו הער והנח לקלוט אל תוכו כל דבר אצילי וקדוש. בטוח אני בעה"י ע"פ[17] הכרתנו שעלתה יפה בע"ה בהיותו עמנו פה ובטוהר רוחו, שיאבה להיות מראשי העובדים לטובת המוסד אשר זה מעט הוסד, ועליו להרחיב צעדיו ללכת מחיל אל חיל [תהלים פד, ח] בע"ה. והנה נוסע בזה הרב החכם הנעלה, אחד ממורי הישיבה מר שם טוב גפן [הרב שם טוב גפן, ממורי הישיבה ביפו] נ"י, בטח יתקבל בכל אותות אהבה מכבודו ויתן בטובו את ידו לו, והי'[18] לזכרון טוב בהיכל ד' ואדמת הקודש ותחייתה עדי עד. והי' שלו' וברכה כנה"ר[19] ונפש דושו"ט[20] ברגשי כבוד ואהבה נאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. נ"י - נרו יאיר
6. בע"ה - בעזרת השם
7. פעיה"ק - פה עיר הקודש
8. באי"י - בארץ ישראל
9. הי' - היה
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. אי"י - ארץ ישראל
12. ע"י - על ידי
13. ג"כ - גם כן
14. אח"כ - אחר כך
15. בפ"ע - בפני עצמו
16. כי"א - כי אם
17. ע"פ - על פי
18. והי' - והיה
19. כנה"ר - כנפשו הרמה
20. דושו"ט - דורש שלומו וטובו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שכט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אלול תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' משה קליירס, אב בית דין טבריה

דחיית חילוק הלכתי בעניין חיוב תרומות ומעשרות: לשון הרמב"ם 'בזמן שכל ישראל שם' מורה על המשך, ולא רק על הכניסה. הרב קוק מחזק את הרב קליירס בניהול הישיבה בטבריה נגד המלחשים, ובטוח שבינו לבין הרב נ' יהיה שלום אם אנשי השוק לא יתערבו.

עיקרי הדברים

- דיון בחיוב תרומות ומעשרות.
- תמיכה בישיבת טבריה.
- שלום בין תלמידי חכמים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א אלול תרעי"ן. [כ"א אלול תר"ע (1910)]

שלו'[4] רב וברכת השנים לכבוד ידיד יקר מפנינים. הרב הגאון החו"ב[5] סוע"ה[6] כליל תפארת תוי"ר[7] טהורה מוהר"ר[8] משה קליערס [הרב משה קליערס, רב הקהילה האשכנזית בטבריה וראש ישיבת "אור תורה" שליד ציון רבי מאיר בעל הנס; מחבר "תורת הארץ"] שליט"א[9], הגאב"ד[10] דעה"ק[11] טבריא ת"ו והגליל יצ"ו[12].

כוח"ט[13] וכט"ס[14].

יקרת מכתב כתר"ה[15] הגיעני. ואין עת האסף עדרי המחשבות [על פי בראשית כט, ז: "לא עת האסף המקנה"] לנצח ולפלפל בהלכה, וקשי עתיקא, [ודברים קשים וישנים (ארמית)] ביחוד שחילוקו דמר, שאחר שכבר היו כל יושביה בכיבוש לא תלוי עוד חיוב תרומ"ע[16] בהמשך היות כולם עלי'[17], שע"ז[18] בנוי' היא השגתו, לא משמע כן מלשון הרמב"ם[19], שכתב "ובזמן שכל ישראל שם". [רמב"ם, הלכות תרומות א, כו: חיוב תרומות ומעשרות מן התורה תלוי בזמן שכל ישראל שם; ובכך תלויה שאלת חיובם בזמן הזה] שמורה על ההמשך לא על הכניסה לבד. ועל שאר דברי פלפול, אשר הגה רוחו הטהור, אין הזמן מוכשר לעיין, ואת כתר"ה הסליחה.

ובנידון הישיבה הקדושה, שכתר"ה[20] שי'[21] עומד בראשה, [ישיבת "אור תורה" בטבריה, שייסד הרב קליערס בשנת תר"ס] לנהלה ולשגבה בקדושת תורה ויראת ד' ברה, תמיהני מי הוא זה אשר ישים לב לקול מלחשי לחישות מטילי מום בקדשים. וב"ה[22] אתמחי גברא [הוחזק האיש (כנאמן) – לשון התלמוד (שבת סא)] כתר"ה בשער בת רבים, [שיר השירים ז, ה] ובודאי יעמדו לימינו כל גדולי דורנו הגאונים הצדיקים יצ"ו, לשמור משמרת הקדש מסח כאשר היתה עד כה. והנני ג"א[23] נטפל לעושי מצוה [על פי מכות ה: מדין "הנטפל לעוברי עבירה" למדו שהנטפל לעושי מצוה כעושה מצוה] לחזק ידיו בקודש. והי'[24] זה שלו' וברכה באה"ר[25], כנה"ר[26] ונפש מיחל ומצפה לתשועת ד' על עמו ונחלתו במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[27]. בטח לבי, שמצד ת"ח[28] עצמם, כת"ר[29] שי' והרב ר"נ נ"י[30], שלו' אמת יהי'[31] ביניהם, אם לא יכנסו בענין זה אנשי השוק ויושבי קרנות, [על פי ברכות כח: "ולא שמת חלקי מיושבי קרנות"] המביאים קטיגוריא בין ת"ח, כמו שהדבר מצוי בעוה"ר[32]. ודי ישפת שלו' [על פי ישעיהו כו, יב] על עמו ועל יראיו. הנ"ל[33]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. החו"ב - החריף ובקי
6. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
7. תוי"ר - תורה ויראה
8. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
11. דעה"ק - דעיר הקודש
12. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
13. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה
14. וכט"ס - וכל טוב סלה
15. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
16. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
17. עלי' - עליה
18. שע"ז - שעל זה
19. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
20. שכתר"ה - שכבוד תורתו רום הדרתו
21. שי' - שיחיה
22. וב"ה - וברוך השם
23. ג"א - גם אני / גם אנו
24. והי' - והיה
25. באה"ר - באהבה רבה
26. כנה"ר - כנפשו הרמה
27. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
28. ת"ח - תלמידי חכמים
29. כת"ר - כבוד תורתו
30. נ"י - נרו יאיר
31. יהי' - יהיה
32. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
33. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח מרחשוון תרע"א - יפו **נמען:** הגאון ר' זליג ראובן בנגיס, אב בית דין בודקי

הרב קוק מרוצה מישיבתו בארץ ישראל ומרבנותו. מעניין השמיטה הייתה לו עוגמת נפש לא בגלל המקנטרים אלא בגלל זלזול בתלמידי חכמים. הרב קוק ממשיך בתומו לדבר שלום. הרב קוק שולח את 'ישבת הארץ' ומודה על ספר 'לפלגות ראובן'.

עיקרי הדברים

- שביעות רצון מהרבנות.
- צער על זלזול בתלמידי חכמים.
- חילופי ספרים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], אדר"ח[4] מ"ה תרע"א[5].

שלו'[6] וברכות מקודש לכבוד רב חביבי ויקירי, הרב הגאון הגדול, סוע"ה[7], פלפלן וסדרן, עוטה אורה בחורי תורה, מוהר"ר[8] זעליג ראובן בענגיס [הרב זליג ראובן בנגיס, רבה של בודקי, ולימים ראב"ד העדה החרדית בירושלים] שליט"א[9], הגאבד"ק[10] באדקי יצ"ו[11], מחה"ס[12] היקר "לפלגות ראובן", וכא"ל[13] שוי"ר[14] באה"ר[15],

מלאתי גיל ממכתב ברכתו היקרה אשר הגיעני, וחטיבה מול חטיבה יבורך כ"ג[16] באהבה, ירומם אף ינשא, בהודה והדרה של תורה, בעז וגבורה, וכל משאלות לבבו הטהור ימלא כשורה, א' נאזר בגבורה.

וע"ד[17] מצבי, הנני ב"ה מלא רצון מישיבתי בקודש, כי אין ערוך לטובתה של א"י[18], ואודה תמיד לד' חסדו כי זכני לשבת בחבל נחלתו, ולנהל עם קדוש המתקבצים להצמיח ראשית צמיחת קרן ישועת עם ד' על אדמת קדשו,

מענין השמיטה, [מחלוקת היתר המכירה בשמיטת תר"ע] כמובן הי'[19] לי עג"נ[20], לא על אשר קמו איזה אנשים לקנטרני, אלא על שגרם הדבר לבזות ת"ח[21] בכלל, והענין הי' ראוי להיות עובר בשתיקה וכבוד, ואני בתומי הלכתי ואלך בעה"י[22], ואדבר שלו' אל עם ד' ואל חסידיו, ואל כל אשר בשם ישראל יכונה וטובתו ידרש, ויה"ר[23] שנזכה להיות מהבונים בנחלת ד' ומישבי ארץ קדשו, ועם זה לרומם ימין עליון ואור תורה ופארה בהר קודש ועד קצוי ארץ.

בשורה טובה של שילוח ת"ש מספרו היקר. יקבל נא ידי"נ[24] כ"ג שי'[25] ברצון ואהבה ס' הקטן שה"א [ספרו של הרב קוק "שבת הארץ" על הלכות שביעית] הנשלח אליו, והי'[26] זה שלו' וברכה מרובה באה"ר, כנה"ר[27] ונפש אהבתו ודוש"ת[28] מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אדר"ח - א' דראש חודש (היום הראשון של ראש חודש)
5. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
6. שלו' - שלום
7. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
8. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. מחה"ס - מחבר הספר
13. וכא"ל - וכל אשר לו
14. שוי"ר - שלום וישע רב
15. באה"ר - באהבה רבה
16. כ"ג - כבוד גאונו
17. וע"ד - ועל דבר
18. א"י - ארץ ישראל
19. הי' - היה
20. עג"נ - עגמת נפש
21. ת"ח - תלמידי חכמים
22. בעה"י - בעזרת השם יתברך
23. ויה"ר - ויהי רצון
24. ידי"נ - ידיד נפשי
25. שי' - שיחיה
26. והי' - והיה
27. כנה"ר - כנפשו הרמה
28. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב מרחשוון תרע"א - יפו **נמען:** שם טוב גפן (שליח הישיבה)

דיווח על התקדמות הישיבה: הרב קוק הוסיף שלושה שיעורים בשבוע בספר הכוזרי. הצטרף תלמיד מירושלים. ד"ר אליאס, מורה מפתח תקווה, בא לשיעור בחושן משפט ומשפיע על הדור הצעיר. נוסד בפתח תקווה מכון להכשרת מורים, ותלמידיו יבואו לישיבה פעמיים בחודש. עשירים יראי שמים בגרמניה עומדים לשלוח את בניהם.

עיקרי הדברים

- התקדמות הישיבה.
- שיעורים בכוזרי.
- השפעה על פתח תקווה ועל מכון המורים.
- תלמידים מגרמניה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב מרחשון תרע"א[4].

לכ'[5] ידידי הרה"ח[6] הנעלה ומפואר מו"ה[7] שם טוב גפן נ"י[8], שלו'[9]

וברכה.

מכתביו היקרים קבלנו. כן השילוח השני, ונמסר לב"ב כפי החשבון.

ע"ד[10] הישיבה, [הישיבה הקטנה שייסד הרב קוק ביפו] ב"ה סימני קדמה איכותית נראים במפעלנו. כעת הוספתי את המקצע החביב והיסודי של לימוד חכמת דתנו הקדושה, הפנימית, בהגידי שלשה שיעורים בשבוע את הכוזרי [ספר "הכוזרי" לרבי יהודה הלוי] ע"פ[11] הרצאותי בהרחבה ב"ה.

תלמיד צעיר בעל כשרון מירושלים נתוסף לנו. ואחד מהמורים של הת"ת[12] דפתח-תקוה, ד"ר[13] אליאס, בא בכל עש"ק[14] לשיעור חו"מ[15], והרי הוא ג"כ[16] ת"ל[17] מקבל השפעה רוחנית ממוסדנו, וחוזר ומשפיע ב"ה בגאון ד' על הדור הצעיר שבמושבה החשובה והגדולה שביהודה הנ"ל[18]. והפרי ב"ה כבר ניכר לטובה. נוסד ג"כ ע"י[19] ד"ר אויערבאך [ד"ר משה אויערבך, מחנך בפתח תקוה] וד"ר[20] אליאס הנ"ל בפ"ת[21] מכון לחינוך מורים, שמשתלמים בו איזה צעירים בעלי כשרון, והוסכם שיבואו אלינו ג"כ פעמיים בחדש, להסדר בסידור הרוחני והמוסרי הראוי למטרתנו הכללית. מכל אלה הסעיפים יחד ת"ל הולכת אבוקת האור ומתגדלת, וב"ה[22] בפנים אחרות מביטים כבר הרבה רחוקים על הדת והיהדות, מעת אל עת אשר יופיע יותר אור מגמתנו, וכ"ז מוסיף און ואמץ בלבבי להתחזק בשם ד' להגדלת פעלנו.

כן הובאו ידיעות ע"י ד"ר ענגיל, שמעשירי אשכנז היראים מתעתדים לשלוח לנו מבניהם המצויינים. יאספו נא נדחי עם קודש הנושאים עין אל עז ד', אל טוהר אור תורה, ויקימו לנו אבן בוחן ופינת יקרת בהררי קודש, בעת התעוררות תחית עם ד' ונצח ישראל.

את המכתב הכללי, תחת הנאבד, הנה שלחנו, וע"ד[23] הדפסתו אם יודיע כ"ת[24] שהוא מוכרח נדפיס בל"נ[25].

ע"ד שנוי שם מישיבה למדרש, מצדי איני מוצא בזה תוכן, אבל דברים שבטעם לעולם אינם שוים לכל.

הנני חותם בברכה באה"ר[26] כנה"י[27],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. לכ' - לכבוד
6. הרה"ח - הרב החסיד
7. מו"ה - מורנו הרב
8. נ"י - נרו יאיר
9. שלו' - שלום
10. ע"ד - על דבר
11. ע"פ - על פי
12. הת"ת - התלמוד תורה
13. ד"ר - דוקטור
14. עש"ק - ערב שבת קודש
15. חו"מ - חושן משפט
16. ג"כ - גם כן
17. ת"ל - תודה לא-ל
18. הנ"ל - הנזכר לעיל
19. ע"י - על ידי
20. וד"ר - ודוקטור
21. בפ"ת - בפתח תקוה
22. וב"ה - וברוך השם
23. וע"ד - ועל דבר
24. כ"ת - כבוד תורתו
25. בל"נ - בלי נדר
26. באה"ר - באהבה רבה
27. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: טבת תרע"א - יפו **נמען:** עורך 'המוריה'

הרב קוק נוזף בעורך על שביזה את עורך 'המודיע', רב ועסקן, ובכך חטא נגד דגל האורתודוקסיה. גם בעיתון חל איסור לבזות תלמידי חכמים. בכלל 'המוריה' מועיל לקהל החרדי, אבל העיתונות צריכה לעמוד מעל דעת הקהל ולהעלות אותה. נשמת האורתודוקסיה היא דעת ה' והעמקת האמונה, והיא נעזבה: רוב חכמי התורה עוסקים רק בפלפול. במקום לבקש סדרים מעשיים בישיבות, יש לעורר את המוכשרים להאיר את 'נשמתה של תורה'. התואר 'רשמי' לעיתון אינו אמת.

עיקרי הדברים

- איסור ביזוי תלמידי חכמים בעיתונות.
- תפקיד העיתונות להעלות את דעת הקהל.
- נשמת האורתודוקסיה - דעת ה'.
- עידוד לימוד נשמת התורה.
- התואר 'רשמי' - שקר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], פעה"ק[2] יפו ת"ו[3], טבת תרע"א[4].

אדון יקר, עורך "המוריה", [עורך העיתון החרדי הירושלמי "המוריה"] שלו'[5]

צר לי מאד על סגנון ההתנפלות שהיתה למחלה מהלכת דוקא ביותר בין המתיחסים אל דגלם של "שלומי אמוני ישראל". לא אוכל מצדי, אמנם, לסלח לך על חטאך נגד הרה"ג[6] עורך "המודיע". [עורך העיתון "המודיע"] עורך "אורתודוקסי" צריך בראש כל לשמור את הדין, ועל פי דין אסור לבזות ת"ח[7]. ובודאי רב בעדה חשובה בישראל, ועם זה עסקן בעניני היהדות ומפורסם, הוא ת"ח גם בזמן הזה, גם אם נהיה מסופקים לענין הדין של "ליטרא דדהבא", [הדין שקונסים את המבזה תלמיד חכם בליטרא זהב] אבל לענין שאסור לבזותו, עכ"פ[8] לכתחלה וברבים, בודאי דין ת"ח יש לו. חטאת בזה חטא גדול לדגל האורתודוקסיה, שאתה מניפו על עתונך, כשם שחטאת בתור איש יהודי ירא שמים, שראוי לו לעצור ברוחו במקום שהדבור הוא אסור. ולמה זה תהיה חטאת הלשון, כשהיא ביחוד מתלבשת בכתב ומתפרסמת ע"י[9] עתון, אינה נזקקת להוראה, בעומקה של הלכה, כמו יתר דקדוקי תורה? ולא אכחד ממך, יקירי, שאחרי אשר כבר התנחמת, לא תקנת את המעוות הזה כראוי לחטא גדול של ביזוי ת"ח ברבים, ועליך, לדעתי, לתקן את הדבר בחכמה וכבוד.

וע"ד[10] הענינים שבדעות, לפי מהלך מחשבותי, לא מצאתי און ברוח עתונך [לא מצאתי פגם ברוח עיתונך (על פי הושע יב, ט)] בכלל. בטוים אחדים ישנם באיזה מקומות, שצריכים להיות יותר מכוונים לנקודה הפנימית של יראת שמים ותמימות האמונה, אבל על אלה ראוי להעיר בנחת, כדברי חכמים תמיד.

ובכלל אומר לך יקירי, - אל יפול רוחך, החזק את מפעלך ואם שגית לפעמים, הלא אין אדם עומד על דברי תורה אלא א"כ[11] נכשל בהם. [גיטין מג] ובכללו של דבר לא יוכל שום אדם להכחיש, שה"מוריה" בכללה היא כלי מחזיק ברכה [על פי עוקצין ג, יב] להקהל החרדי הירושלמי, לפי מצב רוחו בהוה.

אמנם דעת הקהל הולכת ומתפתחת, והספרות הטובה היא בודאי האמצעי הישר לפתוחה ושכלולה. והעתונות הדואגת לפתוחה של דעת הקהל, צריכה היא לעמוד ולהשתדל שתשאר עומדת תמיד על מדרגה יותר גבוהה ומפותחת מהמדרגה של דעת הקהל שבהוה, ולהרציא [ולהציע] תמיד אמצעים נכונים איך לסגל את הדעה הקהלית, ולהקריבה לאט לאותו הגובה שכבר באה לה העתונות בכללה. כמובן לא על דעתו של העורך הפרטי אנחנו מדברים כאן, כי אם על רוח העתון וחוג סופריו היותר משפיעים.

המדרגה התרבותית של ה"אורתודוקסיה", הראויה לשמה, היא נערכת לפי מדתו של שכלול הרוח, העמקת הרגש והרחבת הבינה, ביסודות דעת ד' ומקוריות קדושת האמונה באור ד', שהיא בודאי נשמת ה"אורתודוקסיה". וכאשר כל התכונה הזאת של דרישת ד' היא נעזבת לאין שיעור, והמון חכמי התורה איננו יודע ברובו גם את צרכה, וחכמת התורה לתכליתה נחשבת אצלם רק הוספה איזה פלפולים בהויות של הלכה, [בדיוני ההלכה (על פי סוכה כח: "הוויות דאביי ורבא")] שהם אמנם קדושים ויקרים, אבל לא הם לבדם יאירו את נשמותינו. על כן, עורך נכבד, עד שאתה מבקש סדרים מעשיים בישיבות, שהם דברים שאינם תמיד מכוונים אל המטרה, והסכנה יתירה בהם על השבח, קח לך דרך להעיר ולעורר תמיד את המוכשרים שבחכמי תורה, הקבועים באהלה, שישימו לב להארת נשמתה של תורה בכל הרחבתה, בחריפות ובקיאות. אז ממילא יאירו לבותיהם ודרכם תתישר. הקהל מבית ומחוץ יתחיל להכיר, שתחת אנשים שיכולים לפלפל מעט או הרבה, באיזו חריפות ישרה או בלתי ישרה, יש לנו אישים, אזורים בעוז ד', [על פי תהלים סה, ז] מלאים להבת אש קודש, ותורת ד' אמת בלבבם.

התלמידים הללו, מעצמם יהיו מוכשרים לתפקידם. אור תורה לשמה יופיע עליהם את אורו וזהרו. "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו". [אבות ו, א] הגבורה הרוחנית, ההולכת ומוסיפה אומץ מדי יום ביומו, תסול לה את ארחה, וכל אשר ירבו לוחמיה כן תוסיף עצמה. הכשרונות הנרדמים יקיצו ויחלו להנץ את פרחם וציצם, [על פי שיר השירים ו, יא] ומגדולת רוחם של בני העליה [יחידי הסגולה (סוכה מה)] שבהיכלי הישיבות תחל אצילות נשמתית טהורה להתפשט גם על הבינונים והירודים, וכל אחד יהיה יותר נאות לאיזו פעולה בחיי הצבור המעשיים והרוחניים, שיש להם יחש ישר או מסובב לחניכים של ישיבות בישראל.

תקונים כעין אלה, עורך נכבד, עושים הם את דרכם על ידי הדרישה התמידית בהם עצמה. הם פונים ישר אל הרוח, ואינם זקוקים זקוק גדול ג"כ[12] להרשאתם [לרשותם] הפרטית של הגבאים ומנהלי המוסדות. והדרישה רבת הגונים הזאת, מרחב גדול יש לה, היא בעצמה מכשרת את הקרקע לעבוד עבודת הרוח, ומוסיפה מדי התפתחה מעלות רבות בקודש, ואחריתן פורה מאד.

רבו מאד טרדותי ולא אוכל להאריך. אמנם לא אוכל מבלי להעירך באחרית מכתבי, מצדי גם אני, כמו שהעירו כבר רבים זולתי, שהתאר "רשמי", אשר נתת לעתונך, הוא "יתר כנטול". [יתר כחסר: התוספת עצמה]

[פוגמת] אין "רשמיות" נאמרה כ"א[13] על הסכמה מקפת כללית מכחם של האנשים העומדים תחת איזו חטיבה מיוחדת, וההסכמה צריכה להיות מובעת באופן גלוי, - וכל אלה בודאי מוכרחים הם להיות חסרים לעתונך בירושלים. ואיך זה תשא תמיד חרפת "שקר" [תשא תמיד את חרפת השקר] על עתונך ה"אורתודוקסי", שצריך להיות תמיד ראש כל דבריו - אמת.

בכבוד וברכה

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. פעה"ק - פה עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. הרה"ג - הרב הגאון
7. ת"ח - תלמידי חכמים
8. עכ"פ - על כל פנים
9. ע"י - על ידי
10. וע"ד - ועל דבר
11. א"כ - אם כן
12. ג"כ - גם כן
13. כ"א - כי אם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א אדר תרע"א - יפו **נמען:** הרב מאיר ברלין

הרב קוק מסכים לשינוי שם המאמר ב'העברי', אף ששינויים קטנים פגמו בכוונתו. 'תחכמוני' ו'העברי' הם 'מפעלים תאומים'. כשהגיע לארץ ראה את חולשת המוסדות של הישוב הישן ואת 'הזוהמא של הנכריות' במוסדות החדשים, והחליט לקבץ את הטוב משני הישובים ולהילחם ברקב שבשניהם, בבניין ולא בשלילה. הגימנסיה מחייבת תחרות, ולכן יש להוסיף ל'תחכמוני' כיתות ולפתוח מחלקה לבנות. הישיבה הקטנה מצמיחה תלמידי חכמים בעלי רעיון ולב.

עיקרי הדברים

- 'תחכמוני' ו'העברי' - מפעלים תאומים.
- קיבוץ הטוב משני הישובים.
- תחרות עם הגימנסיה.
- מחלקה לבנות.
- הישיבה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א אדר תרע"א[4],

ידיד לבי ונפשי הרב הגדול, בתורה, חכמה ויראת ד' טהורה, גזע קודש, ורב פעלים, מו"ה[5] מאיר ברלין שליט"א[6].

שלו'[7] רב וברכה מקודש.

שמחתני מחמדי בדבריך הנכבדים, המלאים עריגת נפש ואהבת אמן כמים הפנים לפנים. [משלי כז, יט] אך למותר אהובי היא ההתנצלות בדבר איחור הכתיבה. אנכי ידעתי את נפש המסובל בעבודה. [את נפשו של מי שעמוס בעבודה] כמוך יקירי, איני יכול גם אנכי לצאת ידי חובותי במכתבים, והנני תמיד בעיני מלא אשמה, נגד אנשים גדולים, וחביבים עד לאחת, אך לא במרד ובגד [על פי יהושע כב, כב] באהבה הנאמנה של אנשי הסגולה, כי-אם מרב טורח ועמל נפש, הפזורה בעבודות שונות שכל אחת דורשת את תפקידה בחזקה.

ובכל זאת ארצה לקוות בעה"י[8], כי לימים הבעל"ט[9] תהיינה חליפות המכתבים ביניינו יותר תכופות, לרגלי עבודתך הקדושה ב"העברי", אשר נוכל לקוות ממנו בצדק גדולות ונצורות [ירמיהו לג, ג] לאיגוד האומה ולתקומת ארץ ישראל באור ד' אשר על עמו.

על שינוי השם של המאמר [הרב ברלין שינה את כותרת המאמר ששלח הרב קוק ל"העברי"] הנני אומר לחביבי בפה מלא: "ישר", גם לא אנכי קראתיו בשם, כי-אם בני שי[10] [הרצי"ה, בנו] אשר העתיק וסדר את המאמר מתוך הפנקס. שינויים קטנים אחדים מצאתי, שהיתה כונתי הפנימית יותר מתבלטת אם היו נשארים כפי הנוסח הראשון, כמו: "המאיר את כל מחשכי האדם", במקום "המורם מעל כל" וכו'[11], וביחוד

השמטת הפסוק: "והיי אמונתי" כוי[12], שכולו אומר את כל המחשבה שבמאמר. ומ"מ[13] נשאר הוא בכללו מכוון לרוחו.

אין שום ספק, יקירי, שה"תחכמוני" [בית הספר הדתי-לאומי "תחכמוני" ביפו, שהרב קוק סייע להקמתו] ו"העברי" הם מפעלים תאומים, אשר ראשיתם מצער ואחריתם ישגה מאד [על פי איוב ח, ז] בע"ה[14]. בראשית באי לאה"ק[15], פקחתי עין לראות כי הננו מוכרחים לסול מסילה [לסלול דרך] חדשה, לתקומת היהדות, שהיא תקומת האומה באמת בא"י[16], ראיתי את חלישות הכח ודלדול החיים, שבמוסדים שהם עמודי התורה והיהדות שבישוב הישן, ולעומת זה את הריקנות והזוהמא של הנכריות, הקוראה את עצמה עבריות, או גם שאינה כבר קוראה, שבמוסדים שבאו לרגלי הישוב החדש, ולבי נמס בקרבי [על פי יהושע ז, ה] על שבר עמנו [על פי ירמיהו ח, כא] אשר נגלה דוקא בעת מרפא, בעת כינוס נדחים וקבוץ גליות. ומאז הוחלט הדבר אצלי, למרות כל המפריעים אשר יסובונו, מימין ומשמאל, שהנני קרוא להרים את הדגל של קיבוץ הטוב והבריא שבשני הישובים, וללחום נגד הרקב שבשניהם, לא ברוב שפתים, ולא בשום פעולה שלילית, כי"א[17] ע"י[18] ביצור כחות והקמת מוסדים, שהם יאחדו את החלקים הטובים הפזורים, וממילא ינוסו הצללים. [על פי שיר השירים ב, יז] אם יאבו להתקיים יתחרו אתנו ויקחו גם הם את הטוב והרענן משני המחנות, ויהיו גם הם לכלים מחזיקים ברכה [על פי עוקצין ג, יב] לישראל ולא"י[19]. ואם יתעקשו לעמד דוקא על מצבם הקדום, נוכל לקוות בצדק שלא יוכלו להזיק במאומה לשאיפתנו הטובה, הממלאה את התביעות היותר נכונות של הטובים שבאומה, בעלי דעה ובעלי לב אשר רוח ד' נוססה בם. [מתנוססת בהם, מתנופפת כדגל]

וב"ה[20] שלא ארכו הימים וה"תחכמוני" צמח והוא הולך ופורח, הולך ומתעלה.

אמנם רב ממנו הדרך, אנו צריכים ללחום מלחמת תחרות, נגד בתי-הספר מהרסי היהדות, והאחרון הכביד, יסוד הגימנסיה פה, [גימנסיה "הרצליה" ביפו, שנוסדה זמן קצר לפני כן] הלוקחת לבבות רבות בתפארת בנינה ומשטרי לימודיה, ועם זה מיבשת את לשד החיים האמיתיים אשר לישראל, ועוגבת לרוח זרים [ומחזרת אחרי רוח זרה (על פי יחזקאל כג)] בשפה וסגנון עברי, "ומדיח שאמר בלשון הקודש נעשה מסית" [ירושלמי סנהדרין ז, יב] (ירושלמי סנהדרין פ"ז הי"ב), אמנם גם על זה הנני אומר בפה מלא, כי אלקים חשבה לטובה, [בראשית נ, כ] כדי שנהיה מוכרחים להתחרות עם הסדרים היותר יפים ומודרנים, לעטר בהם את אור קודש ד' על אדמת הקודש. ועתה בבוא עת בית ה"תחכמוני" להבנות, הננו מחוייבים לגבר חילים [להתגבר בכוח (קהלת י, י)] שיעמד הבית בצביונו ותפארתו, בהוד תכניתו וגזרת בנינו, [ביופי תוכניתו וצורת בנינו] לא נופל מהגימנסיה. ומוכרחים אנחנו להוסיף עליו לפחות עוד שתי מחלקות, כדי שיתאים עם הפרוגרמה של הלימודים הגימנסיים, ולכונן מחלקות לבנות, כדי שיהיו לנו אמות לישראל בארץ ישראל, היודעות להלך עם החיים, חמושות בעז דעת אהבת תורה ואמונת אומן. ודבר פשוט הוא, שהרוח הלאומי כולו, השורר בבתי הספר הלאומיים, והגימנסיה בכללם, עם כל סעיפי התרבות שלו, צריך שיכנס כולו במוסדנו, כמובן מעובד ומלוטש ברוח ד' וקדושת אור תורה, באהבה נאמנה ומסירות נפש נמרצה, בהכרה ברורה לדעת את המעשה הגדול, אשר אנו עושים לתחיית האומה ותקומתה לדור דורים על אדמת מטעה. [על פי עמוס ט, טו]

מטרת ה"תחכמוני" ברורה היא להרים את דגל היהדות האמיתית בארץ ישראל, באופן שתהיה מלאה בכל הטוב והרענן, בכל האומץ והטוהר הנמצא בכל המפלגות השונות, ולעבד סגנון מיוחד לצורך ההתאמה הכבדה של החלקים הפזורים הללו, ע"י עז רוח ד' אשר על עמו בהר קדשו. ועל הדרך הזה הולך ה"תחכמוני" הלוך ועלה ב"ה. אש קודש ד', אור האמונה השלמה, חבת תורה ועומק יראת שמים באמת, סגולת ישראל העקרית, הלא היא יסוד כל יסודותנו. רוח ה"תחכמוני" הוא כולו קודש, טוהר ותם, הצנע לכת [מיכה ו, ח] ויראת ד', נושאים הם בו את דגלם ברמה. התכסיס החיצוני [הצורה החיצונית] הוא כולו מודרני, מושך את הלב ומקסים את העין יפה והדור, מנומס ומסודר. הרוח הלאומי, תקות התחיה, תחיית הארץ, האומה והשפה, מרחף חי וחפשי בחללו של ה"תחכמוני". קולו של יעקב בגפ"ת[21] [קולו של יעקב, קול התורה (על פי בראשית כז, כב), בלימוד גמרא, פירוש רש"י ותוספות] הולך וצוהל לשמחת לב כל ירא ד' ואוהב תורתו באמת. המצויינים, אשר יבחרו להם דרכם [אשר יבחרו להם את דרכם] להיות גדולים בתורה, בגפ"ת ופוסקים, בחריפות ובקיאות, אקוה בע"ה שיכנסו ל"הישיבה", אשר זה מקרוב כוננה [ישיבה קטנה שייסד הרב קוק ביפו] ב"ה, שעיקר מגמתי בה. שיחד עם השינון והגירסא המעשית הרגילה בעומקה של הלכה, הרגל הפלפול ביושר העיון ועמק הרעיון, יסגלו להם צעירינו החשובים גם דעת אור התורה הפנימית, כלומר חלקי התורה הנוגעים להלכות הלב והרעיון, מדע האמונה לכל סעיפיו, הרחבת הדעות והשיטות העיוניות, בכל חלקי המוסר והמדות, הדעות והמחשבות.

ות"ל[22] שהנני רואה שהנסיון עולה יפה, ואוירא דא"י[23] [ואווירה של ארץ ישראל (על פי בבא בתרא קנח: "אוירא דארץ ישראל מחכים")] מראה עלינו גם בזה את כחו לטובה. מעטים המה בכמות מספר התלמידים, אבל הולכים הם אלה המעטים, שהם כעשרה כעת, ומתפתחים, הולכים ונעשים לאנשים תלמידי-חכמים, בעלי רעיון ולב, יודעים ומכירים את תעודת חייהם, בתור למודי ד' בכלל, ובפרט בתור ת"ח[24] שבארץ ישראל, ביחוד לעת כזאת, עת תחיה ובנין האומה. כמובן איני רוצה שידובר אודות ישיבה קטנת-הכמות כזאת בתור דבר עשוי וגמור, אבל כדאית היא לדבר אודותיה בתור מטע וצמח ד', שתקות עולמים נשקפת לו בעה"י.

עתה ע"ד[25] פתח תקוה. קשה לי להחליט את עצתי, כי כבוד אהובי לא הודיע אותי מה יהי'[26] גורל "העברי", אם יקבל, יקירי, עליו את עול הרבנות בריחוק מקום כזה. בכל אופן נקוה בע"ה לדבר בפרטות גם בענין נכבד זה במכתבים הבאים.

מפני הטרדה הרגילה, והזמנית, הנני מוכרח לקצר.

ידידו עז, קשור באהבת רוחו ונפשו בכל לב, מצפה צביונו ותפארת פעלו לשם ד', עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

נ. ב. לעת-עתה אין הישיבה נוטלת את הוצאתה מקופת ה"תחכמוני", וראוי מאד לבצר את מעמדה של הישיבה באופן שתוכל להרחיב את גבולה, בכמות ובאיכות. אקוה שבדרך מסעו של כבוד חביבי שי', יוכל לקחת דברים עם בעלי-יכולת מיחידי-הסגולה לטובת הישיבה ביחוד, כמובן באופן שלא יזיק ל"התחכמוני", כי דוקא שניהם כאחד טובים.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
10. שי' - שיחיה
11. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
12. כו' - וכולי (וכן הלאה)
13. ומ"מ - ומכל מקום
14. בע"ה - בעזרת השם
15. לאה"ק - לארץ הקודש
16. באי"י - בארץ ישראל
17. כ"א - כי אם
18. ע"י - על ידי
19. ולא"י - ולארץ ישראל
20. וב"ה - וברוך השם
21. בגפ"ת - בגליל פתח תקוה (או: בגבול פתח תקוה)
22. ות"ל - ותודה לא-ל
23. דא"י - דארץ ישראל
24. ת"ח - תלמידי חכמים
25. ע"ד - על דבר
26. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שנ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט אדר תרע"א - יפו **נמען:** הגביר זליג פרסיץ

הרב קוק מבקש תמיכה בישיבה, שמחנכת צעירים מוכשרים בעומק ההלכה ובדעת ה' ובחכמת האמונה. רק מקיבוץ שני אלה יצאו תלמידי חכמים שיועילו לאומה. הניסיון הוכיח שהתלמידים עולים במעלות, ויש להרחיב את הישיבה בכמות ובאיכות. הרב קוק מבקש שפרסיץ יעודד גם גבירים אחרים.

עיקרי הדברים

- בקשת תמיכה בישיבה.
- שילוב הלכה ואמונה.
- הצלחת התלמידים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ט אדר תרע"א[4]. [י"ט באדר תרע"א (1911)]

שלו'[5] וברכה מקודש, להדרת כבוד ידידי הרב הגביר האדיר כליל תפארת, תורה ודעת ויראת ד', מוהר"ר[6] זעליג פערסיץ [הגביר זליג פרסיץ ממוסקבה, מתומכי הישיבה של הרב קוק ביפו] שליט"א[7], וכל בני משפחתו היקרה, יתענגו על רב טוב, לאורך ימים טובים.

אחדשה"ט[8] באהבה נאמנה, ידידי, גבירי. מאז אשר נתכבדתי בבקורו הנעלה, בהיותו עמנו בקודש, ובתוך יתר הדברים הנוגעים לעניני הכלל, במעמד התורה והיהדות באה"ק[9], נגענו ברעיון החזקת הישיבה אשר החילותי בע"ה[10] להניח אבן פינתה, [הישיבה הקטנה שייסד הרב קוק ביפו] לפי רוחי ותקותי, מצאתי את כבוד ידידי למבין הגיגי ותמים דעים עמדי בדבר המטרה הראשית של ישיבה כזאת, בתכונתה המיוחדת לה, ביחוד לצורך הישוב החדש, ולמצב זמננו על אדמת הקודש בכלל.

כעת הגיע הזמן, שהנני מוצא לנכון לשוב ולהעיר את כבודו, לקחת חבל הגון, כברכת ד' עליו, ביסוד הדבר וכלכלתו. יודע הוא, ידידי, את ישעי וחפצי, לחנך באה"ק צעירים, בעלי כשרון, בחינוך של מעלה הגונה בעומקה של הלכה, ובהגיון דעה והשכל באור ד' וחכמת האמונה, אשר רק מקיבוץ שני אלה יחדו יצאו לנו בדורנו ת"ח[11] מובהקים, שיהיו ראויים להועיל למעמד האומה והיהדות הנאמנה, ולבצר את מעמדם באה"ק, וממנה תוצאות לטובה לחו"ל[12] בדרך סיבובי. הנסיון הראני, ב"ה, עד כמה נכונה היא מסילתי זאת במעשה, כמו שהיא יפה בעיון. הצעירים, מתי המספר, מקשיבי לקחי, הולכים ב"ה ועולים במעלות הקודש, בשני המקצועות היסודיים שבתורה המעשית והעיונית, ועם זה הולכים הם ונעשים אנשים משוכללים, מופלגי תורה ודעת ויראת ד'. הכרח הוא לי כעת להרחיב אפילו את הכמות של בני הישיבה, וק"ו[13] שהאיכות צריכה עוד להתרחב, כדי לתפוס את המקום והמעמד הראויים להתפקיד שלה באה"ק. כבודו אשר הצהיר את פניו למטרתי הקדושה בכלל, ואשר במעט הזמן אשר הספיק לנו לדבר ע"ד[14] הפעולה הזאת, הספיק לרוחו הבהיר לעמוד על אפיה של כונתי ולהכיר את ערכה, אין לי ספק שיבא כעת בסעדו הנכון לפי צורך הענין, להחזיק את המעמד בהוה,

ולהגדילו בעתיד, ועם זה אקווה כי לא רק עושה יהיה מצדו, אלא גם מעשה לדבר לטובת הענין עם סיעת גבירי עמנו, יראי ד' וחושבי שמו, רעיו ומיודעיו, המסוגלים לתפס את הצד הנעלה שיש במטרה זו של ישיבה ברוחה המיוחד לה, המתאימה לאין קץ למצב השעה באה"ק, והעלולה לפתח מקור חיים לאור תורה ויראת ד' טהורה, בתוכיות בנין אה"ק[15], וצמיחת ישועת האומה בתוכה.

איני מטפל כעת לדבר בפרטים, וגם לא בהגדרת הישיבה בכללה, כי חושב אנכי נאמנה שלב מבין של כבוד הדרת ידידי, כבר קלט בסקירתו הישרה, את הדרוש לחפץ ההסכמה, וההתעוררות לפעול ולעבוד לטובתה.

בבטחוני לשימת לבבו לדברי אלה, בע"ה, הנני חותם בברכה מקודש, כנפשו הגדולה ונפש ידידו עז, דורש שלומו וטובו כה"י[16],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ק - בארץ הקודש
10. בע"ה - בעזרת השם
11. ת"ח - תלמידי חכמים
12. לחו"ל - לחוץ לארץ
13. וק"ו - וקל וחומר
14. ע"ד - על דבר
15. אה"ק - ארץ הקודש
16. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח אדר תרע"א - יפו **נמען:** הרב מנחם מנדל היילפרין

הרב קוק שולח קול קורא להצלת ישיבת 'תורת חיים' בירושלים, שמשמשת מבצר לתורה ובה מאות תלמידי חכמים. בגלל צוק העתים היא על סף משבר, ותלמידיה רעבים. הרב קוק קורא לרבנים ולנדיבים להצילה.

עיקרי הדברים

- קול קורא להצלת ישיבת 'תורת חיים'.
- מצוקת תלמידי החכמים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח אדר תרע"א[4].

שלו'[5] וברכה באה"ר[6] לכבוד ידיד לבבי ונפשי הרב המאוה"ג[7] חכם.

הרזים, אוצר אור יקרותו מו"ה[8] מנחם מענכין היילפרין שליט"א[9].

אחדשה"ט[10] באה"ר וידידות אמת.

הנני שולח בזה לכבוד רב רחים ליבאי, [לכבוד רבי, אהוב לבי (ארמית)] את הקול-קורא. ואפריון אמטי [ואני נותן שבח (ארמית)] לכת"ר[11] ידי"נ[12] שי'[13] שהודיעני תוכן הענין, כי מה לא אדע בפרטיות ממצבם של יתר המוסדות, וביחוד מאשר נתכונן המעמד בישיבה על להבא בסדר נכון.

יתן השי"ת[14] ויתקבלו ברצון דברי ודברי כל המדברים טובה ותהילה על הישיבה הקדושה ומחזיקי ידיה, ומאופל וממחשך יציץ לנו ציץ ופרח, לברכה ותפארת לאור ד' והדרת תורת חיים. והי'[15] ז"ש[16] וברכה כנה"ר[17] ונפש ידי"ע[18] דוש"ת[19] באה"ר, מצפה לתשועת ד' על עמו עירו ונחלתו במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

קול קורא

להציל מחורבן אחד ממקדשי התורה אשר בירושלם עיר הקודש ת"ו היא הישיבה הגדולה, הנאדרה בקודש, "תורת חיים", [ישיבת "תורת חיים" ברובע המוסלמי בעיר העתיקה בירושלים, מן הישיבות הגדולות של היישוב הישן] אלקים יכוננה.

לכבוד אחינו היקרים בארץ ובחוצה לארץ, להוד מעלת הרבנים הגאונים יושבי על מדין, והגבירים הנדיבים, רבי הפעלים, וכל עם ד' הגוי כולו, הקרובים והרחוקים, שלו' וברכה מקודש.

אחים יקרים ואהובים, אלופי ורבותי, לא לספר באזניכם את אשר לא תדעו באתי כעת בדברי אלה המעטים, כי-אם לעורר את רוחכם הטהור על דבר אשר מבלעדי ידעתם. בכל תפוצות ישראל בגולה,

וקל-וחומר במלא רוחב ארץ ישראל, נודעה למשגב הישיבה הגדולה "תורת חיים". הכל יודעים את שמה הגדול, את פעולתה הנפלאה, לרוממות קרן התורה, להגדלתה והאדרתה, בעיר בית חיינו, בירושלים. הישיבה הגדולה והקדושה הזאת מתנוססת היא זה תקופת-שנים נכבדה, כאבן נזר, במרום הר ציון, אין די באר גודל ערכה יפעתה והדרת פעלה. מבצר משגב ומעוז היא הישיבה הרבתי הזאת, לתורה ולתעודה, ליראת ד' טהורה ומקלט לאהב דת קודש, בהר הקודש. בביתה וחומותיה יחסיון תלמידי-חכמים רבים למאות, גדולי תורה ויראה, ומהם אריות שבחבורה, ["ארי שבחבורה" (גיטין כט)] הראויים לאות ולמופת בישראל.

והנה על-ידי צוק העתים, וריבוי ההוצאה המוכרחת, באה הישיבה הגדולה הזאת עד משבר, ולעת-עתה אין לשער כמה מר ואיום הוא גורלה. בני ציון היקרים, תלמידי חכמים מצויינים, גדולי תורה, יראה ודעת, שמקור מחיתם הוא קופת הישיבה, מתמוגגים הם ומשפחותיהם בעוצר רעה ויגון, [תהלים קז, לט] ברעב וחוסר כל, והבית הגדול הזה שמגדילין בו תורה, ומקדשין בו שם שמים בכינוס לצדיקים הנאה להם ונאה לעולם, [סנהדרין עא] עומד הוא ח"ו[20] לפול בנופלים, והאור הגדול הזה, אשר זרח בהדרת כבודו על ציון ובניה בוניה, עומד הוא, חלילה, להיות כבה. אוי, מה נורא הוא הרעיון, אם חלילה אור-יקרות זה יכבה.

בטוחים אנו בחסד ששומר אמת לעולם, האומר לציון תוסד, [ישעיהו מד, כח] ולמקראיה ומוסדות קדשיה שיכוננו, כי לא יטוש את עמו ונחלתו, ולא יתן למוט את רגלי כסא כבוד תורתו בהר קדשו. נדיבי עם אלקי אברהם", [תהלים מז, י] מקורב ומרחק, יכירו וידעו מה היא ישיבת תורת חיים בירושלים לישראל. ובאמת ב"ה כי האיר המזרח, ואור ישועה הנה החל לזרח.

ועתה עיני כל אוהבי תורה, מוקירי תורת חיים, נשואות אל כבוד יקירי עם ד', שיקומו לעזרת ד ' בגבורים", [שופטים ה, כג] לרומם בכבוד הראוי את הבית הגדול הזה, לתן יד בכבוד והדר, בחבת קודש ואמונת אומן, לכלכלתו וסיפוקו, למען לא ייבש המעין המפכה מים קדושים מי התורה והיראה, על מכון הר ציון, ולא יקצץ האילן, העושה פרי קודש הילולים בנוה צדק הר הקודש. [ירמיהו לא, כב] חושו נדיבי עם נדיב, קומו על נדיבות, חזקו והתחזקו למען עיר אלקינו כבודה וגדלה, למען אור תורתה, פארה והדרה, שאו ידיכם קודש לד', להוסיף אומץ בחיזוק ואימוץ, לטובת הישיבה הגדולה והקדושה הזאת, מקור חיים כבוד וברכת עולמים לירושלים עיר הקודש, ולכל עם ד' הגוי כולו, אשר עיניו ולבו לציון עיר חמדתו. עורו והתעוררו, עושים ומעשים, החלש יאמר גבור אני, [יואל ד, י] עת היא עת הזאת לנו לעשות לד', להרים על גפי מרומי קרת עיר עז לנו, את כבוד התורה ומכונה מכון שבתה בהר הקודש בירושלים, בישיבה הנהדרה והקדושה תורת חיים, שכבודה מלא עולם.

חזקה היא תקותי, שהדברים היוצאים מן הלב יכנסו בלבות עם קדוש והיו לברכה, ויעשו פרי ישוה להם, והדרת כבוד הרבנים גאוני ישראל, בכל עיר ועיר ובכל פלך ופלך, בכל ארצות פזורי עדר ד' הנפוץ, וכל הנדיבים טהורי לב אוהבי תורה ודורשי שלו' ירושלים וחפצים בשלומה וכבודה, וכל אשר רוח ד' ואהבת עמו, ארץ חמדתו ועיר קדשו, תפעמהו, כולם יחד יקומו על נדיבות לעדור בלא לב ולב, להשגיא פעלים ולהפרות ישע, וצמח צדקה, אשר החל בחסדי צור ישראל ב"ה לצמח לתשועת הישיבה הגדולה

הזאת, יגדל ויצמיח, יעשה שורש למטה ופרי למעלה, לתפארת ציון וירושלים, ותפארת כל בית ישראל, אשר בכבודה יתימרו. ואור ד' יאר לנו ולכל הנותנים יד לקומם את הבית הגדול לתורה ולתעודה בתוככי ירושלים, ויזכו לראות בבנין שלם ובשוב ד' את שיבת ציון, בבא גאולים לתוכה ברנה ושמחת עולמים, מלכם לפניהם וד' בראשם, כנפשם היקרה ונפש המדבר בצדקה לכבוד עיר האלקים ומכון קודש תורתה תורת חיים, חותם בברכה מקודש, בצפיית ישועה לעם ד' לעירו ונחלתו, במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק.

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעה"ק[21] יפו והמושבות ת"ו[22]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. באה"ר - באהבה רבה
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. לכת"ר - לכבוד תורתו
12. ידי"נ - ידיד נפשי
13. שי' - שיחיה
14. השי"ת - השם יתברך
15. והי' - והיה
16. ז"ש - זה שלום
17. כנה"ר - כנפשו הרמה
18. ידי"ע - ידידו עוז
19. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
20. ח"ו - חס ושלום
21. פעה"ק - פה עיר הקודש
22. ת"ו - תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז מנחם אב תרע"א **נמען:** יצחק ניסנבוים

המוסד 'שערי תורה' ביפו סובל מהמשבר במוסדות ירושלים: הוא בחובות והאמון בו נפגע. זהו המוסד היחיד ביפו שבו התורה היא העיקר. הרב קוק מבקש מניסנבוים לכתוב לטובתו ב'הצפירה'.

עיקרי הדברים

- משבר 'שערי תורה'.
- בקשה לכתוב ב'הצפירה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ז מנ"א[2] תרע"א[3].

מארץ חמדה, אומר שלו[4] לאיש חמודות, ידיד אהוב ונכבד, הרב הגדול בתורה, יראה, חכמה, ויושר לבב, מר יצחק ניסנבוים [הרב יצחק ניסנבוים מוורשה, ממנהיגי "המזרחי" ומטיף נודע] נ"י[5].

אמצא לי לעונג להשתמש במאורע שבא לידי, לקחת דברים עם כבוד חביבי, אשר מאז נפגשנו זה פעמים, אחת בחול ואחת בקודש, נחקק זכרון אהבתו וכבודו כחותם על לבבי.

המאורע הוא בלתי לגמרי נעים. מסבת המשברים שבאו על איזה מהמוסדות הירושלמיים, סובל גם המוסד "שערי תורה" ביפו מאד. [תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו] ככל המוסדות הארצישראליים, הוא ג"כ[6] עמוס בחובות, והאמנה נפחתה. גם ההכנסה נתמעטה הרבה, לרגלי תלונות הקהל שנתרבו מסבת ההריסה המשברית הנ"ל[7]. אבל יקר הוא המוסד הנ"ל וחביב מאד, והוא המכון היחידי ביפו, המרכזית לישובנו, שהתורה, וחינוך רצוי לשלמי אמונים, בו הוא העיקר והיסוד, חזות הכל, וחלילה לנו לעזוב מוסד עתיק רב-ערך כזה, אשר הרבה אנו צריכים להודות לו בעד תקומת היהדות הנאמנה בעה"ק[8] יפו והמושבות בעבר, והרבה יש לקוות ממנו לעתיד, בע"ה[9].

אבקשך אדוני, היה נא מעירך לעזור. הקדש נא דברים נמרצים, בעטך הנאמן, לטובת המוסד היקר הנ"ל, בבמת "הצפירה", [העיתון העברי "הצפירה" בוורשה] ועל חסדך זה אודך בכל לב, וזכות הרבים יהיה תלוי בך, ידידי הנאמן.

בתקוה טובה שתמלא את בקשתי לטובת ארץ חמדתנו ומקראיה, ותעשה ברכה עם המוסד הק'[10] הנ"ל וסעיפיו הנכבדים, הנני חותם בברכת ד' מציון ומקודש, כנפשך הטהורה ונפש ידידך היודע לכבד יקרת ערכך,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)

4. שלו' – שלום
5. נ"י – נרו יאיר
6. ג"כ – גם כן
7. הנ"ל – הנזכר לעיל
8. בעה"ק – בעיר הקודש
9. בע"ה – בעזרת השם
10. הק' – הקטן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' אלול תרע"א **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ

הרב קוק מתפלא שחרל"פ חושש לקפידה מצדו. העיקר הוא חשק דעת ה' ועבודה בשכל טוב. הרב קוק מבקש שחרל"פ יבחן צעירים שיפנו אליו, וימסור לו את התרשמותו.

עיקרי הדברים

- אין קפידה.
- בחינת צעירים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ז' אלול תרע"א[2].

באה"ר[3] אדר"ש[4] כ'[5] ידינ"ע[6], הרב המאוה"ג[7], עדיו לגאון ותפארת מלא דעת ויראת ד' מוהרי"מ[8] חרל"פ[9] [הרב יעקב משה חרל"פ, רבה של שכונת שערי חסד בירושלים] שליט"א[10].

גמח"ט[11] ושנה טובה ומעוטרת בכט"ס[12].

שמחתי בענות צדקו, אף שהיא נפרזה, המובלטת במכתבו היקר של כת"ר[13], ותמיהני איך תעלה על דעתו היקרה שמצדי תהי'[14] איזה קפידא נגד ידיד לבבי, ואם היתה לקפידא מקום לנוח היתה על המחצה הראשון של הוראת ת"ח[15], וק"ו[16] על הרצאת כ' ידידי שהרחיק עוד ללכת ברב חסידות, איך שיהי'[17] אין אלו דברים מעלים ומורידים, והעיקר הוא חשק דעת ד' באמת ואומץ לבב לעבודה שלמה בשכל טוב, ממקור חיים של תורת אמת.

ע"ד[18] הצעירים אשר יואילו לפנות לכת"ר[19], לתהות אקנקנם, אטריח בזה את כ' ידידי להודיעני ערכם. והנני בזה חותם בברכת השנים באה"ר, כנה"ר[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. באה"ר - באהבה רבה
4. אדר"ש - אחר דרישת שלום
5. כ' - כבוד
6. ידינ"ע - ידיד נפשי עוז
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. מוהרי"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. גמח"ט - גמר חתימה טובה
12. בכט"ס - בכל טוב סלה
13. כת"ר - כבוד תורתו

14. תהי' – תהיה
15. ת"ח – תלמידי חכמים
16. וק"ו – וקל וחומר
17. שיהי' – שיהיה
18. ע"ד – על דבר
19. לכת"ר – לכבוד תורתו
20. כנה"ר – כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' טבת תרע"ב - יפו **נמען:** הרב מנדל הכהן

הרב קוק חוזר על דעתו מתר"ע בעניין חידוש הסמיכה: זו פעולה היסטורית שאין לגשת אליה בלי הכנה. יש לייסד בית דין או ועד גדול בירושלים, שיכשיר את הדור. לפי הרמב"ם הסמוכים צריכים להיות ראויים להורות בכל התורה, כולל קידוש החודש, הלכות כשפים, וגם דעות ואמונות, שרבים מהגאונים בהלכה יודעים אותן רק באופן שטחי. כשהוועד יזכה לשם טוב ויגדל דור של תלמידי חכמים כאלה, אפשר יהיה לגשת לסמיכה.

עיקרי הדברים

- הכנה לחידוש הסמיכה.
- בית דין גדול בירושלים.
- ראויים להורות בכל התורה - כולל דעות ואמונות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ו' טבת תרע"ב[4].

ידי"נ[5] הרב הגאון רב פעלים מוהר"ר[6] מענדל הכהן [הרב אהרן מנדל הכהן, רבה של הקהילה האשכנזית בקהיר; ראו (כרך א', אגרת סא)] שליט"א[7].

שלו'[8] וברכה ואה"ר[9].

הגיעני מכתבו היקר בצירופו של מכתב ידידנו הרב ר"י ארוואץ נ"י[10], ע"ד[11] תשובה מענין מחשבתו הגדולה בהכנה ליסוד הסמיכה. [חידוש הסמיכה של התנאים והקמת סנהדרין מחדש] הנה כבר כתבתי לכת"ר[12] את דעתי במכתבי מד"ה אייר תרעי"ן העבר, והנני תולה שע"י[13] איזו סבה לא בא מכתבי ליד כת"ר[14].

ע"כ הנני שולח בזה את העתקת המכתב הנ"ל[15], שזו היא דעתי העני' בענין זה.

והשי"ת[16] יופיע אורו וחסדו עלינו ועל כל החושבים עצות טובות ומחשבות טובות על עמו בית ישראל.

והי'[17] זה שלו' וברכה, כנה"ר[18] ונפש ידי"ע[19] דוש"ת[20] באה"ר[21],

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ, ב. ועל אודות המחשבה הפרטית הגדולה, שכת"ר[22] עוסק בה להגשימה בחיים, נראה לי שפעולה זו היא, אם אך אפשר - שתעשה בידי אדם, פעולה הסתורית כזאת, שאין לנו לגשת אליה, בלא הכשר והבנה קודמת, כל מה שאני רואה, שיש לנו אפשרות לעשות בענין זה בזמן ההוה, הוא רק לכונן צעדים להכנה הגדולה הזאת, שיהיה המכון הזה, אשר נעשה, מקרב את הדורות, להיות להם אפשרות לבא למטרה העליונה והקדושה הזאת, של יסוד סנהדרין בתור ב"ד[23] הגדול לכל ישראל.

העיכוב היסודי לדעת הרמב"ם[24], שהוא היסוד לעיקר הוראה זו, היא הצורך להיות ראוי להורות בכל התורה כולה, כפ"ד ה"ח[25] דסנהדרין, [רמב"ם, הלכות סנהדרין ד, ח] המיוסד עפ"ד[26] הירושלמי דפ"ק[27] דחגיגה, כמו שהעיר כבר ע"ז[28] הלח"מ[29], ["לחם משנה" על הרמב"ם] - אע"פ[30] שיש לדחות דהתם בירושלמי מיירי באינו ראוי מחמת מומו, אבל הלא אין לנו אלא דברי הרמב"ם בזה, - הוא הדבר המכריח אותנו לעשות הכנה מיוחדת בסדרי למודנו, באופן שתהיה אפשרות לבא למדה זו. מובן הדבר, שכ"ז שמעטים הם ת"ח[31], למשל, ששנו פרק בחשבון ובחכמת המזלות במדה גבוהה, חסר לנו היסוד על הוראת קידוש החודש. והדבר היותר קשה הוא ההוראה בהלכות כשפים, שנשתכחו יסודי הלמודים כמעט, והרבה כיו"ב[32]. מ"מ[33] אין להתיאש מכ"ז, יש תקוה ואפשרות ע"י[34] ויעוד ת"ח, גדולי דעה, צדיקים טהורי-לב, החפצים בישועת ישראל באמת, שיופיעו לנו עצות אדירות ממקור האמת גם על הדברים הרחוקים מאד.

אבל בתחלה עלינו להשתדל, שיתכונן לנו בי"ד[35] או ועד גדול בירושלים, שיהיה העסק שלו, בקישור עם כל גדולי התורה והדעה והקדושה שבעולם, לעסוק בהכנה זו של הכשר הדור עד כדי מדה זו, של אפשרות קביעות הסמיכה. הועד העוסק בזה, כיון שהוא עוסק להוציא אל הפועל את היסוד שכל חיי האומה עומדים עליו, ודאי שיעשה בהמשך הזמן לתל-תלפיות, שכל גדולי האומה יהיו פונים אליו, וכל מה שמעשיו הטובים והפוריים, לטובת האומה, הרוחנית והחמרית, יהיו יותר גדולים, כן יתגדל ערכו. ואחרי שיזכה לכתר שם טוב, ע"פ[36] פעולותיו, ויגיע בהשפעתו בהכשר החינוך לת"ח[37] הגדולים, הזקנים והצעירים ביחד, עד כדי העמדת שדרה של ת"ח, שתהיה דעת הדור, המתגלה ע"י ראשי גדולי ישראל, בתורה, בחכמה ובצדקות, להסכים שהם ראויים להורות בכל התורה כולה, - אז תהיה ג"כ[38] היכולת לגשת אל גוף הסמיכה.

מובן הדבר, שההוראות של כל התורה כוללות ג"כ ההוראות הרוחניות של הדעות והאמונות. וע"ז[39] בודאי נהיה צריכים ליסד יסוד מוסד של קביעות למוד, שהרי ישנם כמה ת"ח גאונים בהלכה ומ"מ[40] אינם יודעים את המקצוע העיקרי שבתורה, הנוגע לדעות ואמונות, אלא ידיעה שטחית. ועכ"פ[41] צריכה הידיעה של החלק הרוחני שבתורה להיות קלוטה יפה ברוחם ועל אנשי מעלה כאלה, שנוכל לאמר עליהם שהם עומדים בראש האומה, במובן העליון של רוחניותה.

מתוך הטעמים הנ"ל ומתוך עוד כמה טעמים, המשתקפים ברוחי בעניי בדרך בירור, הנני מסכים לעיקר מגמתו של כת"ר, ע"פ תוכן זה: שנתחיל בעבודת ההכנה ליסוד ב"ד גדול מקובל על האומה כולה, בעיר קודש עולמים, ירושלים עיה"ק[42] ת"ו, ולעבודת ההכנה נוכל לקוות שרוח ד' יופיע על כל גבורי כח בעז ד', טהורי הלב, לזכות לאורה וישועה גם לגוף הסמיכה עצמה, הרחוקה ומופלאת מאתנו במדה כ"כ[43] נוראה לעת כזאת.

--הדברים הנ"ל ראויים להצטרף למכתבי הקודם דשנת תר"ע"יין, ששם דברתי על כללות הענין וכאן ע"ד הנוגע לגוף הסמיכה. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. ואה"ר - ואהבה רבה
10. נ"י - נרו יאיר
11. ע"ד - על דבר
12. לכת"ר - לכבוד תורתו
13. שע"י - שעל ידי
14. כת"ר - כבוד תורתו
15. הנ"ל - הנזכר לעיל
16. והשי"ת - והשם יתברך
17. והי' - והיה
18. כנה"ר - כנפשו הרמה
19. ידי"ע - ידידו עוז
20. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
21. באה"ר - באהבה רבה
22. שכת"ר - שכבוד תורתו
23. ב"ד - בית דין
24. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
25. ה"ח - הלכה ח' (בציון מקור)
26. עפ"ד - על פי דברי
27. דפ"ק - דפרק קמא
28. ע"ז - על זה
29. הלח"מ - הלחם משנה
30. אע"פ - אף על פי
31. ת"ח - תלמידי חכמים
32. כיו"ב - כיוצא בזה
33. מ"מ - מכל מקום
34. ע"י - על ידי
35. בי"ד - בית דין
36. ע"פ - על פי
37. לת"ח - לתלמידי חכמים
38. ג"כ - גם כן
39. וע"ז - ועל זה
40. ומ"מ - ומכל מקום
41. ועכ"פ - ועל כל פנים
42. עיה"ק - עיר הקודש
43. כ"כ - כל כך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תיד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו שבט תרע"ב - יפו **נמען:** הגאון ר' אברהם רבונסקי, אב בית דין דוברובנה

בעניין אגודת המקובלים 'שער השמים' בירושלים: אין בכך חידוש. חבורת 'בית אל' של הספרדים לומדת קבלה ומתפללת בכוונות הרש"ש יותר ממאה שנה, והרמ"ע מפאנו לימד את 'הפרדס' בישיבה. לפי בעל 'שערי אורה', 'מעשה בראשית ומעשה מרכבה' שנאסרו הם השימוש המעשי בשמות, ולא העיון. גם הבעל שם טוב ובעל התניא לימדו קבלה לתלמידים רבים. מעמדם של ה'נסתרות' משתנה עם התפשטות הרעיונות. ראוי לתמוך בלומדים אלה, כמו בכל לומדי התורה.

עיקרי הדברים

- לימוד קבלה בחבורה - לא חידוש.
- 'מעשה בראשית' - השימוש המעשי.
- הבעל שם טוב ובעל התניא.
- השתנות ה'נסתר' עם הזמן.
- תמיכה בלומדי הקבלה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ו שבט תרע"ב[4].

שלו'[5] רב לכבוד ידי"נ[6] הרב הגאון המובהק סוע"ה[7] אוצר תוי"ר[8] טהורה מוהר"ר[9] אברהם ראבונסקי [רב העיירה דוברובנה] שליט"א[10], הגאבד"ק[11] דובראוונא יצ"ו[12].

אחדשה"ט[13] באה"ר[14],

מכתב קודש דמר הדר"ג[15] הגיעני בעתו, ואחרתי עד כה מפני הטרדא מהשיב מפני הכבוד, ואת הדר"ג הסליחה.

ע"ד[16] אגודת "שער השמים" [ישיבת המקובלים "שער השמים" בירושלים, שנוסדה בתרס"ו ללימוד קבלה ברבים] בעה"ק[17] ירושת"ו[18], הנה בעצם אין זה דבר חדש, כי זה יותר ממאה שנה קיימת חבורה כזאת מחכמי הספרדים, בשם "בית-אל", [ישיבת המקובלים "בית אל" בעיר העתיקה בירושלים] שנוהגין ללמוד חכמת הקבלה, ביחוד כתבי האריז"ל[19] בכינופיא, [בציבור (ארמית)] ולהתפלל ע"פ[20] סדרי-הכוונות שסדר המקובל מוהרר"ש[21] שרעבי [הכוונות בתפילה שסידר רבי שלום שרעבי, הרש"ש] ז"ל[22]. גם כבר הי'[23] לעולמים שהתירו פרושים ללמוד חכמת-הקבלה ברבים, והרמ"ע[24] מפאנו [רבי מנחם עזריה מפאנו] ז"ל מעיד על עצמו בספריו, שלמד בישיבה את ספר ה"פרדס" להרמ"ק[25] ["פרדס רימונים" לרבי משה קורדובירו] ז"ל לפני הפרק שהגיעו לידו כתבי האריז"ל, ונראה שאח"כ[26] קבע לימוד בהם. ועיקר הדבר נראה שסמכו ע"ד בעל "שערי אורה" [רבי יוסף ג'יקטיליה] שמבאר "מעשה-בראשית ומעשה-מרכבה" [הנושאים שנאמר עליהם "אין דורשין במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד" (חגיגה יא)] דוקא על שימושי השמות למעשה, שהיו נוהגים בימים הקדמונים לעסוק בהם העולים בעליית הכניסה

לפרדס, והיו משתמשים בגילוי מלאכים ונשמות בדרך חזיון הקרוב לנבואה, וע"ז[27] באו, לדעתם, כל האזהרות הנוראות.

אבל עצם דברי החכמה הם כמו לימוד דברי האגדה ומוסר בבינה יותר עמוקה מהדרך הפשוט לכל, ואין זה בכלל מע"ב ומע"מ[28] כלל לענין האיסור. ודיוקו של בעל "שערי אורה" הוא נכון: מדנקיט תמיד בלשון "מעשה", "מע"ב ומע"מ" ש"מ דבדרך השימוש המעשי מיירי, וכה"ג[29] דעסקי בספר יצירה וברו גברא או עג"ת[30]. [וברא אדם (סנהדרין סה) או עגלא תילתא, עגל משובח שבראו חכמים בספר יצירה (סנהדרין סז)] ומ"מ[31] גם מוסר-השכל ואורח-לימוד כזה, בפרט כונת התפלה על פיהם, צריך הוא ג"כ[32] הכנה ראויה עכ"פ[33] במדות טובות ויראת-שמים טהורה וקבועה.

אבל לא נפלאת ולא רחוקה, ללמוד ביחד ע"פ הכתוב בספרים הנאמנים, בצירוף הידיעות הקדומות שקלטו כבר המתעסקים בזה איזו שנים בחשק אהבת קדושה ויראת ד. ותמיהני מש"כ[34] כתר"ה[35], שהבעש"ט[36] [רבי ישראל בעל שם טוב, מייסד החסידות] לא גילה עניני הקבלה להמון העם, - והדבר מפורסם שהוא ז"ל היי אומר, שלימוד הקבלה ע"פ הספרים אין זה בכלל נסתר כלל, ואם אולי לא היי חפץ לדבר בזה בפני ההמון הפשוט, אבל לפני קיבוץ של ת"ח[37] הלא גילה הרבה מאד ומפורסם הדבר שהיו לו עשיריות תלמידים שלמדו אצלו, ובודאי לא היי מעכב מללמדם דרכי-הקבלה לפי שיטתו גם בהיותם מקובצים, ולא חש משום הא ד"אין דורשין", משום דגם הוא ז"ל כשיטת בעל ש"א הנ"ל[38] ס"ל[39], דאין זה הלימוד שבדרך הבנה שכלית בכלל מע"ב ומע"מ. ותמיהני ביותר ממש"כ[40] כת"ר[41], שגם הגאון בעל ה"תניא" [רבי שניאור זלמן מלאדי, מייסד חסידות חב"ד] ז"ל לא פרסם את הענינים הנסתרים לפני המון עם, אלא למי שנחשב בעיניו: וכי אלה יחידי-הסגולה היושבים לפני ד' בהר הקודש בירושלים אינם אנשים נחשבים שראוי להוציאם מכלל המון העם?. ואם התירו בעלי-החסידות לעסוק בהסברים ברזי עולם הללו, מה שהסברא בהם באמת מסוכנת כדי הרמב"ן[42] ז"ל בהקדמת נמוקי-תורה [כדברי הרמב"ן בהקדמת פירושו לתורה] שלו, ק"ו[43] שאין קפידא לאותם שרוח ד' שבקרבם תשאם לעסוק בלימודים הללו ע"פ ההקדמות המקובלות, עם ידיעתם שהכל הוא בדרך חדת-חכמים, [חידות חכמים (משלי א, ו)] והדברים רמוזים למפלאות תמים-דעים, שמסוגלים להוסיף קדושה ויראת רוממות כבוד אל ב"ה להוגים בהם בלב תמים וחשק פנימי.

ובודאי שאין זה יסוד ראוי להאמר שישתנה דין המשנה בשינוי הזמנים מצד עקבתא דמשיחא, אבל זה פשוט שערך המדרגות של הענינים הנקראים בשם "נסתרות" הולך הוא ומשתנה ע"פ הפרסומים שהרעיונות הכמוסים הולכים ומתפשטים בין הלומדים הרגילים, וכשאנו רואים בדברי הגאונים, למשל בפירוש ר"נ גאון [רבנו נסים גאון] ז"ל על דברי חז"ל[44]:

אמר לו הקב"ה[45] למשה: החייתני בדבריך [ברכות לב]", חשבו אז גם הסבר פשוט בעניני הגיון באלהות, לענין נסתר, ואח"כ[46] נתפשטו כמה ידיעות גנוזות, עד שחדלו דברים כאלה מלהיות כמוסים. והרמב"ם[47] במו"נ[48] לא השביע בהקדמתו כ"א[49] למי שיפרש דבר שלא ביארו כבר חכמי ישראל, אבל מה שכבר כתוב בספר חדל להיות נסתר. ונראה שזהו טעם ההיתר שנהגו לדרוש בעריות בלא שום הגבלה

כלל, - ואולי על זה באמת ראוי להתעורר ולגדור, - וחוץ מהרמב"ם" לא הביאו הפוסקים כלל דין סת"מ[50] זו לענין אין דורשים בסתרי עריות בשלשה.

ולענין התפילה ע"פ הכוונות, אין פלא אם גאון-עולם כהחת"ס[51] ז"ל, שהיה טרוד בטרדת ישיבה ועול הציבור והעולם והשבת תשובות לקצוי ארץ, כתב על עצמו שלא יוכל להתפלל ע"פ כונת האריז"ל בתמידות. גם הגאון בעל "אוי"ת" ז"ל התנצל לפני הגאון ר'[52] ליב ז"ל בעל ספר "הפרדס" על ההכרח שלו לקצר בסידור הכונות, שמוכרח היה לזה מפני טרדת הישיבה והציבור, ומ"מ היה מכוין ע"פ סדרי האריז"ל אלא בסדר מקוצר. ומ"מ יוכל להיות, שאנשים שאינם כלל במעלת הגאונים הללו בתורה אם הם קובעים עצמם, ע"פ נטיית-לבם, להיות עיקר עסק שלהם באלה הלימודים ובדרכי התפילה והעבודה שבלב, שיוכלו להתפלל כל אחד ע"פ השגת לבבו בסדרי-הכונות, שכבר הוברר ונסדרו יפה ע"פ הגרש"ש[53] ז"ל ויתר בעלי הקבלה והעבודה האחרונים, ו"אחר כוונת הלב הן הן הדברים". גם פשוט הדבר, שראוי לתן ערך גדול לקדושת המקום ואויר הטהור של א"י[54] בכלל ושל העיר אשר בחר ד' בפרט ו"חביבה כת קטנה שבא"י[55] וכו'".

ומה שהעיר כת"ר[56] בדבר התמיכה, - כיון שכבר נהגו לדרוש תמיכה בעד כל העוסקים בתורה, ובפרט בעד היושבים באה"ק[57], למה יגרע חלקם של העוסקים במקצע קדוש זה. ואם אלה הלומדים לומדים בלאו-הכי בישיבות, הנה ידוע שאין משכורות הישיבות מספיקות גם לצרכי החיים ההכרחיים, ובאלה יחידי-הסגולה מגמת-היסוד הלא היא שיהיו קבועים בקדושה ולא יצטרכו לשוט כלל אחרי פרנסתם, ויהיו שתולים בחצרות ד' בדבקות הרעיון בקדושת האהבה והיראה, המושפעת מתוך הלימוד ברזי-קודש והעסק ברגשי-הטוהר המתגלים בתוך תפילת ישרים, וראויים הם להיות נתמכים מאחינו שבגולה.

ולא אכחד מכת"ר[58] ידי"נ שי'[59], שמזדמנים לפעמים שדברים שיש להם מגמות נכבדות מתקלקלים אח"כ[60], ע"י[61] מה שא"א[62] להשמר מהתערבות אנשים שאינם כדאים לכך וע"ז אני חושש תמיד בכל ענין היותר מקודש, אבל בכלל אי-אפשר, לדעתי, להרחיק ולהזניח את אלה הדברים ההולכים בנתיב הסלול כבר ונהוג מימי קדם בין הספרדים בירושת"ו[63] כנ"ל[64], ויש מקום לכמה דעות שונות זו מזו וע"ז נאמר: "ברוך חכם הרזים"

והנני בזה ידי"ע[65] דוש"ת[66] באה"ר קשור באהבתו הטהורה.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
8. תוי"ר - תורה ויראה

9. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
12. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
13. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
14. באה"ר - באהבה רבה
15. הדר"ג - הדרת גאונו
16. ע"ד - על דבר
17. בעה"ק - בעיר הקודש
18. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
19. האריז"ל - האר"י זכרונו לברכה
20. ע"פ - על פי
21. מוהרר"ש - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
22. ז"ל - זכרונו לברכה
23. הי' - היה
24. והרמ"ע - והרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ע (למשל: משה + עזריאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. להרמ"ק - לרבי משה קורדובירו
26. שאח"כ - שאחר כך
27. וע"ז - ועל זה
28. ומע"מ - ומעשה מרכבה
29. וכה"ג - וכהאי גוונא
30. עג"ת - עגלא תילתא
31. ומ"מ - ומכל מקום
32. ג"כ - גם כן
33. עכ"פ - על כל פנים
34. מש"כ - מה שכתב
35. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
36. שהבעש"ט - שהבעל שם טוב
37. ת"ח - תלמידי חכמים
38. הנ"ל - הנזכר לעיל
39. ס"ל - סבירא ליה
40. ממש"כ - ממה שכתב
41. כת"ר - כבוד תורתו
42. הרמב"ן - רבי משה בן נחמן
43. ק"ו - קל וחומר
44. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
45. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
46. ואח"כ - ואחר כך
47. והרמב"ם - ורבי משה בן מימון
48. במו"נ - במורה נבוכים
49. כי"א - כי אם
50. סת"מ - ספרי תורה, תפילין ומזוזות
51. כהחת"ס - כהחתם סופר
52. ר' - רבי
53. הגרש"ש - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ש (למשל: שמואל + שמואל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
54. א"י - ארץ ישראל

55. שבא"י – שבארץ ישראל
56. כת"ר – כבוד תורתו
57. באה"ק – בארץ הקודש
58. מכת"ר – מכבוד תורתו
59. שי' – שיחיה
60. אח"כ – אחר כך
61. ע"י – על ידי
62. שא"א – שאי אפשר
63. בירושת"ו – בירושלים תבנה ותכונן
64. כנ"ל – כנזכר לעיל
65. ידי"ע – ידידו עוז
66. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב אייר תרע"ב - יפו **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ

ברכה לחרל"פ על שהחל לומר שיעורים קבועים לבחורים בישיבת 'עץ חיים', ותפילה שישפיע עליהם תורה, חכמה ויראה.

עיקרי הדברים

- שיעורים בישיבת 'עץ חיים'.
- ברכה להשפעה על התלמידים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב אייר תרע"ב[4].

שלו'[5] רב, בריות גופא ונהורא מעליא, מתיקא ונפישא, לכבוד ידיד נפשי וחמדת לבבי הרב המאוה"ג[6], יקר בחכמה ובכבוד, אוצר חמודות, כליל תפארת קודש, מו"ה[7] יעקב משה חרל"פ[8] שליט"א[9], רב לעדת ד' בשערי חסד בעיקו"ת[10] ירושלים ת"ו

אחדשה"ט[11] באה"ר[12] בכל לב ונפש,

ישר חילי' דכת"ר[13] חביב לבבי שליט"א על הבשורה הנעימה, שהואיל בטובו לבשרני, שהחל להגיד שעורים קבועים, לפני בחורי חמד ב"עץ חיים" [ישיבת "עץ חיים" בירושלים] יכונן נא השי"ת[14] את מעשי ידיו לטובה, בנועם עליון, בגבורות ישע ימינו ב"ה, ושפע קודש של חכמה ואור תורה, בכל חמדת הסגולות אשר לתורת אמת, המופיעה בחסד ד' על יראיו ודורשי שמו באהבה יורק תמיד ברב עז וחדוה מרוחו הטהור על רוח תלמידיו שותי בצמא את דברי תורתו וחכמת א' אשר בקרבו, להוסיף לכת"ר[15] ידי"נ[16] שליט"א רב תבואות, רב פרי ברכה מטל שמים מעל, וכאור בוקר יזרח שמש [שמואל ב כג, ד] וילך הלך ואור עד נכון היום, [על פי משלי ד, יח] לשמחת לבב כל חוכי ישועה המחכים לחסד אל על עמו ועל יראיו, בהר מרום הרים, בחצרות ד' ועיר קדשו סלה.

תחזקנה ידי כת"ר[17] ידיד לבבי בנעימים, ומדי יום ביומו יוסיף עז, וכח ד' ימלא לעשות חיל, להרעיף רסיסי מגד קודש, לטהר לבבות צעירי עדר ד', להחיותם לעדנם ולפארם ברוממות קודש וביתרון הכשר חכמה, במעמקי ים להלכה ברורה, במרחבי חדות ד', בהדר פלפולה של תורה ובנחלי עדנים של הגות קודש ועז, ברוח גבורה ודעת נפש, בדבר אמת וענות צדק, בחדות אהבת יראת ד' טהורה, מרחבת לבב מעודדת כל נשמת חיים, המעוררת לצפיית ישועה בכל עז לב, ומבשרת שלו' רב ואהבת עולמים נאדרת בקודש בימין ד' רוממה.

מאד חפצתי לטייל בארוכה עם ידיד לבי שי'[18] ע"ד[19] פרטי עניני שימת עינו הטהורה על תלמידיו היקרים לטובה ולברכה להצלחתם האמתית בעה"י[20], אבל כעת אי"א[21] לי ממניעות שונות. והנני בזה

ידי"ע[22] קשור בכל לב בחבת ידידות אהבתו, וחותם בברכה לו ולתלמידיו היקרים ולכל מחזיקי ידיו בקודש באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. מו"ה - מורנו הרב
8. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. דכת"ר - דכבוד תורתו
14. השי"ת - השם יתברך
15. לכת"ר - לכבוד תורתו
16. ידי"נ - ידיד נפשי
17. כת"ר - כבוד תורתו
18. שי' - שיחיה
19. ע"ד - על דבר
20. בעה"י - בעזרת השם יתברך
21. א"א - אי אפשר
22. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' סיון תרע"ב - יפו **נמען:** הרב שמואל צבי מרגליות, אב בית דין פירנצה

הרב קוק חילק תרומה של 500 פרנק: מאה לבית החולים לעיוורים, מאה לעניים הגונים, ומאתיים לקופה של תלמידי ישיבתו (במקום 'רמב"ן', שבדרך כלל פירושו כלל עניי הארץ). לגבי מורה לבית הספר של הפלאשים (יהודי אתיופיה), הרב קוק מבקש פרטים: אילו ידיעות נדרשות, מה השכר ומה התנאים.

עיקרי הדברים

- חלוקת תרומה.
- מורה לפלאשים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' סיון תרע"ב[4].

לכבוד הרב הגדול בתורה וחכמה, נודע למשגב בישראל ובאדם, מו"ה[5] שמואל צבי מרגליות [הרב שמואל צבי מרגליות, רבה של פירנצה ומנהל בית המדרש לרבנים שם] שליט"א[6]. אב"ד[7] ור"מ דעי"ת[8] ק' פירינצי יצ"ו[9], שלו'[10] רב וברכה מקודש.

יקרת מכתב כתה"ר[11] קבלתי בצירוף הטשיק בן חמש מאות פרנק, ומסרתי לשלח לתעודת החלוקה ע"פ[12] מכתבו דמר שי'[13], מאה פרנק בעד ביה"ח[14] לעיורים מאה פרנק ומאה פרנק לחלק לעניים הגונים נצרכים, ומאתים פרנק לקופת חלקה אע"פ[15] שמסופקני אם כונת הנודר ע"ז[16], שנראה לי שהשם רמבעה"נ[17] הרגיל ["רבי מאיר בעל הנס", שם כללי לקופת עניי ארץ ישראל] הכונה היא תמיד על כללות הקופה של עניי א"י[18], שרגילים רבים לקרא לה בשם זה. מ"מ[19] כדי לקיים מאי דנפיק מפומי' דמר במכתבו צויתי לשלח לישיבה הנ"ל[20] מאה פרנק, ומאה פרנק לחלק לעניים הגונים נצרכים, ומאתים פרנק לקופת הישיבה של תלמידים מקשיבים לקולי, לתמכם בהם. אקוה שתישר חלוקתי זאת בעיני כתר"ה[21] שליט"א.

וע"ד[22] מורה לביה"ס[23] שלבני הפלשים, [בית ספר לילדי יהודי אתיופיה ("פלאשים"); הרב מרגליות היה מתומכי המאמץ לחזקם ביהדות] חושב אני שאפשר להשיג מורה באי"י[24] בצביון הנדרש, אבל לפני הצעת הדברים למעשה כמובן צריכים לדעת בפרטיות, מה הן הידיעות שהמורה צריך להיות בקי בהן. כי כת"ר[25] סתם הדברים, בלשונו הזהב, באמרו "מלומד קצת בחכמות חיצוניות", אבל כמות הקצת הזאת, ופרטי החכמות החיצוניות ההן, לא נתבארו, וכמובן לא ירצה שום איש לנסוע לכתחילה על משמרת עבודה בטרם שיוכל להחליט בדעתו, שבידו למלא את רצון דורשיו במילוי. נוסף לזה נדרש לדעת את תקציב השכירות ופרטי המצב שמורה כזה נתון בו, למשל חיי הסביבה שביה"ס[26] הנ"ל הוא בתוכה, וכיו"ב[27].

כאשר יכבדני כת"ר במכתבו הנכבד לברר לי שאלות הללו, הנני בכל חפצי להיות נטפל לעושי מצוה ולעמוד לימינו בכל דרישותיו בכלל, לטובתם הנצחית של אחינו הנדחים הללו, אשר הואיל צור ישראל בחסדו להעיר את לבב השרידים, טהורי הנשמה שבדור, להתעסק בתקנתם ובהצלתם משחת הכליון.

אקוה לד', שמכתבינו אלה, הראשונים לפגישתנו הרוחנית, יפתחו לנו פתח לקרבת הדעות, והחפץ הטוב לעבוד בכרם בית ישראל בלב נכון ובחפץ כפים, הדורש את תפקידו, מוצא מסילותיו בנפשות הקרובות, אשר בגויות הרחוקות.

והנני בזה חותם בכל רחשי אהבה וכבוד וברכת הרגל, יום הבכורים, ויום מתן תורתנו, ההוא יומא דקא גרים, [על פי פסחים סח: "אי לאו האי יומא דקא גרים", יום מתן תורה] לשרידי סגולה קרן להרים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. אב"ד - אב בית דין
8. דעי"ת - דעיר תהילה
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. שלו' - שלום
11. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
12. ע"פ - על פי
13. שי' - שיחיה
14. ביה"ח - בית החולים
15. אע"פ - אף על פי
16. ע"ז - על זה
17. רמבעה"נ - רבי מאיר בעל הנס
18. א"י - ארץ ישראל
19. מ"מ - מכל מקום
20. הנ"ל - הנזכר לעיל
21. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
22. וע"ד - ועל דבר
23. לביה"ס - לבית הספר
24. באי"י - בארץ ישראל
25. כת"ר - כבוד תורתו
26. שביה"ס - שבית הספר
27. וכיו"ב - וכיוצא בזה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תלד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב סיון תרע"ב - יפו **נמען:** גבאי ישיבת 'עץ חיים' בירושלים

הרב קוק מודה ומברך את הגבאים על מינוי הרב יעקב משה חרל"פ לראש ישיבת בחורי החמד. הרב קוק מברך גם את הרב יהודה פורת.

עיקרי הדברים

- ברכה על מינוי חרל"פ.
- ישיבת 'עץ חיים'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב סיון תרע"ב[4].

ישאו הררי ציון שלו'[5] וברכה לכבוד הרבנים הגדולים, פארי הלולים, שומרי חומה ומגדלים, גבאי ומנהלי ישיבת עץ חיים בעקו"ת[6] ירושת"ו[7]. [ישיבת "עץ חיים" בירושלים; ראו גם (כרך ב', אגרת תכד)]

אחדשה"ט[8] באה"ר[9],

אלופי היקרים, מצאתי את לבבי ישר להביע להדרת כת"ר[10] מעמקי לבבי את ברכתי ותודתי, על פעלם הנעלה והנכבד, אשר הואילו לעשות, בעצת ד' עליהם לטובה במנותם את איש המעלה, טהר-הלב המלא דעת קדושים ויראת ד' טהורה, הרב המאו"ג[11] סוע"ה[12] עדיו לגאון ותפארת בישראל מוהרי"מ[13] חרל"פ[14] [הרב יעקב משה חרל"פ, רבה של שכונת שערי חסד] שליט"א[15] לראש ישיבת בחורי החמד. מה רב טוב אשר עשיתם בזה לבית ישראל, בהעלותכם את היכל הישיבה הגדולה מעלה גדולה בקודש ביחושה לצעירי צאן קודש עדר ד' זה, הם נושאי דגל תוה"ק[16] ואור ישראל לדור נולד בעה"י[17]. לבבי מלא תקות ד' בעז ימין קדשו יתי"ש[18], שיגלה ויראה הוד פעילת כבוד רב רחימאי ההי"ג[19] איש הסגולות ההי"ג הני"ל[20] שליט"א, בשפעת קודש, ואורה של תורה, במעמקי ים גמרא וסברא, תופיע עליהם בשמחת לבב להרים קרן. והיו שרידים אלה לברכה ולתפארת לעיר אלקים ולאדמת הקודש ולגוי קדוש ברצות ד' דרכם בקודש, אשר ילך הלוך ועלה בחסד ד' על יריאיו בתפארת קודש ושמחת לבב כל הקשורים ברתוקות אהבת תורת ד' מציון, כנה"ר[21] ונפש מצפה לישועה ואורה על ציון ועל מקראיה במהרה בימינו בקרוב חותם בברכה באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

וברכתי תאתה באהנ"א[22] לידידי היקר הרה"ג[23] המצוין מוהר"י[24] פורת שי'[25]. ד' עמך גבור החיל, יברך ד' חילך ויכונן מעשי ידיך לתורה ולתעודה בהר הקודש.

ידי"ע הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. בעקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
7. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. המאו"ג - המאור הגדול
12. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
13. מוהרי"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
15. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
16. תוה"ק - תורתנו הקדושה
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך
18. ית"ש - יתברך שמו
19. ההי"ג - הרב הגאון
20. הנ"ל - הנזכר לעיל
21. כנה"ר - כנפשו הרמה
22. באהנ"א - באהבה נאמנה
23. הרה"ג - הרב הגאון
24. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. שי' - שיחיה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תלז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א סיון תרע"ב - יפו **נמען:** הגביר חיים כהן

הרב קוק מבקש תמיכה בישיבה לישוב החדש, שתכלול לימוד שיטתי של 'חכמת הדת הרוחנית', שתאיר את כל מהלך הלימודים ותמלא את הריקנות שטובי האומה חוששים ממנה. הרב קוק מצרף את התוכנית הכללית.

עיקרי הדברים

- הישיבה לישוב החדש.
- לימוד חכמת הדת הרוחנית.
- בקשת תמיכה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א סיון תרע"ב[4].

שלו'[5] רב לכבוד ידידי הרב הגביר הנכבד, הוגה דעות, נדיב לב ודורש טוב, מו"ה[6] חיים כהן [ר' חיים כהן, נדבן] נ"י[7], וכא"ל[8] יתברכו בכל טוב,

אלופי וחביבי,

מאז אשר הזמין ד' לידינו להפגש בארץ חמדתנו ותכנתי את רוח כבודו בתור אחד מהמצויינים אשר עדינות רוחם ואצילות נפשם תעודדם לבקש אופקים רחבים למעשה הטוב, ביחוד על שדמות ישראל, אז הסכמתי לגלות לפני הדרתו את מחשבתי, אשר שנים רבות אצורה היתה עמדי, שהנני מוצא את ההכרח גדול מאד, להחל בישובנו החדש בארץ ישראל, ביסוד ישיבה שתהיה מתאמת לתוכן החיים שהישוב המתרקם לעינינו צריך לשאוף אליו. והיסוד החדש, שאנו חייבים להכניס בתוכן הלמודים של הישיבה, הוא התרגולת ללמודי חכמת הדת הרוחנית, [לימודי האמונה והמחשבה] שתחל מיסודותיה התחתיים עד שתלך הלוך והתרחב, הלך ועלה. ונקודת-אורה זו, מוכרחת היא שתאיר ג"כ[9] את המהלך כולו, של הסדרים והלמודים, עד שנוכל לקוות על ידה למילוי חשוב של הריקניות הנוראה, שטובי האומה נפחדים ממנה. במחזה החיים של ישובנו ביחוסו לעצמו, וביותר ביחוסו להאומה כולה ובסיס תקות דורים שלה.

אנכי עם כל עניי הרוחני, מצאתי לעצמי חוב קדוש שלא להתיאש ממחשבת הגשמת רעיון זה. ובע"ה[10] החילותי לנטוע את ראשית המטע, ואני צריך כעת לבקש לי תומכי יד, באופן שאוכל להרחיב את הצעדים, לשכלל את הענין, בהרבות תלמידים, ובהגדלת ערכם של כל הסניפים המתיחסים להוציא אל הפועל מחשבה רבה זו, בצורה חשובה.

הנני מוצא, שכבודו יהיה אחד מראשי העוזרים על ידי לעבוד בקודש, והנני שולח לוטה בזה פתקת הפרוגרמה הכללית והמקוצרת, שהיא מבארת את מגמת פני, ושהיא עלולה להתרחב ולהיות כלי

חמדה לישראל, לפי ערך העזרה שישפיעו לזה לבבות נאמנים לעם ד' ודגלו.

והנני בזה חותם בברכה נאמנה ורגשי כבוד נעלים מאד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. נ"י - נרו יאיר
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. ג"כ - גם כן
10. ובע"ה - ובעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב סיון תרע"ב - יפו **נמען:** הגביר אברהם נחמיה למפרט

הרב קוק מזכיר ללמפרט את הבטחתו לתמוך בישיבה באלף פרנק לשנה לפחות, ומצרף את תוכנית הישיבה. הרב קוק מבקש גם את הספרים שהבטיח, מאביו הגאון.

עיקרי הדברים

- תזכורת להבטחת תמיכה.
- תוכנית הישיבה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב סיון תרע"ב[4].

שלו'[5] וברכה מקודש לכ'[6] ידידי הרב הגביר הנכבד, אוצר תו"ר[7] נדיב נדיבות יעץ, מו"ה[8] אברהם נחמיה למפרט [ראו גם (כרך ב', אגרת תמ)] שליט"א[9].

ידידי ואלופי היקר,

מאז התענגתי בחברת כבודו, בעת היותו על אדמת הקודש, גליתי לפני הדרתו, אשר הכרתיו בתור אחד המצויינים שבין גבירי עמנו, המסורים בכל לב לתקומת התורה והיהדות, ולהרמת ערכו של ישובנו בקודש, בצורה המתאימה באמת למטרת הקודש, דרך ד' שבו יעברו גאולים, את מחשבת לבבי על דבר נחיצות יסוד ישיבה מיוחדת בעד הישוב החדש, [הישיבה שייסד הרב קוק ביפו] כפי אשר תכנתיה ברוחי בעה"י[10], ע"פ[11] נסיונותי ועמק ידיעתי בעבודת הישוב, אשר מאת ד' היתה זאת לי להיות לעבד לעם ד' אלה, שרידי פזורים ההולכים ומתלקטים לבנות בקודש. והנה ב"ה המחשבה הולכת ומתגלמת בפועל. והנני מקוה שיחידי סגולת עם ד' ימלאו את ידי, לצאת לעזרתי בע"ה[12], להרחיב ולהגדיל את מפעלי בקודש, למען אוכל להרבות תלמידים, ולשכלל את כל עניני הישיבה באיכותה וכמותה, כראוי למשאת נפשנו בעה"י.

הנני מליט בזה לכבודו פתקת הפרוגרמה הקצרה, המבלטת את תוי התכנית הראשיים של ישיבתנו, ואת מגמת פניה. אקוה שמלא ימלא הדר"כ[13] את הבטחתו, להיות עושה ומעשה בכל לב. וכאשר הבטיח שלא יפחות מעזרה של אלף פרנק לשנה, בטח יעזרהו השי"ת[14] לקיים ולהוסיף עוד בתוספת ברכה.

מרוב עבודתי וטרדותי, ומבטחוני בטהרת רוחו הנעלה, שיעשה כל אשר תשיג ידו, לטובת ענינו הקדוש אחתום בברכה מקודש כנה"ר[15] ונפש ידי"ע[16] מוקירו ומכבדו בכל לב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

כהד"ר[17] הבטיחני להמציא לי ספריו היקרים ועל כי[18] מר אביו הגאון זצ"ל[19],

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. תוי"ר - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. ע"פ - על פי
12. בע"ה - בעזרת השם
13. הדר"כ - הדרת כבודו
14. השי"ת - השם יתברך
15. כנה"ר - כנפשו הרמה
16. ידי"ע - ידידו עוז
17. כהד"ר - כהדוקטור
18. כ' - כבוד
19. זצ"ל - זכר צדיק לברכה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד סיון תרע"ב - יפו **נמען:** הרב ד"ר אליעזר משה אייזנשטדט, רב בפטרבורג

הרב קוק הוגה שנים ברעיון ישיבה מרכזית לישוב החדש, שתנאיו שונים מהישוב הישן. הרב קוק החל בבסיס מעשי, ומבקש תמיכה חומרית ורוחנית.

עיקרי הדברים

- ישיבה מרכזית לישוב החדש.
- בקשת תמיכה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד סיון תרע"ב[4].

ישאו הרי קודש ברכה לכבוד ידידי הרב הגדול בתורה וחכמה, נודע למשגב ולשם תפארת מו"ה[5] אליעזר משה ד"ר[6] אייזנשטאט [הרב ד"ר משה אליעזר אייזנשטדט, רבה של פטרבורג] שליט"א[7], רב לעדת ישורון בקמ"ר[8] פטרבורג יצ"ו[9].

אדוני החביב,

זה לי שנים רבות מאז עליתי אל הקודש שהנני הוגה ברעיון של יסוד ישיבה מרכזית בשביל הישוב החדש, [הרב קוק ייסד ביפו ישיבה קטנה, ושאף להרחיבה לישיבה מרכזית] שתנאיו שונים מתנאי הישוב הישן במהלך החיים הרוחניים שלו, ושהוא צריך אימוץ של קודש, זה הוא למעלה מכל ספק.

בכחי הדל החילותי לבנות יסוד מעשי למטרתי, ובצור ישראל אשען שיאמצני לחזק את הענין בהדרגה שילך הלך וקרוב לשאיפה הראויה מכל ישרי לב, שלומי אמונים והוגי דעת, הקשורים בכל לב לתחיית עמנו בארץ אבות.

הנני שולח בזה להדרת כבודו את הפתקא הקצרה, הכוללת את הקוים היסודיים של מגמת פני. אקוה שכבודו יהיה מהעוזרים הראשיים על ידי בתמיכה חמרית ורוחנית, בדבר הגדול והקדוש הזה, אשר איני מוצא שום צורך להאריך בערכו של הרצון כלל לפני חכם לב ואיש רוח ככת"ר[10]. וע"ד[11] היכולת והשכלול מובן הדבר שהם כפי המדה שאנשי לב ואנשי מעשה יואילו לתן לי יד לעבוד במפעל קודש זה.

בתקותי לתשובתו הנכבדה ושימת לבבו לדברי אחתום בברכה כנה"ר[12] ונפש דוש"ת[13] באה"ר[14] והדרת כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)

5. מו"ה - מורנו הרב
6. ד"ר - דוקטור
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. בקמ"ר - בקרית מלך רב (כינוי לעיר בירה)
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. ככת"ר - ככבוד תורתו
11. וע"ד - ועל דבר
12. כנה"ר - כנפשו הרמה
13. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
14. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד סיון תרע"ב - יפו **נמען:** הגביר שמואל עוזרמן

הרב קוק מבקש מעוזרמן לתמוך בישיבה המרכזית לישוב החדש, שכבר החלה. גודלה העתידי תלוי בתמיכה. כשרוח חיים מפעם בבניין החומרי, צריך שיפעם גם בחיי התורה ודעת ה'. הרב קוק מצרף את התוכנית.

עיקרי הדברים

- בקשת תמיכה בישיבה.
- בניין רוחני לצד הבניין החומרי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד סיון תרע"ב[4]. [כ"ד בסיוון תרע"ב (1912)]

שלו'[5] וברכה מקודש לכבוד ידידי הרב הגביר הנכבד ונעלה, בתורה ויראה, בנדיבות לב וכל מדה יקרה, מו"ה[6] שמואל עוזרמן שליט"א[7]. יעזרהו ד' בכל אשר יפנה, ובכל דרכיו ישכיל ויצליח [על פי שמואל א יח, יד ויהושע א, ח] בכט"ס[8].

אלופי וידידי,

מעת אשר התענגתי בחברתו הנעימה, בהופיעו בצל קורתי על אדמת קדשנו, הגיתי את רחשי לבבי, ע"ד אבן פינת יקרת, [על פי ישעיהו כח, טז] הנחוצה לנו ליסד בציון, ישיבה מרכזית לישוב החדש, [הישיבה שייסד הרב קוק ביפו] שתהיה מתאמת אליו, ושתוכל להשפיע מרוחה עליו. אף הודעתיו שכבר החילותי בע"ה[9] במוסדי הבנין הנעלה הזה, שעינינו תלויות בע"ה לגדולות של עתידותיו, שהן תלויות באותה המדה של תמיכת היסוד, אשר יאבו לתת נדיבי עם ד', אוהבי תורה, וחפצים ביקרה באמת, בשאיפת קודש לרומם קרנה בבנין ארץ חמדה.

הנני שולח בזה לכבוד ידידי פתקת הפרוגרמה המקוצרת, שהיא מכילה רק את מגמת פניה של הישיבה, ולפי רוב הטובה של העזרה הרוחנית כן תוכל להרחיב את חוגה, להרבות תלמידים, ולהגדיל ולהאדיר את כל שכלוליה הפנימיים והחיצוניים.

הבה אקוה, שבעת כזאת, אשר רוח חיים הולך ומפעם לבנות את חיינו הכללים על אדמת הקודש, במובן החמרי וכל מכשיריו, יפעם הרוח הזה בעצמו גם כן בלב שרידים אשר ד' קורא, [על פי יואל ג, ה] להחיות את חיי הקודש, חיי התורה ודעת ד', בחניכי ישובנו, בצורה מפוארה וממולאה עז וחיים. בתקותי שכבוד הדרתו, ברוחו הטובה, ובברכת ד' עליו יהיה מראשי העושים והמעשים לשכלול מוסד חמדתנו זה, הנני חותם בברכה, כנה"ר[10] ונפש ידידו, מוקירו ומכבדו כיקר ערכו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. בכט"ס - בכל טוב סלה
9. בע"ה - בעזרת השם
10. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה טבת תרע"ג - יפו **נמען:** הרב יהודה לייב זלצר

הרב קוק משבח את מאמרו של זלצר, אבל התרופה הכללית היא לחזור ל'נשמת התורה'. גדולי הכישרון עסקו רק בצד המעשי, ועזבו את הצד ההרגשי, העיוני והקדושי, שבו גנוזה הגאולה. כשהכפירה והשמד מתפשטים, ממשיכים לחפש 'סגולות'. 'רדיקלים אנו מוכרחים להיות'. האורתודוקסיה במלחמתה השלילית מסתפקת בדמיונות. אילו חלק מבעלי הכישרון היה עוסק בבירור מושגי האלוקות, הנבואה, הגאולה ותיקון הנשמות, הייתה פורחת גבורה אחרת. אין קפידה בינו לבין הרידב"ז.

עיקרי הדברים

- עזיבת נשמת התורה - שורש הנפילה.
- 'רדיקלים אנו מוכרחים להיות'.
- ביקורת על האורתודוקסיה השלילית.
- קריאה לבירור מושגי האמונה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3]. כ"ה טבת תרע"ג[4]

עתרת שלו'[5] וברכת עולמים, לכבוד ידיד נפשי הרב הגאון החו"ב[6] סוע"ה[7], איש האשכולות הוגה דעות, וממולא בדעת ויראת ד' טהורה מו"ה[8] יהודה לייב זעלצער [הרב יהודה לייב זלצר, מרבני ירושלים] שליט"א[9].

אחדשה"ט[10] באהבה טהורה ונאמנה,

מאמרו היקר הגיעני, ובעוצם טרדותי המרובות עברתי עליו, ונהניתי מאד מסגנונו הספרותי, העשוי בטוב טעם, ומדעותיו הצודקות בכללות דבריו. מאמרים וספרים כאלה הם בודאי בדורנו אחת מהרטיות היותר טובות למכתנו האנושה. אמנם לעולם לא נוכל להתעלם מהתרופה הכללית הכוללת את הכל, ושעזיבתה היא שגרמה לנו את נפילתנו, והוא הדבר מה שאני בעניי ובמר נפשי רגיל לקרא, לשנות ולשלש [לחזור על הדברים פעמיים ושלוש] מאות ואלפים פעמים, עזבנו את נשמת התורה ["נשמתא דאורייתא", פנימיות התורה, האמונה והקבלה] וזאת היא הצעקה הגדולה המקפת בעזה דורות רבים, מימי הנביאים, הסופרים והחכמים, גדולי הדורות הראשונים והאחרונים. גדולי הכשרון שבנו, פנו להם בעיקר אל הצד המעשי שבתורה, וגם שם רק במקצועות מיוחדים, עבדוהו והרגילוהו בחינוך, והצד ההרגשי, [והצד הרגשי] יותר מזה הצד העיוני, ומה שלמעלה ממנו ובא אחריו ממילא, הקדשי ההופעי, שבו הגאולה והישועה גנוזה, אותו עזבו לגמרי, ולגס-רוח ומשוגע יחשב גם מי שבא ותתבע את העלבון הגדול הזה, מרועי האומה. הקול הגדול של חוקרינו האלוהיים, של חסידינו העליונים, של המקובלים הטהורים באי בסוד ד', קדושי המבט ואדירי הרצון, חוכי ישועה וצופי גאולה, היה לקול קורא במדבר. [ישעיהו מ, ג]

ועד כה, אחרי אשר כל כך הוכינו, אחרי אשר הכפירה מגיחה עלינו מעברים, בעביה המנוולים בשחרותם המזוהמה, השמד כקטב ישוד [ההמרה, כמגפה המשחיתה (על פי תהלים צא, ו)] לחטוף ממנו אלפים

נפשות בכל שנה, ובקרב המחנה שהתורה והאמונה היא דגלה, שמה ושערוריה צלמות ואין סדרים, אין חפץ ברור ולא אידיאל מחוור ומסודר. עוד המחשבה חזקה היא ש"בסגולות" ירפאו את שברנו, ב"סגולות" [באמצעים חיצוניים, במקום תיקון פנימי] שהנשמה אינה מתמלאה מהן, כל זמן שאין ממלאים אותה במה שהיא ההכרח היותר נמרץ לסיפוק חייה.

בשום אופן לא תקום ולא תהיה עצה, המורדת בקול ד' הקורא מתוך מעמקי נשמותיהם של קדושי עליונים מני אז ועד עתה. לתשובה גדולה אנחנו נקראים, לתשובה מאהבה ולכל מכשיריה, דוקא בעת משבר גדול וסכנה עצומה, צריכים לקחת את המעולה שבתרופות, רדיקלים אנו מוכרחים להיות, בפשרות למחצה לשליש ולרביע מאומה לא נתקן. האמונה אבדה, הולכת ומתדלדלת, מפני שהופרה תורתה, אין דורש ואין מבקש. האורתודוקסיה במלחמתה השלילית כעת משפיקה את עצמה בהבלי שוא ובדמיונות כוזבים, שהחיים והמציאות מחריבים אותם, ומחריבים עמם את נושאיהם. לא זאת היא נחמתנו מה שהצד האפיקוורי שבעמנו, הוא יותר צפוי להרס וכליון. צרת רבים כזאת אינה חצי נחמה, כי-אם צרה כפולה. ההוראה באצבע שנראה על ליקויים של חושבי המחשבה שבאומות, לא יתנו לנו עז וחיים, כשאלה הם רק דברים שליליים. ולמה נלך בדרכים רחוקים, בעוד שהדרך הכבושה והישרה לפנינו היא. כל התורה בפירושיה הרוחניים כולם, צריכה היא להתעלות אצלנו. כל מי שיש אומץ בלבבו, כח בעטו ורוח ד' בנשמתו, קרוא הוא לצאת אל המערכה ולצעוק הבו אור. מחזה אחר, לגמרי אחר, היינו רואים בדורנו, אלמלי נתנדבו חלק רשום מבעלי הכשרון, הממולאים בתורה ובשכל טוב, לעבוד את כרם ד' בתוכו פנימה, לעסוק בטהרתם של מושגי האמונה והעבודה, בבירורן של הדיעות בעניני האלהות, הנבואה, רוח הקודש, הגאולה והצפיה לתשועה, תשועת האומה ותשועת העולם, תיקוני הנשמות של היחידים ושל הרבים, תיקון הרוחות של הדורות העוברים, העתידים, וההוה על גביהם.

גבורה אחרת היתה פורחת ועולה בעדר ד' הנפוץ.

הוד נורא ועליון היה מתפרש ומתגלה על המון רב של חכמי תורה, וזוהר עליון היה משתפך מהם על האומה כולה ועל העולם כולו. הספרות המתדלדלת, ההולכת ומתחשכת, מתנוולת ומתטמאת, במובנה החדש בישראל ובעולם, היתה לה תקומה ופדיון על ידינו, על ידי הגיונותינו הענקיים, ע"י[11] הבעותינו הברורות שהיו ראויות להיות יסודות לחיי עמים רבים, להוציאם ממחשכים לאור, והרשעה והסכלות, האויליות שבאמונות הדופיות, היו הולכים ומתבערים, ואנחנו היינו המתחילים במלאכת-שמים הגדולה של ביעור רוח הטומאה מן הארץ, ושל התחלת הופעת תיקון עולם במלכות אל עולם. ועל זה אנו נתבעים ולזה נוצרנו. ובכל זמן שאנו נדדים, נשחטים ונטבחים, כצבאות וכאילים, על אשר אין אנו מכירים את תפקידנו, באים אנשים קטנים ומצומצמים, ומרפאים אותנו ברפואות קרות מכל המינים ואת סם-החיים העיקרי, אותו מניחים בקרן זוית. אלה מתוך טמטום הלב וקטנות-אמנה, ואלה מתוך גאוה וחסרון-ידיעה, ועוד הפעם חושבים שהגדלת תורה והאדרתה, כשתהיה באותו המובן הצר והיבש, שלא היה בכחו להחזיק את עמדתנו מעת אשר השתערו רוחות קולטוריות, והמון תביעות רוחניות נגדנו, שזו תהיה גם כעת התרופה הכוללת לכל מכאובותינו הרבים.

לא יחשדני כבוד חביבי, ואקוה ששום אדם לא יחשדני, במיעוט אהבה, חלילה, לתורה המעשית, להתמדת לימודה ולהרחבתה בפלפול וסברא, בחריפות ובקיאות.

אבל בעת שהדבר בא עד לידי הפרת תורת אמת, תורה דלעילא, עד לכדי הדעכת נשמת הנשמה, עד כדי החלשת כח המחשבה, ועד כדי הבאת מעמד החיים הרוחניים שלנו, ושל כל העולם כולו התלוי בנו, למצב של פרפור ועילוף נורא, "והעם לא שב עד המכהו ואת ד' צ' לא דרשו", ואם יבא אחד ויאמר שישועתנו מונחת היא בנשמתה של תורה, בהגדלתה והאדרתה העליונה והאמיתית, יבאו כל הטוענים מעברים וימטירו עליך מבול של השגות: מה אתה חפץ, בקבלה, במוסר, בחקירה, בפילוסופיה, בדרשנות, בספרות, בשירה, הלא כל אלה פשטו את הרגל, ולא נתנו לנו את מה שהבטיחו בעת שהתחילה תסיסתם, וטענות כאלה מספיקות כבר להחניק את קול ד' הקורא בנו מקרב מעמקי נשמתנו וממלא העולמים כולם, דרשוני וחיו, - בעת כזאת אנו חייבים להפגין על הגדול שבחסרונות. אין אני מדבר כעת ע"ד[12] הפרוגרמות הפרטיות, איך באים לסדר סדרי לימוד וסדרי מחשבה, סדרי ספרים, סדרי ישיבות ערוכות, שבעצם דאגתן להרחבתה של תורה במובנה הפשוט, תהיינה משמשות לנו למגדלי עז ומבצרים לרוח ד', שמהם יצאו גבורי אל, כימי עולם. כל אלה העצות הפרטיות ילכו ויתיצרו, אחרי שהעיקר יוכר, אחרי שכל השאלה תהיה על דבר האמצעים והסדרים.

צר לי מאד שאי-אפשר לי כעת להרחיב דברים, וק"ו[13] לכתוב איזה מאמר מסודר לכבוד ספרו של כת"ר[14], שהנני רואה אותו בתקוה של חטיבה חשובה בע"ה[15]. אמנם הבעתי קצת מאנחתי לפני לב טהור ובעל דעה נכונה כהדרת כבוד חביבי. ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, לחזק את ידי העמלים עם הציבור לשם שמים, ולאמץ את רוח כל אשר זיק אור ד' בוער בלבבו, לקום יחד באגודה אחת להאיר אור ד' על עמו, ותפקידה של ארץ ישראל, בתור גיא חזיון, יוכל רק בתכונה זאת לצאת מתוך המחשכים הרבים אשר יסבוה.

והנני בזה חותם בעתרת ברכה לכת"ר[16] וכא"ל[17], יחזק ד' כחו ופועל ידו ירצה., כנה"ר[18] ונפש ידי"ע[19] דוש"ת[20] ומכבדו מקרב לונ"ח[21],

הק' אברהם יצחק ה"ק

ע"ד ידי"ע הגרידב"ז[22] שי'[23], הס' לא ראיתי, אבל בשום אופן אין מקום לשום קפידא בין אוהבי אמת שכמונו תלי"ת[24]. הנ"ל[25].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. החו"ב - החריף ובקי
7. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. ע"י - על ידי
12. ע"ד - על דבר
13. וק"ו - וקל וחומר
14. כת"ר - כבוד תורתו
15. בע"ה - בעזרת השם
16. לכת"ר - לכבוד תורתו
17. וכא"ל - וכל אשר לו
18. כנה"ר - כנפשו הרמה
19. ידי"ע - ידידו עוז
20. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
21. לונ"ח - לנחמת ציון
22. הגרידב"ז - הגאון רבי יעקב דוד בן זאב (רידב"ז)
23. שי' - שיחיה
24. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
25. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז טבת תרע"ג - יפו **נמען:** אישור (כתב מינוי)

הרב קוק מאשר שהרב יוסף אליהו, אחי הרב יצחק וינוגרד, ראוי לעמוד על משמרת ההנהלה הרוחנית של ישיבת 'תורת חיים', בזכות גדלותו בתורה וביראה.

עיקרי הדברים

- מינוי בישיבת 'תורת חיים'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז טבת תרע"ג[4]

הנני בזה להודיע את חות דעתי, שכשר הדבר שכבוד הרב הגאון אוצר תורה ויראה טהורה מו"ה[5] יוסף אלי' נ"י[6], אחיו של הרב הגאון ר"י"צ[7] וויניגראד ז"ל[8], יעמד על משמרת הנהלתה של ישיבת "תורת חיים", [ישיבת "תורת חיים" בעיר העתיקה בירושלים] בעניניה הרוחניים. כי מוכשר הוא מאד כבוד הרה"ג[9] ר"י"א הנ"ל[10] שי'[11], מצד גדולת תורתו ויראתו, להשפיע מרוחו הטובה, רוח תורה ויראת ד', על לומדי הישיבה הקדושה הנ"ל, ובטוחים אנו בע"ה[12], שכאשר יעסוק הרב הגאון ר"י"א הנ"ל בעניינים הרוחניים של הישיבה, תפרח הישיבה הקדושה הנ"ל ותהי'[13] לתפארת עיה"ק[14], כאשר יאתה לה מני אז. ולאות אמת בעה"ח[15] אור ליום הנ"ל פעה"ק[16] הנ"ל ת"ו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

אב"ד דפעה"ק יפו והמושבות ת"ו

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. נ"י - נרו יאיר
7. ר"י"צ - רבי יצחק / רבי יוסף צבי - שם אדם
8. ז"ל - זכרונו לברכה
9. הרה"ג - הרב הגאון
10. הנ"ל - הנזכר לעיל
11. שי' - שיחיה
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ותהי' - ותהיה
14. עיה"ק - עיר הקודש
15. בעה"ח - באתי על החתום
16. פעה"ק - פה עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב שבט תרע"ג - יפו **נמען:** אחיו (הרב דובער הכהן קוק)

על לימוד הלכות דעות והחלק הרוחני שבתורה: הרב קוק מספר שזה יותר משנתיים הרב קוק מעביר שיעורים קבועים בכוזרי, שכולל את רוב תחומי הדעות. כשם שאין חוששים מלמוד שיטות בהלכה בגלל הצדוקים, כך אין לחשוש בתחום זה, אם לומדים בשקידה. תיקון עולמים תלוי בהחייאת תורת האמונה בכל גודלה ועומקה.

עיקרי הדברים

- שיעורים בכוזרי.
- אין לחשוש מלימוד אמונה.
- החייאת תורת האמונה - תיקון עולמים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב שבט תרע"ג[4]

אח יקר וחביב הרב המאוה"ג[5] [אחיו, הרב דב בער קוק] שליט"א[6] וכא"ל[7] נ"ב[8] הרבנית וכל זרעם זרע ברך ד' שי'[9] ברב טוב ונחת, שלו'[10] וברכה באה"ר[11],

תל"י[12] על החוה"ש[13] אשר עמנו, יזכנו השי"ת[14] לראות ולשמע מכל אהובינו טוב וחסד ושמחה תמיד לאוי"ט[15].

ע"ד[16] האפשרות של שיעורי הלכות דיעות [שיעורים בענייני אמונה ומחשבה] וכל החלק הרוחני שבתורה. על מדוכה זו ישבתי עדן ועדנים [דניאל ז, כה] ות"ל[17] שהנני זה יותר משנתים מרצה שיעורים קבועים, איזה פעמים בשבוע, את הכוזרי, [ספר "הכוזרי" לרבי יהודה הלוי] בתור ספר המתפשט בהגיונותיו על רוב המקצועות של הלכות דיעות ע"פ[18] דרכו, ושהוא בעצמו כולל תמציות ועל שיטות עמוקות ורחבות, ואגבו הנני כמובן נפגש בדרך הלימוד עם הבירורים של יתר השיטות, והפרטים השכליים והמוסריים הרבים היוצאים מהן. וכשם שאין לחוש כשמרצים שיטות שונות בהלכה, ומפלפלים בהן, מפני הבליהם של הצדוקים למיניהם שפרשו לחוץ, כי אנו יודעים שהננו מבארים ודורשים את התורה לאמתתה, ע"פ הוראת חז"ל[19] הנאמנים, רו"א[20], [על פי הוראת חכמינו הנאמנים, רבותינו אבותינו] כן אין לנו לחוש מפני שיבושי ההלכות הללו מאותן שלא שמשו כ"ץ[21], ["שלא שמשו כל צרכן" (סוטה כב)] אם רק נעסוק במקצע של תורה זה, בדרך שקידה וקביעות, לא בדרך העברה ונמנום. [בדרך שטחית ובנמנום] וכבר ידעת שלע"ד[22] רק בהשבה לתחי'[23] את תורת אמת ואמונה באמת, בכל הגודל, הרוחב והעומק היותר אפשריים, תלוי תיקון עולמים, וכל המסתעף לו, להאיר עינינו ולשמח לבנו ולגדל כחות מבחרי בנינו בתפארת אמת, לגדל כבוד התורה והוגיה, ולישר דרכי החיים לעם ד' הגוי כולו, בדרכי נועם קודש ושלו'[24].

והנני בזה חותם בברכה כנה"ר[25] ונפש אחיך דבק באהנ"פ[26] ודוש"ת[27] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
9. שי' - שיחיה
10. שלו' - שלום
11. באה"ר - באהבה רבה
12. תל"י - תודה לא-ל יתברך
13. החוה"ש - החיים והשלום
14. השי"ת - השם יתברך
15. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
16. ע"ד - על דבר
17. ות"ל - ותודה לא-ל
18. ע"פ - על פי
19. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
20. רו"א - ראשונים ואחרונים
21. כ"צ - כל צרכם
22. שלע"ד - שלעניות דעתי
23. לתחי' - לתחיה
24. ושלו' - ושלום
25. כנה"ר - כנפשו הרמה
26. באהנ"פ - באהבת נפש
27. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח שבט תרע"ג - יפו **נמען:** מנהלי תלמוד התורה וישיבת 'עץ חיים' בירושלים

בצוואת מרת הינדין לא נזכר המוסד, והאפוטרופסים אינם רשאים לשנות. לגבי צוואת ר' יעקב אייזנר: השנה נשאר מעט אחרי אלף רובל כסף לאחי האלמנה. הרב קוק סבור שראוי להתפשר בבית דין, כי המנוח חזר בו מהחלוקה הישנה והחליט לבנות בית לעשרה בחורים תלמידי חכמים. הרב קוק מבקש קבלה על הספרים שהתקבלו. (הסיום חסר.)

עיקרי הדברים

- צוואת מרת הינדין.
- צוואת ר' יעקב אייזנר.
- הצעת פשרה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח שבט תרע"ג[4]

שלו[5] וברכה לכו[6] ידי"נ[7] הרבנים הגדולים בתו"י[8] מנהלי הת"ת[9] וישיבת ע"ח [ישיבת "עץ חיים" בירושלים] בעיקו"ת[10] ירושת"ו[11], אחדשה"ט[12] באה"ר[13], את הצעתם לחקור ע"ד[14] צואת מרת הינדין ז"ל[15] קיימתי, וגוף הצואה הובא לפני ע"י[16] אחד האפוטרופוסים שמנתה בחיי'. ולמורת רוחי והשתוממות נפשי בפליאה לא נזכר בה שום דבר ע"ד המוסד הקי'[17] המתנהל ע"י כת"ר[18]. הסיבה לזה לא אוכל לדעת, אם מפני מחלתה גברה עליה השכחה, וע"פ[19] איזה מקרה נשמט הדבר מזכרונה, או שהיתה כאן איזה יד באמצע. אבל איך אפשר לתקן כעת עיוות זה, אחרי שהאפוטרופוסים טוענים בצדק שאין להם רשות לגרע או להוסיף מהאמור בצואה, והשי"ת[20] ימלא חסרון המוסד הקדוש בכפלי כפלים, באופנים מכובדים הראויים לרוממות ערכו.

וע"ד[21] צואת ר"י אייזנר ז"ל, הלא כתבתי מכתב בארוכה בצירוף טופס אחד מהצואה, ששלחתי אשתקד ליד ידידנו הרימ"ט[22] נ"י[23] וע"ד שנה זו אין מה לדון כ"כ[24] מפני שע"פ[25] הצואה צריכים לשלח קודם כל אלף רו"כ[26] לאחיה של האלמנה, וכבר קיימה זה, ולא נשאר מהכנסת שנה זו, או אולי נשאר איזה סכום מועט לפי הערך לכל מוסד. ועל הסדר הקבוע בע"ה[27] כבר העירותי שראוי הדבר להתפשר ע"י ב"ד[28] ממוצע, כי כולנו פה יודעים, שהצואה לא נמסרה ליד אחר בחייו, באופן של גמר קנין, ושחזר בו לגמרי מהפיזור שפיזר לפרוטרוט, לכל המוסדים, ערך מאה או חמישים פרנק לכ"א, והחליט בהסכמה גמורה לבנות בית פה, שמהכנסתו יתפרנסו עשרה בחורים ת"ח[29], שילמדו ע"פ[30] הסדר שדברתי עמו ז"ל, נבדל לחיים טו"א[31], ועם רצון זה נשאר עד יומו האחרון. ובעוה"ר[32] נטרפה השעה שלא היה יכול להוציא אל הפועל את מחשבתו, ואני הייתי מוכרח לעזור לאשר את הצואה מפני החלק של האלמנה שע"ז[33] באמת לא היתה שום חזרה ממנה ואומדנא ברורה היא לנו שלא היה חוזר מזה כלל ואולי עוד

היה מוסיף. והצדדים שיש לדון שאין חזרה מועלת, בלא היתר נדרים עכ"פ[34], הנם גלויים וידועים, מה שיש לצדד בהם וקשה להכריע, לפע"ד[35],

מדי דברי אבקשם נא למסור לידי או ליד העו"ד[36] מר פריד קבלה על הספרים שנתקבלו ע"פ הצואה. (שע"ז לא נשמע ממנו ז"ל חזרה, וגם לא נתפזרו כ"א[37] עומדים במקומם הראוי שיתקיים בהם וצדקתו עו"ל[38]).

(חסר הסיום בהעתק כי"ק)

נ"ב[39]. נזכרתי שהמכתב עם הצואה שלחתי אז להגרח"ב[40] [הרב חיים ברלין] ז"ל. הנ"ל[41]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. ידי"נ - ידיד נפשי
8. בתו"י - בתורה ויראה
9. הת"ת - התלמוד תורה
10. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
11. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. באה"ר - באהבה רבה
14. ע"ד - על דבר
15. ז"ל - זכרונו לברכה
16. ע"י - על ידי
17. הק' - הקטן
18. כת"ר - כבוד תורתו
19. וע"פ - ועל פי
20. והשי"ת - והשם יתברך
21. וע"ד - ועל דבר
22. הרימ"ט - הרב יום טוב? - שם אדם
23. נ"י - נרו יאיר
24. כ"כ - כל כך
25. שע"פ - שעל פי
26. רו"כ - רובל כסף
27. בע"ה - בעזרת השם
28. ב"ד - בית דין
29. ת"ח - תלמידי חכמים
30. ע"פ - על פי
31. טו"א - טובים וארוכים
32. ובעוה"ר - ובעוונותינו הרבים
33. שע"ז - שעל זה
34. עכ"פ - על כל פנים
35. לפע"ד - לפי עניות דעתי

36. העו"ד – העורך דין
37. כ"א – כי אם
38. עו"ל – עומדת לעד
39. נ"ב – נכתב בצד (תוספת למכתב)
40. להגרח"ב – להגאון רבי שמות שמתחילים באותיות ח, ב (למשל: חיים + בנימין) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
41. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקיב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד אדר ראשון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב משה זבולון מרגליות (רמ"ז), ניו יורק

הרב קוק שולח קבלות ממוסדות ירושלים על כספים שהעביר. בהערה: ישיבת 'תורת חיים' זקוקה לחיזוק רב כדי שלא תיהרס. יש לזכור גם את 'עץ חיים', את בית החולים הכללי ואת 'שערי תורה' ביפו עם בית התבשיל ובית המלאכה.

עיקרי הדברים

- קבלות מהמוסדות.
- חיזוק 'תורת חיים'.
- 'שערי תורה' ביפו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד אד"ר[4] תרע"ג[5]

כ'[6] הרב הגאון המפורסם אוצר תו"י[7] רב פעלים מו"ה[8] משה זבולון מרגליות [הרב משה זבולון מרגליות (הרמ"ז), מגדולי הרבנים בניו יורק] שליט"א[9].

שלו'[10] וברכה באה"ר[11],

יקבל הדר"ג[12] בזה את הקבלות מהמוסדות של ירושלים עה"ק ת"ו, מהנשלח אלי מיד כתר"ה[13]. והשי"ת[14] ישלם להם כפעלם הטוב בזכרם מרחוק את עיר קדשנו ומוסדותי', ויזכו לראות בטוב ד' בארץ חיים, בבנין עיר על תילה, ואפריון על מכונו, ומלך ביפיו.

והי'[15] זה שלו' וברכה כנה"ר[16] ונפש ידי"ע[17] דוש"ת[18] מקודש באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

בכלל צריכה ישיבת "תורת חיים" אימוץ מרובה, [ראו (כרך ב', אגרת תצה)] שלא תהרס ח"ו[19] מתגרת יד המשברים שחלו עליה. אבל צריך לזכור ג"כ[20] את ישיבת "עץ חיים" והת"ת[21] דתשב"ר[22] שלה, ויתר המוסדים הכלליים, כמו הבקו"ח[23] הכללי, וכיו"ב[24]. וראוי מאד לשים לב לתמוך בידי המוסד הנכבד "שערי תורה", אשר פעה"ק[25] יפו ת"ו, עם סניפיו הנכבדים, בית-התבשיל, ובית-המלאכה, שהוא יסוד הגון ונכבד בישוב אה"ק[26], ע"פ[27] השפעת שלמי אמונים יצ"ו[28].

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. כ' - כבוד
7. תו"י - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב

9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. באה"ר - באהבה רבה
12. הדר"ג - הדרת גאונו
13. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
14. והשי"ת - והשם יתברך
15. והי' - והיה
16. כנה"ר - כנפשו הרמה
17. ידי"ע - ידידו עוז
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
19. ח"ו - חס ושלום
20. ג"כ - גם כן
21. והת"ת - והתלמוד תורה
22. דתשב"ר - דתינוקות של בית רבן
23. הבקו"ח - הביקור חולים (בית החולים)
24. וכיו"ב - וכיוצא בזה
25. פעה"ק - פה עיר הקודש
26. אה"ק - ארץ הקודש
27. ע"פ - על פי
28. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה אדר ראשון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב שלום אלחנן הלוי יפה, ניו יורק

הרב קוק מסכים לתת הסכמה לשו"ת 'שאילת שלום'. הרב קוק מנחם על פטירת אמו של הרב יפה, שנקברה הרחק מקבר בעלה, ומשווה לקבורת רחל אמנו בנפרד מיעקב - 'הכול לטובה'. עוד: הרב יוסף אליהו יעמוד בראש ההנהגה הרוחנית של 'תורת חיים', ולענייני הכספים ימונה גביר ירא שמים.

עיקרי הדברים

- הסכמה ל'שאילת שלום'.
- תנחומים - קבר רחל.
- הנהגת 'תורת חיים'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה אד"ר[4] תרע"ג[5].

עתרתו ברכה ושפעת נחומים, יאתיו מני קודש מגנזי מרומים, לכבוד רב רחימאי הרב הגאון הגדול, אוצר תורה ויראה טהורה, רב פעלים. נודע במהללים לשם ולתפארה, בנאות יעקב שה פזורה, ובשערי ציון במלחמת שערה, כקש"ת[6] מוהר"ר[7] שלו'[8] אלחנן הלוי יפה [הרב שלום אלחנן יפה, רבה של בית המדרש הגדול בניו יורק] שליט"א[9], הגאב"ד[10] דביהמ"ד[11] הגדול בעוב"י[12] נוייארק יצ"ו[13], וראש לאגודת-הרבנים, הכללית לארצות הברית וקענעדע, ויו"ר[14] לועד הרבנים דקהלת נוייארק הנ"ל[15] יצ"ו.

מכתב-קודש דמר הדר"ג[16] שליט"א הגיעני. ואשר מרוב ענוה דרש שאבא בהסכמה על ספרו היקר, שו"ת[17] שאילת שלו', אף כי לפי דעתי יש בזה משום הפרזה על המדה משני הצדדים, מ"מ[18] חביבה עלי בקשת הדר"ג חביבי וידיד לבי, ובעה"י[19] סמוך ונראה להגעת הגליונות לידי אשתדל בל"נ[20] להביע את שמחת לבבי על שמחת תורה דכבוד ידידי מר שליט"א כחפצו הטהור בעה"י[21].

ע"ד[22] מקום מנוחת אמו הרבנית הצדקנית ז"ל[23]. לצערי לא הייתי בעיר ביומא דאשכבתא דידה ע"ה[24], ובמשך כמה ימים אח"כ[25] בבאי נודע לי דבר פטירתה ז"ל. וחושב אני שלו הייתי אז באתרי ודאי לא הייתי מניח להרחיק קבורתה מקברו דכבוד אביו הרב הצדיק זצ"ל[26]. אך בודאי הכל הוא בהשגחה נפלאה מן השמים תוכן עלילות ב"ה, ואבוהון דכולהו" - קברה של אמן של ישראל רחל אמנו [יעקב אבינו, שקבר את רחל בדרך אפרת ולא במערת המכפלה (בראשית מח, ז)] ע"ה, שלמרות קדושת אהבת בחיר שבאבות" נתרחק מקום קבורתה, וכמה ענינים נוראים וגדולים כלולים במאורע זה לדורות עולמים, וכעין זה כל הנהגות זרע קודש תולדות כאבות, ודאי הכל לטובה ולקדושה ולברכה. וזכותם יעמד לזרעם ולכ"י[27] ותנצב"ה[28]. וכמה סבות גרמו שנתעכב מכתב תנחומים ממני להדר"ג[29] שליט"א, ואת כתה"ר[30] הסליחה, וינוחם מן השמים, בנחמת ציו"ר[31], ובכל טוב ושמחה, ונס יגון ואנחה, ואור צדיקים ישמח, ויציץ ופרח לאוי"ט[32] בכט"ס[33].

ע"ד תו"ח[34], [ישיבת "תורת חיים" בירושלים; ראו (כרך ב', אגרת תצה)] לדעתי נכון הדבר שיעמד הרב ר"י אלי' נ"י[35] בראש ההנהגה הרוחנית של המוסד, ועל עניני הכספים ראוי למנות אחד מהגבירים המפורסמים באמונת רוחם, וביחוד ביראת שמים ואהבת התורה, שנמצאים כאלה ב"ה בירושלים עה"ק ת"ו, ואז יבא הכל על מכונו בע"ה[36], והישיבה הקדושה הנ"ל תוכל לחזור לאיתן כבודה. וע"פ[37] יסוד זה כתבתי את הסכמתי, שנדפסה ביחד עם עוד הסכמות של סגנונים שונים.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות לכ"ג ידי"נ[38] וכא"ל[39], כנה"ר[40] ונפש ידי"ע[41] דרש"ת[42] מקודש באה"ר[43],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שלו' - שלום
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
11. דביהמ"ד - דבית המדרש
12. בעוב"י - בעיר ואם בישראל
13. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
14. ויו"ר - ויושב ראש
15. הנ"ל - הנזכר לעיל
16. הדר"ג - הדרת גאונו
17. שו"ת - שאלות ותשובות
18. מ"מ - מכל מקום
19. ובעה"י - ובעזרת השם יתברך
20. בל"נ - בלי נדר
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. ע"ד - על דבר
23. ז"ל - זכרונו לברכה
24. ע"ה - עליו השלום
25. אח"כ - אחר כך
26. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
27. ולכ"י - ולכל ישראל
28. ותנצב"ה - ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים
29. להדר"ג - להדרת גאונו
30. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
31. ציו"ר - ציון וירושלים
32. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
33. בכט"ס - בכל טוב סלה
34. תו"ח - (ישיבת) תורת חיים

35. נ"י – נרו יאיר
36. בע"ה – בעזרת השם
37. וע"פ – ועל פי
38. ידי"נ – ידיד נפשי
39. וכא"ל – וכל אשר לו
40. כנה"ר – כנפשו הרמה
41. ידי"ע – ידידו עוז
42. דרש"ת – דורש שלומו ותורתו
43. באה"ר – באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אדר שני תרע"ג - יפו **נמען:** בירור לשואלים על 'תורת חיים'

הרב קוק מבהיר: רצונו שהרב יוסף אליהו יהיה ראש הישיבה במלואה, ופנוי לעניינים הרוחניים. לענייני הכספים יצורפו אליו שני בעלי בתים נאמנים, כמו ר' זאב שחור, ר' יעקב חגיז או ר' ש"ש שיינפינקל.

עיקרי הדברים

- ראש ישיבה פנוי לרוחניות.
- גבאים נאמנים לכספים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט אדר ב' תרע"ג[4].

בתור תשובה לשואלים אותי, לבאר את דברי אשר כתבתי בתעודתי לישיבה תורת חיים, [ראו (כרך ב', אגרת תצה)] שהרב הגאון ר'[5] יוסף אלי' שליט"א[6] ראוי לעמד בראש ההנהגה הרוחנית, שמזה משמע שבעניני כספים דעתי מסכמת שיעמד אחר בראש, הנני בזה לגלות את דעתי, שכל ישעי וחפצי הוא שיהי'[7] הרה"ג[8] הנ"ל[9] שי'[10] ראש הישיבה במילואה, דהיינו פנוי להענינים הרוחניים שלה להגדיל תורה ולהאדירה, ע"כ[11] לעניני כספים הנני מוצא לנכון שיצורף עמו על האדרסא עוד שנים מבע"ב[12] בני-תורה חשובים, יראים ושלמים, הנודעים בנאמנות בשוק הכספים, כמו הר"ז[13] שחור, או הר"י[14] חגיז, או הרש"ש[15] שיינפינקל. ובאופן זה אקוה שיבא הכל על נכון, בין מצד ההנהגה הרוחנית, בין מצד ההנהגה המעשית.

בעה"ח[16] אור ליום הנ"ל.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ר' - רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שיהי' - שיהיה
8. הרה"ג - הרב הגאון
9. הנ"ל - הנזכר לעיל
10. שי' - שיחיה
11. ע"כ - על כן
12. מבע"ב - מבעלי בתים
13. הר"ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. הרש"ש - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ש (למשל: שמואל + שמואל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

16. בעה"ח - באתי על החתום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י סיון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב ישראל פורת

תוכנית לעבודה מדעית־תורנית: מבוא כללי לתלמוד, ובינתיים מבוא לסדר נזיקין כדוגמה. העבודה כוללת בירור שם הסדר, המסכתות וסידורן, מקומות ואישים, דורות, מונחים משפטיים, ערכי מוסר המשפט, מקורות ההלכות, הבדלים בין דיני ישראל לבני נח, והשוואת הבבלי לירושלמי. העיקר: לא 'למדנות קטנה', אלא לקדש שם שמים ולהראות חכמת התורה לצורכי הדור. בעתיד ניתן להשוות גם למשפט האנושי הכללי.

עיקרי הדברים

- מבוא כללי לתלמוד.
- דוגמה: מבוא לנזיקין.
- השוואת בבלי וירושלמי.
- לא למדנות קטנה - קידוש שם שמים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ח סיון תרע"ג[4].

ידי"נ[5] וחביבי הרב ר'[6] ישראל פורת נ"י[7], שלו'[8] רב.

הנני שולח בזה רשימה של שאלות לדוגמא, [תוכנית לחיבור "מבוא" שיטתי לתלמוד, שהרב קוק ביקש לעודד] אם ימצאו לנו חברים בעלי כשרון ורצון לעבודה כללית כזאת. יותר ראוי לדעתי להתחיל במבא כללי, לכהת"כ[9], ולפחות לכל התלמוד הבבלי והירושלמי. העבודות הטכניות הכלליות הנן יותר מוכשרות להסתדר יפה במבא כללי ומ"מ[10] רשמתי לע"ע[11] דוגמא למבא לנזיקין, ובמרוצת מכתבינו נתישב בזה אי"ה[12].

באה"ר[13] אדר"ש[14] ידיד לבנו הרי"מ[15] חרל"פ[16] שליט"א[17]. גם הוא העיר ע"ד[18] ענין זה במכתב. מה טוב הי'[19] אם יתן הוא שי'[20] מרוחו על עבודת קודש זו. העיקר הוא שלא להפוך עסק זה לענין של למדנות קטנה, כי"א[21] לשום עין למרחקים, לעורר את הרוח לקדש שם שמים, ולפעול תוספת אורה וקדושה בישראל, ע"י[22] רוממות כבוד התורה, בהראות פעולת חכמה לצרכי הדור הרוחניים, והדברים יעלו ויגיעו עד למדת הארת הדיעות, במעלתן העליונה. אל ד' ויאר לנו, ומציון אור חדש יאיר לנו.

בברכה ואה"ר[23] מכבדו וידידו מצפה לעזרת ד' ותשועתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

א. ע"ד סדר נזיקין בכלל:

א) בירור שם הסדר, ע"פ[24] כל המקורות האפשריים, נזיקין או ישועות. ["ישועות" הוא כינוי לסדר נזיקין בדרשת חז"ל (שבת לא)]

ב) הוראת השם "נזיקין", ערכו הדקדוקי.

ג) כמה פעמים נזכר שם הסדר בגוף הסדר, וכמה בכל התלמוד ובירושלמי, ובמדרשים וכו'[25].

ד) ערך הסדר בכללות הש"ס[26], השפעתו על שאר המקצעות, ערכו במנין הסדרים.

ה) כמה מסכתות בסדר ותכן כללי של כל מסכת, סדורן של המסכתות לפי כל השיטות, אם יש סדר למשנה, ויחש המסכתות זל"ז[27] בסדורן, לפי כל הנאמר בזה, פרקי כל מסכת וסדרם, וכן משניות כל פרק ופרק וההבדלים בזה בין הבבלי והירושלמי וכו'

ו) כמה מיני סדרי נזיקין מוזכרים, כמו נזיקין דבי קרנא, ["נזיקין של בית קרנא", אוסף משניות קדום שנזכר בגמרא] בי רבה וכו', ובירור מהותם כמה דאפשר.

ז) כמה ענינים כלולים בסדר זה שהם שייכים לסדרים אחרים, וכמה פעמים נזכרו עניני הסדר במקורות אחרים בבבלי, ירושלמי ומדרשים; עניני סדר זה שלא נזכרו בו, רק מחוצה לו.

ח) האגדה של הסדר ובירור ענינה וביחוד מסכת אבות, ערכה, יחוסה להסדר כלו.

ט) שמות כל המקומות שנזכרו בסדר זה, וכן האישים והעובדות ההיסטוריים, פתרונם המדויק, בירור ערכיהם הגיאוגרפיים וההיסטוריים.

י) סדורי הדורות והשקפה הסטורית כללית, מראשית זכירת קדמון התנאים עד אחרון האמוראים,

יא) רישום כל העבודה שנעבד הסדר מראש מקדם עד הימים היותר אחרונים. א בירורי חלקיו הפרטיים:

א) באורי וברורי השמות המדעיים ההלכיים שלו, כמו: מזיק וניזק, שומר ופרטיו, מפקיד ונפקד, פרטי הנזקים, שעבוד, הפקר, יאוש, מציאה, חזקה, מחאה, ערעור, הקנינים השונים, קרקע ומטלטלים, גרמא וגרמי, [נזק בעקיפין, "גרמא בנזקין" ו"דינא דגרמי"] הודאה, עדות, ממון, קנס, דיני ממונות, דיני נפשות, דין פשרה, בית-דין, מלקות, מיתה ופרטיהן, מדה משקל ומנין, אונאה, רבית, אומן, פועל, חוכר, מקבל, שותפים, שכנים, מכירה, ירושה, שטרות, ערב, שבועות ופרטיהן וכל כיו"ב[28].

ב) באורים וברורים פרטיים כאלה על עניני האגדה שבסדר, ביחוד ע"ד ערכי המוסר של המשפט, גם ע"פ המקומות בתנ"ך[29] המדוברים ממנו, המוסרים על קלקולי המשפט השונים, מיני הקלקולים, מיני השוחד, ענפיו וסוגיו, דרכי חז"ל[30] בהרחקותיו, ענוי הדין, [עינוי הדין, השהיית הדין] עוות הדין, עומק הדין, צד הקושי שבו, דין מרומה, [דין שהדיין חושד שהעדים משקרים] דין אמת לאמתו. [שבת י] הקוים שנתוספו בעניני המשפט הכוללים, [מוסדות ה"כולל" של היישוב הישן] אחרי התלמודים, כתקנות הגאונים, הועדים, מנהגי הפוסקים המאוחרים. חלופי המצב בערך הנהגת המשפט התוריי מאז ועד הזמן האחרון, בחו"ל[31] ובא"י[32], הממונים, הכוללים, הועדים וכו'.

ג) מקורות ההלכות שבסדר. כמה מפורשות בתורה, כמה מדרשא. דרכי הדרישות ופרטיהן שמשתמשים בהם בסדרנו, כמה מתקנה, כמה מהלכות מדינה וממנהג.

ד) בירורים מיוחדים על ההבדלים שבין דיני ישראל לדיני בני נח ע"פ חוג הסדר, בין א"י[33] ובבל ביחש לדיני הסדר, על ערך הסמיכה ותעודתה, [סמיכת החכמים, שבזמן הזה בטלה] וחלוקי דעות שבה.

ה) התנאים והאמוראים שבסדר, במשנה, בהבדלי הגרסאות בין הבבלי והירושלמי, בברייתות ובתוספתות שלא הובאו בתלמוד.

ו) ההלכות הפסוקות שבסדר, המוסכמות מעיקרא והשנויות במחלוקת, הספיקות שנפשטו ושלא נפשטו.

כל אלה וכיו"ב[34] שייכים למבוא הכללי, וכעין זה צריך מבא פרטי של כל מסכת בפ"ע[35], ומבא קצר לכל פרק בפ"ע. ואח"כ[36] צריכים לבא הכללים שבהם יתבארו שרשי ההלכות בכל אפניהם הכוללים וגדריהם, מושגי אבות ותולדות ענפיהם והסתעפותם שייכים בצדם ההקפי להמבא, עם כל פירוש שמותיהם והבנתם בצדם הפנימי. מהות הסברות, ההלכות, ההכרעות, החילוקים שבין התלמודים והתוספתות בהלכה, - אל הכללים. קשה לסמן בדיוק את הגבולים בין עבודת המבוא להכללים, אבל העסק בעצמו יחכים בע"ה[37], וכ"פ[38] יהי'[39] הכרח להשתמש בזה ובזה, וד"ת[40] דודים זל"ז.

בכלל דרך העבודה צריך להיות: להשוות על כל ענין את הבבלי לעומת הירושלמי, וחיפוש בכל המקורים השייכים לו, מהקדמונים: התרגומים, המסורות, תשובות הגאונים וכו" עד דברי האחרונים, בעלי ההלכה, הפוסקים, המבקרים וכו', לחקור גם על העבודה החיצונה, כשל הנכרים, הקראים, ולברר את המקום שהלכו בו לפי תומם בדרך ישרה ומקום המעדת רגליהם. [והמקום שבו נכשלו] ובכלל להרבות בחיפוש, בחקירה של ישוב הדעת, ולמעט בהשערות ודמיונות.

וכשירחיב ד' גבולנו נוכל לשוטט גם על פני כל היסוד המשפטי בכללות האנושיות, להראות עד כמה גדלה השפעת הקודש על החול להעלותו, ונתחבר בזה עם חכמי לב יודעי ד' המבינים בספרויות עמים שונים, יהיה זה כמו כליא עורב לבנינו הנכבד בקודש.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. ר' - רבי
7. נ"י - נרו יאיר
8. שלו' - שלום
9. לכהת"כ - לכל התורה כולה
10. ומ"מ - ומכל מקום
11. לע"ע - לעת עתה
12. אי"ה - אם ירצה השם
13. באה"ר - באהבה רבה
14. אדר"ש - אחר דרישת שלום
15. הרי"מ - הרב רבי י... מ... (שם אדם)
16. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
17. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
18. ע"ד - על דבר
19. הי' - היה
20. שי' - שיחיה

21. כ"א - כי אם
22. ע"י - על ידי
23. ואה"ר - ואהבה רבה
24. ע"פ - על פי
25. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
26. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
27. זל"ז - זה לזה
28. כיו"ב - כיוצא בזה
29. בתנ"ך - בתורה נביאים כתובים
30. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
31. בחו"ל - בחוץ לארץ
32. ובא"י - ובארץ ישראל
33. א"י - ארץ ישראל
34. וכיו"ב - וכיוצא בזה
35. בפ"ע - בפני עצמו
36. ואח"כ - ואחר כך
37. בע"ה - בעזרת השם
38. וכ"פ - וכן פסק
39. יהי' - יהיה
40. ודי"ת - ודברי תורה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א מנחם אב תרע"ג **נמען:** הרב יהודה לייב פישמן (מימון)

תוכחה מאהבה: הגיעה שמועה שהרב פישמן זלזל ב'שערי תורה' ובלימודיו בדרשה בבית המדרש של ר' ז' ברנט. הרב קוק מעיד שבחן את התלמידים, ושדווקא מהתלמוד תורה המסורתי צפוי לצמוח דור של ת"ח 'חריפים ושנונים'. אפשר להוסיף בתי ספר עם מדעים, אבל אין להשליך אבן על אוצר הקודש. חורבן נורא יהיה אם ייעלמו החדרים והישיבות, גם אם יבואו במקומם גימנסיות 'מרופדות באמונה'. 'עלינו רק לבנות ולא לסתור'; הערות לתיקון יש למסור לרב קוק עצמו.

עיקרי הדברים

- 'אהבה שאין עמה תוכחה'.
- ערך התלמוד תורה המסורתי.
- שמירת המבצרים העתיקים.
- 'לבנות ולא לסתור'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"א מנ"א[2] תרע"ג[3]

ידידי היקר הרב הגאון החריף ובקי, איש תבונות ורב פעלים, מו"ה[4] יהודה ליב פישמאן [הרב יהודה לייב פישמן (לימים מימון), ממנהיגי "המזרחי"] נ"י[5], שלו'[6] וברכה.

ידידי האהוב,

הנני נשען על דברי חז"ל[7] הקי[8] כל אהבה שאין עמה תוכחה אינה אהבה, [בראשית רבה נד, ג] והנני מוצא את עצמי מחוייב לבא לכת"ר[9] בדברי אלה כחק ידידותנו הנאמנה, בתוכחת מגולה.

באה אלי שמועה, שלא אוכל להכחישה כליל מרוב פרסומה, שכת"ר[10] במשא אשר נשא בביהמ"ד[11] של ר"ז ברנט, דבר סרה על המוסד הקדוש "שערי תורה" [תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו; ראו (כרך ב', אגרת תשכג)] וזלזל את הת"ת[12] ולימודיה. ממש נחרדתי לשמועה כזאת, ולולא האמון הגדול שהנני בטוח בהאישיות שעל ידו באה לי ידיעה זו לא הייתי מאמין דבר זה על ת"ח[13] ותיק ככת"ר[14].

ידידי, לא זו הדרך, להרס בידים את מוסדותינו הקדושים, אוצרות חיינו. יוכל איש להעלות על דעתו שהזמן דורש מאתנו להוסיף בתי-ספר, מצורפים עם מדעים שונים, עם תכסיסים שהדור נוהה אחריהם, ובלבד שרוח התורה וקדושת אמונת אומן תהיה חיה בהם, אבל כמה נורא הדבר אם בשביל מחשבות כאלה יהין איש להשליך אבן על אוצר הקודש החי ומתקיים. אנכי לא פעם אחת בחנתי את תלמידי הת"ת, והנני מעיד נאמנה שתקוה להעמיד לנו דור של ת"ח יראי ד' וחושבי שמו, דבקים באהבת תורה ויראת שמים, חריפים ושנונים, כימי עולם, דוקא מהמוסד הקדוש נשקפה לנו, ודוקא מצורתו המסורתית הקדושה ההולכת בעקבות שלמי אמוני עם ד' גדולי התורה והיראה מעולם. והחיל הזה אשר נגע ד' בלבבם, ידע ידידי, שלעולם יהיה המנצח הפנימי בחיי האומה, ודוקא מבית המדרש העתיק

וממתמידיו תצא תורה ואורה לישראל, גם בעת אשר רבים יפנו אחרי דרכים שונים, פונים לכמה סגנונים.

וביחוד חלילה חלילה ל"המזרחי", בתור מפלגה דוגלת בדגל התורה והיראה, לעפר בעפר את מחמדי לבבנו.

דומה אני שאיזו סיבה מוזרה לי גרמה, שנכשל כת"ר[15] בלשונו, וחובה עליו לתקן את המעוות, וק"ו[16] שלא יוסיף ללכת חלילה בדרך מסוכנה זו הלאה. יחזיק כת"ר בכלל גדול זה, שעלינו רק לבנות ולא לסתור, להוסיף ולא לגרע. ולא עוד אלא שעם כל מה שאנו מראים פנים של הסכמה לפעמים גם על דרכים חדשים, אם אינם הולכים לפרוץ גדרות עולם, ידע נדע שסוף כל סוף עלינו לנצור מכל משמר את המבצרים העתיקים. חורבן נורא הוא לישראל, חלילה, אם יאפסו ח"ו[17] החדרים, בתי הת"ת, והישיבות, ע"פ[18] צביונם העתיק, אפילו אם יבאו תחתיהם בתי-ספר וגימנסיות מרופדות ברפידות של אמונה ויראת שמים. אין אנו בטוחים בכל המכונות המורכבות, ואין אנו יכולים לקוות מהן תוצאות לטובה רק אם יהיו לנו מרכזים העומדים בהוד קדושתם ועתיקותם, בלתי לדי לבדו, דגולים ע"פ הסדר הרצוי לזקני עם ד' גאונים וצדיקים, שהם לנו לעד לעטרת תפארת ועדי עד יהיה פארם עלינו, ובאורם נראה אור. אל תגעו במשיחי. [תהלים קה, טו]

בטוח אני בישרת לבו של כת"ר, שיקבל באהבה וברצון את דברי אלה, אע"פ[19] שהם דברי תוכחה. כי לא לפני חנף יבא. והנני מביע את האמת אשר בלבבי לכת"ר מרוב חבתי ואהבתי הנאמנה. ואבקשו מאד מאד, שיזהר להבא מלדבר שום דבר דופי על המוסד העתיק והקדוש שע"ת[20] אשר שמש וישמש לנו למגדל אורה ואוצר חיים לתורה ויראה, לגדל צאן קדשים טהורים ישרים ובני עניים שמהם תצא תורה. ואם יש לו איזה דברים להעיר ע"ד[21] תיקונים יטיב להודיעני דבר דבור על אפניו, ועד כמה שהאפשרות נותנת, ע"פ התכנית המדויקת של מגמת המוסד הקדוש הנ"ל[22], נראה בעה"י[23] לתקן בכל דבר הדורש תיקון, שלא ימלט מזה כל מפעל אנושי. ואז יברכוהו טובים ויהיו דבריו לרצון ולתועלת בעה"י.

והנני בזה ידידו חותם בברכה ודוש"ת[24] באה"ר[25],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. מו"ה - מורנו הרב
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
8. הק' - הקטן
9. לכת"ר - לכבוד תורתו
10. שכת"ר - שכבוד תורתו
11. בביהמ"ד - בבית המדרש
12. הת"ת - התלמוד תורה

13. ת"ח - תלמידי חכמים
14. ככת"ר - ככבוד תורתו
15. כת"ר - כבוד תורתו
16. וק"ו - וקל וחומר
17. ח"ו - חס ושלום
18. ע"פ - על פי
19. אע"פ - אף על פי
20. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
21. ע"ד - על דבר
22. הנ"ל - הנזכר לעיל
23. בעה"י - בעזרת השם יתברך
24. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
25. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב אלול תרע"ג - יפו **נמען:** (הצהרה על תיקון 'תחכמוני')

כדי לתקן את 'תחכמוני' יש להוסיף שתי מחלקות עליונות, כך שהתלמידים יוכלו להמשיך לישיבת הרב קוק וללמוד עומק הלכה וחכמת הדת 'מימי רס"ג עד ימינו'. כמו כן יש להקים בית ספר לבנות על אותו יסוד, בשינויים לפי התפקידים השונים. כך יכלול המוסד את הדור כולו.

עיקרי הדברים

- שתי מחלקות עליונות.
- המשך לישיבה.
- בית ספר לבנות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב אלול תרע"ג[4]

זה לי כמה שנים שהבעתי את דעתי, ע"ד[5] האמצעי היותר נדרש לתקנת התחכמני, [לתיקון בית הספר "תחכמוני" ביפו] ועל דעתי זו הנני עומד כעת עוד ביותר בירור.

הננו מוכרחים להוסיף שתי מחלקות עליונות לבית ספרנו, שעל ידי הוספה זו יעלו למודי הקודש למדרגה כזאת, שיוכלו התלמידים החפצים להקדיש עצמם לתורה להכנס בישיבתי, [ישיבת הרב קוק ביפו] לקבל שיעורים של עומק הלכה ובירורה בפלפול וחידוש ישר' ושל חכמת הדת הרוחנית, בעמקי הדעות ושרשי האמונה, ע"פ[6] כל הזרמים השונים שהושפעו בישראל ע"י[7] הגדולים המובהקים, ראשי הדורות, הגאונים החכמים והצדיקים. ביחוד מימי רס"ג [מימי רב סעדיה גאון] ז"ל[8] עד ימינו אלה.

ועם זה הננו מוכרחים להקים בית-ספר לבנות, ג"כ[9] ע"פ יסודי הפרוגרמה שלנו ועיקר מטרתה, אלא בשינויים נערכים, לפי הערך של שינויי התפקידים המעשיים והרוחניים של המינים.

הרושם שיעשה אז התחכמני, בהיותו בצורתו המשוכללה, שיכלול את הדור בשלמותו בהיקף חינוכו, יכולים אנו לקוות שזה יהיה באמת הרושם האידיאלי שהצבנו לנו למטרה, בעת אשר נגשנו לעבודתנו הקדושה ביסוד התחכמני, בעה"י[10].

להגשמת המפעל האמור בשני תנאיו, אני חושב שצריכים אנו להתאזר בכל העז והמרץ שיהיה אפשר לנו, להשיגו, וצור ישראל אל עולם שוכן ציון יהיה עוזר לנו להרים קרן בגאות ד' על אדמת הקודש.

בצפיית ישועה בכל לב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ג – השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ע"ד – על דבר
6. ע"פ – על פי
7. ע"י – על ידי
8. ז"ל – זכרונו לברכה
9. ג"כ – גם כן
10. בעה"י – בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח אלול תרע"ג - יפו **נמען:** הרב יהודה לייב זלצר

הרב קוק נפגע מהחשד הכללי כלפי מי שקורא ללימוד פנימיות התורה. גדולי הקבלה צועקים שמי שמסלק את רזי התורה 'מחריב את העולם' (תיקוני זוהר), והגר"א כתב שהפרדס הוא פנימיות התורה. שני שינויים חלו בדורנו: הקלה בתנאי ההכנה, כמו שהקל הרמ"ק, משום שחלק גדול מתחלואי הדור נובע מצמאון רוחני; והכשרה מדעית רחבה בחכמות הרוחניות, שנדרשת 'בימי שלטון העט'. כשאין מענה לצמאון, החיים מייבשים והורסים. יש לדון לכף זכות, ו'דברי תורה דודים זה לזה'.

עיקרי הדברים

- חובת לימוד פנימיות התורה.
- הקלה בהכנה בגלל צמאון הדור.
- הכשרה מדעית.
- לדון לכף זכות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח אלול תרע"ג[4]

שלו'[5] וברכה, ושנה טובה, לכבוד ידידי הרב הגאון אוצר תוי"ר[6] חכם וסופר מו"ה[7] יהודה ליב זעלצטר [הרב יהודה לייב זלצר, מרבני ירושלים] שליט"א[8], כוח"ט[9] וכט"ס[10].

מכתב כת"ר[11] עם מאמרו היקר הגיעני. סופם של דבריו ע"ד[12] החשדנות הכללית, לכל מי שבא לתבע בזמננו עלבון פנימיותה של תורה, [על דבר החשד שחשדו בכל מי שקרא בזמנו ללמוד את פנימיות התורה, הקבלה] הדאיב מאד את לבבי. וכי נעלם מכבודו, שכל גדולי הקבלה פה אחד צועקים ככרוכיה, [כעגורים (ארמית), כלומר בקול רם] שכ"ז שמסלקים מאורייתא את רזיה, ואינם עוסקים בסודותיה, מחריבים את העולם. אזלו מים מני ים ונהר יחרב ויבש, אינון דמסלקן רזא וחוכמתא מאורייתא ומשוין לאורייתא יבשה, ["אזלו מים מני ים" (איוב יד, יא): אלה המסלקים את הסוד והחכמה מן התורה ועושים אותה יבשה (תיקוני זוהר, ארמית)] הוא מאמר מפורסם בתקו"ז[13]. והגר"א[14] בסי'[15] רמ"ו סקי"ח[16] [ביאור הגר"א לשולחן ערוך יורה דעה רמו, ד] בביאוריו השיג על רמ"א על דעתו בפירוש פרדס, [הרמ"א פירש כרמב"ם, ש"פרדס" הוא הפילוסופיה, והגר"א חלק ופירש שהוא חכמת הקבלה] שהיא כדעת הרמב"ם[17] הפילוסופיא האלהית והטבעית, אלא שבאמת היא פנימיות התורה המקובלת, וכי'[18] ע"ז[19] איך אמר אבל לא בשאר חכמות, שסיים שאין ללמוד אותן כ"א[20] באקראי, הרי עיקר קיבול שכר אין לך יותר מזה, שהוא "דבר גדול". ["דבר גדול – מעשה מרכבה, דבר קטן – הוויות דאביי ורבא" (סוכה כח)] הרי שפשוט הוא, שמי שכבר מוכן עכ"פ[21], ע"י[22] מילוי כרסו בבשר ויין, הרי הוא קרוא לשום לימוד קבע ולא ארעי בפנימיותה של תורה. ומובן שהקביעות חייבת להיות, בבינה ובעומק בחריפות ובבקיאות, כדרך גדולת הלימוד שבהלכה ללומדים המובהקים, כ"ח וחד לפום חורפיה. [כל אחד ואחד לפי חריפותו (ארמית)]

אמנם נשתנו עלינו הענינים בשני עקרים חשובים.

העיקר האחד הוא, לעשות הנחות וקולות בעניני ההכנה שהחמירו כ"כ[23] הראשונים בה, מפני שהמדה של מילוי כרס בבשר ויין היא מדה הצריכה לשיעורים הרבה. הדורות הראשונים היו נוהגים להחמיר בה הרבה, והמקובלים היותר אדירים החלו כבר מאז להקל בזה, ולהעמיד את תוכן הדבר על מדתה של לומדות בינונית, כמפורסם מדבריו של הרמ"ק[24] בספרו "אור נערב". ובדורנו, שהעריגה הרוחנית מצד אחד מתגדלת היא בכלל, עד שאנו קובעים יסוד לומר, שהחלק היותר גדול מתחלואי הדור הוא בא מתוך צמאון בלתי-מרווה זה, לא משתבשים כ"כ אותם הנתבעים ממעמקי רוחם לצדד כדברי המקילים בזה, שהיו גדולי עולם. עכ"פ לאותם המרגישים בקרבם גם הם צמאון רוחני גדול, ומתחילים עכ"פ להרגיש שע"י[25] מילוי רוחני, של דברים גדולים קדושים אלהיים עליונים ירגישו בקרבם הרוחה אצילית, והם הם העומדים תמיד על מעמד של זירוז לעשות עיקר גדול מהתורה הנגלית והמצות המעשיות, אלא שהם חפצים שלא יסתפקו בזה לבד, מבלעדי האור הגנוז המחיה את הכל ומעודד את כל.

העיקר השני הוא לאידך גיסא, ההכשרה המדעית, כלומר הידיעה הרחבה בכל ענפי החכמות הרוחניות שהן מצרניות להחכמה האלהית, [גובלות לחכמה האלוהית] וידיעה עכ"פ באיזה צד של חשיבות ביתר החכמות. הכשר זה לא הובלט כ"כ בדורות הראשונים, כ"ז[26] שהקבלה היתה באמת חכמה עלומה, לא נכתבה ולא נתפרשה והוכרחה להמסר מפה לאוזן "מפי מקובל חכם לאוזן מקובל מבין" [מתוך הקדמת הרמב"ן לפירושו לתורה] (הרמב"ן[27]). אז היו המוסרים כבר מכלילים את כל התמצית הנדרשת לרוממותה של הנשמה, לסיפוגה את יסודות החיים הרוחניים העליונים הללו, את כל הפרקים הנדרשים, מהחכמות הרוחניות כולן, וחלקי החכמות העולמיות הכלליות, המעורבים בזה.

אמנם בימינו, ימי שלטון העט, הלוקח הרבה את מקום הפה, אי-אפשר כלל שיוכשרו הלבבות להגיונה העליון של תורת אמת, בדעת ד', כ"א עם ההכשר המלא של כללותן של החכמות הרוחניות, שכל המקצע הרוחני שבתורה, המחקר, הפילוסופיה, המוסר, המדות, הפיוט והשירה, וחלקים רחבים מחכמת הנפש כבר הוא רצוף בזה. ונמצא שהננו נתבעים לעליה תרבותית גדולה, שהיא רצופה כולה בקדושה ובטהרה.

מהו הלימוד היסודי של חכמת האמת, אם לא הפירוש המקובל של אמונת ישראל, בכל מרום קדושתה וטהרתה, שבכל מה שהעזיבה הולכת ומתרבה, ותורה דלעילא מופרת, הולכים קוצים וברקנים וצומחים מאליהם, סביב סביב לנקודת האורה של אמונת אלהי אמת. הצמחים הרעים אינם צריכים עבודה, מתוך עצלות מעצמם הם גדלים. והדור הזה הלקוי כ"כ במחלת הכפירה, שהיא רפיון האמונה, האם אין לנו יסוד לומר, שלתשועתו אנו צריכים להרבות בתורת האמונה. וכ"ז שהארטודקסיה אומרת בעקשנות דוקא, לא, רק גמרא ופוסקים לבדם, לא אגדה, ולא מוסר, לא קבלה ולא מחקר, לא דעת העולם ולא חסידות, ועם כ"ז אנכי אחזיק את מלחמתי, נגד כל הקמים עלי מעברים, - הרי מדלדלת את עצמה, וכל האמצעים שהיא לוקחת בידה להגן על עצמה, מבלי לקחת את סם-החיים האמיתי, אור התורה בפנימיותה, הם לה לא לעזר ולא להועיל, והיא מתמלאה עי"ז[28] בקצף אין-איל, ומתמלאה מחשבות של משטמה, ומדנים, גם בינה לבין עצמה, וכחה הולך וכשל. לא חלילה על נקודת התם, קשר

הקודש של התורה והאמונה בכללות, לא על דבקותה הגדולה במצות המעשיות ובאהבת התורה הנגלית עכ"פ, אמרתי "שהיא משפיקה את עצמה בהבלי שוא ובדמיונות כוזבים שהחיים והמציאות מחריבים אותם", אלא על התולדה העניה שהיא מוציאה מידי נקודתה זו, שהיא עומדת בתוכה במצב של צמצום וקדרות, שע"פ[29] זה היא שוללת את כל הרחבת אורה, מצפוני צפונות עד גלויי גלויות, מהארת אש קודש לתפילה ברוח מלא חסון קדוש, עד הארת חכמה בחשבון ברור ממקורה של תורה ונשמת אל חי אשר בקרבנו ומזה באה התוצאה של הצמצום המקוצף, שכל תיקון עולם, וכל כח חיים מתגלה, הכל הוא נראה לה כבא לבלע אותה, להוריד עז מבטחה.

עמידתה על יסוד רעוע זה, מבלי פנות אל אשר הרו והגו כל החכמים והקדושים היותר עליונים, שבכל הדורות בישראל, וגם באדם, עד שהיא מוכרחת להאחז תמיד במלחמה שלילית לבדה, חוץ מהדבר הגלוי ומוחש, הנגלה שבתורה ובמצות לבד, שאינו יכול בשום אופן לבא ולהביא למטרתו, בכל הדורות וביותר בדורנו, כ"א ביחד עם התרחבותם של שרשיו המרובים הרוחניים, - שלילה זו היא באמת מולידה השפקה של הבלי שוא ודמיונות כוזבים, שהחיים והמציאות, הגשמי והרוחני, מחריבים אותה. ואם נבא לחשוד את כל מי שהוא טוען בעד הרוחניות של העולם, ושל התורה, שהיא באמת יסודנו הישראלי, נגד האליליות החמרנית בכל הופעותיה, - כשהוא משנן תמיד שהבסיס לכל גובה זה, לעולם מוכרח להיות, הגלוי והמוחשי "הנגלות לנו ולבנינו", - בנטיות זרות או במחלות רוח, לא נוכל למצא לנו איש ישר בעל רוח פנימי, דורש ד' באמת, שיוכל לדבר איזה רעיון לתקנת הדור. כי על מי לא יוכלו החושדים לומר כאלה.

ואנחנו רואים, שבדורות שהיו טובים מאלה, קרא הרח"ו[30] בהקדמת ספר עץ חיים את הקריאה הגדולה נגד יבשות התורה, ע"י המתגדרים רק בנגלות לבד, והתנצל על הקריאה בשם "שפחה" ו"קליפין" אל המשנה, מפני שעסק המשנה כפי פשטו אין ספק שהוא לבושין וקליפין חצונים בתכלית אצל סודות התורה הנגנזים ונרמזים בפנימיותה. כי כל פשטיה הם בעוה"ז[31] בדברים חומרים תחתונים, אמנם הם קליפין טובים למאכל, כקליפת קנה הבושם, ולכן בהיותם מבינים פשטי המשנה בהלכתה, בלתי טעות, נקראת "עץ הדעת טוב". ונסתיימה שם ההקדמה בהערתו של הגאון מוהר"י[32] צמח, ע"ד הבדלי המצבים של הדורות, "כי גילוי חכמה זאת עתה בדורות גרועים, הוא כדי שיהיה לו מגן לאחוז בלב שלם באבינו שבשמים. כי באותן הדורות (הקודמים) היו אנשי מעשה וחסידים, והמעשים הטובים היו מצילים אותם", וחתם "שהנסתרות נעשו עתה כמו נגלות, כי בדור הזה מושל הזנות ומלשינות ולה"ר[33] ושביה שבלב". א"כ[34] הרי לנו הערה של חשובי דורות, קדושי עליון, שהיא חוזרת ונתבעת מאתנו בדורנו בצורה עוד יותר בולטת. ובליטתה של צורת התביעה, הבאה מהאיחור של התשלומין של החוב, של "מאריה דחובא דדחיק", שהיא מליצה טפוסית בספר האידרא על התביעה לאורה רוחנית, הטבועה בנשמת ישראל ובעולם הכללי, וכשאין הספוק מתמלא עושים החיים את פעולתם ליבש ולהרס, ואח"כ[35] צריכה הרפואה לבא בצירופם של כמה מיני תבלין, שלא היו נדרשים כלל אם היתה הרוויית הצמאון באה בעתה בלא התנגדות.

עוד הפעם אני חוזר, ידידי, טוב למעט בחשד על שלומי אמוני ישראל, ת"ח[36] שוקדי תורה, המתכונים רק להועיל. וכבר צווחו ע"ז קמאי דקמאי, שחובת הוי דן את כל האדם לכף זכות סובבת היא ג"כ[37] את הירודים שבעם, וק"ו[38] ליחידי הסגולות, עכ"פ באיזה דרגא שנתארם. ובמקום הטלת מומין וראיית פגמים, יותר טוב ללמוד ולשנן את אותם הענינים עצמם שאודותם אנחנו מדברים. ולא יפול לב אדם לומר, שמקצע אחד שבתורה ידחוק את רגליו של השני' כי ד"ת[39] הם רעים זה לזה ודודים זה לזה, וכ"א ממלא את אורו של חבירו.

והנני חותם בצפיית ישועה וברכת כוח"ט, ידי"ע[40],

הק' אברהם יצחק ה"ק

באה"ר[41] אדר"ש[42] רב רחימן הגאון רידב"ז[43] שליט"א, ואברכו ברפו"ש[44] בקרוב בתושח"י[45], ובכוח"ט[46] בספר החיים עם צדיקים גמורים לאוי"ט[47]. כנה"ר[48] ונפש ידידו המתפלל בעדו לטובה, כל היום יברכנהו.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. תוי"ר - תורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה
10. וכט"ס - וכל טוב סלה
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. ע"ד - על דבר
13. בתקו"ז - בתיקוני זוהר
14. והגר"א - והגאון רבי אליהו מווילנה
15. בסי' - בסימן
16. סקי"ח - סעיף קטן י"ח
17. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
18. וכ' - וכבוד
19. ע"ז - על זה
20. כי"א - כי אם
21. עכ"פ - על כל פנים
22. ע"י - על ידי
23. כ"כ - כל כך
24. הרמ"ק - רבי משה קורדובירו
25. שע"י - שעל ידי
26. כ"ז - כל זה
27. הרמב"ן - רבי משה בן נחמן
28. ע"ז - על ידי זה

29. שע"פ - שעל פי
30. הרח"ו - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ח, ו (למשל: חיים + וולף) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
31. בעוה"ז - בעולם הזה
32. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
33. ולה"ר - ולשון הרע
34. א"כ - אם כן
35. ואח"כ - ואחר כך
36. ת"ח - תלמידי חכמים
37. ג"כ - גם כן
38. וק"ו - וקל וחומר
39. ד"ת - דברי תורה
40. ידי"ע - ידידו עוז
41. באה"ר - באהבה רבה
42. אדר"ש - אחר דרישת שלום
43. רידב"ז - רבי יעקב דוד בן זאב
44. ברפו"ש - ברפואה שלמה
45. בתושח"י - בתוך שאר חולי ישראל
46. ובכוח"ט - ובכתיבה וחתימה טובה
47. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
48. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א תשרי תרע"ד - יפו **נמען:** הרב אריה לייב גרבמן (?)

אין אפשרות לשלוח אתרוג מעבר לים עכשיו, ואין להעיד במברק על כשרות על סמך מכתב שהופץ לאלפים. אפשר לסמוך רק על חותמת הרב קוק על התיבה, או על מכתב בכתב ידו. 'שערי תורה' הוא מוסד נעלה, והרב קוק מקווה לייסד ישיבה כראוי. המכתב שהודפס זויף.

עיקרי הדברים

- אין אישור כשרות במברק.
- ישיבה עתידית.
- מכתב מזויף.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3] י"א תשרי תרעדל"ת

כ'[4] ידי"נ[5] הרה"ג[6] היקר ומרומם בתו"י[7] מוהר"א[8] ליב גיברמאנן שליט"א[9], וכא"ל[10] וברכה באה"ר[11].

יקרתו מועש"ק[12] נצו"י[13] העבר הגיעה לידי היום. וע"ד[14] שילוח אתרוג מעבר לים אין במציאות שום אפשרות כעת ולהודיע בדעפעשע [במברק] את הבטחון של הכשרות על סמך מכתב שנפוץ לאלפים, פשוט שא"א[15]. ע"כ[16] אי אפשר לסמוך כ"א[17] כשיהי'[18] חותמי על התיבה ממש, או לפחות במכתב בח"י[19], שהאיש שנשלח אליו למכור מוחזק לנאמן, ושהאתרוגים יצאו מהאגודה של "אתרוג הכשר". [אגודה שהקים הרב קוק לשיווק אתרוגים מארץ ישראל בהשגחה, בלא חשש הרכבה] וזו"ז[20] אין לי כח להעיד. מאד צר לי שלא אוכל למלאות את חפץ הרב הגדול הד"ר[21] הנכבד שליט"א. והנני באה"ר דוש"ת[22] בחבה יתירה נודעת.

ה"ישיבה" "שערי תורה" [ראו (כרך ב', אגרת תקע)] היא מוסד נכון ונעלה מאד, ואנכי יש לי חוץ מזה איזה תלמידים בחורים, שהנני תומכם בע"ה[23], ואקוה ליסד בחסדי השי"ת[24] ישיבה כהוגן. ו"גדולה" שקרא ידי"נ הרב"מ[25] ד"ר[26] לוין [ככל הנראה הרב ד"ר בנימין מנשה לוין] שי'[27] הוא ע"ש[28] האיכות מרוב חבתו או ע"ש התקוה בעה"י[29]

ידי"ע דוש"ת באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

המכתב הנדפס נזדייף, ג"כ[30], כמו שיראה כת"ר[31] ההבדל בינו ובין הנדפס פה הנ"ל[32]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. כ' - כבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. הרה"ג - הרב הגאון

7. בתו"י - בתורה ויראה
8. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. וכא"ל - וכל אשר לו
11. באה"ר - באהבה רבה
12. מועש"ק - מוערב שבת קודש
13. נצו"י - נצבים וילך (שבוע הפרשות)
14. וע"ד - ועל דבר
15. שא"א - שאי אפשר
16. ע"כ - על כן
17. כ"א - כי אם
18. כשיהי' - כשיהיה
19. בח"י - בחתימת ידי (ידם)
20. וזו"ז - וזה וזה
21. הד"ר - הדוקטור
22. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
23. בע"ה - בעזרת השם
24. השי"ת - השם יתברך
25. הרב"מ - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ב, מ (למשל: בנימין + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. ד"ר - דוקטור
27. שי' - שיחיה
28. ע"ש - עיין שם
29. בעה"י - בעזרת השם יתברך
30. ג"כ - גם כן
31. כת"ר - כבוד תורתו
32. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז מרחשוון תרע"ד - יפו **נמען:** הרב נחום כהנא שפירא

הרב קוק שמח על ייסוד ישיבה בירושלים עם סדר לימודים, ובמיוחד על הכנסת החלק הרוחני שבתורה, שעזיבתו היא 'הגורם הגדול לכל צרותינו'. 'מאין גדיים... אין תישים'. הרב קוק מבקש לשים לב לבריאות התלמידים, כי 'ירדה החולשה' דווקא בין ת"ח, ולקבוע הרצאה שבועית על דרך ארץ, מידות ולבוש - 'כל המכבד את התורה גופו מכובד'.

עיקרי הדברים

- ישיבה עם החלק הרוחני.
- עזיבת נשמת התורה.
- בריאות התלמידים.
- דרך ארץ והופעה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז מ"ח תרע"ד[4]

לכ'[5] ידידי הרב הגדול בתו"י[6] איש חמודות מו"ה[7] נחום כהנא שפירא נ"י[8], שלו'[9] וברכה.

ע"ד[10] יסוד הישיבה ע"פ[11] התכנית ששלח אלי כת"ר[12], איני מוצא לי לאפשרות להכריע בפרטי-הדברים, של פרוגרמה, שאיני בעל אמנות-של-סידור בכלל. אבל עצם הענין משמח את לבי, שב"ה[13] נתעוררו יחידי-סגולה בעיקו"ת[14], ליסד דבר של סדר בלימודים. ויותר מכל אחשב למשיב-נפש מה שמכניסים הם בסדריהם את החלק הרוחני שבתורה, שבעוה"ר[15] נעזב ונטש לגמרי. וזהו הגורם הגדול לכל צרותינו החמריות והרוחניות, כי עזבנו את נשמת-התורה, את דעת-ד', וביטלנו תורה דלעילא, ומאין גדיים במקצע קדוש עליון זה אין תישים, [על פי בראשית רבה מב, ג] עד שכשלה ברחוב אמת, והאמונה הקדושה נפלה מאין מחזיק בידה. היו לבני-חיל, אחים אהובים וחביבים, החזיקו במעוזכם, אל תיראו ואל תפחדו, כי מלאכת-שמים בידכם.

אמצא לנכון להזכיר ע"ד שימת-לב למצב-הבריאות של התלמידים, שזהו עיקר גדול מאד בדורנו, דור שירדה החולשה בעולם ומקננת דוקא בין ת"ח[16] יראי-ד' וחושבי-שמו, ואחת מעבודות-הקודש היותר עיקריות היא ההשתדלות, שת"ח[17] יהיו בריאי גוף ונפש, ועוד ע"ד התכסיס החיצון של בני-הישיבה, בדרכי כבוד ודי"א, בהליכותיהם, במדותיהם, בלבושיהם, בשיחם-ושיגם, ראוי לקבע ע"ז[18] איזה שעה של הרצאה בשבוע. וי"כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות". [אבות ד, ו]

הנני חותם בברכה באה"ר[19] ועתרת שלו' כנה"ר[20] ונפש דוש"ת[21] מצפה הצלחתם במפעל-הקודש

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. לכ"ו - לכבוד
6. בתו"י - בתורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. נ"י - נרו יאיר
9. שלו"ו - שלום
10. ע"ד - על דבר
11. ע"פ - על פי
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. שב"ה - שברוך השם
14. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
15. שבעוה"ר - שבעוונותינו הרבים
16. ת"ח - תלמידי חכמים
17. שת"ח - שתלמידי חכמים
18. ע"ז - על זה
19. באה"ר - באהבה רבה
20. כנה"ר - כנפשו הרמה
21. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג כסלו תרע"ד - יפו **נמען:** הרב שמחה אלכסנדרוב

הרב קוק שב ממסע של כחודש בגליל, ומכתבי אלכסנדרוב לא הגיעו אליו. על פירוש קצר לש"ס: הרב קוק עצמו התחיל בכך פעם. יש להיצמד לרש"י ככל האפשר, וזה יוסיף בקיאות וחשק ללימוד.

עיקרי הדברים

- חזרה ממסע הגליל.
- פירוש קצר לש"ס.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ג כסלו תרע"ד[4]

ידי"ע[5] הרה"ג[6] החכם הנעלה מוהר"ש[7] אלכסנדרוב [הרב שמואל אלכסנדרוב מבוברויסק, הוגה ומקובל, שניהל עם הרב קוק התכתבות ענפה] שליט"א[8], שלו'[9] וברכה באהבה נאמנה.

בבאי ממסעי למושבות הגליל, ["מסע הרבנים" למושבות הגליל, בחשוון תרע"ד] שארך לי קרוב לחודש ימים, הודיעני בני שי'[10] שהגיע מכתב מכת"ר[11], ע"ד[12] "התרבות" וע"ד[13] שאלה פרטית, והוא שלחו לאחד המקומות שעברתי בהם, כדרכו עם מכתבים נחוצים שבאו במשך זמן היותי בדרך, ולמורת רוחי לא הגיעו לידי מכתביו היקרים, ואקוה שישולחו אלי בחזרה בקרוב, ואקוה בעה"י[14] כשאקבלם להשיב בפרטיות כפי היכולת. וכעת אומר בקצרה, ע"ד פירוש קצר לש"ס, זה לי זמן רב שהחילותי לעסוק בזה מהתעוררות עצמית, וע"י[15] עיכובים שונים הנחתי הדבר. אבל הצעד הטוב הזה משמח את לבבי, ועם זהירות שלא לסור מפירש"י[16] כמה דאפשר ורק במקומות ידועים להעתיק מפירושי ראשונים אחרים, היה כבר זה מביא להוספת בקיאות וחשק גירסא קלה בתלמוד, הנצרך מאד בכל עת וביותר בדורנו. ואשמח אם כת"ר יהי'[17] הזוכה בעבוה"ק[18] הזאת.

והנני בזה ידי"ע דוש"ת[19] באהנ"א[20] ורגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. ידי"ע - ידידו עוז
6. הרה"ג - הרב הגאון
7. מוהר"ש - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שלו' - שלום
10. שי' - שיחיה

11. מכת"ר - מכבוד תורתו
12. ע"ד - על דבר
13. וע"ד - ועל דבר
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. וע"י - ועל ידי
16. מפירש"י - מפירוש רש"י
17. יהי' - יהיה
18. בעבוה"ק - בעבודת הקודש
19. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
20. באהנ"א - באהבה נאמנה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' טבת תרע"ד - יפו **נמען:** יראי ה' בקהילת הורודוק

הרב קוק מחזק את תמיכתם בישיבת 'אור תורה' בטבריה, שבהנהגת הרב משה קליערס וגבאים נאמנים, ומבקש לא לשים לב למכתבי פלסתר. בחודש שעבר ביקר בה עם רבני ירושלים והתענג על אור התורה של התלמידים.

עיקרי הדברים

- תמיכה ביאור תורה'.
- כתבי פלסתר.
- ביקור בישיבה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' טבת תרע"ד[4]

כ'[5] היקרים יראי ד' וחושבי שמו בק' האראדאק [הורודוק] יצ"ו[6], שלו'[7] וברכה מקודש

הגיעני מכתבם ע"ד[8] ישיבת "אור תורה" בטבריא [ראו (כרך ב', אגרת תקצז)] ת"ו. והנני לחזק את ידם לעבוד עבוה"ק[9] לטובת הישיבה הקדושה ההיא, מתנהלת בהשגחת הרב הגאב"ד[10] דעה"ק[11] הנ"ל[12] מוהר"ר[13] משה קליערס [הרב משה קליערס, רבה של טבריה] שי'[14], שהוא ת"ח[15] גדול בתורה ויראה ומדות יקרות, וע"י[16] גבאים נאמנים יראי ד' ות"ח[17]. ולא יתנו שום ערך לכתבי פלסתר שמפיצים דברי כזב. והשי"ת[18] יטהר לבב כל שאר עמו לתת כבוד לשמו ולתוה"ק[19]. והי'[20] זה שלו' וברכה מאדמת הקודש כנה"ר[21],

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. בחודש העבר זיכני השי"ת[22] להיות בעה"ק[23] הנ"ל, והיינו ג"כ[24] עם סיעת קודש של רבנים מגדולי ירושת"ו[25], בישיבה הקדושה הנ"ל והתענגנו על אור התורה והיראה של ת"ח המצויינים אברכים ובחורים מצויינים מגודלים בקדושה ביראת ד' ושקידת התורה, יראו ישרים וישמחו. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. כ' - כבוד
6. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. עבוה"ק - עבודת הקודש
10. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
11. דעה"ק - דעיר הקודש
12. הנ"ל - הנזכר לעיל

13. מוהר"ר – מורנו הרב רבי
14. שי' – שיחיה
15. ת"ח – תלמידי חכמים
16. וע"י – ועל ידי
17. ות"ח – ותלמידי חכמים
18. והשי"ת – והשם יתברך
19. ולתוה"ק – ולתורתנו הקדושה
20. והי' – והיה
21. כנה"ר – כנפשו הרמה
22. השי"ת – השם יתברך
23. בעה"ק – בעיר הקודש
24. ג"כ – גם כן
25. ירושת"ו – ירושלים תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' שבט תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ, ירושלים

מוסדות כמו 'תחכמוני' אינם מקור ההצלה; זה נמצא בישיבות, שמהן יקומו גדולי התורה. אבל לאנוסים לתת לבניהם לימודי חול, יש להציל מבתי ספר כופרים. הרב קוק מציע 'שלוש דרכי חינוך': פיקוח והחדרת מעט קדושה גם בבתי הספר החילוניים; תלמודי תורה כמו 'נצח ישראל' לרוב ההורים; וישיבות לשרידים. אין לכפות על הישוב גוון אחד. לסיום: העצבות, העייפות ו'מורך הלב' הם מידות אסורות, ואין לרצות 'לצאת ידי כל הבריות'.

עיקרי הדברים

- הישיבות - מקור החיים.
- שלוש דרכי חינוך.
- נגד חינוך בגוון אחד.
- מורך לב - מידה אסורה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ' שבט תרע"ד[4]

להנ"ל[5]

(להרב ריי"מ[6] חרל"פ[7] [להרב יעקב משה חרל"פ] שליט"א[8], ירושלים) כבוד חביבי שליט"א.

על מכתבו האחרון הנני מוכרח להשיב בקצרה.

איני מוצא מקום של צורך לבאר כי מוסדים כמו ה"תחכמני", [בית הספר "תחכמוני" ביפו, ששילב לימודי קודש ולימודים כלליים] כמה שיהיו מכוונים כדי לעשות סיג לתורה, [אבות א, א] מפני התפרצות המינות והכפירה, לא על ידם נבנה לקומם את פלטת ישראל. [את שארית ישראל] מקור החיים וההצלה הנצחית ישאר לעולם בבתים הגדולים, שמגדילים בהם אך תורה ויראת שמים, כמובן תורה בהרחבתה וגדלה, לפי כח המקבלים ולפי הכרח הדור, ויראת שמים בטהרתה ועזוז קדשה. מעדרי קודש כאלה, שמקום מרעיתם הוא הישיבות האיתנות, רק מהם יקומו לנו שרי קודש, גדולי תורה, רבי פעלים בעבודה ובמדות תרומיות, [ובמידות רמות] כאשר מעולם זאת על ישראל. מיסדי ה"תחכמני" ומנהליו בעצמם עומדים תמיד הכן ליעץ לכל אב דורש עצתם, אם יתן את בנו למוסדם או למוסד שהוא כולו קודש, שאם אך יש כח בידו אל ינתק את בנו אפילו לשעות קציבות ממקור החיים, של תורה שבכתב ושבע"פ[9]. רק לאלה האנוסים מאיזה טעם וסבה, הדוחפת את גלגל חייהם, לחנך את בניהם בחינוך שיש בו למודי חול, הנם עומדים מוכנים להצילו ממקומות כאלה שיחד עם חינוך כזה, יכנס בו, במתכוין או גם שלא במתכוין, זרם של כפירה ופריקת עול התורה בכלליה ובפרטיה.

איך שעומד המצב בירושלים לא אוכל לדעת. פשיטא שהדבר מסור לגדולי התורה שידונו בכבד ראש, עד כמה הסכנה מגיעה, ועד כמה הסיג נחוץ, באופן שלא יהיה הפסדו מרובה משכרו. [על פי אבות ב, א] אבל

מה שנוגע ליפו והמושבות ולישוב החדש בדרך כלל, הלא אנכי יודע ועד, [ירמיהו כט, כג] עד היכן הדברים מגיעים. וגם במושבות הלא יודע כת"ר[10] חביבי את אמרתי הקבועה, ששלשת דרכי חינוך עלינו לסכם כשאנו באים לחפש דרכי תיקון למצבו הרוחני של הישוב. אותה המחשבה שחושבים אחרים להשריש, שהישוב צריך להיות מחונך בחינוך בעל גון אחד, עליה מוכרחים אנו להלחם. שונים הם המעמדים הרוחניים והחמריים, שונים הם הכשרונות, ושונה מוכרח להיות החינוך. אין אנו פטורים מפיקוח נמרץ, גם בעד אותה השדרה, שבתי-ספר הקבועים עם כל השלילה שיש בהם כלפי הדת והיהדות הנאמנה עדים לה. עד כמה דאפשר אנו חייבים לדאוג אולי נוכל גם שמה להכניס איזה זיק של אור, לגרש עכ"פ[11] באיזו מדה את ההדיוטיות הגמורה ואת הנכריות שהם ממלאים את לב חניכיהם, להשפיע כמה שנוכל לפחות שיהיה החומש נלמד ממקורו ובאיזה רגש של קדושה ואמונה, שימצא מורה ומחנך שידאג בעד ההרגל של המצות המעשיות, תפילה, ציצית, תפילין, נטילת ידים, ברכות, קדושת שבתות וימים טובים, וההדרכה המוסרית ע"פ[12] התורה והמדות הטובות, שהם מורשה וסימן לזרע קודש.

אבל יודעים אנו ברור, שכמה שנשתדל לצרף קודש אל חול זה לא נצליח הרבה בכל מקום שהחול הוא העיקר והקודש טפל לו, וק"ו[13] כשיד מורים מזלזלים בכל קודש שולטת, לא יוכל הריוח להיות מרובה, ומ"מ[14] גם מהמעט שנוכל להגיע אליו אסור לנו לסלק את ידינו. למעלה מזה הלא נמצא בכל מושבה הורים רבים, והם הרוב, שעם כל מה שהם מוצאים את עצמם מוכרחים לתן לבניהם חינוך מרוצף עם צרכי החיים המוסכמים בזמננו בישוב החדש, שהם כוללים חלק מהידיעות השמושיות, ולפחות השפה הערבית, יחד עם הדבור העברי המנצח בדור הצעיר באי"י[15] בישוב החדש לפחות, הם רוצים בכל זאת שהקודש יהיה העיקר, והילדים יתחנכו בידיעה הגונה, בתורה, במקרא במשנה וגמרא, ובהשפעה חשובה של אהבת תורה ומצות והדרכת אמונה שלמה ויראת שמים. בעדם הכרח הוא ליסד בתי תלמוד תורה, כטפוס "נצח ישראל", או קרוב לו, לפי שינויי הזמן והמקום ולפי התרבות הנסיונית.

אמנם כ"ז[16] לא יביא עדיין מרפא גמור בכנפיו, כל זמן שאין לנו מכון כזה שיוכל לקלוט את השרידים היחידים שבבעלי הכשרון, שרוחם נכון בקרבם להיות מוקדשים כולו קודש לד' בהתמדה גדולה בתורה, בעומק הלכה בגפ"ת[17] ובפוסקים, במוסר וביראת שמים, בשכל טוב ומדות מפוארות הראויות ליחידי סגולה. וילדי חמד הללו, הם עומדים למעלה מכל הערכים המחודשים. לא די שאינם צריכים לבלות את זמנם היקר בלמודי חול, ביחוד בראשית טל ילדותם, אלא שגם את ההסתגלות להדיבור העברי בלמודם ג"כ[18] אינם צריכים. אע"פ[19] שהנסיון הראה שההבנה של הסוגיות, אפילו היותר עמוקות, אינה נפגמת מפני הדבור העברי, אם אך המלמד הוא מי ששפתו שגורה יפה בפיו, אבל סוף-כל-סוף איזה קצת מועקה עדיין מוצא כל ילד וכל גדול בדיבורו העברי, שעדיין לא נצח לגמרי את הבית ואת השוק, ואיננו עדיין שפת-אם ממש. ואם אנו מוותרים על מועקה זו בשביל התכסיס הרגיל בעד הרוב, הבינוניים, אין אנו רשאים לרצפו גם על היחידים העילויים, אם ימצאו לנו, והדומים להם. ומהם נקח דוקא את הטפוס החביב של הת"ח[20] העתיק, הממולא בתורה ויראת שמים מאירה וברה, וכל ידיעותיו הנחוצות לו ביותר ירכוש לו ע"י[21] תלמודו כשיהיה מסודר יפה, בתנ"ך[22], במשנה, בגמרא, במדרשים

ובספרים טובים וקדושים, שכל ת"ח[23] מצוין מצוי אצלם, והם ירחיבו את דעתו עד שיעלה למעלת איש דגול מרבבה, הראוי להיות מורה הוראה בישראל באמת ובצדקה, ובאלה תתפאר ארץ ישראל.

והאחוז העליון הזה, לפי מדת כמותו בפחות או יתר, הוא הגורם העקרי ביחש לשמירת הצביון העתיק בסדרי החינוך.

ואחרי שכת"ר[24], וכבוד הרבנים שכולנו יחד היינו בחבורת קודש במסענו והתעסקנו בשיחה קדושה זו, כמה פעמים, יודעים זה, מה מקום יש לתרעומות, ומה מקום לטעות בכונתי. ומי יוכל לחשוב שאני בא להתפרץ להורות הוראות וביחוד כלליות בירושלים, בשעה שאני בכבדות בא רק להגן על הענינים השייכים לישוב החדש וליפו והמושבות בפרט, בזהירות גדולה, כשהדבר נוגע עד הנפש.

חושב אני שדברי אלה, שממעמקי לבבי הם יוצאים, יספיקו כשימסרו באמתתם להסיר מעלי כל תלונה, של ת"ח הגונים, בעלי תורה ויראה באמת, שאני מצטער מאד בצערם הרוחני. וזה אני מוצא את עצמי מחוייב להעיר את כבוד חביבי כת"ר שליט"א, שכשם שהגאוה והכעס וענפיהם הם סורי הגפן נכריה, ובכלל המדות הרעות האסורות, שאנחנו חייבים להטהר מהן עד כמה שהיד מגעת, וכבר מנויה וגמורה מפי חכמי-תורה גדולי-עולם, שהעצבנות היא מכלל המדות האסורות, "קינא דמסאבותא", עומדת במערכה אחת עם הכעס והגאוה. וכבר גליתי לכת"ר[25] כמה פעמים כי העיפות הנפשית והגופנית הגורמת לה, היא שריג ממדת העצבות, המבלבלת דעתו של אדם ומעברת אותו על דעת קונו, מאבדת הונה של תורה וכל חיי נועם של עבודת הקודש.

הנני רק רואה להוסיף כי מורך הלב, הוא ג"כ בכלל המדות האסורות, תולדות העצבות והעיפות שהננו חייבים להזהר מארסה. חמושי גבורה אנו חייבים להיות כשאנחנו מכירים שכל כונתנו היא טהורה, ישרה ונכוחה ונגד ד' דרכנו. חלילה לנו, להיות חפצים דוקא להיות יוצאים ידי כל הבריות, אפילו היותר חביבות ומשובחות. ובכלל זה נוכל לקוות להצלחה ולברכת ד' בכל הגות לבבנו ופועל כפנו, לשם ד' וישראל עמו, ולעשות נחת רוח ליוצרנו, יוצר כל, ב"ה, באמת.

והנני בזה חותם בברכת אהבה פנימית, מצפה להתבשר אך טוב וחסד מכת"ר[26] ידי"נ[27] ומכל יראי ד' וחושבי שמו, באמת ובתמים.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. להנ"ל - להנזכר לעיל
6. רי"מ - רבי יצחק מאיר / רבי יעקב משה - שם אדם
7. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. ושבע"פ - ושבעל פה
10. כת"ר - כבוד תורתו

11. עכ"פ - על כל פנים
12. ע"פ - על פי
13. וק"ו - וקל וחומר
14. ומ"מ - ומכל מקום
15. באי"י - בארץ ישראל
16. כ"ז - כל זה
17. בגפ"ת - בגליל פתח תקוה (או: בגבול פתח תקוה)
18. ג"כ - גם כן
19. אע"פ - אף על פי
20. התי"ח - התלמידי חכמים
21. ע"י - על ידי
22. בתנ"ך - בתורה נביאים כתובים
23. ת"ח - תלמידי חכמים
24. שכת"ר - שכבוד תורתו
25. לכת"ר - לכבוד תורתו
26. מכת"ר - מכבוד תורתו
27. ידי"נ - ידיד נפשי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח שבט תרע"ד - יפו **נמען:** צעירי ירושלים (בני ישיבות שרוצים להתיישב)

הרב קוק מחזק את הצעירים בני הישיבות שרוצים לעסוק בבניין הארץ. ביום שת"ח 'יינקו מהמקור האלוהי' ויעלו לאדמה, יזרח אור חדש. בלעדיהם הצורה הרוחנית מיטשטשת 'מאפס חומר מוצק', ובעלי החומר רואים בבעלי הצורה רק חולשה. 'החיים הטבעיים הישרים' בעבודה יוציאו לפועל את 'אוצרות הסגולה' שבהם, והם יעמדו בראש התחייה.

עיקרי הדברים

- ת"ח לעבודה המעשית.
- צורה בלי חומר מיטשטשת.
- עבודה מוציאה את הסגולה.
- בראש התחייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח שבט תרע"ד[4]

חביבי-לבבי היקרים, צעירי עיר עז לנו, [צעירי ירושלים ("עיר עז לנו", ישעיהו כו, א), בני ישיבות שביקשו לעסוק בעבודת האדמה] אשר אור חיים נגה בלבם לעסוק בבנין ארץ ד' הנשמה, ד' עמם ויעלו מעלה מעלה.

אחי החביבים, אע"פ[5] שלא השיגה ידי להתראות שנית עם כבוד הברון, [הברון אדמונד דה רוטשילד, שביקר אז בארץ] אחר הראיון של ראשון-לציון, בכ"ז[6] הנני מוצא לנכון לפני לחזק את ידכם, בשם ד' אל תסוגו אחור ממחשבתכם הגדולה, אדירת-התוצאות לכל-ערכי-תחייתנו, לעת-פלאות הזאת אשר פקד ד' את עמו ואת ארצו, אין ספק אצלי, כי ביום אשר תלמידי-חכמים יקרים שכמותכם, אמוני הישיבות הקדושות, אשר זיו חיים רוחניים, בקדושה ואמונת-אומן, יחד עם אהבת האומה והארץ, ינקתם משחר טל ילדותכם, מהמקור האלהי-הבלתי-פוסק, המחיה את זרמי-נביעתו בכל עת, "חדשים לבקרים רבה אמונתך", [איכה ג, כג] אשר אתם תשאו את ידיכם קודש לשוב ולהתקרב אל אדמתנו, אשר רוחקנו ממנה בעונינו עדנים ותקופות - ביום ההוא אור חדש יחל להופיע על ציון ועל כל מקראיה, על התחיה הנשואה על כל פה ולשון, באין עוד צורה הגונה לגולמה הגדול ממקור ישראל. והצורה הרוחנית הנאדרה-בקודש, החיה בקרבנו מאור תורה ואמונת-אומן, הולכת היא ומתטשטשת, מאפס חומר מוצק לרגליה, הנותן לה מהלכים בחיים עלי אדמות, ומתוך כך רואים בעלי-החומר, עסקני התחיה בצדדיה החיצונים, בבעלי הצורה, ובאור הקודש כולו, רק חולשה ורפיון, והנה הם הולכים ומתרחקים, הולכים ועוזבים ועם-זה נעזבים ממקור-החיים, אשר רק הוא יחיינו לעולמים.

ואין עצה ואין תחבולה בזה, אחי החביבים, להציל אותנו ואת דורותינו, להציל את זיו העליון ההולך ומאיר בהר-קודש, שלא יועם אורו, כי-אם כשנצרף אל כל עבודתנו בקודש את עצת-ד' המפעמת ברוחכם

הטהור והער, שיחלצו חלק מבני-תורה הגונים וחשובים, בעלי מדות טובות וצנועים, ברוח גבורה וקנאה, לעסוק בעבודת התחיה המעשית.

החיים הטבעיים הישרים, המשוקים מלשד טל-קודש בארצנו הקדושה, ההולכים ומתחזקים ע"י[7] השפעת העבודה, החיים של חלוץ-עצמות ["ועצמותיך יחליץ" (ישעיהו נח, יא), חיזוק הגוף] והרחבת-הרוח אשר יבאו בגללם, הם יוציאו מן הכח אל הפועל את כל אוצרות הסגולה הנפלאים, הגנוזים וחבוים עמוק עמוק ברוחכם הגדול והנכבד, ואתם ובניכם תעמדו לנס-עולם בראש תנועת-התחיה המתנוססת בארץ כעת חיה, ולמופת תהיו לרבים. גבורי-כח וגדולי-נשמה מכם ובכם יקומו, והכל יודו בגדלכם, וברכת-ד' אשר תהיה עליכם ועל צאצאיכם מהררי-ציון, היא תתוה תו של חיים [על פי יחזקאל ט, ד] דשנים ורעננים על כל ישובנו בקודש, הישן והחדש גם יחד.

חזקו ואמצו, והיו לבני-חיל, [שמואל א יח, יז] ותשועת-ד' תשגבכם.

אל תפסיקו את עבודת התעוררות הרוח ביניכם-לבין-עצמכם ואת העבודה להעיר ולעורר את כל החוגים שהיכולת בידם, ברוח הגון ומכובד וענות-צדק ובידיעה הגונה בערככם הנכבד ובערך הכללי אשר לישראל משאיפתכם החשובה. ואני בעניי הנני מוכן לשרת אתכם, עד מקום שיכלתי הקטנה מגעת, וצור ישראל יהיה עם ידינו ועם פינו.

בברכה עמוקה, לגבורה ולקדושה, בכבוד וחבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. אע"פ - אף על פי
6. בכ"ז - בכל זאת
7. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב אדר תרע"ד - יפו **נמען:** הרב זאב יעבץ

על 'תחכמוני': המייסדים ייכנסו לוועד המקומי, אבל חובם חייב להיות מסודר. ליפשיץ ת"ח, אבל אולי עדיף מנהלת של מורים. אין להתחבר ל'מרכז המורים', הנושא את 'האליליות המודרנית'; יש לקבל מהם את הטוב, אבל לא להתחבר. התורה עיקר, ובמדעים יש להקדים את חכמת ישראל. המגמות: מסחר, הוראה ורבנות, ולא חקלאות, שיש בה עודף מומחים. בישיבתו הרב קוק מעביר שני שיעורי אמונה ושלושה בעומק הלכה.

עיקרי הדברים

- ועד מקומי וחוב המייסדים.
- לא להתחבר ל'מרכז המורים'.
- התורה עיקר.
- מגמות לימוד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב אדר תרע"ד[4]

לכבוד ידידי הרב החכם הגדול והמצויין מאד מר זאב יעבץ [זאב יעבץ, היסטוריון ומחנך, ממייסדי "המזרחי"] שליט"א[5], שלו' וברכה באהבה נאמנה

לשמחה גדולה היה לי מכתב כת"ר[6]. כמים הפנים לפנים, נעימה גם לי מאד חליפת המכתבים אשר אקוה בעה"י[7] שתהיה בינינו, ויה"ר[8] שנזכה לשמח איש יחד פני רעהו בחדות ד' לתורה ולתעודה.

מפני טרדתי הרבה מוכרח אני לקצר, ואשיב על סדר דברי כבודו במכתבו היקר.

א. הנני מביע את תודתי לכבוד הועד הנכבד על הבעתם הרצויה בדבר יחושי [בדבר יחסי] למוסדנו החביב ה"תחכמני".

ב. בדבר בחירת ועד מקומי. הנה החברים הנכבדים מיסדי המוסד, שהנם מר ז. מייזל וא, א. כהנא וי. מ. חאדרובסקי, מובן שראויים הם להכנס גם לתוך הועד שיתחדש. ונקוה להוסיף עוד איזה אנשים נכבדים רצויים לענינינו, המוכשרים לעבוד עבודת קודש זאת בתומת לב. אבל כבר הודעתי בטלגרמה, שהסידור ע"ד[9] החוב של המיסדים - חסרונו הוא לנו פה נעילת דלת גדולה, כי יודעים אנו את ישרת האנשים הללו ועבודתם הנאמנה, ואין ראוי כלל שיהיו עושי מצוה גדולה כזאת נזוקין בממונם.

ג. מר ליפשיץ, [ראו (כרך ב', אגרת תרמו), (כרך ב', אגרת תרנה)] מוחזקני בו שהוא ת"ח[10] מובהק, ומשלמי אמוני ישראל, ולאושר יחשב למוסדנו כשיכנס אליו. אולם אני מסופק אם כדאי הדבר למנות בכלל כעת עדיין דירקטור, בעוד אשר לא נשתכלל המוסד ע"פ[11] צביונו השלם שהננו מקוים עליו בע"ה[12]. ואולי יותר נאות להעמיד דירקטוריום של מורים אחדים. במובן ידוע יוכל להיות שמקומו של מר ליפשיץ יכירנו בתור ראש החבורה.

ד. ע"ד התחברות מורי מוסדנו עם "מרכז המורים", [הסתדרות המורים העבריים בארץ ישראל] לפי מצבו של ה"מרכז" כעת, אין גם להעלות על הדעת. הרי כל מגמתנו להלחם בעה"י מלחמה חיובית. נגד האליליות המודרנית שבשטת ההוראה החדשה, שמרכז זה הוא נושא את דגלה. דעתי היא שאנו חייבים לקבל את הטוב גם מהם, אבל חלילה לנו להתחבר אליהם.

ה. ע"ד חיבור פרוגרמה אני מוכרח לקיים את המדה "על מה שלא שמע אומר לא שמעתי", [אבות ה, ז] כי אינני מומחה לפדגוגיה בכלל, וללמודי החול שבמוסד בפרט. אני יכול רק להגיד את דעתי הכללית, שהננו צריכים לעשות את התורה עיקר ויתר המדעים טפלים לה, ובמדעים עצמם דעתי, ג"כ[13] לבכר את כל המתיחש לחכמת ישראל על שארי המדעים. וע"פ[14] יסוד זה אקוה בע"ה להגיה את הפרוגרמה שתתחבר ע"פ המועצה הפדגוגית שלנו, שראוי לדעתי שישתתפו בה ג"כ מועצה של בחירי המורים שלנו.

ו, ע"ד החלקים היסודיים של הלמודים. לדעתי, יותר נכון לסכמם בלמודי המסחר, למודי הפדגוגיה, ולמודי הרבנות, ולהשמיט את למודי עבודת האדמה, מובן הדבר, שהבוטניקה והזואולוגיה יהיו נלמדות כענפים מדעיים במדה הראויה לבית ספר ממדרגה חשובה. אבל ללמוד עבודת האדמה בתור מטרה להעשות אגרונומים, זהו כפי המצב שלנו בארץ כ"מכניס תבן לעפרים". [מנחות פה] ישנם מתחנכים למדע זה הרבה יותר מן הדרישה לפי מדת ישובנו הצעיר כעת.

מובן הדבר שבמחלקה של למודי הרבנות דרוש להכניס חלק גדול של למודי הדעות והאמונות. והנני נוהג כבר מנהג זה ב"ה בישיבתי הקטנה בכמותה, שהנני מגיד שני שיעורים בשבוע לתורת האמונות והדעות, ושלשת שיעורים בעומק הלכה.

קצורו של דבר. עבודה גדולה ורבת ערך מאד עומדת לפנינו, קרואים אנו מאת ההשגחה העליונה להיות אמיצי לבב לחזק ולהתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלהינו, בעד אור תורתו וברית קדשו על עמו ועל נחלתו. ברמה נשא את הדגל העתיק, הקדוש והנאור, אשר מראש מקדם החילונו לשאתו נגד כל עמי הארץ, וכל כושלים ברוח ישובו אלינו, ובגודל ואומץ בשם ד' אלהי ישראל נחדש את רוח התחיה לעם ולארץ, ההולך ומתגבר בחסד עליון על עמו ונחלתו.

ברגשי כבוד כבירים לכבוד הועד הנכבד, וביחוד להדרת כבוד חביבי כת"ר, בברכה מציון ומקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. כת"ר - כבוד תורתו
7. בעה"י - בעזרת השם יתברך
8. ויה"ר - ויהי רצון
9. ע"ד - על דבר
10. ת"ח - תלמידי חכמים

11. ע"פ - על פי
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ג"כ - גם כן
14. וע"פ - ועל פי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש אייר תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שמח בחוברת הגרמנית של הצעירים: אם יחבקו את כל היסודות על בסיס הקודש, יש תקווה רבה. לישיבתו נוספו כוחות טובים, והתחילו ללמוד.

עיקרי הדברים

- חוברת הצעירים.
- חיזוק הישיבה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], בדר"ח[4] אייר תרע"ד[5]

בני יקירי [הרצי"ה, בנו, ששהה אז בגרמניה] שליט"א[6],

הננו צמאים מאד לדבריך. הואיל נא כדרכך הטוב לשמחנו במכתביך היקרים, כאשר הואלת להיטיב במכתבים הראשונים.

את החוברת האשכנזית [חוברת בגרמנית] קבלתי ובשמחה קראתיה. אם יחזיקו הצעירים בדרכם זה, לחבק את כל היסודות אשר מהם בית ישראל יבנה ולכוללם יחד, על בסיס הקודש ההולך ופורח וחי, יש תקוה רבה מהם בעה"י[7], והדור הצעיר ישפיע על הזקן טל ולשד רעננות, ואור תורה ונר מצוה יאיר בכל גבול ישראל לרומם קרן באור ד'.

בישיבתנו נתוספו איזה כחות הגונים. התחלנו תמול ב"ה ללמוד. יצליחנו השי"ת[8] ויחזק רוחנו וכל חילנו, לעבוד בכרם תורתו לצמיחת קרן ישועה לעם ד' הגוי כולו, באור אל אלהי עולם ד'.

ב"ה על החוה"ש[9] אשר עמנו כולנו ת"ל[10].

כתוב למע"ה[11] בתכיפות מכל אשר לך. אביך מחבקך מרחוק,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. בדר"ח - ב' דראש חודש (היום השני של ראש חודש)
5. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. בעה"י - בעזרת השם יתברך
8. השי"ת - השם יתברך
9. החוה"ש - החיים והשלום
10. ת"ל - תודה לא-ל
11. למע"ה - למעלה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' אייר תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק מבקש פרטים על בריאותו ועל האקלים, ומבקש שיכתוב את חידושיו ואת השיעורים שהרצי"ה מעביר, ואולי גם פירוש על 'שיר הכבוד'. בישיבה נוספו צעירים מירושלים ומפתח תקווה, שמוצאים עניין בשני השיעורים.

עיקרי הדברים

- בקשה לפרטים.
- כתיבת חידושים.
- הישיבה מתפתחת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' אייר תרע"ד[4]

בני חביבי שליט"א[5],

שמחתנו במכתבך, ישר כחך. אמנם מעטת קצת מפרטי ארחות חייך, ביחוד בדבר הבריאות, ואם הנך מסוגל להאקלימה הקרירה האירופית, [לאקלים הקר של אירופה] ועוד עוד. כמה דאפשר להודיע מפרטים ופרטי פרטים הכל חביב ויקר עד לאחת.

מה מאד אשמח אם תמצא עת להעלות על ספר את כל הגיוני לבבך בין מה שהנך מחדש לעצמך, בין מה שאתה מתעורר בעת הלימוד עם המקשיבים לדבריך, וכשיקבץ איזה קונטרס מזה תשמחני בהם בדברים נאמרים על הסדר. בשמחה הייתי מקדם אם היית מעלה את הרגשותיך על שיר-הכבוד [הפיוט "אנעים זמירות"] כסדר, ותהיה עבודה קטנה אבל שלמה.

כמו-כן מסדר למודך אני צמא מאד לדעת בפרטיות, בקודש ובחול. יחזקך ד' ויאשר חילך לאורייתא, [ויישר כוחך לתורה (ארמית)] בצהלת נפש ובשמחת לבב, בנהורא מעליא ובריות גופא. [באור עליון ובבריאות הגוף (ארמית, מתפילת "יקום פורקן")]

קשה לי במכתבי זה למלא גם קצת מחפצך-חפצי לדבר ע"ד[6] עניני שאלותיך ודברי חפץ בכלל מפני הטרדא והיגיעה.

ב"ה הקיבוץ שלנו [הישיבה הקטנה של הרב קוק ביפו] נסתדר קצת יותר מבזמן העבר. נתוספו אחדים מירושלים ומפ"ת[7], ובכללם הם צעירים נחמדים, מוצאים ענין בשני השיעורים, ושוקדים בעצמם בגמרא ופוסקים, יתן ד' להצלחה.

ב"ה על החוה"ש[8] אשר עמנו כולנו, כה לחי, ויוסיף המוסיף ב"ה תוספת ברכה וכט"ס[9] ויזכנו לראות בטוב ד', בהאיר אור עליון על ציון ומקראיה, ועל כל נשמה ורוח, וכל בשר יברך שם קדשו בתודה וקול זמרה, בתתו מציון ישועה לישראל תפארתו. [על פי ישעיהו מו, יג]

והנני בזה חותם בברכתי ממעמקי לב ונשמה, מנשקך אביך,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ע"ד - על דבר
7. ומפ"ת - ומפתח תקוה
8. החוה"ש - החיים והשלום
9. וכט"ס - וכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרפט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' סיון תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ

ברכה לשבועות: התורה שבכתב ושבעל פה הן 'תורה אחת'. 'השלום מכוון אל האמת... דיוק של אמת יש בו'. הלכה למשה מסיני גנוזה בכתרים. 'את ה' אלוקיך תירא - לרבות ת"ח', שכבודם כבוד התורה.

עיקרי הדברים

- תורה שבכתב ושבעל פה - אחת.
- השלום - דיוק האמת.
- כבוד ת"ח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' סיון תרע"ד[4]

מחמד לבבי ונועם זיוי, הרב המאוה"ג[5] לממשלת הקודש, באור תורה ונר מצוה ודעת ד' ועזו, מוהרי"מ[6] חרל"פ[7] שליט"א[8] האבד"ק[9] שע"ח [הרב יעקב משה חרל"פ, רב שכונת "שערי חסד" בירושלים] בעיקו"ת[10] ירושת"ו[11], וכל אשר לו לברכה, ושמחת הרגל הקדוש, יום מתן תורתנו אור עולמי עולם וחיי עולם עדי עד לאוי"ט[12].

מניעות על מניעות גורמות לעצור בעד שטף ידידות קודש חבת כת"ר[13] ידי"נ[14] שליט"א במכתבים, למרות מה שהתענגתי זה כמה ממנעמי מכתבי-קדשו. והאחרון עם איזה הערה תלמודית, קשה לי למצוא כעת. יהיו נא דברי הקצרים לשמחת לבבו הטהור ביום החג הקדוש, האדיר בקדושה ברוממות קדשי הקדשים, באור עליון וחסד ד' הגדול לכל עולמיו וכל אשר בהם, ההולך ומאיר בלב יראיו וחושבי שמו, בזיו נהורא מעליא, ואור תורה-שבכתב רבת-התפארת ולבת אש קודש המעטרת של תורה-שבע"פ[15] החיה בנשמתה של האומה כולה, בכל קדשה וגדלה, בכל דורותיה והמון-רבה של הגיונותיה, שכולם קודש-קדשים הם, כולם נעם-ד' מלאים הם, יחדו מתמזגים במזיגה נעימה מלאה חן ויקר כל חמדה, ברז-המחשבה, שישראל עלה בו מראשן מקדמי עולם. תורתו של רע"ק[16] מקושרת בקשרי הכתרים של האותיות, [מנחות כט] ופליג את"ק[17] דספרא דאמר תורה שבע"פ ותושב"כ[18] הן שתי תורות, כ"א[19] הכל תורה אחת. השלו'[20] מכוון אל האמת, לא ויתור של אמת כ"א דיוק של אמת יש בו, והצדק היונק מהשלו'[21] בשפעו הגלוי-מטל השמים אשר לאמת העליונה הוא שותה, והלכה-למשה-מסיני לא בפני-עצמה נתנה כ"א בכתרים היא גנוזה, ב"אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה", [תהלים צז, יא] שמחת הבכורים, היתר-החדש שבמקדש, החמץ הנתן לד' לכהן בתנופת-קודש.

"אשרי נוצרי עדותיו [תהלים קיט, ב] בכל לב ידרשותו"", ו"את ד"א תירא, - לרבות ת"ח", [פסחים כב] שחקר כבודם כבוד הוא התורה עצמה, שמבהקת כעצם השמים לטוהר, והשמים מספרים כבוד-אל, כספיר ויהלום.

בברכה שלמה וחבה נעימה, בחדוה עליונה וגילת-קודש בגבורה ועז,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מוהרי"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. האבד"ק - האב בית דין קהילת
10. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
11. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
12. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
13. כת"ר - כבוד תורתו
14. ידי"נ - ידיד נפשי
15. שבע"פ - שבעל פה
16. רע"ק - רבי עקיבא
17. את"ק - אתנא קמא
18. ותושב"כ - ותורה שבכתב
19. כי"א - כי אם
20. השלו' - השלום
21. מהשלו' - מהשלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א סיון תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שמח ברעיונות הרצי"ה על השם 'ערפלי זוהר', אף שבאמת כתב 'טוהר'. הרב קוק מתקן לשון אבל לא משמיט. הרב קוק מבקש לדעת מה הרצי"ה לומד, וממליץ על ספרי הכללים: 'כריתות', 'גופי הלכות', 'שם הגדולים', 'ארעא דרבנן', 'יד מלאכי'. בשיעור הכוזרי דיבר על כך שההכרה הרוחנית שווה לחושים: המציאות קודמת, ו'הדעת והחושים הם חטיבה אחת'.

עיקרי הדברים

- 'ערפלי טוהר'.
- ספרי הכללים.
- שיעור הכוזרי: ההכרה הרוחנית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א סיון תרע"ד[4]

התענגתי במכתבך הגלוי, ברעיונותיך ע"ד[5] השם ערפלי זוהר, [ספרו של הרב קוק "ערפלי טוהר"; ראו (כרך ב', אגרת תרפז)] אע"פ[6] שבאמת "טוהר" כתבתי כדאמרי רבנן בשופרות. בכ"ז[7] הרעיונות הטובים והאידיאליים נשארים ברעננותם גם כשאין להם על מה שיסמכו, כ"א[8] כהררים התלויים בשערה, [חגיגה י] ולו שוגג ומשגה כתיב.

את הלשון אני מתקן לפעמים כיכולתי, אבל להשמיט דברים עדיין לא נסיתי, ואולי לא בא לידי עדיין מסוג זה.

לא כתבת לי מחמדי מפרטיהן למודיך, באיזה מסכת ופוסק, ואולי תעסוק באיזה ענין סוגיתי לבררו. ידעת תשוקתי להיות רגיל בספרי הכללים, כהכריתות, גופי הלכות, והאחרונים, ש"ש, ארעא דרבנן, יד מלאכי [ספרי כללי התלמוד וההלכה: "ספר הכריתות", "גופי הלכות", "שמעתתא שלמה" (ככל הנראה), "ארעא דרבנן" ו"יד מלאכי"] וכיו"ב[9]. הם אינם קשים לקנין ומועילים בהכללתם, וכבר העיר ע"ז[10] בשל"ה ["שני לוחות הברית" לרבי ישעיה הורוביץ] בחלק תורה שבע"פ[11].

הנני כותב דברי אלה בהיותי בחדרי שבדירת הב"ד[12], ומכתביך היקרים הנם בבית למעלה. ע"כ[13] לא אוכל לספק חפצנו כעת לדבר, ע"ד איזה פרטים שבמכתביך.

היום דברנו בשיעור הכוזרי, [ספר "הכוזרי" לרבי יהודה הלוי] ע"ד השתוות חוש ההכרה הרוחנית לכל החושים שהמציאות צריכה להיות תחילה, ואח"כ[14] הפגישה הסוביקטיבית, ורווחא שמעתתא שהדעת והחושים הנם חטיבה אחת בתנאים שונים לפי האורגנים שמשתמשים בהם, כשינוי הביטוי שבמוצאות השפה.

ת"ל[15] על החוה"ש[16] אשר עמנו כולנו. חזק ואמץ בכ"ט[17]. באור ד' בשמחת תורה מצוה וחכמת ודעת. בבריות גופא ונהורא מעליא, כעתירת אביך מצפה אשרך בכל לב, מנשקך ממרחקים,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. ע"ד - על דבר
6. אע"פ - אף על פי
7. בכ"ז - בכל זאת
8. כ"א - כי אם
9. וכיו"ב - וכיוצא בזה
10. ע"ז - על זה
11. שבע"פ - שבעל פה
12. הב"ד - הבית דין
13. ע"כ - על כן
14. ואח"כ - ואחר כך
15. ת"ל - תודה לא-ל
16. החוה"ש - החיים והשלום
17. בכ"ט - בכל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח סיון תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בישיבה לומדים דף גמרא אחרי התפילה. חידוש בסוגיית שמן והדס (ברכות מג): הכרעת רבן גמליאל היא רק כשסך בשמן, ורב פפא לא סך 'לאשתמוטי' - כדי לא להחזיק עצמו לת"ח וכדי לא להעליב. כנראה יוחלט לנסוע לכנסיית 'אגודת ישראל', ומבקשים ממנו הרצאה על מצב הארץ.

עיקרי הדברים

- סוגיית שמן והדס.
- ענווה ודרך ארץ.
- החלטה לנסוע.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזהי"ת[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3] כ"ח סיון תרע"ד[4]

שמחתני ביקרתך מתיאור חגיגת החג הקדוש יום מתן-תורתנו, ת"ל[5] ושמחת אור ד' תשגבך תמיד, יקירי, להשביעך צחצחות בזיו מעליא, באור-תורה ונעם יראה, נר מצוה והוד ענוה וכל טוב בשמחת עז וגבורה קדושה.

אנו למדים בכל יום בישיבה דף גמרא פשוט אחר התפלה, ובע"ה[6] הנני מעיר לפעמים דרך למודנו והיום דברתי בסוגיא ד"כיצד מברכים" במחלוקת שמן והדס [ברכות מג] "ורב פפא לאשתמוטי נפשיה", דמרפסא איגרא. דהכי פירושה: הכרעת רבן גמליאל היא רק אם באמת סך הוא עם השמן, שאז השמן יש בו שתי פעולות הנאיות, ריח וסיכה, ובהדס רק אחד, אז מנצח הרבוי את הקדימה של ברכות פרטיות, כמו ברכת "עצי-בשמים" נגד "מיני בשמים" דשמן, וזאת היא הכרעה, דאי לאו הכי הרי היא ממש כחד צד דהיינו בית-שמאי ורב פפא לא רצה לסוך, אע"פ[7] שהיה מנהגם לסוך כנראה חשש להא דתלמיד-חכם "לא יצא כשהוא מבושם", [ברכות מג] אבל לא רצה מצד אחד להחזיק עצמו לתלמיד-חכם בפניהם ומצד השני שלא להעליבם על מה שהם סכים, ואמר: הלכה כבית-הלל, ובאמת בכהאי-גונא הלכה כבית-הלל, שגם המכריע יודה בשלא סך, אבל לא אמר בלשון ברור כדי לאשתמוטי, שלא לפגום במדת הענוה ורגשי דרך ארץ של כבוד-הבריות.

ע"ד[8] נסיעתי לכנסית ה"אגודה" [ראו (כרך ב', אגרת תרעח)] בע"ה[9], כפי-הנראה שיוכרע לצד ההן. למרות מה שקשה לי הרבה הדבר. דורשים ממני גם פירוט של הרצאה ע"ד המעמד הארץ-ישראלי, וגם זה קשה לי, ומ"מ[10] אקוה להזדרז ולרשום איזו הרצאה.

יחזקנו השי"ת[11] ויעודדנו להרים קרן בישראל ובא"י[12] בתשועת-ד', בשיבת בנים לארץ-אבות ולתורת-אבות, ואור אבות משפעת מקור ברכת אלהי אבות יופיע על בנים, להרחיב דעתם ולעדן חפצם, לאשרם באשר-נחת ורוב שלום להצמיח צמח פדות-נפש וגאולת-עולמים בכל צדדי החיים, שילכו הלוך ואור עד נכון היום אשר יחינו מיומים".

יזכנו השי"ת לחדות פנים בשמחת-לבב וכט"ס[13] בשמחת-תורה וחדות-רוממות קרן ארץ-חמדה ובניה.

אביך מנשקך באהבת-נצח

אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. ובע"ה - ובעזרת השם
7. אע"פ - אף על פי
8. ע"ד - על דבר
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ומ"מ - ומכל מקום
11. השי"ת - השם יתברך
12. ובא"י - ובארץ ישראל
13. וכט"ס - וכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אדר תרע"ה **נמען:** הרב רפאל אהרן בן שמעון, רב קהיר

הרב קוק מעוכב בגולה. מוסדות היראים בארץ מקבלים מעט מאוד, כי המודרניים דואגים למוסדותיהם. במיוחד 'שערי תורה' ביפו במצב מבהיל. הרב קוק מבקש לעורר את הנדיבים בני קטאווי ביי, ומוכן להעביר בעצמו את הכסף.

עיקרי הדברים

- מוסדות היראים בצרה.
- 'שערי תורה' ביפו.
- פנייה לנדיבי קהיר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' אדר העת"ר[2]

לכבוד ידי"נ[3] הרב הגאון המובהק אוצר תו"י[4] מרבה המשרה מו"ה[5] רפאל ן' שמעון [הרב רפאל אהרן בן שמעון, רבה הראשי של קהיר] שליט"א[6], הגאב"ד[7] וח"ב[8] בעי"ת[9] קיירה ואגפי יצ"ו[10],

שלו'[11] רב להדרת ידידי וחביבי הדר"ג[12] נ"י[13].

מן הגולה אני מריץ את דברי לכתר"ה[14] ידי"ע[15] שליט"א. מאת ד' היתה זאת כי נדדתי מאה"ק[16] למטרת אסיפת אגו"י[17] בקיץ העבר, ובתוך כך פרצה המלחמה האיומה, והנני מוכרח להתעכב פה בארץ נוד עד ירחם השי"ת[18] וישיבנו לאה"ק[19] ברב חסדיו, ובתוך כך קול כחולה שמעתי שועת בת ציון קורע כל לב, המגערת והמחסור אשר באו כתומם על יושבי אדמת הקודש נורא ואיום הוא. בטח ידע זה הדר"ג וחושב אני שכבר עשה ברב טובו עשי' לטובה בשביל אחינו באה"ק[20] בכלל, אבל ע"פ[21] הידיעות שבאו אלי מתמן רואה אני כי המוסדות שבקודש יסודן, המיוחדים לאמונת אומן ויראת ד' טהורה, הם הם שמעטה מאד ההשפעה לעזרתם. אחינו המודרניים שהם ע"פ רוב העסקנים בזמננו עינם ולבם על מוסדותיהם, ומצב מוסדי הקודש כישיבות ובתי ת"ת[22] נורא מאד.

מיפו ביחוד הגיעני מכתב ע"ד[23] מצב הת"ת[24] שם, והדברים מבהילים מאד, ואבקש בזה מהדר"ג[25] ידי"נ אולי יוכל להיות מעירו לעזור להם בעת צרה כזאת, ואם קשה השילוח שמה אוכל אנכי מפה בל"נ[26] למלא הפקודה בעה"י[27] ולשלח להם מה שאקבל.

אקצר בבטחוני, שכבוד ידי"נ יעשה כל שבידו הטובה להצלת נפשות יקרות עמוסי תורה ויראת ד', ויהי ד' בעזרנו ויראנו בישועתו וישמחנו בקרוב בנאות ארצו באור ישועה ורחמים, כנה"ר[28] ונפש ידי"ע דוש"ת[29] באה"ר[30],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ, ב. ביחוד ראוי לעורר את הנדיבים השרים קאטאבי ביי [משפחת קטאווי, ממנהיגי יהדות מצרים] ודומיהם, שהם המחזיקים התמידיים של המוסד הקדוש שע"ת[31] הנ"ל[32], [תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו; ראו (כרך ב', אגרת תשכג)] לבל ימנעו חסדם בעת צרה זו, ועוד יוסיפו אומץ בתוספת מרובה, לפי הצורך הגדול וסתימת צנורי ההשפעה מעוצר צרת העולם הגדול, ודי יתן הטוב להעושה והמעשה ברב חסדיו הנ"ל

באה"ר אדר"ש[33] ידי"נ הרב הגאון ר'[34] מנדל הכהן נ"י, ואבקשו לעשות גם הוא כמה שתעלה בידו הטהורה לטובת אחינו באה"ק, ביחוד ת"ת ומוסדי הקודש, ובפרט מוסד שע"ת הנ"ל. ובבטחוני שהדרת כתר"ה[35] יחרץ לעשות הטוב בכל חשק לב, בפרט במקום הצלת נפשות כמעמד היום, י, אקצר ואו"ש[36] וברכת אה"ר[37], כנה"ר ונפש ידי"ע דוש"ת מצפה לחסדי השי"ת ותשועתו

הק' אברהם יצחק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. תו"י - תורה ויראה
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
8. וח"ב - וחכם באשי
9. בעי"ת - בעיר תהילה
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. שלו' - שלום
12. הדר"ג - הדרת גאונו
13. נ"י - נרו יאיר
14. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
15. ידי"ע - ידידו עוז
16. מאה"ק - מארץ הקודש
17. אגו"י - אגודת ישראל
18. השי"ת - השם יתברך
19. לאה"ק - לארץ הקודש
20. באה"ק - בארץ הקודש
21. ע"פ - על פי
22. ת"ת - תלמוד תורה
23. ע"ד - על דבר
24. הת"ת - התלמוד תורה
25. מהדר"ג - מהדרת גאונו
26. בל"נ - בלי נדר
27. בעה"י - בעזרת השם יתברך
28. כנה"ר - כנפשו הרמה
29. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
30. באה"ר - באהבה רבה
31. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
32. הנ"ל - הנזכר לעיל
33. אדר"ש - אחר דרישת שלום

34. ר' - רבי
35. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
36. ואו"ש - ואומר שלום
37. אה"ר - אהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אדר תרע"ה **נמען:** הרב רפאל אהרן בן שמעון, רב קהיר

חזרה על הבקשה לעזור לישערי תורה ביפו דרך נדיבי קטאווי ביי.

עיקרי הדברים

- עזרה לישערי תורה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ד' אדר העת"ר[2]

שלו'[3] רב לכ'[4] ידי"נ[5] הרב הגאון המובהק רב חסד אוצר תו"י[6] מו"ה[7] רפאל אהרן ן' שמעון [הרב רפאל אהרן בן שמעון, רבה הראשי של קהיר; ראו (כרך ב', אגרת תשכב)] שליט"א[8], האבד"ק[9] קהירה יצ"ו[10].

אחדשה"ט[11] באה"ר[12],

בשבתי בגולה נעצר מאז נסעתי בקיץ העבר למטרת אסיפת אג"י[13] עד אשר ירחם ד' להשיבני לאה"ק[14] שמעתי קול נאקת אחינו יושבי אה"ק[15] נורא מאד, ד' ירחם וביחוד באה אלי צעקת המוסד הקדוש "שערי תורה" ואגפיו ביפו, [ראו (כרך ב', אגרת תשכג)] והנה מחריד מאד צפויים הם ח"ו[16] לחרפת רעב ומשבר, ד' ירחם. ע"כ[17] באתי לעורר בזה מדת טובו דמר ידי"נ שליט"א לעשות כל אשר תשיג ידו הנדיבה למסעד המפעל הק'[18] הנ"ל[19], ביחוד אצל הנדיבים השרים קטאבי ביי נ"י[20] שתמיד היו מתומכי המוסד הנ"ל, ובעת צרה כזאת אקוה שיוסיפו אומץ להחיש ישועה והצלה קרובה בעזה"י[21], ואם קשה השילוח ישר מפני החירום הנני אני העני מפה מוכן בל"נ[22] להמציא לידם כל האפשר דימטי לידי ממר בעה"י[23], ואקוה שכתר"ה[24] שי'[25] יזדרז לדבר מצוה רבה זו וברכת אובדים אחים רעבים מיחלים להושע עליו תבא, והנני בזה חותם בברכה וצפיית ישועה קרובה כנה"ר[26],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

באה"ר אדר"ש[27] ידי"נ הרב הגאון ר'[28] מנדל הכהן שליט"א ואבקשו ג"כ[29] להיות מזורז בדבר העזרה המהירה הדרושה כעת לאה"ק בכלל ולמוסד הק' הנ"ל בפרט ויהיו נא מטובם לכבדני במכתב קדשם שיהי'[30] לי למשיב נפש בשבתי בגלותי' והי'[31] זה שלו' וברכה נאמנה כנה"ר ונפש דוש"ת[32] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. העת"ר – השנה תרע"ה (1914/1915) – בצירוף אותיות
3. שלו' – שלום
4. לכ' – לכבוד
5. ידי"נ – ידיד נפשי
6. תו"י – תורה ויראה

7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. האבד"ק - האב בית דין קהילת
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. אג"י - אגודת ישראל
14. לאה"ק - לארץ הקודש
15. אה"ק - ארץ הקודש
16. ח"ו - חס ושלום
17. ע"כ - על כן
18. הק' - הקטן
19. הנ"ל - הנזכר לעיל
20. נ"י - נרו יאיר
21. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
22. בל"נ - בלי נדר
23. בעה"י - בעזרת השם יתברך
24. שכתר"ה - שכבוד תורתו רום הדרתו
25. שי' - שיחיה
26. כנה"ר - כנפשו הרמה
27. אדר"ש - אחר דרישת שלום
28. ר' - רבי
29. ג"כ - גם כן
30. שיהי' - שיהיה
31. והי' - והיה
32. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אדר תרע"ה **נמען:** ד"ר יהודה מגנס ולואיס ברנדייס

בקשה קצרה לעזור לישערי תורה', לבית התבשיל ולבית המלאכה ביפו, שקיבלו עזרה פעוטה. הבקשה מופנית גם ללוין־אפשטיין.

עיקרי הדברים

- עזרה לישערי תורה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ד' אדר העת"ר[2]

לכבוד הרב החכם המפורסם רב פעלים מר ד"ר[3] מגנוס [יהודה לייב מאגנס; ראו (כרך ב', אגרת תשכג)] נ"י[4] וכ'[5] האדון הנעלה מר ברנדיס [לואיס ברנדייס, מנהיג הציונות בארצות הברית] נ"י שלו'[6] רב.

בהיותי יושב בגולה ומקשיב לקול צעקת אחינו באה"ק[7] הבאה ע"י[8] הידיעות הבאות מהתם, הגיעה לי ידיעה ע"ד[9] מצב המוסד הנכבד "ישערי תורה" ביפו ובית התבשיל ובית המלאכה שעמו כי נורא ואיום הוא, ומקופת התמיכה האמריקאית השיגו רק עזרה פעוטה מאד. ע"כ[10] אבקש בזה מכבוד הדרתם שישימו נא לבם למצב המוסד הנכבד הנ"ל[11] ואגפיו מוריו ותלמידיו ויחושו נא לעזרתו בעת צרה כזאת אשר באו מים עד נפש.

בבטחוני שיואילו בטובם לשים לב לדברי הנני חותם בברכה ורגשי כבוד כנפשם היפה ונפש המצפה לתשועת ד' על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

הנני באה"ר[12] דו"ש[13] כ'[14] ידידי האדון הנכבד רב הפעלים מר אלי' זאב הלוי לוין-אפשטין נ"י, ויהיו נא דברי הקצרים האמורים בזה היוצאים מקרב לב עמוק נשבר מאד לדאגת המעמד הנורא של אחינו באה"ק בכלל ולמצב המוסד היקר שע"ת[15] ואגפיו בפרט ערוכים גם להדרת כבודו, ובטוב לבבו וחכמתו יעשה ויוכל בע"ה[16] להחיש תשועה לנדכאים יושבי ארץ אבותינו הק'[17], והנני בזה ידידו מוקירו ודוש"ת[18] ברגשי כבוד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. ד"ר - דוקטור
4. נ"י - נרו יאיר
5. וכ' - וכבוד
6. שלו' - שלום
7. באה"ק - בארץ הקודש

8. ע"י - על ידי
9. ע"ד - על דבר
10. ע"כ - על כן
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. באה"ר - באהבה רבה
13. דו"ש - דורש שלום
14. כ' - כבוד
15. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
16. בע"ה - בעזרת השם
17. הק' - הקטן
18. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' טבת תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** קול קורא לנדיבי ארצות אפריקה

המוסדות שהם 'עמודי התווך' של ירושלים - תלמוד התורה, ישיבת 'עץ חיים' ובית החולים 'ביקור חולים' - במצב מסוכן. גדולי ירושלים מינו את הרב אברהם יעקב הכהן באלכסנדריה כסוכן, והשד"ר יעקב וולפרט נשלח לאסוף. הרב קוק קורא לתרום.

עיקרי הדברים

- מוסדות ירושלים בסכנה.
- סוכן ושד"ר.
- קריאה לתרום.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ה' טבת עתר"ו[2].

לכבוד אחינו היקרים נדיבים טהורי לב, המזכירים את ד' וירושלים תעלה על לבבם, יושבי גלילות אפריקא, [יהודי דרום אפריקה] יברכם ד' וירומם בכבוד קרנם ויזכו לראות בבא לציון גואל ופדויי ד' ישובון בשמחת עולמים.

אחים נכבדים, המעמד הנורא והאיום, אשר נתונים המה בו אחינו יושבי חבל נחלת הקודש, בזמן המצוקה הנוראה הזאת, [מלחמת העולם הראשונה, שבה ניתקה ארץ ישראל מתמיכת יהודי העולם, והיישוב סבל מרעב] אשר לחצה את העולם כולו כמעט, ויותר מכל עם שמה מועקה על עם ד' ברובי מקומות פזוריהם, ומכל אלה יחד סובל הוא קבוצנו המיוחד בהר הקודש, והמקודש מחברו שמם יותר מחברו, והמוסדות היותר נאדרים בקודש, עמודי ישוב קדשנו וראשי תומכיו ומחזקיו הם הם הסובלים יותר מכל. והנה עמודי התוך, אשר עמדת עיר בית חיינו עליהם נשענה הם, הם המפעלים הקדושים תלמוד תורה דתשב"ר[3] הכללית וישיבת "עץ חיים" הגדולה, [תלמוד התורה וישיבת "עץ חיים" בירושלים, מן המוסדות הגדולים של היישוב הישן] מכון הקודש לתורה ולתעודה, לשפעת חיי קודש של חמדת ישראל, ועמוד החסד והרחמים בית החולים בקור-חולים הכללי, [בית החולים "ביקור חולים" בירושלים] המקלט להמון רב חולים נדכאים אומללים המוצאים בו רוח והצלה. ומה אומר ואדבר על רוממות יקרת ערכם הנשגב של שני אלה המרומם גם יחד, שני צנתרות זהב [זכריה ד, יב] המה המריקים חיים להר הקודש ויושביו, ומה תשתוחח נפש כל איש יהודי בזכרו כי מתגרת המצב הנורא הבתים הגדולים הללו הנם עומדים במצב נלחץ מסוכן מאד. דהנה גדולי עה"ק[4] בחרו להם איש נבון וחכם, נאמן ויקר רוח, הרב הנכבד מו"ה[5] אברהם יעקב הכהן נ"י[6], והוא יושב כעת באלכסנדריא במצרים להיות המתוך והבא בדברים [להיות המתווך, הבא בדברים] עם כל אשר לבם וידם נתונים לעזרת הקודש, ולהעיר את רוח נדיבי עם בגלילותיהם הנה שלוח הוא השד"ר[7] [שליח דרבנן: שליח שיצא לאסוף כספים לטובת מוסדות ארץ ישראל] המופלג בתו"י[8] נלבב ויקר מו"ה יעקב וולפרט נ"י, ועל ידו

הרימו נא נדבותיכם אשר ימציאם למעלת הרב ר' אברהם יעקב הכהן הנ"ל[9], סוכן הכללי של מוסדי הקודש הנ"ל.

ותושיעו בזה את המוסדות הקדושים בעת צרתם, וצדקתכם תעמד לעד לזכרון לפני ד' תמיד.

והנני בזה חותם בברכה, מצפה לגאולה וישועה לאור ד' אשר יופיע מציון מכלל יופי להגיהה כל מחשכים ובאורו נראה אור. [תהלים לו, י]

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש בעה"ק[10] יפו והמושבות ת"ו[11],

מתגורר כעת פה ס"ג במדינת שווייץ [סנקט גאלן שבשווייץ, שבה נתקע הרב קוק בזמן המלחמה]

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. דתשב"ר - דתינוקות של בית רבן
4. עה"ק - עיר הקודש
5. מו"ה - מורנו הרב
6. נ"י - נרו יאיר
7. השד"ר - השד"ר - שלוחא דרבנן (שליח לאסוף כספים)
8. בתו"י - בתורה ויראה
9. הנ"ל - הנזכר לעיל
10. בעה"ק - בעיר הקודש
11. ת"ו - תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אייר תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

תוכנית עבודה: שני שיעורים בשבוע בישיבה - גמרא, פירוש רש"י ותוספות, והכוזרי. עומדת על הפרק התאגדות שומרי שבת (שד"ר יונג החל), והרב קוק כבר דרש בעניין. יצאה חוברת על היהודים והמלחמה בהסכמת הלורד רוטשילד, שמסיימת בשיבת העם לארצו - 'אות הזמן'.

עיקרי הדברים

- שיעורים בישיבה.
- שומרי שבת.
- חוברת המלחמה - אות הזמן.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזה"י[1], ט"ז אייר תרע"ו[2].

בני חביבי [הרצי"ה, ששהה אז בשווייץ, בעוד הרב קוק בלונדון] שליט"א[3], שמחתנו בדבריך היקרים במכתבך הגלוי, שהגיענו אחרי אשר חכינו מאד על דבריך להודע משלומך וכא"ל[4].

תהל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו פה. מעבודתי פה, אחרי שעברו השבועות והחדשים הראשונים בהתועדות לחשובים [אחרי החודשים הראשונים לכהונתו ברבנות קהילת "מחזיקי הדת" בלונדון, שבהם הכיר את חשובי הקהילה] ובני תורה הגונים, התחילה עתה תכנית עבודות במצב הרוחני שבכרך. [בעיר הגדולה, לונדון] ישנה פה ישיבה, שהבטחתי להגיד לפני הבחורים הבכירים, שתי פעמים בשבוע, שיעור א' גפ"ת[7] ושיעור אחד רוחני, שכהרגלי יהי'[8] הנושא "הכוזרי". [ספר "הכוזרי" לרבי יהודה הלוי] מהם נמצאים בעלי כשרון, אבל הם עסוקים בלמודים אחרים והתעתדות רוזרנדית, ומ"מ[9] יהי' בעה"י[10] תועלת. על הפרק עומדת ג"כ[11] התאגדות שומרי שבת, שהתחיל בזה ד"ר[12] יונג [הרב ד"ר מאיר צבי יונג, רב בלונדון] נ"י[13] זה כשנתים, אבל נתרדם הדבר, וחושב שכעת ע"י[14] שיתופי יחזור לתעורה, ונעשו מצדי נסיונות דרושיים, שאמנם פעלה ההשפעה על הציבור ב"ה[15] בדרך תיאורי. יתן ד' ויכנסו הדברים לחוג המעשי. נדפסה כאן חוברת אחת ע"ד[16] היהודים והמלחמה, [חוברת על היהודים במלחמת העולם הראשונה] בחבה פטריוטית הראויה ליהודי אנגליא שבעי הזכויות, בהסכמה תוכנית מהלורד רוטשילד, וסיומה הוא שאחרית המלחמה תהי'[17] תשובת עם נפוץ אל ארצו והגשמת חזיון הנביאים, גם זה אות הזמן. נפלאים מעשי ד' לשנות רוחות בני אדם, והפרט יעיד על הכלל.

ד"ש[18] אוהבינו הרה"ג[19] הדרי"ם[20] שליט"א.

אביך מצפה אשרך כה"י[21],

אברהם יצחק ה"ק

1. בעזה"י - בעזרת השם יתברך

2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. וכא"ל - וכל אשר לו
5. תהל"י - תהלה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
8. יהי' - יהיה
9. ומ"מ - ומכל מקום
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. ג"כ - גם כן
12. ד"ר - דוקטור
13. נ"י - נרו יאיר
14. ע"י - על ידי
15. ב"ה - ברוך השם
16. ע"ד - על דבר
17. תהי' - תהיה
18. ד"ש - דרישת שלום
19. הרה"ג - הרב הגאון
20. הדרי"ם - הדוקטורים
21. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א סיון תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בסיום מסכת מנחות דרש על ברייתת בן עזאי (מנחות קי): 'הקודש הוא המכוון, והחול - הנמצא בדרך סיבוב'. שם ה' המפורש מגלה את הכוונה העצמית. בישראל החול מאוחד עם עולם הכוונה. אמונת אברהם 'מביטה מלמעלה למטה'. על השמועה ששובשה בשמו: אמר שהישיבות שחרבו במלחמה יקומו מחדש בשכלול, אולי עם מקצועות רוחניים ואף השכלה כללית שתיהפך לברכה, ושמוסדות מתבוללים יתקרבו.

עיקרי הדברים

- סיום מנחות.
- קודש מכוון וחול מסובב.
- תקומת הישיבות אחרי המלחמה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"א סיון תרע"ו[2].

בני חמודי שליט"א[3], שמחתנו בדבריך היקרים. ישמחך ד' בכל טוב. תלי"ת[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו כרגיל, ויה"ר[6] לשמחנו בישועתו, בישועה הכוללת והפרטית.

מה יקרו לנו המכתבים אשר הגיעונו מתמן, משלנו שליט"א. אמנם כמה צמאים אנו לדעת מהמצב והשלו'[7] שמה בעת כזאת, אשר שמועות מבהילות ע"ד[8] מצב הבריאות והמנוחה שם חוזרות ובאות. יפליא צור חסדו להושיע את עמו מכל צרה ויאיר מאפילותינו בנגוהותיו.

קשה לי כעת לכתב הרבה. הנני שב היום מסיום של מס' מנחות, [על הברייתא של בן עזאי בסוף המסכת (מנחות קי) שנאמר בקרבנות שם הוי"ה בלבד] שדרשתי דברי נגידים בהלכה והגדה בעה"י[9] על הברייתא דבן עזאי, האוצרת חוסן רב, ברוך שבחר בהם ובמשנתם. היסוד הוא שהקודש הוא המכוון, והחול - הנמצא בדרך סיבוב והתעסקות. שם המפורש הוא גילוי הכונה העצמית, בעומק המחשבה האלהית, והכינויים - התרשמות הפעולות לסוגיהם, עולם [החול] איננו עומד בפני עצמו בישראל כי-אם הוא מאוחד עם עולם המכוון וזהו יסוד הקודש. קדשי ישראל, ריח ניחוח, כונת הלב לשמים. שני נושאים מתחברים ביחד, בחיבור חי. הוא מסמל את האכילה המאגדת את החיים החמריים והרוחניים.

אמנם התעלות ההכרה לעולם אחד מכוון, שכולו כונה, ואידיאל, הוא למעלה מאכילה, "ולא תאמר לאכילה הוא צריך". [מנחות קי] אמונת ד' של אברהם, "והאמין בד'", [בראשית טו, ו] המביט על השמים מלמעלה למטה, עומדת הרבה למעלה מ"שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", [ישעיהו מ, כו] המבליטה את הזוהר של שם אלוהים שרק בו יש חלק לעמי עולם, בעלי החול, אחודי המעשה הבלתי מכוונה רק מסובבה ומתפשטת. אבל חלק ד' עמו "כולו זרע אמת", [על פי ירמיהו ב, כא] קודש מכוון אידיאלי מראשית עד אחרית, בכל עילויינו ובכל שפלותנו, הננו תמיד רוכבי במות ארץ. ומתעסק הוא יסוד החולין,

ופסול בקדשים. הרצון איננו חלוק עד שיהיה בו יחש של תמורה, רצון מול רצון, כ״א[10] התעלות הרצון עצמו, שיהיה מבורר בערכו שהוא רצון גבוה. זהו יסוד ריח הנחוח שהושוה שור הגס למנחה, ותערב לד׳ מנחת יהודה וירושלים כימי עולם, [מלאכי ג, ד] והכרה זו, שרק רצון אידיאלי, נשגב מכל עולמי עד, שולט בכל, והוא ממלא גם את לב האדם והאומה, ומנצח את הוייתה ומנהלה עלמות, זאת היא ברכת אברהם, קנין ד׳ בעולמו, שהננו נושאים את דגלה עדי עד. אשרי העם שככה לו.

ע״ד אתרוגים, כפי הנראה פה רחוק שיוכלו להכנס מתמן.

כתוב בפרטיות מאשר תלמוד בקודש ובחול, לעצמך ועם אחרים, איזה ענין וענינים, מסכת ופוסק ומקצוע, ואם תעסוק בעניני הלכה לפרקים בעיון ובירור וחידוש, ולפעמים באחרונים וחידוד, נוסף על בשרא דתורא ש״ס[11] ופוסקים ראשונים, ועל עסקי תורת הלב והמחשבה במושגיהם האציליים, שהן הן גופי תורה ונשמת אורה.

דרש נא שלו׳[12] אהובינו הרבנים החכמים שליט״א וכל מכיריך ומוקיריך וכל אשר להם.

ידידנו הר״א[13] באצקי נ״י[14] כתב להצעיר מר א׳ שטרנבוך נ״י גיסו ע״ד איזה תוכן רעיוני שאחד הביא בשמי שלא כשורה. אמת שגם אני נצטערתי ע״ז[15], וחפצתי לכתוב בשמי מילוי, וממילא יהיו הדברים על מכונם, אבל העתון ההוא נפסק בינתים. אנכי אמרתי ע״ד השאלה שהפסימיים אומרים שהמלחמה החריבה את היהדות בחורבן הישיבות במרכז התורה היותר גדול, שהנני מלא תקוה שהישיבות תתחדשנה עוד ביותר שכלול, ואולי יהי׳[16] אחד מהשכלולים שגם כמה מהגדולים, אשר חשו להכניס שום מקצע חדש חוץ מגפ״ת[17] בישיבות, בהוסדם מחדש יכירו יותר את הצורך הפנימי ויכניסו ג״כ[18] מקצועות רוחניים, ועמהם מובן שגם ההשכלה הכללית, שהיתה מסוכנת במעמד הישן, תהפך בפנים ידועים לברכה וממילא תתגדל כח ההשפעה של ת״ח[19] בני הישיבות ומנהליהם בעולם, והמוסדות אשר כבר עמדו על תחום הפירוד, מרוב זריות, שגם הם נחרבו, ע״י[20] הפיזור הנורא, בהוסדם מחדש יכירו שצריך להתקרב יותר לגבול ישראל, וע״י[21] אלה התנועות יולד חום ואור חדש, שרוח ד׳ אשר על עמו יתגלה באור חיים וישע, וממילא הפעולות המקיפות ע״ד המרכז של בנין האומה ושיבת שבותה יושפעו בטל חיים חדשים, ועם נברא ברוב אונים בנשמה עליונה, ברב טוהר וקודש, יעמוד לנו מתוך המאפל הנורא הזה.

אמנם הקיצור ומיעוט ההסתגלות להקשבת הדברים גרם, שמסר הכותב את מחשבותי בזה בצורה בלתי רצויה. אמנם אקוה שטהורי לב גם אחרי הטשטוש יכירו את הנהרה אשר בתוכיות המכוון בעה״י.

וצור עולמים הבוחר בעם קדשו לעדי עד ישמחנו בנאות ארצנו, בשמחת גויינו ובאור קדושת יפעת תורת חיינו ולעת ערב יהי׳ אור, אביך קשור באהבתך מצפה לתשועת ד׳ על עמו ונחלתו בקרוב,

הק׳ אברהם יצחק ה״ק

---

1. ב״ה - ברוך השם
2. תרע״ו - השנה תרע״ו (1915/1916)
3. שליט״א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

4. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. ויה"ר - ויהי רצון
7. והשלו' - והשלום
8. ע"ד - על דבר
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך
10. כ"א - כי אם
11. ש"ס - שישה סדרים (התלמוד)
12. שלו' - שלום
13. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. נ"י - נרו יאיר
15. ע"ז - על זה
16. יהי' - יהיה
17. מגפ"ת - מגליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
18. ג"כ - גם כן
19. ת"ח - תלמידי חכמים
20. ע"י - על ידי
21. וע"י - ועל ידי

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אור לי' בטבת תרע"ז - לונדון **נמען:** הרב משה יצחק סגל, ראש ישיבה במנצ'סטר

הרב קוק שמח שהתחיל ללמוד מוסר עם התלמידים, וזה הכרחי במדינה זו. יסוד גדול: הצלחת התורה תלויה ביראת ה'. ככל שהיראה גוברת, דברי תורה נעשים יקרים יותר, החשק מעורר את כוחות הנפש, הזיכרון מתחזק והחריפות גדלה. לכן העצה הטובה להצלחה בלימוד היא להרחיב את לימוד היראה ותורת המידות, וכך התלמידים יאהבו זה את זה ואת רבם.

עיקרי הדברים

- חשיבות לימוד מוסר.
- יראה - יסוד הצלחת התורה.
- חשק, זיכרון וחריפות.
- מידות טובות.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], אור ליום צום העשירי, [עשרה בטבת] מהרה יהי[2] לנו ולכי"ש[3] לששון ולשמחה [על פי זכריה ח, יט: "צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה"] בעזרת ד'.

שלו'[4] רב לכבוד ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] אוצר תוי"ר[7] טהורה, מרביץ תורה לעדרים, מוהר"ר[8] משה יצחק סגל [ראש ישיבה במנצ'סטר] שליט"א[9] ר"מ[10] דק' מאנעשעסטער [הרב משה יצחק סגל, ראש ישיבת "עץ חיים" במנצ'סטר; אביו של הרב יהודה זאב סגל, ראש ישיבת מנצ'סטר] יצ"ו[11].

אחדשה"ט[12] באה"ר[13].

כעת הנני מוכרח לקצר, רק ארשום דברים אחדים מפני חבת הקודש דכתר"ה[14] עד"ת[15].

והנה כת"ר[16] ידי"נ שליט"א שימח את לבבי במה שהודיעני שהתחיל ללמוד עם התלמידים מעט דברי מוסר ויראת ד' חכמה מספרי קודש, אשרי חלקו. וביחוד הדבר מוכרח הוא בזמן הזה ובמדינה זו, שהתשוקות הזמניות של הבלי העולם, הקנאה והתאוה והכבוד [אבות ד, כא: "הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם"] המדומה, הומים ורועשים כי"כ[17]. במה נוכל לעורר את לבב צעירי הימים שיפקחו עיניהם לראות הודה ופארה, זיוה והדרה של תורה, אם לא בלימודה של חכמת היראה האמיתית ע"פ[18] ספרי גדולי ישראל, אשר העמיקו הרחיבו בחכמת היראה הטהורה, וקדושת אור ד' הגנוזה בנשמת עם קדוש העלו את אורה, למען תתגלה לעין כל בכל אלפי אורותיה המאירים באור יקרות אור חיים.

והנה אין ביכולתי לכתב לכתר"ה[19] כעת דברים מסודרים ברעיונות הראויים לפי תלמידיו היקרים, וביחוד קשה הדבר לצמצם דברי הגיוני קודש לפי ערכם של תלמידים, שאיני יודע מהלך רוחם וכוחותיהם הנפשיים. בכי"ז[20] נראה שראשית כל ראוי להסביר לכל התלמידים את היסוד הגדול, שכל הצלחת התורה למצוא סימן ברכה בלמודו, למגמר ולמסבר, [ללמוד ולהסביר – לשון התלמוד] לבא ברבות הימים למדרגה חשובה והגונה בכתרה של תורה, הכל תלוי לפי מדת יראת ד' ועומק קדושת האמונה

הטהורה המשורשת בנפש. כי הרחבת הכח השכלי והעמקתו, לטישתו והסתעפותו לסעיפים רבים, שהוא היסוד הגדול לחריפות ולבקיאות, תלוי הוא בעומק הרצון הנפשי המתעורר להוקיר את העניינים הלימודיים שהוא עוסק בהם. וכיון שהוא עוסק בתורה, שהיא דבר אלהים חיים, איכות ההוקרה הפנימית של חביבות עסקה של תורה תלויה היא בנקודת קדושת יראת ד' האמיתית השרויה בלבבו של העוסק בתורה פנימה, שכל מה שברכת יראת שמים הולכת היא ומתגברת בלב בקדושה ובטהרה כן נעשים דברי תורה, שהם מאור פני מלך חיים, [על פי משלי טז, טו: "באור פני מלך חיים"] יקרים ונשגבים בעיניו, ומרוב חביבותם מתקשר בהם החשק הנפשי הפנימי, וטבע החשק הוא לעורר את כל כוחות הנפש בזירוז של חיים, בשמחה ובטוב לב, בתשוקה גדולה ונעימות של תענוג רוחני עליון ונשגב.

וכיון שכוחות הנפש מתעוררים ע"י[21] התרחבותה של המדה הקדושה של יראת שמים, לאהבת התורה ולחיבת כל דבריה, וההכרה מתגדלת מיום ליום בהרגשת נועם קדשה, ממילא מתאמץ מאד כח הזכרון שבנפש מרב עז החיים שהתשוקה הקדושה של התורה מעוררת בנפש ההוגה בה ביראת שמים אמיתית, ומתוך הכבוד הגדול והערך הנשגב, שהוא נותן אל השיווי של דברי תורה, שבכל יום ויום הוא מתגדל כפי הגודל של יראת שמים, שמתגדל בלבבו מדי יום ויום בעסקו תמיד בלימודי הקודש של היראה הטהורה וענפיה, מתאמצת ג"כ[22] החריצות השכלית, ויפעת השכל מתגדלת, והחריפות האמיתית ויושר הסברא הולך ומתרבה. ונמצא שהעצה היותר טובה להצלחת התלמידים בלימודם, שיהיה תלמודם מתברך, ושיהיה מתקיים בידם, ושיקבלו בעצמם נחת ועונג מלימודם, הוא להרחיב מדי יום ביומו את לבבם בתלמודי היראה הטהורה וכל מקצועותיה, וכל חכמת הנפש וכל תורת המדות כולן הן ענפים וסעיפים מסתעפים משורש יראת ד' הרוממה, המביאה לידי אהבת ד' תמימה, לאהבת התורה ומצוותיה, אהבת המצוות ואהבת ישראל. במחשבות כאלה שיוצעו לפני התלמידים, שלבד מה שההצלחה הנצחית הצלחת חיי עולם היא תלויה באותה המידה שתהי'[23] יראת שמים משתרשת בקרב לבבם הטהור, אלא גם זאת שעצם הצלחת התורה שלהם, בהתגדלות כח השקידה, בהרגשת הנועם התענוג והשמחה מדברי התורה, מגמרא וסברא, מגירסא ושינון, בין בעצם ההצלחה השכלית, שיבהיק ויאיר אור שכלם, ושיהיה תלמודם מתקיים בידם שגור בפיהם ומכונן על שפתותיהם, בבירור ובבהירות, כל זה תלוי לפי עומק מדת יראת שמים שיקבלו, וכיון שידעו שמדת יראת שמים משתרשת בלב האדם לפי אותה המדה שהוא משים עליה את לבו, כל מה שיכירו וידעו יותר ויותר את האמת הגדולה הזאת כן יהיו יותר יקרים בעיניהם הזמנים הקצובים שכתר"ה[24] יהיה עוסק עמהם בתלמודה של יראת שמים, מפי סופרים ומפי ספרים [מפי חכמים ומתוך ספרים – ביטוי מקובל] ומטהרת רעיוניו הקדושים, כברכת ד' אשר עליו.

וכל אשר יעמיקו יותר בדברים ויכירו וידעו כי עצמותה של יראת שמים משתרשת היא בעומק הלב הכל לפי ערכן של המדות הטובות שהן מושרשות בו, מיד יזדרזו לאחוז במדות טובות וישרות, וישתדלו להיות אוהבים זה את זה ואהובים זה לזה, מכבדים כל אחד מהם את חברו ורוצה בכבודו וטובתו. ועל כולם כאשר יכירו וידעו שהצלחת עולמים יקרה וחשובה יותר מכל ההצלחות היותר גדולות שהאדם יכול להגיע אליהם, היא הצלחתה של קדושת התורה וברכת היראה, שהיא יסוד הדעת האמיתית,

יראת ד' ראשית דעת, [משלי א, ז] יהיו מאד קשורים באהבה לרבם ומורם, המדריכם בארחות התורה, הפותח לפניהם שערים סגורים, לראות מדי עברם מחדר לחדר בחדרי התורה את אוצרות האורה הגדולה הנהדרים בקדושה הגנוזים וטמונים, שהם נפתחים תמיד מדי יום ביומו להוגי תורה יראי ד' וחושבי שמו. והמדות הנחמדות הללו, שהן בטבען מעטרות את כל המחזיק בהן בעטרת חן וכבוד, הן הן המביאות ליראת שמים אמיתית ולברכה גדולה מאוצר החיים של מקור התורה והחכמה האמיתית. ובהדרכה זו נקוה בטח בעז"ה[25] שתהי' ברכת ד' והשראת אור קדושתו שרוי' על כת"ר וכל תלמידיו השותים בצמא את דבריו, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה כחפץ לבבו הטהור וחפץ ידי"ע[26] דוש"ת[27] בכל לונ"ח[28] המצפה לתשועת ד' על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. יהי' - יהיה
3. ולכי"ש - ולכל ישראל
4. שלו' - שלום
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. תוי"ר - תורה ויראה
8. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. ר"מ - ראש מתיבתא
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. באה"ר - באהבה רבה
14. דכתר"ה - דכבוד תורתו רום הדרתו
15. עד"ת - על דבר תורה / על דרך תורה
16. כת"ר - כבוד תורתו
17. כ"כ - כל כך
18. ע"פ - על פי
19. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
20. בכ"ז - בכל זאת
21. ע"י - על ידי
22. ג"כ - גם כן
23. שתהי' - שתהיה
24. שכתר"ה - שכבוד תורתו רום הדרתו
25. בעז"ה - בעזרת השם
26. ידי"ע - ידידו עוז
27. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
28. לונ"ח - לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** הרב הראשי יוסף הרץ

גיוס בני הישיבות לצבא יחריב את הישיבות, ואיתן את 'נשמת היהדות' באנגליה. הרב קוק דורש מהרב הרץ לעמוד בגבורה לפני הממשלה, מתוקף 'שוויון הזכויות לכל הדתות'. אצל הנוצרים לימוד הדת הוא הכשרת כמרים, אבל אצלנו תלמוד תורה הוא חובה ראשונה לכל אדם. ביטול הישיבות כמוהו 'גזירת שמד', כמו בזמן רבי עקיבא. עמשא לא לקח את העוסקים בתורה למלחמה, ודינו נעשה. תלמידי חכמים 'מגינים על הארץ'.

עיקרי הדברים

- סכנת גיוס בני ישיבות.
- שוויון זכויות.
- תלמוד תורה - חובת כל אדם.
- ת"ח מגינים על הארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

(אל הרב הראשי באנגליה ד"ר[1] יוסף הרץ) ב"ה[2], כ' אדר עזר"ת[3].

מכאובי הזמן, אשר יכבידו את אכפם [יכבידו את משאם] על עמנו ותורתנו במדה נוראה מאד, הם יאלצוני לכתב להדרת כבודו את דברי אלה.

במצב בני הישיבות, המתנודד כעת, לרגלי הספק אם זכויותיהם יעמדו בעת צרה זו, מתנודד הוא ג"כ[4] המצב הרוחני של היהדות כולה בארץ הזאת, ועלינו החובה הקדושה רובצת היא לנסות את כוחנו להצלתה של סגולתנו הרוחנית, אור חיינו ונשמת רוח אפנו, [איכה ד, כ] עמדת תוה"ק[5] במדינה, את כל הנסיונות אשר יבואו לידינו לעשות. לא נסוג אחור מכל פחד, במו אש נלך ולא נכוה. [על פי ישעיהו מג, ב] מטרתנו ברורה היא לנו ואחת היא: להציל את נשמת היהדות בממלכה זו התלויה בנימין רבים [הקשורה בקשרים רבים] בקיומן של הישיבות האחדות. וברור הדבר שבשלילותן של הזכויות של חופש בני הישיבה מעבודת הצבא כעת מטות הן הישיבות, אשר בעמל רב ובמסירות נפש נוסדו, להיות נופלות בלא תקומה חלילה.

על כן זאת היא שאלתי ודרישתי מאת הדרת כבודו, יכיר נא את האחריות הגדולה שבמשרתו הרבה וידע שכעת הגיעה השעה שיעשה את הצעד הנכון להציל מה שהוא יקר לנו מחיים. אל יסוג אחור ואל יפחד, בתור עומד בראש היהדות הכללית של הממלכה לפני הממשלה, עליו לדרוש בגודל נפש הזכויות המגיעות לנו בצדק ע"פ[6] חוקי הצדק של משטרה המדיני. שווי זכויות לכל הדתות כתוב הוא בגאון על דגלה, ועל יסוד זה אנו תומכים את תביעתנו. הממשלה חייבת היא להיות זהירה שלא לנגוע בנימין הנפשיים של כל דת ואמונה, ואנחנו, לפי הכרתנו הדתית, חורבנן של הישיבות, שיהיה נצמח מלקיחת מבחר בניהן לעבודת הצבא, הוא לנו חרבן דתי איום ונורא. שונה הוא הצביון של דתנו הקדושה ביחש

לחיוב של דרישת התורה מהצביון של הדתות הנוצריות ביחוד, ובעוד אשר ההתלמדות הדתית עומדת היא אצלן בעיקרה רק בתור ענין מכשיר לקליריקליות, [לכמורה, להכשרת אנשי דת] להכשרתה של הכהונה, הכמריות, וימים רבים ותקופות ארוכות שלטה אצלן הדעה, שלא פג טעמה לגמרי גם בימים האחרונים, שאיש חילוני, שאיננו כהן דתי או מתעתד להתכשר למטרה כזאת, ראוי הוא שעסק לא יהיה לו עם ספרי הדת, נהפוך הוא אצלנו שראשית לכל החיובים לכל אדם מישראל, כקטן כגדול, כרב כבעל הבית, [על פי ישעיהו כד, ב] כסוחר כאומן, הוא תלמודה של תורה.

הישיבות לא נוסדו מעיקרן רק בשביל התכלית להעמיד לנו רבנים, הישיבות בישראל מעולם היו והנן מקדשי תורה, שאנו חייבים, חובה תורית, שלא יתחסרו מאתנו בכל מדינה, וכשם שלא תעיז שום ממשלה נאורה לגזור עלינו להחריב את בתי כנסיותינו, לשרוף את ספרי תורותינו, כן לא תוכל להטיל עלינו חוק של החרבת ישיבותינו. בחוק של שיווי הזכויות של הדתות מונח הוא ממילא המובן שהזכיות תנתנה לכל דת לפי תביעותיה, ואם ימי החג של דת אחת הם מועטים ושל דת אחרת הם מרובים, לא תוכל הממשלה לכוף את בני הדת שימי חגיה מרובים הם, להסתפק באותו המספר המועט של ימי החגים אשר לדת האחרת, שאצל בני הדת שימי החגים מרובים הם הלא הדבר הזה הוא חורבן דתי ועלבון קודש, שיודעת היא הממשלה הנאורה לרומם את מוסרה הטוב למעלה משפלות כזאת. וממילא מובן הדבר שאין הזכות של ישיבותינו ביחש לחופש בניהן מעבודת הצבא, כדי שלא ישבתו מלימודיהם, יכול להיות עומד במדרגה אחת עם כל הדתות האחרות. ובשעה שאצל הנוצרים ביטול התלמוד הדתי אינו כי אם חסרון הכשרת כהנים דתיים, שהוא חיסרון שאפשר לו להתמלאות בכל עת, אצלנו החסרון הזה הוא חסרון שלא יוכל להמנות.

גדול תלמוד תורה מהקרבת תמידין [מגילה ג] ומכל עבודת הקודש היותר נשגבה. ובשעה שתבטל הממשלה את ישיבותינו הרי היא כאילו גוזרת עלינו גזירת שמד. מסירות נפשו של רבי עקיבא [על פי ברכות סא] היתה בעיקרה על הגזירה שלא יעסקו ישראל בתורה, אע"פ[7] שגם אז לא כל ההמון כלו עסק בתורה.

אבל חק הוא לישראל, שחובתו היותר קדושה, השומרת את חייו הרוחניים ממיתה אכזריה, היא שיימצא בעריו ומדינותיו חלק רשום מקודש לתלמוד תורה, ששום לחץ מדיני לא יוכל להסיר מאתנו את החובה הקדושה הזאת. וכשהיו אבותינו עומדים במעמד הצבאי היותר נמרץ, בכיבוש הארץ, נאמרה ליהושע התוכחת על אשר ביטל את הישיבה יום אחד, [על פי מגילה ג: שר צבא ה' בא אל יהושע ואמר לו "עתה באתי" – על ביטול תורה] ושר צבא ד' אמר לו על של עתה באתי על שביטלתם תלמוד תורה.

על כן זאת היא דרישתי ודרישת כל היהדות הנאמנה, כל הרבנים וכל יראי ד' וחושבי שמו הנאמנים בכל לב לעמנו ותורתנו, שהדרת כבודו יציג את הדרישה הזאת בכל תוקפה בלא שום מורך לב לפני הממשלה, לקיים את החופשה לבני ישיבותינו כאשר כבר ניתנה, מבלי שום לב אל המעמד שיהיה נהוג עם תלמידי התיאולוגיה הדתית של בני הדתות האחרות אשר בממלכה. ואם כזאת יעשה, יהיה נקי מד' ומישראל, [על פי במדבר לב, כב] ואני תפילה שחפץ ד' בידו יצליח והחופשה של בני ישיבותינו תעלה בידו

בע"ה[8], למען לא ייפסק המעין הנותן לנו עוז וחיים ולא ייקצץ האילן אשר ממנו פרי חיי נשמתנו נמצא - למוד התורה בשקידת יום יום בישיבותינו האחדות אשר במדינה זו.

וברור לי הדבר, שהדרת כבודו ימצא דרך להסביר לממשלה, איך שההיזק הצבאי שלה קטן הוא מאד ע"י[9] חופשתם של בני הישיבה האחדים הנמצאים בארץ, ולעומת זה החרבן הדתי ועלבון רגשי הקודש אשר היהדות פה היא מרגישה ע"י פגיעה זו, הוא עמוק ומכאיב מאד מאד, והמחץ מחץ נצחי [והמכה מכה נצחית] הוא אשר ימאן להרפא. רבו עלי קצת הדברים, ואני מקוה שעל אוזן שומעת אני מדבר. יעריך נא אדוני כבוד הדרתו את דברי אלה לפי ערכם ויזדרז נא להוציא מן הכח אל הפועל בכל עוז את חובתו הקדושה. אנו חייבים לעשות את שלנו, ודי הטוב אוזר ישראל בגבורה [מברכות השחר] יאזרנו חיל על דבר כבוד שמו וחפץ ד' בידינו יצליח.

והנני בזה ידידו עוז דורש שלום להדרתו ברגשי כבוד וברכה נאמנה המצפה לתשובתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

למכתב הזה נוסף ונצטרף תזכיר [מסמך הסבר] בירור דברים דלקמן:

הממשלה הרוממה, שהיא מתחשבת, כראוי לממלכה נאורה, עם הרגשות העדינים של תושביה וזהירה ביותר מלפגוע בתוכן הקודש הנעלה של הדת והאמונה, צריכה לדעת, שע"פ[10] תורת ישראל תלמידי חכמים אסור ללחצם ללכת למלחמה. וכל כך גדול הוא החטא של לחיצת תלמידי חכמים למלחמה, עד שלא הניחו חז"ל[11] מלבקר את מעשה מלך צדיק כאסא מלך יהודה ואמרו שנענש, שחלה את רגליו, (מלכים א' ט"ו כ"ג[12]), מפני שעשה אנגריא [עבודת כפייה] בתלמידי חכמים ' כאמור (שם כ"ב) והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי וישאו את אבני הרמה, ופירשו אין נקי שגם תלמידי חכמים קרא לעבודה זו, שהיתה צריכה לו לחזק את ערי ארצו במלחמתו עם בעשא. ויותר מזה ראינו את גדולת האיסור לעשות אנגריא בתלמידי חכמים לכופם על יציאה למלחמה, אפילו על מלחמת מצוה גדולה מאד, שהרי אין לך מלחמת מצוה יותר גדולה מהמלחמה שערך אברהם אבינו נגד המלכים, שמן השמים הסכימו על ידו, עד אשר הורונו חז"ל בקבלתם שעל זה נאמר "יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו" [ישעיהו מא, ב] (ישעיה מ"א ב'), וכמבואר בדבריהם ז"ל[13] (תענית כ"א[14] א'), ומכל מקום אמרו (נדרים ל"ב א') מפני מה נענש אברהם ונשתעבדו בניו במצרים ארבע מאות שנה, מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו, [בראשית יד, יד] והם היו תלמידי חכמים העוסקים בתורה.

ואנגריא היינו עבודה באונס ע"י לחץ, ותלמיד חכם נקרא כל שתורתו אומנותו ועיקר עסק שלו הוא בדברי תורה, ולא גרע כוחו כלל אם הוא מתעסק בעסק כדי פרנסתו ולא להתעשר כיון שבכל עת הפנאי הוא שב לתורתו, כמבואר ביורה דעה סי'[15] רמ"ג ס"ב, [בשולחן ערוך, יורה דעה רמג, ב] - שזהו עיקר המעלה ע"פ האידיאל התורי להיות עוסק בתורה ובדרך ארץ, כמש"כ[16] במשנה אבות (ב' ב') רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, - אלא שתהיה תורתו קבע ומלאכתו ארעי, כלומר שבכל עת שנפנה מעסקיו, שאינו מרחיב אותם להתעשר, הוא עוסק בתורה.

והצלחת המדינה תלויה במלחמתה ע"י מה שנמצאים בה תלמידי חכמים העוסקים בתורה, שבזכותם המלחמה נוצחת, והם מועילים למדינה יותר מאנשי החיל הלוחמים. ולדוד אמרו החיילים שלא יצא למלחמה "כי תהיה לנו מעיר לעזור", [שמואל ב יח, ג] ותרגם יונתן בצלותא, [ותרגם יונתן: בתפילה] וכן פרשו רש"י[17] ורד"ק[18] והמצודות, ואמרו בסנהדרין מ"ב א' אלמלא דוד שעסק בתורה לא עשה יואב מלחמה כלומר לא היה מנצח את המלחמה. גם אלכסנדר מוקדון אמר על שמעון הצדיק דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי, היינו שזכות התורה והעבודה שהיה הוא ז"ל מעמיד היתה מועילה גם לו.

ומתוך כך תנהוג בודאי ממשלה נאורה, היודעת בכל עת להתרומם ממעלה לרוח הגס ההמוני ומכירה איך להוקיר את השרידים אשר ד' קורא, העוסקים בתורה הנאמנים ביראת שמים ובעבודת ד', ולא תפריע אותם מעבודתם הקדושה. ובכוח ההשפעה הרוחנית העליונה, שאנשי קודש כאלה משפיעים על מדינתה וממלכתה, תנצח את מלחמותיה ותוסיף אומץ וגבורה רבה, והם היחידים הללו יועילו לה הרבה יותר בכחם הרוחני בהיותם עוסקים בתורה ובמוסר ובעבודת ד' ומשפיעים ע"י זה רוח קדושה ואמונה בסביבתם וחוגם, שבזה הם גבורי כח הרבה יותר ממה שיוכלו להועיל לה בכחם החלש החמרי בצאתם לעבוד עבודות גשמיות. ובטוחים אנו שתדע הממשלה להשתמש בכחו של כל אחד מבני ישראל לפי סגולתו, וכחם של תלמידי חכמים יראי ד' תניח על מקומו בקדושת התורה, ולא תחללהו בשמוש החול של מלחמה ואנגריא, שאינם מוכשרים לו כלל לפי מידתם ותכונת גופם ונפשם.

וכל כך גבוהה היא בישראל תעודת לימוד התורה ללומדיה הקבועים, עד שע"פ המסורת התלמודית היא לא תוכל להיות נדחית גם מפני צווי של כל מלך ושליט, ומסורת בידינו מחז"ל[19] על האמור (שמואל ב' כ'[20] ד'-ה') "ויאמר המלך אל עמשא הזעק לי את איש יהודה, ויוחר מן המועד אשר יעדו", שהיתה סיבת האיחור "משום דאשכח רבנן דפתחי במסכתא" [משום שמצא חכמים שהתחילו ללמוד מסכת (ארמית)] (סנהדרין מ"ט א'), ויואב שרצה להתנצל בשביל כך הרגו לעמשא נתחייב בדין אצל דוד, ושלמה הוציא אל הפועל את הדין, מפני שהיה הצדק עם עמשא, שלא לקחת גם למלחמה נחוצה זו את העוסקים בתורה, להפריעם מהעסק הקדוש שעליו העולם עומד. ומבואר שלא רצה עמשא להטרידם בדבר המלחמה, עד שלא הפסיקם ממשנתם גם לשאול אם ירצו ללכת בתור מתנדבים כיון שפתחו במסכתא.

אמנם ללחוץ תלמידי חכמים לבטל תורתם וללכת למלחמה או לשום עבודה חמרית אחרת, זה אסור בכל עת כמו שביארנו מהאיסור של עשית אנגריא על תלמידי חכמים.

והכל סובב הולך על היסוד הגדול הזה, שהצלחת המדינה ונצחון המלחמה עצמה קשורה הרבה בעבודה הרוחנית, שהיחידים שבבני המדינה המיוחדים לעבודת שמים ממשיכים את עבודתם הקדושה בתורה ובעבודת ד' הנחוצה להתקדם תמיד בדבר יום ביומו. על כן תלמידי החכמים העוסקים בתורה הם הם מגינים על הארץ ועוזרים להצלחת הנשק הלאומי, לא פחות וגם יותר מכל החיל הלוחם, ומזה תוצאה בטוחה, שממלכה אידיאלית המכרת את הוד הקודש לא תכוף את התלמידים השוקדים על דלתי התורה, [על פי משלי ח, לד] לבטל את תורתם ולעסוק בעבודה גשמית שאינם מסוגלים לה.

---

1. ד"ר - דוקטור
2. ב"ה - ברוך השם

3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. ג"כ - גם כן
5. תוה"ק - תורתנו הקדושה
6. ע"פ - על פי
7. אע"פ - אף על פי
8. בע"ה - בעזרת השם
9. ע"י - על ידי
10. שע"פ - שעל פי
11. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
12. כ"ג - כבוד גאונו
13. ז"ל - זכרונו לברכה
14. כ"א - כי אם
15. סי' - סימן
16. כמש"כ - כמו שכתב
17. רש"י - רבי שלמה יצחקי
18. ורד"ק - ורבי דוד קמחי
19. מחז"ל - מחכמינו זכרונם לברכה
20. כ' - כבוד

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ז) - לונדון **נמען:** קול קורא ביידיש

באלכסנדריה ישבו כשמונים משפחות של ת"ח מירושלים, שייסדו 'ישיבת ארץ ישראל' ומצבם עגום. הישוב החומרי בארץ קשור בישוב הרוחני של ת"ח. 'עזרו את ישיבת ארץ ישראל באלכסנדריה'.

עיקרי הדברים

- ת"ח גולים באלכסנדריה.
- ישוב חומרי ורוחני.
- קריאה לעזרה.

נוסח האגרת עם ביאור

טהייערע ברידער, [אחים יקרים] זייער אגרויסע אונד אהייליגע מצוה שטייט אונז יעצט פאר. אמצוה וואס ענטהאלט אין זיך, פקוח נפשות, חיזוק עמוד התורה, און ישוב ארץ ישראל צוזאמען.

אין אלכסנדריא, אין עגיפטען, דמנבען זיך, צווישען אלע אונזערע ארויס-געטריבענע ברידער, פון ארץ ישראל, און די ערשטע צייט פון דיא מלחמה, באזעצט אגעוויסער צאהל פון תלמידי-חכמים פון ירושלים, א ערך אכציג פאמיליען רבנים גרויסע תלמידי-חכמים. דיא אדעלע אידען [יהודים אצילים] האבען אין אונזער עיר הקודש אין ירושלים זייער לעבען פארבראכט אף תורה ועבודה. יעצט אז זיי זיינען פארוואגעלט גיווארען אין גלות מצרים, זייען זייערע הערצער און זייערע אייגען געוואנדט צוריק צו אונזער הייליגע היים צו ירושלים. דערווייל קענען זיי זייער לעבענסארט ניט ענדערען, דיא תורה איז זייער לעבען און זייער שטענדיגליכע בעשעפטיגונג. אלזא איז א ישיבה מיט דעם נאמען "ישיבת ארץ ישראל" [הישיבה שייסדו המגורשים מארץ ישראל באלכסנדריה בימי מלחמת העולם הראשונה] געגרינדעט גיווארען, דיא אויבענדערמאנטע צאהל רבנים זיצען דארטען און זיינען עוסק בתורה, וויא זייער געוואנהייט איז גיווען אין ירושלים. און עס ווערט געזוכט וויא זייא דורכצופירען דיא נויטוונדיקייט פון דעם לעבען עס איז מיר אבער א בעריכט געקומען פון זייער פראמינענטע לייט, אז דיא לאגע פון דיא תלמידי חכמים איז יעצט זייער טרויעריג, שטיצע איז זייער גענייטיגט.

איך געפין זיך אלעס מחוייב אייך צו ערקלערען, ליעבע ברידער, אז אונזער ישוב ארץ ישראל דער מאטעריעלער איז זייער פיעל געבונדען מיט דעם ישוב הרוחני פון ארץ ישראל, מיט דעם ישוב פון דיא תלמידי חכמים, וואס זיינען עוסק בהתמדה אין תורה ועבודה. מיר מוזען אוף-האלטען דיא בני ציון היקרים, ביז וואנען מיר וועלין זוכה זיין מיט זייא צוזאמען אין ציון צו קומען, און א אור חדש פון ציון וועט אף אלע ספערען פון לעבען אוף-געהען.

העלפט ליעבע ברידער העלפט דיא תלמידי חכמים פון ישיבת ארץ ישראל אין אלכסנדריא. [הרב קוק ישב אז בלונדון, ופנה ליהודי אנגליה]

בכבוד וברכת הגאולה

הק' אברהם יצחק ה"ק

תרגום [המכתב נכתב ביידיש, וזה תרגומו]

אחים יקרים, מצוה גדולה וקדושה עומדת לפנינו, עתה, מצוה שכוללת בתוכה ביחד פקוח נפשות, חיזוק עמוד התורה, וישוב ארץ ישראל.

באלכסנדריא, מצרים, התישבו בין כל אחינו המגורשים מארץ ישראל, [בתחילת מלחמת העולם הראשונה גירש השלטון העות'מאני מארץ ישראל אלפי נתינים זרים, ורבים מהם הגיעו לאלכסנדריה] בראשית זמן המלחמה, מספר מסוים של תלמידי-חכמים מירושלים, בערך שמונים משפחות, רבנים תלמידי-חכמים גדולים. היהודים האצילים האלה המשיכו את חייהם, בעיר קדשנו ירושלים, בתורה ועבודה. עתה כאשר הם נתגלגלו אל גלות מצרים, לבותיהם ועיניהם פונים חזרה אל בית-חיינו הקדוש, אל ירושלים. בינתיים אינם יכולים לשנות את דרך חייהם, התורה היא חייהם ועסוקם התמידי. בכן נתיסדה ישיבה בשם "ישיבת ארץ ישראל", מספר הרבנים הנזכרים למעלה יושבים שם ועוסקים בתורה, כמו שהיה הרגלם בירושלים, ומתבקשים אמצעים כדי להמציא להם ההכרחיות למחיה.

אמנם הגיעה לי ידיעה, מאת אנשים חשובים מאד, כי מצבם של תלמידי חכמים אלה הוא עתה עגום מאד, תמיכה היא נחוצה מאד. אני מוצא עצמי מחוייב להצהיר לכם, אחים אהובים, כי ישוב ארץ-ישראל החמרי שלנו הוא קשור מאד מאד בישוב הרוחני של ארץ-ישראל, בישוב של תלמידי-חכמים העוסקים בהתמדה בתורה ועבודה, אנחנו מוכרחים להחזיק את בני ציון היקרים, עד שנזכה יחד אתם לבוא לציון, ואור חדש מציון יופיע על כל מערכות חיינו.

עזרו, אחים אהובים, עזרו את תלמידי-החכמים של ישיבת ארץ ישראל באלכסנדריא.

בכבוד וברכת הגאולה.

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מכתב שני מאביו. אין חשש שהממשלות יחשדו ב'דגל ירושלים', כי ידוע ש'פנינו... לאהבת הבריות'. המטרה: 'להפיח רוח חיים של אש הקודש' בתנועת התחייה. התרבות המודרנית היא 'אור של עץ ריקבון', אבל אפשר ללכת לאורה כמה צעדים במעשה. צריך להקים ישיבות שכוללות 'את כל מקצועות התורה', עם 'עוז גופני ונפשי'. הראשית: התאגדות ודיבור ספרותי.

עיקרי הדברים

- מכתב שני מהאב.
- מטרת 'דגל ירושלים'.
- ישיבות רחבות.
- התאגדות קודמת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט' אדר תרע"ח[2], [1918, בלונדון. האגרת לבנו, הרצי"ה, שישב אז בסנקט גאלן]

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו, כה ינצרנו השי"ת[6] ברב חסדיו לימים הבעל"ט[7] ויאיר לנו באור ישעו ויחננו לעלות לציון ברינה [על פי ישעיהו לה, י] בשמחת עולם.

ב"ה שקבלנו עוד מכתבים מתמן, [משם – מארץ ישראל (ארמית)] ומכתב שני בעצם כתי"ק[8] של אאמו"ר[9] [אביו של הרב קוק, שגר בירושלים] שליט"א, ת"ל[10] שהם מרוצים מהחליפה שהולכת ונעשית [חילופי השלטון בארץ ישראל: כיבוש ירושלים על ידי הבריטים בכסלו תרע"ח] ורואים בזה יד ד' לטובה על עמו ונחלתו. אמנם דחוקים הם שמה מאד, ועזרה רבה נחוצה היא להיות נשלחת בתדירות. כדאי היה לעשות גם בשווייץ אגיטציה [תעמולה (מגרמנית)] ע"ז[11]. אולי ראוי לי לקחת בזה דברים עם אהובינו ד"ר[12] אשר [ככל הנראה הרב ד"ר אשר מיכאל (ארתור) כהן, רבה של באזל] נ"י[13].

ע"ד[14] תעמולה לשם "דגל ירושלים", [תנועת "דגל ירושלים", שהרב קוק ייסד בלונדון] איני רואה כל חשש חשדנות של אי אימון מצד הממשלות. הלא הפעולות הלאומיות מוכרחות הן בכל אופן להיות זורמות והולכות, והכל יודעים שפנינו, ביחוד פני אנשי הרוח מרגישי הקודש, עם יודעי אלהיו, הם תמיד לאהבת הבריות ואחות האדם, ושארית ישראל לא יעשו עולה, [על פי צפניה ג, יג] והזמן נכבד מאד, אם יש איזו אפשרות לפרופגנדה מצד שלמי אמונים, אשר עמדו עד כה מרחוק, אין לנו שעה יותר מוכשרת מהשעה הנוכחית, שאין כדאי לעזבה בלא מפעלים חשובים, לפחות ביסוד הכללי שהוא ההתארגנות בעצמה, הקודמת לכל פעולה פרטית חמרית ורוחנית.

הננו מאד מחכים כבר על דבריך בארוכה, וראוי שתכתב ג"כ[15] לתמן לשמח לבבם במכתב ידך. גם מהר"י[16] רבי שי'[17] [הרב יוסף ראבי (רבין), גיסו של הרב קוק] הגיעני מכתב, ב"ה על שלו[18] כולם. לא עת עדיין לדבר בפרטיות, ע"ד התעודות הפרטיות של התאחדות האמוניים לבנין הארץ ותחית האומה. המטרה

הראשית והיסודית היא הכללית, כאשר מאז ידעת ממגמת פני, להפיח רוח חיים של אש הקודש בעצמת התנועה של תחיית האומה, המעשית והתיאורית, שרק בעבורה ולמענה הולכות הנה כל טבעותיה של שלשלת המאורעות באדם ובישראל ביחוד, ומתוך מחשכיה צריכה היא יד ד' הנעלמה להתגלות, ע"י[19] הכרת האומה המתגשמת במעשי התחיה והבנין הארצישראלי. בתוך האריגה האורגנית צריך להיות חוט השני של שאיפת שלום האומה ואחדותה הולך וסובב תמיד, בטהרת המידות והדעות לשם בנין הכלל ברוח ד' אשר עליו מעולם.

אמנם בהכרח יהיו סעיפי העבודה נחלקים, ותחת אשר "העולמיים" [החילוניים – המכוונים לעולם הזה] שבנו הנם משיגים ביותר את העוז החיצוני ואת הברק היפיפה שבתרבות המודרנית, שהיא באמת רק אור של עץ ריקבון, שאמנם נוכל ללכת מעט איזה צעדים לאור כהה זה במהלכים המעשיים, אבל הנטיה החזקה מוכרחת להיות התעודדות הרוח הישראלי בפנימיותו, עם יסוד ישיבות והרחבת תורה במובן רחב ומרומם, הכולל את כל מקצועות התורה כולם, מדבר קטן עד דבר גדול, משובצים בשיבוץ עוז גופני ונפשי, כראוי לגוי קדוש ההולך באור החיים ומתעורר לחיים איתנים גם במובן המדיני והמלכותי. וראשית המעשה צריך להיות ההתאגדות של כל נאמני הרוח הדוגלים בשם ד' ותורתו, הנושאים את נפשם למטרות העליונות של הגאולה, המתחלת לישראל ומקפת והולכת את כל שדרות האדם, אשר כל תוי החיים, המוסריים והחברותיים, הספרותיים והאמוניים, הנה הנם סעיפיו.

כעת קשה לי לדבר בפירוט של פרטים, אבל ההתאגדות והתחלת הדיבור הספרותי, עד כמה שאפשר לסגננו יפה ולהעלותו במעלות החיים והקודש, זאת היא ראשית החובה. ועל כן חברים ואמצעיים כספיים הם העומדים על הפרק בראש, והם כמובן תלויים זה בזה. לא נבוז לכל התחלה קטנה ולא נסוג אחור משאיפה היותר גדולה ורחוקה, וד' עמנו.

שמורה יש אפשרות להשיג פה איזה משקל קטן, אבל ספק גדול הוא, אם נוכל להשיג גם להמשלח, לעת שאוכל נפש יקר הוא בכל מקום, הנני מצפה למכתבך המפורט, ונקוה לבשורות טובות משמחות לב חדשים לבקרים [איכה ג, כג] בעז"ה[20]. לע"ע[21] אקצר ואומר שלו' כנה"י[22] ונפש אביך מצפה לתשועת ד' ואומץ ישעו מיחל הצלחתך ותפארתך בכט"ס[23],

אברהם יצחק ה"ק

שלו רב לאהובינו היקר הר"א[24] קמחי [ר' אברהם קמחי, סוחר בסנקט גאלן, ידיד הרב קוק] נ"י וכא"ל[25] באה"ר[26], וכן לידידנו הנעלה מוהר"מ[27] ויסבורד וכא"ל שי'. למורת רוחי לא באו עדיין התפילין מעשי ידי בני א"י[28] מאלכסנדריא, [תפילין שנעשו בידי מגורשי ארץ ישראל, שהוגלו על ידי הטורקים לאלכסנדריה שבמצרים בימי המלחמה] מפני מניעות הזמן, ונקוה שיבאו בקרוב אי"ה[29].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. כתי"ק - כתב ידו הקדושה
9. אאמו"ר - אדוני אבי מורי ורבי
10. ת"ל - תודה לא-ל
11. ע"ז - על זה
12. ד"ר - דוקטור
13. נ"י - נרו יאיר
14. ע"ד - על דבר
15. ג"כ - גם כן
16. מהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. שי' - שיחיה
18. שלו' - שלום
19. ע"י - על ידי
20. בעז"ה - בעזרת השם
21. לע"ע - לעת עתה
22. כנה"י - כנפשו היקרה
23. בכט"ס - בכל טוב סלה
24. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. וכא"ל - וכל אשר לו
26. באה"ר - באהבה רבה
27. מוהר"מ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
28. א"י - ארץ ישראל
29. אי"ה - אם ירצה השם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ח) - לונדון **נמען:** רשימות לתוכנית 'הסתדרות ירושלים'

'ירושלים' היא 'תנועה קיימת בישראל סבא מאז'. הציונות היא ענף ממנה, ותתוקן כשתתקרב לרוח הקודש. מוסדות הקודש וכספיהם בארץ יהיו בידי שומרי המצוות. יש לתמוך בפוליטיקה הלאומית ולייסד הסברה פוליטית ממקור התורה והנביאים; עיתונים בעברית, ביידיש ובשפות העמים; 'קרן קיימת דתית'; ישיבה עולמית גדולה בירושלים בבניין מהודר, עם סניפים; מושבות, קבוצות וחוות 'כדת משה וישראל'.

עיקרי הדברים

- 'ירושלים' - תנועה עתיקה.
- הציונות - ענף.
- ישיבה עולמית.
- קרן קיימת דתית.
- מושבות כדת.

נוסח האגרת עם ביאור

רשמים* להפרוגרמה של ההסתדרות ירושלים [ראשי פרקים לתוכנית של "דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק בלונדון] א) ההסתדרות ירושלים, איננה רק אגודה או ארגניזציה, כי אם גם וביחוד תנועה, שהיא קימת בישראל סבא מאז, והיא הולכת לחדש כעת מפעלים חדשים הנדרשים למגמתה הקדושה מעולם, לפי הצרכים המתחדשים על פי תהלוכות המצב של דורנו וזמננו עפ"י[1] עצת ה' קורא הדורות מראש. [ישעיהו מא, ד]

ב) העולם הכשר ורוחו, הוא יסוד האומה כולה, כל מה שמתחדש בעולמנו לפעול לטובת האומה על ידי אגודות או סדרים שיסוד החיים של קדושת ישראל, אינו מתגלה בם בבהירות נחשבים הם כמעמדים נסמכים אל העיקר, שהוא קשר האומה כולה ע"י[2] ברית ה' וקדושת תוה"ק[3], שהיא מורשה קהלת יעקב [דברים לג, ד] עדי עד.

ג) התנועה "ירושלים" לא נפסקה בקרבנו, מעולם פנינו בכל הגיוננו אל ארצנו הקדושה מפני חבת קדושתה וע"פ[4] יסוד זה המשכנו את החיים בארץ ישראל, ועל פי זה היסוד מונח הוא כל מה שיתחדש בארץ ישראל גם להבא. ד) הציוניות נחשבת היא לענף מגוף התנועה הירושלמית, השוררת באומתנו מעולם, ותקונה השלם יבא על ידי מה שתתקרב במשך הזמנים יותר ויותר אל הרוח הקדוש השורר בתנועת ירושלים, הרוח של קודש ישראל להי' מעולם עד עולם.

ה) כל התאגדות שכבר נמצאת בעולמנו למטרה של בנין הארץ ברוח קדושה וחפץ הכשרות הישראלית הכל הוא נחשב להתפשטותה של התנועה הכללית "ירושלים" שהיא מעולם אחוזה בידי שומרי תורה שלמי אמוני ישראל, ומתנהלת עפ"י גדולי התורה גאונים וצדיקים מקובלים באומה וכל הכחות הטובים הנאמנים לדגלם, ודבקים בקדושתם.

ו) כל המוסדות וכל עניני כספים שיש להם יחש אל עניני הקודש באי"י[5], מוכרחים להיות עומדים ברשותם והנהלתם של שלמי אמוני ישראל, שהם הם המיסדים את המוסדות הללו, והראויים לשכללם ולפתחם ע"פ[6] רוחם העצמי. ז) אנו מחזקים את התעמולה של הפוליטיקה הלאומית שלנו בכל מה שיש לה יחש אל הבנין של האומה והארץ בערכיהם העולמיים.

ח) אנחנו קוראים ליסד לנו אגיטציה פוליטית, [תעמולה מדינית] שתדבר אל העולם הפנימי הישראלי, ואל העולם החצון של העמים כולם, בשפה ברורה את הבעת זכיותנו על ארץ הקודש ממקור הקודש מתוך האוצר האלהי שלנו ושל כל העולם, מתוך מקור התורה והנביאים מיסוד דבר ד' הנאמן לעד.

ט) לשם המטרה הפוליטית שלנו עלינו ליסד עתונים בעברית, באידיש, ובלשונות העמים, שכולם יאדירו את התנועה "ירושלים" בכל מערכי החיים בישראל ובעמים.

* הפרוגרמה של ההסתדרות ירושלים במלואה תצא לאור על פי הסכמתה של הכנסיה הכללית הראשונה שזמנה ומקומה יתפרסמו ע"י המשרד המרכזי ומקוים אנו שתהיה בע"ה[7] בבירתנו הקדושה, ירושלים עיר הקודש תובב"א[8].

י) מוכנים אנו לגשת ליסד "קרן קיים ריליגיוזי" [קרן קיימת דתית, בדומה לקרן הקיימת לישראל] שיעמד בקרבנו בעבודתו הירושלמית, כמו הקרן הלאומי העומד לסייע את העבודה הציונית.

יא) בירושלים עיר הקודש מוכרחים אנו ליסד ישיבה עולמית גדולה [הרעיון שהתממש בייסוד ישיבת "מרכז הרב" בתרפ"ד] ונהדרה, חוץ ממה שאנו צריכים לתמוך בכל הישיבות העומדות שמה ובכל ערי הקודש מכבר.

יב) הישיבה הגדולה תתיסד בתוך בנין גדול ומהודר בכבודו, ותהיה מעוטרה בכל המכשירים הנדרשים לישיבה כללית מרכזית בעד כל ישראל.

יג) הישיבה תכניס אל תוכה טובי הצעירים הנתונים לתלמוד תורה, לשם גדולתה והאדרתה מכל הכחות היותר טובים שבארץ ושבחוץ לארץ.

יד) הפרוגרמה של הישיבה תוסד ע"פ קבוצה של גדולי גאוני דורנו, באסיפה רבה של הכחות היותר חשובים בתורה בצדקות ובחכמה בישראל.

טו) האסיפה המיסדת את הישיבה תקציב את קצבת השנים שבה ישתלם התלמיד עד אשר יצא מעוטר בתעודתו הבגרותית, ע"פ חלוקי המדרגות שיוסכמו בה.

טז) ישיבות ביתר ערי הקודש ובמושבות יתיסדו לפי האפשרות בתור סניפים להישיבה העולמית הגדולה שבירושלים.

יז) מכון מיוחד יהיה בהישיבה מקצע לתלמידי חכמים גדולי מחדשים החפצים להקדיש כל ימיהם להאדרתה של תורה כל אחד במקצע שהוא נוטה ומוכשר לו, סכום קצוב של ספרים אשר תוכנם יפורט ע"פ הועד הראשי להנהלת הישיבה, ע"פ הדרישה וצורך הזמן, יהיה צריך לצאת לאור בכל שנה ע"י המכון הספרותי של הישיבה.

יח) עתון קבוע יהיה לישיבה שעל ידו יהיה קשר רוחני בין חכמי הישיבה ותלמידיה עם כל חכמי ישראל שבכל הגולה ועל ידו יתקבץ רכוש ספרותי הגון ע"י אותן המאמרים שיהיו ראויים להכנס לאוצר של קיום ע"י הדפסה מיוחדת, בספרים, שיבאו מזמן לזמן.

יט) הננו נקראים ליסד בית-דין גדול כללי בירושלים, מחובר מרבנים גאונים, גדולים בתורה, בצדקות, בחכמה, ובידיעות העולם, שע"י[9] הקיבוץ הכללי ישלים כל אחד מהם את התואר של הקבוצה הזאת עד שתהיה להוד ולהדרת קודש בישראל ובעולם.

כ) הכח המשפטי באי"י מוכרח להיות משפט התורה ע"פ בתי דינים קבועים, ורבנים מומחים ומובהקים אנשי חיל כו'[10] ככל תורת הדיינים בישראל מעולם.

כא) חברי הביי"ד[11] יהיו מהם קבועים בירושלים, ומהם יהיו נקראים על משך זמן ובכל שנה ופרק הנדרש יעשה הביי"ד הכללי, אסיפה כללית של רבנים מכל א"י[12] ומכל ארצות הגולה, קבוצה קדושה של ת"ח[13] גדולים יראי ד' וחכמי לב להועץ יחדו על הענינים העומדים על הפרק בתקון עניני הקודש, ועניני החיים הכלליים של האומה, כב) אם יתיסד איזה כח עולמי בישראל בארצנו הקדושה יהיה הכח הרבני הכללי, והכח העולמי באים לפעמים לידי ועידה כדי להתישב איך לנהל את הענינים הנוגעים בשני המקצועות העולמיים, והקדושים, באיזה יחש, ואיך להביא את הדברים למצב רצוי.

כג) התנועה הירושלמית תמשיך את כח המושך של האומה אל בית חייה, אל ארצנו הקדושה מאותו המקור החי וקים לעד ממקור הקודש, ותשתדל להגביר את כחו ולהאדיר את פעולותיו בחיים ע"י תעמולות של ספרות והסתדרויות וכו'[14]. כד) התנועה הירושלמית שואפת לרומם את כל הרוח הכללי של תסיסת תחית האומה ובנין הארץ משפלות החול, אל רוממות הקודש, לחזק את כחו על ידי מה שתשתדל שיהיה רוח זה הולך ומטהר מהסיגים הזרים שנכנסו אל תוכו עד שיהיה חוזר לאיתן טבעו, להטהרה של רוח ישראל החי בחוסן קדשו. כה) התנועה הירושלמית באה להכניס רוח חיים חיובי של גבורה ושל קדושה בכל מערכות המפעלים ההולכות ומתפתחות בקרבנו לשם בנין הארץ ותחית האומה באופן שיהיו כל המעשים וכל הכוננויות עשויים ברוח ישראל האמתי. כו) מגמתה של התנועה הירושלמית היא לכוין את כל המבטים של פזורי עמנו לכונן את חיינו בתור "עם קדוש על אדמת הקודש" שהוא נסה ודגלה של אומתנו מעולם ולהרגיל בכל מה דאפשר את הדגל של כשרי ישראל להתישב באי"י, ליסד מושבות, קבוצות של פועלים, וחוות, מבוססות על פי תקנות יסודיות בחיים הציבוריים ביחוד שיהיו ערוכים כדת משה וישראל.

כדי שתשרה שכינה במעשה ידינו והד הקול של תנועת קבוץ גלויותנו יהיה כולו אומר כבוד לשם ה' ועם קדשו ואדמת הקודש תהיה תל התלפיות אשר ממנה תצא אורה וישועה ברכה וקדושה לישראל ולעולם כולו, כמה שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים.

---

1. עפ"י - על פי
2. ע"י - על ידי
3. תוה"ק - תורתנו הקדושה
4. וע"פ - ועל פי

5. באי"י - בארץ ישראל
6. ע"פ - על פי
7. בע"ה - בעזרת השם
8. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
9. שע"י - שעל ידי
10. כו' - וכולי (וכן הלאה)
11. הבי"ד - הבית דין
12. א"י - ארץ ישראל
13. ת"ח - תלמידי חכמים
14. וכו' - וכולי (וכן הלאה)

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ח) - לונדון **נמען:** 'צו וואס ציעלט דער דגל ירושלים' (חוברת ביידיש)

מטרת 'דגל ירושלים' כפולה. בכמות: להביא לעבודת הבניין את 'כלל ישראל האמיתי', החלק הדתי והעמוק, שאינו יכול להיכנס להסתדרות הציונית בגלל פערי השקפה. באיכות: להקים 'ישיבה עולמית' בירושלים, לצד הישיבות הקיימות, שאליה יבואו צעירים מהגולה ומהארץ לכמה שנים, ותהיה בה מחלקה לעריכת ספרים לפי צורכי הזמן.

עיקרי הדברים

- מטרה כמותית.
- מטרה איכותית.
- ישיבה עולמית בירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

עוד תפוצנה ערי מטוב [זכריה א, יז] ונחם יי עוד את-ציון ובחר עוד בירושלים (זכריה א' י"ז).

צו וואס ציעלט דער דגל ירושלים ["למה שואף דגל ירושלים" (יידיש). בחיבור זה מסביר הרב קוק שמטרת דגל ירושלים כפולה: בכמות – לקרב את כל היהודים שומרי המצוות, שאינם יכולים להיכנס להסתדרות הציונית ואף לא ל"מזרחי", לעבודת בניין הארץ; ובאיכות – להבליט את צד הקודש של התחייה הלאומית] בעת ההיא יקראו לירושלם כסא יי ונקוו אליה כל הגוים לשם יי לירושלם ולא ילכו עוד אחרי שררות לבם הרע. בימים ההמה ילכו בית יהודה על בית ישראל ויבאו יחדו מארץ צפון על הארץ אשר הנחלתי את אבותיכם. ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי צבאות גוים ואמר אבי תקראי לי ומאחרי לא תשובי. (ירמיה ג' י"ז, י"ח וי"ט).

על חומתיך ירושלם הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו המזכירים את יי אל דמי לכם. ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ. (ישעיה ס"ב ו' ז') צו וואס ציעלט דער דגל ירושלים? דער אנטווארט אויף דעם איז, אז דער ציעל פון דגל ירושלים, איז א דאפעלטער, אין כמות, און אין איכות. [בכמות ובאיכות] די ערשטע זאך שטרעבט דער דגל ירושלים, צוצובריינגען דעם גאנצען כלל-ישראל, צו אונזער הייליגע ארבייט, איבערהויפט, דעם אמתין כלל-ישראל, ד. ה. דעם פרומען און טיעפסטען הארציגסטען טהייל פון אונזער אומה, דער טהייל וועלכער לעבט און דענקט, פיהלט און גלויבט עכט אידיש, וואס אין אמתין געדעדט איז ער, און נאר ער, די הויפט גראנטיע, פאר איהר ריכטיגען קיום, אין איהר ריכטיגען געשטאלט אין איהר ריינעם אייגענעם אינהאלט. אט דעם וויכטיגען אידיש גייסטיג שטארקען טהייל, פון די אומה, וויל דער דגל ירושלים, צובריינגען צו דעם גייסט ערוועקונג, און צו די ארבייט, פון דעם בנין פון אונזער פאלק אין ארץ-ישראל, אזוי ווי עס איז אונזער האפנונג אין אלע צייטען, און איבערהויפט ווי זי פארמולירט זיך איצט, ביי די בעניי-אונגען פון אונזער איצטיגער צייט.

אמת אז צו דעם וויכטיגען צוועק, אין זיין פראקטישען זינן, דיענט זעהער טיכטיג די ציוניסטישע ארגאניזאציע, וועלכע זי האט אזוינע גרויסע פאליטישע פערדיענסטען, און אנדערע קענען דענקען, אז עס וואלט אפשר געווען א גוטער פלאן אז אלע פרומע אידען, זאלען איינפאך אריינטרעטען אין די ציוניסטישע ארגאניזאציע, כדי צו פערווירקליכען אונזער ארבייט לטובה פון דעם בנין האומה, אויף אונזער הייליגע לאנד.

עס קען זיין, אז פיעלע שטערונגען וועלכע עס געפינען זיך פארלויפיג, צו די פרומע אידענען, אין אנדערע פון די ציוניסטישע קרייזען, וואלטען ארונטער-געהן אין גאנצען דורך די שטראמען פון די פיעלע טויזענדער פון אונזערע פרומע ברידער אין דעם ציוניסטישען לאגער.

דאס איז אפשר מעגליך טהעארעטיש, אבער פראקטיש ווייסען מיר, אז דאס איז אונמעגליך, די פערשיעדענהייט און די מיינונגען צווישען די פיעלע מאסען פזן די פרומע וועלט, געגען פיעלע הערשענדע שטימען אין די ציוניסטישע קרייזען, האבען געבראכט, און ברייננגען ליידער פארלויפיג, אזוינע מיספער-טרויאונגען, [חוסר אמון] און וועלכע צום בעדויערען בעזיצען מיר נאך ניט אזא קראפט וועלכע זאל קענען וועניגסטענס לינדערען זיי, און וויר רעדט וועגען דעם, אין גאנצען זיי ארונטערצונעהמען. מיר ברויכען זיך פארבעריטען מיט אזא לעבהאפטען פרומען ארגאניזאציאנס-קראפט, מיט גרינדליכע פרינציפען, וועלכע דאס אליין, וועט זיין א מיטעל, אז א גרויסער פעראייניגונגס-קראפט, זאל דאך ביי אונז אויסוואקסען.

אבער פארלויפיג איז די זאך ליידער אזוי ווייט געקומען, (אפשר דורך דעם שולד פון ביידע צדדים, אדער אפשר אן קיינעמס שולד, נור דורך די נאטיר-ליכקייט פון פערשיעדענהייט אין מיימנגעק, אז ניט נור אין די ציוניסטישע אלגעמיינע ארגאניזאציע, איז ניט מעגליך אריינצוברענגען מיט וואסערע עס איז צופריעדענהייט דעם גרעסטען טהייל, פון די פרומע וועלט, נאר אויך אפילו אין די ארגאניזאציע פון דעם "מזרחי", וועלכער איז ספעציעל געגרינדעט געווארען, צוליעב די פרומע וועלט, איז אויך ניטא קיין מעגליכקייט אריינצוברענגען גאנץ גרויסע מאסען און פיעלע גוטע קרעפטען פון אונזערע פרומע אידען. מיט וואסערע מיינונגען מיר וועלען זיך ניט רעכענען מיט דעם פאקט, מיט צופריעדענהייט אדער מיט אונצופריעדענהייט, מוזען מיר וועגען אי, הם ריידען. וועו מיר ווילען ערענסט טהון אונזער ארבייט, לטובה פון אונזער כלל-האומה, מוזען מיר זיך רעכענען מיט די ערשיינונגען, ווי זיי זיינען פראקטיש, אין דער ווירקליכקייט, ניט רעכענעדיג זיך אויב דער צושטאנד געפעהלט אונז אדער ניט. צי אונזער ואך איז אונז געגוג, וואס מיר ווייסען גאנץ ריכטיג אז אין דער ווירקליכקייט איז עס אזוי, אז מיר קענען אין קיין פאל ניט צובריינגען דעם גרעסטען טהייל, פון אונזער פרומע וועלט, אפילו אין פארמע פון פיעלע יחידים, און וועו רעדט אין די פארמע פון פיעלע ארגאניזאציעס, צו די הייליגע ארבייט פון דעם בנין פון אונזער פאלק אין ארץ ישראל, ניט דורך דער עקזיסטירענד ציוניסטישער ארגאניזאציע און אויך ניט דורך די פערמיטלונג פון דעם "מזרחי".

אויסרעכענעדיג דעם מאנגעל, [בהתחשב בחיסרון הזה] האט זיך דער דגל ירושלים געגרינדעט, וועלכער ער רופט די גאנצע פרומע וועלט צו איהר אייגענע ארגאניזאציע, מיט איהרע אייגענע מיטלען, מיט איהרע

אייגענע מיינונגען, מיט איהרע אייגענע אויטאריטעטען, מיט איהרע אייגענע שטרעבונגען, צו דעם צוועק פון די גרינדונג פון דעם לעבען פון אונזער הייליגע אומה אין ארץ ישראל, נאך די ריכטיגע ווינשונגען פון די אמת'ע בעקלעהרטע און אויפריכטיגע פרומע וועלט. דאס איז דער ציעל אין דעם אנהאנג פון זיין כמות, ד. ה. דער קוואנטיטעט, [כלומר, הכמות] אין דעם אנהאנג פון די צאהל פון פרומע אידען, און איבערהויפט פון זייערע גוטע און שטארקע קרעפטען, וועלכע מיר קענען צובריינגען צו די הייליגע ארבייט פון דעם בנין האומה אין ארץ ישראל, דורך דעם זעלבסטשטענדיגען ארגאן [על ידי הגוף העצמאי] פון דעם דגל ירושלים, מעהר ווי דורך אנדערע ארגאניזאציעס וועלכע עקזיסטירען שוין ביי אונז פון פריהער.

נאר נאך העכער און נאך וויכטיגער ווי דער ציעל, פון דעם דגל ירושלים מצד זיין כמות, איז זיין ציעל מצד זיין איכות, ד. ה. מצד די קוואליטעט, [מצד האיכות] מצד דעם אויפלעבונגס ציעל פון דעם ריכטיגען אידישען פרומען געטליכען געדאנק, אז ער זאל אין לעבען גערופען ווערען אלס א גייסטיגער קראפט, א נשמה צו די גאנצע בעווועגונג פון אונזער תחיית-האומה בכלל, און איבערהויפט פון איהר בנין אין ארץ ישראל, וואס זיי מארשירען פאר אונז אין אונזער וואונדערליכער געגענ-וואַרט פון דער איצטיגער צייט.

צוליעב דעם כבוד פון אונזער ריכטיגער פאלקם נשמה, וועלכער עס איז דער כבוד פון שם ד' אלהי ישראל, די גאנצע בעגייסטערונגס-קוועלע פון אונזער פאלקס לעבען, זיינען מיר גערופען אונזער אייביג הייליגען געטליכען וואַרט צו זאגען עפענטליך, פאר די גאנצע אידישע אינערליכע וועלט און פאר די אויסערליכע וועלט פון אלע פעלקער, דעם גרויסען אייביג אמת'ען וואַרט וואס ער דריקט אויס קלאהר דעם הייליגען געדאנק און בעטראכט מיט זיין גאנצע העלדישע הימעל שטארקייט, מיט זיין גאנצען אנהאנג צו אונזער צוריקקעהר אין אונזער אלטע הייליגע היים.

די טיעף געזאנענע מענשען, פון די גאנצע דענקבארע און פיהלבארע וועלט, וועלכע פערשטעהט זיך אויפצוהויבען איבער די קלייניליכע אויבערפלעכליכע געדאנקען, וואס זיי שוועבען ארום אויף דעם ליטעראריישען, און אין אנדערע קרייזען פון דעם געזעלשאפטליכען מארק, פון די צייטליכע איירואפעאישע וועלט, [של השוק החברתי, של העולם האירופי בן הזמן] די וואס זיינען געריכטעט צו קוקען מיט קלאהרע פערספעקטיוון אין דעם שטראמענדען צוקונפט, פערשטעהען גאנץ גוט ווי אנצורופען דעם ווערטה פון אונזער איצטיגע בעווועגונג צו ארץ ישראל, מיט אלע פאסירונגען וועלכע געהערען דערצו.

די גרויסע נשמות, אפילו פון די אלגעמיינע מענשהייט, און בפרט אונזערע אידישע גרויסע נשמות, זיי ווערען פול מיט הייליגע ליכטיגקייט, מיט אפענע אויגען זעהען זיי ווי דער דבר ד' וועגען אונזער גאולה הויבט אן פערווירקליכט צו ווערען, און וואו מיר ווערען גערופען צו שטעהן אויף די געהויבענע פאזיציע וועלכע זי פאסט פאר אונז.

צו א רענעסאנס פון אונזער גאנצען מהות [לתחייה (רנסנס) של כל מהותנו] זיינען מיר גערופען, מיר געהען צו א נייעם אויפלעבען, ניט נאר אין אויסערליכע שפליטערען פון אונזער מאטעריע-לען לעבען, ניין, נאר

מיט אונזער גאנצער גאנצקייט פון דעם גאנצען גוף און די גאנצע נשמה פון אונזער פאלק. מיר פיהלען, און די גרויסע מענשען-וועלט מיט איהר איידעלסטע קרעפטען פיהלט דאס אויך, אז אונזער ספעציעלער אויפלעבען שטראמט פון אונזער גאנצען הייליגען קוואל, ממקור ישראל, מיט די גאנצע טיעפקייט פון אונזער לעבען.

אז אין די טיעפקייט פון אלעם וואם בעווען זיך, וועגען אונזער תחיית-האומה, שטראמט דער געטליכער פלום, [הזרם האלוהי] וועלכער פיהלט אן די הארץ פון אונזער פאלק, מיט שטארקע אויפלעבונגס-געפיהלען, וואס דער בעוואוסטזיין דערפון אליין, איז איינער פון די גרעסטע קרעפטען אין דעם פראצעס, דאס איז א זאך וועלכעס פאנגט איצט אן זעהער בולט צו ערשיינען, פאר יעדען בעזאנענעם מענשען.

וואר אבער קען דאס דעם גרויסען וואלט ריין אויסשפרעכען, וואר קען דאס פארמולירען, דעם געשטאלט פון אונזער נייען לעבען אין אונזער הייליגע לאנד און די גאנצע בינדליכקייט פון אונזער אומה, איבעראל אין גאנצען אז עס זאל פאסען צו דעם הויכען ציעל פון אונזער הויפט אידעע, וואר קען מאכען די וועגען וועלכע זיי פיהרען דערצו אויף דעם ריכטיגען הייליגען געטליכען אידישען יסוד און פארעם, - ניט קיינע אנדערע נור אונזער פרומע אידישע וועלט, וואן זי וואלט ארגאנזירט פריי און זעלבסטשטענדיג מיט איהר גאנצע פרייהייט מיט איהר גאנצען לעבענס קראפט.

דער אידישער הייליגער שטרעבונגס-וואלט קען ניט אויסגעשפראכען וועלען, נאר דורך די גאנצע אייגענארטיגע ארגאניזאציע פון די אידישע פרומע וועלט, וועלכע זי וועט זיך דערקענען ניט פאר א נאכגעצויגענעם טהייל פון אן אנדער קראפט, נאר פאר דעם ריכטיגען כח-החיים פון אונזער אומה, וואס הויכט אריין די ריכטיגע נשמה אין דעם גאנצען אינהאלט פון די אלע וועלטליכע פאלקס-בעווענגען, וועלכע ערווועקען זיך איצט ביי אונז, כדי ארויפצובריינגען אונזער תנועה פון תחיית-האומה צו דעם ריכטיגען הייליגען נאטירליכען אידישען לעבענס פונקט.

די פרומע וועלט וואס זי איז געשטאנען פון וואייטען און האט ניט אנערקענט די ציוניסטישע בעווענגונג, איז דאס נאר וואייל זי זוכט דעם עפענטליכען אידישען הייליגען גייסט אין די תחיית האומה, וואייל זי פרייזט די בעווענגונג מיט דעם הייליגסטען פרייז, און וואייל זי וויינשט אז אלע אנהענגער פון די בעווענגונג זאלען קומען צו די ארגינעלע אידישע אנערקענונג, אז ניט נור מיט דעם אייראפעאישען אלגעמיינעם גייסט אליין, און ניט נור מיט אלגעמיינע קולטור פארמען אליין, אפילו וואן זיי וועלען אויסגעדריקט ווערען מיט אונזער ליעבע העברעאישע שפראך, וואס איהר אויפלעבונג איז אונז אין גרונד אזוי הייליג און ליעב, און אויך ניט נור מיט טרוקענע מאטעריעלע געליהענע סאציאלע שטרע-בונגען, וועלכע עס מעגען זיך געפינען אין זיי זעהר גוטע און עהרענהאפטע יסודות, אבער כל-זמן עס וועט ניט אריינפליסען אין זיי דער רוח-החיים פון דעם אידישען ארגינעלען אינהאלט, איז דורך זיי אונמעגליך צו עררייכען דעם ציעל, צו קומען צו אונזער נייען לעבען, אלס גאנצע פאלק, אויף אונזער לאנד. נאר וואן מיר וועלען דעם גרונדשטיין לייגען, אונזער אייגענע ספעציעלע אידישע טהאטען-וועלט, לעבענס אנשויאונגען און געפיהלען, [עולם המעשים, השקפות החיים והרגשות היהודי המיוחד שלנו] וועלכע אלעס שטראמט ביי

אונז פון דעם הייליגען געטליכען ווארט, פון די הויכשעצונג פון אונזער הייליגען געטליכען פערמעגען, די בינדליכקייט פון אונזער פאלק צו די הייליגע געטליכע ספערע, צו די קוועלע פון די ערלייזונג פון ישראל, און צו די טרייהייט צו זיין תורה וועלכע זי איז אונזער לעבענס קוואל, דאן, נור דאן, קענען מיר זאגען זיכער, פאר די גאנצע וועלט אז מיר געהען צו זיך זעלבסט, אז מיר ציהען זיך צו אונזער ריכטיגען אייגענעם אויפלעבונגס אינהלט, און מיר זיינען געזיכערט, אז דער אלטער שעהנער וואונדער קראפט, פון דעם גור אריה יהודה, [על פי בראשית מט, ט] וועט אין אונז מיט זיק גאנצען גלאנץ און עכטהייט אויפשיינען.

אבער וועל זאל דאס ענדעקען, דעם אמת'ן אינהאלט פון אונזער נייער אויפ-לעבונג? וועל זאל איהר ערקלעהרען פאר הייליג און געטליך אויב ניט אונזער פרומע אידישע וועלט? מיט איהר גאנצקייט מיט איהרע גרויסע מאסען, מיט איהרע הייליגע געטליכע וואנדער קרעפטען, וואס דאס קעז נור מגליך זיין, דוען זי איז ארגאניזירט, און די ארגאניזאציע, דאס איז די שטרעבונג פון דעם דגל ירושלים.

וען די אמת פרומע אידישע וועלט, קריטיקירט די ציוניסטישע בעוועגונג, איז דאם ניט קיין נעגאטיווע קריטיק [אין זו ביקורת שלילית] ד.ה. אז זי דענקט ניט דאס די בעוועגונג איבעראל האט ניט קייז ווערטה, אז עס איז אין איהר דא עפעס אבסאלוטעס שלעכטעס, אדער שעדליכעס, ניין, זי קריטיקירט איהר נור א פאזיטיווע קריטיק ד.ה. זי זאגט אז זי מוז העכער, זעהער פיעל העכער שטייגען, דען עס איז אין איהר נאך צו ווייניג אמת'ער אידישער לעבען ענדעקט, עס איז נאך צו וועניג פערעפענטליכט געווארען אין איהר דער הייליגער קראפט, וואס ער דארף זיך אין איהר ענדעקען, פערהעלטניסמעסיג מיט די גרויסע מאס, [באופן יחסי למידה הגדולה] וועלכע עס איז נויטיג פאר אזא גרויסע וויכטיגע אונטערנעהמונג, וואס דארף פארשטעלען דעם ריכטיגען אינהאלט, פון די גאנצע אומה מיט איהרע אלע דורות-פערבינדונגען, און מיט איהר ריעזע-וועלטליכען און איבערוועלטליכען צונקונפט. און דער אינהאלט, אין זיין ריכטיגען ארט, געפינט זיך ניט, אין די וואכעדיגע קולטורעלע וועלט, וועו נאר זי אליין זאל זיין טהעטיג אין די ארבייט פון אונזער בנין האומה, עם איז אויף דערויף ניט גענוג דיפלאמאטישע טהעטיגקייט [פעילות דיפלומטית] אליין, און אויך ניט די געוועהנליכע מאדערנע ליטעראריש, פאעטישע און נאך אנדערע אלגעמיינע מענשליכע גערעטענקייט, און זאגאר אפילו געניאליטעט אליין. [ואפילו גאונות בלבד]

דאס אלעס איז גאנץ גוטע און ערפרעהענדע ביימיטלען, [אמצעי עזר משמחים] וועו זיי ווערען גוט בענוצט, שטעהען זיי צו דיענען די ריכטיגע בעוועגונג פון די אידישע נשמה מיט איהר פולע גרויסקייט, וועלכע זי דריקט זיך אוים נור מיט איהר אייביגען הייליגען קראפט, וואס עס שטראמט ביי איהר, אין איהר אייגענעם גייסט, און דאס וואס עס האט איהר געמאכט, און מאכט און וזעט נאך איהר מאכען פאר אן אומה וואס זי שטעהט פאר אן "אור גוים", [על פי ישעיהו מב, ו: "ונתתיך לברית עם לאור גוים"] פאר א הייל און הילפע פאר די גאנצע וועלט, וואס צוליעב איהר אייגענע ציעלען, און צוליעב די אלוועלטליכע ציעלען, וועלכע זיי זיינען איינע מיט די אנדערע געבונדען, מוז זי ווערען געבויט און בעקרעפטיגט אין אלע

הינזיכטען מיט אלע ווירטשאפטליכע קולטורעלע און פאליטישע בעציהונגען, [בכל היחסים הכלכליים, התרבותיים והמדיניים] אויף איהר אייגענע הייליגע לאנד.

עס איז זעלבסט פערשטענדליך, אז די געדאנקען מוזען זיך אויסשפרעכען אין טהאטען וואס וואקסען פון דעם ריכטיגען אידישען געדאנק וואס וועלען פארמולי, רען דעם פארם פון די צוקונפטיגע אידישע שטאטליכקייט אין ארץ ישראל, [את צורתה של המדינאות היהודית העתידה בארץ ישראל] און דעם פארם פון אונזערע אלע שאפונגען, וועלכע אונזער הייליגער גליקליכער צוקונפט וועט אונז בריינגען אויף דעם יסוד פון די צוקונפטיגע ערשיינונגען, וועלכע זיי דארפען זיך שטופענווייז אנהויבען שוין אין די נאהענטסטע צייט צו בעווייזען, און אויף זיי בעטראכטענדיג וועט געבויט ווערען דער אויספיהרליכער פראגראם [התוכנית המפורטת] פון דגל ירושלים.

דער אידעאל פון דגל ירושלים מוז גורם זיין דערהויבען דעם וועזטה פון די ציוניסטישע בעוועגונג און דעם וועזטה פון די תחיית-האומה איבעראל, אויך מיט אלע איהרע וועלטליכע ציעלען. ער וועט אריינבריינגען א הייליגע ערפרישונג אין די אלע ארגאנען וואס ארבייטען טעכניש וועגען אונזער אויפבויאונג אין אונזער הייליגע לאנד, ער וועט אריפציהען א הייליגען רעספעקט אויף אלע אונזערע פאלקסטהאטען.

דער לעבענס-טהוי פון דעם געטליכען וואזרט, וועלכער וועט פליסען דורך די פרומע אידישע בעוועגונג אין איהר הייליגען זינן, וועט אריינבריינגען הייליגע פאעזיע און געטליכע בעגייסטערונג אין די אלע שיכטען פון די בעוועגונג, אויך וועט ער אריינבריינגען א פרידענס-געפיהל אנשטאט דעם טונקעלען גייסט פון די פעסעמיסטישע פערגיפטיגונג, [של ההרעלה הפסימית] וואס די וואכעדיגקייט פון יעדער בעוועגונג שטעהט אין געפאהר פון איהר אנגעגריפען צו ווערען. דען נור וואו די געטליכע ליכטיגקייט שיינט אריין אין לעבענס בעוועגונגען, דארטען ערשיינט דער הייטערער דער אמת'ער ריכטיגער הייטער און צופרידענער לעבענס גייסט. און דאס איז פאר אונז דער נויטיגסטער פראדוקט אין אונזער נייען אויפטרעטען איבער דאס ניי אויף אונזער ריכטיגען פאלקס לעבען, אין אונזער ריכטיגע היים, מיר מוזען צו דעם קוואל פון פרייד‌ען צוטרעטען. "ישמח ישראל בעושיו, בני ציון יגילו במלכם [תהלים קמט, ב]".

די ארבייט פון דגל ירושלים, ווערט פערטהיילט אויף די דריי גראנדיעזע אבטהיילונגען, פאליטישע, ווירטשאפטליכע און קולטורעלע. [לשלוש מחלקות גדולות: מדינית, כלכלית ותרבותית] זעלבסט פערשטענדליך, אז יעדע אבטהיילונג גרופירט אין זיך די פיעלע צווייגען, וועלכע זיי שטעהען אין א שטענדיגען וואקסענדען צושטאנד, נאך דעם ארט פון אונזער פראגרעסירונג אין אונזער צוקונפטדיגען לעבעדיג ארגאניזירטען כלל-ישראל וואס ער שטראמט און ציהט זיך מיט זיין גייסטיגען און מיט זיין ימאטעריעלען גאנצען מהות פון אלע גלות'ן צו ויין הייליגען לעבענס-פונקט, "מי אלה כעב תעופנה, וכיונים אל ארובותיהם [ישעיהו ס, ח]".

די ערשטע זאך פון די פאליטישע ארבייט איז, דעם שטענדיגען ארויסגעבען די קלאהרע אנערקענונג פאר די גאנצע פעלקער-וועלט אז די גאנצע אומה הישראלית בכלל אנערקענט אונזער שייכות צו ארץ ישראל, פון דעם אורשפרונג פון די געטליכע קוועלע. אזוי ווי אונזער גאנצע געשיכטע איז אפענבאר געטליך, אזוי ווי אונזער שטארקע כינדונג אלם עקזיסטירענדע פאלק, מיט דעם אויפנאהמס-וואונדערליכען אופן אין דער גאנצער פערגאנגענהייט, איז זעהער געטליך געשטימט און געזיכערט, אזוי איז די געוויסהייט אז ארץ ישראל איז אונזער לאנד אויף אייביג, געגרינדעט אויף דעם אונענדליכען הייליגען געטליכען ווארט, וועלכען די גאנצע מענשהייט ברויכט און וועט רעספעקטירען, און מיט די גרעסטע הויכאכטונג אנערקענען.

מיר מוזען אריינברענגען דעם הייליגען געטליכען אינהאלט אין די פערזיכערונג פון אונזער פאזיציע אין ארץ ישראל, וועלכער ער וועט ערמונטערען די גאנצע מענשען-וועלט זיך צו דערהויבען צו א הייליגען אנהאלט אין זייערע אלע פאליטישע אינטערעסען, וואס דער אנדאכט דערפון וועלכער שטאמט פון די הייליגע אידישע נשמה, פון אונזער תורה און אונזערע נביאים. דער אייביגער הייליגער טראכט וועט זיין דער זייל און דער פעסטונג פון דעם צוקונפטיגען וועלט-פריעדען, וואס ער וועט אנהויבען אין יעדענפאלס זיך צו בילדען, אלס רעזולטאט פון די גרויסע לייטערונג, וואס די מענשהייט בכלל און מיר אידען בפרט ווערען גענליטערט דורך די גרויסע פרובונגען פון די איצטיגע שרעקליכע מלחמה, וועלכע איינע פון איהרע גרעסטע פאקטארען איז דאך די טיעפע מענש-ליכע פערזינקונג אין די גראבע מאטעריאליזמוס און גאט-לאזיגקייט אין דעם טיעפסטען זינן פון דעם ווארט.

און ער דער געטליכער אנהאנג וועט זיין דער "חומת אש", [על פי זכריה ב, ט: "ואני אהיה לה... חומת אש סביב"] וועלכער וועט אריינברייגען זיכערוהיט און רעספעקט צו אונזער צוקונפטיגען עקזיסטענץ אויף אונזער הייליגער לאנד. די אלע אנערקענונגען און די מיטלען וועלכע זיי פיהרען צו זייער ערקלעהרונג געהערען צו דעם פאליטישען טהייל פון דגל ירושלים.

דער ווירטשאפטליכער טהייל פון דגל ירושלים בעשטעהט איבערהויפט צו זארגען אז דער פרומער עלעמענט וועלכער איז באמת מיט זיין גאנצען לעבען טיעף געבונדען מיט ארץ ישראל, און איהר הייליגקייט מיט די העכסטע אידע-אליזמוס, זאל זיך וואס מעהר איינפלאנצען אין לאנד, עס זאלען שטראמען קיבוצים מיט פרומע אידען צו בעזעצען זיך אין ארץ ישראל, צו קאלאניזירען, צו פארמירען דערפער, שטעדט, קאלאניעס, פארמס, פאבריקען און געשעפטליכע אונטערנעה-מונגען. [ליישב, להקים כפרים, ערים, מושבות, חוות, בתי חרושת ומפעלים מסחריים] דער פרומער ארבייטער-קלאס [מעמד הפועלים הדתי] זאל פארבערייטעט ווערען מיט גרינדונג פון מושבות פון פועלים, מיט אלע גוטע ארדנונגען. די פראקטישע וועג איז די איינציגע וועלכע זי מאכט א וועג, אז עס זאל קענען זיין גילטיג און בעפעסטיגט אין לעבען דעם איינדרוק פון דעם ריכטיגען אידישען פרומען אידעאל, וועלכער וועט ווערען דער לעבנעס-אינהאלט פון אונזער פעסטען ריעזען-גייסטיגען פאלק אויף זיין הייליגע באדען, צו די גליקליכקייט פון זיין אמת'ין נאטירליכען לעבען.

די קולטורעלע אבטהיילונג פערטהיילט זיך אויף די אויפהאלטונג פון אלעם הייליגעס און אלעם פרומעס וועלכע מיר האבען אין אונזער הייליגע לאנד, אנפאנגס מיט דאס וואס מיר פערמאגען פארלויפיג אין דער איצטיגער געגענווארט, צו דערהאלטען אלע פרומע אנשטאלטען, געבען זיי קרעפטען, זעהן מיט אלע מעגליכקייטען אז זיי זאלען פראגרעסירען מיט זייערע הייליגע רייכקייט אין די צוקונפט, מחזק זיין די אלע תלמידי-חכמים, וועלכע מיר פערמאגען אין ירושלים עיר הקודש שן אין אלע איבריגע ערטער פון אונזער הייליגע לאנד, זעהן צו פערשעהנערען די אלע הייזער פון תורה און עבודה, די בתי-כנסיות, די בתי-מדרשות, די ישיבות, די לאקאלען פון די בתי-דינים, די חדרים, די תלמוד-תורות, זיי זאלען האבען אן ארענטליכען שעהנעם אויסזעהן, זיי זאלען זייז אין א היגיענישען צושטאנד, [שיהיו במצב היגייני] זיי זאלען בליהען און שיינען אינערליך און אויסערליך, אזוי ווי עס פאסט פאר אונזער גרויסע לעבעדיגע פאלק אויף זיין לעבענס לאנד. צו בעשעפטיגען זיך מיט אלע צווייגען פון דעם חינוך דורך דעם איינפיהרען גוטע חדרים, בתי-ספר, ישיבות, נאך דעם ריכטיגען אידישען פרומען וואונש, מיט די ריכטיגע צופאסונגען צו די נויטוועניגקייט פון אונזער נייעם לעבען אין ארץ ישראל.

צן גרינדען א גרויסע וועלט-ישיבה אין ירושלים [ישיבה עולמית גדולה בירושלים – הרעיון שממנו צמחה לימים ישיבת "מרכז הרב"] מיט זעהר א פארזיכטיגען בריייטען רייכען פראגראם, א ישיבה וועלכע זי זאל זיין אין איהר אינהאלט און איהר אנזיכט א "תפארת-בישראל", א ישיבה מיט פיעלע אבטהיילונגען אלס פאקולטעטען [כפקולטות] אויף אלע מקצועות שבתורה, אין הלכה, און אין הגדה, און אין אלעס וואס עם איז נוגע צו דעם אידישען תורה -עבען אין דעם בריייטסטען זינן פון ווארט.

צו גרינדען אין דער ישיבה קיבוצים פון תלמידי-חכמים גדולים, מחדשים מיט גוטע שאפונגס כוחות, צו פראדוצירען נויטיגע ספרים אין אלע צווייגען פון תורה און חכמת-ישראל, איינצוארדענען די פריכטע פון זייערע שאפונגען מיט א גוטען סדר, צו זארגען אז די גוטע שריפטען די נוצליכע און וויכטיגע זאלען ערשיינען אין דרוק, מיט שעהנע פארמען.

און צו זארגען אז עס זאל זיין א פערבינדונג, ווי ווייט עס איז מעגליך, צווישען אלע חכמי-ישראל אין אלע לענדער, מיט די חכמי-הישיבה הגדולה, פון ירושלים, דורך שטענדיגע בריעף-וועקסלונג [על ידי חליפת מכתבים קבועה] אין אלע מקצועות פון תורה און חכמת-ישראל, און דורך א שטענדיגע צייטשריפט [ועל ידי כתב עת קבוע] וועלכע וועט ערשיינען דורך די רעדאקציאן פון אויסערוועהלטע גדולי-תורה און חכמי ישראל, וואס דורך דעם וועט זיך פערברייטערען און פערמעהרען די זאמלונגען פון די וויכמיגע שריפטען, וועלכע וועלען קענען אין בעשטימטע צייטען ערשיינען אין גרויסע פארמען. די ישיבה זאל זיך אויסבילדען אזוי הויך אין תורה און חכמת-ישראל, ביז וואנען די גאנצע אונזערע אידישע, און זאגאר אויך די פרעמדע און ניט אידישע וועלט, וועט וויסען אז דער פלאץ צו בעקומען גרינדליכע ערקלעהרונגען אויף די וויכטיגסטע פראגען אין חכמת-התורה והאמונה, און אלעס וואס איז נכלל אין חכמת ישראל, אין דעם טיעפסטען און בריייטסטען צווייגהאפטיגן אינהאלט פון דעם גרויסען ווארט, איז דער צענטראל דערפון די "ישיבה" אין ירושלים. דער דגל ירושלים ברויכט צו זארגען אז עס זאל געשאפען ווערען א גרויסער "בית-דין", א ועד פון רבנים-גדולים אין אונזער הייליגע הויפט-

שטאדט ירושלים, וועלכער זאל בעשטעהן פון א געוויסען בעשטימטען צאהל מיטגליעדער, וואם אין זיי זאל זיין א קאלעקציאן פון אויטאריזירטע פערזענליכקייטען [קיבוץ של אישים בעלי סמכות] אין דער אידישער וועלט.

עס זאל זיך געפינען צווישען זיי גאונים-גדולים אין תורה אין חכמה און צדקות און אין וועלט-פערקעהר, [ובהליכות העולם] באופן אז דער גרויסער ועד, זאלשטעהן אויף אזא מצב אז ער זאל מיט דער צייט אנערקענט ווערען פון אלע שיכטען פון אונזער פאלק, און אויך פון דער אלגעמיינער וועלט, אלס די גייסטיגע קרעפטיגע קער-פערשאפט פון אונזער וועלט. [הגוף הרוחני החזק של עולמנו]

דער ועד אדער דער בית-דין, וועט לייסטען זיינע טהעטיגקייטען האנד ביי האנד מיט אונזער וועלטליכער פיהרערשאפט, וואס עס וועט אין דער זיכערער צוקונפט ביי אונז געשאפען ווערען, אין אלע זאכען, אין וועלכע די ענינים פון אונזער כלל האומה וועלען זיך נויטיגען דערצו.

די בעווענגונג פון די אלע זאכען אין זייער איינטהיילונג, אין זייערע צווייגען וועלכע מוזען זיך מעהרען און דארפען שטענדיג-פערגרעסערט ווערען, וועט פארמען די אויסגעארבייטע פראגראם פון דגל ירושלים, וועלכע עס וועט קענען ערשיינען ערשט נאך די ערשטע בערעכטיגטע אספה-כללית, [האסיפה הכללית המוסמכת הראשונה] וואס וועט מעגליך זיין אויסגעפיהרט צו ווערען נאך די גרינדונג פון א געוויסען צאהל פון לאקאלע ארגאניזאציעס, וואס וועלען זיך אנשליסען צום דגל ירושלים. אלזא, רבותי, פארלויפיג האלטען מיר ביי די פארבערייטונגס-ארבייט. וואר עס איז געטריי צו דער אידעע פון דגל ירושלים, זאל זיך פערשרייבען אלס חבר, צוצוהעלפען צו אונזער הייליגע זאך.

און עס ווערט געבעטען פון יעדען טרייען חבר, ער זאל ווי ווייט מעגליך איז בעאיינפלוסען, יחידים, קבוצות, ארגאניזאציעס, סאסייטיס און געזעלשאפטען [להשפיע על יחידים, קבוצות, ארגונים, אגודות וחברות] אריינצוגעהן אלס חברים אין דגל ירושלים.

די הויפט רעגעלען זיינען פארלויפיג פאלגענדע:

א. יעדער איד, וועלכער שטרעבט צו די פערווירקליכונג פון די אידעע פון דגל ירושלים, ד.ה. דער וואס ווינשט, אז דער יסוד פון אונזער גאולה און תחיית-האומה זאל זיין געגרינדעט אויף דעם הייליגען געטליכען פרינציפ, וועלכער ערשיינט נור דורך די קדושה פון אונזער הייליגע תורה, איז בערעכטיגט, צו זיין א חבר אין דגל ירושלים.

ב. יעדע ארטליכע אגודה, וועלכע בעשטעהט פון צעהן מיטגליעדער, מאכט זיך א יושב-ראש און פארמירט א קאמיטעט פון נאך צוויי מיטגליעדער. ג. יעדע איינציגע אגודה, איז בערעכטיגט צו שיקען א דעלעגאט צו די אסיפה-כללית, ד.ה. צו דעם קאנפערענץ, וועלכער וועט שטאטפינדען אין דעם פלאץ פון דעם "צענטראל קאמיטעט [ועד מרכזי]" וועלכער איז פארלויפיג אין לאנדאן. [שנמצא לעת עתה בלונדון] ד. ווען א סאסייטי צעהלט מעהר ווי פופציג מיטגליעדער, האט זי דאס רעכט צו שיקען צוויי דעלעגאטען.

ה. יעדע איינציגע אגודה דארף איינמעלדען פון איהר עקזיסטענץ צו דעם צענטראל קאמיטעט, צוזאמען מיט די וויכטיגע איינצעלהייטען פון איהר טהעטיגקייט, אדער וויניגסטענס פון איהרע

אויסזיכטען.

. יעדע אגודה דארף יעדען חודש, צושטעלען א קורצען בעריכט [למסור דין וחשבון קצר] צו דעם ועד המרכזי, פון די לייסטונגען וועלכע זי האט דורכגעפיהרט דורך דעם חודש. ז. פון צייט צו צייט דארפען ערשיינען שריפטען מיט דעם נאמען דגל ירושלים, דורך דעם צענטראל קאמיטעט, אין וועלכע עס וועט ווערען בעהאנדעלט דער צושטאנד פון די בעווענגונג, און אלע פראבלעמען וואס האט אן אנהאנג מיט איהרע שטרעבונגען.

יכול להיות שהפרעות רבות שהן נמצאות כעת בעד הרעיונות הכשרים באיזה חוגים ציוניים, היו בטלות ועוברות לגמרי ע"י[1] ההזרמה של הרבה אלפים של אחינו הכשרים בתוך המחנה הציוני.

אמנם זה אפשר להיות באופן תיאורי, אבל בדרך מעשי יודעים אנחנו שזהו אי אפשר, ההשתנות של המושגים, בין ההמון הגדול של העולם הכשר שלנו, נגד הרבה דעות השוררות בתוך החוגים הציוניים, הביאו ועוד הם מביאים, לצערנו, רגשי אי אמון כאלה אשר אין אנו מרוכשים עדין כח כזה שיהיה יכול עכ"פ[2] להקל אותם, ומי ימלל להסיר אותם לגמרי. אנחנו צריכים להכין את עצמנו עם כח הסתדרותי כשר, בעל תוכן חיותי עם מטרות יסודיות, כזה, שהוא לבדו יהיה האמצעי שכח מאחד גדול יצמח בקרבנו, בתקופת העתיד הקרובה עכ"פ.

אבל לעת עתה, הגיע הדבר למגנתנו למצב כל כך רחוק, (אפשר על ידי האשמה של שני הצדדים, ואפשר שאין שום אשמה מכל צד, רק על פי הטבעיות של התחלקות ההשקפות), עד שלא רק בתוך ההסתדרות הציונית הכללית הוא דבר שאי אפשר להכניס באיזה דרך של התפיסות את החלק היותר גדול של עולמנו הכשר, אלא אפילו לתוך ההסתדרות של "המזרחי", שנוסד ביחוד בשביל אחינו הכשרים, אין עדיין שום אפשרות להכניס המונים גדולים וכחות טובים רבים של אחינו היהודים הכשרים, שלמי אמוני ישראל.

באיזו התחשבות שנתחשב עם העובדא, בהתרצות או באי התרצות מוכרחים אנחנו לדבר אודות זה. כשנרצה לעסוק בעבודתנו ברצינות, לטובתה של כלל אומתנו, אנו צריכים להתחשב עם ההופעות איך שהן בפועל בהממשיות, מבלי להתחשב אם מרוצים אנחנו עם המצב או לא. לענינינו די לנו לדעת שהדבר נכון ואמת שבמציאות כך הוא, שאין אנחנו יכולים להביא את החלק היותר גדול של עולמנו הכשר, אפילו בתכונה של יחידים מרובים במספרם, וקל וחומר בצורה של כנופיות מסודרות לעבודתנו הקדושה של בנין עמנו בארץ ישראל, לא ע"י הסתדרות הציונית הקיימת, וגם לא ע"י אמצעותו של המזרחי. בהתחשבות עם הכבדות הזאת התכונן הדגל ירושלים, שהוא קורא את כל העולם הכשר שלנו, אל ההסתדרות שלה העצמותית, עם האמצעיים שלה, עם דעותיה העצמיות, עם האוטריטטים שלה, עם שאיפותיה המיוחדות, בשביל המטרה של יסוד החיים אשר לאומתנו הקדושה באי"י[3], ע"פ[4] החפצים המדויקים של העולם הכשר האמיתי החשוב והמוצדק.

זאת היא המטרה ביחש לצדה הכמותי, כלומר בהתלות להכמות המספרית של אחינו הכשרים שלמי אמונים, וביחוד של הכחות הטובים והאמיצים שבהם, שאנחנו יכולים להביאם אל העבודה הקדושה

של בנין האומה באי"י, ע"י ההסתדרות העצמותית של דגל ירושלים במדה יתרה מאשר ע"י איזו הסתדרויות אחרות שהן מצויות כבר אצלנו מקדמת דנא.

אבל עוד יותר גבוה ויותר מסוים ממה שהוא תוכן המטרה של דגל ירושלים מצד כמותה, היא המטרה שלה מצד איכותה, מצד הרוחניות, מצד מטרת התחיה של הרעיון האלהי האמיתי של העולם הישראלי הכשר, שיקרא אל החיים בתור כח רוחני פועל בתור נשמה אל כללות התנועה ושל תחית עמנו בכלל, וביחוד של בנינו בארי"י[5], שהם צועדים ובאים לפנינו בההוה הפלאי שלנו של הזמן הנוכחי.

בשביל כבודה של נשמת אומתנו הפנימית, שהוא הוא הכבוד של שם ד' אלהי ישראל, מקור כל הופעת הרוח, של חיינו הלאומיים בטהרתם, הננו קרואים להגיד את האומר האלהי הנצחי שלנו, בהתגלות, בפני כל העולם הישראלי הפנימי, ובפני כל העולם החצוני של כל העמים, האומר הגדול הנצחי, שהוא מבטא בברור את רעיוננו הקדוש, ואת התחשבותנו עמו בכל מלא גבורתו ועזוזו השמימי, בכל המלוא של ההתיחסות שלו אל שיבתנו אל נוה קדשנו העתיק. בעלי המחשבה העמוקה של כל העולם החושב והמרגיש, שהוא יודע להרים את עצמו ממעל לאותה הקטנוניות ושטחיות המחשבה המרחפת בשוק הספרות הרגיל ובאיזה חוגים חברותיים של העולם האירופי הזמני, אותם שהם מכוננים להביט בתוך מערכי הבטה בהירים אל העתיד הזורם ובא מכירים הם יפה יפה, איך לקרא את שמה של תנועתנו ההוית לאי"י[6] עם כל המאורעות המתיחסות לה. הנשמות הגדולות אפילו של האנושיות הכללית, ובפרט הנשמות הישראליות הגדולות שלנו, הן מתמלאות באורה קדושה, בעינים פתוחות רואות הן, איך שדבר ד' על אודות גאולתנו הוא מתחיל להתגשם בפועל, והן יודעות להעריך אנה אנחנו נקראים לעמד בתכונת המעמד הגדול ההולם לנו.

לתחיה של כל מהותנו אנו נקראים, הננו הולכים להתחיות חדשה, לא לבד בשבבים חצונים של חיינו החמרים, לא, כי אם בכל כל תמותנו, של כל הגוף וכל הנשמה כולה של עמנו. אנו מרגישים והעולם הגדול של האנושיות בכחותיו היותר עדינים מרגיש גם הוא, שהתחיותנו האופית המיוחדה זורמת היא מכללות מקורנו הקדוש, ממקור ישראל בכל העומק המלא של תוכן חיינו. שבתוך העומק של כל מה שמתנועע אדות תחית האומה שלנו, זורם הוא השטף האלהי שהוא ממלא את לב עמנו, ברגשות תחיה אמיצים, שהידענות העצמית הזאת בעצמה היא אחת מהכחות הגדולים בתוך העסק הזה, זהו דבר שהוא מתחיל כעת להיות מופיע בהבלטה, לפני כל אדם של מחשבה.

אבל מי יכול הוא לבטא בטהרו את האומר הגדול, מי יכול הוא לצביין את התואר של אופי חיינו החדש בארצנו הקדושה וכל התקשרותו של כלל עמנו בכללות כללותו, באופן שיתאים אל המטרה הגבוהה של האידאה הראשית שלנו. מי יכול לכוין את הדרכים שהם מובילים לזה, על היסוד ועל התואר המדויק המקודש האלהי של ישראל, לא אחרים, כי אם עולמנו הישראלי הכשר, הוא, כשיסודר בחופש, ובמעמד עצמי בכל מלא חרותו, בכל מלא כח חייו. המלה השאיפתית הישראלית, אינה יכולה להתבטא כי אם על ידי ההסתדרות העצמית הכללית של כל עולמנו הישראלי הכשר, שהיא תוכר לא בתור איזה חלק נגרר מאיזה כח אחר, רק בתור כח החיים האמיתי של אומתנו שהוא מפיח את הנשמה האמיתית בתוך התוכן השלם של כל תנועותינו הלאומיות העולמיות, שהן מתעוררות כעת אצלנו, כדי להעלות

את התנועה של תחית האומה בכללה אל הנקודה האמיתית הקדושה של החיים הישראליים הטבעיים לנו באמת.

העולם הכשר כשעמד מרחוק ולא רצה להכיר את התנועה הציונית, הלא זה רק בשביל שהוא מבקש את הגילוי של רוח הקודש הישראלי בתוך תחית האומה. זהו בשביל שהוא מעריך את התנועה בהערכה היותר קדושה, ובעבור שהוא חפץ שכל הנלוים אל התנועה יבאו לידי ההכרה הישראלית המקורית, שלא אך בהרוח האירופי הכללי לבד תפרח תחיתנו, ולא לבד בהצביונות הקולטוריים הכלליים לבדם, גם אם יהיו מבוטאים בשפתנו העברית החביבה, שהתחיותה היא לנו ביסודה כל כך קדוש וחביב, וגם לא רק בשאיפות יבשות חמריות חברותיות שאולות מחיים של אחרים, אלה שרשאים אמנם להמצא בהם יסודות טובים ומכובדים, אבל כל זמן שלא יוצק בהם רוח החיים של התוכן הישראלי המקורי הוא דבר שאי אפשר שנשיג על ידם את המטרה לבא למצב חיינו החדש, בתור עם שלם על אדמתנו במובנו השלם.

רק כאשר נניח את האבן היסודי, את העולם המעשי הישראלי המיוחד של עצמותנו, את השקפת עולמנו והרגשותנו אלה, שהם כולם זורמים אצלנו מהאומר הקדוש האלהי, מתוך ההערכה הגבוהה של רכושנו האלהי הקדוש, ההתקשרות של עמנו אל הספירה האלהית הקדושה, אל המקור של גאולת ישראל, ולהאמון אל תורתו, שהיא היא הנה המעין של חיינו, אז רק אז, אנו יכולים להגיד בטח לפני כל העולם, שאנו הולכים אל עצמנו, שאנו נמשכים אל התוכן האמיתי של התחיותנו העצמית, ואנחנו בטוחים שהכח הפלאי העתיק והיפה של גור אריה יהודה יבריק לפנינו בכל מלא הדרו ויפעת עצמות פארו.

אבל מי הוא זה אשר יגלה את התוכן האמיתי של התחיותנו החדשה, מי הוא זה שיכיר אותה לקדושה ואלהית, אם לא עולמנו הישראלי הכשר בכל מלא תמותו, בהמוניו הרבים, בכחותיו האלהיים הנפלאים הקדושים, שהוא רק אז דבר אפשרי להיות מופע כשהוא מסודר, וההסתדרות הזאת זאת היא השאיפה של דגל ירושלים.

כשהעולם הכשר האמיתי מבקר את התנועה הציונית, אין זו בקורת שלילית, כלומר הוא אינו חושב שאין להתנועה בכלל שום ערך, שיש בתוכה איזה ענין של רע מוחלט, לא, הוא מבקר אותה רק בקורת חיובית, דהיינו שהיא אומרת שהתנועה הציונית צריכה להיות יותר גבוהה, הרבה מאד יותר גבוהה להתעלות ולהתרומם, כי עדיין במדה פחותה נתגלה בה ענין החיים הישראליים האמיתיים, עוד יותר מדאי פחות מהשיעור נתגלה בה אותו הכח הקדוש שהוא צריך להיות מתגלה בה, לפי אותו הערך של המדה הגדולה שהיא מוכרחה לדבר אחראי גדול ורשום כזה, שהוא צריך להציג את התוכן האמיתי של כל האומה כולה, בקשור של כל הדורות שלה, ובהעתיד הענקי שלה העולמי והממעל-עולמי. והתוכן הזה באופיו במהותו האמיתי, איננו נמצא בהעולם התרבותי החילוני, כשהוא לבדו יהיה עסוק עם העבודה של בנין האומה. על זה אין מספיקים כשרונות דיפלומטיים לבדם, גם לא כשרונות ספרותיים ושיריים של המודרניות הרגילה, ועוד אחרים מהמון הכשרונות והמעלות של יתרונות אנושיים כלליים, אפילו כשהם מגיעים עד הרוממות הגאונית שבהם. כל אלה הם דברים מאד טובים ומשמחים

בתור אמצעים, כשהם נשתמשים יפה עומדים הם לשמש את התנועה האמיתית של הנשמה הישראלית במלא גדולתה, אשר היא מתבטאת רק בכחה הקדוש הנצחי שלה, שהוא זורם אצלה בתוכיות רוחה העצמי, וזה אשר עשה אותה ואשר עושה ויעשה אותה עוד, לאומה שהיא עומדת לאור גוים ולגאולה וישועה לכל העולם כולו, אשר בעבור המטרות המיוחדות שלה לעצמה, ובשביל המטרות הכל-עולמיות שהן קשורות זו בזו, מוכרחת היא להיות בנויה ומאומצת בכל התוכנים והענינים הבעלניים, התרבותיים, והפוליטיים, בכל יחושיהם אל ארצה הקדושה העצמית.

דבר המובן מאליו הוא, שהרעיונות צריכים להתבטא במעשים שהם צומחים מתוך הרעיון הישראלי האמיתי, שהם יתארו את ההתארה של המדיניות הישראלית העתידה בארץ ישראל, והצביון של כל הצורות שהעתיד המאושר שלנו יביא לנו על היסוד של ההופעות העתידות, שהן צריכות להיות מותחלות בהדרגה מיד בזמן הקרוב להתראות, ובהתחשבות עמם יבנה הפרוגרם המשוכלל של דגל ירושלים.

האידיאל של דגל ירושלים מוכרח הוא להיות גורם לרומם את הערך של התנועה הציונית, ואת הערך של תחית האומה והכרתה בכלל, גם בכל מטרותיה העולמיות, הוא יכניס טריות של קדושה, בתוך כל ההסתדרויות העובדות את העבודות הטכניות בדבר התקדמות בניננו על ארצנו הקדושה, הוא ימשך משך כבוד של קודש על כל מעבדינו הלאומיים.

הטל של תחיה של האומר האלהי, שהוא יזל על ידי התנועה הכשרה באופיה הקדוש, יכניס שירה קדושה, והתלהבות רוחנית אלהית בתוך כל השדרות של התנועה, גם יכניס רוח ששון תחת הרוח הכהה, של הארסיות של הספקנות, שהחילוניות של כל תנועה היא עומדת בסכנה להפגע ממנה. כי רק במקום שהאורה האלהית היא מופיעה בתנועות החיים, שם זורחת היא הצהלה, הצהלה האמיתית המדויקה, ורוח החיים המרוצה, וזה הוא בעדנו הענין היותר מוכרח בצעדנו החדש בחדוש של חיינו הלאומיים בדיוקם, בנונו המוחלט, אנחנו מוכרחים לצעד אל המעין של הגילה, "ישמח ישראל בעושיו בני ציון יגילו במלכם".

העבודה של דגל ירושלים מתחלקת היא לשלשת מחלקות חטיביות, לפוליטית, עבודתית, ותרבותית. מובן מאליו שכל מחלקה, תסכם את הענפים הרבים שהם עומדים במצב של גדול תדירי, ע"פ המדה של התקדמותנו בהעתיד של הכלל-ישראל המסודר החי, שהוא זורם ונמשך בכל אופיו הרוחני והחומרי מתוך כל הגלויות אל נקודת הקודש של חייו. "מי אלה כעב תעופנה וכיונים אל ארובותיהם".

הענין הראשי של העבודה הפוליטית שלנו היא, התוצאה התמידית של ההכרה הברורה לפני כל העולם של העמים, שכללות האומה הישראלית בכללה מכרת היא את שייכותה לארץ ישראל מתוך הנביעה של המקור האלהי, כשם שקשורנו האמיץ בתור עם מצוי, עם ההצטינות הנפלאה של כל עברנו, הוא מאד מוסכם אלהי ומובטח, כשם שהודאיות שארץ ישראל היא ארצנו לעולמים מיוסדה היא על האמרה האלהית האין קצית, אשר כל האנושיות צריכה והיא עתידה להיות מכבדת, ובגודל רוממות הכבוד להכיר, אנחנו חייבים להכניס את התוכן הקדוש האלהי בתוך הבטחון של מעמדנו בא"י, שהוא יעורר

את כל העולם האנושי להתרומם לאחיזה קדושה בכל הענינים הפוליטיים שלהם, מה שההתכונות מזה שהיא נובעת מתוך הנשמה הישראלית הקדושה מתוך תורתנו ונביאנו, זה המחשב הקדוש, הנצחי, היה יהיה העמוד והמבצר של שלום העולם העתיד, אשר יוחל בכל אופן להתפתח בתור תוצאה של המצרף הגדול, שהאנושיות בכלל ואנחנו ישראל בפרט הננו נצרפים ע"י המסות הגדולות של המלחמה האיומה העכשוית, שאחד מהגורמים הגדולים שלה היא השקיעה העמוקה של האנושיות בהחמרנות הגסה, ועזיבת האלהים בעמק המובן של המלה.

והיא, אותה ההתלות האלהית של הפוליטיות שלנו, תהיה ה"חומת-אש" אשר תכניס בטחון וכבוד אל קיומנו העתיד על ארצנו הקדושה. כל ההכרות הללו והאמצעיים שהם מובילים אל התבארותם, הם שייכים אל המחלקה הפוליטית של דגל ירושלים.

הצד העבודתי של דגל ירושלים כולל הוא ביחוד לדאג, שהיסוד הכשר של עמנו, שהוא באמת בכל כללות חייו, אגוד עמוק עם א"י[7], ועם קדושתה, באידיאליות היותר נערצה, שהוא יהיה בכל האפשרי יותר ויותר מתנטע בארץ, שיהיו זורמים קבוצים של אחינו היהודים הכשרים להתישב באי"י, לכונן מושבות, ליסד חוות, ערים, כפרים, בתי חרשת, וקבלניות מסחריות, השדרה של הפועל הכשר תתכונן ע"י מושבות של פועלים, בכל המכשירים הטובים הדרושים לזה. הדרך של התכונה המעשית היא היחידה שהיא סוללת את המסלה שיהיה הרושם של האידיאל הישראלי הכשר מכונן ומבוצר בחיים, שהוא יעשה את תוכן החיים של עמנו העז בענקיות רוחו על אדמת קדשו להצלחתו הטבעית לאמתתו. המחלקה התרבותית היא מתענפת על הקיום של כל קודש, וכל מה שהוא כשר, מכל מה שיש לנו בארצנו הקדושה, החל עם מה שיש לנו לעת ההוה, להחזיק את כל המוסדות הכשרים, לתן להם עצמה, להשתדל בכל האפשריות שיתקדמו בעושר הקודש שלהם בעתיד, לחזק את כל תלמידי החכמים שיש לנו בירושלים עיר הקודש, וביתר המקומות של ארצנו הקדושה, לראות איך לפאר ולהדר את כל הבתים המקודשים לתורה ועבודה, את בתי הכנסיות, בתי המדרשות, הישיבות משרדי בתי-הדינים, בתי התלמוד-תורה, ועוד, שיהיה להם חזות נאה והגון, שיהיו מתאימים עם התביעות ההיגיניות ומצב הבריאות, שיפרחו ויזהירו מבית ומחוץ, כמו שהוא ראוי והגון בעד עמנו הגדול החי בארץ חייו.

להתעסק בכל ענפי החנוך ע"י ההתיסדות של חדרים טובים, בתי ספר, ישיבות, עפ"י[8] הדרישה של הכשרות הישראלית לאמתתה, עם ההתאמה המכוונה להצרכים של חיינו החדשים בארץ ישראל.

ליסד ישיבת-עולם גדולה בירושלים, בפרוגרם ממולא בזהירות, ורחב ועשיר בתוכנו, ישיבה כזאת שתהיה בתוכנה ובחזותה לתפארת בישראל, ישיבה בעלת הרבה ענפים, בתור מחלקות על כל המקצעות שבתורה, שתהיה מקפת את כל התורה כולה שבכתב ושבעל פה את ההלכה וההגדה, וכל מה שהוא נוגע לחיי התורה בישראל במלא רוחב המובן של המלה.

לכונן בהישיבה קבוצים של תלמידי-חכמים גדולים, מחדשים, בעלי כחות יצירה טובים להמציא ספרים נצרכים בכל ענפי התורה וחכמת ישראל, לכונן את פרי יצירתם בסדר הגון, לדאג שהכתבים הטובים הנדרשים, והמצויינים ביחוד, יופיעו בדפוס בתבניות יפות ומהודרות.

להשתדל שיהיה נמצא קשר יחשי בכל האפשרות בין כל חכמי ישראל בכל הארצות עם חכמי הישיבה הגדולה שבירושלים, ע"י חליפות מכתבים תדיריות, בכל מקצעות התורה וחכמת ישראל, וע"י[9] עתון תמידי שיופיע ע"י העריכה של בחירי גדולי תורה וחכמי ישראל שבהישיבה, ועי"ז[10] יתרחב ויתרבה ג"כ[11] הקיבוציות של הכתבים המצוינים, שיהיו לספרים חשובים שיצאו לאור לזמנים מיוחדים בתכניות גדולות, הישיבה תתפתח במדריגה כל כך גבוהה בתורה וחכמת ישראל, עד אשר עולמנו הישראלי, וגם העולם הנכרי הבלתי ישראלי ידע שהמקום המיוחד להשיג ברורים מיוסדים, על השאלות היותר עיקריות בחכמת התורה והאמונה, וכל מה שהוא נכלל בחכמת ישראל בתוכן היותר עמוק ורחב ומתענף של המלה הגדולה הזאת, שהמרכז לזה, היא הישיבה בירושלים.

הדגל-ירושלים צריך לדאוג שיתכונן בית-דין גדול, ועד של רבנים גדולים, בעיר הראשית הקדושה שלנו ירושלים, שיהיה כולל בתוכו מספר רשום וידוע של חברים שבתוכם תתכנס קבוצה של אנשים בעלי סמך ובעלי צורה, בהעולם הישראלי.

שימצאו בתוכם גאונים גדולים בתורה, בחכמה ובצדקות, ובהתהלכות העולם והחיים, באופן שהועד הגדול הזה יהיה עומד על מצב כזה, שיהיה בהמשך הזמן מוכר אצל כל השדרות של עמנו, וגם אצל העולם הכללי, בתור הכנסיה הרוחנית המאומצת של עולמנו.

הועד או הבית-דין יכונן את מפעליו בצורה הדדית עם הנהלתנו העולמית, שהיא תתכונן אצלנו בעתידנו המובטח, בכל הדברים שהענינים של כלל האומה יהיו דורשים את ההדדיות הזאת, התנועה של כל אלה הדברים במחלוקותיהם בענפיהם, שהם מוכרחים להיות מתרבים, ושהם צריכים תמיד להיות הולכים ומתגדלים, יתאר הפרוגרם המשוכלל של דגל ירושלים אשר יוכל להופיע רק אחרי האסיפה הכללית המאושרת הראשונה ושהיא תוכל לצאת אל הפועל אחרי ההתיסדות של סכום הגון של הסתדרויות מקומיות שיתכנסו יחד אל דגל ירושלים.

בכן רבותי לעת עתה הננו עומדים אצל עבודת ההכנה, מי שהוא נאמן להאידיאה, של דגל ירושלים יכתיב את עצמו בתור חבר, לעזור לענייננו הקדוש. והנה נדרש מכל חבר נאמן שישפיע בכל האפשרות שלו, על יחידים, קבוצות, הסתדרויות, אגודות וחברות, שיכנסו בתור חברים אל דגל ירושלים.

התכונות הראשיות הנם לעת עתה, אלה:

א. כל איש ישראל שהוא שואף להתגשמות האידיאה של דגל ירושלים, דהיינו מי שהוא חפץ שהיסוד של גאולתנו ותחית האומה שלנו, יהיה מבוסס על המכון הקדוש האלהי, שהוא מופיע רק ע"י קדושת תורתנו הקדושה הוא מוכשר להיות חבר בדגל ירושלים.

ב. כל אגודה מקומית שהיא מכילה עשרה חברים, עושה לה יושב ראש ומציבה ועד של עוד שני חברים לפחות.

ג. כל אגודה יחידית היא מורשה לשלח דיליגט להאסיפה הכללית שהיא האסיפה שתמצא מקומה בהעיר של הועד המרכזי, שכעת הוא בלונדון.

ד. כשאגודה מונה מספר חבריה יותר מחמשים יש לה הזכות לשלח שני דיליגטים.

ה. כל אגודה מקומית צריכה להרשים את מציאותה אצל הועד המרכזי, ביחד עם זה, תודיע את הפרטים החשובים של פעולותיה, ולפחות את מה שהיא חושבת לפעול.

ו. כל אגודה צריכה להעמיד בכל חודש התודעות קצרה להועד המרכזי.

מהענינים שהוציאה אל הפועל במשך הזמן של החודש.

ז. מזמן לזמן, צריכות להופיע חוברות בשם "דגל ירושלים" ע"י הועד המרכזי, שבהן יתואר המצב של התנועה וכל הפרובלימים שיש להם התלות עם שאיפותיה.

ח. כל חבר בגיל של שמנה עשרה שנים, נחשב לחבר מאושר ב"דגל ירושלים". ט. צעירים יכולים ליסד קבוצות מיוחדות בשם "צעירי-ירושלים" בהתקשרות עם ההסתדרות הכללית של הדגל ירושלים.

י. נשים יכולות ליסד אגודות תחת שם "בנות ירושלים" גם צעירות יכולות ליסד חבורות בשם "צעירות ירושלים" ע"י התודעות של הועד המרכזי. יא. כל אלה האגודות של החבורות, ובכללן אגודות הנשים, הצעירים והצעירות, משלמות את דמי-חבר שלהן, אל הועד המרכזי, על פי ההערכה של ברור המצב אשר יתברר בין העומדים מצדם, ובין הועד המרכזי. יב. הועד ישיב לכל אחד על כל השאלות שיש להן איזה שייכות עם הענינים של דגל ירושלים.

יג. בכל עונה צריכה להיות אסיפה כללית של כל הדיליגאטים, וחברים, בתור הכנסיה הגדולה של "דגל ירושלים", ואנחנו מקוים שבעתיד הקרוב יהיה מקום הכנסיה בעירנו החביבה והקדושה, ירושלים עיר הקודש תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן.

בתקוה הגדולה אשר צור ישראל וגואלו, הבוחר בירושלים ושוכן ציון, יצליחנו בקבלנותנו, הננו חותמים לעת עתה את ההרצאה של ההודעה על דבר המטרות של דגל-ירושלים.

בהתקוה להההופעה המהירה של היום הגדול והאורי, ומהנביא הקדוש ציין אותו בהמלים הגדולים והקדושים הללו.

והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים, והשתחוו לד' בהר הקודש בירושלים. (ישעיה כ"ז[12] י"ג).

קול הקורא מאת הרבנים שליט"א[13]

לעולמנו הנכבד, של שלמי אמוני ישראל אנחנו הרבנים חתומי מטה, מרימים בזה, את דגלנו הקדוש דגל ירושלים, אשר נתכונן ע"י השתדלותו של כבוד הרב קוק שליט"א, לפני כל העולם הישראלי, הננו מוצאים מוצלח מאד את הרעיון הקדוש לאמץ ולקדש את תנועתינו של תחית האומה ובנינה על אדמתנו היקרה והקדושה, על ידי הכח של דגלנו הקדוש דגל ירושלים.

העינים של כל עמנו הקדוש ועיני כל האנושיות מוכרחות הן להפתח בהזמן הנפלא הנוכחי, להכיר איך היד האלהית החשופה מנהלת אותנו, עד כמה כל המאורעות של העולם הנן מכוננות כולן להקים את

אשר החליט האמר האלהי ע"י תורתינו הקדושה, ועל ידי נביאנו הקדושים. הצעדים של "אתחלתא דגאולה" מתחילים המה להיות כבר מורגשים, והאהבה האלהית לעם קדשו מתחילה היא להגלות ברשמים של גאולה, תנועתנו הלאומית לתחית האומה, ובנין הארץ מוכרחת היא להיות מוארת בשלהבת של אמונה ושל קדושה, בהרוממות של התשובה אל היהדות המלאה.

החפץ, והבטוי וכל המפעלים המעשיים, שהם מוכרחים לאותה ההסכמה הקדושה שהיא תחיה ותפאר את כל כחותנו הישראלים, מוכרחים הם להתבטא על ידי העולם הקדוש, של שלמי אמוני ישראל, ברגשותיו הקדושות והנמרצות. ובשביל כך מוכרחים אנחנו כולנו להתאחד לאגודתנו העולמית הגדולה, על ידי ההסתדרות ירושלים, אשר היא תקדש ותרומם בכחה העצמי, בעומק הרישום של תום יהדותה, את כל כחותנו שהם עובדים לשם המטרה של תחית האומה ובנין הארץ, על ארצנו הקדושה בכל גוניהם, בכן מבקשים אנחנו מכם אחינו האהובים, באו כולכם והתכנסו נא, בתוך הסתדרותנו הקדושה, "הסתדרות ירושלים" הרימו את הדגל הקדוש "דגל ירושלים". בכל החוגים שלכם ועל ידי הכח הקדוש של ההסתדרות "ירושלים", של בחירי שלמי אמונים, יתרומם ויתקדש לעיני כל העולם הישראלי וכל העולם האנושי, גם דגל ציון, ענינינו הלאומיים העולמים יעוטרו בריוח גדול בכבוד ואומץ, וברכת השלום תתפשט על כל השדרות של אומתנו היקרה שהיא תהיה מקור הברכה והשלום בעד כל העולם.

התחזקו אחינו שלמי אמונים בגדל רוח, בעומק רגש יהדותי, שאו בגאון במרץ, את דגלנו הקדוש "דגל ירושלים" תנו לעמנו אומץ אלהי, קדשו את שם קדוש ישראל וגואלו, התאחזו בתורתנו הקדושה לבנות בכחה את הדרך על גאולתנו המתעתדת לבא, במהרה בימינו אמן.

הרבנים מלונדון והמדינה

לונדון

מאיר צבי יונג, שמריהו יצחק בלאך, צבי הירש פערבער, מרדכי צבי שווארץ,

מאיר צימרמאן

ליעדז

ישראל חיים דייכעס, צבי הירש הורוויץ, נחום הכהן סינזון, יהודה ליב אסטרינסקי

מאנטשעסטער

ישראל יעקב הכהן יפה, משה יצחק סגל, מנחם מענדיל יצחק בערמאן אהרן ראובן טשארני, בירמינגהאם דוד ראבינאוויץ, סונדערלאנד משה נאמיאט, גייטסהעד יחיאל מאיר סאנדעלזאן, ניוקאסעל עוד רבנים גדולים ואנשי שם במדינה זו ובמדינות אחרות עומדים בהכרה גדולה בהתקשרות נאמנה לתנועתנו הקדושה התנועה "ירושלים" אמנם כעת נכתבו פה אותם הרבנים אשר הזדמנו עמנו פנים אל פנים והביעו את רגשי אהדותם הקדושים לענינו הקדוש.

חזקו אחים חביבים את הסתדרותנו הקדושה, הרימו את דגלנו הקדוש, דגל ירושלים.

בברכה מהבוחר בציון ושוכן ירושלים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

הערה על דבר יסוד הישיבה העולמית בירושלים הנני מוצא לנכון לבאר את תוכן הרעיון של יסוד הישיבה האמורה במטרותנו. גדול מאד הוא הערך, של הישיבות הקיימות בירושלים, וביתר ערי הקודש, אוצרות קודש הן לנו, הרבה גדולי תורה, גאונים, צדיקים, וחכמים מצוינים נתנו לנו הישיבות הללו, ועלינו החובה להגדילן ולהאדירן, להוסיף להן עצמה, ולפאר את כבודן. אמנם התוכן של הישיבה היחידה, שחובתנו היא הולכת ומתגדלת, להוסיף עתה בתור אחד מהצרכים היותר גדולים וקדושים של כלל עמנו, היא ישיבה עולמית, כלומר לא ישיבה רק בעד בני ירושלים לבדם, או רק בעד בני ארץ ישראל בכלל לפי הערך של הקבוץ הישראלי שבתוכה, כי אם כללית. כי עלינו להתחשב עם המציאות האפשרית, שחלקים גדולים ורבים מאומתנו יהיו עוד פזורים בארצות הגולה, עד התור אשר גאולה שלמה תופיע, ולציון יבא גואל צדק, משיח צדקנו שיגלה ויראה במהרה בימינו. ועד העת ההיא אנו חייבים לעשות את ארצנו הקדושה בכלל ואת עיר קדשנו בפרט, לא למרכז רוחני, של חיי החול לכל הסתעפותיהם, בזה לא נתן כלל לעמנו, ולא לעולם כולו, את אמתת צביון החיים שאנו צריכים ועתידים לתן להם.

כחנו הגדול בסגולת קדושתנו הוא מונח, ועל ידי הארת אור תורתנו הוא מתגלה.

על כן לא למרכז רוחני סתמי אנו צריכים לעשות את ארצנו הקדושה ואת עיר קדשנו, כמו שגלו פנים שלא כהלכה בזה אנשים אחרים, כי אם למרכז קדוש, צריכים ועתידים אנחנו לעשות את בית חיינו, ולשלמות קדושת המרכז אשר יופיע חיי קודש גם על כל פזורי הגלויות, צריכים אנחנו שהכחות הצעירים היותר טובים והיותר מקודשים לקדושתה של תורה שבעמנו, הם יתועדו עמנו להתגדל באור תורה בתוך הישיבה הגדולה, הישיבה העולמית, שאנו שואפים שעל ידי התעמולה של הסתדרותנו הקדושה, ההסתדרות "ירושלים", תוסד בכל הדר שכלולה בעיר קדשנו, ירושלים, והיה יהיו הישיבות הקיימות בעיר הקודש מאז, עומדות בצביונן, ומוסיפות פאר והדר לכל אלה מבני ציון, החפצים לקבע את עצמם באהלה של תורה לכל ימי חייהם, ולהשאר בקביעות על אדמת הקודש, והישיבה העולמית תהיה למקום הקבוץ של כל הכחות הצעירים מפזורי הגולה, או מבני ארץ ישראל אשר ירצו באביב ימיהם להשתלם במשך איזה שנים בלמודם בתוך הישיבה העולמית. ואחר מלאת הזמן הקצוב שיהיה לכל צעיר שיכנס בהישיבה, יצא ממנה לעבוד את עבודתו בחיים, כל אחד ואחד לפי כשרונו וגורלו. חוץ מתלמידי חכמים יחידים, אשר יהיו שייכים להקבוצה העובדת בעריכת הספרים הנדרשים לפי הזמן, המה יהיו יכולים להשאר במחלקה זו בלא קצבה מוגבלת.

והבוחר בתורה ובציון וירושלים, יופיע על עצתנו, אמן,

1. ע"י - על ידי
2. עכ"פ - על כל פנים
3. בא"י - בארץ ישראל
4. ע"פ - על פי

5. בארי"י - בהארי"י - רבי יצחק לוריא
6. לאי"י - לארץ ישראל
7. אי"י - ארץ ישראל
8. עפי"י - על פי
9. ועי"י - ועל ידי
10. ועי"ז - ועל ידי זה
11. ג"כ - גם כן
12. כ"ז - כל זה
13. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה סיון תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב דב בער הלוי עפשטיין, ירושלים

בתחילה חשב שהישיבה הגדולה תהיה ב'יבנה', אבל אם בירושלים יקימו מוסדות לחכמות חול, אין להעביר את 'גדולתה של תורה' למקום אחר. רוב הישיבות הגדולות בחוץ לארץ נהרסו במלחמה. הרב קוק מבקש מהרב עפשטיין לאגד את גדולי ירושלים ל'דגל ירושלים'.

עיקרי הדברים

- הישיבה בירושלים ולא ביבנה.
- חורבן ישיבות אירופה.
- גיוס גדולי ירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ה סיון תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכה לכבוד ידי"נ[4] הרב המאוה"ג[5] סוע"ה[6] אוצר תורה ויראה טהורה איש חמודות מו"ה[7] דובער הלוי עפשטיין שליט"א[8].

אחדשה"ט[9] באה"ר[10].

אורו עיני מאור מכתבו הנעלה, והנה להאריך בדברים כעת ע"ד[11] פרטי הפעולות והמגמות אשר עומדות הן כעת על הפרק, לא יכילו גליונות, וחלק מזה ישכיל כתר"ה[12] חביבי מהחוברות הזארגוניות שבטח באו ויבאו לידו, ביחד עם קול הקורא ע"ד ההסתדרות "ירושלים", [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] שהיא הולכת ומתעוררת ע"י[13] ההכרזה של הרמת "דגל ירושלים". אמנם בתחילה היתה מחשבתי שצריכים אנו לשאוף שמקום הישיבה יהיה דוקא "יבנה" ממש, [על פי "תן לי יבנה וחכמיה" (גיטין נו)] אבל אם מצד האנשים העולמיים יתיסדו בירושלים בעצמה כוננויות לחכמות חול, [האוניברסיטה העברית, שאבני הפינה שלה הונחו בתמוז תרע"ח] חושב אני שאין אנו רשאים לרכז את היסוד היותר איתן של גדולתה של תורה במקום אחר, אפילו אם יהיה חביב כמו "יבנה", ע"כ[14] נכתב בהמטרות שהישיבה צריכה להוסד בירושלים. מובן הדבר שיסוד ישיבה עולמית גדולה ואיתנה, מפוארה בכל עטרות הוד קודש, ועדויה ברוח צהלה טהרה וגבורה, היא כעת מוכרחת ביותר, אחרי שרוב הישיבות הגדולות שבחו"ל[15] נהרסו, בסערת הזמן, ומאד קשה יהיה ליסד בציון פנת יקרת זו, ואקוה בע"ה[16] כי ימצאו אמצעים חמריים, אם אך יתאגדו הלבבות של יחידי סגולתנו באי"י[17] להתאגד עמנו יחד במפעלנו הקדוש, להחיות את תחיית עמנו בחיי קודש ד' ואור קדושת תורתו.

ע"כ אהובי כתר"ה יהיה נא מעיר קודש לנו לעזר, וישתדל בכל כח השפעתו הטהורה לאגד ולקשר את לב כל גדולי וחשובי עיר עז לנו, וחשובי אה"ק[18] בכלל להלוות אל הדגל הקדוש, ולהחיות בעז גדולה את התנועה של "ירושלים", שהיא תצוק רוח קדושה, רוח שלו' ואהבה וריעות על עם ד', ורוח חיי עז

וגדולת נשמה על כל למודי ד', על חוכי ישעו, ומצפים תפארתו, בתתו מציון ישועה לעם קדשו, והי'[19] זה שלו' כנה"ר[20] ונפש ידי"ע[21] דוש"ת[22] באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. ע"ד - על דבר
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. ע"י - על ידי
14. ע"כ - על כן
15. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
16. בע"ה - בעזרת השם
17. בא"י - בארץ ישראל
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. והי' - והיה
20. כנה"ר - כנפשו הרמה
21. ידי"ע - ידידו עוז
22. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ

ברכת השנה, והתנצלות על מיעוט מכתבים. 'הסתדרות ירושלים' מסתעפת לשלושה: התנועה הירושלמית - אידיאלים ודעות שיעוררו רוח קודש; ההסתדרות - חיזוק הקודש בארץ 'בשלטון עצמי מבלי שום התרפסות' לכוח של חול; ו'דגל ירושלים' בידי תמימי דעים, ובראשם גדולי תורה. הישיבה העולמית חייבת להיות בירושלים, ופניה אל הצעירים מכל הגולה, מהישיבות שנחרבו, למאות ולאלפים, 'לכח מכריע על תגבורת החול'. מהישיבות הקיימות יבואו לזמן קצוב, וכל ישיבה תעמוד במעלתה. 'כלים גדולים עלינו להכין' לאורות העתידים.

עיקרי הדברים

- שלושת ענפי התנועה.
- שלטון עצמי לקודש.
- הישיבה העולמית בירושלים.
- 'כלים גדולים עלינו להכין'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ' אלול תרע"ח[2], האראגאטה.

בספרן של צדיקים גמורים לחיים טובים ארוכים ומתוקנים יכתב ויחתם כבוד מחמדי חותם לבבי, הרב הגאון המפורסם לשו"ת[3] קדוש ד' מכובד סוע"ה[4] מו"ה[5] יעקב משה חרל"פ[6] [הרב יעקב משה חרל"פ, מתלמידיו הקרובים של הרב קוק בירושלים] שליט"א[7] וכב"ב[8] היקרים, הקטנים עם הגדולים, כולם יתברכו במעולות שבברכות, ברב נחת והצלחה, בנועם ד' וחדות עזו לאוי"ט[9].

אחדשה"ט[10] באהבה מקורית פנימית.

אין די באר חביב לבי המניעות הרבות, בכמות ובאיכות, אשר ימנעוני מהפיק את עונג רוחי לבא בכתובים את כת"ר[11] יקירי לעתים קרובות. אמנם עצת ד' היא תמיד כי המסתרים יגיהו את האורים היותר אמיצים, אתה אל מסתתר אלהי ישראל מושיע. [ישעיהו מה, טו]

רבה עלי תכונת העבודה ביסוד הסתדרותנו הקדושה, הקשורה בקשר אמיץ ביסוד אור ישראל, המתנוצץ ממקום מה נורא, מרום מראשון מקום מקדשנו, המסתעפת לשלשת ראשים יסודיים, התנועה הירושלמית, אידיאליה דעותיה, רגשותיה, ופנימיות סוד שיח כונותיה, הראויה להתפשט עלי אדם רב, לעורר רוח קודש ד' במרחקים, לרומם קרן דעת ד' צור ישראל וגואלו, אשר זרע עזו נטויה על עמו ונחלתו, לאהבת יונתו תמתו, גם מחגוי הסלעים [על פי שיר השירים ב, יד; ה, ב] וסתרי המדריגות. אור תנועת קודש זו, תסיר את כרובי עינא, המעיבים את עניי חשכם, המערימים סוד על עם ד' לחשוב עליהם תועה, ועזבון. והתנועה ירושלים נפלאות תחולל בספרות ובפועל, להביע לכל העולם כולו הנה דבר ד' קם ונהיה, ולא עזב ד' את עמו, ולא יעזבנו עדי עד. ההסתדרות ירושלים תאמץ ותחזק את כל

המקודש על אדמת הקודש, בשלטון עצמי מבלי שום התרפסות כל דהו לאיזה כח של חול, וכל הנושא ידיו קודש לדי לבא לעזרה, מכל המון בית ישראל הנה הוא מציב לו יד ושם בהיכלי קודש די. דגל ירושלים, ינשא בידי תמימי דעים שלמי אמונים, צניעי ומעלי, הכופים אזניהם לקול מורים, ולבם וידם אמונה בטהרת קדושת ישראל בכל מערכי לבם ומהלכי חייהם, ובראשם ראשי עם די גדולי תורה טהורי לב ונבוני דעת ויראת די.

הישיבה העולמית, מוכרחת היא להתיסד בירושלים, [תכנית "הישיבה המרכזית העולמית", שהוקמה בירושלים כעבור שנים אחדות ונודעה בשם "מרכז הרב"] אחרי אשר לא בכוחנו הוא להפריע את תגבורת החול, ביסודי בניניהם, לא דוקא אל יושבי הארץ מאז מועדות פני הישיבה הזאת, ולא דוקא אל הקביעות הבלתי זמנית הנהוגה בישיבות הקדושות שכבר קנו להם קביעות מאז, שעלינו לרוממם ולשגבם, לחזקם ולאמצם. אבל פנינו מועדות אל החיל תופסי התורה הצעירים אשר בכל תפוצות הגולה, ממרכזי הישיבות הגדולות אשר נתבטלו בימי מהומת הזמנים, למה לא נקבץ לנו חיל קדוש צעיר וערנן לשם די ותגבורת כח תורתו, בהאדרתה של תורה והגדלתה, בריבוי עם למאות ואלפים שינהרו אל עיר הקודש, אל מקום בית חיינו צריכות עינינו להיות נשואות, והי[12] החיל הקדוש הזה לכח מכריע על תגבורת החול, וכאשר אור עליון וקדוש מהגיוני קודש, ורזי תורה ודעת די יוצץ ביחידי הסגולות, יהיה לרוח חיים, ולאבן חן על כל המחנה כולה, שכולה היא קודש, כולה מוכתרת בכתרה של תורה בנעימת המדות, ובתפארת די על עם קדשו. מהישיבות הקיימות יוכלו לבא רק על משך זמן של קצבת שנים, והישיבות העומדות, כל אחת ואחת תעמוד במעלתה כבודה ויפעתה. זאת היא מטרתי ומגמת פני ע"ד[13] האידיאל של הישיבה.

כלים גדולים עלינו להכין, למען יכנסו בהם האורות העתידים להופיע בחסדי די גואל ישראל וצור ישעו על עם קדשו סלה. בע"ה[14] אקוה שמזמן לזמן יפקד חביבי הדרת כת"ר בקול מקודש, וסוד שיחו לא ימנע מהודיעני בפרטיות, וברכת די, אומץ ועז, בריות גופא ונהורא מעליא תשגבהו, ובימין די רוממה נתגבר ונושע, וחדות קודש תהי[15] עם רוחנו תמיד, ועדנת נועם אור תורה, וצפיית ישועה, שמחת גדולת צורינו גואלנו, יתעלה עדי עד רוממות כבוד שם תפארתו, תאשרנו תמיד, בהוספת חיל ומחיל אל חיל נצעד, וברחבה נתהלך בדעת די אמת וחקרי פקודיו ואמרות קדשו, ובגודל חסדו וטובו יתמך את גורלנו לטובה ויזכנו לחדות פנים בשמחות וגיל בעיר די, עיר עז לנו עדי עד, בקיבוץ בניה לתוכה בשמחות וברוממות קרן ישועה, ממקור הקודש, אשר יופיע על כל נאות יעקב. והי זה שלו[16] וברכת עולמים כנפשו הטהורה ונפש ידידו עז קשור בקשרי קודש בידידותו הנאמנה המצפה לתשועת די וחותם בברכת השנים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

לכל אהובינו ודו"ש[17] בקודש שלו' וברכת השנים באה"ר[18].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)

3. לשו"ת - לשם ולתפארת
4. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
5. מו"ה - מורנו הרב
6. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכב"ב - וכל בני ביתו
9. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. והי' - והיה
13. ע"ד - על דבר
14. בע"ה - בעזרת השם
15. תהי' - תהיה
16. שלו' - שלום
17. ודו"ש - ודורש שלום
18. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקיג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב תשרי תרע"ט **נמען:** (נמען לא מפורש; כנראה תשובה לשואל על התנועה)

סניפים נוסדו בכמה קהילות, ובחורף יוצא מאסף 'דגל ירושלים'. התנועה מתחלקת לשלוש מחלקות: 'האידיאה ירושלים' - בירור הערך המקודש של התנועה הלאומית ושל קשר ישראל לארצו, גם בעיני חסידי אומות העולם; 'ההסתדרות ירושלים' - כל מי שרוצה לראות את הארץ בנויה בהדרת קודש, גם מי שאינו 'שלם באמונה' לגמרי; 'הדגל ירושלים' - שומרי התורה בחייהם הפרטיים. במעשה: לחזק את המוסדות הקיימים כדי שלא יזדקקו למבזיהם; ישיבה עולמית מפוארת בירושלים כנגד הצעירות החילונית שתתרחב בעקבות האוניברסיטה; קרן לספרות; ובית דין גדול בירושלים לכל האומה. בעניין השפה: החרמה גמורה של היידיש מוקדמת מדי. גם ארץ ישראל צריכה להשתתף ביצירה ולא רק לקבל כספים. אין להפריד בין הכוחות, גם עם 'הפשרנות המזרחית'.

עיקרי הדברים

- שלוש מחלקות: אידיאה, הסתדרות, דגל.
- ישיבה עולמית מול האוניברסיטה.
- בית דין גדול בירושלים.
- שאלת היידיש.
- אחדות עם המזרחי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ב תשרי עטר"ת[2]. [י"ב בתשרי תרע"ט (1918). הרב קוק ישב אז בלונדון]

עניני דגלנו ["דגל ירושלים"] הולכים ומתפתחים ["דגל ירושלים"; ראו (כרך ג', אגרת תתע)] בע"ה[3], סניפים נוסדו בכמה קהלות, ההסברה הולכת ומתרחבת, ונקוה שסוף סוף יבינו הכל את העדינות התמה שבתנועתנו ועד כמה כבוד בית ישראל תלוי בה, ורבים רבים מאד יהיו עמנו. בימי החורף הבע"ל[4] נקוה להו"ל[5] מאסף דגל ירושלים לבאר את פרטי התנועה בבירורים ספרותיים. ביחוד צריכים אנו לבאר את היסודות הראשיים של מגמתינו, שהם מסתעפים לשלושת המחלקות של תנועתנו הקדושה, האידיאה ירושלים, ההסתדרות ירושלים והדגל ירושלים. א) תפקיד האידיאה היא בירור הרעיון ע"ד[6] הערך המקודש של התנועה הלאומית ושל יחש האומה לארץ ישראל ויחש האנושיות בכללה לקשר הקודש של ישראל לארצו, כפי מה שהדבר מתבטא גם אצל הכוחות היותר טובים שבחסידי אומות העולם, בעלי השפעה, מכל המינים, פוליטיקאנים, סופרים, רוחנים וכו'[7]. המלה ההפקרית ונאיצת הקודש, המצויה בחלקים מחוגי העסקנות המודרנית שלנו, היא מחלשת את יפוי הכח הפוליטי של עמנו, וכל העולם הכשר שלנו הוא קרוא עתה לבסס בכוחו הגדול לקדש את היסוד המוצק של תנועת התחיה. ב) ההסתדרות ירושלים תכניס לתוכה את כל אדם מישראל, המכיר ושואף שצורת החיים המקודשים בישראל תהיה מוכרת יפה לחיינו בארץ ישראל, החל מחיזוק האמצעים של החינוך עד המוסדות היותר כלליים, הגורמים בצביונם אופי מיוחד על החיים, שכולם ראויים להיות חתומים בחותם המלא של הנשמה הישראלית השלמה.

רבים מאד נמצאים שאיננו יכולים לחושבם בכלל "שלמי אמוני ישראל לגמרי", ובכ"ז[8] חפצים הם בכל לבם לראות את ארץ ישראל בנויה בהדרת קודש. מן היותר קרוב עד היותר רחוק שבסוג זה תבנה ההסתדרות, שע"י[9] רבוי חבריה תעשה גם לכח חמרי הגון וגם לכח מוסרי חשוב של גלוי רצון לאומי לגבי העולם החיצון והפנימי. ג) הדגל ירושלים יכניס לתוכו כל אלה אשר היהדות השלמה היא מתקיימת בחייהם הפרטיים, הם כל המחנה הגדול העולם הכשר שלנו, שהעתיד הלאומי עליו הוא מיוסד ואור הקודש עליו יגלה, ובגודל זכותו של כח איתן זה חיי האומה שוטפים על כל מרחביהם.

אתה שואל ע"ד המעשים והפעולות. הנה כל המפעלים שכבר ישנם בחוגו של עולמנו הכשר הלא אנו שואפים לחזקם ולאמצם, להעמידם ברשות עצמם שלא יצטרכו לקבל תמיכה מכוחות כאלה, שהם באמת מבזים אותם בלבם בפיהם ובעטם, ואנו שואפים לרומם את הערך המוסרי של כל המפעלים שלנו בתמיכתנו אותם שתלך בדרך כבודה, ע"י[10] מה שיוכרז על ידינו בכל העולם עד כמה גדול הוא התפקיד של עולמנו הכשר הנושא בתוכו את רעיון-הקודש של האורה האלהית, שהיא היא ולא אחרת היא הגורמת את צעדי "האתחלתא דגאולה" שלנו. [על פי מגילה יז: "מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא"] ואנו הולכים עוד ליצור לנו מוסדות ויצירות, שעוד לא נתהוו בתחומנו. הכלליים שבהם הם: הישיבה העולמית, שהננו שואפים שתיבנה בירושלים בצורה טרקלינית מפוארה ושתקבץ אל תוכה המון צעירים בחירי הכשרון מבני הישיבות הרבות שבחו"ל[11], כדי שתהיה לנו צעירות רעננה מקודשה לאור תורה וקודש ד' בישראל, שתהיה ראויה להכריע את כף הקודש, לעומת הצעירות החילונית שכבר ישנה ושעוד עתידה להתרחב ע"י האוניברסיטה; [האוניברסיטה העברית, שאבן הפינה שלה הונחה בירושלים בקיץ תרע"ח (1918)] שואפים אנו ליצירת קרן גדולה וחשובה למטרה זו וידים יש לתקותנו בע"ה; כלולה היא תקותנו זו בתקות יצירת אורגנים ספרותיים רבי ענין בעולמנו הקדוש, הכוללת בקרבה ג"כ[12] תמיכה לכל כח ספרותי הגון פנימי.

ועל כולם התייסדות ב"ד[13] גדול בירושלים לאומה בכללה, מכולכל בכבוד והרחבה ומורשה מהמון הקהלות, שהתנועה ירושלים תתפשט בהן במלא העולם. נניח שמטרה זו האחרונה יש לה עיכובים יותר עזים מכל, בכ"ז[14] מכלל שאיפה אינה יוצאה.

את החסרון של השפה אקוה לתקן בע"ה. בראשית הצעד הייתי מוכרח להשתמש בגולה בשפת ההמון, וכן עושים גם קנאי העברית. אמנם כעת בהשפעת א"י[15] ודאי העברית תבוא על מקומה, אף כי חושב אני שע"י ההחרמה הגמורה של הז'רגון, [היידיש] שהיא מוקדמת לשעה הראויה לכך, מתכבש ונלחץ הוא מעט או הרבה הרעיון גם בארץ ישראל, וביותר תהיה מורגשה לחיצה זו בשטף הבאים ועולים מבני הגולה בימים הקרובים העתידים לבא.

וגם באי"י[16] אנו צריכים לרכוש לנו שוק אידיאלי, ארץ ישראל אינה צריכה להיות רק היונקת את הכספים מחו"ל[17], היא צריכה להשתתף ביצירה, והעולם הכשר שלנו צריך שיהיה מוער על זה. הסתדרותנו הקדושה שואפת לרומם את כבוד האומה על ידי הוד קדושתה, לחלץ את תנועת התחיה ממעגל הצר החילוני שהוא לחוץ בו. כל לב עדין מאיזה מעמד שהוא צריך למצוא בקרבו נטיה לתנועה עולמית זו.

מאד חפצתי, שעכ"פ[18] יהיה איזה ענין המקשר את כל בתי החינוך הנאמנים לד' ותוה"ק[19]. אע"פ[20] שלפעמים קשה לרבים לסבול את הפשרנות המזרחית, [של תנועת "המזרחי"] בכ"ז הלא סוף סוף חפצים הם להעמיד יתד וגדר לקדושת ישראל באי"י, ואין לנו להפריד בין הכוחות העובדים להקים לישראל ניר בקודש [על פי מלכים א יא, לו: "למען היות ניר לדויד עבדי"] באיזו צורה שתהיה.

שלכם,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. בע"ה - בעזרת השם
4. הבע"ל - הבא עלינו
5. להו"ל - להוציא לאור
6. ע"ד - על דבר
7. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
8. ובכ"ז - ובכל זאת
9. שע"י - שעל ידי
10. ע"י - על ידי
11. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
12. ג"כ - גם כן
13. ב"ד - בית דין
14. בכ"ז - בכל זאת
15. א"י - ארץ ישראל
16. באי"י - בארץ ישראל
17. מחו"ל - מחוץ לארץ
18. שעכ"פ - שעל כל פנים
19. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
20. אע"פ - אף על פי

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' מרחשון תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם מחכים למכתבו המובטח. הרב קוק מבקש לדעת במה הרצי"ה עוסק בלימודיו, בקודש ובחול. ההסתדרות מתפתחת בצעדים מדודים, אבל עיקרה התעוררות רוחנית שאינה נמדדת בכמות. ד"ר זיידל מציע, בשם ד"ר רבל, ראש ישיבת רבי יצחק אלחנן בניו יורק, ובשם אגודת הרבנים, שהרב קוק יבוא לאמריקה; קשה לו להחליט כעת. בני משפחת שטרנבוך חלו.

עיקרי הדברים

- בקשה לפרטי הלימוד.
- התעוררות שאינה נמדדת בכמות.
- הזמנה לאמריקה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י' מ"ח[2] עטר"ת[3].

בני חביבי שליט"א[4], זה כבר שאנו מצפים מאד למכתבך היקר אשר הבטחת עליו, בטח לא תאחרו עוד. ת"ל[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו, וכמו כן הגיענו מכתבים באלו השבועות מתמן, ב"ה על שלומם, אך בזמן האחרון נעצר קצת מהלך הדואר, יחננו ד' לבשר ולהתבשר אך טוב וחסד מקרוב ומרחוק, ויקבצנו בחסדו מקצוי ארץ לארץ חמדה לראות בכבודה ובנינה וקיבוץ בניה לתוכה בשמחה בב"א[7].

כתוב נא יקירי מכל אשר עמדך בפרטיות, ואיך העמדת את עניניך בזמן הזה, ובאיזה מקצועות אתה עסוק בתלמודך, בקודש, וגם בחול. זה כמה ביקשתיך ולא ביררת לי את הדברים כראוי. אנא השב ידך למלא את משאלי. מהלך הסתדרותנו הולך ומתפתח, אמנם בצעדים מדודים, אבל הלא עיקרו של הענין הוא סוף כל סוף ההתעוררות הרוחנית שבו, ומפני כך אי אפשר למודדו במידת הכמותיות, ונקוה בע"ה[8] כי גם תוצאות מעשיות חשובות תצמחנה. ד"ר[9] זידל נ"י[10] [ראו (כרך ב', אגרת תשו)] מציע משם ד"ר רעוועל ראש ישיבת רבי יצחק אלחנן ז"ל[11] מנוייארק [הרב ד"ר דב (ברנרד) רבל, ראש ישיבת "רבנו יצחק אלחנן" בניו יורק] ואגודת הרבנים שם, שהי'[12] טוב שאבוא שמה, בשביל העניינים של א"י[13] הקרובים ללבבנו, ואם כי עוד לא חדרו שם עניני הצורך של דגל הקודש שלנו בעומק הלב, בכ"ז[14] יש תקוה לכר נרחב, אבל קשה לי להחליט דבר בשאלה זו כעת. נראה דבר מה יראנו ד' במצב העולם באלו הימים והשבועות הקרובים, שחזון עתים נשקף מהם לטובה בע"ה.

הרבה הי'[15] ראוי עוד לכתוב לך, אבל מוטרד אני בכמה הטרדות, ואקצר כעת, ועוד נקוה לכתוב לך בעה"י[16] כשנקבל אי"ה[17] מכתבים מאה"ק[18] שנתעכבו מעט. והיה זה שלו'[19] וברכה כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך צביונך ותפארתך כה"י[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

באה"ר[21] אדר"ש[22] כל יקירינו הר"א[23] קמחי וכא"ל[24] שי'[25] ושי' הר"מ[26] ויסבורד נ"י וכא"ל, וביחוד תדר"ש[27] ידי"נ[28] הר"א באצקי וחותנו הרנ"ש[29] שטערנבוך נ"י וכא"ל, מה שלומם כי כתב לבנו אשר שי' שהיו חולים כלם, ד' ישלח להם רפו"ש[30] בכט"ס[31].

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. בב"א - במהרה בימינו אמן
8. בע"ה - בעזרת השם
9. ד"ר - דוקטור
10. נ"י - נרו יאיר
11. ז"ל - זכרונו לברכה
12. שהי' - שהיה
13. א"י - ארץ ישראל
14. בכ"ז - בכל זאת
15. הי' - היה
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. אי"ה - אם ירצה השם
18. מאה"ק - מארץ הקודש
19. שלו' - שלום
20. כה"י - כנפשו היפה
21. באה"ר - באהבה רבה
22. אדר"ש - אחר דרישת שלום
23. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. וכא"ל - וכל אשר לו
25. שי' - שיחיה
26. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. תדר"ש - תדרוש שלום
28. ידי"נ - ידיד נפשי
29. הרנ"ש - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות נ, ש (למשל: נתן + שמואל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
30. רפו"ש - רפואה שלמה
31. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש כסלו תרע"ט **נמען:** ד"ר משה זיידל

אין הרב קוק יכול להסכים לנסיעה לאמריקה לפני שיבוא שלום בעולם. הצדק עם בנו הרצי"ה ש'אין כאן התנגדות בין שתי הסתדרויות'; התנועה הירושלמית באה להרחיב את גבול הציונות ולהכניס בה 'זרם של חיים יותר יהדותיים'. הכוח הפוליטי אינו פעולה מול הממשלות, אלא הסברה שהאומה שבה לארצה כ'אומה האלהית' של התורה והנביאים, והנושאים אותה הם שומרי האמונה; לשם כך צריך קבוצה גדולה. 'כל כבודנו הוא פנימה'. בהסברה: לציוני ולמזרחי יש עדיין 'חלקת עבודת הקודש' שלא נעבדה. בתוספת: יש להתחיל מיד בקרן לישיבה העולמית, כדי שהצעירות התורנית תבוא לירושלים מול שטף הצעירות החילונית, 'ועוד מגוית הארי נרדה דבש'.

עיקרי הדברים

- נסיעה לאמריקה רק אחרי השלום.
- אין התנגדות לציונות - הרחבה.
- המבוקש הפוליטי: הסברה.
- קרן לישיבה העולמית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ר"ח כסלו, עטר"ת[2]. [ראש חודש כסלו תרע"ט (1918). הרב קוק ישב אז בלונדון]

כ'[3] ידי"נ[4] הרב החכם יקר ונעלה מאד מר משה ד"ר[5] זיידעל [ראו (כרך ג', אגרת תתקכא)] שליט"א[6]. שלו'[7] רב.

מכתביו היקרים הגיעו לידי. והנה ע"ד[8] הנסיעה א"א[9] להסכים כעת טרם שבא מצב השלו'[10] בעולם, אשר נקוה בע"ה[11] שלא יאחר הרבה, ואז יוכל להיות שנסכים לבא לאמעריקא, בשביל העיבוד של התכנית לעבודתנו העתידה בא"י[12].

ולא אמנע מלהעיר את כבודך היקר, [זיידל ישב אז באמריקה] שלדעתי הצדק עם צב"י[13] שיחי'[14] [בנו הרצי"ה] "שאין כאן התנגדות בין שתי הסתדרויות". לא באה תנועתנו הירושלמית, לדחוק את רגליה של התנועה הציונית, כי"א[15] להרחיב את גבולה, ולהכניס בה זרם של חיים יותר יהדותיים, ולחבב את תנועת התחיה הלאומית שלנו על כל השדרות של עמנו, אפילו על אותם שהם מתרחקים ממנה עד עכשיו מפני היבשות החילוניות שבה. וע"ד[16] שאלתך, איך נהיה כח פועל בפני עצמו כלפי חוץ, אשיבך יקירי, כי אין אני מתכוין בתוכן הפוליטי שלנו פעולות פוליטיות ממש להתיצב לפני הממשלות תיכף בתור כח מופרד מההסתדרות הציונית, כי אם להשתדל באגיטציה תדירית להסביר לפני העולם הפנימי וגם החיצון, שהרעיון הכללי של האומה הוא לשוב לא"י[17], בתור אותה האומה האלהית המתוארה בתורה ובנביאים, ולא נשתנה ולא ישתנה רוחה לעולמים, ואם היא לוקחת דברים רבים מיפיותו של יפת, [על פי מגילה ט] למפעליה העולמיים, אין כל אלה מכריעים על התוכן העצמי שלה, שהוא כולו קודש ואלהי ע"פ[18] המושג של הנבואה כפי עומק רשומה החתום בנשמת הקודש של האומה, המתבלטת

בחיים על ידי שומרי אמונים דוקא, שהם הם הנם נושאי האמונה האלהית בטהרתה, שבה גנוז כל עזה ותפארתה של אומתנו.

וכאשר ירבו לנו הסברות רבות כאלה ע"י[19] תכסיסים ספרותיים, יכנסו בודאי באזניהם ולבם של גדולי האומות, וישוב אל תנועת תחייתנו אותו הזיו וההוד האלהי אשר נבאו עליהם הנביאים. וכדי להרשים בחיים את המחשבות הללו, צריכים אנו לקבוצה גדולה ומרובה באוכלוסין, שתשא את דגל הקודש בידים אמונות, וזהו היסוד של המבוקש הפוליטי בדגל ירושלים.

מובן הדבר שאחרי שיתפרסם הדבר בעולם החיצוני, יוכל להיות שתהיה התביעה ג"כ[20] מצד העמים לבא בדברים עם הסתדרותנו, אבל אנו לא נרדוף אחר זה, כי אין אנו מבקשים את אימוצנו מחוץ למחנה ישראל, ולא על-ידי אמצעיים חיצוניים, כ"א את תוכיותה של נשמת האומה אנו דורשים לעורר, וכל כבודנו הוא פנימה, ומה שיהיה מושפע ממנו כלפי חוץ אינו אלא דבר מסתעף הבא מאליו, שיוכל רק לרומם את הערך של כללותה של תנועת התחיה הלאומית בעולם, כדי שהעמים התרבותיים, שסוף כל סוף ספוגי רוח אמונה הם בכללם, יראו בה את כבוד שם ד' אלהי ישראל החופף עליה.

וע"ד האפשרות של יסוד האגודות להסתדרותנו, הנה להסביר להעולם הרחב צריכים להשתמש באופנים שונים לפי תנאי המקום. למשל הקדמתי, שיש לנו שאיפה להגדיל את יסוד התחיה שלנו ע"י דגלנו הקדוש, בין מצד הכמות בין מצד האיכות, ומצד הכמות הרי הוא דבר פשוט, שאנו צריכים להציע לפני כל אדם מישראל שעדיין עד כה אינו נותן את ידו לא להציוניות, ולא להמזרחי, מפני נמוקים של רגשי קדושה, או של משמעת לגדולים שלא ניחא להו בהם, הנה לפניך חלקה חדשה שעדיין לא נפסלה במחאות, ועל ידה אפשר לעבוד את עבודת התחיה והגאולה בכשרות גמורה, ולחוגים יותר משכילים, ויותר עמקנים, אפשר לפרש ג"כ את הצד האיכותי, שמפני זה אינו נפטר מלהכנס להסתדרותנו אפילו מי שהוא כבר ציוני, ואפילו מי שהוא מזרחי. מי שהוא ציוני, אם רק יש בו צד של כשרות יהדותית, צריך הוא לדעת שמצד ציוניותו, איננו יוצא כ"א ידי חובת עבודת החול של האומה, אבל חלקת עבודת הקודש לא נעבדה עדיין ע"י הציוניות, וצריכה היא לתנועתנו הירושלמית. וגם המזרחי צריך לדעת, שעד כמה שיהיה מצליח בהשפעתו בחוגה של הציוניות, יהיה צריך לותר על הרבה דברים מפני השלום והנימוס, ומפני אי האפשרות לבטא את כל ההגוי בעומק הנשמה הכשרה של עולמנו הכשר ביחושה של קדושת תחייתנו הלאומית, והמקום שעל ידו יוכל להרחיב את צעדי הקודש הוא בתוך הסתדרותנו, וכיון שאבוקת קודש עולה ומאירה מבחוץ לההסתדרות הציונית, יהיה יותר נקל להמזרחי לבא לשאיפותיו היהודיות גם בתוך ההסתדרות עצמה.

נזדמן לי לראות מכתבו של הרב ד"ר רעוועל שי'[21] ב"איידישע גאזעטען", [הרב ד"ר דב (ברנרד) רבל, ראש ישיבת "רבנו יצחק אלחנן" בניו יורק; "יידישע גאזעטן" – עיתון ביידיש בניו יורק] והנה סגנונו הוא מתאים עם הסגנון של המכתב לדגל ירושלים, רק חלוקים אנחנו באיזה פרטים, וראוי לבא בכיוצא בזה לידי השתוות, דרש נא בשלומו משמי באהבה נאמנה, ומאד אשתוקק לבא בקשר דברים ומעשים עם גברא רבא דכותי' שליט"א.

הנני חותם את מכתבי בהערה שסוף כל סוף כשר הדבר שיתאמץ כבודך ויתר מכירנו היודעים את אמתת נקודת חפצי שאיננו כ"א לשלו'[22] הכללי של עם ד' ולטובתו האמתית, שיתנו את ידם להסתדרותנו, ולהרחבת תנועתנו, ולרומם את דגלנו הקדוש "דגל-ירושלים" גם בארצות הברית. פה הדברים הולכים ומתפתחים, מתיסדים סניפים, והלבבות מתעוררים. נקוה להו"ל[23] מאסף "דגל-ירושלים" לע"ע[24] בזארגון, [להוציא לאור, לעת עתה ביידיש] אולי תאבה בטובך לקחת בו חלק, וגם תוכל להמציא לנו כחות ספרותיים הגונים, כי חפצים אנו בלבון ובירור הדבר מכל צד.

והנני בזה חותם בברכה ואה"ר[25] בצפיית ישועה וגאולה קרובה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ.ב. אולי יוכל כ' הגר"ד[26] ד"ר רעוועל שי' להתחיל מיד ביסוד פונד ליסוד הישיבה העולמית, [קרן (fund) להקמת הישיבה המרכזית העולמית שתכנן הרב קוק בירושלים] שהיא ראויה לצאת לפעולה במוקדם היותר אפשרי. אי אפשר לנו לסבול ששטף של צעירים מחונכים בחינוך תרבותי חילוני ישטוף מכל עברים בירושלים, ומהצעירים המיוחדים לגדלות התורה, תלמידי הישיבות הגדולות לא יבאו אלינו בהמוניהם, ותתבטל אז הצעירות הירושלמית ברובה של הצעירות החו"לית, שזה יהיה לנו ענין גורם חלילה הריסות גדולות, ותגרות רבות באומה פנימה. אבל ע"י יסוד ישיבה עולמית גדולה ומשוכללה בכבוד פנימי והוד חיצוני, נקרא להצעירות התורנית שתבא לירושלים, וע"י[27] הכח הרוחני הקדוש, יהיה לנו אומץ לעמוד בפני נחשולי הזמן של התרבות החילונית, ועוד מגוית הארי נרדה דבש [על פי שופטים יד, ח–ט] בע"ה, וישוטטו רבים ותרבה הדעת, [על פי דניאל יב, ד] ושלומן של ישראל יגדל, בהתגלות עושר המחשבה, ע"י השפעת הקודש על החול, במדה עליונה וגדולה אי"ה[28].

הנ"ל

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. עטר"ת – השנה תרע"ט (1918/1919) – כתובה במילה "עטרת"
3. כ' – כבוד
4. ידי"נ – ידיד נפשי
5. ד"ר – דוקטור
6. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' – שלום
8. ע"ד – על דבר
9. א"א – אי אפשר
10. השלו' – השלום
11. בע"ה – בעזרת השם
12. באי"י – בארץ ישראל
13. צבי"י – צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
14. שיחי' – שיחיו
15. כי"א – כי אם
16. וע"ד – ועל דבר
17. לאי"י – לארץ ישראל
18. ע"פ – על פי

19. ע"י - על ידי
20. ג"כ - גם כן
21. שי' - שיחיה
22. לשלו' - לשלום
23. להו"ל - להוציא לאור
24. לע"ע - לעת עתה
25. ואה"ר - ואהבה רבה
26. הגר"ד - הגאון רבי שם שמתחיל באות ד (כגון דוד / דב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. וע"י - ועל ידי
28. אי"ה - אם ירצה השם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: תשעה באב תרע"ט - לונדון **נמען:** ד"ר משה זיידל

הגיע מברק על הרשיון לאמריקה, אבל החודש אין אנייה, ובארץ דוחקים להקדים, ולכן נדחתה הנסיעה לאמריקה. ההסתדרות 'ירושלים' צריכה מקום גם ביהדות אמריקה, ולא כסניף של 'אגודת ישראל': מטרתה שכלול תנועת התחייה בגילוי אור הקודש בתוכה, ברוח של שלום, ובסיוע לכל כוח שאינו עוסק בהרס. הרב קוק מבקש להמשיך בעבודה לישיבה בירושלים. דברים גם לד"ר רבל.

עיקרי הדברים

- דחיית הנסיעה לאמריקה.
- ההסתדרות באמריקה, לא כסניף.
- הישיבה בירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], צום החמישי עטר"ת[2], לונדון.

מנחם ציון ובונה ירושלים יברך את כבוד אהובי וחביבי הרב החכם אוצר נחמד כליל תפארת מר משה ד"ר[3] זידל [ראו (כרך ג', אגרת תתקכא)] שליט"א[4].

מפני נחיצות הזמן הנני מוכרח להקדים את מכתבי אליך יקירי ולכתב בעצם יום הצום, יום אבל עמנו, יהפכו השי"ת[5] לששון ולשמחה במהרה בימינו לנו ולכל ישראל, ואין הזמן גרמא להאריך בדברים, ואתך הסליחה.

מכתבך היקר הגיעני, והיום קבלנו ג"כ[6] את הדעפעשע ע"ד[7] הרשיון. אבל לצערנו הגדול, כאשר חקרנו ע"ד מסע האניות נודע לנו כי בחודש דנא לא תפליג אניה לאמעריקא שיהיה אפשר לנו לנסע עמה, וגם אחרי עבור החודש הדבר מסופק כמה יתעכב הדבר, ולעבר מזה מאחינו באי"י[8] הנני נדחק במכתבים למהר את בואנו שמה, ע"כ[9] הוסכם אצלנו ע"פ[10] ההכרח לדחות לע"ע[11] את נסיעתנו לאמעריקא, [ראו (כרך ג', אגרת תתקכו)] ובטוב לבבו יסלח על אשר הטרחנו אותם בדבר שלא יצא כעת אל הפועל. אמנם בעיקר מטרתנו הנני מציין הדבר לכבוד חביבי, כי יסוד המטרה של הסתדרותנו הקדושה "ירושלים" ראוי לבצר לו מקום הגון ביהדות האמעריקנית ג"כ. לא יחשוב כ"ת[12] שהיא תהיה סניף של אגודת ישראל. דבר זה לא יתכן ולא אפשר. ההסתדרות יש לה האידיאה היסודית ובלה: השכלול הגמור של תנועת התחיה, כדי שתהיה כלולה בהדרה, ומצד זה אנו צריכים להשלים את החסר בה, שהוא התגלות אור הקודש בתוכה. ולשם כך הכרח גמור הוא לכונן הסתדרות שלמה מלאה ברוח של הקודש המלא, ולשכלל את דעותיה האציליות והמעשיות, עד שתהיה ראויה למלא את תפקיד המשטריה וההאצלה של קודש ד' בישראל, ובתכונתה ממולאה היא ההסתדרות ברוח של שלו'[13] ואחדות הרמונית, על כל הנעשה בכלל האומה לטובתה באיזה צד וצורה שהיא, והיא מסייעה את כל כח עד כמה שלא יעסוק בהרס ובפירוד בעניני האומה.

וכל אלה הרשמים עושים את ההסתדרות לחטיבה כללית עומדת בפני עצמה, שהחובה האצילית של כל התאגדות בישראל היא לתומכה ולסעדה.

ע"ד יסוד הישיבה, אקוה שכ"ת[14] וכל העומדים ביחד עמנו בקשר הרעיון הגדול של יסוד הישיבה בעיקו"ת[15] לא יניחו את עבודתם, וימשיכוה הלאה בע"ה[16]. ביחוד שמענו שאחדים מרבני אמעריקא יבואו לא"י[17], נקוה לקחת דברים עמם ולטכס עצה ע"ד כל הקדוש והנדרש להעשות כעת.

הנני חותם את מכתבי בקוצר אמרים, מפני הטרדות ומעמד הרוח של היום, ד' ישמחנו בישועתו. וימסור נא את רגשי חבתי והגיון ידידותי לכ'[18] הרב הגאון ד"ר רעוועל [הרב ד"ר דב (ברנרד) רבל; ראו (כרך ג', אגרת תתקכא)] שליט"א, וצור ישראל יופיע על עצתנו ברחמיו כנה"י[19] ונפש ידידו חביבו ומוקירו, באה"ר[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

אקוה שהדרת כבוד הרב ד"ר רעוועל שליט"א גם הוא ישים לבו על כל דברי במכתבי דנא, ויסלח על אשר איני מיחד כעת הדיבור אליו, כי הטרדא רבה בהיותנו עתידים בעה"י[21] לנסוע לאה"ק[22] שבוע דנא, יתן ד' להצלחה.

ידי"ע הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. ד"ר - דוקטור
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. השי"ת - השם יתברך
6. ג"כ - גם כן
7. ע"ד - על דבר
8. בא"י - בארץ ישראל
9. ע"כ - על כן
10. ע"פ - על פי
11. לע"ע - לעת עתה
12. כ"ת - כבוד תורתו
13. שלו' - שלום
14. שכ"ת - שכבוד תורתו
15. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
16. בע"ה - בעזרת השם
17. לא"י - לארץ ישראל
18. לכ' - לכבוד
19. כנה"י - כנפשו היקרה
20. באה"ר - באהבה רבה
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. לאה"ק - לארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א כסלו תר"פ **נמען:** ד"ר ב' רבל, ראש ישיבת רבי יצחק אלחנן, ניו יורק

הנסיעה לאמריקה נמנעה, ובארץ התברר עד כמה דחופים העניינים: אי אפשר שירושלים תרכז רק את הצעירות החילונית דרך האוניברסיטה. יש להתחיל בבניין ובקרן לישיבה המרכזית, ואחר כך לקבוע תוכנית בהסכמת חכמי הדור. הרב קוק שואל על נדבת גיסיו של הרב לוינטל, ומספר על מגרש עם בניין שאפשר לקנות. הישיבה היא אחד מסעיפי התנועה, שתפעל 'בחופש מוחלט' וביחס ידידותי לחילונים. החלו צעדים לבית דין כללי.

עיקרי הדברים

- הישיבה מול האוניברסיטה.
- קרן ובניין תחילה.
- נדבת הגבירים.
- בית דין כללי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה י"א כסליו תר"פ[1]

לכבוד הרב הגאון החכם הנעלה מר ד"ר[2] רעוול [הרב ד"ר דב רבל, ראש ישיבת "רבנו יצחק אלחנן" בניו יורק] שליט"א[3]

ר"מ[4] בישיבת הגאון רי"א ז"ל[5] בנוי-יארק יצ"ו[6] אחדשה"ט[7] באה"ר[8]. הנה מאת ד' היתה זאת, שנמנעה נסיעתי לאמריקא אשר עלתה לפנינו במחשבה, בשביל מחשבות רבות ערך לחיי עמנו על אדמת הקודש. וכאשר באתי ב"ה[9] אל מחוז חפצי, ונקבעה דירתי פעיה"ק[10] ת"ו[11], ראיתי עד כמה גדול הוא הערך של אותם הדברים אשר למענם חפצתי לנסוע לאמריקא, ועד כמה הדבר נוגע עד נפש עמנו, ושאי אפשר לדחותם כלל, כי ים הזמן הולך וסוער. וע"כ[12] אקוה שחליפות המכתבים שבינינו, סו"ס[13] יובילו אותנו בע"ה[14] לאותה המטרה הראויה, שהיתה לה שאיפתי במחשבת הנסיעה. והנה מה שעומד על הפרק כעת הוא ענין הישיבה המרכזית, [ראשית הקמתה של ישיבת "מרכז הרב"] המוכרחת עכשיו להתיסד בעיר קדשינו, אין שום אפשרות לצייר, שירושלים עיה"ק[15] תהיה מרכזת רק את הצעירות החילונית ע"י[16] האוניברסיטה, [האוניברסיטה העברית, שאבן הפינה שלה הונחה בתרע"ח] והצעירות הקדושה המקודשת לתלמוד תורה ויראת שמים, תשאר פזורה בלא רכוז ורוממות רוח.

והנה תחלת כל דבר, צריכים אנחנו לגשת אל הבנין ואל יסוד קרן לתחלת ההספקה של ההוצאה, עד אשר תעמוד הישיבה הכן על עמדתה. ואח"כ[17] נציע יפה, ע"פ[18] הסכמת חכמי דורנו שי'[19], את פרשת הפרוגרמה וסידור התכנית כולה. וכאשר הודיע לי ידידנו הרב לעווינטאל שי', ע"ד[20] נדבת גיסיו הגבירים, יודעני נא כעת כת"ר[21] את פרטי הדברים, את הסכום שהם מקדישים ליסוד הישיבה ואת תנאי הדרישה שלהם, ויואל נא לזרזם במוקדם היותר אפשרי. והנה יש לנו פה לקנות מגרש יפה, שיש

בו ג"כ[22] בנין, שאמנם איננו מתאים לפי תכונת הישיבה שבתקותינו, אבל בכ"ז[23] יש לו ערך בתחילת הצעד, יודעני נא כת"ר כמה הוא הסכום שירצו גיסיו הנדיבים שי' ליתן על הבנין.

והנה יסוד הישיבה הוא אחד מסעיפי התנועה "ירושלים" הכללית, ההולכת ומתעוררת ע"י הסתדרותינו הק'[24] "ירושלים". והננו עובדים פה בעוד סעיפים רבים מתכנית העבודה הכללית. יואיל נא כת"ר לתן ידו עמנו, להגדיל את חיי תנועת הקודש בחופש מוחלט, בלא שום שעבוד לאיזה כח חילוני, וביחש ידידותי לכל העובדים החילוניים בעבודתם, בכל אשר אינם פוגעים בקודש לחללו, כי עינינו רואות כי רק דרך זה, הוא עלול להביא עמו את המציאות היותר מבורכת לחיי עמנו והקמת ביתו על אדמת הקודש. ע"ד יסוד בי"ד[25] כללי לירושלים ולא"י[26] בכלל, [ככל הנראה ראשית הדרך להקמת הרבנות הראשית לארץ ישראל, בתרפ"א] אשר ממנו יש לקוות לתוצאות כח הרבנות בכל פזורי ישראל, כבר החילונו בע"ה לעשות איזה צעד שנקווה שיהי'[27] לברכה. פרטי הדברים אקוה להודיע לכת"ר[28] כאשר יתבססו הדברים יותר בעז"ה[29].

הנני מקוה שכת"ר[30] ישא ברמה את דגל קדשינו, דגל ירושלים, להאיר אור הקודש על תחיתנו הלאומית בצורה של חופש מוחלט ושחרור המלא של תוכן הקודש.

והנני בזה חותם כל חותמי ברכות באה"ר כנה"ר[31] ונפש דוש"ת[32] מהר הקודש מירושלים.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

.

---

1. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
2. ד"ר - דוקטור
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ר"מ - ראש מתיבתא
5. ז"ל - זכרונו לברכה
6. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. ב"ה - ברוך השם
10. פעיה"ק - פה עיר הקודש
11. ת"ו - תבנה ותכונן
12. וע"כ - ועל כן
13. סו"ס - סוף סוף
14. בע"ה - בעזרת השם
15. עיה"ק - עיר הקודש
16. ע"י - על ידי
17. ואח"כ - ואחר כך
18. ע"פ - על פי
19. שי' - שיחיה
20. ע"ד - על דבר
21. כת"ר - כבוד תורתו
22. ג"כ - גם כן

23. בכ"ז - בכל זאת
24. הק' - הקטן
25. בי"ד - בית דין
26. ולא"י - ולארץ ישראל
27. שיהי' - שיהיה
28. לכת"ר - לכבוד תורתו
29. בעז"ה - בעזרת השם
30. שכת"ר - שכבוד תורתו
31. כנה"ר - כנפשו הרמה
32. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו טבת תר"פ - ירושלים **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הדרכה בהוראת התלמוד: לעבור על הסוגיא ברש"י ובתוספות, אחר כך בראי"ש, בריי"ף ובמפרשיו, ואחר כך ברמב"ם, בשולחן ערוך ובמפרשיהם; להזכיר לתלמידים את חילוקי השיטות; לעיין בביאור הגר"א; ולהתרגל לכתוב את תמצית הסוגיא, גם בלי חידוש. אם התלמידים בני קבלה, ירגילם 'במהלך של רעיון אצילי'. בירושלים 'העניינים... תוססים לטובה', ואולי יתקרבו גם רחוקים. בתו בתיה מעתיקה את המכתבים.

עיקרי הדברים

- סדר לימוד הסוגיא.
- חילוקי שיטות.
- כתיבת תמצית.
- התקרבות רחוקים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. ירושלם ת"ו[1]. יום ט"ו לחדש טבת תר"פ[2]

בני יקירי [הרצי"ה, ששימש אז מורה בבית המדרש למורים "נצח ישראל" בפתח תקוה] שליט"א[3] ב"ה[4] שנשמחנו במכתביך היקרים, ת"ל[5] על מצב הרגיל שלנו בבריאות, יכונן ד' ברחמיו את כל מעשינו לברכה בטובו הגדול. הנני מחכה להודע ממך בפרטיות איך נסתדרת, ואם החלות בהגדת השיעור ואיך הנך מוצא את הסיפוק הנפשי שלך בעבודתך, ניחל לחסדי השי"ת[6] שהכל יהי'[7] כשורה, ונעתיר לרצון קדשו שיעודדנו בדעה צלולה. ובנהורא מעליא [ובאור עליון (ארמית)] ובחיים של זרוזי [גרמא] למען שמו ולמען עמו ונחלתו. התחזק בני יקירי, ברוח נכון, בהרחבת דעה ובהתעודדות רוח, בהסדר של הלימוד התלמודי. ראה שתשים לבך אל הדברים אשר דברנו בעת שנפרדת מאתנו, יתן ד' לטובה ויזכנו להתראות בחדות לב ונועם ד', לעבור על הסוגיא הנלמדת בדיוק הראוי, בתחילה ע"פ[8] רש"י[9] ותוס'[10], ואח"כ[11] בהרא"ש[12] והריי"ף[13] ומפרשיו. ואח"כ לעיין בד' הפוסקים באותו ענין. ברמב"ם[14] ומפרשיו ובד' השו"ע[15] ומפרשיו. ובעת הלמוד עם הצעירים, להזכיר עד כמה דאפשר חלוקי השיטות, וענפיהם הראשיים. ומה טוב אם תעבור על ביאורי הגר"א[16] [ביאורי הגאון מווילנה על השולחן ערוך] באלה הענינים, ומה טוב יהיה אם תתרגל להניח על הכתב את תמצית הסוגיא וחלוקי שיטותיה אפילו בלא חדוש, וק"ו[17] כשיזדמן הדבר, כאשר אקוה, שיולדו לך הערות וסברות מחודשות בעה"י[18], ואם יהיו הצעירים בני קבול, בטח תרגילם במהלך של רעיון אצילי, והרגשת קודש עדינה, ואהבת המדע הרוחני באור תורה ודעת קודש.

פה הענינים הולכים ותוססים לטובה בעה"י, יוכל להיות שיתקרבו קצת גם לבבות רחוקות, נקוה שהכל יהי' לטובה. דר"ש[19] יקירנו, ר'[20] יונה ופרידא ובתי' שי'[21]. ושלו'[22] ד"ר[23] לוין [ד"ר בנימין מנשה לוין, מנהל "נצח ישראל"] ושרירא נ"י[24]. חושב אני שפרטי דברים תודיע לך בתי' תחי'[25], היא מעתקת את

המכתבים בדיוק ב"ה, והנני חותם בברכה, בצפיית ישועה ויחול הצלחתך בכט"ס[26], אביך קשור באהבתך כה"י[27], אברהם יצחק הכ"ק[28] ד"ש[29] מהורינו היקרים שליט"א הנ"ל[30].

---

1. ת"ו - תבנה ותכונן
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ב"ה - ברוך השם
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. השי"ת - השם יתברך
7. יהי' - יהיה
8. ע"פ - על פי
9. רש"י - רבי שלמה יצחקי
10. ותוס' - ותוספות
11. ואח"כ - ואחר כך
12. בהרא"ש - ברבנו אשר
13. והרי"ף - ורבי יצחק אלפסי
14. ברמב"ם - ברבי משה בן מימון
15. השו"ע - השולחן ערוך
16. הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנה
17. וק"ו - וקל וחומר
18. בעה"י - בעזרת השם יתברך
19. דר"ש - דורש שלום
20. ר' - רבי
21. שי' - שיחיה
22. ושלו' - ושלום
23. ד"ר - דוקטור
24. נ"י - נרו יאיר
25. תחי' - תחיה
26. בכט"ס - בכל טוב סלה
27. כה"י - כנפשו היפה
28. הכ"ק - הכבוד קדושת
29. ד"ש - דרישת שלום
30. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' שבט תר"פ **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

שיעור יומי קבוע בגמרא, רש"י ותוספות, הוא עבודת הקודש שגדולי ישראל מסרו נפשם עליה, ועליו להיזהר שלא להימשך יותר מדי למחשבות מופשטות; דרך הבסיס של 'ארבע אמות של הלכה' תעלה גם השאיפה האידיאלית. מוצע ללמוד את השיעור עם ר' יונה. בהלכה: שביתת הארץ בשביעית חלה על גוף הקרקע; הגמרא מוכיחה רק לגבי ישראל חשוד, ומלאכת גוי אולי אינה בכלל (מנחת חינוך, מהריי"ט). אבל ישראל העובד בקרקע ישראל עובר, וגם הבעלים עוברים בעשה.

עיקרי הדברים

- שיעור גמרא יומי.
- לא להימשך למופשט.
- לימוד עם ר' יונה.
- הלכה: שביעית וקרקע.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ג' לחדש שבט שנת תר"פ[2]

בני חביבי [הרצי"ה, ששימש אז מורה בבית המדרש למורים "נצח ישראל" בפתח תקוה] שליט"א[3] שמחתני במכתבך היקר, אמנם לא הרוית עדיין את צמאוני לברר לי יפה ממעשיך ועבודתך בקודש, והשפעתך הלמודית והחנוכית על הצעירים שהנם סמוכים על תלמודך. חושב אני כי יהיו הדברים אשר דברנו לפני נסיעתך חרותים על לוח לבבך, ע"ד[4] סידור הלמוד, ואל יקטן נא בעיניך ערך של שיעור גפ"ת[5] [שיעור בגמרא, פירוש רש"י ותוספות] מסודר בכל יום ויום. ראה נא יקירי לעבד את השיעור בהתענינות, הלא זאת היא עבודת הקודש, שגדולי ישראל בכל הדורות נתנו את נפשם עליו. למוד הגמרא, וברור ההלכה, ונטית המשא ומתן של הפלפול וההערה הישרה המחדדת. המשמחת את הלב וממשכת את [את] הנפש לחבת התורה. שיעור קבוע של דף גמרא צריך שיהיה התפקיד היומי שלך לפני הצעירים, ותזהר נא מלהמשך יותר מדאי בעת הלמודי בעניני מחשבות מופשטות. אע"פ[6] שאין ערוך ליקרת ערכן, וע"י[7] הבסיס הקדוש הזה המסומן בד"א של הלכה. ["אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח)] תעלה בידך בע"ה[8] ג"כ[9] השאיפה האידיאלית שהיא כ"כ[10] חביבה עלינו, כשהיא דרושה לחיי נשמת עם ד' ביחוד בתחייתו על אדמת הקודש. מה טוב הי'[11] אם היית קובע זמן של למוד בענין השיעור יחד עם ר'[12] יונה שי'[13]. הלא הוא בעל שכל ישר והורגל במו"מ[14] של הלכה, וטובים השנים. ["טובים השנים מן האחד" (קהלת ד, ט)]

ובכל זאת בודאי לא תזנח ג"כ את היסוד הפנימי, להרטיב את הנשמות הצעירות הללו, בטללי חיים, של קדושת חיי עם ד' והסתכלותו העליונה. כאשר היא באמנה אתנו, בהסכמת אמת, ותביעת צדק אדירה וקבועה ב"ה. ופרידא בתיה. יפה העירות מדי התו, דע"זו[15], [יפה העירות מדברי התוספות במסכת עבודה זרה] דמשמע דשביתת הארץ היא על גוף הקרקע, [שמצוות השמיטה חלה על הקרקע עצמה, גם כשהיא בבעלות נכרי] וא"צ[16] לדי הרמ"ה[17] [ואין צורך לדברי הרמ"ה (רבי מאיר הלוי אבולעפיה)] שהרי פשטות הגמי[18] מורה כך. וכבר העיר

ע"ז[19] במנחת חנוך מצוה קי"ב. [ספר "מנחת חינוך", מצוה קיב] וכמדומה שדברתי מזה בשבה"א[20] [בספרו "שבת הארץ" על הלכות שביעית] דמהגמ' אין ראי'[21] כ"א[22] לגבי ישראל חשוד, כדאיירי במתניתין בשדה ניר בשביעית. וי"ל[23] דקרא סמיך אמה דאמר שדך לי"ת[24], ["שדך לא תזרע" (ויקרא כה, ד)] בלשון נוכח, דעכ"פ[25] לישראל נאמר שזה נקרא שאין הארץ שובתת, אבל מה שהגוי עובד י"ל[26] דא"ז[27] בכלל זה. וכ"ה דעת המוהרי"ט[28] כמדומה. ונהירנא [ואני זוכר (ארמית)] שראיתי באיזה מקום במנ"ח[29] שתמה עליו בזה לפי שטתו.

אבל זה פשוט דישראל בקרקע ישראל עובר על ושבתה, [עובר על מצוות "ושבתה הארץ שבת לה'" (ויקרא כה, ב)] ואע"פ[30] שנותן הקרקע שלו, הבעלים עוברים בעשה והעובד עובר בל"ת[31], וא"א[32] לי להאריך כעת. והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות.

חזק ואמץ בני בעבוה"ק[33] המוטלת עליך, והשי"ת[34] יתחזק וירחיב לבבך בתורתו [ו]יראתו, ויאירך באור דעת ושכל טוב וחדות ד' וצפיית ישועתו, כנה"י[35] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[36]

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"ד - על דבר
5. גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
6. אע"פ - אף על פי
7. וע"י - ועל ידי
8. בע"ה - בעזרת השם
9. ג"כ - גם כן
10. כ"כ - כל כך
11. הי' - היה
12. ר' - רבי
13. שי' - שיחיה
14. במו"מ - במשא ומתן
15. דע"זו - דורש פענוח
16. וא"צ - ואין צריך
17. הרמ"ה - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ה (למשל: משה + הלל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
18. הגמ' - הגמרא
19. ע"ז - על זה
20. בשבה"א - בשבת הארץ (ספרו של הרב)
21. ראי' - ראיה
22. כ"א - כי אם
23. וי"ל - ויש לומר
24. ל"ת - לא תעשה
25. דעכ"פ - דעל כל פנים
26. י"ל - יש לומר
27. דא"ז - דאין זה
28. המוהרי"ט - המורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ט (למשל: יעקב + טוביה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

29. במנ"ח - במנחת חינוך
30. ואע"פ - ואף על פי
31. בל"ת - בלא תעשה
32. וא"א - ואי אפשר
33. בעבוה"ק - בעבודת הקודש
34. והשי"ת - והשם יתברך
35. כנה"י - כנפשו היקרה
36. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח סיון תר"פ **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

טרדות 'עול מלכות' רבו. הרב פינס כתב שוב בהתלהבות על הישיבה, ומציע ללוות את הרב קוק לאמריקה להשגת כספים; הרב קוק אינו יודע מה להשיב. 'התרוממות הרוח הכללי המתגלה בלבושי חול' יש להעריך לפי פנימיותה וסיבותיה העליונות. הרב קוק נבוך על מצב המושבות בגליל.

עיקרי הדברים

- הצעת פינס לאמריקה.
- התרוממות הרוח בלבושי חול.
- המושבות בגליל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום י"ח לחדש סיון תר"פ[2]

בני יקירי שליט"א[3], נשמחנו במכתבך היקר וד"ש[4] ע"י[5] הר"ז[6] שו"ב[7], ב"ה על חסדו, באלו הימים נטרדתי הרבה, וביחוד היום שרבו בו טרדות "עול מלכות". גם זו לטובה. בא מכתב שני מפינס, [זלמן פינס; ראו (כרך ד', אגרת תתקעז)] מציע ע"ד[8] הישיבה בהתלהבות, שילוה עמי בעבודה בנסיעה לאמעריקא. במטרה להשגת כספים גדולים. איני יודע מה להשיב לו ע"ז[9] כעת, ודי ינחינו בעצה טובה, למען עמו ונחלתו. את התרוממות הרוח הכללי המתגלה בלבושי חול כעת במחנה ישראל צריכים אנחנו להעריכה ע"פ[10] פנימיותה, ע"פ הסבות העליונות הגורמות אותה, וע"פ[11] התוצאות המופלאות האצילות שהן יהיו תולדותיה, כי ימין ד' תרומם, ותעשה חיל, ונצח ישראל יתגלה בהדר גאונו, במהרה בימינו בקרוב. אני כותב מכתבי זה מתוך לאות של עבודת היום, והנני מוכרח לקצר, חזק בני ואמץ, התעודד בעבודתך הנכבדה עבודת הקודש, ללמוד וללמד, לרומם ולהתרומם, לקדש ולהתקדש, להתאחז יפה יפה בשמחת גויינו, להתהלל עם נחלתנו, ולעדן ולשפר ע"י השתתפות אצילות את כל עז החיים אשר בתנועתנו התחייתית, ההולכת הלך ואור עד נכון היום, בזכירת חסדי אבות והבאת גואל לבני בניהם, למען שמו באהבה.

אמנם נבוך אני ע"ד המצב של מושבותינו בגליל [התקפות הערבים על יישובי הגליל העליון באביב תר"פ, ובכללן ההתקפה על תל חי] המקום ירחם עליהם, נקוה שגם מתוך אלה המחשכים אורה תופיע, ויחנן ד' ולא יוסיף עוד לדאבה, וקרוב ליראיו ישעו.

והנני בזה חותם בעתרת שלו'[12] וברכה, אביך מצפה אשריך כה"י[13]

אברהם יצחק ה"ק

ברכה ושלו'[14] וכ"ט[15] ליונה ובתי' שליט"א. הנ"ל[16].

1. ב"ה - ברוך השם

2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. וד"ש - ודרישת שלום
5. ע"י - על ידי
6. הר"ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שו"ב - שוחט ובודק
8. ע"ד - על דבר
9. ע"ז - על זה
10. ע"פ - על פי
11. וע"פ - ועל פי
12. שלו' - שלום
13. כה"י - כנפשו היפה
14. ושלו' - ושלום
15. וכ"ט - וכל טוב
16. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט תמוז תר"פ **נמען:** הרב ש"ז סלונים, יפו

לימוד חב"ד, המאיר את תורת הבעש"ט, גדול ונשגב, אבל אין להסתפק במקצוע אחד גם בחלק הרוחני: כמו שבהלכה לומדים מכל השיטות, יש ללמוד גם את החוקרים האלוהיים, את כל שיטות המקובלים ואת דרכי הגר"א ותלמידיו. מהשתלבות הרעיונות 'יתנוצץ אורו של משיח', ויחידי סגולה יתחילו, וזו תהיה 'עטרת התפארת' של התחייה והיסוד לתוכן הפוליטי.

עיקרי הדברים

- שבח לחב"ד.
- לא להסתפק בשיטה אחת.
- שילוב כל השיטות.
- יחידי סגולה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], [להרש"ז[2] סלונים ביפו] - יט' תמוז תר"פ[3]

שלום וברכה, תודה רבה על מכתבו היקר, בתשובתו על שאלתי את נבוני דבר, ע"ד[4] תחית הקדש. [על דבר תחיית הקודש, ההתעוררות הרוחנית] אמנם גדול ונשגב הוא הלמוד במקצוע החב"ד[5]. [בתורת חסידות חב"ד] המקצע המחכים והמאיר ביותר את תורת הרב קדוש ישראל הבעש"ט[6] נ"ע[7], שבודאי לגאולה הוכן. אמנם אני רגיל תמיד להעיר את גדולי עמנו, שלא להסתפק רק במקצוע אחד, גם בחלק הרוחני שבתורה, כמו שאין אנו מסתפקים בחלק המעשי רק בדרך אחד ובשיטה אחת. וסדרי למודינו ההלכותיים מרכבים הם מכל השיטות של רבותינו הראשונים והאחרונים, כמו כן ממש מוכרח להיות במקצע הרוחני, יחד עם המקצע של החב"ד צריך לשנן את חכמת חכמינו הקדמונים, החוקרים האלקיים, [חכמי ישראל שעסקו בחקירה ובפילוסופיה, כרס"ג והרמב"ם] עד הדורות האחרונים. וכן כל שיטות המקובלים וכל ארחות גלויי הרזים של הגר"א[8] ז"ל[9] ותלמידיו. [דרכו של הגאון מווילנא ותלמידיו בתורת הסוד] וע"י[10] השתלבות הרעיון והרחבתו יצא אור גדול לקדושה ולגבורה ולדרכי שלו'[11] בכללות האומה, ומכל הרוחות יחד יתנוצץ אורו של משיח בהתחלת-הופעותיו, להאיר את דרכי תחיתנו. ואם אין כל כשרון מוכשר לכך, צריכים אנו שיחידי הסגולה אשר חלק להם ה' בינה, יהיו המתחילים בדרך הקדש הזאת. וע"י ביטוי האורות מעברים שונים יצאו כלי-חפץ למעשה, [כלים מועילים למעשה] וחכמת עולמים תופיע על ת"ח[12] שבא"י[13], לבאר בשפה ברורה את דרך הקדש בעד כל ישראל, ולהופיע ג"כ[14] מאורי אורים, בעד כל העמים כלם ללכת באור ה'.

ותהי'[15] פעולת קדש זאת עטרת התפארת של כל התחי'[16] הלאמית, והאבן היסודי שעליו יבנה כל התכן הפוליטי אשר לישראל בא"י[17]. וכמש"כ[18] והלכו גוים לאורך [ישעיהו ס, ג] וגו'[19]. והנני בזה ידי"ע[20].

1. ב"ה - ברוך השם
2. להרש"ז - להרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ז (למשל: שמואל + זאב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)

4. ע"ד - על דבר
5. החב"ד - החסידות חב"ד (חכמה בינה דעת)
6. הבעש"ט - הבעל שם טוב
7. נ"ע - נשמתו עדן
8. הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנה
9. ז"ל - זכרונו לברכה
10. וע"י - ועל ידי
11. שלו' - שלום
12. ת"ח - תלמידי חכמים
13. שבא"י - שבארץ ישראל
14. ג"כ - גם כן
15. ותהי' - ותהיה
16. התחי' - התחיה
17. בא"י - בארץ ישראל
18. וכמש"כ - וכמו שכתב
19. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
20. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מנחם אב תר"פ - ירושלים **נמען:** משפחתו (בארטוף)

הם הגיעו לירושלים ומצאו את ההורים בשלום. בישיבת 'תורת חיים' מצא הקפות בספרי תורה כמו בשמחת תורה, ונאם; גם 'מהשמאלים' היו שם בשמחה. לשבת בבית הכנסת נשמרו להם שלושה כרטיסי כניסה. ביידיש: 'שבת שמחה, להתראות בקרוב'.

עיקרי הדברים

- שיבה לירושלים.
- שמחה בתורת חיים.
- כרטיסים לשבת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ט"ו לחדש מנ"א[2] תר"פ[3]

יקירי לבבי ומחמדי שליט"א[4],

ב"ה באנו שלם, לעקו"ת[5], ומצאנו את הורינו שי' במצב מרוצה. בעבור ערך שתי שעות מבאי באו מתורת חיים בעגלה, שישב בה הרב בן שמעון שי' ונסענו יחד שמה. ומצאנו העולם הולך בהקפות בספרי התורה, מרקדין ומשוררים בשמחה כמו ש"ת[7], והמנגנים בכלי זמר בחצר עונים בקול, והעולם מרומם תל"י[8], כמובן הוצרכתי לנאום. והציבור ב"ה מלא צהלת פנים, והתקוה מאירה. ברוך שומר הבטחתו לישראל, אשר החל להראות לנו זיקי אורות קרני ישעו בעיר עז לנו, כה יגמור בעדנו ובעד כל ישראל לטובה. מהשמאלים ג"כ[9] היו, ועל פניהם ג"כ רשמי שמחת התורה, תורת חיינו, קצת אני מצטער על אשר לא נסעתם יחד עמי, העולם מתענין בסדר יום ש"ק[10] הבעל"ט[11] בביהכ"נ[12], [ככל הנראה שבת נחמו תר"פ, שבה עלה הנציב העליון הרברט סמואל לתורה בבית הכנסת "החורבה"] ולזכיה נחשבת מי שנשלח לו כרטיס כניסה. ובעדכם שלשת כרטיסים מוכנים. שבתא טבא, בשמחה עם ד', וזכות אבות לבנים יזכר ויראנו בקרוב בישועתו בגאולה שלמה, ויחבש שבר עמו ושבר לב כל דכאי רוח ושבורי לב ונס יגון ואנחה, וששון ושמחה ישיגו. אגוטען אפרייליכען שבת.

אום ווידערזעהן בע"ה[13] ומן פריידען, בקרוב בע"ה, שלכם

הק' אברהם יצחק ה"ק

ד"ש[14] באהבה נאמנה, למאהבינו מר בכר ולכל משפחתו היקרה שליט"א.

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. לעקו"ת - לעיר קודשנו ותפארתנו

6. שי' - שיחיה
7. ש"ת - של תורה
8. תל"י - תודה לא-ל יתברך
9. ג"כ - גם כן
10. ש"ק - שבת קודש
11. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
12. בביהכ"נ - בבית הכנסת
13. בע"ה - בעזרת השם
14. ד"ש - דרישת שלום

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מנחם אב תר"פ **נמען:** מנהל היקב בזכרון יעקב

שלא תלך לאיבוד תרומת המעשר מהיין: כמו ביקב ראשון לציון, יפיקו ממנה אלכוהול לשריפה, שהכהנים רשאים להשתמש בו, וההכנסה תלך לישיבת 'תורת כהנים' בירושלים, דרך שליחו הרב מ"י רוזנטל.

עיקרי הדברים

- אלכוהול מתרומת מעשר.
- לטובת 'תורת כהנים'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום לחדש מנ"א[2] תר"פ[3] כ'[4] מנהל היקב בזכרון יעקב

שלו'[5]. אבקש בזה מכבודו, למטרת הקודש אשר הצבנו שלא ילך החלק של תרומת מעשר מכל יבול הארץ לאיבוד. [תרומת מעשר שייכת לכהן, אבל בזמן הזה אסור לאכול אותה בטומאה; לכן היו משמידים אותה] כ"א[6] יעשה ממנו חומר של שריפה, [אלא יעשו ממנה חומר בעירה, שמותר לכהן להשתמש בו (כדין "שמן שריפה")] שיוכל להיות ע"פ[7] גדרי הדין מכניס איזה סכום למטרות רצויות. והנה ביקב של ראשון לציון כבר הונהג מאז בהסכמתי להוציא מן היין של תרומ"ע[8] אלכוהל, והוא נתן להשתמש בו לכהנים בתור חומר של שריפה, אבקש בזה שגם כבודו יעשה כן בחלק התרומ"ע[9] אשר ביקב זכרון יעקב, וטוב שיתן את החומר של האלכוהל על ידי שליחנו המוכ"ז[10] [מוסר כתב זה] הרב מי"צ[11] רוזנטל. ויהי'[12] לטובת ישיבת תורת כהנים בירושלים. [ישיבה בירושלים שבה למדו כהנים את הלכות הקודשים והמקדש]

בברכה וכבוד

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. כ' - כבוד
5. שלו' - שלום
6. כ"א - כי אם
7. ע"פ - על פי
8. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
9. התרומ"ע - התרומות ומעשרות
10. המוכ"ז - המוסר כתב זה
11. מי"צ - ראשי תיבות של שם (כגון משה יצחק)
12. ויהי' - ויהיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' אלול תר"פ **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה (בדרכו לאירופה)

מכתבו מאלכסנדריה שימח, אבל קצר מדי. הרב פינס כתב שוב על נסיעה לאמריקה לישיבה. 'הכל פורטים את כל ענין נשגב לפרוטות... אבל מכלל פרוטות לא יצאו'. שמואל יכתוב לקמחי שיממן את הוצאות הרצי"ה.

עיקרי הדברים

- מכתב מאלכסנדריה.
- שוב אמריקה.
- פריטה לפרוטות.
- מימון הנסיעה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ו' לחדש אלול תר"פ[2] בספר חיים טובים. ארוכים ומתוקים תכתב ותחתם בני מחמדי שליט"א[3], שלו'[4] רב לך ולעוזריך ולכא"ל[5] מכתבך היקר מאלכסנדריא [הרצי"ה יצא אז לשליחות בחו"ל עבור "דגל ירושלים"] האיר את רוחנו, אשר היה כמה מאד לדבריך היקרים. אמנם מאד קצרת בו יקירי, לא הודעת מתי תפליג האני' לדרכה צלחה, [על פי תהלים מה, ה] גם את האדרסה הנכונה לכתוב אליך לתמן, כ"ז[6] הי'[7] מפני הטרדא מצדך יכונן ד' דרכך ותצליח שמה בכל מעשי ידיך, וישיבך אלינו ברב עז ושמחת לב לשלו'[8] אל הקודש ברחמיו וחסדיו המרובים. בטח תכתב מכתבים תמידים כסדרם, בדברים ברורים מכל מעשיך בעיניניך הפרטיים ובעניני הכלל של שאיפותינו הקדושות, ולשם הרמת דגל קדשנו ירושלים, אשר בשביל מגמת קודש זו יצאת לדרכך צלחה. מהר"ז[9] פינס [מהרב זלמן פינס, מראשי "דגל ירושלים" בלונדון] נ"י[10] קבלתי מכתב [רומז] ע"ד[11] תשובה לתחיית הקודש, וחוזר עוד הפעם ע"ד נסיעתי לאמעריקא בשביל יסוד הישיבה. [על דבר הצעה שהרב קוק ייסע לאמריקה לגייס כסף לייסוד הישיבה המרכזית העולמית בירושלים]

אמנם קשה להשפיע על אחרים אותו המעוף הנפשי של האידיאל המקודש, קודש קדשים, של הרמת התרבות הרוחנית ביחוסה לצד הקודש של תחייתנו הלאומית. הכל פורטים את כל ענין נשגב לפרוטות, [כלומר: מקטינים כל רעיון גדול לפרטים קטנים] תהיינה גדולות או קטנות, אבל מכלל פרוטות לא יצאו. אולי יחנן ד' ויחזק את רוחנו, לעודד רוח ענוים החפצים בטובת בחירי ד' באמת ובתמים, לראות בשמחת גוייננו שמחה שלמה בתחיה מקיפה את כל צדדי החיים בקודש ובחול. קשה לי להאריך כעת והנני צמא לדבריך, ע"ד כסף הנחוץ לך אמרתי לשמואל שיכתב לקמחי לתן לך על חשבונו. אקוה שלא יחסר לך מכל הנדרש לך במשך זמן מסעיך עד אשר תשוב אלינו בעז"ה[12] בשמחת לב, וכל טוב סלה.

והנני בזה אביך מצפה לתשועת ד' וחסדו עלינו ועל כל ישראל, לרומם קרן ישועה במהרה בימינו קרוב.

חותם בברכת כוח"ט[13], ושמחת החגים והרגלים והמועדים הבעל"ט[14] לחיים טובים ברב עז ושלו'[15],

אביך

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שלו' - שלום
5. ולכא"ל - ולכל אשר לו
6. כ"ז - כל זה
7. הי' - היה
8. לשלו' - לשלום
9. מהר"ז - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. נ"י - נרו יאיר
11. ע"ד - על דבר
12. בעז"ה - בעזרת השם
13. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה
14. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
15. ושלו' - ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מרחשון תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בגלל המצב הנורא בפולין אין לחשוב על נסיעה לשם. השבוע יצא מכתב חוזר על ההסתדרות, שאחרי אספת הנבחרים צריכה יותר בירור. הרב קוק התחיל לומר שיעורים לצעירים כמנהגו ביפו - פעם בהלכה ופעם ב'הלכות דעות'.

עיקרי הדברים

- אין נסיעה לפולין.
- מכתב חוזר.
- שיעורים לצעירים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. יום ט"ו לחדש מ"ח תרפ"א[1]

בני יקירי שליט"א[2] שמחנו במכתבך היקר מחוהמ"ס[3] העבר. ב"ה[4] על החוה"ש[5] אשר אתך, כה יחננו ד' בחסדו לשמע ממך תמיד בשו"ט[6], ונזכה בקרוב לחדות בשמחה את פניך בשובך אל הקודש בכל טוב ברב עז ושלו'[7]. הנה מצפה אני על מכתב מלא ומפורט ממך מכל מה שעבר עליך ומה מעשיך כעת בנכר. והנה במכתבי העבר העירותי ע"ד[8] איזה ענין מוצע עבורך מפולין, אבל כעת לפי המצב הנורא שם. חושב אני שאין מה לחשוב ע"ד נסיעה להתם במקום השערוריות, ד' יחום על עמו. חושב אני שבוע דנא להו"ל[9] מכתב חוזר אחד ע"ד הסתדרותנו הקדושה, ["דגל ירושלים"; ראו (כרך ג', אגרת תתע)] עתה אחרי אסיה"נ[10] [אספת הנבחרים; ראו (כרך ד', אגרת אסז)] הדבר טעון יותר בירור ואמוץ מבקודם. נתחזק בעז"ד[11] והוא יהי'[12] משגב לנו, וגם אויבינו המדומים ישלימו עמנו ברצות ד' דרכנו. ויבינו ויכירו את טעותם. דרש נא בשלו'[13] ידידינו הר"א[14] קמחי וכא"ל[15], יסלח על מיעוט כתיבתי אליו מפני הטרדות הרבות והמניעות הצדדיות. שמחתי לשמע ד"ש[16] מס"ג[17], מאחד הנכבדים שהי'[18] פה עמנו בחה"ס[19] העבר, גם מר"מ ויסבורד הגיעני מכתב. דרש בשלומו באהבה. החילותי להגיד שיעורים לפני צעירים אחדים כמנהגנו ביפו, פעם בהלכה פעם בהלכות דעות. והשי"ת[20] יחזקנו ויאמצנו, ויצילנו משגיאות, ויאזרנו חיל לעבודתו ועבודת עם קדשו, במכון בית חיינו לעד.

קשה לי לכתב כעת בארוכה ובפרטיות, ע"כ[21] אקצר ואמר שלו'[22] וברכה נאמנה יצליחך ד' בכל פניתך לטובה ולברכה, לאושר ואומץ, בעבודה פוריה ונאמנה המביאה טובה לעולם, ומצמחת פדות ואורה לעם ד' הגוי כולו ורוממות קרן ישראל על אדמת קדשו, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך והצלחתך כה"י[23]

אברהם יצחק ה"ק

1. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

3. מחוהמ"ס - מחול המועד סוכות
4. ב"ה - ברוך השם
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. בשו"ט - בשלום וטוב
7. ושלו' - ושלום
8. ע"ד - על דבר
9. להו"ל - להוציא לאור
10. אסיה"נ - אסיפת הנבחרים
11. בעז"ד - בעזרת ד'
12. יהי' - יהיה
13. בשלו' - בשלום
14. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. וכא"ל - וכל אשר לו
16. ד"ש - דרישת שלום
17. מס"ג - מסט. גאלן
18. שהי' - שהיה
19. בחה"ס - בחג הסוכות
20. והשי"ת - והשם יתברך
21. ע"כ - על כן
22. שלו' - שלום
23. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' כסלו תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הסידור מתקדם, אבל יותר רעיוני ממעשי, כי 'איני מוכשר להנהלה מעשית', וחסרים אנשים, בפרט שר' משה פרוש נסע. צעירי הישיבות באים לשיעוריו, ועכשיו התחילו ב'שמונה פרקים' לרמב"ם. הרב קוק מבקש מהרצי"ה לדאוג לבגדי חורף. מר נוסבוים מהלברשטט הבין את 'ירושלים', אבל אמר שצריך להתאגד עם האגודה; כנראה הצד האצילי הלאומי שב'אורות' נגד רוחם.

עיקרי הדברים

- חוסר כוח מעשי.
- שיעור ב'שמונה פרקים'.
- דאגה לבריאות הרצי"ה.
- האגודה ו'אורות'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ח' לחדש כסלו תרפ"א[2]

בני מחמדי שליט"א[3] ב"ה במכתבך היקר, וכעת אנו מחכים לקבל את דבריך משו"ן[4], לאט לאט הולכת איזה עבודה ומסתדרת, אבל הסידור הוא יותר רעיוני רוחני ממה שהוא מעשי. טעם הדבר הוא פשוט מפני שאיניני מוכשר להנהלה מעשית. ואנשים משלימים את המחשבה להביאה למעשה חסרים לנו פה. כעת שגם ר"מ[5] פרוש נסע, מוכר החסרון יותר, והנני מצפה שיזמין לי ד' חברים משלימים בכשרונם את החסר בחוקי. התחילו איזה מצעירי הישיבות לבא לשיעור שאני אומר בערך כביפו, בסירוגין הלכה ואגדה, סוגיא, וכעת החילונו בשמונה פרקים להר"מ[6], [הקדמת הרמב"ם למסכת אבות] איני יכול להאריך ולספר, בכ"ז[7] יש בזה תועלת בע"ה[8]. אנו דואגים למצבך החמרי כעת במרחק, אף שהננו פה בדוחק כידוע, בכ"ז תודיע מה שחסר לך בהכרח ונשתדל בע"ה למלאות.

ביחוד לא תקמץ במה שנוגע לבריאות, כמו בגדי חורף נחוצים שכמדומה חסרים לך. הי'[9] פה אצלינו מר נוסנבוים מהלברשטדט, הסברתי לו את "ירושלים" וסבר, אבל אמר צריך להתאגד עם האגודה, ואיך ובאיזה אופן לא אדע, הלא הם מתרחקים ומה טעמם לא אדע. כפי הנראה שהצד האצילי הלאומי שמתבטא ב"אורות", [ספרו של הרב קוק "אורות", שיצא לאור בתר"פ] כמו בכל שאיפותינו הפנימיות, הוא באמת נגד רוחם ונגד יכולתם הנפשי, ואת מי נוכל להאשימם ע"ז[10], בכ"ז אקוה כי עם כל ההתמרמרות מצדדים שונים, יביאו הדברים את תועלתם בעז"ה[11]. בטח תכתב הכל באר היטב בפרטיות, ומתי תחשב לשוב בחסדי השי"ת[12], התחזק באומץ רוח, בחדות ד' ובבטחון אמיץ, וצור ישראל יראנו בישועתו.

והנני בזה אביך מצפה לתשועת ד' בכלל ובפרט, מחכה הצלחתך צביונך ותפארתך

אברהם יצחק ה"ק

דרש יקירינו כולם וביחוד הר"א[13] קמחי וכא"ל[14], הנ"ל[15]

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. משו"ן - דורש פענוח
5. ר"מ - ראש מתיבתא
6. להר"מ - ל + הר"מ: הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. בכ"ז - בכל זאת
8. בע"ה - בעזרת השם
9. הי' - היה
10. ע"ז - על זה
11. בעז"ה - בעזרת השם
12. השי"ת - השם יתברך
13. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. וכא"ל - וכל אשר לו
15. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: טבת תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב פינס מבקש פרוגרמה לישיבה, והרב קוק יכול לתת רק קווים כלליים. נערכה אסיפה על איחוד המוסדות בתוך ההסתדרות; ספק אם יצא באופן האידיאלי, ואולי יסתפקו במשרד. 'הדברים המעשיים נפגשים תמיד בהכבדות איך לישרם עם הרעיון הטהור'. כדאי שהרצי"ה ייסע ללונדון ושם יעבוד למען הרעיון. עניין השידוך עם דייכאווסקי נראה ישר. הרב קוק מצטער על 'אגודת ישראל' שעוסקת 'בהפרדה בין אחים'.

עיקרי הדברים

- פרוגרמה לישיבה.
- איחוד המוסדות.
- מעשה ורעיון.
- לונדון ושידוך.
- אגודת ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום לחדש טבת תרפ"א[2]

בני יקירי שליט"א[3] נשמחנו ב"ה במכתבך היקר. אחרי אשר חכינו עליו מאד, ות"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו כרגיל, יחזקנו ויאמצנו צור עולמים בחסדו לתו"ע[6]. והנה הייתי צריך לכתב להר"ז[7] פינס [ראו (כרך ד', אגרת אלח)] נ"י[8]

תשובה על שני מכתבים ונתאחרתי, ובאחרון דרש ממני פרוגרם להישיבה, וזהו לי עבודה שמסופקני אם אוכל לסדר במילואה, בכ"ז[9] אראה לרשום בל"נ[10] קוים כלליים עד"ז[11], בע"ה[12]. היתה אצלי אסיפה אמש, ע"ד[13] אחוד רוב המוסדות פעה"ק[14] בתוך הסתדרותנו הקדושה. ואיני יודע אם יוכל הדבר לצאת לפועל ע"פ[15] האידיאליות שאנו מבקשים, ע"כ[16] אולי נסתפק בסידור איזה צורה של משרד להסתדרותנו ביחוד, וכל מוסד שירצה להשתתף בעבודה, נראה באיזה אופן לקבלו. בכלל הדברים המעשיים נפגשים תמיד בהכבדות איך לישרם עם הרעיון הטהור, כשיזכנו השי"ת[17] ותשוב אל הקודש אקוה בע"ה שתוכל לעסוק בזה באופן רצוי.

וע"ד[18] ענייניך הפרטים חושב אני שאם תוכל לבא בדברים עם קאליש אולי הי'[19] כדאי, ואם יש מניעות כדאי שתסור ללונדון, שמה תעסוק בהתעוררות רעיונינו הקדוש ויחד עם אוהבינו שמה תרחיב איזה חוג של מפעל. וע"ד הענין הפרטי עם ה' דייכאווסקי, [ראו (כרך ד', אגרת אמו)] הננו מוצאים בכללו לישר. אם מאת ד' תהי'[20] זאת בעזרתו ית'[21]. צר לי על המהלך של אגו"י[22] שהולכים ועוסקים במגמה של הפרדה בין אחים, ובכ"ז[23] חושב אני שגם מפעולתם תצא תועלת, ולסוף ישימו אל לבם לשמע לעצת יועצי שלו'[24].

כתוב נא בפרטיות וראה נא בכל האפשר להשתדל בעד עניניך הפרטיים לטובה ודי יצליח, ונזכה לחדות בשמחה את פניך בשובך אל הקודש, בשעה טובה ומוצלחת בעז ד' ובישועתו על עמו ונחלתו, כתקות נפש עם ד' הגוי כולו המצפה לתשועתו, ונפש אביך מיחל אשרך צביונך ותפארתך כה"י[25]

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ות"ל - ותודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. לתו"ע - לתורה ולתעודה
7. להר"ז - ל + הר"ז: הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. נ"י - נרו יאיר
9. בכ"ז - בכל זאת
10. בל"נ - בלי נדר
11. עד"ז - על דרך זה
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ע"ד - על דבר
14. פעה"ק - פה עיר הקודש
15. ע"פ - על פי
16. ע"כ - על כן
17. השי"ת - השם יתברך
18. וע"ד - ועל דבר
19. הי' - היה
20. תהי' - תהיה
21. יתי' - יתברך
22. אגו"י - אגודת ישראל
23. ובכ"ז - ובכל זאת
24. שלו' - שלום
25. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב שבט תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

חסרונו של הרצי"ה מורגש מאוד; שלא יאריך בגולה. רוב המוסדות נכנסים לריכוז תחת ההסתדרות, והשיעורים הקבועים פועלים להארת הרוח. מר אהרנסון מלונדון אמר שמצד דייכאווסקי מוכנים לשידוך, ואם הרצי"ה רוצה - שייסע ללונדון. הרב קוק ישיב לפינס כשיצא קונטרס ההרצאה שקרא לפני חברי המרכז, שיש בו מעין פרוגרמה לישיבה.

עיקרי הדברים

- חסרון הרצי"ה.
- ריכוז המוסדות.
- השידוך בלונדון.
- קונטרס ההרצאה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום י"ב לחדש שבט תרפ"א[2] [1921. האגרת לבנו, הרצי"ה, שישב אז באירופה]

בני יקירי שליט"א[3] נשמח במכתבך ובכרטיסך, ת"ל[4] על שלומך ועל פעולותיך לטובה וב"ה[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. יחננו ד' בעזרתו לראות בשמחת לב פרי ברכה מכל הגיונינו ומכל שאיפות נפשנו לטובה. הולכים ב"ה ענינינו פה ומתקדמים קמעא קמעא. ומאד מאד כבר מורגש חסרון היותך פה עמנו במקום המעשים המתרכזים, אקוה שלא תמשיך את שהייתך בגולה, ותשוב בע"ה[7] מהרה בקרוב אלינו, לעבוד שכם אחד [על פי צפניה ג, ט] בחבל ד' ונחלת קדשו. [על פי דברים לב, ט] פרטי הדברים מעניני ההסתדרות במעשה, ["דגל ירושלים"] אקוה להודיעך במכתב הכא בע"ה. אמנם דוקא בשביל הקדמה המעשית הי'[8] ראוי שתהי'[9] נוכח, אבל איני יכול לעכב את מה שאפשר לסדר ולארגן. המוסדות פה ברובם נכנסות באיזה ריכוז תחת הסתדרותנו הקדושה. בין שעסקנים מרגישים את המגמה הקדושה שלנו, או לא, הכל לפי הערך של האישים.

אבל סוף כל סוף ההכרזה תבוא לידי הכרה, ותחיית הקודש תהי'[10] בע"ה נשואה על כל שפה ולשון, והרעיון יביא לידי מעשה, והמעשים לידי מחשבה ויצירה, וכן הלאה בע"ה. מרכזנו ב"ה הוא הולך ומשתכלל קמעא קמעא, ג"כ[11] פועלים הם ב"ה השיעורים הקטנים הקבועים שלנו, [ראשיתה של ישיבת "מרכז הרב": חוג לימוד קבוע בבית הרב קוק, שנתפתח לישיבה בשנת תרפ"ד] להארת הרוח ולטהרת הרגש לריכוז יסוד הקודש בתוכן מחשבת התחיה, ההולכת עם כל נבוכיה ומתקדמת, מידי פלא יועץ א-ל גבור [ישעיהו ט, ה] ב"ה. ע"ד[12] ענין הפרטיים [ההצעה לשידוך עם בת דייכובסקי; ראו (כרך ד', אגרת אמו)] היי אצלינו מר אהרנסון מלונדון, אמר שמצדו של מר דייכאווסקי [ר' בנימין אריה לייב דייכובסקי, פרנס קהילת "מחזיקי הדת" בלונדון; על ההצעה לשידוך עם בתו ראו (כרך ד', אגרת אמו)] הם נכונים, ע"כ[13] אם הדבר גם אצלך רצוי, ראוי שתשתדל לסור ללונדון בע"ה, ויה"ר[14] שחפץ ד' יצליח בידיך, ונזכה לראותך במצב המפואר וההגון הראוי לך בעה"י[15], זולת אם יש עמך איזה ענין אחר, שיותר לבך קרוב אליו, יתן ד' הטוב לטובה ולברכה ברב חסדו. אם יש לך צורך בכסף, תודיע

את ההכרח ונשתדל בע"ה להמציא לך, בכל אופן נבקש ממך שתבאר את עניניך בבירור מפורש. להר"ז[16] פינס עדיין לא השיבותי, [ראו (כרך ד', אגרת אפא)] מקוה אני להשיב לו בקרוב כשיצא לאור קונטרס ההרצאה שקראתי לפני חברי המרכז, שיש בה מעין פרוגרמה לישיבה [הרצאתו של הרב קוק על תכנית הישיבה המרכזית, שעמד להדפיסה כקונטרס] בע"ה, פרוגרמה ערוכה ומסויימה קשה לי להעריך. חזק ואמץ מחמדי, וצור ישראל יחזקך בעזרתו ויטהר לבבנו לעבדו באמת, עבודת אמת, עבודת הקודש לשם קדשו ותפארתו, לאור עמו וארץ חמדתו, ולתשועת עולמים לעם ד' אסירי התקוה [על פי זכריה ט, יב] וכמהי ישועה.

דרש נא שלו'[17] לאהובים כולם, לכ'[18] הרה"ח[19] ד"ר[20] אשר שי'[21] [ככל הנראה הרב ד"ר אשר מיכאל כהן, רבה של באזל, מארחו של הרב קוק בשווייץ] וכב"ב[22] היקרים, ובס' גלין למר ר"א קמחי [בסנקט גאלן, לר' אברהם קמחי, ידיד הרב קוק שתמך בו בשנות המלחמה] וכא"ל[23], ולכל ידידנו ודורשי שלומנו, ביחוד המתעניינים בעבודת התחיה במובנה וערכה הקדוש והמתעלה. והנני בזה חותם ברב ברכה ובצפיה ותקוה לאור דבריך וחזות פניך בקודש בשובך לארץ חמדה במהרה ברב טובה.

באמץ וחדות ד' ונועמו, כנפשך היקרה, ונפש אביך המצפה צביונך ותפארתך כל הימים

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. וב"ה - וברוך השם
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. בע"ה - בעזרת השם
8. הי' - היה
9. שתהי' - שתהיה
10. תהי' - תהיה
11. ג"כ - גם כן
12. ע"ד - על דבר
13. ע"כ - על כן
14. ויה"ר - ויהי רצון
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. להר"ז - ל + הר"ז: הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. שלו' - שלום
18. לכ' - לכבוד
19. הרה"ח - הרב החסיד
20. ד"ר - דוקטור
21. שי' - שיחיה
22. וכב"ב - וכל בני ביתו
23. וכא"ל - וכל אשר לו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט שבט תרפ"א **נמען:** הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג

תרומת יורשי מנוח לישיבת 'תורת חיים' נמסרה, והקבלה מצורפת. בסכסוך בין ר' ש' עפשטיין לכולל סלונים: עליו לשלוח ייפוי כוח למי שידון בשמו נגד הדיירים החייבים שכר דירה, ומוטב שיבוא בעצמו. הרב קוק מזכיר את הנדיב שרצה להקדיש מאתיים לירה לפרסים למצטיינים בישיבות, ושואל אם יוסיפו על הסכום.

עיקרי הדברים

- תרומה ל'תורת חיים'.
- סכסוך שכר דירה.
- קרן פרסים לתלמידים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום י"ט לחדש שבט תרפ"א[2]

שלו'[3] וישע רב, לכבוד ידי"נ[4] הרב הגאון המפורסם, החכם השלם בתורה ויראה טהורה, מוה"ר[5] יצחק אייזק הלוי ד"ר[6] הרצג [הרב ד"ר יצחק אייזיק הלוי הרצוג, אז רבה של בלפסט ולאחר מכן הרב הראשי של אירלנד ושל ארץ ישראל] שליט"א[7],

בכט"ס[8], וכא"ל[9] שוי"ר[10]. אחדשה"ט[11] באה"ר[12] יקרתו דמר הגיעני לנכון. בצרוף נדבת הקדש של יורשי המנוח ז"ל[13] לישיבת "תורת-חיים" [ישיבה בעיר העתיקה בירושלים] בקדש, אשר נמסרה לנכון לתעודתה, ורצוף בזה, נמצא "קבלה" בעד הנדיבים הנ"ל[14]. אודות הסכסוך שבין הר"ש[15] עפשטיין ממחנ"ק[16], והכולל סלונים בפעה"ק[17]. מובן הדבר, שאם הר"ש עפשטין רוצה שיעסקו בדבר למענו, בפעה"ק אז הוא צריך לשלוח כח והרשאה כדת למי שהוא לדון למענו, עם גרי-החצר, שחייבים בעד משך השנים, שכר-דירה, ואז אראה שיזדקקון לזה, המשרד-הרבנות בפעיה"ק[18] ת"ו[19], ובכל-אופן אם הי'[20] יכול הבע"ד[21] בעצמו, לבא לארה"ק[22], הי' פועל יותר, להוציא מיד השכנים, את תביעתו, שנאכלה כבר. וראיתי בזה להזכיר לכת"ר[23], ע"ד[24] מה שהודיע לי מכבר, מנדיב א' שרוצה להקציע סכום של מאתים לי"ש[25], שהפירות יהיו מקדשים למצטינים בתלמידי הישיבות דפעה"ק[26], ואז כתבתי לכת"ר, בהיות שיוסיפו על הסכום הזה, אם שהקרן בעצמו יתחלק בתור פרסים למצטינים, תהי'[27] מזה כדי תועלת רצויה. ועל דברי ההם עוד לא קבלתי תשובה מכת"ר[28], ע"כ[29] הנני בזה להזכיר את כי'[30] אדות זה.

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרפ"א – השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שלו' – שלום
4. ידי"נ – ידיד נפשי
5. מוה"ר – מורנו הרב רבי

6. ד"ר - דוקטור
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. בכט"ס - בכל טוב סלה
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. שוי"ר - שלום וישע רב
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. ז"ל - זכרונו לברכה
14. הנ"ל - הנזכר לעיל
15. הר"ש - הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. ממחנ"ק - ממחנה קודש
17. בפעה"ק - בפה עיר הקודש
18. בפעיה"ק - בפה עיר הקודש
19. ת"ו - תבנה ותכונן
20. הי' - היה
21. הבע"ד - הבעל דבר
22. לארה"ק - לארץ הקודש
23. לכת"ר - לכבוד תורתו
24. ע"ד - על דבר
25. לי"ש - לירות שטרלינג
26. דפעה"ק - דפה עיר הקודש
27. תהי' - תהיה
28. מכת"ר - מכבוד תורתו
29. ע"כ - על כן
30. כ' - כבוד

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרפ"א) **נמען:** הרב ר"י קאמיעטהאר

דבריו על 'תחיית הקודש' ערבו לו, והרב קוק מציע שיעסוק בתעמולה כבא כוח המרכז הירושלמי. הרב קוק היה שמח שיעלה, אבל המעכב הוא חוסר אמצעים, כי תלמידי חכמים רבים מתפרנסים בצער. אם יבינו הכשרים את חשיבות 'דגל ירושלים', יהיה אפשר להעסיק תלמידי חכמים רבים.

עיקרי הדברים

- תעמולה כבא כוח.
- עלייה ואמצעים.
- עבודה לתלמידי חכמים.

נוסח האגרת עם ביאור

לכבוד ידידי הרב המאוה"ג[1] אוצר תו"י[2] מוהרר"י[3] [קאמיעטהאר] שליט"א[4]

שוי"ר[5] מכתבו היקר הגיעני, כמה סבות וטרדות רבות מנעוני מהשיב עד כה ואתך הסליחה. ערבו לי מאד דבריו היקרים, ע"ד[6] המכתב תחיית הקודש, ומי יתן ויהי'[7] כת"ר[8] ומכיריו ומוקיריו הרבים מחזקים את יסוד הקדוש של דגל ירושלים [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] ולחזק את התנועה הירושלמית הקדושה בעולם, שהיא תנועת הקודש שבתחיה הלאומית שלנו ההולכת ומתפתחת בעולם ופעלה והדרה נראה בבליטה יפה על אדמת הקדש. ומה טוב אם יעסוק כת"ר בכשרונו בתעמולה קדושה זו בתור בא כח המרכז הירושלמי שלנו. וע"ד[9] באו אל הקדש, מה נעים הי'[10] לי שיהי'[11] כת"ר סמוך ונראה לנו, ונוכל בעז"ה[12] לעסוק ביחד בדברים העומדים ברומו של עולם, בבנין עמנו וארצנו הקדושה ברוח ה' אשר על עמו.

אבל הדבר המעכב כעת הוא החסרון של האמצעים החמריים. כי נפישי בני חילא, ורבו העוסקים בתורה ות"ח[13] מצויינים המתפרנסים בצמצום וצער גדול, ה' ירחם. אולי תבא רוח והצלה מרוממות דגל ירושלים. שידעו אחינו הכשרים. שלפחות בעד כל המכשירים של צד המקודש של בנין האומה בארה"ק[14], צריכים אנו לעבוד בכל מאדנו וכחנו, וממילא יהי'[15] אפשר להמציא עבודה בענין הגדול הזה וסעיפיו לת"ח[16] רבים בעלי כשרון, טהורי רוח וישרי לב אשר יראת ה' טהורה וכבוד שמים וכבודן של ישראל וא"י[17] היא כל מגמתם. והנני מוכרח לקצר משום הטרדא שלנו כנה"ר[18] ונפש ידי"ע[19] דוש"ת[20] באה"ר[21]

1. המאוה"ג - המאור הגדול
2. תו"י - תורה ויראה
3. מוהרר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שוי"ר - שלום וישע רב
6. ע"ד - על דבר

7. ויהי׳ - ויהיה
8. כת״ר - כבוד תורתו
9. וע״ד - ועל דבר
10. הי׳ - היה
11. שיהי׳ - שיהיה
12. בעז״ה - בעזרת השם
13. ות״ח - ותלמידי חכמים
14. בארה״ק - בארץ הקודש
15. יהי׳ - יהיה
16. לת״ח - לתלמידי חכמים
17. וא״י - וארץ ישראל
18. כנה״ר - כנפשו הרמה
19. ידי״ע - ידידו עוז
20. דוש״ת - דורש שלומו ותורתו
21. באה״ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט טבת תרפ"ב **נמען:** ההנהלה הציונית בירושלים

בתשובה לקטע מעיתון נוצרי־אנגלי על ישיבת 'תורת כהנים': הישיבה נוסדה כדי שכהנים תלמידי חכמים ילמדו את סדר קדשים, מקור עבודת המקדש; היא בראשיתה. תחיית האומה, למרות צורותיה החילוניות, מבוססת על השאיפה הנצחית לבניין המקדש. 'ימים יבואו וכל העמים יכירו' שמקום המקדש ישוב לבעליו האמיתיים, ויהיה 'בית תפלה לכל העמים'. כך השיב גם לוועדה בריטית רשמית: כמו שזכותנו על הארץ הלכה ונעשתה קרובה, כך יכירו בזכותנו על מקום המקדש.

עיקרי הדברים

- ישיבת תורת כהנים.
- סדר קדשים.
- שאיפת בניין המקדש.
- תשובה לוועדה הבריטית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. כ"ט טבת תרפ"ב

לכבוד ההנהלה הציונית פה. בתשובה למכתבכם הנכבד, שבא לידי יחד עם הקטע של העתון הנוצרי-האנגלי, ע"ד[2] יסוד הישיבה המכונה "תורת-כהנים". [ישיבה שייסד הרב קוק בירושלים, שבה למדו כהנים ת"ח את סדר קדשים, הלכות המקדש והקורבנות] אתכבד להודיעכם אלה הפרטים: א.אמת הדבר שנוסדה פה ישיבת תורת-כהנים, במטרה מיוחדת שילמדו כהנים ת"ח[3]. את סדר קדשים שהוא המקור של כל עבודת המקדש על בוריה. ב.המוסד הוא בתחילת צמיחתו, ע"כ[4] רק מספר מצומצם של כהנים ולוים ת"ח, הקובעים את סדר למודם במקצוע המקודש הזה בבית הישיבה בהשעות הקבועות ללמוד זה. וחברים אחרים מפוזרים במקומות שונים שלומדים את למודם כ"א[5] במקומו, שהשאיפה היא לאחדם כלם לפרקים ידועים, לשם האדרת המקצוע הגדול הזה שבתורה. ג.יסוד תחית האומה מוכרח הוא, למרות כל צורותיו החלוניות, להיות מבוסס על מקורו המקודש. שהיא שאיפת האומה לשוב ולהבנות בכל תכסיסי קדשה. [דרכי קדושתה] והשאיפה הנצחית שיבנה בית-המקדש במהרה בימינו, מוכרחת היא להתבלט ביושר לב ובאמונה רבה בקביעות ובלא הפסקה וחולשה. ד.ואמונתנו היא חזקה, שימים יבואו וכל העמים יכירו שהמקום אשר בחר בו ה' לעולמים, מקום מקדשנו, מוכרח הוא לשוב לבעליו האמתיים ועליו יבנה הבית הגדול והקדוש, שיהי'[6] על ידינו, לבית תפלה לכל העמים, [ישעיהו נו, ז] כדבר ה'.

ה.הדרישה לעשות, סדר קדשים, למקצוע מובהק, וביחוד לכל יחידי הסגולה שבת"ח[7] שבין הכהנים והלוים, היתה תמיד בקרב ישראל, בצורה תדירית צנועה, ועכשיו היא צריכה להרחיב את גבולותיה, ולהשמיע את קולה בהכרה יותר בולטת. ו.השאיפה להחיות את כל ערכי הקדש בישראל, כדי לבסס על ידם את מצעדי-צמיחת-הגאולה, ההולכים ונרגשים בתחי'[8] הלאומית. כוללת היא את החפץ לעשות

את ירושלים למרכז להתלמוד הרחב והמסודר לכל התורה בכלל ועם זה להלכות הקדש והמקדש, ולכל הלכות מלכים, [הלכות המלכות והמדינה, שעליהן כתב הרמב"ם "הלכות מלכים ומלחמותיהם"] וסדרי מדינה ישראליים ממקור התורה והמסורה, והיא אחת המגמות של ישיבת "תורת-כהנים". ז.דברי רגש והתעוררות נפשית. למוסד הקדוש הזה, ורעיונו הגדול כתבתי במכתב מיוחד, שמסרתי להרבנים חברי הועד של הישיבה לפרסם ברבים והם דברים מבוססים שלדעתי צריכים אנו לשנן אותם בין כלפי פנים ובין כלפי חוץ. והם כדאיים להיות חקוקים על לוח לבנו תמיד, וביחוד בימים שאנו חפצים להתעורר בתחי' לאומית כללית המקשרת עם בנין ציון וירושלים. ואעפ"י[9] שהמוסד הזה, כלו הוא תורני טהור, מ"מ[10] רמז יש בו לכל העולם כולו שלא יחשבו האומות שיש לנו אפילו רגע של יאוש ח"ו[11] של שכחה מקשור זכותנו, במקום המקדש; שהוא אבן הפנה לכל המקומות הקדושים, מקום מקדשנו.

וזה מכבר כאשר נשאלתי מועדה-בריטית-רשמית [מוועדה בריטית רשמית] מהי דעתי ע"ד מקום המקדש אודות יחוסנו אליו. אמרתי להם שכשם שאתם רואים שזכותנו על הארץ בכלל, אף שהיה זה דבר רחוק אצל כל העולם כולו עד כה, מ"מ גלגלה ההשגחה העליונה סבות, עד שמה שהיה רחוק הולך ונעשה קרוב, ואנו בטוחים שהדבר ילך הלוך ואור, עד שכל העמים יכירו את צדקת זכותנו, הכתובה בכתב קדש, על ארצנו הקדושה, כמו"כ[12] יבואו ימים שכל העמים, יכירו את אמתת זכויותנו על מקום המקדש. וידעו כלם ויכירו שהחזון של הנביאים שנאמר על המקום הקדוש הזה "כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים" יתקיים רק כשיהיה הבית הגדול והקדוש הזה, שם על מכונו, בידי בעליו הראשונים, שהם בעליו הנצחיים, שהוא עם ישראל, עם ה' מעולם, הוא ולא אחר.

ברגשי כבוד וצפית ישועה קרובה

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ע"ד - על דבר
3. ת"ח - תלמידי חכמים
4. ע"כ - על כן
5. כ"א - כי אם
6. שיהי' - שיהיה
7. שבת"ח - שבתלמידי חכמים
8. בתחי' - בתחיה
9. ואעפ"י - ואף על פי
10. מ"מ - מכל מקום
11. ח"ו - חס ושלום
12. כמו"כ - כמו כן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אלול תרפ"ב - ירושלים **נמען:** ד"ר ב"מ לוין (בעל 'אוצר הגאונים')

עם נסיעתו לארצות הברית לקידום 'אוצר הגאונים', הרב קוק מסמיך אותו לפעול גם למען 'הסתדרות ירושלים' והישיבה המרכזית, ובמיוחד לעורר את יהודי אמריקה לגמור את בניין בית החולים הכללי בירושלים.

עיקרי הדברים

- שליחות לאמריקה.
- אוצר הגאונים.
- בניין בית החולים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ירושלם ד' אלול תרפ"ב[2] ידיד לבבי הרב הגדול, לתורה ולתעודה, צפנת פענח, מוהר"ב[3] מנשה ד"ר[4] לוין [הרב ד"ר בנימין מנשה לוין, חוקר ספרות הגאונים] שליט"א[5]

שלו'[6] רב לך יקירי, לתורתך ולחכמתך, ולשאיפותיך הגדולות. אהובי, עם מטרת מסעך לארצות הברית, בשביל הגשמת תכלית מפעלך הענקי, לתורת הגאונים, אשר באוצרך הגדול, ["אוצר הגאונים", מפעלו של לוין] בחבור יחד עם שאיפותינו הגדולות, להסתדרותינו הקדושה, ירושלים, לתנועת תחיית הקודש באה"ק[7], וליסוד הישיבה המרכזית, לעולם היהדות כולו בעיר חמדתינו, ככל הדברים והאמת, אשר נמסרו ממני ללבך הנאמן. הנני בזה למלא את ידיך חביבי, ולבקשך למען אהבת ציון וירושלים, שתשים את לבך מדי דברך עם גדולי אחינו שמה, בארץ אשר חנן ד' את אחינו את היכולת, ואת החפץ הטוב להיות ראשונים במעלה להצלת חיי אחינו שבגולה, ולבנין נשמות ארץ חמדה, שיתעוררו ברב עז לעשות גמר לבנין הנכבד, שכבודן של ישראל ושל א"י[8] תלוי בו, הוא הבנין החדש אשר לביה"ח[9] האספיטאל הכללי. [ככל הנראה בית החולים "ביקור חולים" בירושלים] פרטי הדברים בארתי במכתב הנדפס, לשם דרישת שבת של בנין, מאחינו היקרים הללו, ותקותי חזקה כי בכח לבך, ברוחך הטובה, ובאהבתך הרבה לציון ומקראיה, יעלה בידך להוציא מן הכח אל הפועל את השכלול של הבנין הנקדש והנערץ הזה, וקורא לך גודר פרץ משובב נתיבות עם ד' ועיר חמדתו.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות כנפשך היקרה ונפש אוהבך הנאמן דוש"ת[10] באה"ר[11]

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
3. מוהר"ב - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ב (כגון בנימין / ברוך / בצלאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. ד"ר - דוקטור
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום

7. באה"ק - בארץ הקודש
8. א"י - ארץ ישראל
9. לביה"ח - לבית החולים
10. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
11. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אלול תרפ"ב **נמען:** קריאת הקודש ליסוד הישיבה המרכזית העולמית

יש כוח כביר שבונה את הארץ גם ברוח - חינוך וספרות - אבל 'מעשי חול המה', ובחיי הקודש 'אין קול התחיה מפעם'; המוסדות הקיימים רק מחזיקים מעמד. לשם כך הרים את 'דגל ירושלים', בלי לפגוע בציונות, במזרחי או באגודת ישראל. התוצאות היו פחות מזהירות מהמקווה, בגלל צרות העם. הרב קוק קורא להכין יסוד גדול לישיבה הכללית ולהרחיב את 'המרכז' שהחל בצורה קטנה.

עיקרי הדברים

- חיי הקודש בלי תחייה.
- דגל ירושלים בלי לפגוע באחרים.
- הישיבה הכללית.
- הרחבת המרכז.

נוסח האגרת עם ביאור

אלול תרפ"ב[1] [(1922)]

קריאת הקודש ליסוד הישיבה המרכזית העולמית בירושלים [הקריאה שבעקבותיה נוסדה ישיבת "מרכז הרב" בתרפ"ד] לכבוד רבותינו שבגולה הרבנים והצדיקים רועי ישראל ואחינו בשרינו אוהבי ציון ומקראיה הקשורים בקשרי קדש לארץ חמדה ולבנין עם ה' עליה, בכל לבם ונפשם. שלום וברכה ממכון בית חיינו, אחי ורבותי, שנים עברו, אחרי מלחמת העולם אשר שקטה כמעט, ותוצאותיה של המלחמה המרגיזה, על חובת עבודתנו על אדמת הקדש להרים בה קרן לבית ישראל, הולכות ונראות עין בעין, מתוך כל מהלכי החיים התלוים ושאינם תלוים בנו. עת בנות הגיע, ["עת לבנות" (קהלת ג, ג)] ואנחנו חייבים לעשות לדי כל אחד ואחד לפי כחו, לבנות את הנהרסות, ולנטע את הנשמות [יחזקאל לו, לו] אשר בנחלת אבותנו מעולם.

והנה יש בתוכנו כח כביר המשתדל לבנות את ארצנו הקדושה, ולא רק בענינים החומריים לבדם, ביסוד מושבות, ובנות בתים, ערים וכפרים, כי אם גם ברוח, נושאים הם עין על החנוך ועל הספרות ועל כל העניינים הרוחניים שבחיים בצורה אנושית, אבל כל המעשים הללו, מעשי חול המה, וברוח חול הנם נעשים ומסתדרים, ובתוך חיי הקדש שלנו, אין קול התחיה מפעם לצערנו. אכן יש לנו שרידים אוצרות קדש רבים בארץ-ישראל בכלל, ובירושלים עה"ק[2] בפרט, חדרים וישיבות, חשובים וקדושים מאד, כדרך שהיה לנו בימי קדם, לפני ההתעוררות הגדולה של רוח התחיה אשר לאומה, וחפץ בנין העם המחודש, המפעם בחזקה במחנה ישראל.

אבל הרוח החדש, חפץ התחדשות החיים לתחית העם, הולך הוא במסילותיו הכל בדרך חול, ודרך הקדש היא נעזבת להרגל והתרשלות ולפעולות כאלה, אשר רק ברב אומץ אמנם הנם עמלים להחזיק את הקיים מאז, אבל אין לנו, עדין כח מחודש, שיהיה נכר בו אומץ היצירה בדרך הקדש, אשר יתעלה לבנות לנו, לצרכי הקודש הגדולים בנינים חדשים ויצירות חדשות ע"פ[3] ההתעוררות החיה של חפץ

התחיה, והתנערות החיים אשר לאומה. למלאות את החסרון הזה. שכל זמן שהוא שורר, אי אפשר שתהיה לנו תחיה שלמה, ולא מעמד הגון וחשוב בצביון החיים החדשים. של ארץ-ישראל המתחדשת. הרימותי זה שנים את דגל ירושלים, [התנועה שייסד הרב קוק בלונדון בתרע"ח] אשר התניתי בו מפורש, שאין אנחנו באים, לפגום עי"ז[4] את שום כח מכחות האומה, המתאמץ לעשות איזה דבר לטובה ולבנין, בין בארץ בין בגולה. אין אנחנו פוגמים את התחיה החלונית ואת הציוניות ["דגל ירושלים" לא בא להתנגד לציונות, אלא להוסיף לה את צד הקודש] שהיא נושאת את דגלה, כי חיי חול הם חיים אנושיים שהננו זקוקים להם בבנין הצבור הישראלי בארץ, וקל וחומר שאין אנו פוגמים את תעמולתו של המזרחי [תנועת "המזרחי"] בתוך הציוניות, שכונתו היא לשם שמים, ולביצור הדת והיהדות. וכמו כן פשוט הדבר ומבורר שאין אנו פוגמים ביסודה של אגודת ישראל, המתאמצת לקשר את כל כחות החרדים.

ולפתור את שאלת החיים בארץ ובגולה ע"פ התורה והמצוה. כל אלה יחד הם דברים הראויים לחזוק, ולסדור כזה, שלא יפגעו ג"כ[5] איש בנחלת רעהו, בשאיפותיו הטובות ובכבודו. אבל על כל אלה. צריכים אנחנו לרומם בעצם התחיה, דגל של קדש. רוח מלא, ששאיפת החיים המתחדשים באומה ובארץ בהבנותה, תהיה נכונה לבצר בתוכו, את כל סגולות קדשנו, את הקודש העליון, את אור ד' וכבודו על עמו ונחלתו, במצעדים של חדוש ושל תחיה, ובאופנים ההולמים והמתאימים לתבונתה של התחיה הלאומית ההולכת ופועמת בחיינו בארץ ישראל. ואשר הדי קולותיה, מוכרחים הם להיות תמיד הולכים ונשמעים, בכל ארצות פזורנו בכל קצות הגולה. אמת הדבר שמעת אשר החלותי לקרא ע"ד[6] תחית הקדש, ע"ד דגל ירושלים והסתדרותה, היה ראוי לי לקוות לתוצאות יותר מזהירות, והכרה יותר רחבה, מאת קהלנו הגדול יברכהו ד'.

אבל הלא יודעים אנחנו, את ים התלאות שאנו טבועים בו, ואת נהרי נחלי הדמים השוטפים את אחינו האומללים, ואת הצרות הגשמיות והרוחניות העוברות בהמון גלים על ראשינו תמיד, עד אשר אין פלא כי קול כזה שיסודתו בחיי הרוחניות והאצילות הנפשיות לא נשמע כל כך, בחזקה, אבל בכל זה לא רפו ידי, וחזקה היא תקותי, שקול הצדק והאמת הקדש, והחיים האמתיים ישמע בעולמנו, ואור ד' יופיע על מהלכי החיים אשר לתחיתנו הלאומית על אדמת הקדש. ועל כן, הנני עוד הפעם שולח את דברי אליכם אחים חביבים: הרימו את דגל ירושלים בעולם היו כולכם כאיש אחד חברים, [על פי שופטים כ, יא] להסתדרות ירושלם. פעלו כולכם ברוח התנועה הירושלמית, האומרת לרומם את הערך אשר לתחיה הלאומית שלנו, בערך הכפול אשר להקדש היסודי, אשר לדבר ד', החי בקרבנו נצח. ואשר רק מברק הודו והדרו, מקדושת אמונתו הגדולה, מושפעים אנחנו, ומושפעים הם הכחות הטובים אשר בעמים ובממלכות הנוטים לנו צדק, ועוזרים אותנו להכיר את זכות ביתנו הלאומי בארץ ישראל.

אמנם כעת באתי ביחוד לדבר, לא רק על הערך הכללי של תחית הקדש שלנו, ולא על הערך הכללי של הסתדרות ירושלם ודגל ירושלם בכללותם, אלא על ענין אחד פרטי שהוא נתון בתוך הכלל הגדול הזה. קשור ודבוק עמו, ועם זה הרי הוא חטיבה חשובה שכדאי ליחד עליו הדבור בפני עצמו, הפרט הגדול הזה הוא, דבר יסוד "ישיבה גדולה ומרכזית", בעד כל האומה בירושלים. הרעיון הזה כשיצא אל הפועל הרי הוא מוכרח להעשות בסיס ועמוד חזק לתחית הקדש שלנו, וערובה נאמנה לבצורה וחזוקה וגם

לעדונה ורוממות כבודה של תחיתנו החלונית. ירושלים עיר קדשנו ותפארתנו מוכרחת היא להעשות האכסניא של תורה [על פי בבא מציעא פה: "תורה מחזרת על אכסניא שלה"] היחידה בגולה, והמצויינת באיכותה בכל העולם כולו. זאת היא דרישה פשוטה שכל אחד מישראל יכול להבין אותה. החיים הולכים במסילתם הכבושה, החיים החלתים שוטפים אותנו מסביב, בתי ספר גימנסיות, וגם אניברסיטאות, למדעי החול וגם למדעים הלאומיים הישראליים לכל ענפיהם, בצורה חלונית, עומדים הם להוסד במוקדם או באיחור של זמן, שטף של מתלמדים מכל קצוי הגולה, שאינם מצטיינים ביחש טוב לחיי הקודש, להכרתם ולהוקרתם, יבאו אלינו מכל הצדדים. ואנחנו, אין אנחנו מוכנים כלל, איך לקדם את פני הזמן, איך להעמיד לנו "כח קדוש" איתן ורב, שישמש לנו תריס בפני החלונית המתגברת ומסתעפת, ושיגביר על ידי האישיות המצויינת של הנקבצים אליו לשם התורה, לשם כבודה ותחיתה, לשם הגדלתה והאדרתה, את השפעת הקודש בחיים, ושיוכל על ידי זה להביא זרם חדש בכל ההליכות של תחית האומה בארץ, לצד הטוב והנעלה, באופן שנוכל להיות בטוחים, ששם ד' אשר על עמו ואור תורת חיים אשר בקרבו, ילך הלוך וגדול בארץ התחיה, במהלך צמיחתה של ראשית ישועתנו.

הישיבה האחת המרכזית והכללית, שתוסד בירושלים בתור הישיבה העליונה והגדולה המיוחדת במכון קדשנו, בעד האומה כולה לכל ארצות פזוריה, זאת היא נקודת ההצלה למצבה של התחיה הלאומית שלנו. שלא תבלע בגלי החלוניות המקיפים אותה מסביב. והנקודה הזאת היה תהיה גם נקודת הזוהר לחיי הרוח הקודש, ודת האמת, לכל אחינו כולם בארצות הגולה. הישיבה הזאת תקבל אל תוכה צעירים מבני שש עשרה שנה עד עשרים ושתים שנה. התכנית של הלמודים, תהיה כה קצובה ואיתנה, למודי התורה, למקצועותיה: תורה שבכתב ותורה שבע"פ[7], המשנה, התוספתא, ואגדה. התלמודים, הבבלי והירושלמי, מדרשי ההלכה, פוסקים הראשונים וגדולי האחרונים, חכמת ישראל העיונית והמחקרית, חכמת המוסר והמדות, וכל המקצעות הנוגעים להרחבתה של תורה, והגדלת ידיעתה, בהכשרה של טפול בחינוך התלמידים במדות טובות, והדרכה גופנית ונפשית בריאה. ביראת שמים תמימה וטהורה. וחלק עליון מהישיבה, יהיה מיוחד למגודלי הישיבה - תלמידי חכמים שגמרו חק למודם והם ראויים להיות עוסקים ביצירות תורניות. שהם יעבדו במחלקה מיוחדת ליצירה, של ספרים וחבורים, הנחוצים לדור, בכל מקצעותיה של תורה.

מגמתה של הישיבה היא, שיהיה שם שמים, שם התורה, שם ישראל ושם ארץ-ישראל מתקדש על ידה בעולם. ושאיפת הקמתה היא, שיתפרסם במשך הזמן במלא התבל, שהמכון המיוחד והעליון, לחכמת התורה חכמת הדת וחכמת ישראל, במובן הגדול שלהם, הוא, מרוכז בהישיבה העולמית הגדולה הזאת שבירושלים. הזרם של כחות צעירים, המיוחדים לתלמוד תורה ולהדרת קודש, בחיל ורעננות יביא עמו מרפא לרוח העם, ההולך ומתפתח בארץ, בדרך תחיה והתעוררות לאומית, שיהיה הולך ומתעלה, בתכונה של קודש. וצדדי הקודש שבתחיה הלאומית, שהם נגוזים בה, ואינם נראים כראוי בפועל עדיין, ילכו ויתגלו בחיים, עד אותה המדה שיהיה בידם, למלא את החלל הריק שבחיים הלאומיים שלנו, שעל ידי חוסר ההשפעה של צדדי הקודש שבתחיה הלאומית, עלולים הם להיות הולכים ומתחשכים בחשכת החלוניות והגסות החומריות, הבינו נא אחי האהובים, את עמקה של השאיפה הקדושה

הזאת, והרימו כולכם יד בכבוד והדר, בנדיבות רוח והכרה פנימית לבנין המוסד העליון הגדול והקדוש הזה, ליסודה וקיומה, של הישיבה העולמית הכללית שבירושלים. כל ה אשר בעיר הקודש, שהן מגדלות את החלק הצעיר שבבני תורה שבירושלים, לתלמוד תורה, ושיחד עם זה הן מחזיקות בתוכן את החלק החשוב של תלמידי חכמים שבירושלים, שתורתן אומנתן, הן מוכרחות להתחזק להתקיים ולהתפתח, ודוקא עם זה אנחנו חייבים ליסד את הישיבה האחת, בתור בית גדול כללי, שיקלוט אל תוכו לא רק את בני התורה הצעירים שבא"י[8], כ"א[9] להרים בעולם את הדגל של תחית הקדש בארץ-ישראל, עד אשר אותו החלק הצעיר והרענן המוכן להיות משתלם בגדולתה של תורה, ידע, שצריך הוא לבא בירושלים להיכלה של הישיבה הכללית, לשאוב מתוכה את תלמוד תורתו, בכלילת יופי ותפארת קדושה, וקדושה עליונה.

וגם אם רק משך שנים ישב הצעיר בעיר הקודש, עד שיגמר את חק למודו. וגם אם אחר כך יצטרך לשוב אל עירו אל מקומו בחוץ-לארץ, גם אז, ידע, כי התורה אשר יצאה מציון ודבר ד' אשר מירושלים, היא היא אשר פעלה על רוחו, ועל כל הויתו הרוחנית,, שהביאה אותו להיות שלם באותו הצביון המשוכלל אשר הטביעה הישיבה עליו את חותמה, והיו עיניו ולבו, פעולתו והשפעתו, נתונים נתונים תמיד, לבנין הארץ ולתחית האומה, בדרך החיים, שהיא דרך הקודש. והיה לנו גדוד שלם, לגיון חי, ופועל, מלא עז ועצמה, הכרה עצמית וידענות פנימית, העומד הכן על בסיסה של תורה ויסודה של קדושת ישראל הנאצלת, מוכן למלא את אוירה של עיר הקודש, בתור העיר האחת, שהיא לבן של ישראל, הוד-רוממות קודש, ותפארתה ועוזה של תורת חיינו. הרעיון הזה של יסוד הישיבה הכללית, מרומם ונשגב הוא. ולגשת אליו, צריכים אנחנו יסוד גדול חמרי, כדי שהכנות החצוניות יהיו גם הן, נאותות, להיות לבוש להאור הגדול הזה אשר יצא מציון, ע"י[10] כח התורה של הישיבה הכללית שבירושלים, שלשם עמדתה וקיומה, מוכרחת הן יתר הישיבות הממלאות את עיר הקדש בתורה ויראת שמים, להיות מתקיימות ומתחזקות.

בתור הכנה זעירא, לגשום הדבר הגדול הזה, יצרתי את "המרכז", שמספר מצומצם של תלמידי חכמים, מלומדי הישיבות המצוינים, נכנסו בו, והננו עסוקים בשיעורים קבועים למקצעות ההלכה וההגדה, כלומר: בלמוד המעשי של תלמוד ופוסקים בגמרא סברא ופלפול, ובלמוד העיוני של הלכות אמונות ודעות שבתורה. שהנני שואף להרחיבו בכמות ובאיכות, כדי שיהיה משמש לקצת התחלה ליצירתה של הישיבה הגדולה, שצריכה להקיף בתכונתה. את התוכן הרב של מקצעותיה של תורה השונות, ולהיות בסיס ונושא הדגל של תחית הקודש בארץ-ישראל ובישראל. והנני מצרף לדרשתי הגדולה, של העזרה הטפוסית האדירה ליסודה של הישיבה הכללית ואת בקשתי לחזק את "המרכז" המיוסד כעת בתור הכנה זעירה, שיש לו יחס עם הפתוח של הרעיון הגדול של יסוד הישיבה הכללית, בכל הקיפה וגדלה, המעורר בקרבנו תקוות גדולות, ושאיפות אדירות לתחית עם ד' על נחלתו, ולרומם את דגל ציון וירושלים, את דגל תחית הקודש, ע"י התנועה הירושלמית, המיועדת להשלים את מה שחסר מן יסוד הקודש, ואור ד', בהתנועה הציונית. כדי שיהיה מעשה הצדקה, צדקת ד' עם ישראל ועם ארצו שלם, בכל כליל הדרו, שלם בתכונתו החלונית, ושלם בתכונתו הקדושה.

שיצא ע"י אור הקודש אשר להתנועה הירושלמית, שההסתדרות "ירושלים" משתדלת לעוררה על ידי הרמתו של דגל הקודש "דגל ירושלים". הכינו יסוד גדול לכוננויותה של "הישיבה הכללית" היחידה המרכזית בירושלים. ותמכו בידי להרחיב את "המרכז" אשר החלותי ליסד בצורה קטנה, להגדיל ולהאדיר אותו. כדי שיהיה גם הוא מצטרף למעשה הגדול ורב הערך של יסוד הישיבה הכללית הגדולה, בכל תכניתה העשירה והמקיפה. נעשה נא כל מה שבידינו לעשות. ושוכן ציון ישלח לנו מקדש את עזרו, [על פי תהלים כ, ג: "ישלח עזרך מקדש, ומציון יסעדך"] למלא את דברו, אשר דבר על עמו ונחלתו: כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים [ישעיהו ב, ג] בב"א[11].

אחיהם ועבדכם הנאמן השולח לכם את ברכתו הנאמנה מהר הקודש מירושלים

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ע"פ - על פי
4. ע"ז - על ידי זה
5. ג"כ - גם כן
6. ע"ד - על דבר
7. שבע"פ - שבעל פה
8. שבא"י - שבארץ ישראל
9. כ"א - כי אם
10. ע"י - על ידי
11. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג תשרי תרפ"ג **נמען:** חברי 'הסתדרות ירושלים' בבאזל (הרב א"מ כהן ואחרים)

קריאת הקודש מצורפת; יש להוציא לאור את יסוד הקודש הגנוז בתחייה הלאומית. הצעד הראשון: הישיבה העולמית. ואותם תשעה סעיפים כמו במכתב לרב פינס: עיתון, ספרות, נסיעות להשפעה על המתיישבים, מכונית, מקוואות, תנורי שבת, מטיפים, סניף לישיבה ותרגום לגרמנית.

עיקרי הדברים

- יסוד הקודש בתחייה.
- הישיבה העולמית.
- סעיפי עבודה מעשיים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. י"ג תשרי ג' [י"ג בתשרי תרפ"ג (1922)]

שלו'[2] וברכת עולמים לכבוד ידידינו היקרים כ'[3] הרב המאוה"ג[4] מוהרא"מ[5] ד"ר[6] כהן [הרב ד"ר אשר מיכאל (ארתור) כהן, רבה של באזל] שליט"א[7]

האבד"ק[8] בול [אב בית דין בקהילת באזל שבשווייץ] יצ"ו והרה"ג סוע"ה[9] מוהרר"ם[10] שווארץ והר' הנכבד מו"ה[11] י' ראקאווסקי נשיא הסתדרות ירושלים שם [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] והרה"ח[12] מו"ה מרדכי ד"ר כהן שליט"א, וכל חברינו הנכבדים יתברכו בכט"ס[13] בגמח"ט[14] וכט"ס[15]. אחי ואהובי היקרים. הנני מתכבד בזה לשלח לכבודם את קול קריאתנו להתעוררות עבודת הקודש בתנועת הקודש אשר לתחיתנו הלאומית, שאנחנו הננו אסירי התקוה [על פי זכריה ט, יב] להוציא לאור עולם בע"ה[16] את יסוד הקודש הגנוז בתוכיותה של התחיה הלאומית, המתגלה כעת בערכיה החלונים ע"י[17] הציונים, וכל ערך התיקון של כלליות האומה ושל מצב היהדות ושל קדושת א"י[18] תלוי הוא בהשבת הערכים הקדושים שבתחיתנו הללו, למכון כבודם ע"י התנועה הירושלמית שלנו, המתברכת ע"י נשיאתו של דגלנו הקדוש דגל ירושלים, המתנשא ברמה ע"י הסתדרות קדשנו ההסתדרות ירושלים. ובמה שנוגע לצעדים המעשיים, הנה תהי'[19] פעולת יסוד הישיבה, העולמית המרכזית בעקו"ת[20], [הישיבה שתכנן הרב קוק בירושלים, היא ישיבת "מרכז הרב" שנוסדה בתרפ"ד] - התוכן היותר נכון עכ"פ[21] לצעדי ההתחלה, ועם זה יש ויש דברים רבים גדולים בערכם מאד, שאנו חייבים להתחיל בהם. ומה טוב יהיה אם הסתדרותנו השויצית [סניף "דגל ירושלים" בשווייץ] תקח על עצמה איזה חלק מיוחד מסעיפיה הרבים של עבודת קדשנו. למשל עלינו לעסוק בהתחלת התרחבותה של תנועתנו ע"י פעולות שונות, שמהם:

א. הוצאת העתון דגל ירושלים, אם יהי'[22] אפשר להניח יסוד פיננסי עליו. [בסיס כספי] לפחות על משך שנה. ב. להו"ל[23] חלקים של ספרות תיאורית, המאירה את האופק של תחית הקודש, אם בצורה עיונית מעומקת ע"י כת"י משלי, והעתקתם לשפות מורגלות בעמנו בשדרות ובמדינות שונות, או ע"י דברים פפולריים [עממיים] ע"פ[24] יסודות הקדושים [...] של קדושת התנועה הירושלמית, שרוח ד' נוסדה בה,

[על פי ישעיהו נט, יט] גם מעבודתם של אחים בדעה שונים. ג. לתן אפשרות, לי ולסיעה רבנית משפעת, של אמצעיים חמריים בשביל נסיעות תכופות בכל מרחבי ישובנו באי"י[25], במושבות, בקבוצות ובחוות, לקרב, לב בנים בוני הבנין בצורתו החלונית, לאור הקודש שבתחיתנו הלאומית, בנועם ד' אשר עליה, הגנוז בקרבה והעלול להתגלות לעין כל ע"י תנועת הקודש שלנו, בין בחיי הרוח בין בחיי המעשה. ד. לעזור לקניית אוטומוביל אחד או שנים בשביל המטרה הסיורית הנ"ל[26]. ה. לעזרנו לבנין מקואות במקומות הישוב המשפחתי החדש. ו. להקים תנורים לצורך שבת בהטמנה, כדי שלא יכשלו בבישול בש"ק[27] ע"י מניעה זו בקבוצות הרבות. ז. לעזרנו להקמת מטיפים קבועים בעלי שפה ורעיון ובעלי מרץ ביראת ד', המוכנים להשפיע על הישוב המחודש מאור תחית הקודש להשיב לב בנים לאביהם שבשמים [על פי מלאכי ג, כד] ולאור תורתו.

ח. לקומם לפחות בתחילה, סניף אחד להישיבה העולמית, בתקציב על איזה מספר של תלמידים שיהיה אפשר לקחת במוקדם היותר אפשרי. ט. להו"ל את קריאות הקדש בגרמנית, ולהתעסק בתעמולה נאותה לזה בכל חוט לב קדוש הראוי לאנשי בינה יראי ד' מלאי חכמה ודעת קדושים שכמותם ירבו בישראל. ודאי ישנם פרטים, ואפילו כללים רבים וגדולים במרחבה של תנועתנו הקדושה אבל פרטתי בזה דברים מצומצמים, שאקוה שהסתדרותנו השויצית תוכל להתעסק בקרוב בע"ה בהתגשמותם של חלקים מהם, ומרוב טרדא הנני מוכרח לקצר כעת ואומר שלו' וברכת ד' מקודש כנה"י[28] ונפש ידי"ע[29] דוש"ת[30] מהר הקודש מירושלים באה"ר[31]

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. שלו' - שלום
3. כ' - כבוד
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. מוהרא"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. ד"ר - דוקטור
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. האבד"ק - האב בית דין קהילת
9. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
10. מוהרר"ם - מורנו הרב רבי מ'
11. מו"ה - מורנו הרב
12. והרה"ח - והרב החסיד
13. בכט"ס - בכל טוב סלה
14. בגמח"ט - בגמר חתימה טובה
15. וכט"ס - וכל טוב סלה
16. בע"ה - בעזרת השם
17. ע"י - על ידי
18. א"י - ארץ ישראל
19. תהי' - תהיה
20. בעקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
21. עכ"פ - על כל פנים
22. יהי' - יהיה

23. להו"ל - להוציא לאור
24. ע"פ - על פי
25. באי"י - בארץ ישראל
26. הנ"ל - הנזכר לעיל
27. בש"ק - בשבת קודש
28. כנה"י - כנפשו היקרה
29. ידי"ע - ידידו עוז
30. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
31. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקנו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט טבת תרפ"ג **נמען:** הודעה לציבור בעניין 'עץ חיים'

אנשים צדדיים, לא ההנהלה, אישרו הקדש של 'עץ חיים' אצל הקאדי, אחרי שהנציב קבע שסמכות ההקדשות לרבנות הראשית. אין בזה אשמה על המוסד, 'עמודה של תורה באה"ק'; העניין נסתבך לפני החוק, וההנהלה מתקנת. הרב קוק מבקש לא לפגוע במוסד.

עיקרי הדברים

- ההקדש אצל הקאדי.
- אין אשמה על המוסד.
- המשך התמיכה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. כ"ט טבת ג' מצאתי לנפשי חוב קדוש להודיע לכל עם ד' מקרוב ומרחוק, לדבר המשגה אשר יצא מאת הנאמנים על הקדש אחד השייך ל"עץ חיים", [ישיבת "עץ חיים" בירושלים] שאשרוהו אצל הקדי, [הקאדי, השופט המוסלמי, שבסמכותו היו ענייני ההקדשות בתקופה העות'מאנית] אחרי שכבר יצא חק הממשלתי מאת הוד מעלתו נציבנו העליון ירום הודו, שהרבנות הראשית לא "י יש לה כל הסמכות החוקית בענין ההקדשות ב"ה, שהענין הזה עד כמה שהוא מדאיב את הלב, אין בזה שום אשמה על עצם המוסד הקדוש והגדול לישראל, וחלילה לנגע אף בכל דהו בבבת-העין של היהדות הנאמנה בעיר הקודש, ולהאפיל ע"י[2] זה אף במקצת את הזוהר הגדול של המוסד הקדוש שהוא עמודה של תורה באה"ק[3]. סברת השגיאה הזאת כבר הודיעה ההנהלה של המוסד, שהיתה מפני שנסתבכו העניינים בדבר ההקדש הזה זמן כביר לפני צאת החק הנכבד של סמכותנו החוקית. ואין לי מה להוסיף על דבריהם רק להזכיר לכל אחינו היקרים החפצים בקיומה של תורה ויראה באה"ק, שלא יהינו לגרום שום היזק ח"ו[4] להמכון הקדוש הזה, ע"י העניין הזה שנעשה בשגגה ע"י אנשים צדדים שאינם שייכים להההנהלה, והרה"ג[5] חברי ההנהלה כבר עסוקים הם לתקן את הענין הזה באופן היותר הגון בכל כחם ואונם, לתקן את המכשול הזה שיצא שלא באשמתם.

תקותי חזקה שכל אחינו היקרים בכל מקומות מושבותיהם יתחזקו ויתאמצו לחזק את יסודה של תורה בעיר קדשנו, ועץ החיים יגדל ויפרה לתפארה במרום הר ציון, לתפארת עם ד' וארץ חמדתו, וכבוד תוה"ק[6] ירומם וינשא בעיר קדשנו ותפארתנו ובכל אפס ארץ, כנפשכם היקרה ונפש אחיכם הנאמן המברככם באהבה מהר הקודש מירושלים.

1. ב"ה - ברוך השם
2. ע"י - על ידי
3. באה"ק - בארץ הקודש
4. ח"ו - חס ושלום
5. והרה"ג - והרב הגאון
6. תוה"ק - תורתנו הקדושה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אדר תרפ"ג **נמען:** 'אגודת הפועלים הראשונה' בירושלים

הרב קוק שמח בהזמנה לסיום סדר נשים, אבל מצב בריאותו אינו מרשה לו לצאת. 'חזקו ואמצו בתורת ה''.

עיקרי הדברים

- ברכה לסיום.
- אינו יכול להגיע.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. י"ג אדר ג'

לכבוד אגודת הפועלים הראשונה פעה"ק[2] ת"ו[3] שלו'[4] וברכה בחדות לב קבלתי את ההזמנה היקרה מכבודכם לסיום סדר נשים, ובכל לבבי הנני חפץ להשתתף בשמחתכם ולהשתעשע עמכם בשעשועה של תורה. אבל מצב הבריאות לא ירשני לצערי לצאת כעת החוצה ולמלאות את חפצכם הנכבד שהוא גם חפצי, וע"ז אבקש את סליחתכם. והנני מרחוק משתתף בשמחתכם הקדושה: חזקו ואמצו בתורת ד' ושמחו בעבודתו הקדושה, והבוחר בתורה יצוה עליכם את ברכתו ברכת עולמים ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה לאורך ימים טובים כנפשכם היקרה ונפש מכבדכם באהבה.

המברך אתכם בכל לב

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. פעה"ק - פה עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש שבט תרפ"ד - ירושלים **נמען:** 'אגודת התורה' בבית הכנסת 'בית רחל'

ברכה על סיום מסכת ברכות בלימוד ש"ס בחבורה. מניעות עוצרות אותו מלהשתתף.

עיקרי הדברים

- ברכה לסיום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. ירושלים ער"ח[1] שבט תרפ"ד[2]

לכבוד אגודת התורה בביהכ"נ[3] בית רחל פעי"ק[4] ת"ו[5] שמחתי לשמע כי חפץ ד' בידכם הצליח, והנכם מתחזקים בתלמוד תורה תמידים כסדרם, וכעת התחלתם לבד יתר הלמודים ללמוד ש"ס[6] בחבורה, ות"ל[7] גמרתם מסכת ברכות, יהי נועם ד' עליכם לכונן את מעשה ידיכם ותתקיים בכם תפילת הסיומים ["הדרן עלך", התפילה הנאמרת בסיום מסכת] בישראל, שתזכו להתחיל ולגמור ספרים רבים ומסכתות רבות וכולי תלמודא חזור חזור [וכל התלמוד חזור ושנה (ארמית)] פעמים רבות לאורך ימים טובים. מניעות רבות עוצרות אותי כעת מהשתתף עמכם בפועל. אשר על כן הנני בזה שולח לכם את ברכתי ממעמקי לבבי, עלו והצליחו והגדילו תורה והאדירוה בעיר ד' שמה, ותזכו לראות, וכל עם ד, הגוי כולו יחד, בבנין אריאל [בבניין בית המקדש (על פי ישעיהו כט, א)] ובשמחתה של תורה הודה והדרה.

וישמח לב מבקשי ד' ואוהבי תורתו עדי עד, כנפשכם היקרה ונפש אוהבכם הנאמן הדורש שלומכם ושלו'[8] תורתכם החותם בברכת אהבה רבה

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ער"ח - ערב ראש חודש
2. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. בביהכ"נ - בבית הכנסת
4. פעי"ק - פה עיר הקודש
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. ש"ס - שישה סדרים (התלמוד)
7. ות"ל - ותודה לא-ל
8. ושלו' - ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אריח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט אדר ראשון תרפ"ד **נמען:** המלצה על הרב אליה לנדא

הרב אליה לנדא, נין הגר"א, הוציא כתבי יד של הגר"א, וייסד אוסף ספרים 'מדרש אליהו', שנמסר ל'מרכז הרב' - יסוד הישיבה העולמית - ויהיה ספריית הישיבה. הרב קוק מבקש לשלוח ספרים.

עיקרי הדברים

- הרב לנדא, נין הגר"א.
- ספריית 'מדרש אליהו'.
- מרכז הרב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. י"ט אד"ר[2] ד' (תרפ"ד[3]) נכבד לי להודיע בשערי בת רבים את יקרת מעלתו של הרה"ג[4] הנעלה מוכתר בנמוסין מו"ה[5] אליו לנדא נ"י[6],

גזע קודש מחצבתו, נין ונכד לרבנו אורן של ישראל הגר"א[7] זצ"ל[8] צי"ע[9] ועכ"י[10], והאיש יקר הוא צנוע ומעלי, וכמה זמנים התעסק בקדשים והו"ל[11] כמה דברים יקרים מכתי"ק[12] של רבנו הגדול ז"ל[13], גם יסד בית עקד ספרים [ספרייה] שהתחיל במפעלו לזכר שמו הגדול של רבנו קדוש ישראל זקנו ז"ל בשם "מדרש אליו", שכעת נקבצו באו הספרים הנקבצים לשמוש מרכזנו הנוסד מקרוב, ["מרכז הרב", שנוסד אז בבית הרב קוק בירושלים] לשם תכונה יסודית ושאיפת הקמתה של הישיבה העולמית המרכזית בירושלים. בעד כל קהל עם ד' הגוי כלו. וכאשר יתרחבו הדברים, יהי'[14] מדרש אליו זה. המחלקה של עקד הספרים של ישיבה קדושה זו. ע"כ[15] אבקש נא מכל גדולי עם ד', לחזק את ידי הרב היקר, מבנין דאבהן קדישין יסודי מצוקי ארץ ז"ל, ולתמוך בפעולתו לשלח ספרים מכל מקצעות התורה ל"מרכז הרב", שהוא יסוד הכנת הישיבה המקווה בעז"ה[16].

וזכות רבנו הגר"א זצ"ל יעמד לכל המקרבים את נכדו הרה"ג הנכבד ולכל התומכים להקים את שמו הגדול על אדמת הקודש בעקו"ת[17], ע"י[18] בית עקד ספרים בכל חלקי תורתינו הק'[19] בשם מדרש אליו ולאמת וצדק באתי על החתום

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
4. הרה"ג - הרב הגאון
5. מו"ה - מורנו הרב
6. נ"י - נרו יאיר
7. הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנה
8. זצ"ל - זכר צדיק לברכה

9. צי"ע - צריך עיון
10. ועכ"י - ועל כל ישראל
11. והו"ל - והוציא לאור
12. מכתי"ק - מכתב ידו הקדושה
13. ז"ל - זכרונו לברכה
14. יהי' - יהיה
15. ע"כ - על כן
16. בעז"ה - בעזרת השם
17. בעקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
18. ע"י - על ידי
19. הק' - הקטן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דראש חודש אדר שני תרפ"ד - פריז **נמען:** בנו הרצי"ה ובנותיו

הרב קוק מוטרד ממבקרים. הרב קוק מבקש שיטפלו בענייני הבית, ישמרו את השיעורים, ויודיעו על אביו - אם הוקלו כאבי הראומטיזם ואם סודרה נסיעתו לטבריה.

עיקרי הדברים

- מבקרים בפריז.
- שאלות על הבית והאב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. א' דר"ח[2] אדר ב' תרפ"ד[3], פריז

בני יקירי ומחמדי, ובנותי היקרות שליט"א[4]

הנני מוטרד כעת מאנשים כאשר רשמתי כבר. ומ"מ[5] הנני חפץ בכל האפשרות לכתב לכל אחד ואחד בפרטיות. בטח כבר שלחתם מכתב לנויורק. [לניו יורק, יעד מסעו של הרב קוק; ראו (כרך ד', אגרת ארכה)] נא להתאמץ בכל הענינים שצריכים טיפול וזירוז בבית. ולמסור את דרישות שלומי לכל יקירינו ולרי' דוד שליט"א וכא"ל[6]. ולכל חבירינו כולם. מה יש ע"ד[7] השיעורים אם נשמרים הם באיזה מדה. נא להודיעני בפרטיות מה שלו'[8] אאמו"ר[9] שליט"א ההוקלו יסורי הראמטיזם, כאשר נקוה, אם סודר דבר נסיעתו לטבריא בע"ה[10].

הנני חותם בברכה וכט"ס[11] שלכם

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. דר"ח - דראש חודש
3. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ומ"מ - ומכל מקום
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. ע"ד - על דבר
8. שלו' - שלום
9. אאמו"ר - אדוני אבי מורי ורבי
10. בע"ה - בעזרת השם
11. וכט"ס - וכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארלא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' ניסן תרפ"ד - ניו יורק **נמען:** בנו הרצי"ה ואשתו

הרב קוק שמח בידיעות על המרכז. הריווח מכל הטלטול הוא פרסום רעיון הישיבה המרכזית, ו'הגבלת הנקודה של המרכז' בצורה אמיתית בלי הפלגה. אמריקה היא 'גלות כבדה... אלא שמעוטרת בזהובים'. לכלתו: תודה על מכתבה, והאם התחילו לאכול כראוי - 'כדאי בדבר זה ללמוד מצעירי אמריקה'.

עיקרי הדברים

- פרסום רעיון הישיבה.
- גלות מעוטרת בזהובים.
- דאגה לאכילה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. ז' ניסן, תרפ"ד[1], נו"י[2],

בני מחמדי ויקירי, ובתי רעיתך היקרה, שליט"א[3]

שמחתם אותי חביבי לבי בדבריכם היקרים, אתה צב"י[4] בפרטיות ידיעותך, מעניני מרכזינו וחבירים החביבים כולם מחמדים, נא לברכם בשמי בפרטיות ובכלל, מאד חפצתי לכתב בארוכה להם, אבל מפריעים אותי מהמון הקרי' וזרמים שונים ובאי כחם, ועוד מניעות כאלה. מהריוח של כל הטלטולא הקשה, אני חושב פרסום רעיון ישיבה מרכזית, ["הישיבה המרכזית העולמית", ישיבת "מרכז הרב" בירושלים] והגבלת הנקודה של המרכז כמדתה, לא בהפלגה כי"א[5] בצורה אמתית, וזה תוכן די ללבות נבונים שלא אלמן ישראל מהם, [על פי ירמיהו נא, ה] גם בגלות הכבדה פה, שאמנם גלות כבדה היא, אלא שמעוטרת בזהובים, ויחוסי לעניני כספים ידוע לך, ומי"מ[6] נקוה שיהי'[7] גם תוכן מעשי בעה"י[8], מכל מפעלינו. מאד מאד אודך יקירתי חוה לאה, על דבריך הנעימים והיקרים, נא להוסיף לשמחני בדבריך ובתבונות כפיך.

אבל מה יש על דבר האכילה, [הרצי"ה נמנע אז מאכילת בשר; ראו (כרך ג', אגרת תתסח)] החזרתם בתשובה והחילותם לאכול, ולאכול כראוי, כראוי לצעירים שכמותכם שיחיו לאוי"ט[9], כדאי בדבר זה ללמוד מצעירי אמעריקא.

שמחו וגילו בחג הקדוש הבעל"ט[10], ישמחנו השי"ת[11] בקרוב בכט"ס[12], ונזכה לחדות פניכם בשמחות וגיל לאוי"ט, כנפש אביכם מצפה אשרכם סלה.

אברהם יצחק ה"ק

ברכה מפורטת, להגר"ש[13] אליאשאו [המקובל הרב שלמה אלישיב, בעל "לשם שבו ואחלמה"] שליט"א ולחתנו הרב וכא"ל[14] שי'[15] לאוי"ט. לדר"ש[16] ידי"נ[17] ולבבנו הגרי"מ[18] חרל"פ[19] שליט"א והרב ר'[20] דוד כהן שליט"א והרב ר' יצחק לוי והרי"צ[21] אריאלי [הרב יצחק אריאלי, בעל "עינים למשפט", ממייסדי ישיבת "מרכז הרב"] שליט"א, ודי"ש[22] לאלתר שליט"א, ע"ד[23] ה"ר[24] איזשט שי' אי"ה[25] נכתב להבא בעה"י.

1. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
2. נו"י - נוא יורק (ניו יורק)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
5. כ"א - כי אם
6. ומ"מ - ומכל מקום
7. שיהי' - שיהיה
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
10. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
11. השי"ת - השם יתברך
12. בכט"ס - בכל טוב סלה
13. להגר"ש - ל + הגר"ש: הגאון רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. וכא"ל - וכל אשר לו
15. שי' - שיחיה
16. לדר"ש - לדורש שלום
17. ידי"נ - ידיד נפשי
18. הגרי"מ - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
19. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
20. ר' - רבי
21. והריי"צ - והרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, צ (למשל: יעקב + צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
22. ודי"ש - ודרישת שלום
23. ע"ד - על דבר
24. ה"ר - הרב רבי
25. אי"ה - אם ירצה השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז סיון תרפ"ד **נמען:** מערכת 'הארץ'

בכתבה על העברת ישיבת סלבודקה לארץ נכתב שתוקם 'בהתחרות עם בית מדרשו של הרב קוק'. אין שום תחרות שלילית בין 'מרכז הרב', גרעין הישיבה העולמית, לבין שום ישיבה; הם מקדמים בשמחה כל מפעל תורה, ומקווים ל'קנאת סופרים' חיובית. ייחודו של 'מרכז הרב' - ישיבה מרכזית לכל ישראל, בתוך תנועת תחיית הקודש, להופיע אור חדש על התחייה החילונית.

עיקרי הדברים

- אין תחרות עם סלבודקה.
- קנאת סופרים.
- ייחוד מרכז הרב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ט"ז לחדש סיון תרפ"ד[2].

מערכת "ארץ" [מערכת העיתון "הארץ"] תל-אביב, א"י[3] מ.נ. אסיר תודה אהי'[4] שתרשני נא עם שורות הבא בעתונה הנכבד. בהארץ גליון תתתרס"ט במדור "בירושלם" בהקטע: "העברת הישיבה מסלבודקה לא"י" [ישיבת סלבודקה מליטא, שהעבירה באותה שנה סניף גדול לחברון] הטעים שם בעל המדור הטעמה מיוחדה: "באופן זה תוסד בא"י[5] ישיבה גדולה שניה, בהתחרות עם בית-מדרשו של הרב קוק בירושלים". לעומת הטעמת דברים זו הננו להעיר בזה: א. אין שום יחס של תחרות במובן שלילי חלילה, בין בית מדרשו של ראש הרבנים לא"י[6], - "מרכז הרב", ["מרכז הרב", הישיבה שייסד הרב קוק בירושלים בתרפ"ד] הגרעין ליסוד הישיבה העולמית המרכזית - ובין איזה ישיבה שהיא ובאיזה מקום תורה שהוא. בשמחה אנו מקדמים את כל מפעל חדש לחזוק התורה והרבצתה בא"י ביחוד, ובפרט מפעל חשוב כזה שהוא עומד לקבוע בא"י את אחת הישיבות הגדולות והחשובות ביותר שבחו"ל[7] ולהעשיר את ארצנו במספר הגון של כחות-תורה חשובים. הננו מקוים (ומבטחים), אמנם, שהיחוסים ההדדיים המוצלחים, שיהיו קימים בין מוסדות התורה שלנו בארצנו הק'[8], יכוננו ביניהם מצב של התחרות חיובית מבורכת, קנאת סופרים ["קנאת סופרים תרבה חכמה" (בבא בתרא כא)] והשפעת גומלין שתרבה חכמה תורה ויר"ש[9], (עם התבססותם והשתכללותם בעז"ה[10]. מלבד זה - הנני להעיר כי: ב. ערכה האופיני האידיאלי המיוחד של הישיבה המרכזית הגדולה, של "מרכז הרב" - הגרעין ליסודה הוא בעיקר בתור ישיבה מרכזית, במקום מרכז האומה, בכלל ישראל כולו, אשר עם ובתוך התנועה הכללית הישראלית הגדולה לתחית הקדש בא"י, היא לגדל ולרומם את קרן התורה בישראל ובתחיתה בארצנו, ותופיע עליהם אור חדש של עז קדש ורוח חיים ישראלי אמתי.

ולהופיע על התחיה הלאומית החילונית אור חדש.

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרפ"ד – השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. א"י – ארץ ישראל
4. אהי' – אהיה
5. בא"י – בארץ ישראל
6. לא"י – לארץ ישראל
7. שבחו"ל – שבחוץ לארץ
8. הק' – הקטן
9. וי"ש – ויראת שמים
10. בעז"ה – בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז תמוז תרפ"ד - ניו יורק **נמען:** בנו הרצי"ה ואשתו

הקונטרסים מ'משפט כהן' נקיים יותר מ'זבח ראיה', אבל יש בהם שגיאות ודברים חסרי ביאור; ראוי לעכב את ההדפסה עד שישוב. בעניין אייזנשטאט - אם הם כבר בארץ ומחזיקים בדבר, אין להניחו, והרב קוק מוכן להתחייב כספית בכ-500 לירה; ואם הדבר רחוק - יש לדבר עם משפחת וואלק הבאה לארץ. הרב קוק מתעכב כדי לקבוע 'אופי קבוע' לשליחות. בנו של הרב חרל"פ ואשתו ביקרו אותו.

עיקרי הדברים

- עיכוב הדפסת 'משפט כהן'.
- אייזנשטאט או וואלק.
- עיכוב השיבה.
- ביקור בני חרל"פ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], צום הרביעי, יהי'[2] מהרה לשולי"ש[3]. פ"ד נו"י[4].

בני מחמדי ורעיתך היקרה שליט"א[5]

תהלי"ת[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו, נתאחרתי הרבה באלו הימים מפני טרדות שונות, מלכתב בעצמי. וסמכתי על ישי"ר[8] שליט"א, שכותב בפרטיות ובקביעות, קבלתי את הקונט' ממשפט כהן, [ראו (כרך ד', אגרת אקכו)] אמנם לעומת הזי"ר[9] הם מנוקים, אבל בכי"ז[10] גם בהם נמצאות שגיאות, ומהן ג"כ[11] המביאות לידי טעות וחסרון הבנה בענין, ובכלל ישנן דברים רבים שצריכים להתמלא ולהתבאר, וכמו שהן לא הייתי מסכים להדפיסן, וכעת יהי' צורך למלא את הדברים בלוח ההשמטות, אי"ה[12], ע"כ[13] ראוי אולי לעכב את ההדפסה עד שיחנינו השי"ת[14] לשוב אל הקודש ונתישב בדבר בפרטיות. כתבתי לך איזה פעמים ע"ד[15] הענין עם איזנשטאט. ואם הדבר קרוב, דהיינו שהם כבר באי"י[16]. והם מחזיקים מצדם בזה, אין דעתי להניח את הדבר ובעה"י[17] אקוה שלא יהי' עיכוב ג"כ מצד התחיבות כספית, במדה בינונית, כת"ק לי"מ[18] בערך בעה"י[19], אבל אם הדבר רחוק מצדם, צריכים לחשוב ע"ד [הבנים] של סילווערסטון אל הר' מרדכי גימפל הכהן וואלק. שקבלתי דאפעשע מאחיו הרב בוואשינגטון שהם באים כעת לאי"י[20], ותראו לדבר עמם ולקרב את הענין בעה"י, והשי"ת[21] יופיע על עצותינו, וינחינו במעגלי צדק למען שמו.

ע"ד ההתעכבות פה בפרטיות קשה להגביל את זמן הנסיעה, קצת עיכובים ישנם עדיין מצד המטרה של מלאכותינו. שהננו זקוקים להעמיד לה איזה אופי קבוע, אי"ה, ויותר מזה ענינינו הירושלמים והאי"י[22], שיש תקוה שיעשה איזה דבר הגון נקוה לד' שהכל יהי' בכט"ס[23].

תמול ש"ק[24], והיום הי'[25] אצלי הרב ר"מ[26] חרל"פ[27] [בנו של הרב יעקב משה חרל"פ, ששימש ברבנות בניו יורק; ראו (כרך ד', אגרת ארמו)] שליט"א היום היתה גם רעיתו תחי'[28], תמסור ד"ש[29] לאהוב לבנו הגרי"מ[30] שליט"א מהם,

והנני חותם בברכת אה"ר[31] בצפיית ישועה וגאולה קרובה לרומם קרן עמנו ונחלתו ומבין המצרים אשרכם כנפש אביכם מצפה אשרכם כה"י[32]

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. יהי' - יהיה
3. לשוע"ש - לששון ולשמחה
4. נו"י - נוא יורק (ניו יורק)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. תהלי"ת - תהלה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. יש"ר - יישר (כח)
9. הז"ר - הזבחי ראיה
10. בכ"ז - בכל זאת
11. ג"כ - גם כן
12. אי"ה - אם ירצה השם
13. ע"כ - על כן
14. השי"ת - השם יתברך
15. ע"ד - על דבר
16. בא"י - בארץ ישראל
17. ובעה"י - ובעזרת השם יתברך
18. לי"מ - לירות מצריות
19. בעה"י - בעזרת השם יתברך
20. לא"י - לארץ ישראל
21. והשי"ת - והשם יתברך
22. והא"י - והארץ ישראל
23. בכט"ס - בכל טוב סלה
24. ש"ק - שבת קודש
25. הי' - היה
26. ר"מ - ראש מתיבתא
27. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
28. תחי' - תחיה
29. ד"ש - דרישת שלום
30. הגרי"מ - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
31. אה"ר - אהבה רבה
32. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מנחם אב תרפ"ד (ביידיש) **נמען:** יהודי ארצות הברית וקנדה

לרגל שובו לארץ הרב קוק מבקש לתמוך בשלושת המוסדות המאוחדים: תלמוד תורה עץ חיים, ישיבת עץ חיים ובית החולים ביקור חולים, שמצבם קשה. הרב קוק שמח שנוכח שלבם טוב ושצער כל יהודי נוגע להם.

עיקרי הדברים

- שלושת המוסדות.
- לב יהודי אמריקה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. בחדש הנחמות [בחודש אב, שבו קוראים את הפטרות הנחמה] שנת תרפ"ד[2].

לאחי החביבים בארצות הברית וקנדה: [הרב קוק סייר באמריקה בתרפ"ד במסגרת "משלחת הרבנים" לגיוס כספים למוסדות ארץ ישראל] צו דער גאלגעהייט פון מיין אפרייזען צוריק קיין ארץ ישראל בעזה"י[3] וויל איך אייך זאגען א וואָרטער וועגען די דריי פאראייניגטע טשאריטי אנשטאלטען די עמודי הישוב פון ארץ ישראל נעמליך תלמוד תורה עץ חיים ישיבת עץ חיים און בקור ח האספיטאל וועלכע עקזיסטירען שוין יאהר און איך בעט אייך איהר זאלט נעהמען אין אנבע-טראכט זייער קריטישען צושטאנד און אז די אַרימע תלמידי חכמים די קליינא קינדערלאך און די אומגליקליכע קראנקע זיינען אפהענגיג נאר פון אייער שטיצע. איך בין האכסט גליקליך וואס איך האב געהאט די גאלגענהייט פערזענליך איבערצייגט צו ווערען דורך דער צייט וואס איך בין דא געווען אז אייער הארץ איז גוט און אייך בעריהרט דער צער פון יעדען אידען און איבערהוי די לאגע פון די הייליגע אינסטיטושאנס פון ארצנו הקדושה און חזוק התורה והיהדות בכלל ופירושלים עיה"ק[4] בפרט. איך פין זיכער אז איהר וועט זיך א אויף מיין אפיעל צו העלפען דיזע אנשטאלטען מיט אלע אייערע מעגליכקייטען. זייט געבענשט ליבע ברידער פון הימעל מיט אלעס גוטס און א גוט יאהר לכתיבה וחתימה טובה.

כעתירת החותם [הקטע הקודם נכתב ביידיש, ובו קורא הרב קוק ליהודי אמריקה לתמוך בתלמוד התורה ובישיבת "עץ חיים" ובבית החולים "ביקור חולים" בירושלים, שמצבם קשה] בברכת ה' על עמו ונחלתו

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרפ"ד – השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. בעזה"י – בעזרת השם יתברך
4. עיה"ק – עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג מרחשון תרפ"ה - בים **נמען:** הרב אהרן טייטלבוים

עיקר העניין הוא הישיבה, אבל חסרים עוזרים. יש הוצאה חודשית גדולה, וצריך להוסיף תלמידים ומורים. קנו מגרש, והשקיעו יותר מאלף לירה, וחסרות 4,000 לירה לגמר הקנייה ולפחות 15,000 לבניין היסודי. הרב קוק מקווה שהרב טייטלבוים יהיה האיש להוציא זאת לפועל, יחד עם חתנו ר' ישראל.

עיקרי הדברים

- הישיבה ועוזריה.
- המגרש והחוב.
- פנייה לרב טייטלבוים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. י"ג מ"ח[2] מוצא פ"ה

ידידי היקר הרב המאוה"ג[3] רב פעלים מוהר"א[4] טייטעלבוים [ראו (כרך ד', אגרת אריג)] שליט"א[5]. שלו'[6] וברכה באה"ר[7] אהובי הנעלה,

כמה פעמים החילותי לכתב מכתב לכת"ר[8], חפצתי לדבר עמו באריכות ע"ד[9] המצב של כל הענינים הנוגעים כ"כ[10] לשאיפותינו הקדושות אשר כעת ת"ל[11] היותר עיקר ענין הישיבה ["הישיבה המרכזית העולמית"] (מרכז הרב), שייסד הרב קוק בירושלים] וכל התקוות שהנני נתלה בה בעה"י[12]. אמנם נסתבך המשכם מסיבות שונות, וביחוד מפני מעוט עוזרים מסדרים ומסבירים של כל מה שאנו חושבים לכונן. כעת הננו נתונים במצב של דרישה להוצאה רבה בהוה לכלכלה החדשית, לבד ההכרח להגדיל את ההוצאה בהוספת תלמידים ועוד כחות הוראה, ועוד סדורים של שכלול רוחני שהכל צריך לעלות כסכומים הגונים. ועם זה, המגרש, קנינו אותו, השקענו בתוכו יותר מאלף לי"מ[13] בתקוה שבקרוב נגמר הענין ונוכל להתחיל בבנין בעה"י, והנה לעת עתה הננו עומדים באותו הצעד שהתחלנו ודאגת הסכום של ארבעת אלפי לי"מ לגמר קנין המגרש, וסכום לפחות של ט"ו אלפים לי"מ להבנין היסודי עומדת לפנינו.

אמנם בסדור עבודה בשביל ענין אידיאלי נשגב וקודש קדשים כזה, סכום שכזה מה הוא, אבל דא הוא הכאב, שאין עבודתנו מבוצרת עדיין. הנני מצפה מאד שכת"ר[14] יהי'[15] האיש אשר בו תבחר ההשגחה העליונה להוציא אל הפועל את יסוד מאויינו, להרים קרן תוה"ק[16] על אדמת הקודש ובעיר קדשנו ותפארתנו, באותו ההוד וההדר הראוי למעמד הזמן וחפץ תחית האומה, המתנוסס בעם ד' בלב האומה. והנה חתני היקר הרישי"ר[17] שליט"א יתראה עם כת"ר[18], ויסכימו נא יחד בעצה נכונה איך ובאיזה אופן נוכל להביא את המצב לידי פתרון רצוי. כר נרחב לעבודה יש כאן לבעלי כשרון. מכון גדול מעוטר בקדושה בתפארת גדולה, והופעת כבוד ומסועף לענפים רבים. שכל חוזה בו יוכל למצא אוצרות טובות ואורה בקרבו, ואני קורא לבחירי פועלי צדק הרגילים בעבודת הצבור בכלל ולאחד המצוינים שבהם, כת"ר שליט"א, באו נא סדרו את העבודה ונכונן יחד כולנו את אותו מגדל האורה אשר יתן

בהתפתחותו אורה וחיים לתורה ולישראל ולארץ ישראל, ולהופעת פאר גם בתוך האנושיות כולה. ככל החזון האמור בסדרי למודנו ושאיפותינו המדויקות בע"ה[19].

והנני בזה חותם בכל חותמת ברכות בצפית ישועה וראית פנים בשמחת לב על אדמת הקדש ידי"ע[20] דוש"ת[21] באה"ר[22]

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. המאוה"ג - המאור הגדול
4. מוהר"א - מורנו הרב רבי אהרן
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. באה"ר - באהבה רבה
8. לכת"ר - לכבוד תורתו
9. ע"ד - על דבר
10. כ"כ - כל כך
11. ת"ל - תודה לא-ל
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. לי"מ - לירות מצריות
14. שכת"ר - שכבוד תורתו
15. יהי' - יהיה
16. תוה"ק - תורתנו הקדושה
17. הרישי"ר - הרב ישראל ר... - שם אדם
18. כת"ר - כבוד תורתו
19. בע"ה - בעזרת השם
20. ידי"ע - ידידו עוז
21. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
22. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' מרחשון תרפ"ה - על האונייה 'מאוריטניה'

נמען: אגודת 'צעירי ישראל' בניו יורק, נושאי 'דגל ירושלים'

הרב קוק שמח בהם כ'חלוצים הראשונים' שהכירו את החובה לרומם את 'דגל ירושלים' 'ולנצח על ידו על שכרות התחיה הלאומית'. הרב קוק מחזק את החלטתם לרכוש את המגרש לבניין 'הישיבה המרכזית'. הרב טייטלבוים הוא יושב ראש הוועד בארצות הברית וקנדה.

עיקרי הדברים

- צעירי ישראל.
- רכישת המגרש.
- הרב טייטלבוים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. כ' מ"ח[2] פ"ה מוריטניא [על סיפון האנייה "מאורטניה", בדרכו חזרה מאמריקה]

אחים אהובים נושאי דגל הקודש דגל ירושלם אגודת צעירי ישראל בנוירק [סניף ניו יורק של תנועת "דגל ירושלים" שייסד הרב קוק] יצ"ו[3]

ולנשיאם הנכבד מר היימאן גולדשטיין נ"י[4] שלו'[5] וברכת עולמים אהובי לבי, רשמי שמחה עמוקים נשארו בלבבי מאז הכרתי אתכם ומאז נודע לי השאיפה הקדושה המאחדת אתכם, שהיא שאיפת קודש קדשים לשם ד' ותורתו, לשם היהדות הנאמנה במלואה, הממלאה בטהרתה את רוחכם הנכון. ומשנה שמחה אשמח בכם יקירי, על אשר הנכם מהחלוצים הראשונים אשר הכרתם את החובה הקדושה לרומם את דגל ירושלם ולנצח על ידו על שכרות התחיה הלאומית שלנו, הקשורה לארצנו הקדושה שתהיה מלאה עוז חיים של קודש כאשר יאתה לישראל להיות גוי קדוש על אדמת הקודש, ויחד עם זה הנני מחזק את ידיכם על נדבת רוחכם בדבר המפעל הגדול אשר הסכמתם לעשות להיות קנין המגרש שעליו יבנה בע"ה[6] ההיכל הגדול של "הישיבה המרכזית לישראל בירושלים", [השם הרשמי של ישיבת "מרכז הרב"] שהוא מפעל כביר מלא חזון קודש וממולא טל חיים להחיות על ידו את נשמת ישראל ולהאיר אור בהיר.על ארחות חייו הכלליים. חזקו ואמצו בנים ואחים יקרים, קבלו נא באהבה את ברכתי אשר הנני שולח לכם מלב ים בדרך מסעי, וצור ישראל יהא בעזרכם ובעזרנו, ונזכה לכונן את מעשי ידינו בקודש לפאר ולתהלה לשם ד' ולשם עם קדשו אור תורתו וחבל נחלתו עדי עד.

התברכו בכל טוב כברכת אחיכם הנאמן

אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. הנה עמכם ידידי היקר הרה"ג[7] מו"ה[8] אהרן טייטלבוים שליט"א[9] איש אשר רוח בו, וכל עניני הישיבה הקדושה בארצות הברית וקנדה, הנה הוא המוציא והמביא בתור יושב ראש של ועד הפועל

המצומצם שלנו בעז"ה[10]. הנ"ל[11]

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
4. נ"י - נרו יאיר
5. שלו' - שלום
6. בע"ה - בעזרת השם
7. הרה"ג - הרב הגאון
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. בעז"ה - בעזרת השם
11. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' חנוכה תרפ"ה **נמען:** 'צעירי ישראל' בניו יורק

עכשיו הישיבה המרכזית בראש; נוספו תלמידים יקרים, ויש להתחיל בבנייה. בלונדון נוסד ועד לבניין הישיבה, ובשווייץ יש הסתדרות. כחומר ספרותי: 'אגרות הראיה', 'אורות', 'אורות התשובה'. בקרוב יסודר עיתון.

עיקרי הדברים

- הישיבה המרכזית.
- ועדים בלונדון ובשווייץ.
- ספרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ה' חנוכה ה'

יקירי לבבי חברי צעירי ישראל בנוייארק, הנאמנים לדגל קדשנו ירושלים, ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק] שלו'[1] וברכה מקודש. לשמחת לבבי קבלתי את מכתבם היקר, ומקרב לב נאמן אברכם על אמון רוחם לקדושת שאיפותינו הקדושות הקשורות בהסתדרותנו הקדושה "ירושלים". ועל דבר פעולות הדרושות לשעה, הנה תוכן הישיבה המרכזית ["הישיבה המרכזית העולמית בירושלים, "מרכז הרב"] הקדושה עומד הוא כעת בראש. מצאנו ב"ה[2] תלמידים יקרים נוספים, העתידים להיות בע"ה[3] גדולים בישראל, והננו צריכים להתחיל בעבודת הבנין. בלונדון נוסד ג"כ[4] ועד לבנין הישיבה וכלכלתה, והוא כמובן מקושר ביחוסים עם דגלנו ירושלים. במדינת שווייץ יש לנו הסתדרות סדורה. בתור חומר ספרותי ראוי להשתמש בספרים הנדפסים שלנו כמו אגרות ראיה, אורות, אורות התשובה, שישלחו לכם אי"ה[5]. ונקוה, שאורגן ספרותי [בטאון ספרותי] יסודר בקרוב לבאר את תכונתה של תנועתנו הקדושה ותעודתה, לחדש בפאר הדרת קדש את כל ערכי התחיה הלאומית ובנין עמנו בארץ ישראל. חזקו ואמצו ועשו חיל, ודי יצוה עליכם את ברכתו, ממכון הקודש מציון וירושלים אשר אהב סלה. אחרי קבלת תשובה על מכתבי זה הקצר, - שהנני כותבו טרם הספקתי לנוח כהוגן מעמל הדרך [לנוח כראוי מטרחת הדרך, אחרי שובו מסיורו באמריקה] -, וקבלת האורגנים שלכם, אקוה לכתב לכם ביתר ביאור.

והנני בזה חותם בברכת אחים מהר הקודש מירושלים.

אברהם יצחק הכהן קוק

1. שלו' - שלום
2. ב"ה - ברוך השם
3. בע"ה - בעזרת השם
4. ג"כ - גם כן
5. אי"ה - אם ירצה השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' חנוכה תרפ"ה **נמען:** ועד 'הסתדרות ירושלים' בשווייץ

הרב קוק הגיע לירושלים ונתקבל באהבה. נוספו תלמידים למרכז, יסוד לישיבה המרכזית. הרב קוק מבקש שיתאגדו עם 'צעירי ישראל' בניו יורק, כשנים עשר אלף איש. ברכת רפואה לרב העיר.

עיקרי הדברים

- השיבה לירושלים.
- תלמידים חדשים.
- קשר עם צעירי ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ה' חנוכה ה'

לכבוד ועד הסתדרותנו הקדושה ירושלים בשויץ [סניף שווייץ של תנועת "דגל ירושלים"] וביחוד לכבוד ידידינו הרה"ח[1] המרומם מו"ה[2] מרדכי ד"ר[3] כהן [ד"ר מרקוס (מרדכי) כהן מבאזל, בנו של הרב אשר מיכאל (ארתור) כהן] שליט"א[4] ומשפחתו היקרה, והיו"ר[5] היקר והנכבד מר ראקאווסקי שליט"א, שלו'[6] וברכה מקודש. אחדשה"ט[7] באה"ר[8] אתכבד בזה להודיע לאהובינו היקרים מבואנו ב"ה[9] שלם לעה"ק[10], ומצאתי את אהובינו כולם שמחים לקבל פני באהבה והדרת קודש. ותל"י[11] תלמידי מרכזנו החדשים ואשר נתוספו עליהם במשך זמן נדודי בגולה ברוכי ד' וראוים להיות לאבן הפנה ומוסד יקר בבנין הישיבה המרכזית לישראל בירושלים, [ישיבת "מרכז הרב"] שהננו הולכים לעסוק בחסדי ד' בבנינה והקמתה. ואתם אחי היקרים התחזקו נא בעבודת הקודש והרימו בכבוד את דגל ירושלים ברב עז והדר, והשתדלו להתאגד ביחד עם נאמני דגלנו אשר בנויארק, הם אגודת "צעירי ישראל", [ראו (כרך ד', אגרת ארס)] צעירים נחמדים שלמי אמונים, שמספרם בכללות יעלה בערך שנים עשר אלף כן ירבו, הנתונים באהבה והכרה חודרת בקדושת דגלנו הקדוש ירושלים וערכו הגדול, לבסס את כל תנועת התחיה הלאומית בבוסם קודש ואור יראת ד' ובינת קדש. מסרו נא ברכת שלומי ואהבתי הנאמנה לכבוד הרב המאוה"ג[12] לתורה ולתעודה, הגאבד"ק[13] שליט"א, השי"ת[14] ישלח לו מהרה רפואה שלמה בתוך שאר ח"י[15] ויאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, ויזכה לעלות לציון ברנה דשן ורענן עם הרבנית הכבודה היקרה תחי'[16] וכא"ל[17] יתברכו ברב טוב סלה, כעתירת אוהבם הנאמן לעד חותם בברכה מהר הקודש מירושלים.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. הרה"ח – הרב החסיד
2. מו"ה – מורנו הרב
3. ד"ר – דוקטור
4. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. והיו"ר – והיושב ראש
6. שלו' – שלום

7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. ב"ה - ברוך השם
10. לעה"ק - לעיר הקודש
11. ותל"י - ותודה לא-ל יתברך
12. המאוה"ג - המאור הגדול
13. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
14. השי"ת - השם יתברך
15. ח"י - שמונה עשרה (18)
16. תחי' - תחיה
17. וכא"ל - וכל אשר לו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' טבת תרפ"ה **נמען:** אגודת הרבנים בארצות הברית וקנדה

הרב קוק מודיע על שובו, ומבקש לחזק את עבודת הריליף ולשלוח את כספי התמיכה מדי חודש, וכן לפעול לישיבה המרכזית. הם עומדים לגמור את קניית המגרש הגדול על הר גבוה, וגם לבנות אולם לרבנות הראשית.

עיקרי הדברים

- שיבה לארץ.
- תמיכה חודשית.
- המגרש לישיבה.
- בית הרבנות.

נוסח האגרת עם ביאור

ד' טבת ה'

הדרת כבוד אלופי ומיודעי ידידי נפשי ולבבי הרבנים הגאונים המפורסמים רבי הפעלים לתורה ולתעודה חברי אגודת הרבנים בארצוה"ב[1] וקנדה [ראו (כרך ד', אגרת אקעד)] יצ"ו[2].

וביחוד לכבוד רב חביבי גאוני הפריזידיום נשיאי התורה שליט"א[3], - יהי נעם ד' עליהם לכונן מעשי ידיהם סלה, אחדשה"ט[4] דהדר"ג[5] באה"ר[6] ואהבת עולם. מצאתי לעצמי חובה חביבה להודיע לכבוד אהובי הדר"ג[7] שליט"א מדבר באי לשלו'[8] בחסדי השי"ת[9] לאה"ק[10] ולעיר קדשנו ת"ו[11], באהבה רבה ובשמחה גדולה נפגשנו אחרי הפרידה הארוכה והנדודים בגולה עם יראי ד' ישרי לב וכל יקירי הרוח אשר במקום מכון בית חיינו. - וברכה מיוחדת הנני מברך בזה לכתר"ה[12] על ברכתם התלגרפית המלאה אהבה וכן, ישלם ד' פעלם. ועל של עתה באתי, להעיר ולעורר את האהבה להתחזק ולהתאמץ בעז"ה[13] למען ציון ומקראיה בכל הענינים הקדושים אשר זכיתי להציע אותם לפני כ"ג[14] שליט"א, וביחוד בעד חזוק עבודת הרעליף [ראו (כרך ד', אגרת ארמו)] ושמירת מועדיו בשלוח כספי התמיכה מדי חדש בחדשו. כי אין לשער את הצורך והנחיצות לחזק ידים רפות של המוני ת"ח[15] וגדולי ישראל העוסקים בתו"ע[16] בקודש, וכל מוסדי הקודש מכונות התורה באה"ק[17], וגם לעסוק בחכמת לבבם ובקדושת נפשם הטהורה בעד יסודה של הישיבה המרכזית לישראל בירושלים, שהננו עוסקים בעז"ה בעבודתם לרומם קרן תוה"ק[18] בהר הקודש ולהמשיך כחות נהדרים וטובים מטובי תלמידי תרביצאי שבחו"ל[19] לירושלים עיקו"ת[20], כאשר תה"ל[21] כבר התרחב הקבוץ הקדוש שלנו, ונתוספו ספסלי צעירים מצוינים ונעלים נחמדים להפליא ושקדנים גדולים בסדר נכון ומפואר לשם ולתפארת בעה"י[22].

והננו נגשים בעה"י בקרוב לגמור את קנית המגרש הגדול במסבי ירושלים [ראו (כרך ד', אגרת ארנח)] בהר גבוה ותלול, לבנינה של הישיבה הנהדרה בעה"י, וגם לכונן את עבודתם הקדושה בשביל בנין האולם של הרבנות הראשית לארץ ישראל, באופן מפואר. אקוה שנעם ד' יהי'[23] עליהם ומעשי ידיהם לכונן לשם

עולם, ודגל ירושלים באור קדש ד' על עמו ונחלתו יתנוסס לכבוד ועז על מרומי הררי ציון, ונזכה לראות בבנין אפריון וישועת ד' על עם קדשו וחבל נחלתו במהרה בימינו בקרוב.

ידי"ע[24] דוש"ת[25] באה"ר

אברהם יצחק ה"ק

---

1. בארצוה"ב - בארצות הברית
2. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
5. דהדר"ג - דהדרת גאונו
6. באה"ר - באהבה רבה
7. הדר"ג - הדרת גאונו
8. לשלו' - לשלום
9. השי"ת - השם יתברך
10. לאה"ק - לארץ הקודש
11. ת"ו - תבנה ותכונן
12. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
13. בעז"ה - בעזרת השם
14. כ"ג - כבוד גאונו
15. ת"ח - תלמידי חכמים
16. בתו"ע - בתורה ועבודה
17. באה"ק - בארץ הקודש
18. תוה"ק - תורתנו הקדושה
19. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
20. עיקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
21. תה"ל - תהלה לא-ל
22. בעה"י - בעזרת השם יתברך
23. יהי' - יהיה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אער

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז טבת תרפ"ה - ירושלים **נמען:** קריאה ליהודי הגולה

תמיכה בשני עמודי הקודש: תלמוד התורה וישיבת עץ חיים, ובית החולים ביקור חולים. ההוצאות גדלות - תלמידים, מורים, בניינים לתלמוד התורה, טיפול בחולים, וגמר הבניין החדש של בית החולים והעברתו.

עיקרי הדברים

- עץ חיים.
- ביקור חולים.
- הוצאות גדלות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם י"ז טבת תרפ"ה[2]

אחינו היקרים דורשי שלו'[3] ציון וירושלים בכל לבם ונפשם. שלו' וברכה עד העולם. אחים חביבים, אחרי אשר עצת ד היתה זאת אשר הוכרחתי לעבור ארחות ימים, ולבא אל אחינו יושבי אמעריקא, [מסע "משלחת הרבנים" לאמריקה בתרפ"ד] לטובת מוסדי תוה"ק[4] באר"י[5] ובארצות הגולה, ודי עזרני ברחמיו לשוב אל הקודש, לעבודת משא לעם די אלה יושב ציון וכל מוסדותיה הקדושים והנאדרים שהם הם עמודי ישובנו בארץ הצבי, והנה פחד ורחב לבבי לראות את מפעלנו הגדולים בעיר הקודש מכון בית חיינו הולכים ומתפתחים, ופועלי צדק מנהליהם הנאמנים עומדים על משמרתם באמונה, להגדיל תורה ולהאדירה ולהרבות חסד וצדקת די בתוככי ירושלים. ועל כולם שמח לבבי לקראת עמודי הקודש, שני אלה בני היצהר, [זכריה ד, יד] עמוד התורה ועמוד החסד המשולבים יחד, במוסדי הקודש העתיקים והמופלאים, ת"ת[6] וישיבת עץ חיים. [תלמוד התורה וישיבת "עץ חיים" בירושלים] ובקור חולים הכללי האספיטאל, [ובית החולים "ביקור חולים" בירושלים] שניהם נודעים ברבת בני עמנו, בפעולתם הנפלאה, לקדושת תוה"ק, ולרחמים וחמלה על אחינו הנדכאים היושבים בחצרות הקודש.

אמנם אחינו האהובים רבה התכונה מאד. ההוצאה הגדולה של שני המפעלים האדירים הולכת ומתגדלת, ההכרח להגדיל ולהרחיב את גבולי תורה, בתלמידים המתרבים ב"ה, ובהחזקת המון המורים והמלמדים, וראשי הישיבה, וחזוק ידי תלמידי החכמים גדולי התורה והוראה המסתופפים בצלה הקדוש של הישיבה הגדולה, והצורך הדוחק לבנות עוד בתים מרווחים לתלמוד תורה של תשב"ר[7], הולך וסוער, והטיפול הגדול של המון החולים מעיה"ק[8] והמחוזות, רפואתם וכלכלתם וכל משק הבית הגדול הזה, מקדש החמלה והרחמים. ומה גם עתה אחרי אשר ביד חרוצים וברוח כביר, כבר עלה בידי העמלים עם הציבור גבאי הקודש, לבנות כמו רמים את הבנין החדש [הבניין החדש של בית החולים "ביקור חולים" ברחוב הנביאים, שנחנך בתרפ"ה; "ויבן כמו רמים" (תהלים עח, סט)] המתנוסס ביקר תפארתו, בעיר קדשינו

ת"ו[9]. והתכונה של גמר הבנין ושכלולו, והעברת כל עסקי המפעל לנוה היפה, גדולה ואדירה מאד ומסובלת בהוצאה רבה.

על כן קולי אליכם אחינו אוהבי חסד וצדקה, הקשורים לאהבת ארץ חמדה, וחבת ציון וירושלים. שאו ידיכם קודש לחזק ולאמץ ביתר שאת ויתר עז, את עמודי התוך [העמודים המרכזיים, שעליהם הבניין נשען (על פי שופטים טז, כט)] הללו, מסעדי תוה"ק, וחסדים הנאמנים עם כל המון החולים, שבורי הלב, המצפים לתשועת ד' אשר תבא ע"י[10] עזרתכם מקודש. חזקו ואמצו בתוספות רוח נדיבה, להגדיל ולהאדיר מפעלינו הקדושים, וד' יצוה עליכם את ברכתו סלה, מציון ומקודש.

כנפשכם היקרה, ונפש אחיכם הנאמן השולח לכם את ברכתו, ברכת אהבת עולם מהר הקודש מירושלים.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

תרעא

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. שלו' - שלום
4. תוה"ק - תורתנו הקדושה
5. בארי"י - בהארי"י - רבי יצחק לוריא
6. ת"ת - תלמוד תורה
7. תשב"ר - תינוקות של בית רבן
8. מעיה"ק - מעיר הקודש
9. ת"ו - תבנה ותכונן
10. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א שבט תרפ"ה - ירושלים **נמען:** ר' מרדכי הכהן (ד"ר כהן)

תודה על 18 לירה. הישיבה המרכזית יוצאת מהחוג המצומצם של 'מרכז' אל רוחב של ישיבה מרכזית לישראל; נוספו תלמידים מצויינים, השיעורים משתכללים, והם עומדים לקנות את המגרש. הרב קוק מבקש להוסיף תקציב חודשי לרב דוד כהן, מגיד שיעור בכללי תורה. ברכת רפואה לאביו, ומזל טוב.

עיקרי הדברים

- תודה על התרומה.
- התפתחות הישיבה.
- תקציב לרב דוד כהן.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם י"א שבט תרפ"ה[2] [1925]

שלו'[3] וברכה לכבוד ידי"נ[4] הרה"ח[5] המרומם אוצר חמדה מו"ה[6] מרדכי הכהן ד"ר[7] כהן [ד"ר מרדכי (מרכוס) כהן, עורך דין מבאזל, מראשי "הסתדרות ירושלים" (תנועת "דגל ירושלים") בשווייץ, בנו של הרב אשר מיכאל כהן, רבה של באזל; ראו (כרך ד', אגרת אקלז)] שליט"א[8],

ולרעיתו הכבודה אשה יראת ד' ולבתו היקרה ועדינה שיחיו לאוי"ט[9]. ברכת ד' מציון בכל טוב סלה. מכתביו היקרים, הראשון וגם השני בצירוף המשלח לח"י[10] לירה, [שמונה עשרה לירות, תרומה לישיבה] הגיעוני, ורב ת"ח[11] לכבודו, וכל אוהבינו הנכבדים אחינו לדעת תורה ויראה טהורה, המלאים באהבה את דגל קדשנו דגל ירושלים, [תנועת "דגל ירושלים" שייסד הרב קוק בלונדון בשנת תרע"ח, שהיה לה סניף בשווייץ] לשם ד' עמו ונחלתו, כולם יעמדו על הברכה. ברב חן וחסד וחיים טובים ונעימים, ויזכו יחד כולם עמנו ועכ"י[12] לראות בתשועת ד' על עם קרובו, בציון הר קדשו, ובירושלים מכון בית חיינו לעדי עד, סלה. אקוה לקבל מכה"ר[13] מכתבים תמידים כסדרן ע"ד[14] פעולות ממשיות בענין הרחבת דגלנו בקודש, ובדבר מפעלים טובים ובסיסיים לטובת ישיבתנו הקדושה. הישיבה המרכזית, [ישיבת "מרכז הרב", שנפתחה בירושלים באלול תרפ"ד (1924), חצי שנה לפני כתיבת האגרת] שהיא ב"ה הולכת ומקבלת את צורתה לצאת מתוך החוג המצומצם של מרכז מוגבל. לבא לידי רוחב של אותה הישיבה המרכזית לישראל בירושלים, שעיני כל ישראל אליה. [על פי מלכים א א, כ]

אמנם רב עוד הדרך עד אשר נגיע אל המטרה ברוחב גדלה. אבל ב"ה כל צעד וצעד אשר אנחנו עושים בהרחבת הגדרים הוא מקרב אותנו לידי המצב האידיאלי, שהוא חמדת ישראל.ות"ל[15] מצאתי שנתוספו תלמידים מצויינים, שיהיו לברכה והשיעורים הולכים ומשתכללים, ונכונים אנחנו גם לגשת אל קנין המגרש, [הישיבה שכנה אז בבית הרב, ברחוב הרב קוק; הרב קוק ביקש לרכוש מגרש לבניין קבוע לישיבה] המביא להתחלת הבנין בע"ה[16]. ועם זה רבה התכונה של ההוצאה התדירית. אקוה שאנשי לב שכמותם ירבו בישראל, ידעו איך לעורר את הלבבות לבנין קדשנו, והרמת דגלנו בעז ד' בחסדו יתי"ש[17], והנני בזה ברב תודה

לכה"ר[18] על הבשורה הטובה, של הטבת מצב הבריאות של כבוד מר אביו הגאב"ד[19] שליט"א, [הרב ד"ר אשר מיכאל (ארתור) כהן, אב בית דין ורבה של באזל] יחזק ד' חילו. וירפאהו מהרה רפו"ש[20] בתוך שח"י[21] והי'[22] דשן ורענן לאוי"ט, ויזכה לעלות לציון בשמחה, ולראות בטוב ד' בארץ חיים בבנין שלם, לעבוד עבודת הקודש, בהיכל ד', המקדש וההראל בגילת קודש, ושמחת צדיקים ואורך ימים ושנות חיים. ושלו'[23] יוסיפו לו, אמן. ויבורך נא כמ"א הג"מ[24] וכת"ה[25] וכב"ב[26] שי'[27] בברכת מז"ט[28]. בכלל משפחתם הכבודה, על הולדת הנפש היקרה, [ברכת מזל טוב להולדת נכד או נכדה במשפחת הרב כהן] ירבו בישראל שמחות, וקו"ר[29] וישועה תמיד ישמע באהלי צדיקים וישרי לב. נזכרתי לדבר ע"ד מצבו של חביבינו הרב הג'[30] הצדיק ר'[31] דוד כהן [הרב דוד כהן ("הנזיר"); ראו (כרך ג', אגרת תשצא)] שליט"א שאמנם הוא מקבל פרס חדשי בתור מגיד שיעור בכללי תורה.

אבל לפי מצב קופתנו אין הסכום האפשרי לנו מספיק לפי הנדרש. וכבר דברנו. שמצדם יהי'[32] מקום לקבע בעדו איזה תקציב חדשי בתור הוספה לתקציבו וקול רנה. הקבוע מאתנו, למען יוכל לשקוד על דלתי תוה"ק[33] ללמוד וללמד בלב נכון, בלא דאגות מפריעות. והנה דרשני כת"ה לכתב לו מנאומי בעדת קדש, [הרב כהן ביקש מהרב קוק לרשום לו את דרשותיו, כדי לפרסמן בחוץ לארץ לעורר להתעניינות ב"דגל ירושלים" ובישיבה] אמנם קשה לי לזכור את שטפי הרגשות והמחשבות העוברות בעת הדיבור והטרדות מרובות, בכ"ז[34] אקוה למצא מועד בל"נ[35] לרשום קצת. וכת"ר[36] כיד חכמתו וזכרונו הטוב יוכל לשפר את הדברים להיות לברכה להתעוררות הקודש למשאת נפשנו, שהיא תחיית הקודש לעם ד' גוי קדוש על אדמת קדשו.

והי' זה שלו' וברכה באה"ר[37] מהר הקודש מירושלים, ידי"ע[38] דוש"ת[39] מלונ"ח[40]

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. שלו' - שלום
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. הרה"ח - הרב החסיד
6. מו"ה - מורנו הרב
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
10. לח"י - לחיים
11. ת"ח - תלמידי חכמים
12. ועכ"י - ועל כל ישראל
13. מכה"ר - מכבוד הרב
14. ע"ד - על דבר
15. ות"ל - ותודה לא-ל
16. בע"ה - בעזרת השם
17. ית"ש - יתברך שמו
18. לכה"ר - לכבוד הרב
19. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
20. רפו"ש - רפואה שלמה

21. שח"י - שאר חולי ישראל
22. והי' - והיה
23. ושלו' - ושלום
24. הג"מ - הגהות מיימוניות
25. וכת"ה - וכבוד תורתו הרמה
26. וכב"ב - וכל בני ביתו
27. שי' - שיחיה
28. מז"ט - מזל טוב
29. וקו"ר - וקול רנה
30. הג' - הגאון
31. ר' - רבי
32. יהי' - יהיה
33. תוה"ק - תורתנו הקדושה
34. בכ"ז - בכל זאת
35. בל"נ - בלי נדר
36. וכת"ר - וכבוד תורתו
37. באה"ר - באהבה רבה
38. ידי"ע - ידידו עוז
39. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
40. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י שבט תרפ"ה **נמען:** הרב אליעזר סילבר, רב ספרינגפילד

מזל טוב על מינויו. הרב קוק מזכיר את אגודת הרבנים הכללית בירושלים ואת הישיבה המרכזית, שאליה דופקים תלמידים מצוינים מרוסיה ופולין; צריך הוצאה רבה, בניין הישיבה, וגם היכל לרבנות הראשית.

עיקרי הדברים

- מזל טוב.
- אגודת רבנים כללית.
- הישיבה ובית הרבנות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ח"י[2] שבט פ"ה [י"ח שבט תרפ"ה (1925)]

שלו'[3] וברכה מקודש לכבוד ידי"ע[4] הרב הגאון הגדול סוע"ה[5] רב פעלים מו"ה[6] אליעזר סילווער [הרב אליעזר סילבר, לימים ממנהיגי "אגודת הרבנים" באמריקה] שליט"א[7] [הרב אליעזר סילבר, שנתמנה אז לרבה של ספרינגפילד שבמסצ'וסטס; לימים נשיא אגודת הרבנים דארצות הברית וקנדה]

הגאבד"ק[8] שפרינגפיעלד יצ"ו[9] ולכל אשר לו ולכל המסתופפים בצל תורתו יראתו וחכמתו, ברכת ד' וכט"ס[10]. אחדשה"ט[11] באה"ר[12]. האיר אל עבר פני ברק שמחה וגיל, [על פי הושע ו, ה] משמועה טובה כי נתקבל כ"ג[13] ידי"נ[14] שליט"א בחבה רבה וכבוד רב לכהן פאר בהרבנות הכבודה לעדת ד' אשר בשפרינגפיעלד יצ"ו, אשרי עדת קדש זאת שזכתה לעטות תפארת של רב גאון מצוין בדורנו, אדיר בתורה וגדל מפעלים לרומם קרן התורה והיהדות הנאמנה, שכמותו ירבו בישראל. והנני בכל לבי ונפשי שולח את ברכתי הנאמנה לכי הדר"ג[15] ולעדת דקי' הק'[16] הברוכה, יצו אותם ד' את הברכה [על פי דברים כח, ח] ממקור ברכותי' של תוה"ק[17] יתברכו בשבע שמחות. ושפעת הצלחות בכל מילי דמיטב. [בכל דברים טובים (ארמית)] ותודתי נתונה לכבוד גאונו שליט"א על דרישת השלו'[18] האהובה, אשר הואיל להביע במכתב קדשו בשם רעיו אנשי השם הרבנים הגאונים אהובינו וידידינו הנאמנים יברכם ד'. מדי דברי אזכיר לכ"ג, ע"ד[19] העבודות הקדושות אשר דברנו אודותם באסיפתנו האחרונה, [שדיברנו עליהם באסיפתנו האחרונה] בענין הסתדרות אגודת רבנים הכללית ורכוזה בעיר קדשנו [תכניתו של הרב קוק לאגד את רבני ישראל בכל העולם בהסתדרות אחת שמרכזה בירושלים] ותפארתנו, שאין די באר כמה עבודה קדושה זו היא לשעתה בעת לחזוק הדת והיהדות.

וע"ד[20] חזוק הישיבה המרכזית העולמית [ראו (כרך ד', אגרת ארנח)] פעה"ק[21], להיות למבצר ולמגן נגד כל רוח פרצים, ולכונן ע"ז[22] את בית חיינו בהר מרום עיר ד' שמה, ["בית חיינו" – כינוי לבית המקדש (ברכות מח)] לתפארת ולברכה לכל עם ד' הגוי כלו. מובטחני שכ"ג יפעל ברוחו הטהור להעיר ולעורר את האהבה לשם ד' ותורתו בלב אחינו באמעריקא בכלל, ובלב חבריו הגדולים הרבנים הגאונים חברי הפריזידיום של אגוה"ר[23] [הנשיאות של אגודת הרבנים דארצות הברית וקנדה] וכל הרבנים החברים יברכם ד', שיקומו כולם כאיש

אחד חברים להגדיל ולהאדיר את מכון קדשנו, שתה"ל[24] הולכים תלמידים מצוינים העתידים להיות בעה"י[25] מגדולי ישראל, ומתוספים ועוד רבים מאד הם הדופקים אדשא דבי מדרשא [הדופקים על דלת בית המדרש (ארמית)] במכתבים רבים מגדולי הדור גאוני רו"פי [גאוני רוסיה ופולין] להכניסם אלינו, אבל רוסיא ופולין. ע"ז אנו צריכים להוצאה רבה וגם הננו מוכרחים לגשת בקרוב בעה"י אל הבנין הנהדר בקודש, וגם ע"ד בנין היכל להרבנות הראשית לישראל בירושלים, [הרב קוק ביקש לבנות בניין קבוע לרבנות הראשית, שנוסדה בתרפ"א] כאשר דברנו, כל אלה הם מפעלים גדולים, שישגבו בעה"י במהלכם את קדושת אה"ק[26] ויועילו הרבה לרומם את קדושת היהדות גם בכל ארצות פזורינו בעה"י.

והנני בזה חותם מעין הפתיחה שלו' שלו' בכפילא לכ"ג ידי"נ מר שליט"א למשפחתו היקרה ולעדת קדשו, מז"ט[27] מז"ט וברכת עולמים ותיכף לת"ח[28] גדול בדור שכמותו ברכה [על פי ברכות מב: "תכף לתלמידי חכמים ברכה"] והצלחה וכט"ס לו ולכל הנלוים אליו, כנה"ר[29] ונפש ידי"ע דוש"ת[30] באה"ר מהר הקודש מירושלים.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ח"י - שמונה עשרה (18)
3. שלו' - שלום
4. ידי"ע - ידידו עוז
5. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. וכט"ס - וכל טוב סלה
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. כ"ג - כבוד גאונו
14. ידי"נ - ידיד נפשי
15. הדר"ג - הדרת גאונו
16. הק' - הקטן
17. תוה"ק - תורתנו הקדושה
18. השלו' - השלום
19. ע"ד - על דבר
20. וע"ד - ועל דבר
21. פעה"ק - פה עיר הקודש
22. ע"ז - על זה
23. אגוה"ר - אגרות הראיה
24. שתה"ל - שתהלה לא-ל
25. בעה"י - בעזרת השם יתברך
26. אה"ק - ארץ הקודש
27. מז"ט - מזל טוב
28. לת"ח - לתלמידי חכמים
29. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה שבט תרפ"ה **נמען:** ועד הישיבה המרכזית העולמית

תודה על המשלוח. הישיבה משתכללת, ורבים מתעתדים לבוא. הנציב הבטיח את תמיכתו ברשיונות לבאים לישיבה, כי גם הוא מכיר שהארץ צריכה להיבנות על בסיס התורה.

עיקרי הדברים

- תודה.
- השתכללות הישיבה.
- תמיכת הנציב ברשיונות.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ה שבט ה,

ידידי היקרים אוהבי תורה וחובבי אדמת הקודש אצילי הרוח וטהורי הרעיון כולם אהובים וברורים חברי ועד הישיבה המרכזית העולמית לישראל [ראו (כרך ד', אגרת ארנח)] בעיקו"ת[1] ירושלים עה"ק[2] תובב"א[3] שלו'[4] וברכה מקודש אחדשה"ט[5] באה"ר[6]

אחים חביבים ויקרים, קבלתי בשמחה את מכתבם היקר עם בשורת המשלח לתמיכת הישיבה הקדושה. תחזקנה ידיכם הבונים ויהי נעם ד' עליכם לכונן את מעשי ידיכם וכולנו יחד נראה באור ד' אשר יאיר במהרה בקרוב על ציון ועל מקראיה, לשמחת לב כל אסירי התקוה המצפים באמת לתשועת ד' על עמו ונחלתו. תהל"י[7], כי הישיבה הולכת ומשתכללת, צעירים מצוינים הראויים להיות כלים מחזיקי ברכה, באור תורה וחכמת לב, ביראה טהורה וברגש קדש של לבת אש טהורה לאהבת עם ד' ובנין ארץ חמדתו על יסודות קדושת אורה של תורה, צעירים כאלה הולכים ומתקבצים, ורבים מתעתדים לבא. הוד מעלתו הנציב העליון [הרברט סמואל] ירום הודו הבטיח לי את תמיכתו הרוחנית בדבר רשיונות לבאים לחסות בצל הישיבה הקדושה, בהכירו גם הוא כי אה"ק[8] מוכרחת היא להבנות, יחד עם כל תכסיסי הבניה והשכלול, על הבסיס של קדושת אור תורת חיים המחיה את ישראל לנצח.

חזקו ואמצו בעבודתכם הקדושה וצור ישראל ישגבכם ישע וישלח לכם את ברכתו מהררי ציון אשר צוה ד' שם את הברכה, כנה"י[9] ונפש ידידם עז דוש"ת[10] באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

יהי נא מטובם לחשב את דברי וברכת שלומי, כאילו פרטתי את כל אחד ואחד מידידי היקרים חברי הועד והועד הפועל, ביחוד והגזבר והמזכיר, ביחוד בשמם הנכבד מפורש, כי כולם הם כחותם על לוח לבי, ידי"ע[11] הנ"ל[12]

1. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
2. עה"ק - עיר הקודש

3. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
4. שלו' - שלום
5. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
6. באה"ר - באהבה רבה
7. תהל"י - תהלה לא-ל יתברך
8. אה"ק - ארץ הקודש
9. כנה"י - כנפשו היקרה
10. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
11. ידי"ע - ידידו עוז
12. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארפט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו שבט תרפ"ה **נמען:** הרב אברהם דובער כהנא שפירא, רב קובנה

המרכז מתפתח, ונקבצו צעירים מצוינים; נשלחו רשיונות לעוד. הרב א' בורשטיין התקבל, אבל עדיין אינו יכול לצאת מיפו בגלל בריאותו. דיזנגוף יעץ לבנו של הרב להיכנס לעבודה משרדית בלי שכר לחודשים אחדים. עבודת הריליף מעוכבת, ומאז שובו לא הגיע תקציב חודשי אחד. בתוספת: ויזות לתלמידים יעוכבו, כי כבר נכנסו לעול גדול; ולרבנים - רק עם מקור פרנסה.

עיקרי הדברים

- התפתחות המרכז.
- הרב בורשטיין.
- עיכוב הריליף.
- הגבלת ויזות.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ו שבט ה'

הדרת כבוד ידידי וחמדת לבבי הגאון הגדול פאר ישראל רב העלילי' וגדל דעה כקש"ת[1] מו"ה[2] אברהם דובער הכהן שפירא [רבה של קובנה; ראו (כרך ג', אגרת תתקמו)] שליט"א[3]

הגאבד"ק[4] קאונא יצ"ו[5] שלו'[6] וברכה מקודש באה"ר[7] ידיד נאמן, הנני חייב לבקש סליחה על האיחור של דברי להדר"ג[8] שליט"א. אמנם בטוח אני, שלפני בקשתי כבר ענה בלבבו ואמר סלחתי, כי מי כמוהו יודע את אמון רוחי לאהבתו הנאמנה, הישנה והחדשה, שכולה מתאימה ת"ל[9] מתוך הכרה של טוהר לב ואצילות נפשו הגדולה והעדינה. שאל הדר"ג[10] ע"ד[11] המרכז, אוכל תה"ל[12] לבשרו שהולך הוא ב"ה[13] ומתפתח. צעירים מצוינים מישיבות שונות נתקבצו: אמנם לא רב עדיין המספר, אך עוד עתידים לבא עוד מספר הגון ששלחנו להם רשיונות. נקוה שיהיה קבוץ מופתי ומפואר לישראל על אדמת הקודש בעה"י[14]. את ידידנו הגאון ר"א בורשטיין [הרב אברהם אהרן בורשטיין (רבה של טאוריג), שהצטרף לישיבת "מרכז הרב"] שליט"א קבלנו בפרינציפיון, אבל לצערי הגדול עדיין אין מצב בריאותו מספיק, שיוכל לצאת מיפו, כי סבל הרבה מהקור אשר היה בחורף דנא קשה מאד באי"י[15], ועדיין לא פלטינן מניי לגמרי, אף כי הוקל ב"ה בימים האחרונים. נקוה שבימי ירח אדר הבע"ל[16] יקבע דירתו בירושלים ויעבוד בישיבה כפי כחו, יחזק ד' חילי' לאורייתא, לאוי"ט[17], ונזכה כולנו לעבוד שכם אחד ברוח טהור ונשא עבודת ד' לעם קדשו וארץ חמדתו, בהארת אורה של תורה ודעה ישרה לתפארת ישראל ולצמיחת קרן ישועה לכל אפסי ארץ בב"א[18].

בנו היקר לי' הי'[19] אצלי, שמחתי לראותו וכתבתי אודותו כפי בקשתו, אמנם מר דיזנהויף ראש עיריית תל-אביב [מאיר דיזנגוף] התענין במצבו ע"פ[20] מכתבי, וכתב לי עצתו שיכנס באיזו עבודה משרדית, על משך זמן של איזה חדשים שלא ע"מ[21] לק."פ, ואז אחרי ההתרגלות יש תקוה שישיג עבודה מסודרת לפי

כשרונותיו. השפעתה של עבודתנו בהרעליעף, שכל כך כחות השקענו בה, לצערי הגדול היא מעוכבת לעת עתה, ועדיין לא קבלה א"י[22] אף תקציב חדשי אחד מאז באתי. המצב מעורר צער ולד' הישועה. מאד אשמח לקבל בקרוב בע"ה[23] מכתב מפורט מכבוד ידי"נ[24] הדר"ג שליט"א מבשר שלומו וטובו ושלו'[25] אחינו יושבי ארץ ליטא ושלו' הרבנים ומחשבתם של המעולים שבהם ע"ד העבודות הכלליות הראויות להיות נעבדות ע"י[26] בחירי ת"ח[27] שבדור, להטבת מצבה של האומה ברוח ובחומר ולרומם עם זה את דגל התורה והיהדות הנאמנה, כאשר יאתה לרועים נאמנים, היודעים את אחריותם על צאן קדשים, הנדחים מעברים מתגרת סופות ומהומת זאבי ערבות. ומה חושב הדר"ג ע"ד בקורו באה"ק[28] כאשר נדברנו.

רבו מאד הדברים, שהיו ראויים להיות ביניינו חליפות, אבל קשתה עלי כעת הכתיבה מרוב עמל ועבודה, והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר ונאמנה, כנה"ר[29] ונפש ידי"ע[30] דוש"ת[31] באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[32]: בדבר הויזות לבני הישיבה, מוכרחים אנחנו לעכב כעת עד ירחיב ד' לנו, כי כבר נכנסנו בעול גדול הרבה יותר מהאמצעים שבידינו, וגם הצפויים בקרוב בכלל, וע"ד[33] רבנים אי אפשר לשלח ג"כ[34] כ"א[35] כשנדע שהרב העולה יש לו מקור של פרנסה, כי הממשלה מביטה ע"ז[36] בעין של בקורת גדולה. ידי"ע הנ"ל[37]

---

1. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
2. מו"ה - מורנו הרב
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
5. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
6. שלו' - שלום
7. באה"ר - באהבה רבה
8. להדר"ג - להדרת גאונו
9. ת"ל - תודה לא-ל
10. הדר"ג - הדרת גאונו
11. ע"ד - על דבר
12. תה"ל - תהלה לא-ל
13. ב"ה - ברוך השם
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. בא"י - בארץ ישראל
16. הבע"ל - הבא עלינו
17. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
18. בב"א - במהרה בימינו אמן
19. הי' - היה
20. ע"פ - על פי
21. ע"מ - על מנת
22. א"י - ארץ ישראל
23. בע"ה - בעזרת השם
24. ידי"נ - ידיד נפשי

25. ושלו"י - ושלום
26. ע"י - על ידי
27. ת"ח - תלמידי חכמים
28. באה"ק - בארץ הקודש
29. כנה"ר - כנפשו הרמה
30. ידי"ע - ידידו עוז
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
32. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
33. וע"ד - ועל דבר
34. ג"כ - גם כן
35. כ"א - כי אם
36. ע"ז - על זה
37. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט שבט תרפ"ה **נמען:** מר יהושע גרוספוגל, עורך עיתון

תודה על העיתון, שהצליח למסור את עיקרי השאיפה. 'דגל ירושלים' הולך בהתאמה עם 'דגל ציון', אבל שומר על צביונו; ההשפעה על האנושות תבוא כששני הזרמים, הקודש והחול, יהיו באחדות. הישיבה העולמית היא אחד מיסודות התרבות, והרב קוק מבקש עזרה.

עיקרי הדברים

- תודה לעיתון.
- ציון וירושלים.
- הישיבה העולמית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. כ"ט שבט פ"ה

ידידי היקר החכם הנעלה מר יהושע גרוספוגל שליט"א[2] שלו'[3] וברכה מקודש.

בתודה רבה קבלתי את הגליונות של עתונך הנכבד, ותודה רבה לך ע"ו יקירי. הצלחת מאד ביחוד במסירות עיקרי הרעיונות ע"ד[4] תכניתה של שאיפתנו הכללית לתחית עמנו וארצנו. ברוך אתה וברוך טעמך [על פי שמואל א כה, לג] הטוב, מאד אשמח אם לפעמים תדירות תואיל בטובך לכתוב ע"ד משאת נפשנו הקדושה, שהיא תחית הקודש לישראל על אדמת הקודש, להשלים על ידה את התחיה החלונית לכל ערכיה, לשפרה ולעדנה ולהוסיף לה פאר ועצמה גם בדברים המעשיים התלויים בה: הרמת יסוד דגל ירושלים, ההולך יחד בהתאמה עם דגל ציון ["דגל ירושלים" מייצג את צד הקודש של התחייה, ו"ציון" (התנועה הציונית) את צד החול] המורם מאז, ובכל זאת הוא שומר את צביונו ואת זרם מהלכו המיוחד, לשאוף להרמת קרן כל קדש בישראל, בתוכן התחיה הלאומית, ועיניו למרחוק יביטו על ההשפעה המוכרחת לצאת מתוצאות תחיתנו הנפלאה הלאומית, על האנושיות כולה, בזמן שהיא תשא בתוכה את שני הזרמים באחדות, זרם הקודש וזרם החול, ציון וירושלים. אחד מהיסודות המעשיים התרבותיים שלנו היא הקמתה של "הישיבה העולמית לישראל בירושלים", [ישיבת "מרכז הרב"] שהחלונו ליסדה בעז"ה[5], וב"ה הולכת היא ומתפתחת, וממנה תקוה רבה לאור גדול בתוך מערכי התחיה הלאומית. יעשה נא ידידי כל אשר תשיג ידו לטובת אידיאלינו, אידיאליו, ואידיאלי כל ישרי לב וצופי ישועה באמת, בישראל ובאדם.

אנו צריכים הרבה אמצעיים בעד הכלכלה, ההוראה, ועוד בעד הבנין הגדול שהננו מתכוננים לגשת אליו בעה"י[6]. חזק יקירי ואמץ למען ד' ועמו, רוחו אשר עלינו ואור תורת חיים אשר נטע בתוכנו, וארץ חמדתו אשר הואיל לתת לנו לנחלת עולמים. הרבה הרבה מאד אקוה לדבר אליך חביבי, אבל כעת הנני מוטרד מאד, ואסתפק בקוצר אמרים. שלו' שלו' לך ולעוזריך מארץ חיים מהר הקודש מירושלים.

נאמנך באהבה

אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. שלו' - שלום
4. ע"ד - על דבר
5. בעז"ה - בעזרת השם
6. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: שבט תרפ"ה **נמען:** קריאה לגדולי ישראל

הישיבה המרכזית מתרחבת בתלמידים מצויינים מהישיבות שבחוץ לארץ. הרב קוק קורא לתמוך בכלכלה, בהתרחבות ובבניין ההיכל על המגרש שנקנה 'במעלה עיר הקודש', כדי שתוציא רבנים ומדריכים לכל הקהילות.

עיקרי הדברים

- התרחבות הישיבה.
- בניין ההיכל.
- רבנים לכל הקהילות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. שבט תרפ"ה[2].

אחים אהובים, בכל מקומות מושבותיכם שלו'[3] וברכה מקודש. הנני שמח לבשר אתכם על דבר התרחבותה של הישיבה המרכזית, [ישיבת "מרכז הרב" בירושלים, שהרב קוק ייסד בתרפ"ד] ההולכת ומתגדלת ב"ה בכחות רבים משפיעים ומושפעים. בבירתנו הקדושה עיר הקודש תובב"א[4], ואבקש בזה מכל גדולי ישראל, מגאונינו נדיבנו ואדירינו, שישאו ידיהם קודש, לתמוך במפעל הקדוש הזה, למען יבא בע"ה[5] בקרוב, לתפקידו הנשגב והמרומם, להיות למכון ולמגדל עז [משלי יח, י] לתורתנו הקדושה ברב הוד ותפארת. בעיר עז לנו, [ישעיהו כו, א] ירושלים עה"ק[6] ת"ו[7]. כבר התחילה האורה להופיע, ע"י[8] אותם הכחות הטובים אשר נקבצו באו אלינו, מהמצויינים שבישיבות, בחו"ל[9]. אותם הכחות הרוחניים, המרוים את חיי הנשמה, בגדולתה של תורה לכל מקצועותיה שהם כבר עובדים את עבודתם בקודש בישיבה הקדושה, הם יכולים כבר לתן בע"ה ערובה טובה על הצמיחה, אשר תבא בע"ה, בעת אשר יפותח הדבר, והמפעל יבא לידי מצב של שכלול. וכאשר אין דבר גדול שלם ומשוכלל, יוצא אל הפועל כי אם ע"י ההדרגה, של התחלה, ההולכת צעד אחר צעד הלך ועלה על כן הנני בזה מעורר את רוח כל גדולי ישראל, גאוניו רבניו צדיקיו חכמיו ונדיביו.

ועתה קומו כולכם כאיש אחד חברים לתן כבוד לתורה, ולעיר עז לנו, ירושלים עיר הקודש, אשר היא. ורק היא תהיה גם בעתיד מכון אור נשמתה של כל בית ישראל הגוי כולו. הבו לנו כח ואומץ. להרחיב את המפעל הקדוש, להוסיף בו המון רב, של מאות רבות תלמידים מצויינים וחשובים העומדים הכן בכל תפוצות הגולה. לעלות אל הר ד' בירושלים ליהנות מאורה של תורה, אשר יאיר מציון וירושלים. עזרונו, על ההוצאה הגדולה. של הכלכלה הזמנית, על ההתרחבות התדירית, שהיא הולכת ומתרחבת על ידי קיבוץ תלמידים חשובים ומצויינים ב"ה, על הגדלת התורה בהרחבה וגדולה, ההולכת ומתגדלת ב"ה במהלך גידולה, של ישיבתנו הקדושה. ועל הבנין הגדול של היכל הישיבה על המגרש הנחמד אשר נקנה בעדו במעלה עה"ק, ועל השכלול הגדול, של כל ההופעות האדירות והקדושות העומדות לצאת

מהבית הגדול הזה, העתיד להיות בע"ה לאור בית ישראל, מהר הקודש מירושלים והנה לכונן את המפעל הקדוש הזה אנו חייבים כולנו, וחובתנו היא גדולה לעטרו בכל פאר עז והדר. תנו לנו עזרתכם המהירה למען נוכל לכלכל את ההוצאה הגדולה הדרושה גם כעת, למעמד ההוה, וההולכת ומתוספת ידי חודש בחדשו ועל ידי תוספת ברכה של תלמידים בחירים הנוהרים אלינו מעברים. [מעבר לים]

תנו לנו עז ואומץ להרחיב את המכון הקדוש הזה בכל יפעת הדרו, ובכל חכמותיו. החיצוניות והפנימיות. הבו לנו עזר להחל בבנין ההיכל של הישיבה העולמית הקדושה, על המגרש אשר קנינו עבורו, במעלה עיר הקודש. עזרו לנו, שיהיה הבנין המקודש הזה בנוי בשכלולו והדרת כבודו, לאות ולמופת על כבודה של תורה וכבודן של ישראל, בבירת קדשנו, במקדש מלך, עיר מלוכה. [מן הפיוט "לכה דודי"] תנו לנו עזרה, להוציא אל הפועל את כל הגות רוחנו, בתוכיותה של הישיבה העולמית הקדושה, בתכונתה הפנימית המקושרת עם הרבה מחשבות אציליות עבודות תורניות רבות וגדולות, לכבוד ולתפארת עם ד' וקדושת תורתו. עזרו לנו, שיוסד בציון וירושלים אבן בוחן פנת יקרת [ישעיהו כח, טז] זאת, לשאת ממנה ברית עולמים, לכל פלטת ישראל [לכל שארית ישראל] בכל מקום שהם, לפאר בפאר הלולים, מגדולי הקודש אשר בישיבה העולמית המרכזית. את קהילותינו ועדותינו גם ממרחק, ברועים נאמנים ברבנים גדולים חשובים ומכובדים, עמוסים בתורה ביראת ד' טהורה, במדות מפוארות, בחכמה ובדעת, בהלכי נפש קדושה ואצילה, לשגב ולפאר את כל קודש ד' בישראל. ולהחיות בטללי קודש את כל המחשבה וכל המפעל, לשיבת ישראל אל ארץ חמדתו. בהדרת קודש, בגאון שם ד' ואור תורת אמת.

אחים, חושב אני שדברי היוצאים מקרב לבבי בצורה כללית, על דבר שאיפת הקודש הזאת של מכון הישיבה הקדושה המרכזית העולמית, בעיר קדשנו ותפארתנו ירושלים עיר הקודש תובב"א, יספיקו לעורר רוחכם הטהור, ולהבין מתוך הכללים, את הפרטים הרבים, של אורה וישועה של קודש קדשים, של כבוד שם ד' ועם קדשו, של פאר ארץ חמדה, והדרת ציון וירושלים, חותם לב כל עם ד' הגוי כולו, הכלולים במפעל הקודש הנהדר הזה. ולפי רוממות ערכו ושיא קדשו, ולפי גדולת התכונה והרחבת העליליה הדרושה למעוז קודש כזה, מבצר התורה ועופל ובחן לרוח עמנו על אדמת הקודש, במכון עזה ופארה ככה יגדלו פעולותיכם לטובה, וככה יתרחבו נדבותיכם המעשיות והלבביות ביד פתוחה ובלב מתנה, [בלב נדיב] לבנות כולנו יחד את היכלה של תורה, בעיר אשר היכל ד' בה יבנה במהרה בימינו ברב עז והדר.

אחיכם המצפה לישועה קרובה, המברככם מקודש באהבת עולם.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ישעיה לב יד.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. שלו' - שלום
4. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
5. בע"ה - בעזרת השם

6. עה"ק - עיר הקודש
7. ת"ו - תבנה ותכונן
8. ע"י - על ידי
9. בחו"ל - בחוץ לארץ

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: שבט תרפ"ה - ירושלים **נמען:** פרוספקט הישיבה המרכזית העולמית

המטרות: שירושלים תהיה 'האכסניה של תורה היותר גדולה' לכל ישראל; 'מרכז הרב' כגרעין; כלכלת התלמידים בכבוד. לא רק גימנסיות ואוניברסיטאות, אלא אור התורה ממקורו. התלמידים יהיו גדולים בתורה, ביראה, במידות, בחכמת ישראל, ברוח לאומי ובאהבת הארץ, בכשרון הטפה ובנימוס, כדי להיות מחנכים בקהילות. חברים שנתיים ממאה דולר, חברי בניין מאלף דולר; מחלקה ליצירה ספרותית תורנית; וקשר עם כל הישיבות בעולם.

עיקרי הדברים

- מטרת הישיבה.
- דמות התלמיד.
- דמי חברות.
- קשר עם הישיבות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. שבט ירושלם תרפ"ה[2]

אחינו היקרים. הנני חפץ לדבר עמכם דברים ברורים על דברי שאיפתנו הקדושה ביסודה של "הישיבה המרכזית העולמית, לישראל, בירושלים". ובדברים קצרים הסכמתי להגיד לכם בהתגלות לב מה היא המטרה של ישיבה זו, ואפרט בזה את דברי, אחת לאחת. א.אנחנו חפצים, שבירתנו הקדושה, קדושת עולמים ירושלים עיר הקודש, תעשה האכסניה של תורה ["אכסניה של תורה": מקום שהתורה שורה בו (על פי ברכות סג)] היותר גדולה, שבכל העולם כולו בעד כל ישראל, בכל ארצות הגולה. ב.בשביל כך יסדנו בתחילה בתור התחלה זעירה את מרכזנו. הנקרא בשם "מרכז הרב" [ישיבת "מרכז הרב", שנוסדה בתרפ"ד] כדי שיהיה גרעין לאותה הצמיחה הגדולה של יסוד הישיבה המרכזית בירושלים. ג.עכשיו הדבר מתפתח, וצעירים מצויינים התחילו להיות נוהרים לישיבה המרכזית ועלינו החובה לדאוג לכלכלתם, בכבוד, ולהתפתחותם הרוחנית, באופן מצויין. ד.אי אפשר שיתפתחו המפעלים, הבאים מצד התנועה של תחיית האומה והארץ, רק בצורות חילוניות, כגימנזיות ואוניברסיטות, כי אם בעיקר אנחנו צריכים שאורה של תורה במקור הקודש שלה יאיר מירושלים בעד כל הגולה. ה.הפרוגרמה, [התוכנית (פרוגרמה)] של הישיבה, היא מיוסדת בתכונה כזאת שחניכיה יצאו תלמידי חכמים גדולים בתורה, ביראת שמים, במדות טובות, מצויינים בחכמת ישראל, בדעת ד', ברוח לאומי ואהבת ארץ ישראל ובנינה, בכשרון הטפה והשפעה אישית, בהסתגלות לארחות החיים, בנימוס, ורוח כביר, באופן שיהיו ראוים להיות מחנכים ומדריכים ציבוריים בישראל, בכל מקומות מושבותיהם, להרים קרן התורה והיראה הטהורה, ולהשיב לב בנים על אבות, [מלאכי ג, כד] ולב הדור בכללו לאביהם שבשמים.

ו.הננו מוכרחים לנהל את החזקת התלמידים באופן מכובד. ובתנאים מספיקים. להתפתחות הגופנית והמוסרית שלהם, בצורה כזאת שתתן כבוד לתורה ולישראל, ולארץ ישראל. ז.אנו דורשים חברים

תדיריים, משלמים שנתיים לכלכלה, ממאה דולר והלאה לשנה, וחברים לבנין, שהוא מוכרח להיות היכל נהדר ורחב ידים בשביל כל המחלקות הדרושות לישיבה עליונה, ורבת התוצאות לחיי עמנו, שכמותה, כל חבר לבנין יתנדב לא פחות מאלף דולר. נדבות פחותות מהסכום האמור מתקבלות, בתור מתנדבים פרטיים. ח.הישיבה שואפת שתהיה לה גם מחלקה עליונה, של יצירה תורנית בספרות גדולה ומקיפה, שהפרטים יתבארו בפרוספקטים מיוחדים. ט.מקוים אנו, לקשר קשר יחושי, [קשר יחסי] מישיבה מרכזית שבירושלים לכל הישיבות הגדולות המפוזרות בכל תפוצות ישראל, כדי שתהיה לנו שלשלת של קודש שתרתק את כל בחירי בנינו, [שתקשור את כל בחירי בנינו] באחדותה של קדושת התורה וקדושת ארץ ישראל. הננו אומרים מפורש, שכל נדיב לב בישראל, כל נפש המצפה לתשועת ד' שתבא מציון ומירושלים לכל עם ד' בכל ארצות פזוריו, כל לב העורג לאור הקודש שיופיע מהר הקודש על כל יושבי תבל, צריך הוא שיהיה בעצמו חבר ליסודה של הישיבה העולמית המרכזית לישראל בירושלים ולהחזקתה והרחבתה, ולהיות גם מעשה ופועל בהשפעתו על כל חוג מכיריו, להוסיף עז ואומץ לעזרת ד' בגבורים, [שופטים ה, כג] לרומם קרן ישועה לבית ישראל, ולפאר בכבוד והדרת קודש את כל ערכי תחייתנו הלאומית על אדמת הקודש, על ידי תפארתה ופארה של הישיבה הקדושה, המרכזית העולמית לישראל בירושלים.

אחים יקרים שאו ידיכם קודש. וד' יצוה עליכם את ברכתו, מציון וירושלים סלה.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט שבט תרפ"ה **נמען:** הרב ש"ז קלאוואנסקי

תודה על מכתבו; הרב קוק מכיר אותו מנעוריו אצל אביו. ברכת רפואה לאומללה שנזקקה לעזרה. בתוספת: הישיבה המרכזית, שצמחה מ'מרכז הרב', מטופלת בהוצאה רבה, ובקרוב יצר המקום בבית הכנסת שבו היא שוכנת; הרב קוק מבקש לגייס תומכים.

עיקרי הדברים

- תודה.
- ברכת רפואה.
- צורכי הישיבה.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ט שבט ה'

ידידי היקר הרב הגדול בתו"י[1] חו"ב[2] ונחמד מאד מוהר"ש[3] זלמן קלאוואנסקי [הרב שלמה זלמן קלאוואנסקי, תלמיד חכם שהרב קוק הכירו מנעוריו] שליט"א[4] וכל משפחתו היקרה שיחיו בכט"ס[5] לאוי"ט[6] ידידי היקר,

תסלח לי בטובך על אשר נתאחרה תשובתי על מכתבך היקר מי"ב טבת העבר, כי הלא ידוע לרבים עוצם טרדותי, וכמה פעמים חשבתי על חובת התשובה מאהבה לידיד נאמן ואוהב טהר לב ככת"ר[7], אבל העיכובים גברו וכה נדחה דבר הכתיבה מיום ליום. ועתה יקירי, קבל נא באהבה וברצון את תודתי העמוקה על דבריך היקרים, במכתבך היקר שכולו רצוף אהבה נאמנה מעמק לב טהור, וכמים הפנים א"פ[8] [על פי משלי כז, יט: "כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם"] גדלה אהבתך בלבבי מאז מימי נעוריך בהיותך אמון עד ידי אביך המנח ידידי הנאמן הרא"ק[9] ז"ל[10], ומה גם עתה שתה"ל[11] מצאתיך גפן אדרת [על פי יחזקאל יז, ח] מלא תורה חכמה ויראת ד' טהורה, אשריך מחמדי שזכית לזכות את הרבים ולהאהיב את התורה על הבריות, בהנהגתך הישרה. אקוה שהשי"ת[12] יוסיף לך עז ועצמה לאוי"ט בכט"ס, ודר"ש[13] כל משפחתך היקרה, וביחוד תברך את אמך הכבודה בשם הרבנית רעיתי תחי'[14] וכל בני משפחתנו שליט"א. המשלח נתקבל, ודי יתן הטוב וישלח מהרה רפו"ש[15] וישועה ברוחניות וחומריות להאומללה שצריכה להושע בתוך כאחב"י[16].

והנני בזה ידי"ע[17] דוש"ת[18] באה"ר[19]., הק'[20] אברהם יצחק ה"ק[21] נ"ב[22]: חביבי הרב קלאוואנסקי, מדי דברי אעיר את רוחך הטהור ע"ד[23] עבודת הקודש שלנו בענין הישיבה המרכזית לישראל בירושלים, שהיא הולכת ומתפתחת ב"ה[24] מתוך מרכזנו המקודש הידוע בשם מרכז הרב, [ישיבת "מרכז הרב" בירושלים] אשר תהל"י[25] הצעדים הראשונים התחילו להראות את רוב סימני הברכה לעם ד' לרוממות קדושת ויפעת הדרה בעיר עז לנו ובארצנו הקדושה בכלל. והנה אנחנו מטופלים בהוצאה רבה מאד על הכלכלה של התלמידים המצוינים העומדים להיות בעה"י[26] למאורות בישראל, ועל יסוד הבנין שנהי'[27] צריכים בקרוב בעה"י לגשת לעבודתו לכבוד ולתפארת לבית ישראל, כי בעה"י בקרוב יהי'[28] צר המקום בבית

הכנסת שלנו, [בראשיתה למדה הישיבה בבית הכנסת שבבית הרב קוק בירושלים] שהוא כעת המעון של ישיבתנו הקדושה. כמה שיהי'[29] בכחו של כת"ר[30] להיות מזכה את הרבים ומחזק ידי העובדים האחרים נדיבי הלב וטהורי הרוח העוסקים בקדושת המוסד הגדול הזה. יתאמץ נא ויהי ד' עמו ויברכו בכל טוב סלה, וכבוד והדר ורב שלו'[31] יעטרהו מסביב כברכותי' של תורה וברכת ד' אשר מציון בית חיינו עדי עד., ידי"ע הנ"ל[32]

---

1. בתו"י - בתורה ויראה
2. חו"ב - חריף ובקי
3. מוהר"ש - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בכט"ס - בכל טוב סלה
6. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
7. ככת"ר - ככבוד תורתו
8. א"פ - אל פנים (כמים הפנים לפנים)
9. הרא"ק - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, ק (למשל: אברהם + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. שתה"ל - שתהלה לא-ל
12. שהשי"ת - שהשם יתברך
13. ודר"ש - ודורש שלום
14. תחי' - תחיה
15. רפו"ש - רפואה שלמה
16. כאחב"י - כאחינו בני ישראל
17. ידי"ע - ידידו עוז
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
19. באה"ר - באהבה רבה
20. הק' - הקטן
21. ה"ק - הכהן קוק
22. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
23. ע"ד - על דבר
24. ב"ה - ברוך השם
25. תהל"י - תהלה לא-ל יתברך
26. בעה"י - בעזרת השם יתברך
27. שנהי' - שנהיה
28. יהי' - יהיה
29. שיהי' - שיהיה
30. כת"ר - כבוד תורתו
31. שלו' - שלום
32. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דראש חודש אדר תרפ"ה **נמען:** הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג, רב דבלין

הצ'ק עבור המקובל הרב ש"א התקבל, והקבלה מצורפת. יש חובה לעזור לו, כי דוחק הציבור בירושלים ובתלמידי החכמים בה גדול. הרב קוק מבקש עזרה לישיבה המרכזית, שאליה צורף עתה הרב א' בורשטיין, ולכלכלה ולבניין.

עיקרי הדברים

- כסף למקובל.
- דוחק הציבור.
- הישיבה המרכזית והרב בורשטיין.

נוסח האגרת עם ביאור

א' ר"ח אדר ה'

שלו'[1] וברכה מקודש לכבוד ידי"ע[2] הגאון המובהק אוצר נחמד לתוי"ר[3] צדיק ונשגב כקש"ת[4] מו"ה[5] יצחק אייזיק הלוי ד"ר[6] הערצאג [הרב הרצוג, אז הרב הראשי של אירלנד בדבלין; ראו (כרך ד', אגרת אפד)] שליט"א[7]

הגאבד"ק[8] דובלין והמדינה יצ"ו[9] וכל משפחתו היקרה שוי"ר[10] אחדשה"ט[11] באה"ר[12] בשמחת לב קבלתי את אגרתו החמודה עם הטשיק בעד כ"ק[13] אהובנו הגה"צ[14] המקובל מוהרש"א[15] [ככל הנראה הרב שלמה אלישיב, בעל "לשם שבו ואחלמה"] שליט"א, ולוטה בזה הקבלה. מפני טרדותי המרובות מוכרח אני לקצר ואומר עם הספר עוד הפעם שגדולה היא החובה הקדושה להשתדל לטובת האי גברא רבא יקירא וקדישא שליט"א, ובעוה"ר[16] דוחקא דציבורא של א"י[17] בכלל ושל עיה"ק[18] ת"ו[19] בפרט, ות"ח[20] קדושים וטהורים שבתוכה אין לשער, ד' ירחם את שאר עמו יושב אדמת הקודש. מדי דברי אעיר את לב הדר"ג[21] שליט"א, יהי'[22] נא מעירו וממדינתו לעזור לנו בדבר יסודה של הישיבה המרכזית, שהולכת היא תהל"י[23] ומתפתחת.

כעת קבלנו לתוכה את כבוד הגאון מוהר"א[24] בורשטיין [ראו (כרך ד', אגרת ארפט)] שליט"א, נוסף על כחות ההוראה הקודמים. נקוה להשי"ת[25] שהענין יגדל באדירות קודש לרומם קדושת תוה"ק[26] באה"ק[27]. אחלי אדוני מר שליט"א לבא לעזרת הקודש על הכלכלה ועל הבנין, שהננו מקוים לגשת לעבודתו בעה"י[28].

והנני בזה חותם בברכה מקודש ידי"ע דוש"ת[29] באה"ר

אברהם יצחק ה"ק

1. שלו' – שלום
2. ידי"ע – ידידו עוז
3. לתוי"ר – לתורה ויראה
4. כקש"ת – כבוד קדושת שם תפארתו

5. מו"ה - מורנו הרב
6. ד"ר - דוקטור
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. שוי"ר - שלום וישע רב
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. כ"ק - כבוד קדושת
14. הגה"צ - הגאון הצדיק
15. מוהרש"א - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, א (למשל: שמואל + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. ובעוה"ר - ובעוונותינו הרבים
17. א"י - ארץ ישראל
18. עיה"ק - עיר הקודש
19. ת"ו - תבנה ותכונן
20. ות"ח - ותלמידי חכמים
21. הדר"ג - הדרת גאונו
22. יהי' - יהיה
23. תהל"י - תהלה לא-ל יתברך
24. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. להשי"ת - להשם יתברך
26. תוה"ק - תורתנו הקדושה
27. באה"ק - בארץ הקודש
28. בעה"י - בעזרת השם יתברך
29. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' אדר תרפ"ה **נמען:** הרב אהרן טייטלבוים

צער על מחלתו. כל המקורות סתומים, ותקציב הריליף לא נשלח. הישיבה מתפתחת, נתקבל הרב בורשטיין מטאוריג, וההוצאה רבה. המקום בבית הכנסת כבר צר, ועוד עשרות תלמידים קיבלו רשיונות. הרב קוק מבקש סכומים הגונים לכלכלה ולבניין.

עיקרי הדברים

- צער על מחלתו.
- תקציב הריליף.
- התפתחות הישיבה.
- צורך בכסף.

נוסח האגרת עם ביאור

ו' אדרה'

שלו'[1] וברכת עולמים לכבוד ידי"ע[2] חביבי ויקירי הרב המאוה"ג[3] בתו"י[4] רב פעלים טהר לב מו"ה[5] אהרן טייטעלבוים [ראו (כרך ד', אגרת ארנח)] שליט"א[6] וכל משפחתו היקרה ברכת ד' וכט"ס[7]. אחדשה"ט[8] באה"ר[9]

ידידי הנאמן, מה יקרו לי אמרותיו אשר הופיעו הנה, אחרי דומי כל כך ארוכה. מאד נצטערתי על העובדא של חסרון מצב בריאותו בימים שעברו, יתן ד' ויוסיף חיל ואומץ לעבודת הקודש רבת הערך לתורה ולאה"ק[10] העמוסה על שכמו ובריות גופא ונהורא מעליא ישפיע עליו מחי' חיים ב"ה[11] ברב עז ועצמה ונחת סלה. המצב שלנו הלא יודע כת"ר[12] את כל המקורים ולצערינו כולם סתומים כעת, ומאד אני מצטער על אשר לא ניכרה פעולתנו ביסוד המשך הס"ר[13] [ה"סנטרל רליף"; ראו (כרך ד', אגרת ארצא)] לימים הבעל"ט[14] במועד הנכון לשלח התקציב, ועם זה ביחוד גדלה דאגתי בעד פסגת שאיפתנו הקדושה בדבר הישיבה, שת"ל[15] הולכת היא ומתפתחת בקיבוץ כחות מצוינים והתאמצות רוחנית הגונה מצדנו, וגם את הרב הגאון בורשטיין מטאוריג [ראו (כרך ד', אגרת ארפט)] נ"י[16] קבלנו, וההוצאה רבה ועצומה, וכמה גדולה היא החובה הקדושה לאלה יחידי הסגולה, המכירים ויודעים את הערך הקדוש של תוצאות שאיפתנו בעה"י[17], למהר ולחזקנו בסכומים הגונים בדבר הכלכלה התדירית, וכן בדבר הבנין, שת"ל כמעט כבר צר המקום בביהכ"נ[18] שלנו, ועוד נכונים לבא איזה עשיריות תלמידים מצוינים שנשלחו להם רשיונות על פינו. יתאמץ נא כת"ר בעבודת הקודש האצילה הזאת, העומדת לרומם כבוד ישראל בהדרת קודש על אדמת הקודש בחסדי צור ישועתנו סלה.

מאד הייתי חפץ להאריך בדברים עם ידי"נ[19] כת"ר, אשר לבי מלא אהבתו הנאמנה והוקרת שיגוי פעליו הכבירים, אבל רבו עלי חובות המטרידות ועושקוא הזמן.

והנני מוכרח לקצר, ואומר שלו' וברכה מקודש כנה"ר[20] ונפש ידי"ע דוש"ת[21] באה"ר.

אברהם יצחק ה"ק

1. שלו' - שלום
2. ידי"ע - ידידו עוז
3. המאוה"ג - המאור הגדול
4. בתו"י - בתורה ויראה
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכט"ס - וכל טוב סלה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. ולאה"ק - ולארץ הקודש
11. ב"ה - ברוך השם
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. הס"ר - דורש פענוח
14. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
15. שת"ל - שתודה לא-ל
16. נ"י - נרו יאיר
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך
18. בביהכ"נ - בבית הכנסת
19. ידי"נ - ידיד נפשי
20. כנה"ר - כנפשו הרמה
21. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אדש

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אדר תרפ"ה **נמען:** הרב נתן רבינוביץ

על יתרת נדבת הגביר ורבלובסקי: יחולק לישיבות שכתב, עם חלק הגון לירושלים, לסלבודקה (עם חלקה בחברון), טלז, לומז'ה וגרודנה, ואולי גם מיר ווולוז'ין. הרב קוק מצטער שהגביר אינו נותן דרך הסנטרל ריליף, שעושים באמונה.

עיקרי הדברים

- חלוקת הנדבה.
- הישיבות.
- העדפת הריליף.

נוסח האגרת עם ביאור

ח' אדר ה'

שלום וברכה לכבוד הרב המאוה"ג[1] כש"ת[2] מו"ה[3] נתן ראבינאוויץ שליט"א[4]

בתשובה ע"ד[5] מכתבו אודות נדבת הגביר ווערבלאווסקי, מסך העודף, הנני מסכים למסור לחלק לאלה הישיבות שכתב כת"ר[6], ומובן שהישיבות שבירושלים צריכות לזכות בחלק הגון מזה, ועמהן הישיבות דסלאבאדקא [ישיבת סלובודקה, שסניף שלה עבר בתרפ"ד לחברון] - ביחד עם חלק החברוני שלה, וישיבת טולז לאמזא וגראדנא. ואולי ראוי להוסיף עליהן עוד איזה ישיבות חשובות כמו ישיבת מיר וישיבת וואלאזין, אע"פ[7] שזו האחרונה נתקטנה עכשיו בכמותה היא חשובה עדיין.

והנני בזה ידידו דוש"ת[8] באה"ר[9]

הק' אברהם יצחק ה"ק

מדי דברי אזכיר את כת"ר לעזר בכל עז במפעל הגדול של ישיבתנו הקדושה המרכזית בירושלים עה"ק[10] ת"ו[11], שהיא ב"ה[12] הולכת ומתפתחת לאור עולם בישראל. גם זה אזכיר לכת"ר[13], שבכלל אני מצטער על אשר הגביר מר וו. נ"י[14] אינו נותן את הסכום ליד מנהלי הסנטרל רעליף [ראו (כרך ד', אגרת ארצא)] כי אני יודע שבאמונה הם עושים, וזכות הרבים היא לסייע להם ולחזק את ידם, אבל אם א"א[15] לפעול למסור לשם, יחולק באופן המבואר כנ"ל[16]., הנ"ל[17].

1. המאוה"ג - המאור הגדול
2. כש"ת - כבוד שם תפארתו
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ע"ד - על דבר
6. כת"ר - כבוד תורתו
7. אע"פ - אף על פי
8. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

9. באה"ר - באהבה רבה
10. עה"ק - עיר הקודש
11. ת"ו - תבנה ותכונן
12. ב"ה - ברוך השם
13. לכת"ר - לכבוד תורתו
14. נ"י - נרו יאיר
15. א"א - אי אפשר
16. כנ"ל - כנזכר לעיל
17. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב אדר תרפ"ה **נמען:** הרב יעקב שפירא, ראש ישיבת וולוז'ין

הרב קוק מודה על דבריו, וזוכר שלמד בצל הנצי"ב בוולוז'ין. אם התקציב האמריקני יימשך, ימליץ על הישיבה. אין אפשרות לקבל עוד תלמידים לישיבה המרכזית אלא אם יש להם כלכלה. העברת חלק מהישיבה לארץ, כמו סלבודקה, צריכה להיעשות במתינות, שלא ייראה כתחרות על כסף; ועתידים בתי כנסת ובתי מדרש שבחוץ לארץ להיקבע בארץ ישראל (מגילה כט א).

עיקרי הדברים

- זיכרון וולוז'ין.
- אין מקום לתלמידים.
- העברת ישיבה - במתינות.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ב אדר ה'

שלו'[1] וברכה מקודש לכבוד ידידי הרב הגאון המובהק אוצר תוי"ר[2] גזע ישישים אראלים ותרשישים סוע"ה[3] מו"ה[4] יעקב שליט"א[5]

שפירא הגאב"ד[6] ור"מ דק' וואלאזין [הרב יעקב שפירא, רבה של וולוז'ין וראש ישיבתה] יצ"ו[7]. אחדשה"ט[8] באה"ר[9] אהובי כ"ג[10] שליט"א, שמחתי מאד בדבריו היקרים והחזקת טיבותא בעד אמון רוחי לבית אולפנא רבא הישיבה הקדושה אשר כוננוה עמודי עולם, ואשר זכיתי בחסדי השי"ת[11] להסתופף בצילה, בהיות אור הקדש של גאון עולמנו מרן הנצי"ב[12] זצ"ל[13] מהיל עלי[14]. ידענא בנפשאי שאיני כדאי למדה זו, כי לפי גודל הענין מעט מאד עלתה בידי לפעול לטובתה, ולימים הבעל"ט[15] אם יתן ד' והתקציב של אמעריקא ימשך גם להבא (כי לע"ע[16] נתעכב המשלח גם להבא גם להתם) הנני בל"נ[17] מוכן להעיר על מכתבי כתר"ה[18] חביבי אם ירצה לשלחם אלי בנוגע לטובת הישיבה הקדושה, דברים טובים כראוי לערכה המקודש בישראל.

וע"ד[19] הבחורים, צר לי מאד, כי לע"ע כבר עבר המספר של המתקבלים את גבול היכולת החומרית שלנו, והננו מוכרחים לע"ע לעכב את הדרישות זולתי לאלה אשר יש להם בסיס לכלכלתם. וע"ד הרעיון להעביר חלק מהישיבה לאה"ק[20] כמעשה ישיבת סלאבאדקא חושב אני שראוי ג"כ[21] לעשות הדבר במתינות, באופן שלא יוכר הדבר בעיני המסתכלים מרחוק כמו בולמוס של תחרות, שיסודו במטרות חומריות, ולדי' הישועה למלא את ההבטחה הנאמנה של חז"ל[22]: עתידין בכ"נ[23] ובמד"ר[24] שבחו"ל[25] שיקבעו באי"י[26], בב"א[27], בטבע ובנס. והנני בזה ידי"ע[28] דוש"ת[29] באה"ר, הק'[30] אברהם יצחק ה"ק[31]

1. שלו' - שלום
2. תוי"ר - תורה ויראה
3. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
4. מו"ה - מורנו הרב

5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כ"ג - כבוד גאונו
11. השי"ת - השם יתברך
12. הנצי"ב - הנצי"ב - רבי נפתלי צבי יהודה ברלין
13. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
14. עלי' - עליה
15. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
16. לע"ע - לעת עתה
17. בל"נ - בלי נדר
18. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
19. וע"ד - ועל דבר
20. לאה"ק - לארץ הקודש
21. ג"כ - גם כן
22. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
23. בכ"נ - בתי כנסיות
24. ובמד"ר - ובמדרש רבה
25. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
26. באי"י - בארץ ישראל
27. בב"א - במהרה בימינו אמן
28. ידי"ע - ידידו עוז
29. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
30. הק' - הקטן
31. ה"ק - הכהן קוק

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב אדר תרפ"ה **נמען:** הרב יקותיאל אהרן קאמעלהאר

בקרוב יקבל את הוויזה. הרב קוק ישמח אם יצטרף לעבודת 'הסתדרות ירושלים' ולבניין הישיבה; העבודה רבה והאמצעים מצומצמים.

עיקרי הדברים

- ויזה.
- הזמנה להצטרף.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ב אדר ה'

שלו'[1] וברכה מקודש לכ'[2] ידי"ע[3] הרב הגאון הנודע לשו"ת[4] אוצר נחמד ושמן מו"ה[5] יקותיאל אהרן קאמעלהאר [הרב יקותיאל אריה קמלהר, מחבר וחוקר] שליט"א[6] אחדשה"ט[7] באה"ר[8]

הנני חושב שבקרוב יקבל כתר"ה[9] את הויזה שהשתדלנו לשלח לו. אשמח מאד אם ילוה מר לעבודת הקודש של רוממות דגל תחית הקודש בתנועת בנין אה"ק[10] בהסתדרותנו הקדושה ירושלים [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] ובביצור בנין התכוננותה של הישיבה הקדושה שהחלנו ביסודה כעת בעה"י[11]. רבה העבודה מאד, והאמצעיים הם כ"כ[12] מצומצמים. אמנם מצפים אנו לרחמי שמים, שיתן בלב אחינו מקרוב ומרחוק להבין את רב הטוב הצפון בתנועתנו הקדושה הירושלמית בכלל, ובמגמת הישיבה הקדושה בפרט, ויהי נועם ד' עלינו לכונן מעשי ידינו לברכת עולמים לפלטת בית ישראל ולתפארת נצח לאה"ק[13] ועיקו"ת[14], אשר עיני כ"י אליהם כעת ביתר שאת, מבכל הזמנים אשר עברו עלינו בגלותנו הארוכה.

והנני בזה חותם בעתרת ברכה ואה"ר[15] כנה"ר[16] ונפש ידי"ע דוש"ת[17] מלונ"ח[18]

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[19]: יסלח נא מר על קצור דברי, מרוב טרדא ועבודה ועם זה תודתי נתונה לכתר"ה[20] על ברכותיו הנאמנות לשובי אל הקודש בחסדי השי"ת[21],, ידי"ע הנ"ל[22].

1. שלו' - שלום
2. לכ' - לכבוד
3. ידי"ע - ידידו עוז
4. לשו"ת - לשם ולתפארת
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
10. אה"ק - ארץ הקודש

11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. כ"כ - כל כך
13. לאה"ק - לארץ הקודש
14. ועיקו"ת - ועיר קודשנו ותפארתנו
15. ואה"ר - ואהבה רבה
16. כנה"ר - כנפשו הרמה
17. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
18. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון
19. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
20. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
21. השי"ת - השם יתברך
22. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אדר תרפ"ה **נמען:** הרב מאיר ברלין

הרב קוק מבקש עזרה לישיבה המרכזית, שכבר בצעדיה הראשונים נראים סימנים טובים; העזרה מאמריקה הייתה מעטה. שיפעל במיוחד לקראת פסח.

עיקרי הדברים

- בקשת עזרה לישיבה.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ג אדר ה'

ידי"נ[1] וחביב לבי הרב המאוה"ג[2] לתורה ולתעודה אלוף ביהודה מוהר"מ[3] ברלין [הרב מאיר בר-אילן (ברלין)] שליט"א[4] וכא"ל[5] שלו'[6] רב. אחדשה"ט[7] באה"ר[8].

ידידי הנאמן, הנני מוכרח לבקשו לשום את לבו הער לכל נשגב וקדוש בעם ד' וארץ חמדתו, לתיקון המצב של מפעלנו הקדוש אשר החלונו לכוננו בעה"י[9], הוא יסודה של הישיבה המרכזית לישראל בירושלים [ראו (כרך ד', אגרת ארצו)] ההולכת ומתפתחת ב"ה[10], והיא עומדת להעשות כלי מחזיק ברכה רבה לישראל. גם כעת בצעדים הראשונים הננו רואים את סימני הנצנים שעומדים להתפתח מתוך המכון הגדול הזה, בתכונת קיבוצי המצוין, באופן של השיעורים, במהלך הרוח העדין והקדוש, השואף לכל גודל ונשגב לישראל ולתחיתו המלא את חללו של המוסד הנשגב הזה. והנה חשבתי שאהובינו באמעריקא יעמדו על הגובה לפעול גדולות, למען תשיג ידנו לנהל את הכלכלה הגדולה של הוצאות הישיבה כעת, ואת תכונת התקדמותה ברבוי כמות ואיכות בעתיד הקרוב, אבל לצערי מעטה מאד העזרה אשר השגנו, ע"כ[11] יעמד נא כתר"ה[12] בגבורה טהורה המיוחדת לנפשו האצילה הספוגה באורה של תורה ויקוד אש אהבתה, ויהי'[13] לנו לעזר וסומך ביחוד החג הק'[14] חה"פ[15] הבעל"ט[16], אקוה שיהי'[17] ד' עמו ויכונן מעשי ידיו לברכה ולתהילה, כנה"ר[18] ונפש ידי"ע[19] דוש"ת[20] באה"ר.

אברהם יצחק ה"ק

1. ידי"נ – ידיד נפשי
2. המאוה"ג – המאור הגדול
3. מוהר"מ – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. וכא"ל – וכל אשר לו
6. שלו' – שלום
7. אחדשה"ט – אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר – באהבה רבה
9. בעה"י – בעזרת השם יתברך
10. ב"ה – ברוך השם

11. ע"כ - על כן
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. ויהי' - ויהיה
14. הק' - הקטן
15. חה"פ - חג הפסח
16. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
17. שיהי' - שיהיה
18. כנה"ר - כנפשו הרמה
19. ידי"ע - ידידו עוז
20. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשיא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אדר תרפ"ה **נמען:** הרב מ"ז מרגליות

הישיבה מתפתחת, ורבים מחכים להיכנס, אבל הם במצוקה כלכלית. הרב קוק מבקש תעמולה לפסח. בתוספת: לעזור לשני רבנים שזקוקים לבקשה רשמית מבתי כנסת באמריקה כדי לבוא לשם.

עיקרי הדברים

- מצוקת הישיבה.
- תעמולה לפסח.
- עזרה לשני רבנים.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ג אדר ה'

שלו'[1] וברכה לכ'[2] ידי"נ[3] הרב הגדול אוצר תו"י[4] כקש"ת[5] מוהר"מ[6] זבולון מרגליות [הרב משה זבולון מרגליות, מגדולי הרבנים בניו יורק] שליט"א[7]

א שיג אחדשה"ט[8] באה"ר[9] אהובי הדר"ג[10] באתי בזה להעיר ולעורר את לבו הטהור בדבר יסוד ישיבתנו הקדושה המרכזית ההולכת ומתפתחת ב"ה[11] במרום הר ד' בירושלים עקו"ת[12], ותה"ל[13] דאתוספו ספסלי לומדי ד' צעירים מצוינים מתפוצות הגולה שלומדים בשקידה רבה ועושים חיל ברב ברכה, ועוד הרבה מאד עומדים צפופים לחכות להכנס על ידינו לטרקלין של תוה"ק[14] בעיר ד' שמה בסדרינו הנכונים ובתכונת הלמודים באור קדושה ורוממות חיי עולם לעם ד' וארצו, והגדלת תורה והאדרתה. אבל כעת הננו נתונים במצר גדול, והכלכלה הדרושה להתנהל בכבוד הראוי לאלה בני הישיבה היושבים עמנו בשבת תחכמוני וביותר לאלה המחכים לבא ומצפים לדרישותינו הרשמיות ע"י[15] הזכיון אשר לנו מאת ה. מ. הנציב העליון יר"ה[16].

ע"כ[17] אחלה נא את פני הדר"ג: יהי נא מטובו לקום לעזרת ד' בגבורים ולעשות תעמולה רבה לשם מוסדנו הקדוש בחה"פ[18] הבע"ל[19], ויהי נא ד' עמו להאריך ימו"ש[20] בטוב ובנעימים, ונזכה לחדות פניו בקודש בבנין שלם בב"א[21], כנה"ר[22] ונפש ידי"ע[23] דוש"ת[24] באה"ר.

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[25]: מדי דברי אבקשה נא אולי יוכל הדר"ג להטיב לשני ת"ח[26] רבנים חשובים, שהם מוכרחים לבא לאמעריקא ע"י דרישות פורמליות רשמיות מבתי כנסיות לשם רבנות, כי ראויים הם לאיצטלא זו, ודי ישלם לכל גומלי טובה עם ת"ח מעונים וגדולים שכמותם יב"י[27]. ידי"ע הנ"ל[28].

1. שלו' - שלום
2. לכ' - לכבוד
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. תו"י - תורה ויראה

5. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
6. מוהר"מ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. הדר"ג - הדרת גאונו
11. ב"ה - ברוך השם
12. עקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
13. ותה"ל - ותהלה לא-ל
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה
15. ע"י - על ידי
16. ירה"ה - ירום הודו (כינוי למלך או לשליט)
17. ע"כ - על כן
18. בחה"פ - בחג הפסח
19. הבע"ל - הבא עלינו
20. ימו"ש - ימח שמו (וזכרו)
21. בב"א - במהרה בימינו אמן
22. כנה"ר - כנפשו הרמה
23. ידי"ע - ידידו עוז
24. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
25. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
26. ת"ח - תלמידי חכמים
27. יב"י - ירבו בישראל
28. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשיג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו אדר תרפ"ה **נמען:** ר' בנימין ליב דייכאווסקי

הרב קוק מקווה שעניין אחיו יצליח. השבוע גמרו לקנות מגרש גדול במעלה העיר מערבה, בכחמשת אלפים לירה. יש כארבעים צעירים מצוינים, ועוד כחמישים עתידים לבוא. הרב קוק מבקש עזרה, כי ההתקדמות החילונית נעשית בידי מי שזה כל עולמם.

עיקרי הדברים

- אחיו.
- קניית המגרש.
- ארבעים תלמידים.
- בקשת עזרה.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ו אדר ה'

שלו'[1] וברכה לכ'[2] ידי"נ[3] הרב הנכבד רב פעלים אוצר נחמד בתו"י[4] מו"ה[5] בנימין לייב דייכאווסקי [ראו (כרך ד', אגרת אקצט)] שליטא, וכל משפחתו היקרה שלו' רב אחדשה"ט[6] באה"ר[7]

בטח כבר קבל את מכתבי ע"ד[8] אחי הגאבד"ק[9] ועליסאוועטגראד [ככל הנראה אחיו של הרב קוק, הרב דב בער קוק, שהיה רב ביליסבטגרד שברוסיה] שליט"א[10] ואין לי מה להוסיף, אקוה בע"ה[11] שהענין יהי'[12] מוצלח בע"ה לטובת עדת ד' היקרה מחז"ה[13] בכל הפרטים. ועל של עתה באתי אולי יוכל כת"ר[14] להיות מן המעשים לעזור לנו ביסוד הישיבה הקדושה שלנו, ההולכת ומתכוננת ת"ל[15], וכבר אתוספו ספסלי וב"ה[16] שהצעדים הולכים הלוך וטוב, ויש לקוות ממנה ישועה גדולה לעם ד' הגוי כולו מחזיקי הדת. ולאור תוה"ק[17] על אדמת הקודש. שבוע העבר גמרנו ב"ה[18] קנין מגרש גדול [מגרש לבניין ישיבת "מרכז הרב"; ראו (כרך ד', אגרת ארנח)] ורחב ידים במעלה העיר לצד מערב, שיעלה לערך חמשת אלפים לי"מ[19], וההוצאה הכלכלית ג"כ[20] גדולה ורבה מאד, קרוב לארבעים צעירים מצוינים הנם כבר מוכנים ובע"ה[21] עוד כחמשים נועדים לבא לזמן הבעל"ט[22]. אקוה שכת"ר[23] יהי' בין הבונים הלוקחים יד בפועל ביסוד הקדוש הזה. וכאשר איני צריך להרבות דברים בפרשת גדולת הענין ונחיצותו, ביחוד בזה"ז[24], שתכונת ההתקדמות החלונית הולכת ונעבדת ע"י[25] אלה, שכל זה הוא חזון עולמם, כמה מדה טובה כפולה ומכופלת עלינו, המסורים לקדושת עם ד' ותוה"ק[26] לפעול בעד הרמת קרנה של תורה בארץ בית חיינו.

והנני בזה מקצר ועולה וחותם בכל חותמי ברכות לכת"ר[27] ולכא"ל[28] באה"ר כנה"י[29] ונפש ידי"ע[30] דוש"ת[31] באה"ר.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. שלו' - שלום
2. לכ' - לכבוד

3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. בתו"י - בתורה ויראה
5. מו"ה - מורנו הרב
6. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
7. באה"ר - באהבה רבה
8. ע"ד - על דבר
9. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. בע"ה - בעזרת השם
12. יהי' - יהיה
13. מחז"ה - מחזיקי הדת
14. כת"ר - כבוד תורתו
15. ת"ל - תודה לא-ל
16. וב"ה - וברוך השם
17. תוה"ק - תורתנו הקדושה
18. ב"ה - ברוך השם
19. לי"מ - לירות מצריות
20. ג"כ - גם כן
21. ובע"ה - ובעזרת השם
22. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
23. שכת"ר - שכבוד תורתו
24. בזה"ז - בזמן הזה
25. ע"י - על ידי
26. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
27. לכת"ר - לכבוד תורתו
28. ולכא"ל - ולכל אשר לו
29. כנה"י - כנפשו היקרה
30. ידי"ע - ידידו עוז
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשיד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו אדר תרפ"ה **נמען:** הרב צבי הירש מסליאנסקי, הנואם

הרב קוק מבקש שישתמש בכוח דיבורו לטובת הישיבה העולמית: נקנה מגרש בכחמשת אלפים לירה, ותלמידים נקבצים ממדינות שונות. כמו שפעל לכל סעיפי התחייה, כך יפעל 'לטובת נשמתה של התחיה'.

עיקרי הדברים

- פנייה לנואם.
- המגרש והתלמידים.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ו אדר ה' [כ"ו באדר תרפ"ה (1925)]

שלו'[1] רב לכבוד ידי"נ[2] הרב החכם ראש המדברים לתחית עמנו [הנואם הראשי; על פי ברכות סג: "ראש המדברים בכל מקום"] וארצנו הקדושה מו"ה[3] צבי הירש מאסלאנסקי [צבי הירש מסליאנסקי, דרשן ציוני נודע בניו יורק] שליט"א[4] אחדשה"ט[5] באה"ר[6],

אהובי היקר, מצאתי לי לחובה קדושה לפנות אל כבודו, שיואיל נא להאציל משפעת רגשותיו והופעת מדברותיו הנאדרות בקודש לטובת יסוד הקודש של הישיבה העולמית, [ישיבת "מרכז הרב", שנוסדה בירושלים בשנת תרפ"ד (1924)] אשר בע"ה[7] כבר החלה להתגשם במעשה. כללות תכניתנו חושב אני שידועה לכת"ר[8] היא, ואני יודע עד כמה לבו הטהור נאמן לתחית קדשנו, להופיע על ידה רוח חיים רעננים ומלאים הדרת קדש בכל שאיפת התחי'[9] והבנין הלאומי שלנו. ב"ה[10] קנינו מגרש גדול שיעלה לערך חמשת אלפים לי"מ[11], [לירות מצריות; המגרש לבניין הישיבה] ותכנית הבנין הגדול רבה היא, לפי הערך של יקרת מטרתנו הקדושה, ותלמידים בחירי צעירינו הולכים ונקבצים אלינו ב"ה ממדינות שונות. יקום נא חביבי על נדבות פיו, [על פי תהלים קיט, קח: "נדבות פי רצה נא ה'"] אשר חננו ד', ובכח השפעתו הרוממה ילהיב לבבות להודיע את יסוד החיים העליונים אשר לתקות ישראל בארצו ע"י[12] יסודה של הישיבה העולמית המרכזית בירושלים, אשר אור תורה בגדלה ורחבה וחכמת ישראל מלאה הדרת קודש ואמונת אומן בה נקבצו. אקוה שפעולתו תהי'[13] לברכה, וכשם שהגדיל לעשות על כל סעיפי תחיתנו הלאומית מאז היותה, כה יגדיל לעשות לטובת.נשמתה של התחיה, ואור חייה בהגדלת פעלים לשם הרחבתה של הישיבה העולמית המרכזית לישראל, שתהי'[14] ב"ה לעמודי אורה לעם הקודש על ארץ חמדה, וממנה קרני אור יפוצו להאיר ג"כ[15] את מחשכי הגולה, כאשר תוכיח לנו גם התחלתנו, המצערה לפי ערך עתידה הגדול בע"ה.

מפני ידיעתי הברורה, שאני מדבר על לב רחב ונשמה עדינה רבת הקשב לצלילי הקודש אשר בפעמי תחיתנו, הנני בזה מסתפק בדברים קצרים, ואחתום ברב שלו' וברכה מקודש, כנה"י[16] ונפש ידי"ע[17] מוקירו באה"ר.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. שלו' - שלום
2. ידי"נ - ידיד נפשי
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
6. באה"ר - באהבה רבה
7. בע"ה - בעזרת השם
8. לכת"ר - לכבוד תורתו
9. התחי' - התחיה
10. ב"ה - ברוך השם
11. לי"מ - לירות מצריות
12. ע"י - על ידי
13. תהי' - תהיה
14. שתהי' - שתהיה
15. ג"כ - גם כן
16. כנה"י - כנפשו היקרה
17. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג ניסן תרפ"ה **נמען:** גבאי ישיבת 'שער השמים' בסנט פול

אין לשים לב לפלסתר נגד הישיבה; זו ישיבה מפוארה, ובה תלמידי חכמים מצוינים בנגלה ובנסתר. הרב חיים ליב אויערבאך גדול בנגלה ובנסתר, והרב שמעון הורוביץ - בקבלה וגם בנגלה.

עיקרי הדברים

- הגנה על שער השמים.
- ראשי הישיבה.

נוסח האגרת עם ביאור

י"ג ניסן ה'

לכבוד הגבאים הכלליים בק' סן פול לישיבת שער השמים [ישיבת המקובלים "שער השמים" בירושלים; ראו (כרך ד', אגרת ארעא), (כרך ד', אגרת אקסב)] וביחוד הגבאי מו"ה[1] מאיר ליב קופמן נ"י[2], שלו'[3] ובר מצאתי לי קדושה להודיע לכבודם,

שלא ישימו לב כלל לדברי הפלסתר שנכתבו ע"י[4] איזה איש בלתי אחראי כלל, נגד הישיבה הקדושה שער השמים שהיא ישיבה מפוארה שהרבה ת"ח[5] מצוינים בנגלה ובנסתר בתורה ובעבודה יושבים בה בשקידת תוה"ק[6], והגבאים והמנהלים שלה הם ג"כ[7] ת"ח מצוינים גדולי תורה ויראה, נוסיף דרכו בקודש לחזק ולאמץ את הישיבה הקדושה הנ"ל[8] ושכרו כפול מן השמים. והרבנים ר'[9] חיים ליב אויערבאך ור' שמעון הורוויץ שליט"א[10] הם גדולים בתורה כל אחד בבחינתו בגדלות מיוחדה, הרב הגאון ר' ח"ל[11] אויערבאך בנגלה וגם בנסתר, והרב הגדול המקובל ר' שמעון הורוויץ גדול מאד בנסתר בחכמת,, הקבלה וגם בנגלה, והם שניהם ידידי ובאי ביתי וחביבים עלי מאד.' ' והנני בזה חותם בברכה מקודש לכל מחזיקי תוה"ק באה"ק[12] ובעיקו"ת[13] כנה"י[14] ונפש מברכם באה"ר[15]:

הק' אברהם יצחק ה"ק

ו

1. מו"ה - מורנו הרב
2. נ"י - נרו יאיר
3. שלו' - שלום
4. ע"י - על ידי
5. ת"ח - תלמידי חכמים
6. תוה"ק - תורתנו הקדושה
7. ג"כ - גם כן
8. הנ"ל - הנזכר לעיל
9. ר' - רבי
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. ח"ל - חיים ליב (שם)

12. באה"ק - בארץ הקודש
13. ובעיקו"ת - ובעיר קודשנו ותפארתנו
14. כנה"י - כנפשו היקרה
15. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג ניסן תרפ"ה **נמען:** הרב אפרים זלמן היילפרין

הרב קוק מחזק את ידיו בתמיכה בישיבת 'שער השמים', שנועדה בעיקר לחכמת האמת, ועוסקים בה גם בהלכה.

עיקרי הדברים

- חיזוק שער השמים.

נוסח האגרת עם ביאור

י"ג ניסן ה'

לכבוד ידידי הרב הגאון החו"ב[1] אוצר תו"י[2] מו"ה[3] אפרים זלמן היילפרין שליט"א[4] שלו'[5] וברכה מקודש אחדשה"ט[6] באה"ר[7] ידידי היקר,

מצאתי לנפשי חובה לחזק את ידי כת"ר[8] בדבר מצוה רבו; ינהחזקת הישיבה הקדושה שער השמים [ראו (כרך ד', אגרת אשכ)] פעה"ק[9] ת"ו[10] אשר נועדה בעקרה ללמודי חכמת האמת ורזי תורה.וגם עוסקים בה הרבה בגופי הלכות ונגלות, והרבה ת"ח[11] יקרים יושבים בה שלומדים תורה מתוך הדחק, ומצוה רבה לעזרם ולסעדם למען יחזקו בתורת ד' ועבודתו יתי"ש[12]. ע"כ[13] יתאמץ נא כת"ר בעבוה"ק[14] הזאת ואל ירפו ידיו והשי"ת[15] הבוחר בתורה ובישראל עמו ובהר הקודש ירושלים עיר קדשנו ותפארתנו, יהי'[16] עמו ויצליחו בכל מעשיו לשם ולתהלה ולתפארת לאוי"ט[17] בזכות המצוה הרבה הזאת של חזוק ן הישיבה הקדושה הנ"ל[18] ואימוץ ידי מנהליה הרבנים גדולי התורה והיראה אשר!

באמונה רבה הם עושים את עבודתם לחזוק התורה והי'[19] זה שלום כנה"ר[20] ונפש ידידו דוש"ת[21] באה"ר.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. החו"ב - החריף ובקי
2. תו"י - תורה ויראה
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
7. באה"ר - באהבה רבה
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. פעה"ק - פה עיר הקודש
10. ת"ו - תבנה ותכונן
11. ת"ח - תלמידי חכמים
12. יתי"ש - יתברך שמו
13. ע"כ - על כן

14. בעבוה"ק - בעבודת הקודש
15. והשי"ת - והשם יתברך
16. יהי' - יהיה
17. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
18. הנ"ל - הנזכר לעיל
19. והי' - והיה
20. כנה"ר - כנפשו הרמה
21. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' סיון תרפ"ה - ירושלים **נמען:** הרב מאיר ברלין

תודה על שדיבר על הישיבה. הם נמצאים בלחץ גדול, ואין אפשרות אפילו להחזיק את ההוצאה היומית בלי עזרה מיידית. אחיו, הרב דב בער הכהן קוק, שהיה רב באליסבטגרד ונמלט מרדיפות הבולשביקים, תלמיד חכם, דרשן ונואם, יוכל אולי לבוא לאמריקה לטובת הישיבה. הרב קוק מצטער על עיכוב התקציב לוועד הדתי, כי חוסר הפרנסה של בני התורה 'מקלקל את כל סדר טוב'.

עיקרי הדברים

- מצוקת הישיבה.
- אחיו הרב דב בער.
- עיכוב התקציב לוועד הדתי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ד' סיון תרפ"ה[2]

שלו'[3] וברכת הרגל. לכבוד ידידי החביב הרב המאוה"ג[4] לתורה ולתעודה, רב פעלים. וגדל הגיון, מו"ה[5] מאיר ברלין [הרב מאיר בר-אילן (ברלין)] שליט"א[6]. אחדשה"ט[7] באה"ר[8].

מחמד לבי. כת"ר[9] שליט"א. שמעתי. שדבר כבודו נכבדות, בדבר הישיבה ושאיפותיה, ישר חילו, לא ראיתי עדיין את מאמרו, למען דעת איך הדברים מתאימים אל שאיפותינו בפרטן. אבל ן בטוח אני, שהגיוני לבבו הטהורים, הולכים הם באותה מסילת הקודש, אשר שמנו לנו למטרה ביסודה של "הישיבה העולמית המרכזית לישראל בירושלים", [ישיבת "מרכז הרב"; ראו (כרך ד', אגרת ארצו)] שבכל יום ויום הננו יכולים יותר להעיד על ההכרח הגדול לעמדתה של היהדות בטהרתה מיד ולדורות בע"ה[10], ליצור לנו ישיבה אידאלית זו, אבל אהובי, התאמצו נא תמימי דעים. לתן לנו כח מעשי לנהל את הדבר הגדול הזה, עד אשר יציץ ויפרח. עד אשר יסתגל לכל אותם הדרישות גדולות הערך. שאנחנו חייבים לקשור אותן בו, והלא כל אלה קשורים הם באמצעיים חמריים שהם מוכרחים להיות גדולים ומוכשרין לסיפוקן של הדרישות, העומדות להוביל אל המגמה. ולעת עתה הננו עומדים בלחץ מאד, שלא די שנוטל ממנו את אפשריותה של ההתפתחות הכמותית והאיכותית בין מצד הכלכלה, בין מצד הבנין בין מצד הוספה של כחות הוראה ועיבודים שונים של התכניות בפועל, אלא שגם להחזיק את ההוצאה היומית אין אנו רואים שום אפשרות אם לא תבאו מיד לעזרתנו.

(חושבים אנחנו אולי שאחי, הרב הגאון דובער הכהן קוק [אחיו של הרב קוק; ראו (כרך ד', אגרת אשיג)] שליט"א שהי'[11] אב"ד[12] ביליסבטגרד, בשנים האחרונות. ומפני הרדיפות הדתיות של הבולשיבים, נמלט מהם, ובא אלינו עם משפחתו, הוא, מלבד שהוא ת"ח[13] מובהק, ג"כ[14] איש באנשים, ודרשן ונואם הגון, חושבים אנו שאם רק נוכל להוציא אל הפועל את בואו לאמעריקא, לעיר קטרה זו של חיזוק מוסד קודש הכללי הזה, כתר"ה[15], וחלק חשוב מאהובינו המכירים את ישרה ואמתתה, קדושתה ותפארה

של צפייתנו בדבר הישיבה המרכזית, יתמכו בידו). באותו הכבוד ורוחב הדעת והמפעל הראויים למטרה עליונה וקדושה לשעתה, ולע"ל[16] זו, הנני מחכה על מכתבו של כת"ר המוקדם. ולא אמנע מלהודיע את צערי לידידי, בדבר מניעת המשלח של התקציב, לועד הדתי (ולחברי משה"ר[17]) שחוסר פרנסה, הניכר בכל עבר, של בני התורה, זהו התוכן היחידי ביותר המקלקל את כל סדר טוב, שהי' אולי אפשר לצאת אל הפועל בזמן היותר קרוב, בנוגע לע"ק[18] והשפעתה באי"י[19] וביהדות בכלל, ולד' הישועה.

הנני חותם בברכה ואה"ר[20], כנפשו היקרה והעדינה ונפש אוהבו הנאמן מוקירו ביפעת טהרת נפש, ומברכו מקודש סלה

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. שלו' - שלום
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. כת"ר - כבוד תורתו
10. בע"ה - בעזרת השם
11. שהי' - שהיה
12. אב"ד - אב בית דין
13. ת"ח - תלמידי חכמים
14. ג"כ - גם כן
15. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
16. ולע"ל - ולעתיד לבוא
17. משה"ר - משה רבנו
18. לע"ק - לעיר קודשנו
19. באי"י - בארץ ישראל
20. ואה"ר - ואהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דראש חודש תמוז תרפ"ה **נמען:** אגודת הרבנים בארצות הברית וקנדה

תודה על דבריהם בעד הישיבה. ככל שבעלי התרבות החילונית מתפשטים בירושלים, גדלה החובה לרומם את דגל התורה. נקנה כיכר גדול בכחמשת אלפים לירה, ולבניין צריך כרבע מיליון דולר; מאות תלמידים מצוינים מוכנים לבוא. הרב קוק מבקש להקים ועד גדול ולהוציא קול קורא.

עיקרי הדברים

- תודה.
- המגרש והבניין.
- מאות תלמידים מוכנים.
- ועד וקול קורא.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. א', ר"ח תמוז פ"ה [יום א', ראש חודש תמוז תרפ"ה (1925)]

שלו'[1] וברכה מקודש לכבוד ידיד לבבי הרבנים הגדולים, חברי הפריזידיום של אגוה"ר[2] באה"ב[3] וקנדה, ["אגודת הרבנים" בארצות הברית וקנדה; ראו (כרך ד', אגרת ארסד)] וכל החברים כולם, הרבנים הגאונים שליט"א[4],

וכל הנלוים אליהם ומסתופפים בצל תורתם ויראתם הטהורה, ברכת ד' עליהם מהר קדשו סלה. אחדש"ה[5] דהדר"ג[6] ברגשי כבוד ויקר, אהובי היקרים, הנני מוצא לנפשי חובה קדושה להביע להדר"ג[7] את רגשי תודותי, וברכתי היוצאת מקרב לבבי, על דבריהם הקדושים אשר הואילו בטובם לדבר נגד קהל עם ד' יושבי אמעריקא, בדבר הישיבה הקדושה המרכזית העולמית לישראל, [ישיבת "מרכז הרב", שנוסדה בירושלים בשנת תרפ"ד (1924)] בירושלים עה"ק[8], ת"ו[9] ויסודה, ידעתי נאמנה אהובי הדר"ג[10] שלבם הרחב והטהור יודע. כמה גדולה היא חובת הזמן, להוציא בע"ה[11] מן הכח אל הפועל את השאיפה הגדולה והקדושה הזאת שיהי'[12] לנו בבירתנו הקדושה, בירושלים עיר קדשנו ותפארתנו, אשר עיני כל ישראל אליה נשואות מכון הקודש, ישיבה מרכזית עולמית, לאור בית ישראל הגוי כולו, וכולנו יודעים שעם כל ההתפשטות, שבעלי התרבות החלונית מתפשטים במעשיהם בעה"ק[13], מתגדלת ביותר החובה לרומם דגל התורה בה ברמה, ולהופיע בעולם באור גדול בגדולתה של תורה ורוממותה ממכון הר ציון, וזאת היא הלא שאיפתנו הקדושה ביסוד הישיבה המרכזית, שאע"פ[14] שאנחנו בתור מתחילים, מצערה היא פעולתנו לעומת המטרה הגדולה והנשגבה שאליה עינינו נשואות ברצות ד' דרכנו.

אבל הלא כך היא המדה שצריכין אנו להתחיל בהדרגה בע"ה, ולבא מתוך הראשית המצער, להאחרית אשר מאד ישגה [על פי איוב ח, ז] בחסדי צור ישראל הבוחר בתורה, ובהר הקודש בירושלים. והנה, אנחנו קנינו את הככר הגדול לצורך הבנין [ראו (כרך ד', אגרת אשיג)] לפאר היכלה של תורה בע"ה, שיהי' נבנה כמו רמים [על פי תהלים עח, סט: "ויבן כמו רמים מקדשו"] בהוד והדר באחד מהררי ציון הנהדרים מאד, אשר במעלה עיר הקודש, וצריכים אנחנו לסכום עצום של חמשת אלפים לי"מ[15] [לירות מצריות] רק בעד המגרש לבדו וכאשר

יזכנו השי"ת[16] להחל בבנין הקדוש הלא הוא מוכרח להיות הדור ומפואר, כדי לרומם את קרן תוה"ק[17] לעיני כל ישראל, וכל עמי הארץ. ועל זה צריכים אנחנו סכום גדול בערך רבע מליון דולר, לשם הבנין לאגפיו הנחוצים, לפי המטרה הגדולה והקדושה של הישיבה, ועם זה גדולה היא גם כעת בהתחלת מצעדנו ההוצאה התדירית, שהיא ג"כ[18] הולכת ומתגדלת בע"ה, לרגלי התלמידים המצויינים ההולכים ונוהרים אלינו מעברים, וכשיתן ד'. והמעצור של הדחק ביחש להסיפוק של התלמידים לא יעיק עלינו הנה מוכנים המה תלמידים מצויינים למאות לעלות אל הקודש, ולפאר את הישיבה הקדושה בפרי חמד מהמעולים והמצויינים של בחירי צעירי התורה שבדור, העתידים להיות בע"ה, לגאון ולתפארת בבית ישראל.

והראויים להתפתח בגאונות תלמודית בכל מקצועותיה של תורה, ובגדולת מחשבה ועומק הגיון בדעה ובהשכל בדעת ד', ובקדושת המוסר, והארת הרעיון ממקור התורה והחכמה האמיתית נחלת ישראל מני אז. ע"כ[19] תכון בזה עתירתי מכם רבותי וגאוני, הוציאו נא אל הפועל את מחשבתכם הגדולה והקדושה אשר החלותם להגות בה, ויסדו ועד גדול, לכונן בית ד' להעמיד את הישיבה המרכזית לישראל בירושלים על וסעדו נא את ידינו בכלכלתה וסיפוקה, במהלך גידולה והתפתחותה. הדפיסו נא קול קורא מלהיב מצדכם לכל עם ד' אשר באמעריקא, לכל העדות והקהילות, לכל היחידים והנדיבים, והרימו בכח קולכם בקודש לעשות תעמולה גדולה, למפעל הכביר והקדוש העומד להיות לנס לדורות עולמים, בעיר ד' שמה, והשי"ת[20] יחזק את ידיכם וירומם בכבוד את קרנכם ותזכו לעשות גדולות ונצורות. [על פי ירמיהו לג, ג]

---

1. שלו' - שלום
2. אגוה"ר - אגרות הראיה
3. באה"ב - בארצות הברית
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. אחדש"ה - אחרי דרישת שלומו הטוב
6. דהדר"ג - דהדרת גאונו
7. להדר"ג - להדרת גאונו
8. עה"ק - עיר הקודש
9. ת"ו - תבנה ותכונן
10. הדר"ג - הדרת גאונו
11. בע"ה - בעזרת השם
12. שיהי' - שיהיה
13. בעה"ק - בעיר הקודש
14. שאע"פ - שאף על פי
15. לי"מ - לירות מצריות
16. השי"ת - השם יתברך
17. תוה"ק - תורתנו הקדושה
18. ג"כ - גם כן
19. ע"כ - על כן
20. והשי"ת - והשם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשלו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז תמוז תרפ"ה - ירושלים **נמען:** ועד הישיבה המרכזית העולמית

ההוצאה החודשית גדלה, תלמידים מצוינים באים, ורבים מבקשים לעלות. יש לחפש נדבות גדולות לבניין על המגרש. הרב יקותיאל אריה קאמעלהאר באמריקה רוצה להצטרף לעבודה, והרב קוק מבקש שידברו עמו.

עיקרי הדברים

- גידול ההוצאה.
- נדבות לבניין.
- הרב קאמעלהאר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם יום כ"ז לחדש תמוז תרפ"ה[2]

לכבוד הועד הנכבד לישיבה המרכזית העולמית בירושלים [ישיבת "מרכז הרב"] עה"ק[3] ת"ו[4] בב"א[5]. שלו'[6] וברכה, אחינו היקרים, אחרי תודתי הנאמנה לכבודם על התעסקותם הנאמנה בדבר הגדול והקדוש שעינינו ועיני חלק גדול מישראל, טהורי לב, אוהבי תורה, ויראי ד' המצפים לתשועות ד' באמת מציון וירושלים, נשואות אליו, הוא תוכן של התפתחות מוסד הקודש ליסוד הישיבה הקדושה המרכזית במכון הקודש עיר ד' שמה. הנני בזה להעיר את רוחכם הטהור להוסיף אומץ בעבודת הקדש, כי ההוצאה החדשית הולכת היא ומתרחבת, תלמידים מצוינים ובחירים מערים שונים באים להסתפח בישיבה הקדושה, וכהנה וכהנה עומדים הכן בבקשה רבה להעלותם מעומק הגלות, להביאם לארץ ד' לאור באור החיים בתורה ודעת קדושים בישיבה המרכזית, והדבר תלוי, באימוץ כחותינו לספק את ההוצאה הגדולה הכרוכה בריבוי התלמידים ובטוב הסידור שלהם בכלכלתם ובסיפוקם החמרי והרוחני. נוסף לזה הננו מוכרחים להפנות את תשומת לבנו ע"ד[7] חיפוש נדבות גדולות, בעלות קיימה, לצורך הבנין הגדול, להיכלה של תורה בציון, במגרש הנחמד אשר קנינו בע"ה[8] במעלה עיר הקדש. [מגרש לבניין גדול לישיבה, שלא נבנה לבסוף] אקוה שיהי'[9] ד' עמכם לחזק ולאמץ את ידיכם לפעול ולעבוד לעם ד' מציון מכלל יופי.

ואף כי רבה הדרך לפנינו עד הבאת הרעיון הגדול הזה לשכלולו העליון ככל אשר הוא ברוח עמנו בע"ה. וככל אשר העתיד יורה אותנו בחסדי ד' בעליית מעלותיו הקדושות, צריכים אנחנו לדעת, שאין קץ ותכלית להערך הגדול של כל צעד ושעל שאנחנו הולכים ומתקרבים למטרת הקדש העליונה הזאת, ועם זה רם ונשגב הוא הערך של המשכת ההוה הקיים כעת לפנינו, שגם הוא ב"ה מלא הוא תורה יפעה ואורה של גדולת קודש, ויראת ד' טהורה. והנה ידידינו הרב ר'[10] יקותיאל ארי' קאמעלהאר שליט"א[11], הוא כעת באמעריקא, ובמכתבים כתב לנו, שהוא רוצה להמסר לעבודת הקדש הזאת של מכונת הישיבה הקדושה, יהי'[12] נא דברי כבודם עמנו לדעת מהלך רוחו בענין הנשגב הזה, ויודיעוני נא

את אשר עלה בהסכמה אצלם בזה, ביחד עם שיתוף כל הכחות הנכבדים המכוננים לעזור במלאכת ד' הגדולה הזאת.

והנני בזה חותם בברכה מקודש ומבין המצרים נושע בקרוב ישועות עולמים כנ"ה וד"ש[13] ידידו דוש"ת[14] באה"ר[15].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. עה"ק - עיר הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. בב"א - במהרה בימינו אמן
6. שלו' - שלום
7. ע"ד - על דבר
8. בע"ה - בעזרת השם
9. שיהי' - שיהיה
10. ר' - רבי
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. יהי' - יהיה
13. וד"ש - ודרישת שלום
14. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
15. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשלז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תמוז תרפ"ה) - מוצא **נמען:** הרב אהרן טייטלבוים

הרב קוק במוצא לנפוש. המצב הרוחני של הישיבה מניח את הדעת, אבל בית המדרש כבר צר, וצריך לפחות בניין ארעי, ובקרוב את הבניין הגדול. דרושות מיד כשלוש מאות לירה, ובהמשך כחמש מאות לחודש. גם הוועד הדתי ומשרד הרבנות צריכים תיקון. בתוספת: שידבר עם הרב קאמעלהאר.

עיקרי הדברים

- נופש במוצא.
- צורך בבניין.
- תקציב חודשי.
- הוועד הדתי.

נוסח האגרת עם ביאור

לכבוד ידי"נ[1] הרב המאוה"ג[2] אוצר נחמד רב פעלים מוהר"א[3] טייטעלבוים [ראו (כרך ד', אגרת אשב)] שליט"א[4] וכא"ל[5]

שלו'[6] וברכה, אחדשה"ט[7] באה"ר[8],

זה לי כמה שהנני מתעתד לכתב לכת"ר[9], אבל מנעוני העיכובים כעת סרתי למוצא להנפש מעט. [מושבה סמוך לירושלים] ואם כי פה מפני קירוב המקום, המרגע שלי הוא רק עראי ומעורב בטרדות, בכ"ז[10] הוקל לי קצת. והנה ע"ד[11] עבודת הישיבה, חושב אני שכת"ר[12] מתענין בה בכל יכולתו, מפני שלבו עמנו, בכל הלב הנפש של השאיפות הקדושות הכרוכות בעתידה של הישיבה בע"ה[13]. לכבוד תוה"ק[14] וכבוד עם ד' וארצו, אמנם המצב כעת קשה מאד. ההוצאה הולכת ומתרבה, וחייבים אנו למצא מגורים שלא נצטרך לעכב את המהלך וגם להרחיבו. ממצב הרוחני, לפי הערך של התחלה, יכולים אנו להיות מרוצים, אמנם הרבה קשור הדבר בדאגת המקום, כי בהתרחבות ההדרגית של זמן הבעל"ט[15], כבר יהי'[16] המקום בביה"מ[17] בלתי אפשרי להסתפק בו גם בשעת הדחק כהיום, והכרח הוא לדאוג בעד בנין עראי לפחות. ומצד התעוררות השאיפה הכללית הננו מוכרחים לגשת בקרוב אל הבנין הגדול בע"ה, ע"כ[18] אי אפשר בלא תעמולה כבירה. מה מאד אשמח אם יוכל כת"ר[19] להכנס בענין הקדוש הזה, שהוא יסוד התחי'[20] הלאומית בשורש קדושתה אבל עם זה צריכים אנו שפתרון מידי של הוצאה של קרוב לחמש מאות לי"מ[21] לחודש לזמן הבא, ויותר משלש מאות לי"מ בהוה מיד ימצא לנו, ולד' הישועה.

וע"ד[22] הועד הדתי ג"כ[23] הדברים יגעים, צערן של ת"ח[24] הוא גדול מאד, וגם מצבו של משרד הרבנות הי'[25] ג"כ ראוי להתקן, כי בהמשכת קיומו החומרי. אפשר יהי' לתקן ג"כ ע"י[26] עוד תיקונים חברותיים בא"י[27] ברוח התורה. ובדרך הנימוס והשלו'[28]. גם את כל החסר לשכלולו, מצד מניעות צדדיות, ע"כ מאד חפצתי לתמכו, וכדאי הדבר לטובת הכלל, ולכבוד התורה והארץ.

אקוה שאתכבד בקרוב במכתב מכת"ר[29] מבשר שלומו וטובו, ושלו'[30] על אשר לו, ושלו' כל אוהבינו הנוטלים חלק בשאיפותינו הקדושות במפעל והגיון והי'[31] זה שלו' וברכה לעד כנה"י[32] ונפש ידי"ע[33] דוש"ת[34] באה"ר המצפה מבין המצרים לתשועת ד' על עמו ונחלתו

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. והנה הרב הגאון ר'[35] יקותיאל ארי' קאמעלהאר. [ראו (כרך ד', אגרת אשט)] נ"י[36] בא לאמעריקא, וכמה מכתבים כתב לי שרוצה להכנס בעבודת הישיבה אולי יקח כת"ר דברים עמו ויכירהו, וימצא בחכמתו דרך איך להשתמש בכח חשוב זה למגמת הקודש שלנו, לטובת הענין הנשגב, ולטובת כל העוסקים בו, בחמריות, וביותר ברוחניות, ידי"ע הנ"ל[37]

---

1. ידי"נ - ידיד נפשי
2. המאוה"ג - המאור הגדול
3. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. וכא"ל - וכל אשר לו
6. שלו' - שלום
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. לכת"ר - לכבוד תורתו
10. בכ"ז - בכל זאת
11. ע"ד - על דבר
12. שכת"ר - שכבוד תורתו
13. בע"ה - בעזרת השם
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה
15. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
16. יהי' - יהיה
17. בביה"מ - בבית המקדש / בבית המדרש
18. ע"כ - על כן
19. כת"ר - כבוד תורתו
20. התחי' - התחיה
21. לי"מ - לירות מצריות
22. וע"ד - ועל דבר
23. ג"כ - גם כן
24. ת"ח - תלמידי חכמים
25. הי' - היה
26. ע"י - על ידי
27. בא"י - בארץ ישראל
28. והשלו' - והשלום
29. מכת"ר - מכבוד תורתו
30. ושלו' - ושלום
31. והי' - והיה
32. כנה"י - כנפשו היקרה
33. ידי"ע - ידידו עוז
34. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

35. ר' - רבי
36. נ"י - נרו יאיר
37. הנ"ל - הנזכר לעיל